

Hermann Hesse

Boncuk Oyunu

Çeviren: Kâmuran Şipal

YKY'de
10. baskı

BONCUK OYUNU

Hermann Hesse 1877'de Almanya'nın Calw kasabasında doğdu. Eğitim sistemindeki kısıtlamalara ve misyoner babasının dinsel baskılarına direnerek Maulbronn İlahiyat Okulu'ndan ayrıldı. Bir süre kitapçılık yaptıktan sonra 1904'te serbest yazarlığa başladı. Birinci Dünya Savaşı'nda tarafsız kalan İsviçre'ye yerleşerek Alman militarizmi ve milliyetçiliğini yeren yazılar yazdı. Savaş tutsakları ve gözaltına alınanlar için bir dergi çıkardı. 1923'te İsviçre uyruğuna geçti.

Savaş ortamının ve kişisel sorunlarının etkisiyle ağır bir bunalım geçiren Hesse, Jung'un öğrencisi Lang'dan psikanaliz tedavisi gördü. Lang ile dostluğu Hesse'nin ruhbilime ve Jung'a duyduğu ilgiyi körükleyerek iç dünyasını zenginleştirdi. 1911'de Hindistan'a yaptığı yolculuk Doğu kültüründen etkilenmesine yol açtı. Yapıtlarında, kişinin uygarlığın yerleşik kalıplarından kurtularak özbenliğini bulmaya çalışmasını işledi, insanları kendi yaşamlarını kurtarmaya çağırdı ve Doğu gizemciliğini yüceltti.

Hesse, Doğu kültürüne yakınlığıyla, özellikle 1960'larda Amerika'da canlanan Budizm ve Zen Budizmi akımları sırasında en çok okunan yazarlar arasına girdi. Romanları, öyküleri, denemeleri, şiirleri, politik makaleleri ve kültür alanındaki eleştirel yazılarıyla tüm dünyada 100 milyonu aşkın okura ulaşan, 1946'da Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan Hesse, 1962'de İsviçre'nin Montagnola kasabasında öldü.

Başlıca yapıtları: *Peter Camenzind* (Can, 2003), *Unterm Rad* (Çarklar Arasında; Can, 2002), *Gertrud* (YKY, 2003), *Rosshalde* (YKY, 2003), *Demi-an* (Can, 2003), *Siddharta* (Can, 2002), *Der Steppenwolf* (Bozkırkurdu; YKY, 2003), *Narziss und Goldmund* (Narziss ve Goldmund; YKY, 2002), *Das Glasperlenspiel* (Boncuk Oyunu; YKY, 2002).

Kâmuran Şipal 1926'da Adana'da doğdu. İÜEF Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. TDK'nın açtığı öykü yarışmasında aldığı ödülle adını duyurdu (1953). Çağdaş Alman edebiyatından ve Franz Kafka'dan yaptığı önemli çevirilerle de tanındı; Alfred Adler, Ingeborg Bachmann, Wolfgang Borchert, Heinrich Böll, Alfred Brauchle, Bertolt Brecht, Max Brod, Elias Canetti, Sigmund Freud, Gustav Hans Graber, Günter Grass, C. G. Jung, Thomas Mann, R. M. Rilke, Robert Musil, Bernhard Zeller, Hans Zulliger ve Hermann Hesse'den çeviriler yaptı. Halen İstanbul'da yaşıyor.

Öykü: *Beyhan* (1962), *Elbiseciler Çarşısı* (1964), *Büyük Yolculuk* (1969), *Buhûrumeryem* (1971), *Köpek İstasyonu* (1988), *Gece Lambalarının Işığında* (Toplu Öyküler, YKY, 2009). **Roman:** *Demir Köprü* (1998), *Sırrımsın Sırdaşımsın* (YKY, 2010). **İnceleme:** *Çağdaş Alman Hikâyesi / 1945'ten Sonra* (1962).

*Hermann Hesse'nin
YKY'deki kitapları:*

- Narziss ve Goldmund (2002)
Boncuk Oyunu (2002)
Bozkırkurdu (2003)
Gertrud (2003)
Rosshalde (2003)
Knulp (2004)
Klingsor'un Son Yazı (2005)
Öldürmeyeceksin - Seçme Denemeler (2012)

HERMANN HESSE

Boncuk Oyunu

Çeviren:
Kâmuran Şipal

Roman

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 1595
Edebiyat - 428

Boncuk Oyunu / Hermann Hesse
Özgün adı: Das Glasperlenspiel. Versuch einer Lebensbeschreibung des
Magister Ludi Josef Knecht Samt Knechts hinterlassenen Schriften
Çeviren: Kâmuran Şipal

Kitap editörü: Ayça Sabuncuoğlu
Düzeltili: Fahri Güllüoğlu

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Pasifik Ofset Ltd. Şti.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Haramidere - Avcılar / İstanbul
Telefon: (0 212) 412 17 77
Sertifika No: 12027

Çeviriye temel alınan baskı: Suhrkamp Taschenbuch
1. baskı: Afa, 1993
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Şubat 2002
10. baskı: İstanbul, Ağustos 2014
ISBN 978-975-08-0361-2

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2011
Sertifika No: 12334

© Hermann Hesse, 1943. Alle Rechte bei und vorbehalten durch Suhrkamp Verlag,
Frankfurt am Main.

Bu kitabın telif hakları Onk Ajans Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

İÇİNDEKİLER

Giriş: Boncuk Oyunu • 9

Magister Ludi Josef Knecht'in Yaşamöyküsü • 43

Çağrı • 43

Waldzell • 82

Üniversite Yılları • 105

İki Ayrı Tarikat • 141

Misyon • 172

Magister Ludi • 201

Görev Başında • 229

İki Kutup • 260

Bir Söyleşi • 285

Hazırlıklar • 318

Genelge • 344

Söylence • 371

Magister Josef Knecht'ten Kalan Yazılar • 429

Öğrenci Knecht'in Şiirleri • 429

Üç Yaşamöyküsü • 433

Yağmurcu • 433

Günah Çıkarıcı • 478

Hint Yaşamöyküsü • 512

Doğu seyyahlarına

Boncuk Oyunu

Tarihçeye Genel Bir Bakış

... non entia enim licet quodammodo levibusque hominibus facilius atque incuriosius verbis reddere quam entia, verumtamen pio diligentique rerum scriptori plane aliter res se habet: nihil tantum repugnat ne verbis illustretur, at nihil adeo necesse est ante hominum oculos proponere ut certas quasdam res, quas esse neque demonstrari neque probari potest, quae contra eo ipso, quod pii diligentesque viri illas quasi ut entia tractant, enti nascendique facultati paululum appropinquant.

Albertus Secundus

tract. de cristall. spirit. ed. Clangor et Collof. lib. I. cap. 28

Josef Knecht'in temiz elyazısıyla yaptığı çeviriden:

... çünkü var olmayan nesneler var olanlara göre, ciddiyetten uzak kimselerce sözcüklere başvurularak bazı bakımdan daha kolay ve sorumsuzca anlatılabilirse de, dindar ve pek titiz tarih yazarları için durum bunun tam tersidir: Varlıkları ne kanıtlanabilen ne de bir olasılığı içeren, ama dindar ve pek titiz kimselerin adeta var olan nesneler gibi kendilerinden bahsetmeleriyle var olmaya ve hayata gözlerini açmaya bir adım daha yaklaştırılan bazı nesneler kadar sözcüklerle anlatıma gelmeyen, ama insanların gözleri önüne konmayı da daha çok gerektirmeyen başka hiçbir şey yoktur.

Amacımız, Josef Knecht'in, Boncuk Oyunu arşivlerinde geçen ismiyle Ludi Magister III. Josephus'un yaşamöyküsüne ilişkin ele geçirebildiğimiz az buçuk malzemeyi bu kitapta bir araya toplamaktır. Böyle bir girişimin düşün yaşamının yasa ve gelenekleriyle çeliştiğini ya da çelişiyora benzediğini göremeyecek kadar kör değiliz. Ne de olsa, özellikle bireyselliğin kökünün kazınması, bireyin eğitim ve bilim kurumlarının hiyerarşisiyle elden geldiğince eksiksiz bütünleşmesi, düşünsel yaşamımızın en yüce ilkelerinden biridir. Uzun geçmişi içinde bu ilkeye pratikte öylesine geniş ölçüde uyulmuştur ki, söz konusu hiyerarşiye pek üstün hizmetleri geçen bireylerin yaşamöyküsüne ve psikolojisine ilişkin ayrıntılı bilgileri ele geçirmek günümüzde alabildiğine zor, hatta sıklıkla düpedüz olanaksızdır; pek çok durumda bu kişilerin isimleri bile belirlenememektedir. Bir kez anonimliği ideal diye benimsemesi ve söz konusu ideale hayli yaklaşmış bulunması, bizim ülkedeki entelektüel yaşamın belirleyici özelliklerinden birini oluşturuyor.

Buna karşın girişimimizde ayak direyip Ludi Magister III. Josephus'un yaşamına ilişkin bazı ayrıntıları saptayarak kişiliğinin portresini ana hatlarıyla çizmeye çalıştıkça, bunu kişisel-kültürden ve geleneklere başkaldırıdan değil, yalnızca gerçeğe ve bilime hizmet amacıyla yaptığımıza inanmaktayız. Yani sayılmayacak bir düşüncedir: Bir tez ne kadar sivri ve ödün vermez biçimde dile getirilirse, kendi antitezini davet edişi de o kadar kesinlik taşır. Biz, eğitici kadrolarımızın ve entelektüel yaşamımızın temelinde yatan anonimliği onaylıyor ve baş tacı ediyoruz. Ne var ki, düşünsel yaşamımızın tarihine, özellikle Boncuk Oyunu'nun oluşum sürecine bir göz atıldığında, buradaki her evrenin, her atılımın, her değişikliğin, oyunun gelişimindeki ilerici ya da tutucu diye değerlendirilecek duraklar-

dan her birinin, buna ön ayak olmuş asıl kişinin değil, değişikliği gerçekleştirenin, değiştirme ve mükemmelleştirmede araç rolünü oynayanın damgasını taşıdığı anlaşılacaktır.

Kuşkusuz günümüzde kişisellikten anladığımız şey, geçmiş dönemlerdeki yaşamöykücülerin ve tarihçilerin kastettiği şeyden önemli ölçüde ayrılıyor. Onlara göre, özellikle belirgin bir yaşamöykücülük eğilimini sinesinde barındıran dönemlerin yazarları için kişiliğin temel ögesini adeta eksantriklik, anormallik ve birkezliliğin, hatta çok vakit sayrılık oluşturyora benzemekte, oysa biz bugünküler ancak tüm orijinalliklerin ve ayrıksılıkların ötesinde genelle elden geldiği kadar eksiksiz bütünleşen, kişiliküstü bir amaca elden geldiği kadar kususursuz hizmet edebilen insanlarla karşılaştığımız zaman önemli şahsiyetler sözünü ağızımıza alabilmekteyiz. Daha bir dikkatle baktığımızda, Antikçağın da bu idealin yabancıı olmadığını görürüz. Örneğin, eski Çinlilerin “bilge” ya da “mükemmel” kişinin, Sokrates’in erdemlilik idealinin günümüzdekinden pek farklı tarafı yoktur; beri yandan, manevî alandaki kimi büyük kurumlar, örneğin en güçlü dönemlerinde Roma kilisesi benzer ilkeleri benimsemiştir ve en seçkin kişilerinden bazıı, örneğin Ermiş Thomas Aquinus erken dönem Yunan heykelleri gibi tek tek kişilerden çok, belli tiplerin klasik temsilcileri izlenimini bırakır üzerimizde. Ne var ki, düşünsel yaşamda yirminci yüzyıldan başlayıp mirasçılarını bizlerin oluşturduğu reform öncesi dönemlerin gerçek ve eski ideali, öyle görülüyor ki, hemen tümüyle çıkıp gitti elimizden: Söz konusu dönemlerin yaşamöykülerinde örneğin kahramanın kaç kardeşı olduğunu ya da çocukluktan çıkışın, buluş çağının, kendini kanıtama savaşının, sevgi peşinde koşmaların kahramanın ruhunda ne gibi yaralar açtığını uzun uzadıya anlatılmış görmek bizi şaşırtıyor. Biz bugünün insanlarını kahramanın ne sayrılığı, ne aile öyküsü, ne içgüdüsel yaşamı, ne sindirim durumu, ne de uykuları ilgilendirmektedir; entelektüel yaşamının geçmişı, severek yaptığı inceleme ve araştırmaların, severek okuduğu kitapların eğitimini nasıl etkilediği ve buna benzer daha başka ayrıntılar bile bizler için fazla önem taşımıyor. Bizim kahraman diye niteleyip kendisine özel ilgi göstereceğimiz kişi, ancak doğası ve eğitimi

sayesinde şahsını hiyerarşik işlevi içinde adeta tümüyle eritebilen, ama yine de hayranlık uyandıran o büyük ve zinde itici gücü, bireyselliğin kokusunu ve değerini oluşturan bu nesneyi yitirmeyen insandır. Bir kişinin kendisiyle hiyerarşi arasında baş gösterecek çatışmalara ise, o kişinin büyüklüğünü belirleyen mihenk taşı gözüyle bakarız. Şiddetli arzu ve tutkuların kendisini var olan düzenle bağlarını koparmaya sürüklediği asi birinin davranışını pek onaylamaz, kendilerini feda edenlerin, gerçek anlamda trajik kişilerin anısını ise alabildiğine büyük bir saygıyla gönlümüzde taşırız.

Kahramanlar, gerçekten örnek bu insanlar söz konusu olduğunda, kişiliklerine, isimlerine, yüzlerine, jestlerine doğal olarak ilgi gösterebiliriz, bizi bundan alıkoyacak bir yasak yoktur; çünkü en mükemmel hiyerarşi, sürtüşmelere hiç yer vermeyen bir örgüt bile aslında ilgisiz parçalardan çatılmış ölü bir yapı değil, canlı bir organizmadır; bu organizma, her biri kendine has, özgür ve yaşam mucizesinde pay sahibi parçalardan oluşur ve değişik organların çalışmasıyla dirimselliğe kavuşur. Bu düşünceden yola koyularak Boncuk Oyunu üstadının yaşamına ilişkin bilgileri, özellikle onun kendi kaleme aldığı notları derlemeye çalıştık, okunmaya değer gördüğümüz birden çok manüskriyi ele geçirdik bu arada.

Josef Knecht'in kişiliği ve yaşamı üstüne söyleyeceklerimiz, kuşkusuz tarikat mensuplarından, özellikle boncuk oyuncularından bazılarının tümüyle ya da kısmen bildiği şeylerdir; bir kez bu nedenle kitabımız söz konusu kişilere seslenmekle kalmayıp tarikat dışına taşarak anlayışlı okuyuculara da ulaşmayı ummaktadır.

Tarikat bünyesindeki dar okuyucu çevresi için kitaba bir giriş ve açıklama eklemek gereksiz. Ne var ki, kahramanımızın yaşam ve yazılarının tarikat dışında da ilgiyle karşılanmasını istememiz, bu konuda bilgisi olmayan okuyucular için Boncuk Oyunu'nun anlamına ve tarihçesine ilişkin herkesçe anlaşılabilir küçük çapta bir girişi kitabın başına koymak gibi biraz güç bir ödev karşısında bırakıyor bizi. Şurasını belirtelim ki, bu giriş popüler nitelik taşıyor, taşımayı amaçlıyor, oyunun ve tarihçesinin sorunlarıyla ilgili olarak tarikat içinde tartışılan ko-

nuları açıklığa kavuşturmak iddiasını gütmüyor asla. Bu konuya nesnel açıdan yaklaşılacak günler henüz çok uzaklarda görünüyor.

Dolayısıyla, Boncuk Oyunu'nun eksiksiz bir tarihçesini ve kuramını bu kitapta bulacağı umuduna kimse kapılmasın, bizden daha liyakatli ve usta yazarlar bile günümüzde böyle bir işin üstesinden gelecek güçten yoksundur. Böyle bir görev ister istemez yarınları bekliyor, var olan kaynaklar ve entelektüel koşullar daha önce elden çıkıp gitmezse kuşkusuz. Beri yandan, bizim bu inceleme ve araştırmamız Boncuk Oyunu'nu öğretecek bir elkitabı hele hiç olmayacak, böyle bir kitap da asla yazılmayacaktır. Oyunun kuralları öğrenilmek isteniyorsa, bunun için öngörülmüş normal yolu izlemekten başka çare yoktur, böyle bir şey de pek çok yıla bakar, oyunun gizlerini bilenlerden hiç kimse söz konusu kuralları daha kolay öğrenilebilir bir şekle sokmaya yanaşmayacaktır çünkü.

Oyunun kuralları, yani oyunun simge dünyası ve grameri, birden çok bilim ve sanat dalının, ama hepsinden çok matematik ve müziğin (dolayısıyla müzikbilimin) katkısıyla oluşan ve hemen bütün bilimlerin içerikleriyle verilerini kendisinde barındırıp birbirleriyle ilişkili kılabilen hayli gelişmiş bir tür gizli dil oluşturur. Buna göre, kültürümüzün tüm içerik ve değerleriyle oynanan bir oyundur Boncuk Oyunu; ve boncuk oyuncularını, örneğin güzel sanatların parlak dönemlerinde paletindeki boylarla oynamış bir ressam gibi oynar söz konusu içerik ve verilerle. Yaratıcı dönemlerinde insanlığın bilgi, yüce düşünce ve sanat yapıtı adına üretip sonraki bilimsel dönemlerin kavramlara dönüştürerek düşün yaşamının mülkiyetine sunduğu ne çok şey varsa, bütün bu alabildiğine zengin entelektüel malzemeyle boncuk oyuncuları tarafından öyle oynanır ki, bir organist org çalıyor gibidir adeta. Bir org ki, pek akıl almaz bir mükemmelliği içerir, klavye ve pedalları düşünsel evreni baştan başa tarar, tuşları sayıya gelecek gibi değildir. Böyle bir enstrümanla yeryüzündeki tüm düşünsel içeriğin oyunsal bir röprodüksiyonu gerçekleştirilebilir kuramsal olarak. Orgun klavyeleri, pedalları ve tuşları asla yerlerinden oynatılamaz, sayı ve düzenlerinde değiştirme ve mükemmelleştirmeler ancak

kuramsal bakımdan mümkündür: Yeni içerikler katılarak oyun dilini zenginleştirme girişimleri, Boncuk Oyunu'nun en üst aşamadaki yöneticileri tarafından akla gelebilecek en sıkı biçimde denetlenir. Buna karşılık oyunun değişmez mimarisi ya da, önceki benzetmemize bağlı kalırsak, devcileyin orgun karmaşık mekanizması içinde çeşitli olanak ve kombinasyonlardan bütün bir dünya her oyuncunun önünde serilmiş yatar; sıkı kurallardan şaşmaksızın oynanan binlerce oyundan yalnızca iki tanesinin bile birbirine yüzeysellikten öte benzerlik göstermesi neredeyse düşünülecek gibi değildir. Böyle bir şeyle karşılaşılsa, iki oyuncu rastlantı eseri birbirinin tıpatıp aynı temalardan küçük bir seçkiyi oyunlarına içerik yapsa, yine de iki oyun, oyuncuların mantalitesine, karakterine, ruh haline ve ustalık derecesine göre değişik bir görünüm taşıyıp değişik bir seyir izler.

Boncuk Oyunu'nun kökenini ve tarihçesini nereye kadar götürüp dayandıracağına karar vermek de oyunun tarihçesini kaleme alacak kişinin keyfine kalmıştır düpedüz. Çünkü her büyük düşünce gibi Boncuk Oyunu'nun da gerçekte bir başlangıcı yoktur, düşünce kılığında öteden beri var olagelmıştır oyun. Bir düşünce olarak, bir sezgi, bir düş olarak geçmiş çağların bazısında bu oyunu görebilmekteyiz. Pythagoras'ta örneğin, Antik kültürün geç döneminde, Helenistik-gnostik çağda, daha az belirgin olmayarak eski Çinlilerde, sonra yine Arap-Mağribi entelektüel yaşamının doruk noktalarında karşımıza çıkıyor Boncuk Oyunu. Bu kadarla kalmayıp tarihçesinin bir izi skolastisizm ve hümanizm dönemleri üzerinden geçerek on yedinci ve on sekizinci yüzyılın matematik akademilerine, Romantik dönemin filozoflarına ve Novalis'in büyüsel düşlerindeki Run'larına kadar uzanıyor. *Universitas Litterarum** idealine yönelik her düşünsel akımın, her Platon akademisinin, her seçkin aydınlar topluluğunun, pozitif bilimlerle sosyal bilimler arasındaki her yakınlaşma çabasının, bilimle sanat ya da bilimle din arasındaki her uzlaşma girişiminin temelinde, Boncuk Oyunu'nda şekillendiğini gördüğümüz aynı ezeli düşünce yatar. Abélard gibi, Leibniz gibi, Hegel gibi dâhilerin hepsi tinsel evreni yoğun sistemler içine

* Bilimlerin tümü; üniversite. (Ç. n.)

alma, tinsellik ve sanatın yaşam dolu güzelliğini pozitif disiplinlerin sihirli anlatım gücüyle birleştirme düşünüy kafalarında yaşatmıştır. Müzikle matematiğin neredeyse eşzamanlı olarak Klasik dönemden geçtiği çağda iki disiplin arasında dostlukların kurulduğu, birbirini karşılıklı döllemelerin gerçekleştiği sıklıkla görülmüştür. İki yüz yıl önce Nikolaus von Kues'te aynı doğrultuda örneğin şu cümleyle karşılaşmaktayız: "Us, her şeyi gizilgüç bakımından ölçebilmek için gizilgüce, her şeyi Tanrı gibi birlik ve sadelik bakımından ölçebilmek için mutlak zorunluluğa, her şeyi kendine özgülük bakımından ölçebilmek için birleştirme zorunluluğuna ve nihayet her şeyi kendi varlığı açısından ölçebilmek için belirlenmiş gizilgüce uyum sağlar. Ayrıca karşılaştırmalar yapar us, simgesel ölçümlere de başvurur, sayıları ve geometrik figürleri adeta simge olarak kullanıp kıyaslamalara gider." Şurasını da belirtelim ki, Cusanus'taki* bu düşünce bizim Boncuk Oyunu'nu müjdeler görünen ya da ona uyan, ondaki düşünce oyunları gibi hayal gücünün benzer bir doğrultusundan kaynaklanan tek düşünce değildir; aynı kişinin yazılarında Boncuk Oyunu'nu çağrıştıran birden fazla, hatta pek çok düşünce saptanabilir. Beri yandan Cusanus'un matematik sevgisi, Eukleides geometrisinin figür ve aksiyomlarını simgeler olarak teolojik-filozofik kavramlara uygulayıp bunları açıklığa kavuşturma yetenek ve eğilimi oyunun mantalitesine hiç de uzak düşmez, hatta bazen, sözcükleri çokluk kafasından uydurmasına karşın Latince bilenleri yanlış anlamalara sürüklemeyen kendine özgü Latincesi, oyun dilinin özgürce devinen somutluğunu anımsatır.

Bu incelemenin başına koyduğumuz yazıdan da görüleceği üzere, Albertus Secundus'u da pekâlâ Boncuk Oyunu'nun babaları arasında sayabiliriz. Ve her ne kadar alıntılara başvurarak kanıtlayamazsak da, öyle sanıyoruz ki oyun düşüncesi, kompozisyonlarına matematik spekülasyonları temel alan on altıncı, on yedinci, on sekizinci yüzyıldaki bilgin müzisyenlerin de kafalarını kurcalayıp durmuştur. Bilginler, keşifler ya da saraylarda aydın düşünceli prensler tarafından oynanan, figür ve haneleri alışılmışın yanı sıra gizli anlamlar da içeren, bilge-

* Nikolaus von Kues, Latince'de Nicolaus Cusanus olarak geçer. (Ed. n.)

lik ve büyüsellikle örölmüş satranç benzeri oyunlara ilişkin söylencelerle eski literatürlerde yer yer karşılaşmaktayız. Ve nihayet bütün kültürlerin gençlik dönemlerinden kalmış olup müziğe sanatsal değerinin hayli ötesinde, ruhları ve ulusları avcu içinde tutucu bir güç mal eden, onu gizli bir hükümdar sayan ya da ona insanlığın bir yasa kitabı gözüyle bakan anlatı, masal ve söylenceleri bilmeyen yoktur. En eski Çin'den başlayıp Yunan söylencelerine kadar uzanan bir dönemde, müziğin hegemonyası altında sürdürülecek ideal ve tanrısal bir yaşam düşüncesinin rol oynadığı görülür. Boncuk Oyunu'nun da bu müzik kültürle ("ezelî değişimlerde ezgilerin gizemli gücü bu dünyada selamlayıp durur bizi" – Novalis) alabildiğine sıkı bir ilişkisi vardır.

Her ne kadar oyun düşüncesine ezelî, dolayısıyla yaşam pratiğinde yerini almasından çok önce var olan ve devinip duran bir düşünce gibi bakıyorsak da, söz konusu düşüncenin bugün bildiğimiz biçimiyle oyun olarak gerçeklik kazanmasının yine de bir tarihçesi vardır ve biz de şimdi bu tarihçenin en önemli evrelerinden kısaca söz açacağız.

Bir meyvesi de tarikatın ve Boncuk Oyunu'nun kurulup çatılması olan düşünsel akım, edebiyat tarihçisi Plinius Ziegenhalss'ın kapsamlı incelemelerinden bu yana, aynı tarihçinin verdiği isimle "föyton çağı"* diye anılan bir tarih evresinde saklı yatıyor. Söz konusu isimler sevimli oldukları kadar sakıncalıdır ve geçmişteki insan yaşamının herhangi bir evresini adaletle bağdaşmaz gözüyle görmeye ayartır bizi. Nitekim "föyton" çağı da usa hiç yer vermeyen bir çağ olmadığı gibi, ustan yana yoksul da değildir. Ne var ki, Ziegenhalss'a bakılırsa bu çağ us gücünden gereği gibi yararlanmasını bilememiş, daha doğrusu yaşamda ve devlet ekonomisinde us'u kendisine uygun yer ve işlevle donatmayı başaramamıştır. Açıkça itiraf edelim ki, günümüzde entelektüel yaşamın ayırıcı özelliklerini oluşturan ne varsa hemen tümünün bağrından yeşerip filizlendiği bu dönem konusundaki bilgimiz hiç de fazla değildir. Ziegenhalss'a göre önemli ölçüde "burjuva nitelikli" ve geniş çap-

* Fransızcada *feuilleton*: Gazete makalesi; tefrika. (Ed. n.)

ta bireyselliği baş tacı eden bir dönemdi bu; dönemin havasını dolaylı anlatabilmek üzere Ziegenhalss'ın incelemesinden bazı belirleyici noktaları alıntılarsak, en azından şunu kesinlikle söyleyebiliriz ki, bunlar kafadan uydurulmuş, önemli ölçüde abartılıp kayda geçirilmiş değildir, çünkü söz konusu noktaların doğruluğu büyük bilgin tarafından gerek edebî, gerek diğer nitelikte sayısız belgeyle kanıtlanmıştır. Şimdiye kadar "föyton" çağını ciddi bir araştırma konusu yapmış tek kişi olan Ziegenhalss'ın görüşüne bizler de katılacak, hayli gerilerde kalmış çağlarda işlenen hatalara ya da erdemsizliklere burun kıvrmanın ucuz ve aptalca bir davranıştan başka bir şey sayılamayacağını bu arada akıldan çıkarmayacağız.

Avrupa'daki entelektüel yaşamın gelişiminde, Ortaçağın bitiminden başlayarak iki büyük eğilim gözlenir gibidir. Bir yandan düşünce ve inancın her türlü otoritenin etkisinden özgür kılınması, yani kendini bağımsız ve erginliğe ulaşmış gören usun Roma kilisesinin hegemonyasına karşı savaşı, beri yandan elde edilecek özgürlüğü yasallaştırmaya, kendi özünden kaynaklanıp kendine uygun düşen otoriteyi saptamaya yönelik el altından, ama coşkulu bir arayış. Sanırım bir genellemeye gidilerek şöyle denebilir: Us, ilke bakımından birbirine aykırı iki amaç uğrunda sürdürülen ve çokluk kendi içinde tuhaf bir çelişkiyi barındıran bu savaşı ana hatlarıyla kazanmıştır. Ele geçen kazanç sayısız kurbanların karşılığı mıdır, entelektüel yaşamdaki bugünkü düzen kâfirleri ölüme yollamalardan, ateşte yakmalardan tutunuz da cinnet ya da intiharda soluğu alan pek çok "dâhinin" yazgısına varıncaya kadar çekilmiş çilelerin, acıyla kıvranmaların ve yaşanmış anormal durumların anlamlı bir kurban olarak görülmesine yetecek mükemmellikte midir ve yeterince uzun süre koruyacak mıdır varlığını, bu soruları sormamızın haklı yanı yoktur. Tarih olup bitmiştir – iyi miydi, olmasaydı daha mi iyi olurdu, "içerdiği anlamı" benimseyebilir miyiz, benimseyemez miyiz, bu sorular bir önem taşımaz. Usun "özgürlüğü" uğruna sürdürülen savaşlar da böyle gerçekleşmiş ve sonra o geç föyton çağında kilisenin vesayetini tümüyle, devlet vesayetini ise kısmen üzerinden sıyrıp atan, ama saygıyla önünde eğileceği gerçek bir yasayı ortaya koyamayan, gerçek ve

yeni bir otoriteyle yasallığı ele geçiremeyen usun bundan böyle kaldıramayacağı, eşine rastlanmadık bir özgürlüğe kavuşmasına yol açmıştır. Ziegenhalss'tan öğrendiğimize göre, söz konusu dönemde usun onurunun çığnenip satılık nesne durumuna düşmesine, kendi kendini gözden çıkarmasına ilişkin örnekler gerçekten de biraz şaşırtıcıdır.

İtiraf etmeliyiz ki, o zamanı nitelemek için başvurduğumuz ürünlerin, yani “föytonların” kesin tanımını yapacak durumda değiliz. Öyle görülüyor ki, bunlar günlük basın malzemesinin pek sevilen bir bölümüydü, milyonlarca sayıda üretilip kültür edinme gereksinimini duyan okuyucuların başlıca besinini oluşturmakta, bilim kapsamına giren binlerce konudan haber vermekte, daha doğrusu bu konularda “boşboğazlık etmekteydi”. Ve anlaşıldığına göre, föyton yazarlarının akıllıları kendi çalışmalarını alaya almaktaydı; en azından Ziegenhalss, yazarların kendi kendileriyle alayı gözüyle baktığı, başka türlü asla anlaşılmayacak bu tür pek çok yazıya rastladığını söyler. Seri halinde üretilen bu yazılar bir sürü alayı ve yazarlarının kendi kendileriyle eğlenmesini içeriyor, bunların anlaşılmasını sağlayacak anahtarın ise ayrıca ele geçirilmesi gerekiyordu. Bu oyunsu gevezelikleri kaleme alanların bir bölümü gazetelerin yazı kurullarında çalışanlar, bir bölümü de “serbest” yazarlar, hatta çokluk şair diye nitelenen kişilerdi. Ama öyle anlaşılıyor ki, aralarından pek çoğu bilginler sınıfına mensuptu, hatta isim yapmış yüksek okul hocalarıydı. İçeriklerini ünlü erkek ve kadınların yaşamına ilişkin anekdotların ve mektuplaşmaların oluşturduğu yazılar, örneğin “Friedrich Nietzsche ve 1870'deki Kadın Modası”, “Besteci Rossini'nin En Sevdiği Yemekler”, “Fino Cinsi Süs Köpeklerinin Ünlü Fahişelerin Hayatında Oynadığı Rol” gibi başlıklar taşıyordu. Ayrıca, varlıklı kişilerin güncel söyleşi konularına ilişkin olarak tarih perspektifinden kaleme alınan “Yüzyıllar Boyunca Altını Sentetik Yoldan Üretme Düşü” ya da “Hava Koşullarının Kimyasal-Fiziksel Yoldan Etkilenmesine Yönelik Deneyler” ve benzeri yüzlerce değişik başlıkta yazılar revaçtaydı. Bu tür söyleşilerle ilgili olarak Ziegenhalss'ın sayıp döktüğü başlıklara bir göz attığımızda bizi yadırgatan şey, bunları her Tanrının günü yiyip yutarcasına okuyan

insanların varlığından çok, isim ve paye sahibi, iyi eğitim görmüş yazarların kof ilginçliklerin pek geniş kapsamlı tüketimine, “tüketelim” parolasıyla ön ayak olmasıdır. Beri yandan, söz konusu parola insanın makineyle bir zamanki ilişkisini de niteliyor. Tanınmış kişilerle günün sorunları üzerinde yapılan röportajlar da zaman zaman hayli rağbet görmekteydi. Örneğin, sayılı kimyagerler ya da piyano virtüozlarının politika konusunda, sevilen tiyatro oyuncularının, dansçıların, jimnastikçilerin, pilotların, ayrıca yazarların bekârlığın olumlu ve olumsuz yanlarına, mali krizin olası nedenlerine ve daha başka sorunlara ilişkin düşüncelerinin sorulup öğrenilmek istendiği bu röportajları Ziegenhalss kitabının ayrı bir bölümünde ele alır. Röportajlarda önemle üzerinde durulan tek şey, ünlü isimleri o sıradaki güncel bir konuyla ilişkili kılmaktır: Okuyucular, Ziegenhalss’ta buna ilişkin kısmen şaşırtıcı örnekleri buyurup okuyabilirler; Ziegenhalss kitabında yüzlerce örnek sunar. Daha önce belirtildiği gibi, bütün bu hamaratlığa hatırı sayılır ölçüde alay da karışmıştı belki, hatta belki de şeytanî bir alaydı bu, umutsuzluk taşan bir alaydı. Söz konusu yazıların nasıl bir hava içerdiğini tasarlamak bizler için pek zor; ne var ki, o zamanlar okumaya karşı dikkati çekecek kadar hevesli büyük kalabalık sözü edilen bu grotesk nesnelere kuşkusuz iyi niyetli bir ciddiyetle kucak açmaktaydı. Ünlü bir tablo sahibini mi değiştiriyor, değerli bir elyazması açık artırmaya mı çıkarılıyor, eski bir şato yanıp kül mü oluyor, soylu ve eski bir ismin sahibi kendini ansızın bir skandala karışmış mı görüyordu, binlerce föyton aracılığıyla bu olaylar okuyucuya duyurulmakla kalmıyor, hemen aynı gün ya da bir gün sonra söz konusu olaylara ilişkin bir yığın anekdot, tarihsel, psikolojik, erotik ve daha başka nitelikte bir sürü malzeme kendisine buyur ediliyordu; her güncel olay föytonlardan kabarık bir seli peşinden sürükleyip getiriyor, bütün bu haberlerin süzgeçten geçirilmesi, sözcüklerle anlatımı ve okuyucuya iletilmesi hızlı bir tempo ve sorumsuzlukla sürdürülen bir seri üretimin damgasını taşıyordu. Beri yandan, öyle görülüyor ki bazı oyunlar da yine föyton kapsamına girmekteydi ve okuyucular bu oyunları oynamaya teşvik ediliyor, oyunlardan yararlanılarak bilgi malzemesiyle aşırı

beslenmelerine bir canlılık getiriliyordu. Ziegenhalss'ın o acayip "bulmaca" teması üzerine uzun bir notu bu konudan söz açar. O zamanlar büyük bölümü ağır işte çalışıp çetin koşullar altında yaşayan binlerce insan boş saatlerinde harflerden kare ve çapraz bulmacalar üzerine eğiliyor, boş bırakılmış yerleri oyunun belli kurallarına göre dolduruyordu. Biz, bu uğraşın yalnızca gülünç ve saçma yönünü görmekten kendimizi alıko-yacak, alaycı bir tutum takınmaktan uzak durmaya bakacağız. Çocuksu bulmacaları ve kültürel yazılarıyla bu insanlar hiç de kendi halinde çocuklar ya da bir masal dünyasında yaşayan Phaiakia'lılar değillerdi, daha çok politik, ekonomik ve ahlak-sal çalkantı ve sarsıntılar ortasında korkuyla yaşamını sürdü-ren kimselerdi, bir sürü savaşa girip çıkmış, pek çok iç savaşa katılmışlardı; kültür sahibi olmaya yönelik oyunları yalnızca sevimli, anlamsız çocukluklar değildi, söz konusu oyunlar, gözlerini kapayıp çözüme kavuşturulamamış sorunlardan ve kıyametin kopacağına ilişkin korkulu önsezilerden kaçıp ola-bildiğince masum bir hayaller dünyasına sığınmak gibi güçlü bir gereksinimi karşılıyordu. Sebat edip araba sürmeyi, çapra-şık iskambil oyunlarını oynamayı öğreniyor, düşlere dalarak kendilerini bulmaca çözmeye adıyorlardı, çünkü ölüm, korku, acı ve açlık gelip dikilmişti karşlarına, neredeyse korunmasız, bundan böyle kiliselerin avutuculuğundan uzak, usun kılavuz-luğundan yoksun. O kadar çok yazı okuyup konferans dinle-yen bu insanlar korkuya karşı kendilerini güçlü kılmak, içlerin-deki ölüm korkusunun başını ezmek için zaman ve zahmetten asla kaçmıyorlardı; çırpınmalar, debelenmeler içinde yaşayıp gidiyor, yarın diye bir şeye inanmıyorlardı.

Konferanslar da verilmekteydi bu arada; föytonun biraz ki-bar çeşitlemesi sayılan bu konferanslardan da kısaca söz açma-mız yerinde olacaktır. Anlamı yağmalanmış bir zamanki kül-tür kavramına hâlâ yürekten bağlı o dönemin insanlarına, ge-rek uzman kişiler, gerek entelektüel çapulcular tarafından yazı-lardan ayrı pek çok konferans da buyur edilmekteydi; özel ne-denlerle bayramlarda, şenliklerde çekilen söylevler şeklinde verilmiyordu bu konferanslar, gözü dönmüş bir rekabet havası içinde akıl almayacak kadar çok sayıda dinleyiciye sunuluyor-

du. O zamanlar orta büyüklükteki bir kentte yaşayan bir adam ya da adamın eşi yaklaşık her hafta bir kez, büyük kentlerde ise neredeyse her akşam böyle bir konuşma dinleyebiliyor, şu ya da bu konu üzerinde bilgilendiriliyordu, sanat yapıtları üzerinde örneğin, yazarlar, bilginler, araştırmacılar, dünya turları üzerinde. Öyle konuşmalar ki, dinleyiciyi düpedüz edilgin konumda tutuyordu, konuşmanın içeriğiyle dinleyicinin herhangi bir şekilde ilişkisini, dinleyicide bir ön formasyonu, bir ön hazırlığı ve algılama yeteneğini üstü kapalı varsayıyor, oysa pek çok durumda dinleyicide söz-konusu nesnelerden eser bulunmuyordu. Eğlendirici, heyecanlı ya da esprili olanları vardı konuşmaların, örneğin kimilerinde lacivert frakıyla Goethe'nin nasıl posta arabalarından inip Strasbourg'lu ya da Wetzlar'lı kızları baştan çıkardığı anlatılıyor ya da Arap kültüründen söz açılıyor, bir yığın entelektüel moda sözcük fincan içinde zarlar gibi birbirine karıştırılıyor, bunlardan birini yarı buçuk tanıyan bir dinleyici de sevinmeden duramıyordu. Yapıtları hiç okunmamış ya da okunulması düşünülmemiş ozanlar üzerinde konuşmalar dinleniyor, bununla ilgili olarak örneğin projeksiyonla bir perdeye yansıtılmış resimler seyrediliyor, tıpkı gazetele- rin föytonlarındaki gibi anlamlarından yoksun bırakılıp çevre- lerinden soyutlanmış kültürel değerlerin ve bilim kırıntılarının oluşturduğu bir sel içinde ilerlemeye çalışılıyordu. Kısacası, sözün değerini yitirdiği o korkunç dönemin hemen eşiğine gelin- mişti. Öyle bir dönem ki, ilkin düpedüz el altından ve alabildi- ğine küçük çevrelerde cesur ve çileli bir karşı akımın doğması- nı hazırlamış, çok geçmeden de açıktan açığa ve güçlü bir bi- çimde insan usundaki yeni disiplinin ve onurun çıkış noktasını oluşturmuştu.

Her ne kadar kimi bakımdan belli bir dinamizmi ve bü- yüklüğü içerse de, dönemin düşünsel yaşamındaki güvensizlik ve yapaylığı, biz bugünküler, sözde zaferlerin ve gelişmelerin sonunda kendini ansızın hiçlik karşısında bulan, büyük maddî sıkıntılarla, politika ve savaş fırtınalarıyla, kendi güç ve onuru- na, hatta kendi varlığına karşı akşamdan sabaha boy vermiş bir güvensizlikle yüz yüze gelen usa musallat olmuş bir dehşet be- lirtisi olarak açıklamaktayız. Ama yine de o çöküş havasının

egemen olduğu dönemde pek yüce entelektüel başarılar sağlan-
mış, örneğin şükran dolu vrislerini bizlerin oluşturduğu bir
müzikbilimin tohumları söz konusu dönemde atılmıştır. Ne var
ki, geçmişin şu ya da bu dilimini dünya tarihi içerisine güzel
ve anlamlı biçimde yerleştirmek ne kadar kolaysa, günümüz
için böyle bir şey o derece olanaksızdır. Dolayısıyla, entelektüel
talep ve ürünlerin hızla düşüş kaydederek pek mtevacı bir
düzeye gelip dayanması, özellikle entelektüelleri korkunç bir
güvensizlik ve umutsuzluğa sürüklemiştir. Çünkü kısa süre
nce anlaşılmıştı ki (daha Nietzsche’den beri bazı kişilerce se-
zilmış bir şeydi bu), kültürümüzün gençlik dönemi ve yaratıcı
evresi gerilerde kalmıştı, yaşlılık dönemi gelip çatmış, akşamın
alacakaranlığı kmşt ve pek çok kişi tarafından algılanıp
bütün sertliğiyle dile getirilen böyle bir olgudan yola çıkılarak
yaşamın sıkıcı bir şekilde mekanikleştirilmesi, o derin ahlaksal
Çöküş, uluslardaki inançsızlık, sanattaki yapmacıklık gibi endi-
şe verici pek çok belirti açıklanmaya çalışılmaktaydı. O hariku-
lade Çin masalındaki gibi “kş müziği” yankılanmaya başla-
mış, orgdaki sürekli bas gibi onyıllar üzerinde süzülüp dur-
muş, bir ahlak knts olarak okullara, gazetelere, akademi-
lere girmiş, melankoli ve akıl hastalığı kimliğiyle henüz ciddiye
alınması gereken sanatçılardan ve eleştirmenlerden pek çoğu-
nun yakasına yapışıp sanatın bütün dallarında gemi aزیya al-
mış ve amatörlük kokan aşırı üretim kılığında ateş püskürmüş-
t. Sınırdan içeri sızan ve kolay kolay bir daha baştan atılama-
yan bu düşman karşısında takınılacak değişik tutumlar vardı.
Hiç ses çıkarılmaksızın acı gerçek benimsenip sineye ekilebi-
lirdi örneğin, zamanın en seçkin kişilerinden bazısı da böyle
davranmıştı. Düşmanın varlığını inkâr yoluna sapılabilirdi ya
da; kültür kşnn edebiyattaki peygamberlerinin öğretileri
zaten kolayca karşı çıkılacak pek çok zayıf nokta içeriyordu.
Ayrıca, o korkutucu peygamberlere karşı savaşan kişiler halk-
tan ilgi ve destek görmekteydi, çünkü daha dn elde bulundu-
ęuna inanılan ve göğüsleri gururla kabartan kültürel değerle-
rin yaşamını tümüyle yitirmesi, sevilen kültürün, el üstünde
tutulan sanatın gerçek kültür ve gerçek sanat olmaktan çıkışı,
halka parasının değerindeki ani düşüşlerden, mal ve mülkünü

tehdit eden devrimlerden daha az rezilce ve katlanılmaz görünmüyordu. Beri yandan, o genel çöküş havasına şüpheci bir tutumla yaklaşanlar da vardı; bunlar dans edip eğleniyor, geleceğe ilişkin tüm tasa ve kaygılara modası geçmiş salaklık gözüyle bakıyorlardı; föytonlarda sanat, bilim ve dilin sonunun yaklaştığı açığa vuruluyor, kâğıttan kurulup çatılmış föyton dünyasında bir tür intihar tutkusu, us'ta katıksız bir demoralizasyon, kavramlarda tam bir enflasyon saptanıyor, yalnızca sanat, us, ahlak, dürüstlük değil, hatta Avrupa'da ve "dünyadaki" çöküş süreci adeta kinizme kaçan bir serinkanlılık ya da Baccus'vari bir coşkuyla izleniyordu. İyilerde sessiz-kasvetli, kötülerde oh olsun diyen bir karamsarlık egemendi; bunlara göre, ancak ömrünü tamamlamış nesneler ortadan kaldırılmalı, politika ve savaş dünyada ve ahlakta yeni bir çığır açmalıydı ki, kültür denen şey gerçekten kendini çözümlemeden geçirip yeni bir düzene kavuşabilsin.

Ne var ki, bu kültür onyıllar boyu süren geçiş döneminde boş durmamış, özellikle çöküş dönemini yaşayıp görünürde sanatçılar, profesörler ve föyton yazarlarıyla elbirliği içinde kendi kendini yok ederken, belli kişilerin vicdanında tam bir uyanışın ve kendini denetim yeteneğinin hayata gözlerini açmasını sağlamıştı. Daha föytonun altın çağında dört bir yanda birbirinden ayrı ve küçük öyle gruplar vardı ki, usa sadakatten ayrılmamayı ve eli yüzü düzgün gelenekten, disiplin, yöntem ve entelektüel vicdandan oluşan bir özü dişlerini tırnaklarına takıp söz konusu dönemin hışmından kurtarmayı kafalarına koymuşlardı. Günümüzde bu olaylara ilişkin bildiğimiz kadarıyla, kendini denetleme, kendi üzerinde düşünme ve çöküş sürecine karşı bilinçli direniş başlıca iki gruptan kişiler arasında gerçekleşmiş görünüyor. Bilginlerdeki kültür bilinci, müzik tarihinin araştırma ve öğretim yöntemlerine sığınmıştı; çünkü bu bilim o sıra gelişip serpilmiş, föyton dünyasının göbeğinde zamanla ün kazanan iki öğretim kurumu örnek derecede özen ve titizlikle bir çalışma yöntemi geliştirmişti. Ve sanki şans gözüpek bir avuç kişiden oluşan topluluğun yüzüne gülüp çabalarında kendisini teşvik etmiş gibi, bu hayli kasvetli dönemin doruk noktasında o rahatlatıcı mucize gerçekleşmişti; aslında bir rast-

lantıydı bu, ama ilahi bir tecelliymişçesine etkili olmuştu: Oğlu Friedemann'dan kalan eşyalar arasında Johann Sebastian Bach'ın on bir manüskrişi ele geçirilmişti! Yozlaşmaya karşı direnişteki bir ikinci odak noktası da, Doğu ülkelerini gezen seyyahların, entelektüel olmaktan çok manevî bir disipline bağlı kalıp piyetizm ve huşu havası içinde yaşayan bu kişilerin kendi aralarında oluşturdıkları topluluktur; düşün yaşamımızın ve Boncuk Oyunu'nun bugünkü biçimi, özellikle meditasyon açısından içerdiği pek çok öğeyi bu kişilere borçludur. Kültürümüzün doğasına ve sürekliliğini sağlayacak olanaklara ilişkin yeni düşünce ve görüşlerde de Doğu seyyahları büyük rol oynamış, bunu da bilimsel-çözümleyici çalışmalardan çok, hayli gerilerde kalmış çağ ve kültürlerin kapısından içeri majik bir yoldan adım atabilmeleriyle, Antik çağlardaki gizli ayinlerden kaynaklanan böyle bir yetenekle başarmışlardır. Örneğin, söz konusu seyyahlar arasında öyle müzisyenler ve şarkıcılar vardı ki, önceki çağların müziğini tastamam eski saflığıyla icra edebilmekteydi; diyelim 1600 ya da 1650 yılının müziğini, sonradan müzik sanatına girmiş moda akımlardan, incelik ve ustalıklardan hiç haberleri yokmuş gibi çalıp söyleyebiliyorlardı. Bu ise dinamizm ve *crescendo* tutkusunun icra edilen müzikte ağır bastığı, gerek icra, gerek orkestra şefinin "yorumu" karşısında müziğin kendisinin adeta unutulduğu bir dönemde işitilmedik bir şeydi; anlatıldığına göre, Doğu seyyahlarından kurulu bir orkestra Händel öncesi dönemden bir süiti, *crescendo*'lara ve *decrescendo*'lara yer vermeksizin, bir başka çağ ve dünyanın naifliği ve saflığıyla çaldığı zaman dinleyicilerden bir bölümü hiçbir şey anlamamakta, bir bölümü ise çalınan parçaya kulak kabartıp sanki hayatlarında ilk kez müzik dinliyorlarmış duygusuna kapılmaktaydı. Topluluk üyelerinden biri topluluğun Bremgarten ile Morbio arasındaki konser salonu için bir Bach orgu yapmıştı, gereken parayı ve imkânı ele geçirse tıpkı Bach'ın kendisi için yaptırmış olacağı gibi bir orgdu bu. Orgu yapan, toplulukta o zamanlar henüz geçerli bir ilkeye uyarak adını gizli tutmuş, on sekizinci yüzyılda yaşamış kendinden önceki org ustası Silbermann'ın adını kullanmıştı.

Böylece günümüzdeki kültür anlayışının doğup çıktığı

kaynaklara yaklaşmış olduk. Bu kaynakların en önemlilerinden biri, bilimler içinde en genci sayılan müzik tarihi ve müzik estetiğiydi; bunu çok geçmeden matematikte gerçekleşen hızlı atılım izledi, derken Doğu seyyahlarının bilgeliğinden bir damla yağ gelip katıldı buna, ardından da yeni müzik anlayışı ve yorumuyla çok yakından bağlantılı olarak kültürlerin yaş sorunu karşısında takınılan tutum, neşe kadar feragat havası da içeren o atak tutum açığa vurdu kendini. Bu konulardan daha fazla söz etmenin gereğı yok, herkesçe bilinen şeylerdir çünkü. Yeni tutumun, daha doğrusu kültür süreciyle bu yeni bütünleşmenin en önemli sonuçları da, sanat yapıtlarının üretilmesinden geniş çapta el çekilmesi, entelektüellerin dünya işlerinden kendilerini giderek soyutlamaları, özellikle de tüm gelişim sürecinin doruk noktası sayılan Boncuk Oyunu oldu.

Müzikbilimde 1900'dan hemen sonra, föytonun en parlak döneminin orta yerinde başlayan gelişim, Boncuk Oyunu'nun başlangıcı üzerinde akla gelebilecek en büyük etkiyi gösterdi. Öyle sanıyoruz ki, bu bilimin vârisleri olan bizler büyük yaratıcı dönemlerin, özellikle on yedinci ve on sekizinci yüzyılın müziğini daha önceki bütün dönemlerin müziğinden (klasik müzik de içinde olmak üzere) daha iyi tanıyor, hatta bir bakıma daha iyi anlıyoruz. Biz sonrakilerin klasik müzikle ilişkisi, yaratıcı dönemlerin insanlarınkinden değışikti doğal olarak; bizim gerçek müziğı teslimiyet kokan bir melankoliden her zaman özgür olduğı söylenemeyecek entelektüel bir tutumla baş tacı edişimiz, söz konusu dönemlerin müzikle düşüp kalkışındaki o yumuşak, o naif kıvançtan tümüyle ayrı nitelik taşıyor. Müziklerinin doğup çıktığı koşulları ve sıkıntıları aklımıza getirmedikçe, bizler bu geçmiş dönemlere mutlu dönemler gözüyle bakıyoruz daha çok. Neredeyse bütün yirminci yüzyılın yaptığı gibi davranmıyor, pek çok kuşak öncesinden başlayarak felsefe ya da edebiyatı değil, matematikle müziğı Ortaçağın sonuyla bizim çağ arasında yer alan kültür döneminin büyük eseri olarak görüyoruz. Bizler yaratıcılık konusunda o kuşaklarla yarışmaktan –en azından genel olarak– vazgeçtikten, müzikte armoniye ve salt duyuusal dinamizme öncelik tanıma kültüne, Beethoven'dan ve Romantizmin başından bu yana iki yüzyıl

müzik yapıtlarının üretimine egemen olmuş bu külte sırt çevirdikten sonra, vârisleri olduğumuz kültürün imajını daha saf ve daha doğru şekilde gördüğümüzü sanıyoruz, kendi tarzımızda kuşkusuz, yaratıcılıktan uzak, taklitçi, ama saygıyı eksik etmeyen kendi tarzımızda! Bizler o dönemlerin aşırı üretim düşkünlüğünü anlamaktan çıktık düpedüz, on beşinci ve on altıncı yüzyılda müzik üsluplarının hayli uzun süre saflıklarını koruyabilmesi, o zamanlar bestelenmiş dağ gibi müzik yapıtları arasında kötülerinin asla yer almaz görünmesi, daha on sekizinci yüzyılda, yozlaşmanın başladığı bu dönemde değişik üslup, moda ve okulların havai fişekler gibi kısa sürelerle parıldayıp sönerek kendinden emin şekilde yerden fıskırması bize neredeyse akıl almaz bir tiyatro gösterisini anımsatıyor. Ama biz öyle inanıyoruz ki, bugün klasik diye nitelediğimiz müzik sayesinde o kuşakların gizini ele geçirdik, onlardaki usu, erdemi ve piyetizmi kavrayıp model yaptık kendimize. Örneğin, bugün on sekizinci yüzyılın teolojisini, kilise kültürünü ya da Aydınlanma çağıının felsefesini pek umursamıyor ya da hiç önemsemiyor, buna karşılık Bach'ın kantatlarına, passionlarına ve prelüdlere Hıristiyan kültürünün en damıtık ürünleri gözüyle bakıyoruz.

Kaldı ki bizim kültürün müzikle ilişkisi, alabildiğine eski ve saygın bir örneği temel alıyor kendine, Boncuk Oyunu da bu örneği baş tacı ediyor. Anımsadığımız kadarıyla “eski imparatorlar” döneminin efsanevî Çin’inde devlet ve saray yaşamında müziğe öncü bir rol verilmiştir; müzikteki varlık ve zenginlik, kültürel ve ahlaksal değerlerin, hatta imparatorluğun varlık ve zenginliğiyle bir tutulmuş, müzik üstatları “eski tonalitelerin” kaybolup gitmesini önlemekle ve saflıklarını korumakla yükümlü kılınmış, müzik sanatındaki bir gerileme, hükümet ve devletteki bir çöküntünün kesin belirtisi sayılmıştır. Ozanlar, yasaklanmış, kendi içinde bir şeytansallığı barındıran, gökyüzüne yabancılaşmış tonalitelere, örneğin Tsing Schang’ın ve Tsing Tse’nin tonalitesine, kısaca “çöküş müziğine” ilişkin korkunç şeyler anlatmakta, imparator sarayında bu uğursuz müzik yankılanır yankılanmaz gökyüzünün karardığını, sarayın kalın duvarlarının sallanıp yıkıldığını, imparatorun da, ülke-

nin de helak olup gittiğini belirtmektedir. Eski yazarların bu konudaki pek çok sözünü alıntılarmaktansa, Lü Bu We'nin *Ba-har ve Güz* isimli eserinden birkaç bölümü burada okuyuculara sunmamız yerinde olacaktır:

"Müziğin kökenleri geçmişin hayli derinliklerinde yatar. Müzik ölçüden doğar ve o büyük birlik içinde kök salar. Büyük birlik iki kutbu, iki kutup da karanlık ve aydınlığın gücünü doğurur.

Dünyada dirlik düzenlik egemense, tüm nesneler dinginliğini koruyor ve tüm insanlar davranışlarında baştakilerin sözünden çıkmıyorsa, ancak o zaman müzik kusursuz nitelik kazanır, hırs ve tutkular yanlış yollar izlemedi mi, ancak o zaman müzik mükemmelliğe kavuşur. Mükemmel müzik belli bir kaynaktan fışkırır, dengeden doğar. Denge doğru olandan, doğru da dünyanın anlamından doğar. Bu yüzdendir ki, ancak dünyanın anlamını bilip kavramış biriyle müzik üzerinde konuşulabilir.

Müzik gökle yer arasındaki ahenge, karanlıkla aydınlık arasındaki uyuma dayanır.

Çöküş sürecini yaşayan devletler ve helak olacak duruma düşmüş insanlar da müzikten kuşkusuz yoksun değildir; ama onların müziği neşe içermez. Bu yüzden müzik ne denli gürültülüyse, insanlar o denli melankolik, ülkeyi bekleyen tehlike o denli büyük, ülkenin başındaki hükümdarın içine yuvarlanacağı uçurum o denli derindir. Böyle olunca müziğin özü de yitip gider.

Bütün kutsal hükümdarların müzikte takdir ettikleri şey, ondaki neşedir. Giä ve Dschou Sin adındaki despot hükümdarlar gürültülü müzik yapmışlardır. Güçlü tınları güzel, geniş kitlelerin etkilenişini ilginç bulmuşlardır. Tınılardan kaynaklanan yeni ve acayip etkilerin, henüz hiçbir kulağın işitmediği tonların peşinde koşmuşlardır hep; birbirlerini aşmaya bakmış, ölçü ve amacın dışına çıkmışlardır.

Tschu devletinin yıkılış nedeni, buradakilerin büyülmüziği icat etmeleridir. Kuşkusuz yeterince coşturucudur böyle bir müzik, ama müziğin özünden hayli uzaklaşmıştır. Gerçek müziğin özünden uzaklaştığı için de neşe içermez. Müzik de neşe

içermedi mi, halk homurdanmaya başlar ve yaşam bundan olumsuz yönde etkilenir. Bütün bunların da nedeni, müziğin özünü bilmezden gelmek ve yalnızca gürültülü sesler peşinde koşmaktır.

Bu yüzden dirlik düzenlik içindeki bir çağın müziği dingin ve şen, yönetimi uyum içindedir. Huzurdan yoksun bir çağın müziği ise telaşlı ve vahşi, yönetimi ise eğri yoldadır. Yıkılmakta olan bir devletin müziği duygusallık ve hüznün doludur, hükümeti de tehlike içindedir.”

Çinli yazarın bu cümleleri müziğin tüm kökenlerini ve neredeyse unutulmuş gerçek anlamını bize açık seçik gösterir. Çünkü dans gibi, uygulamalı diğer her sanat gibi müzik de tarihhöncesi dönemlerde bir büyü aracı, büyüünün eski ve yasal araçlarından biri olmuştur. Ritimle başlayan müzik (el çırpma, tepinme, tahta parçalarını birbirine vurma ve davulun ilkel şekli), insan topluluklarını aynı havaya sokmada, soluyuşlarını, kalp atışlarını ve ruh durumlarını birbiriyle uyumlu kılmada, insanları ezelî ve ebedî güçlere tapınıp yakarmaya, danslara, yarışmalara, savaşıara, kutsal eylemlere yöneltmede başvuru- lan etkili ve denenmiş bir yoldu. Ve bu ilkel, saf ve alabildiğine güçlü nitelik, bu büyüsellik niteliği müzikte öbür sanatlardan çok daha uzun süre varlığını korumuştur; Yunanlılardan tutu- nuz da Goethe’nin *Novelle* isimli yapıtına kadar tarihçi ve ozan- ların müzik konusundaki pek çok yazısını anımsamak bunu anlamak için yeterlidir. Marş ve dans pratikte önemini hiç yi- tirmemiştir. – Ama biz yine asıl konumuza dönelim.

Şimdi, Boncuk Oyunu’nun kökenlerine ilişkin bilinmeye değer şeyleri okuyuculara kısaca aktaracağız. Öyle görülüyor ki, Boncuk Oyunu Almanya ve İngiltere’de aynı zamanda ha- yata açtı gözünü, her iki ülkede de müzik kuramıyla uğraşan yeni öğretim kurumlarında görevli ya da öğrenim gören müzi- kolog ve müzisyenlerin küçük çevrelerinde bir egzersiz olarak doğup çıktı. Oyunun başlangıçtaki durumunu daha sonraki ve bugünkü durumuyla karşılaştırmak, tıpkı 1500’den önceki dö- nemde kaleme alınmış bir müzik metnini ve aralarında ölçü çizgilerine bile rastlanmayan ilkel notalarını on sekizinci, hatta on dokuzuncu yüzyılda kotarılmış bir partiyonla karşılaştı- r-

maya benzer; öyle bir partisyon ki, dinamizmi, tempoyu, çeşitli cümleleri gösteren ve basım işinde çok vakit çözümü zor teknik bir sorun oluşturan karmakarışık kısaltmalardan geçilmez.

Başlangıçta Boncuk Oyunu, öğrenci ve müzisyenlerin pek rağbet ettiği bir bellek ve kombinasyon egzersizinin incelikli şeklinden başka bir şey değildi ve daha önce belirttiğimiz gibi henüz bizim burada, Köln Müzik Akademisi'nde "icat edilip" bugünkü ismini almadığı bir dönemde gerek İngiltere, gerek Almanya'da oynanan bir oyundu; bu arada gelip geçmiş pek çok kuşaktan sonra günümüzde de hâlâ aynı ismi taşıyor, oysa hanidir boncuklarla bir alıp vereceği yok artık. Calw'lı biraz acayip biri, ama akıllı, hoşsohbet ve insana yakın bir müzikolog olan Bastian Perrot boncukları icat etmiş, harflerin, sayıların, notaların ve diğer yazı işaretlerinin yerine boncuklardan yararlanmıştı. "Kontrpuan Tekniğinin Altın Çağı ve Gerileme Dönemi" konusunda bize bir de kitapçık armağan eden Perrot, Köln Akademisi'nde öğrenciler tarafından hayli geliştirilmiş bir oyunun oynandığını görmüştü. Okudukları bilim dalının standart kısaltmalarına başvuran öğrenciler, klasik kompozisyonlardan rastgele bir motifi ya da başlangıç cümlesini birbirlerine söylüyor, karşı taraf da ya parçanın arkasını getirerek ya da en güzeli bir üst ya da alt sesle parçayı okuyarak veya kontrast oluşturan bir temaya başvurarak buna karşılık veriyordu. Yapılan şey, pek benzer şekline (formüllerle kuramsal olarak değilse de çembaloyla, lavtayla, flütle ya da insan sesiyle pratik olarak) belki bir vakit Schütz, Pachelbel ve Bach dönemindeki ateşli müzik ve kontrpuan öğrencileri arasında yaygın biçimde rastlanan bir bellek ve doğaçlama egzersiziydi. Elle de çalışmayı sevip eski ustaların üslubunda pek çok piyano ve klavikord yapan Bastian'ın (pek büyük bir olasılıkla Doğu seyyahlarından biriydi kendisi) geniş kavisli bir yay kullanıp yaydaki tellerin gerginliğini eliyle ayarladığı kemanı 1800'den bu yana unutulmuş eski tarzda çalabildiği söylenmekteydi; çocukların hesap işinde kullandıkları abaküsü model alarak bir çerçeve yapıp içine bir dizi tel geçirmişti; tellerin üzerine değişik büyüklük, biçim ve renkte boncuklar dizilebiliyordu. Teller nota çizgilerini, boncuklar notaların değerlerini karşılamakta ve böylece sürüp gitmektey-

di. Bastian boncuklarla değişik m z k yapıtlarından alıntıları ya da kendi keşfettiği temaları besteliyor, bunlarla modifikasyonlara gidiyor, bunları transpoze ediyor, geliştiri yor, çeşitlendiriyor ve başka temalarla karşı karşıya getiriyordu. Teknik açıdan her ne kadar bir oyunsu da, öğrencilerin hoşuna gitti oyun,  y k nme konusu yapıldı, moda oldu derken, İngiltere’de de rağbet gördü, bir süre m z k egzersizleri bu ilkel ve hoş biçimde gerçekleştirildi. Ve  okluk karşılaşıldığı gibi, burada da kalıcı, önemli bir kurum, ismini geçici bir ayrıntıya borçludur. Öğrencilerin oynadığı oyundan ve Bastian Perrot’nun boncuk dizili tellerinden doğup çıkan eser, günümüzde de topluma mal olmuş Boncuk Oyunu ismini taşıyor hâlâ.

Aradan yirmi otuz yıl geçmeden oyun m z k öğrencileri arasında hayli gözden d  m  , ama bu kez matematikçiler tarafından benimsenmi e benziyor ve hangi bilim dalında bir altın  ağ ya da rönesans ya anmı sa, o bilim dalında el üstünde tutulup oynanması ve geliştirilmesi, uzun zaman Boncuk Oyunu tarihçesinde oyunun belirleyici bir özelliği olarak kalmıştır. Matematikçilerin elinde oyun hayli esnekliğe kavu up bir yücelik kazanmış, kendi kendinin ve kendi olanaklarının bir çeşit bilincine varmıştı; bu ise büyük bunalımı atlatan o zamanki kültür bilincinin genel gelişimiyle ko utluk içinde ger ekle mi ti ve Plinius Ziegenhalss’ın deyişiyle “bir geç kültüre, örneğin geç Antik d nemdeki in, İ kender-Helenistik  ağdaki in benzeri bir kültüre mensup olmak gibi bir yazgıyı ölçülü bir gururla” benimsemiş bir bilin ti.

Ziegenhalss’ın g r    böyle. Biz Şimdi Boncuk Oyunu’nun tarihçesini özetlemeyi sürdüreceğiz. Bizim saptadığımıza göre, m z k okullarından matematik okullarına geçen Boncuk Oyunu (İngiltere’de ve Fransa’da Almanya’dakine göre daha çabuk gerçekleşen bir değişim)  ylesine geli mi ti ki, özel işaretler ve kısaltmalarla matematiksel işlemleri dile getirebilmekteydi; oyuncular karşılıklı geliştirdikleri soyut formülleri birbirlerine buyur ediyor, kendi bilim dallarındaki gelişim dizilerini ve olanakları oyun aracılığıyla birbirlerinin önüne koyuyorlardı. Bu matematiksel-astronomik formül oyunu büyük bir dikkat, uyanıklık ve konsantrasyon gerektiriyordu, daha o vakitler mate-

matikçiler arasında boncuk oyuncusu kimliğiyle ün yapmak çok şey demekti, böyle bir ünün iyi bir matematikçi ününden geri kalır yanı yoktu.

Oyun neredeyse bütün bilimler tarafından zaman zaman benimsenip öykünme konusu yapılmış, her bilimin kendi alanına uygulanmıştı; klasik filoloji ve mantıkta böyle davranıldığı gösteren belgeler bulunuyor elimizde. Müzik yapıtlarına analitik açıdan yaklaşılması, müziğin akışının fiziksel-matematiksel formüllerle dile getirilmesini sağlamıştı. Çok geçmeden aynı yöntemle çalışmaya başlayan filoloji, dildeki yapıları tıpkı fiziğin doğa olaylarını ölçtüğü gibi ölçüp tartmaya koyuldu; bunu plastik sanatların incelenmesi izledi, zaten mimariyle matematik arasında bir ilişki öteden beri varlığını sürdürmekteydi. Ve derken aynı yol izlenerek ele geçirilmiş soyut formüller arasında boyuna yeni ilişkiler, benzerlikler ve uygunluklar saptandı. Oyuna sahip çıkan her bilim dalı, bu amaçla formüllerden, kısaltmalardan ve kombinasyonlardan bir oyun dili yarattı kendisi için; entelektüel gençliğin seçkin üyeleri arasında formül dizileri ve diyaloglarıyla oynanan oyunlar dört bir yanda revaçtaydı. Oyun yalnızca bir egzersiz, yalnızca bir dinlence değildi, bir us disiplininin yoğun özgüvenini oluşturuyordu. Özellikle matematikçiler oyunu, dünyadan elini eteğini çekmiş kişilere ve sporculara özgü bir ustalık ve biçimsel bir şaşmazlıkla oynuyor, oyundan öylesine haz duyuyorlardı ki, daha o zamanlar dünya nimetleri ve dünyevî istekler karşısında entelektüellerin hiç ödün vermeden sergilediği feragat eyleminin daha kolay üstesinden gelebiliyorlardı. Föytonizmin kesinlikle yenilgiye uğratılmasında ve bir keşiş amansızlığını içeren yeni bir entelektüel disiplinin doğuşunu borçlu olduğumuz alabildiğine titiz ussal egzersizlere yeniden bir haz duygusuyla yönelmede Boncuk Oyunu'nun katkısı büyüktü. Dünya değişmişti. Föyton döneminin entelektüel yaşamını, aşırı büyümelerde kendini harcayıp tüketen yozlaşmış bir bitkiye, bu dönemi izleyen ıslah girişimlerini ise, bitkiyi yeniden kesip budayarak köklerine kadar küçültme işlemine benzetebiliriz. Bundan böyle entelektüel araştırmalara kendilerini adamak isteyen gençlerin amacı, gerekli otoriteden yoksun, ün yapmış, çalçene profe-

sörler tarafından bir zamanki kültür artıklarının kendilerine buyur edildiği yüksekokulların çevresinde bal özü toplamaya çalışan arılar gibi dolanıp durmak değildi; bundan böyle bir zaman teknik üniversitelerde okuyan mühendisler gibi, hatta onlardan daha sıkı ve sistemli şekilde çalışıp öğrenmek zorunda görüyorlardı kendilerini. Önlerinde sarp bir yol vardı, matematiği ve Aristoteles felsefesini temel alan skolastik egzersizlerden yararlanarak düşünsel yeteneklerini arıtmaları ve güçlendirmeleri, ayrıca eskiden bir dizi bilgin kuşağının peşinden koşulmaya değer gördüğü çabuk ve kolay para kazanmak, toplumda ün ve saygınlığa kavuşmak, gazetelerde övgü konusu yapılmak, bankerlerin ve fabrikatörlerin kızlarıyla evlenmek, lüks içinde yüzmek gibi heveslerden el çekmeleri gerekiyordu. Yaptıkları çok sayıda basılıp Nobel ödülleri alan ve şirin villalarda oturan yazarlar, çeşitli nişanları ve üniformalı uşaklarıyla büyük hekimler, varlıklı zevceleri ve göz kamaştırıcı salonlarıyla akademisyenler, sanayinin değişik kollarında yönetim kurulu üyesi kimyagerler, seri halinde föyton üreten ve tıklım tıklım salonlardaki konferanslarıyla dinleyicileri coşturup alkışlar ve çiçek yağmurlarıyla karşılanan filozoflar – bütün bu kişiler gözden kaybolmuştu ve bir daha da sahnede görünmediler. Kuşkusuz söz konusu kişilere imrenen, onları kendilerine örnek alan yetenekli bir hayli genç vardı hâlâ; ama toplum içinde saygınlığa, zenginliğe, şöhrete ve lükse götüren yollar artık konferans salonlarından, öğretim kurumlarından ve doktora tezlerinden geçmiyordu; saygınlığını iyice yitirmiş entelektüel meslekler dünyanın gözünde iflas etmiş, bu da onların ussal nesnelere tövbekâr-fanatik bir sadakatile yeniden bağlanmalarına imkân vermişti. Daha çok şan şöhret ya da lüks bir hayat peşinde koşan yetenekli kişiler, sevimliliğini yitirmiş entelektüalizme sırt çevirerek refah içinde yaşayıp para kazanabilecekleri mesleklere yönelmişti.

Arınım temizlenme işleminin ardından usun nasıl bir yol izleyip devlet yönetiminde de kendini kabul ettirdiğini ayrıntılarıyla anlatmaya kalkmak çok zaman alacak. Kısa süre sonra görülmüştü ki, gereğince sıkı ve titiz bir entelektüel disiplinden yoksun bir iki kuşak pratik yaşamda da gayet ciddi bozulmala-

ra yol açmaya yetmiş, teknik meslekler de içinde olmak üzere bütün dallarda beceri ve sorumluluğa giderek seyrek rastlanır olmuştur; bu yüzden de devletin ve halkın içinde entelektüel etkinliklerin denetimi, özellikle eğitim sisteminin tümü giderek seçkin entelektüellerin tekeline geçti. Nitekim bugün de Avrupa'nın hemen bütün ülkelerinde Roma kilisesinin denetiminden çıkmış ne çok okul varsa, seçkin entelektüellerin oluşturduğu o isimsiz tarikatların elindedir. Kamuoyu her ne kadar kendini beğenmiş sert tutumundan bazen rahatsızlık duyuyor, bazı kişiler çıkıp kendisine başkaldırıyorsa da, bu sınıfın önderliği henüz sapasağlam yerinde durmaktadır. Söz konusu önderliği ayakta tutan yalnızca ondaki bütünlük, onun entelektüel nitelik taşımayan bütün yarar ve çıkarlardan el çekmesi değil, aynı zamanda uygarlığın varlığını sürdürebilmesi için bu sıkı eğitimin zorunluluğu konusunda çoktan topluma mal olmuş bilgi ve sezgidir. Şurası bilinmekte ve sezilmektedir ki, düşünme denen şey saflığını ve uyanıklığını yitirdi de usun saygınlığı kalmadı mı, gemiler ve arabalar da doğru dürüst işlemez olur, mühendisin hesap cetvelinin de, banka ve borsa matematiğinin de tüm geçerlik ve otoritesi sarsıntıya uğrayıp tökezler, anarşi boy gösterir. Uygarlığın dışyüzünün de, tekniğin, sanayinin, ticaretin de ortak bir entelektüel ahlak ve dürüstlük temelini gereksindiği düşüncesinin genel kabul görmesi kuşkusuz yeterince uzun zaman almıştır.

O dönemde Boncuk Oyunu'nda eksik olan şey evrensellik yeteneğiydi, oyunun değişik fakülteler üzerinde henüz egemenlik kuramamış olmasıydı. Astronomlar, Grek ve Latin dili ve uygarlığı konusunda uzman kişiler, skolastikler, müzik öğrenimi yapanlar esprili bir şekilde düzenlenmiş oyunlarını oynuyorlarsa da, oyun her fakülte, her disiplin ve bu disiplinin her bir dalı için ayrı bir dile ve kurallar dünyasına sahipti. Bunları birbirine bağlayacak köprü'nün kurulmasına yönelik ilk adım atılınca kadar aradan yarım yüzyıl geçti. Böyle bir yavaşlığın biçimsel ve teknik olmaktan çok ahlaksal bir nedeni vardı kuşkusuz; söz konusu adım için gereken maddî olanaklar bulunabilirdi gerçi, ama o sıkı ahlaksallığıyla hayata gözlerini yeni açan entelektüalizm Püritence bir *allotria* endişesini, disip-

lin ve kategorileri birbirine karıştırma korkusunu da beraberinde getirmişti, eski yüzeysellik ve föytonizm günahının kollarına gerisingeri yuvarlanılabileceğinden duyulan derin ve haklı bir korkuydu bu.

İçerdiği olanakların bilincine Boncuk Oyunu'nun bir çırpıda varması, dolayısıyla evrensel bir kültürü geliştirebilecek düzeyi oluşturması tek bir kişinin eseridir ve bu kişi oyunda böyle bir ilerlemeyi yine müzikle kurulan bağlantı sayesinde gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda matematiğin fanatik bir âşığı olan İsviçreli müzikolog, oyuna yeni bir yön vermiş, böylece onun alabildiğine gelişmesini sağlamıştır. Bu büyük adamın toplumun bir bireyi olarak taşıdığı ismi saptamak artık mümkün değil, çünkü yaşadığı dönemde entelektüel alanlarda kişi kültü diye bir şey bilinmiyordu artık. Ama tarihte Lusor (ayrıca: Jocular) Basiliensis adıyla yaşamaktadır. Her ne kadar icadı bütün icatlar gibi onun kişisel bir başarısı ve Tanrının bir lütfuysa da, yalnız kişisel bir gereksinim ve hevesten kaynaklanmayıp daha güçlü bir motivasyonun ürünüydü. Dört bir yanda çağının entelektüelleri yeni düşünce içeriklerini açığa vurabilecekleri bir yol ele geçirmek tutkusuyla yanıp tutuşuyordu; felsefenin, sentezin özlemi çekiliyor, kendi disiplininin düpedüz sınırları içinde kalmanın şimdiye kadar sağladığı mutluluğa yetersiz gözüyle bakılıyor, sağda solda bir bilgin çıkıp uzmanlık alanının sınırları dışına taşarak evrensellik bölgesinden içeri adım atmaya çalışıyordu. Yeni bir alfabe, yeni entelektüel yaşantıların kayda geçirilip birbiriyle değiş tokuş edilebileceği yeni bir simge dili düşünmekteydi. O yıllarda Paris'te bir bilginin kaleme aldığı "Çin Uyarısı" isimli bir deneme, bunun apaçık bir kanıtını oluşturuyor. Yaşadığı dönemde bir çeşit Don Quijote gözüyle bakılıp alaya alınmış, uzmanlık alanı Çin filolojisiinde saygın bir yeri olan bilgin, halihazırdaki kusursuz niteliğine karşın evrensel bir simge dili yaratmaktan el çekmesi durumunda bilim ve kültürü ileride ne gibi tehlikelerin beklediğini denemesinde açıklamaktaydı. Öyle evrensel bir simge dili yaratılmalıydı ki, eski Çin yazısı gibi, kişisel hayal gücüne ve icat yeteneğine dokunmadan en karmaşık konuların grafikler yardımıyla dünyadaki tüm bilginler tarafından kavranabilecek şe-

kilde açığa vurulmasına olanak versin. İşte böyle bir dilin gerçekleştirilmesinde en önemli adımı Joculator Basiliensis atmıştı. Basiliensis, Boncuk Oyunu için yeni bir dilin, bir simge ve formül dilinin temel ilkelerini saptadı. Matematik ve müziğin eşit ölçüde pay sahibi olduğu böyle bir dilde astronomi ve müzik formülleri birbiriyle bağlantılı kılınabiliyor, matematik ve müzik adeta ortak bir payda altında bir araya toplanabiliyordu. Gelişim süreci bu kadarla asla sona ermemişse de, bizim değerli oyunun tarihçesinde yer alan ilerdeki gelişmelerin temelini o zamanlar bu isimsiz, Basel’li bilgin atmıştı.

Bir vakit bazen matematikçilerin, bazen filologların ya da müzikçilerin özel eğlencesi olan Boncuk Oyunu, büyüleyici etkisini bundan böyle giderek bütün entelektüeller üzerinde hissettirdi. Kimi eski akademilerin, bazı loncaların, özellikle Doğu seyyahlarının o çok eski topluluğunun Boncuk Oyunu’na yöneldiği görüldü. Boncuk Oyunu’nda yeni bir entelektüel havanın kokusunu alan Katolik tarikatlarından bazıları da, hayranlıkla bu oyuna sarılmaktan geri kalmadı. Özellikle Benedikten tarikatının kimi manastırlarında oyuna öylesine büyük bir ilgi gösterildi ki, ilerde de zaman zaman ortaya atılan soru daha o zamanlar güncellik kazandı: Acaba oyun kilise ve papalık tarafından hoşgörüle karşılanıp desteklenmeli mi, yoksa yasaklanmalı mıydı?

Basel’li bilginin o büyük girişiminden sonra oyun hızla gelişerek tümüyle bugünkü şeklini almış, düşün ve sanat yaşamının özünü oluşturmuş, yüce bir külte dönüşmüş, *Universitas Litterarum*’un ayrı ayrı organlarının tümünün birleşmesiyle bir *Unio Mystica* halini almıştı. Yaşamımızda kısmen sanatın, kısmen spekülatif felsefenin rolünü üstlenmiş, örneğin Plinius Ziegenhalss döneminde sık sık “majik tiyatro” deyiimiyle nitelendirilmişti. Deyim föyton döneminin edebiyatından kaynaklanıyor, söz konusu dönem için ileriye gören bazı dehaların özlemini çektiği hedefi belirliyordu.

Her ne kadar Boncuk Oyunu başlangıcından bu yana gerek teknik, gerek konu açısından sınırsız ölçüde büyümüş, oyunculara yönelttiği düşünsel beklentiler açısından yüce bir sanat ve bilim niteliğini kazanmışsa da, Basel’li bilginin yaşadığı dö-

nemde yine de önemli bir öğeden yoksundu. Her oyun düşünce ve estetiğin değişik alanlarına ilişkin yoğun tasarımların yan yana sıralanmasından, düzenlenmesinden, gruplara ayrılmasından ve karşı karşıya getirilmesinden oluşmaktaydı; zamanüstü değer ve biçimlerin tez elden anımsanması, usun egemenlik bölgeleri içinde ustalıkla gerçekleştirilen kısa bir uçuştur. Ancak hayli bir süre sonradır ki, eğitim sisteminin entelektüel envanterinde, özellikle Doğu seyyahlarının âdet ve alışkanlıklarında yaşayan meditasyon kavramı da oyun içindeki yerini aldı. Çünkü zamanla sakıncalı bir durum kendini hissettirmeye başlamıştı: Güçlü belleğe sahip kişiler başkaca bir erdemi gereksinmeksizin göz kamaştıran, ustalıkla oyunlar oynayabiliyor, sınırsız sayıda düşünce ve tasarımları hızla peş peşe sıralayarak oyuna katılanları hayretler içinde bırakıp şaşkına çeviriyordu. İşte söz konusu bellek ustalığı giderek sıkı bir şekilde yasaklandı, meditasyon oyunun çok önemli bir parçası konumuna geldi, hatta seyirci ve dinleyiciler için oyunun temel öğesini oluşturdu. Bu da, dinsel'e doğru bir yönelişi getirdi beraberinde. Bundan böyle önemli olan, yalnızca bir oyunun düşünce dizilerini ve tüm entelektüel mozağini hızlı bir dikkat ve güçlü bir bellekle izlemek değildi, oyuna daha geniş çapta ruhsal bir teslimiyetin varlığı gerekiyordu artık. Yani oyuna katılanlar oyunu yöneten kişinin belirlediği simge üzerinde, onun içeriği, kökeni, anlamı üzerinde sessiz sedasız tefekküre dalıyor, bu da onları simgenin içeriklerini yoğun ve organik şekilde kafalarında canlandırmaya zorluyordu. Tarikatın ve oyun topluluklarının tüm üyeleri meditasyonun teknik ve uygulamasını, bu sanat üzerinde alabildiğine titizlikle duran, böylelikle oyunun hiyeroglif yazısının yozlaşarak salt harflere dönüşmesini önleyen elit okullarda öğreniyorlardı.

Şunu da belirtelim ki, o zamana kadar bilginler arasındaki popülerliğine karşın Boncuk Oyunu yalnızca kişisel bir spor olarak kalmıştı. Oyunu bir kişi tek başına oynayabildiği gibi, oyun iki kişiyle, pek çok kişiyle de oynanabiliyordu. Espri taşan, ustalıkla şekilde düzenlenmiş başarılı oyunlar kuşkusuz bazen kayda geçirilmekte, kentten kente, ülkeden ülkeye yayılmakta, hayranlık ya da eleştiri konusu yapılmaktaydı. Herkese

açık bir eğlence niteliği kazanmasından sonra, oyun yavaş yavaş zenginleşip yeni bir işlev kazandı. Bugün bile herkes oyunu tek başına oynamakta özgürdür; özellikle gençler kişisel oyuna hayli rağbet göstermekte, ama bugün “Boncuk Oyunu” sözcüğü kuşkusuz herkesin katılımıyla bir şölen havası içinde oynanan oyunu akla getirmektedir daha çok. Bu oyunlar her ülkede Ludi Magister’e ya da oyun üstatlarına bağlı az sayıdaki seçkin kişinin yöneticiliğinde, dünyanın dört bir yanından gelmiş, huşuyla kulak kabartıp yöneticiyi dinleyen çağrılılar ve yoğun bir dikkatle oyunu izleyen dinleyiciler önünde oynanmaktadır; oyunlardan bazıları günler ve haftalarca sürer, oyunun oynanışı sırasında bütün oyuncu ve dinleyiciler titizlikle saptanmış kurallar çerçevesinde yaşamlarını sürdürür; uyku süresi de yine kurallarla belirlenmiştir, mutlak bir meditasyondan oluşan perhizkâr ve özverili bir yaşamdır bu, Ermiş Ignatius’un egzersizlerine katılanların sıkı kurallara bağlanmış tövbekâr yaşamına benzetilebilir.

Oyun konusunda eklenecek fazla bir şey yok. Eşsiz oyun bazen şu, bazen bu bilim ya da sanat dalının hegemonyası altında gelişip evrensel bir dil niteliğini kazanmıştı; oyuncular bu dil aracılığıyla anlamlı simgelere başvurarak çeşitli değerleri dile getirebiliyor ve birbiriyle ilişkili duruma sokabiliyordu. Her dönemde Boncuk Oyunu müzikle arasındaki sıkı bağı korumuş, çokluk müzik ya da matematik kurallarının gösterdiği doğrultuda bir seyir izlemiştir. Bir, iki ya da üç tema belirlenerek üzerinde çalışılıyor, çeşitlemeleri yapılıyor, bir fûg ya da bir konçerto cümlesinin temasına pek benzer bir gelişim sürecinden geçiriliyordu. Örneğin, bir oyunda o andaki astronomik bir konumdan, bir Bach fûgünün temasından, Leibniz’in ya da upanişadların bir cümlesinden yola çıkılabiliyor, oyuncunun amaç ve yeteneğine göre temel düşünce ya ileri götürülerek geliştiriliyor ya da benzer düşünceleri çağrıştıran tasarımlarla anlatım gücünde bir zenginlik sağlanıyordu. Acemi bir oyuncu, oyunun simgelerinden yararlanarak klasik müzikle bir doğa yasasının formülü arasında paralellikler kurabilmesine karşın, işin ehli bir kişi oyunu başlangıçtaki temadan özgür kılarak sınırsız kombinasyonları yaratıp ortaya koyabilmekteydi. Belli bir oyuncu ekolün-

de özellikle yasa ve özgürlük, birey ve toplum gibi iki düşman tema ya da düşüncenin yan yana sıralanması, karşı karşıya getirilmesi ve sonunda uyum içinde kaynaştırılması uzun zaman popülerliğini korudu ve böyle bir oyunda her tema ve her düşünceye tümüyle eşdeğer gözüyle bakılıp üzerlerinde tarafsız bir tutumla çalışılması, tez ve antitezden kalkılarak elden geldiğince saf bir senteze ulaşılması büyük bir önem taşıdı. Dâhice istisnalar bir yana bırakılırsa, olumsuz, şüpheli ve uyumsuz bir sonla biten oyunlar pek sevilmemekte, hatta bazen doğrudan yasaklanmaktaydı, bu da en parlak döneminde oyunun oyuncular için kazandığı anlamla yakından ilgiliydi. Oyun mükemmel arayışın seçkin ve simgesel bir biçimini, soylu bir alşimi, tüm imge ve çeşitliliklerin üstünde yer alan kendi içinde bütün usu, yani Tanrıya bir yaklaşımı anlatmaktaydı. Nasıl ki eski çağlarda dindar düşünürler, tüm yaratıkların yaşamını Yaradana giden bir yol üzerinde tasarlamış ve fenomenler dünyasındaki çeşitliliğin ancak Tanrıyla bütünleşmede bir mükemmelliğe ve sona kavuşacağını görmüşlerse, Boncuk Oyunu'nun figür ve formülleri de bilim ve sanat dallarının tümüyle beslenen evrensel dilde bir mimari, bir müzik, bir felsefe yaratıp oyunla mükemmel, saf bir varoluşa ulaşılmasını ve gerçeğin tam olarak yaşanmasını sağlamaya çalışmıştır. Boncuk oyuncularında "realizasyon" sevilen bir deyimdi ve bunlar kendi yaptıklarına varoluştan varlık'a, olası'dan gerçek'e giden bir yol gözüyle bakıyorlardı. Sözün burasında okuyuculara daha önce Nicolaus Cusanus'tan alıntılarımız cümleleri anımsatmak isteriz.

Şunu da belirtelim ki, Hristiyan tanrıbiliminin terminolojisinde klasik şekilde tanımlanıp genel kültür mirasına mal olmuş görünen terimler, doğal olarak oyunun simge diline alınmıştı. Örneğin, dinin temel kavramlarından biri, Kutsal Kitap'taki bir yer, kilise babalarından birinin bir cümlesi ya da Latince ayin metnindeki bir cümle, geometrideki bir aksiyom ya da bir Mozart melodisi kadar kolaylık ve kesinlikle oyun içine girebiliyordu. Kendine özgü bir tanrıbilimden yoksunluğuna karşın, oyunun az sayıdaki gerçek boncuk oyuncuları için neredeyse bir ibadet sayıldığını söylemekle bir abartmaya kaçmış olmayız.

Ruhaniyetten yoksun dünyevî güçlerin ortasında sürdürülen varolma savaşında gerek boncuk oyuncuları, gerek Roma kilisesi birbirlerinin karşısında yer alamayacak kadar birbirlerine muhtaç durumdaydı. Her iki tarafı karşı karşıya getirecek nedenler de baş göstermiyor değildi doğrusu; çünkü entelektüel dürüstlük, güçlü ve kesin tanımlamalara gerçek bir yöneliş her iki kamptakileri birbirinden ayrı yollar izlemeye zorlamaktaydı. Ne var ki böyle bir durum asla gerçekleşmiyor, Roma oyun karşısında bazen hoşgörölü, bazen yadsıyıcı bir tavır takınmakla yetiniyordu; ne de olsa tarikat mensupları, ayrıca yüce, hatta en yüce din adamları arasındaki seçkin kişilerden bazıları da boncuk oyuncuları arasında yer almaktaydı. Oyunun kendisi ise resmî nitelik kazanıp bir Ludi Magister'in yöneticiliğinde oynandığından beri tarikat mensuplarının ve eğitim kurumlarının koruyuculuğu altında yaşamını sürdürmekte, bunlar da Roma karşısında nezaket ve centilmenlik örneği bir davranışı sergilemekteydi. Kardinallik döneminde usta ve ateşli bir boncuk oyuncusu olan Papa XV. Pius, papalık koltuğuna oturduktan sonra kendisinden önceki papalar gibi bu oyuna kesin olarak veda etmekle kalmayıp aynı zamanda onun işini bitirmeye çalışmıştı; Papa XV. Pius zamanında Katoliklerin Boncuk Oyunu oynamasının yasaklanmasına ramak kalmıştı. Ne var ki, iş böyle bir noktaya varmadan Papa ölmüş, bu hatırı sayılır kişi üstüne kaleme alınıp pek çok kişi tarafından okunan bir yaşamöyküsü onun Boncuk Oyunu'yla ilişkisinin derin bir tutku niteliği taşıdığını, Papa Pius'un bu tutkunun elinden yakasını kurtarmak için oyun karşısında düşmanca bir tutum takınmaktan başka yol göremediğini gün ışığına çıkarmıştı.

Daha önceleri tek tek kişiler ve ardından topluluklarca serbestçe oynanan, eğitim kurumlarınca hanidir dost bir yaklaşımla desteklenip geliştirilen Boncuk Oyunu, ilkin Fransa ve İngiltere'de örgütlenip resmî bir kurum statüsüne kavuşturuldu. Daha sonra öbür ülkeler oldukça hızlı bir tempoyla İngiltere'yi izledi. Her ülkede bir oyun kurulu oluşturulup başına Ludi Magister unvanıyla oyunu yönetecek en üst düzeyden bir yetkili getirildi ve magisterin kişisel yöneticiliği altında oynanan resmî oyunlar entelektüel şölenlere dönüştürüldü. Kültür

yaşamındaki bütün yüksek, hatta en yüksek yöneticiler gibi magister de kuşkusuz anonim bir kişi olarak kaldı; kendisine çok yakın birkaç insan dışında onu gerçek ismiyle bilip tanıyan yoktu. Radyo, ayrıca diğer resmî ve uluslararası iletişim araçları yalnızca Ludi Magister'in sorumluluğu altında gerçekleşen büyük resmî oyunların hizmetine verildi. Resmî oyunların yönetimi dışında oyuncuların ve oyun okullarının geliştirilmesi de magisterin görevleri arasında yer alıyordu. Ne var ki, magisterler en başta oyunun geliştirilmesiyle yoğun şekilde ilgilenmek zorundaydı. Yeni simge ve formüllerin oyuna katılması (bugün artık pek söz konusu olmayan bir durum), oyun kurallarına yapılabilecek yeni eklemeler, oyun kapsamına alınması düşünülen yeni alanların bu işe elverişliliği ya da elverişsizliği üzerindeki son kararı, bütün ülkelerin magisterlerinden oluşan Dünya Magisterler Kurulu vermekteydi. Oyuna entelektüellerin bir çeşit evrensel dili gözüyle bakılırsa, çeşitli ülkelerin kendi magisterlerinin yönetimi altındaki oyun kurulları da bu dilin ayakta kalmasına, gelişmesine ve saflığını korumasına çalışan birer akademi olarak görülebilir. Her ülkedeki kurulun elinin altında bir oyun arşivi, yani o zamana kadar sınanıp denenerek oyunda yer almasına izin verilen ve sayıları eski Çin yazısındaki harflerin sayısını çoktan hayli aşmış simge ve şifre bulunmaktadır. Genel olarak bilim adamı yetiştiren akademi-lerden, özellikle elit okullardan birini bitirmek bir boncuk oyuncusu için yeterli bir ön eğitim sayılmaktaysa da, temel bilimlerden birine ya da müziğe ortanın üstünde bir aşinalık bunun için üstü kapalı şart koşulmaktadır. Günün birinde oyun komisyonunun bir üyeliğine, hatta Ludi Magisterliğe kadar yükselmek neredeyse elit okullarda okuyan on beş yaşlarındaki her öğrencinin düşüydü. Ama ileride doktora öğrencisi olduklarında söz konusu gençlerden pek azı Boncuk Oyunu'nun ve onu geliştirmenin hizmetinde çalışma şevkini ciddi olarak içinde yaşıtıyordu. Buna karşılık Boncuk Oyunu'nun bütün hayranları onun bilimsel yönünü harıl harıl etüt ediyor, meditasyonla vakit geçiriyor, halka açık "büyük" oyunları görkemli bir havayla donatıyor, onları soysuzlaşarak dekoratif etkinlikler durumuna düşmekten koruyor, huşu ve teslimiyet dolu ka-

tılımcılar kimliğiyle oyunun odak noktasında yer alan halkayı oluşturunlardı. Bu gerçek oyuncular ve oyunun bu gerçek hayranları için Ludi Magister bir prens ya da bir Yüce Rahip, neredeyse bir Tanrıdır.

Ne var ki bağımsız her oyuncu, hatta her magister için Boncuk Oyunu müziksel bir etkinliktir her şeyden önce; Josef Knecht'in bir vakit klasik müziğin doğası üstüne söylediği aşadaki sözlerin gösterdiği doğrultuda bir etkinlik:

“Biz, klasik müziği kültürümüzün özü ve simgesi sayıyoruz, çünkü bu müzik onun en belirgin ve belirleyici jesti ve dışavurumudur. Klasik müzikte Antikçağın ve Hristiyanlığın mirası yatıyor bizler için, şen ve atak bir piyetizm ruhu, şövalyeliğin eşsiz bir ahlak anlayışı yatıyor, her klasik kültür jesti bir ahlak anlayışıdır çünkü, insan davranışının yoğunlaşıp bir jestede dönüşmüş modelidir. 1500 ve 1800 yılları arasında çeşitli müzik akımları gelip geçmiştir, üslup ve ifade bakımından birbirinden alabildiğine değişiktir bunlar, ama hepsi de aynı ruhu ve aynı ahlak anlayışını içerir. Klasik müzikte kendini açığa vuran insan davranışı her zaman aynıdır, her zaman aynı türden yaşam bilgisine dayanır ve rastlantı üzerinde aynı türden bir üstünlük kurmaya çalışır. İnsanlık trajedisini bilmek, insan yazgısını kabullenmek, yüreklilik, neşe hali klasik müzikte saklı yatan anlamı oluşturur. İster Händel'in ya da Couperin'in bir menüetindeki zarafet olsun, ister pek çok İtalyan müzisyeninde ya da Mozart'ta yüceltilip zarif bir jestede dönüştürülmüş şehvet, isterse Bach'taki gibi ölmeye hazır oluşun sessizliği ve soğukkanlılığı, her zaman bir “her şeye karşın”ın dile getirilişidir bu, ölüm karşısında duyulan cesarettir, bir şövalyeliktir, insanüstü bir gülüşün çın çın ötüşünü barındırır kendisinde, ölümsüz bir neşeyi içerir. Bizim Boncuk Oyunlarımızda da, bizim tüm yaşamımız, tüm eylemlerimiz ve tüm acılarımızda da isteriz ki duyulsun bu ses.”

Konuşma, Josef Knecht'in bir öğrencisi tarafından kayda geçirilmiştir. Biz de Boncuk Oyunu üstüne incelememize bu konuşmayla son vereceğiz.

Magister Ludi Josef Knecht'in Yaşamöyküsü

Çağrı

Josef Knecht'in soyu sopu konusunda bize kadar ulaşan bir bilgi yok elimizde. Elit okulların pek çok öğrencisi gibi o da ya anne ve babasını küçük yaşta kaybetmiş ya da eğitim yüksek kurulunca olumsuz yaşam koşulları içindeki baba evinden alınarak evlat edinilmiştir. Öyle ya da böyle, Josef Knecht elit okul ile baba evi arasında patlak veren, diğer bazı kişilerin çocukluk yılları üzerine gölgesi düşüp onların tari-kata girişini zorlaştıran, kimi vakit çok yetenekli gençleri uyumsuz ve sorunlu insanlara dönüştüren çatışmayı yaşamak zorunda kalmamıştır. Knecht doğrusu Kastalya için, Kastalya'da tarikat ve eğitim hizmetinde çalışmak için doğmuş, böyle bir misyonla dünyaya gelmiş görünen şanslı kişilerden biridir. Entelektüel yaşamın sorunsallığı asla bilmediği bir şey olmamışsa da, usa adanmış tüm yaşamlarda içkin trajikliği bireysel acı ve burukluklardan uzak biçimde göğüslemeyi bilmiştir. Zaten Josef Knecht'in kişiliğini böyle kapsamlı bir inceleme konusu yapmaya bizi yöneltenin de pek bu trajiklik olmadığını kuşkusuz söyleyebiliriz; bunun nedeni daha çok, onun yazgı, yetenek ve misyonunu sessiz sedasız, bir neşe havası içinde, hatta parlak şekilde gerçekleştirmesi olmuştur. Seçkin her insan gibi onun da bir *daimon*-

ion'u* ve amor fati'si** vardı, ama Knecht'in amor fati'sinin karamsarlık ve fanatizme yer vermeyecek şekilde kendisini açığa vurduğunu görmekteyiz. Knecht'in yaşamında gizli kalan kimi şeyleri bilemiyoruz kuşkusuz; ayrıca unutulmamalıdır ki, ne kadar serinkanlı, tarafsızlık konusunda ne kadar iyi niyetli davranılırsa davranılsın, tarih yazmak her zaman düzmece nitelik taşıyacak, böyle bir yazının üçüncü boyutunu her zaman kurmaca oluşturacaktır. Büyük kişilerin hayatlarından örnekler vermek istersek diyebiliriz ki, Johann Sebastian Bach'ın ya da Wolfgang Amadeus Mozart'ın gerçekte şen mi, yoksa kasvetli bir yaşam mı sürdüğünü asla kestiremeyiz. Mozart'ta erken olgunluğa ulaşmış kişilerin bizi tuhaf bir biçimde duygulandıran ve içimizde sevgiler yeşerten zarafeti, Bach'ta ise Tanrı babanın istemi gibi acıların ve ölümün kaçınılmazlığına, içimizde yüce duygular uyandırıp bizi avutan bir teslimiyeti buluruz. Ama bunları söz konusu kişilerin yaşamöykülerinden ve özel hayatlarına ilişkin olarak bize kadar ulaşmış bilgilerden asla çıkaramaz, yalnızca yapıtlarından ve ortaya koydukları müzikten anlarız. Ayrıca, yaşamöyküsünü bildiğimiz ve müziğine bakarak kafamızda canlandırdığımız Bach imajına, elimizde olmadan onun ölümsonrası yazgısını da ekleriz; hayalimizde onu adeta sağlığında bu yazgıyı bilen biri gibi yaşatır, ölümünün hemen ardından tüm yapıtlarının unutulup gitmesine ve manüskriplerinin hurda kâğıt olarak bir kenara atılmasına, kendisinin değil, oğullarından birinin "büyük Bach" olarak ün yapıp başarıdan başarıya koşmasına, yeniden keşfedilmesinin hemen ardından yapıtlarının föyton döneminin yanlış anlamlarıyla barbarlıklarının kucağına yuvarlanmasına ve daha buna benzer pek çok şeye sesini çıkarmadan gülümsetiriz. Ve aynı şekilde Mozart'ın henüz hayatta olup sağlıklı ve yoğun bir çalışma içinde pırıl pırıl ürünler verirken ölümün sinesinde esenliğe kavuşacağını bildiğini, kendisine kucak

* Yunancada tanrısal varlık anlamına gelen sözcük. Sokrates, "içte" yükselip yanlış bir davranışta bulunacağı zaman kendisini uyaran sese bu ismi vermiştir. (Ç. n.)

** Yazgıya, zorunlu ve kaçınılmaz olan'a duyulan sevgi anlamında Latince deyim. (Ç. n.)

açan ölümün önsezisini içinde taşıdığını düşünmekten, bunları ona yakıştırmaktan hoşlanırsınız. Bir yapıt söz konusuysa tarih yazarı başka türlü yapamaz çünkü, yapıtı ve onu yaratan kişinin yaşamını canlı bir bütünün ayrılmaz iki parçası gibi görür. Mozart ya da Bach karşısında nasıl davranıyorsa, yaratıcılıktan hayli uzak çağımızın insanı olan, geride adı geçen üstatlarındaki gibi büyük yapıtlar bırakmamış Knecht karşısında da yine öyle davranırsınız.

Knecht'in yaşam tablosunu çizme girişimimiz, aynı zamanda bu yaşamı yorumlamaya yönelik bir deneme oluşturuyor. Knecht'in yaşamının son bölümüne ilişkin elimizde sağlam belgelere dayanan hemen hiçbir bilginin bulunmayışından tarihçi olarak her ne kadar derin üzüntü duyuyorsak da, özellikle bu son bölümün efsaneleşmiş olması kalkıştığımız işte cesaretlendiriyor bizi. Efsaneyi benimsiyor, piyetizm kokan bir uydurmaymış ya da değilmiş, hiç umursamaksızın onayımızı kendisinden esirgemiyoruz. Knecht'in doğumu ve soyu sopu konusunda bir şey bilmediğimiz gibi, ölümü üstüne de bir bilgimiz yok. Beri yandan, bir kaza sonucu öldüğü varsayımını kabullenmemizi haklı gösterecek en ufak bir kanıt bulunmuyor ortada. Bilindiği kadarıyla Knecht'in yaşamı birbirini açık seçik izleyen basamaklardan çatılmış bir yapı niteliğiyle gözlerimizin önünde duruyor. Knecht'in ölümüne ilişkin varsayımlarımızda efsane görüşüne içtenlikle katılıp onu yürekten benimsiyorsak, efsane-deki açıklama bu yaşamın son basamağı olarak daha önceki basamaklarla tastamam bağdaşıyor görüldüğü için böyle davranıyoruz. Hatta itiraf edelim ki, Knecht'in yaşamının efsaneleşmesi, bize organik ve yerinde bir gelişme gibi geliyor, gözlerimizin önünden kaybolan ve bizler için "batmış" sayılan bir yıldızın ileride de varlığını sürdürdüğünden kuşku duymayışımız gibi tıpkı. Josef Knecht, bu notların yazar ve okuyucusu olan bizim yaşadığımız dünyada akla gelebilecek en yüce mertebeye ulaşmış, akla gelebilecek en büyük işleri başarmıştır. Kültürel yaşamda ve entelektüel alanda çaba gösterenlerin Magister Ludi kimliğiyle önlerine düşüp kendilerine örnek olmuş, geçmişten devraldığı kültür mirasını kusursuz bir şekilde yönetip zenginleştirmiş, her birimiz için kutsal sayılan bir tapınakta Yüce Ra-

hiplik yapmıştır. Ama üstatlık aşamasına erişmekle, hiyerarşik düzenimizin doruk noktasındaki bu yeri ele geçirmek ve elde tutmakla kalmamış, büyüye büyüye bizim ancak saygıyla sezinleyebileceğimiz bir boyuttan içeri dalıp gitmiştir. Ve işte bu yüzden, yaşamöyküsünün de normal boyutları aşip sonunda efsaneye dönüşmesi, bize düpedüz yerinde ve Knecht'in yaşamına uygun düşen bir olay gibi görünüyor. Olaydaki olağanüstülüğü kabulleniyor, üzerinde fazla yoruma kalkmadan bunun kıvançını yaşıyoruz. Ama, Knecht'in yaşamının tarihsel bölümüne, ki belli bir güne kadar söz konusudur bu, tarihsel açıdan yaklaşacak, geçmişten günümüze aktarılan bilgileri saptayıp olduğu gibi okuyucuya sunacağız.

Knecht'in çocukluğuna, yani elit okullara kabulünden önceki döneme ilişkin bildiğimiz tek bir olay var; ama önemli bir olay bu, simgesel bir anlam taşıyor, usun kendisine yönelttiği ilk büyük çağırışı oluşturuyor çünkü. Belirleyici olan şey, bu ilk çağırının bilim değil, müzik tarafından kendisine yöneltilmesidir. Knecht'in özel yaşamına ilişkin hemen tüm anılar gibi söz konusu yaşamöyküsü parçasını da bir Boncuk Oyunu öğrencisine, hayranlık duyduğu hocasının pek çok sözünü ve anlatısını kaleme almış bu vefakâr kişinin notlarına borçluyuz.

Knecht yaklaşık on iki on üç yaşındaydı o vakit ve Zaber ormanının kıyısında yer alıp belki aynı zamanda doğduğu yer olan Berolfingen kasabasındaki Latince okulunun bir öğrencisiydi. Hanidir burslu bir öğrenci olarak okuyan Knecht'in elit okullardan birine alınması öğretmenler kurulu, ama hepsinden çok müzik hocası tarafından iki üç kez üst makama salık verilmişse de, kendisinin durumdan hiç haberi olmamış, o güne kadar da elit sınıftan, hele yüksek eğitim kurulundan yetkililerle hiç karşılaşmamıştı. Günlerden bir gün, Knecht'e keman ve lavta çalmasını öğreten hocası pek yakında belki müzik üstadının Berolfingen'e gelerek okuldaki müzik öğrenimini denetleyeceğini duyurdu, dolayısıyla Josef'ten canla başla çalışıp kendisini mahcup etmemesini istedi. Alabildiğine heyecanlanmıştı Knecht, çünkü müzik üstadının kim olduğunu, onun yılda iki kez okula uğrayan öbür denetleyiciler gibi eğitim dairesinin üst bürolarının birinden gelen bir kişi değil, yarı Tanrı on iki

havariden, pek saygın yüksek eğitim kurulunun başındaki on iki yöneticiden biri sayıldığını ve kendisine müziği ilgilendiren sorunlarda tüm ülkede en büyük otorite gözüyle bakıldığını biliyordu. Demek müzik üstadının kendisi, bizzat *Magister Musicae* Berolfingen'e gelecekti! Küçük Josef için dünyada bu kişiden belki daha efsanevî ve daha gizemsel tek bir insan vardı, o da Boncuk Oyunu üstadıydı. Geleceği bildirilen müzik üstadı daha ortada görünmeden yüreğini korkuyla karışık sonsuz bir saygıyla doldurmuştu; bu adamı kimi zaman bir kral, kimi zaman bir sihirbaz olarak canlandırırdı hayalinde, bazen de on iki havariden ya da Klasik dönemlerin efsaneleşmiş büyük sanatçılarından biri, örneğin bir Michael Prätorius, bir Claudio Monteverdi, bir J. J. Froberger ya da Johann Sebastian Bach olarak kafasında tasarladı, hem korkup hem sevincinden yerinde duramayarak bu yıldızın kasabada parıldayacağı anı beklemeye koyuldu. Havarilerden ve başmeleklerden birinin, düşün dünyasının o gizemsel ve kadiri mutlak hükümdarlarından birinin kasabayı ve Latince okulunu ziyaret etmesi, kendisinin böyle bir kimseyi göreceği, o kimsenin belki kendisiyle konuşup kendisini sınavdan geçireceği, kendisini paylayacak ya da övecek olması küçümsenecek bir şey değildi, mucizeydi bir çeşit, gökyüzündeki seyrek rastlanır mucizevî olaylardan biriydi. Ayrıca, öğretmenlerin kesinlikle açıkladığına göre, bir *Magister Musicae* kasabayı ve kasabadaki küçük Latince okulunu yıllar sonra ilk kez ziyaret edecekti. Küçük Josef yakında gerçekleşecek olayı pek çok sahneler halinde zihninde canlandırırdı, her şeyden önce kasaba halkının katılacağı bir şenlik tasarladı, kentin yeni belediye başkanının göreve başlamasındaki gibi bir karşılama töreni düşündü ayrıca: Borular çalınıyordu, yollar bayraklarla süslenmişti, hatta belki havai fişekler de öngörülmüştü şenlikte, Knecht'in arkadaşlarının kafaları da benzeri hayaller ve beklentilerle doluydu. Josef'in sevincine gölge düşüren tek bir düşünce vardı, o da belki kendisinin bu büyük adamla yüz yüze gelecek, bu uzman kişinin önünde yapacağı müzikle ve sorularına vereceği yanıtlarla gülünç duruma düşüp yerin dibine geçecek oluşuydu. Ne var ki, bu korku eza verici olduğu kadar tatlıydı da. Küçük Josef Knecht'in müzik üstadını pek yakından

görecek olması, bayraklar ve fener alaylarıyla bütün bu beklenmedik şenlikten daha heyecanlandırıcı, daha önemli, her şeye karşın olağanüstü kıvanç vericiydi; kendi kendine itiraf etmese de içten içe hissediyordu bunu, üstelik Berolfingen'e bu ziyareti üstat biraz da kendisi için, Josef için yapmaktaydı, okuldaki müzik öğrenimini denetlemeye geliyordu çünkü ve müzik öğretmeni üstadın bu arada onu da sınavdan geçirmesini olası görmekteydi.

Ama belki de, böyle bir şey olmayacaktı yazık ki; üstat kuşkusuz başka işler peşinde koşacak, küçüklere keman çaldırıp dinlemeye fırsat bulamayacaktı, herhalde üst sınıflardaki büyük oğlanları görmek, onların yaptığı müziği duymak isterdi. Josef, kafasından böyle düşünceler geçirerek üstadın geleceği günü bekledi ve o gün gelip çattı derken, ama gün bir düş kırıklığıyla başladı: Sokaklarda ne müzik sesi duyuldu, ne evlere asılmış bayraklar, evleri süsleyen çelenkler görüldü. Her zamanki gibi kitaplar defterler yüklenildi, her zamanki gibi okulun yolu tutuldu, sınıfın içi bile süslenmemişti, şenlik havasından ortada eser yoktu, her şey her gün nasılsa yine öyleydi. Sonunda ders başladı, her günkü giysi vardı öğretmenin sırtında, büyük şeref konuğuyla ilgili ne bir konuşma yaptı, ne bir söz söyledi.

Ama ikinci ya da üçüncü derste yine de çıkıp geldi konuk; kapı vuruldu, içeri giren hademe öğretmeni selamladı, müzik üstadının öğrencisi Josef Knecht'i bir çeyrek saat sonra görmek istediğini haber verdi, önce saçlarını güzelce tarayıp ellerini yıkaması, tırnaklarını temizlemesi gerekiyordu. Knecht'in korkudan benzi sarardı, sallanarak okuldan çıkıp karşı yatakhaneye seğirtti, kitap ve defterlerini bir kenara atıp elini yüzünü yıkadı, saçlarını taradı, avcunda bir titremeyle keman kutusunu ve nota defterini kaparak müzik salonlarının bulunduğu bitişik binanın yolunu tuttu, bir el gırtlığına sarılmış sıkıyordu adeta. Öğrenci arkadaşlarından biri telaşla kendisini merdivende karşıladı, egzersiz salonlarından birini göstererek, "Orada bekleyeceksin, çağıracaklar seni," dedi.

Josef'e sonsuzmuş gibi gelen kısa bir süreden sonra kurtuldu beklemekten. Kendisini bir çağırın olmamış, ama salona bir

adam girmişti, çok yaşlı bir adamdı bu, ilkin öyle görünmüştü gözüne, pek uzun boylu sayılmayacak ak saçlı bir adam; güzel ve aydınlık bir yüzü, keskin bakışlı açık mavi gözleri vardı, insanın içine korku salabilirdi bakışları; ama adamın bakışları yalnızca keskin değil, aynı zamanda neşe doluydu, gülen ya da gülümseyen bir neşe değil, sessiz sedasız ışıldayan, dinginlik içinde bir neşeydi bu. Josef'e elini uzattı adam, başını eğerek onu selamladı, egzersizler için kullanılan eski piyano önündeki tabureye acele etmeden gidip oturdu. "Sen Josef Knecht olacaksın yanılmıyorsam. Öğretmenin senden memnun görünüyor, sanırım seviyor seni. Gel bakayım, seninle biraz müzik yapalım." Knecht, kemanını kutusundan çoktan çıkarmış, elinde tutuyordu; yaşlı adam la sesini verdi piyanoda, Knecht de kemanını akort etti, soran ve ürkek bakışlarla müzik üstadına baktı.

"Bize ne çalacaksın bakayım?" diye sordu müzik üstadı. Knecht bir cevap bulup veremedi, yaşlı adama karşı duyduğu derin saygıyla içi işte öylesine dolup taşıyordu, böyle birini hiç görmemişti şimdiye dek. Duraksayarak etüt defterini alıp adama uzattı.

"Hayır," dedi üstat, "notadan değil, ezbere çalmanı istiyorum; ayrıca bir etüt parçası değil, ezbere çalabileceğin basit bir şey olsun; sevdiğin, hoşlandığın bir ezgi örneğin."

Knecht'in aklı karışmış, adamın yüzü ve gözleri kendisini büyülemişti, ne diyeceğini bilemedi, şaşırdığı için utandı, yerin dibine geçti, bir cevap bulup veremedi bir türlü. Ama üstat üstelemedi, parmaklarını tuşlar üzerinde gezdirip bir melodinin ilk tınlarını çıkardı, soran bir bakışla Knecht'e baktı ardından. Knecht peki der gibi başını salladı, sevindi, hemen melodiyi kemanıyla çalıp üstada eşlik etmeye koyuldu, okulda sık sık söyledikleri eski ezgilerden biriydi.

"Bir daha çalalım!" dedi üstat. Knecht ezgiyi yineledi, yaşlı adam bu kez ikinci sesle katıldı. Ezgi bunun üzerine iki sesli olarak küçük egzersiz odasında yankılandı.

"Bir daha!"

Knecht yeniden çalmaya koyuldu. Yaşlı adam bu kez ikinci ve üçüncü sesle eşlik etti. Eski, güzel ezgi üç sesli olarak yankılandı salonda.

"Bir daha!" Ve üstat bu kez üç sesle eşlik etti.

"Tatlı bir ezgi," dedi ardından usulcacık. "Şimdi aynı melodiye alto ses üzerinden çal bakalım."

Knecht söylenildiği gibi yaptı; üstat ilk sesi piyanoda kendisine vermiş, sonra da üç sesle ona eşlik etmeye başlamıştı. Ve ikide bir tekrarlıyordu: "Bir daha!" Her seferinde daha bir şen yankılanıyordu melodi. Knecht melodiyi tenor ses üzerinden çaldı derken, her defasında yaşlı adam iki, üç sesle kendisine eşlik etti. Pek çok kez çalıp durdular melodiyi, zamanla melodiyi nasıl çalacakları konusunda önceden anlaşmalarının gereği kalmadı, her yinelenişinde ezgi kendiliğinden süsler, bezeklerle zenginleştirildi. Kuşluk vaktinin güler yüzlü aydınlığına boğulmuş çıplak küçük salon, çın çın öten seslerle bir bayram havası içinde yankılandı.

Bir süre sonra durdu üstat ve sordu: "Yeter mi artık?" Başını sallayarak öneriyi geri çeviren Knecht yeniden başladı ezgiyi çalmaya, yaşlı adam da neşe içinde üç sesle kendisine katıldı; dört ses ince ve aydınlık çizgilerini çeke çeke ilerledi, söyleşti birbiriyle, birbirine destek oldu, birbiriyle kesişti, şen kavisler ve figürlerle birbirinin çevresinde dolandı, kafalarında başka hiçbir düşünceye yer vermeyen Knecht'le yaşlı adam kardeş çizgilere ve birbirleriyle karşılaştıkça çizgilerin oluşturduğu figürlere dalıp gittiler, onların büyümlü ağına yakalanıp müzik yaptılar, birlikte usulcacık sallandı vücutları, görünmez bir şefe uyarak çalmayı sürdürdüler. Ezgi bir kez daha son bulunca üstat başını arkaya atarak sordu: "Nasıl, beğendin mi, Josef?"

Bir şükran duygusuyla, gözlerinin içi gülerek yaşlı adama baktı Knecht. Sevincinden yerinde duramıyor, bir söz bulup söyleyemiyordu.

Derken, "Bir füğ nedir, biliyor musun?" diye sordu müzik üstadı.

Knecht, bildiğinden kuşku duyan bir yüz takındı. Şimdiye kadar pek çok füğ dinlemişti, ama derste bu konuyu henüz işlememişlerdi.

"Anlaşıldı," diye cevapladı üstat. "Ben sana göstereyim füğ nasıl şeydir. Kendimiz bir füğ yapalım, o zaman hepsinden çabuk kavrarsın. Dinle bak: Bir füğ için en başta bir tema gerekir,

ama biz şimdi uzun boylu tema aramayacak, onu hemen bizim ezgiden alacağız.”

Müzik üstadı küçük bir cümle, şarkının melodisinden küçük bir bölüm çaldı; kulağa bir tuhaf geldi çalınan parça, бүтünden koparılıp alınmış, başsız, kuyruksuz. Üstat temayı bir kez daha çaldı, derken geldi arkası, ilk parti yetiştii, ikinci parti beşli yürüyüşü dörtlüye çevirdi, üçüncü parti bir oktav yukarıdan yineledi birincisini, aynı şekilde dördüncü parti ikincisini tekrarlardı, dominant’ın tonalitesinde bir kodayla serim son buldu. İkinci bölümde diğer tonaliteler ve daha serbest modülasyonlar yer aldı, subdominant’ın ağır bastığı üçüncü bölüm ise ana tonda bir kodayla sona erdi. Knecht, yaşlı adamın zeki, beyaz parmaklarına bakıyordu. Üstadın konsantre olmuş yüzünde füğün gelişim süreci hafiften yansıyor, yarı kapalı gözkapakları altında gözleri hiç kıınıldamadan duruyordu. Knecht’in yüreğı üstada karşı derin bir saygı ve sevgiyle coşup kabardı, kulakları füğdeydi, ilk kez bugün müzik dinliyormuş gibi bir duygu uyandı içinde, gözlerinin önünde oluşan yapıtın arka planında evrensel ruhu, yasa ve özgürlüğün insana mutluluk bağışlayan uyumunu sezinledi. Bu evrensel ruha ve bu üstada kendini olduğu gibi teslim ediyor, kendini adıyordu. Kendisinin, yaşamının, ayrıca tüm evrenin bu dakikalarda müziğın ruhu tarafından yönlendirildiğini, çekidüzene sokulduğunu ve yorumlandığını duyumsadı. Füğün kompozisyonu sona erdi derken, derin bir saygı hissettiğı yaşlı üstat, bu sihirbaz, bu kral kısa bir süre tuşların üzerine hafifçe eğilmiş durumda kaldı öylece, gözkapakları yarı kapalıydı, yüzü içten gelen bir parıltıyla hafifçe ışıldıyordu. Knecht bu anların sağladığı mutluluktan bayram mı etsin, yoksa onların geçip gidişine ağlasın mı bilemiyordu bir türlü. Birden üstat oturduğu tabureden yavaşca çık kalktı, şen ve mavi gözlerinin içe işleyen, beri yandan anlatılmaz derecede dost bakışlarıyla Knecht’i süzerek, “İki insanı birbiriyle her şeyden kolay dost kılacak bir şey varsa, o da müziktir,” dedi. “Güzel şeydir şu müzik. Umarım seninle aramızdaki dostluk sürekli olur. Bakarsın ileride füğ yapmasını da öğrenirsin, Josef.” Derken Knecht’in elini sıkıp yürüdü yaşlı adam, kapıda bir kez daha arkasına dönüp şöyle bir baktı, başı-

nı hafiften eğerek nazikçe selamladı Knecht'i ve salondan çıkıp gitti.

Pek çok yıl sonra öğrencisine anlattığına göre, binadan ayrılan Josef kenti ve dünyayı öylesine değişmiş ve büyülenmiş bulmuştu ki, bayraklar, çelenkler, pankartlar ve havai fişeklerle süslenip bezense bu kadar olmazdı. Pekâlâ bir kutsama diye nitelenebilecek çağrı olayını yaşamıştı, o zamana kadar genç ruhunun kısmen duyduklarından, kısmen ateşli rüyalarından aşınası olduğu ideal dünya gözle görülebilir bir kılığa bürünerek kapılarını önünde aralamış, kendisine çağrıyı yöneltmişti. Söz konusu dünya uzakta bir yerde değil, geçmişte ya da gelecekte değildi, hayır, buracıktaydı ve etkin durumdaydı, ışınlarını salıp duruyor, habercilerini, havarilerini ve elçilerini, bu yaşlı magister gibi adamlarını yolluyordu; hem bu magister asla Josef'e görüldüğü kadar yaşlı da değildi. Ve işte bu ideal dünyadan, bu saygıdeğer habercilerden birinin aracılığıyla ona da, Latince okulunun küçük öğrencisine de bir uyarı ve çağrı yöneltilmişti, yaşanan yaşıntının buydu anlamı. Derken aradan haftalar geçti; Josef gerçekten bildi ve inandı ki, o kutsal saatte yaşanmış büyümlü olayın gerçek dünyada kesinlikle bir karşılığı vardı, çağrı yalnız kendi ruhundan ve vicdanından kopup gelen bir mutluluk ve hatırlatma değil, aynı zamanda dünyevî güçlerin kendisine bir bağıışı ve ona yönelttiği bir hatırlatmaydı. Çünkü müzik üstadının ziyaretinin bir rastlantı ya da gerçek bir okul denetimi olmadığı sürekli gizli kalamazdı. Knecht'in ismi, öğretmenlerin raporlarına dayanılarak, elit okullarda okumaya layık görülen ya da eğitim işlerinden sorumlu en yüksek kurulla böyle bir şey için salık verilen öğrenciler listesinde yer alıyordu. Knecht yalnızca Latince okulunun bir öğrencisi ve üstün karakter sahibi bir kişi olarak övgü konusu yapılmayıp müzik öğretmeni tarafından özellikle salık verildiğinden, müzik üstadı görev nedeniyle çıktığı bir geziyi fırsat bilmiş, birkaç saat için Berolfingen'e uğrayarak söz konusu öğrenciyi bir görmek istemişti. Kendisi için önemli olan, Knecht'in Latince bilgisinden ve keman çalmadaki becerisinden çok (ne de olsa bu konuda öğretmenlerin, bir saatini vererek incelediği raporlarına güvenebilirdi) yüce anlamda bir müzisyenliğe, coşkuya, disipline,

saygıya, kültür uğrunda çalışmaya doğuştan yetenekli sayılıp sayılmayacağını anlamaktı. Genellikle resmî yüksekokullardaki öğretmenler öğrencilerin “elit” okullara salık verilmesinde haklı olarak bayağı cimrice davranıyor, öyleyken bazen az çok hoş denemeyecek nedenlerle kayırılan öğrencilerle karşılaşılıyordu; beri yandan, kıt görüşlü bir öğretmenin çalışkanlık, hırs ve öğretmenler karşısında takındığı kurnazca tutum dışında fazla üstün özellikler içermeyen gözde öğrencilerinden birini “elit” okullara inatla tavsiye ettiği görülüyordu. Hepsinden çok bu tür tavsiyeler müzik üstadının hayli hoşnutsuzluğunu uyandırmaktaydı, sınava çektiği bir öğrenci geleceğinin ve kariyerinin söz konusu olduğunun bilincinde midir, değil midir, hemen anılıyordu. Karşısında gereğinden fazla becerikli, gereğinden fazla bilinçli ve zekice davranan, hele kendisine yaltaklanmaya çalışan öğrenci yanmıştı. Bazen böyle öğrenci daha sınav başlamadan geri çevriliyordu.

Knecht’ten ise yaşlı müzik üstadı hoşlanmış, onu pek sevmişti, Berolfingen’den ayrılıp gezisini sürdürürken içinde bir haz duygusuyla Knecht’i düşünmüştü; defterine onunla ilgili bir not düşmemiş, sınavdaki başarısını herhangi bir notla değerlendirmemişti. Bu çiçeği burnunda, alçakgönüllü oğlanın anısını beraberinde taşıyıp durmuş, geziden döndüğünde ismini yüksek eğitim kurulu üyelerinden biri tarafından sınavdan geçirilip elit okullardan birine alınmaya layık görülen öğrenciler listesine kendi eliyle kaydetmişti.

Knecht bu listeden –Latince okulunun öğrencileri arasında “altın defter” diye anılıyordu bu liste, ama bazen saygısızca “inekleyenler kataloğu” diye nitelendirildiği de oluyordu– söz açıldığını işitmişti zaman zaman, hem de pek değişik tonlarda. Diyelim öğretmenlerden biri bu listeden bahsetti de bir öğrenciye listeye ismini asla yazdıramayacağını paylayıcı bir edayla açıkladı; bir görkem, saygı ve büyüklenme havası taşıyordu sesi. Beri yandan, inekleyenler kataloğunun ismini ağızlarına alan öğrenciler, bunu çokluk küstahça ve aşırı bir umursamazlıkla yapıyorlardı. Bir defasında Knecht öğrencilerden birinin şöyle dediğini işitmişti: “Boşversene, bu aptal inekleyenler kataloğunun tüküreyim içine! Adam olan bu listede yer almaz,

inanın bana! Öğretmenlerin elit okullara yolladıkları, yalnızca inekleyenlerle dalkavuk öğrencilerdir.”

Söz konusu mutlu olayı tuhaf bir dönem izledi Knecht'in yaşamında. Knecht, bundan böyle *electus*'lar, tarikat dilinde elit öğrencilere verilen isimle *flos juventutis* arasında yer aldığından başlangıçta tümüyle habersizdi; yaşadığı olayın pratikteki sonuçlarını, yazgısı ve günlük yaşamı üzerinde gösterebileceği etkiyi ilkin hiç aklından geçirmiyordu. Şimdiden öğretmenleri için seçkin bir kişiye dönüşmüştü, öğretmenlerine veda etmek üzere olan biriydi, ama çağrıyı neredeyse yalnız kendi ruhunda gerçekleşen bir olay gibi yaşamış, dolayısıyla çağrı yaşamında yeterince kesin bir dönüm noktası oluşturmuştu. O sihirbaz kişiyle bir arada geçirdiği saat daha önceden kalbinde yaşayan sezginin gerçekleşmesini ya da sezilen şeyin daha bir yakına gelmesini sağlamışsa da, yine de söz konusu saatte dün bugün'den, geçmiş şimdi'den ve gelecekte açık seçik ayrılmıştı, nasıl düş gören biri uykudan uyanıp kendisini düşte gördüğü çevrede bulsa bile uykudan uyandığından yine de kuşku duymaz, onun gibiydi tıpkı. Çağrının pek çok çeşidi vardır, ama yaşantının özü ve anlamı aynıdır: Ruh uyardırır yaşantı, değiştirir ya da yüceltir onu, sonunda içten kaynaklanan düşlerin ve sezgilerin yerini ansızın dıştan gelen bir çağrı, bir gerçek parçası alır ve işe el atar. Knecht'in yaşantısında ise gerçek parçası üstadın kendisiydi: Yarı tanrısal, saygıdeğer, uzak bir kişi gözüyle bakılan müzik üstadı bizzat çıkıp gelmiş, her şeyi bilen mavi gözleriyle karşısına dikilmişti Knecht'in, egzersizler için kullanılan piyanonun önündeki tabureye oturmuş, Josef'le müzik yapmıştı; harikulade müzik yapmış, gerçekte müziğin ne olduğunu adeta hiç konuşmadan Josef'e göstermiş, takdis etmiş onu, sonra geldiği gibi yine kaybolup gitmişti. Bu olaydan neler çıkabileceğini, bu olayın ne gibi sonuçlar doğurabileceğini ilkin düşünecek durumda değildi Knecht, çünkü olayın içteki dolaysız yankısı yüreğini fazlasıyla doldurmuş, zihnini meşgul etmişti. Bir süre sessiz sedasız ve kararsızlık içinde gelişimini sürdürdükten sonra bir mucize gerçekleşip doğasını biçimlendiren yasanın bilincine varmış ve söz konusu yasanın gereğini yerine getirmek ister gibi eskisinden daha güçlü solumaya ve

büyüyüp serpilmeye başlamış körpecik bir fidan gibi, üstadın elinin sihirli dokunuşunu hisseden Knecht de gücünü kuvvetini çarçabuk ve büyük bir şevkle devşirip toparlamaya koyulmuştu. Değiştiğini duyumsuyordu, büyüdüğünü, kendisiyle dünya arasında yeni sürtüşmelerin, yeni uyumların oluştuğunu duyumsuyor, kimi saatler gerek müzikte, gerek Latince, gerekse matematikte henüz yaşından beklenmeyen ve arkadaşlarının da henüz içinden çıkamayacağı ödevlerin üstesinden geliyor, kendini her işi başaracak güçte görüyordu. Kimi saatler de vardı ki her şeyi unutabiliyor, o zamana kadar bilmediği bir yumuşaklık ve teslimiyetle düşlere dalıyor, rüzgârın ya da yağmurun sesine kulak veriyor, bir çiçeğe ya da ırmakta hızla akıp giden suya gözlerini dikiyordu, hiçbir şeye akıl erdiremeyerek, her şeyi sezgilerde yaşayarak, içi paylaşma, merak ve anlama isteğiyle dolup taşarak, kendi ben'inden alınıp başka ben'lere, gizlere, kutsanmalara, görüngülerin acılı-güzel oyununa taşınarak.

Böylece Knecht'te katıksız bir saflıkla gerçekleşti çağrı, içte başlayıp büyüdü, derken iç ve dış buluştu birbiriyle, birbirini doğrulayıp onayladı. Çağrının tüm basamaklarını tırmanıp mutluluk ve korkularını tattı Knecht. Soylu çağrı, bütün soylu kişilerin gençliklerinde yaşadığı olay, yaşamın bu ön evresi ani açığa vurmaların ve sır saklamazlıkların uzağında gerçekleşti; bir uyum ve düzen içinde büyüyen iç ve dış birbiriyle kavuştu. Bu gelişmeler sonucu öğrenci Knecht konumunun ve kendi dış yazgısının bilincine vardığında, öğretmenlerin kendisine bir meslektaş, hatta her an aralarından ayrılıp gitmesi beklenen bir şeref konuğu gibi davrandıklarını fark ettiğinde, öğrenci arkadaşlarının kendisine yarı hayranlık ya da gıptayla baktıklarını, bazen yanına yaklaşmayıp hatta kendisinden kuşkulandıklarını, düşmanlarının alay ve nefretine konu olduğunu, dostlarının ise giderek kendisinden uzaklaşıp onu yalnız bıraktıklarını gördüğünde, çevresinden ayrılma ve soyutlanma olayı ruhunda çoktan gerçekleşmiş bulunuyordu. İçteki, kendi içindeki bir duygu öğretmenlerini giderek arkadaşlara, bir zamanki dostlarını ise geride bırakılmış bir yolda kendisine eşlik eden kimse-lere dönüştürmüştü. Okulda ve kentte yabancı insanlar arasın-

daydı sanki, olması gereken yerde değildi. Çevresindeki her şeye gizli bir ölümün eli dokunmuş, gerçekdışının ve geçmişe karışmışlığın havası sinmişti; her şey geçici bir nesneye, sırtta taşına taşına eskitilen ve bundan böyle insanın üzerine uymayan bir giysiye dönüşmüştü. Gelişip büyümeler sonucu şimdiye kadar el üstünde tutulmuş, kendi içinde uyumlu bir yurttan bu dışarı çıkış, artık kendisinin denemeyecek ve kendisine uygun düşmeyen bir yaşam biçimini bu terkediş, veda eden, adresine bir çağrı yöneltilmiş bir kişinin alabildiğine mutluluk ve ısı ısı öz güven duygusu dolu saatlerle kesintiye uğrayan bu yaşamı işin sonuna doğru Knecht için büyük bir işkenceye, pek katlanılmaz bir baskı ve ıstıraba dönüştü, çünkü her şey kendisini terk edip gidiyordu aslında; ama her şeyi kendisinin terk etmediğinden, aşinası olduğu sevgili dünyasında gerçekleşen bu ölümü, bu yabancılaşmayı açgözlülükle, büyüklenmeyle, kurumlanmayla, vefasızlıkla ve sevgi eksikliğiyle kendisinin başına sarmadığından emin değildi. Gerçek bir çağrının beraberinde getirdiği ıstıraplar içinde en acı olanı budur. Çağrıyı alan bununla yalnız bir armağan ve bir buyruk almış sayılmaz, suçluluk gibi bir şeyi de üstlenir; nasıl ki arkadaşlarının saflarından alınarak subaylığa terfi ettirilen asker, bedelini arkadaşlarına karşı ruhunda hissedeceği bir suçluluk duygusuyla, hatta bir vicdan rahatsızlığıyla ödediği ölçüde kendisini bu terfiyi hak etmiş hissederse, onun gibi tıpkı.

Knecht, söz konusu gelişimi şans eseri bir terslikle karşılaşmadan ve tam bir masumiyet içinde geçirmişti; öğretmenler kurulunca sınavda üstün başarı kazandığı ve pek yakında elit okullara alınacağı kendisine duyurulduğu zaman ilk anda bayığı şaşırdı, ama bir an sonra bu yenilik kendisine hanidir bildiği ve beklediği bir olay gibi göründü. Ancak haberi öğrendikten sonra, haftalardır “electus” ya da “elit öğrenci” sözünü okulda arkasından seslenip durduklarını anımsadı. Bu sözü işitmiş, ama pek kulak asmayarak buna alaydan başka bir gözle bakmamıştı. Ona öyle gelmişti ki, kendisini aslında “electus” diye nitelemek istememişler, “o çalımınla kendine electus gözüyle bakan sen” demeye getirmişlerdi. Arkadaşlarıyla arasındaki yabancılaşma duygusunun bu şekilde kendini açığa vur-

ması kimi vakit Knecht'i hayli üzmüş, ama kendisine gerçekten bir electus gözüyle baktığı da olmamış, çağrıyla yüce bir aşamaya çıkış değil de, bir iç uyarı ve teşvik gibi algılamıştı. Ama yine de böyle bir çağrının sezgisini acaba içinde taşımamış mıydı sürekli, yüzlerce kez içinde bunu duyumsamamış mıydı? İşte şimdi olgunlaşmıştı çağrı, kendisine bağışladığı mutluluklar doğrulanmış ve yasal bir temele oturmuş, çekilen acıların bir anlamdan yoksun sayılmayacağı anlaşılmıştı; katlanılmaz ölçüde eskiyip daralmış giysiyi üzerinden çıkarabilirdi artık, yeni bir giysi kendisi için hazırda bekliyordu.

Elit okula kabulüyle Knecht'in yaşamı bulunduğu aşamadan alınıp bir başka aşamaya taşınmış, gelişim sürecinde kesin önem taşıyacak ilk adım böylece atılmıştı. Elit öğrencilerin hepsinde durum aynı değildir, elit okula kabulle içte yaşanan çağrı hepsinde birbiriyle çakışmaz. Tanrının bir lütfudur bu ya da, kaba bir deyişle, bir şanstır. Böyle bir şans kimin yüzüne gülerse yaşamı için bir avantaj oluşturur, doğarken şansın kendilerine bedensel ve ruhsal bakımdan pek mutlu armağanlar bağışladığı kimseler için de durum aynıdır. Gerçi öğrencilerin büyük çoğunluğu, hatta neredeyse tümü elit okul için seçilmelerini büyük bir mutluluk, göğüslerini kabartan bir ödül gibi duyumsar, içlerinden pek çoğu da böyle bir ödülü özlemle yanıp tutuşarak arzular önceden. Ne var ki, memleketlerindeki normal okullardan Kastalya'daki elit okullara geçiş, sonradan kendilerine düşündüklerinden daha güç gelir, bazılarını beklenmedik düş kırıklıklarıyla karşı karşıya bırakır. Söz konusu geçiş, özellikle aile ocağındaki mutluluk ve sevgi ortamında yaşayan bütün öğrenciler için çok ağır bir veda ve feragat demektir. Bu yüzden, özellikle ilk iki yıl azımsanmayacak sayıda öğrencinin elit okullardan geldikleri okullara gerisingeri yollandığı görülür. Bu bir yetenek ve çaba eksikliğinden değil, daha çok öğrencilerin yatılı okul yaşamına alışamamalarından, özellikle aileleri ve memleketleriyle aralarındaki bağı giderek artan ölçüde çözme gücünü gösterememelerinden, sonunda tarikat bağından bir başka şeyi tanımama ve dikkate almama düşüncesiyle uzlaşamamalarından kaynaklanır. Beri yandan öyle öğ-

renciler de vardır ki, özellikle baba evinden ve baba yurdunda hiç ısınamadıkları okuldan ayrılmak istemeleri, elit okula girmelerinde asıl itici gücü oluşturur. Örneğin, sert bir babadan ya da hoşlanmadıkları bir öğretmenden elit okula girerek kurulan bu gibi öğrenciler bir süre rahat nefes alırlarsa da, elit okuldaki yaşamlarından öylesine büyük ve olmayacak değişiklikler beklerler ki, kısa bir süre sonra düş kırıklığına uğrarlar. Ayrıca, gözü ders çalışmaktan başka şey görmeyip iğneyle kuyu kazan örnek öğrencilerin de Kastalya'daki okullarda her zaman tutundukları söylenemezdi; doğrusu derslerin altından kalkamıyor değillerdi bunlar; ancak, elit okullarda yalnızca dersler ve çeşitli branşlarda alınan notlar önem taşımayıp eğitime ve güzel sanatlara yönelik belli birtakım amaçlar uğrunda da çalışmalar yapılıyor, bu alanda da kimi öğrencilerin zamanla pes ettiği görülmüyordu. Ama yine de çok sayıdaki alt bölümleri ve dallarıyla dört büyük elit okulun oluşturduğu sistemde değişik yetenekteki kişileri barındıracak kadar yer vardı, örneğin matematik ya da filoloji okuyan bir öğrenci ileride bu alanda bir bilgin olabilecek yeteneğe sahipse, diyelim müzik ya da felsefe alanındaki yetenek eksikliğini bir sakınca gibi duyumsaması gerekmezdi. Hatta zaman zaman Kastalya'da saf ve pozitif bilim dallarının eğitiminin ön planda tutulmasını amaçlayan pek güçlü eğilimler kendini açığa vurmaktaydı; bu eğilimlerin öncüleri de yalnız "eksantrik" kişiler, yani müzikle ve güzel sanatlarla uğraşan kimseler karşısında eleştirel ve alaycı bir tutum sergilemekle kalmamış, kendi çevrelerinde de güzel sanatlara ilişkin ne varsa hepsinden, ama en çok Boncuk Oyunu'ndan düpedüz yüz çevirip bu oyunu aforozlamışlardı.

Bildiğimiz kadarıyla Knecht'in yaşamı tümüyle Kastalya'da, dağlık ülkemizin alabildiğine sessiz ve güler yüzlü bir yeri olan ve eskiden yazar Goethe'nin deyiimiyle sık sık "pedagoji eyaleti" diye de nitelenen bir bölgesinde geçtiği için, çoktan bildikleri bir şeyi yineleyerek okuyucuları sıkma riskini göze alıp ünlü Kastalya eyaletini ve buradaki okulların yapısını ana hatlarıyla yeniden ele alacağız. Kısaca "elit okullar" denen bu okullar bilgelik ve esneklik temeline dayalı bir elek sistemi oluşturur; bu sistem sayesinde Kastalya'daki yönetim (onu eği-

tim dairesini, onu tarikatı temsil eden yirmi kişilik bir “öğretmenler kurulu”) ülkenin bütün bölgelerindeki okullarda okuyan öğrenciler arasından en yeteneklilerini seçip alarak tarikat hizmetinde, ayrıca eğitim ve öğretim kurumlarının önemli mevkilerinde çalışacak kişiler olarak yetiştirir. Pek çok normal okul, liseler ve ülkedeki diğer okullar ister hümanist karakter taşınsın, ister fen bilimlerine ve teknik öğrenime ağırlık versin, bizim yükseköğrenim gören gençlerin yüzde doksanından fazlası için serbest mesleklere hazırlık işlevini görür; bu okullardaki eğitim öğrencilerin yüksekokula girebilmelerini sağlayan olgunluk sınavıyla son bulur, yüksekokullarda ise öğrenciler belli bir dalda öğrenim görüp diplomalarını alırlar. Bu, bizim öğrencilerin herkesçe bilinen normal öğrenim şeklidir. Söz konusu okullarda öğrencilerden çok şey istenir ve yeteneksizler elden geldiğince ayıklanır. Ne var ki, bu okulların yanında ya da onların üstünde elit okulların eğitim sistemi vardır, elit okullara yetenek ve karakter bakımından ancak pek seçkin öğrenciler alınır ve alınan öğrenciler belli bir deneme süresinden sonra asil öğrenci olur. Elit okullara yollanacak öğrenciler sınavla belirlenmez, normal okullardaki öğretmenlerin özgürce kullanacağı takdir hakkıyla saptanıp Kastalya’daki yetkili makamlara salık verilir. Örneğin, günün birinde on bir ya da on iki yaşındaki bir öğrenciye bir sonraki yarıyıl Kastalya’daki elit okullardan birine belki girebileceği duyurulur, kendini anlayıp dinlemesi, böyle bir şeye karşı içinde bir yatkınlık ve eğilimin olup olmadığına karar vermesi istenir. Düşünüp taşınması için kendisine bir süre tanınır; sürenin bitiminde evet diyor, anne ve babası da kesinlikle rıza gösteriyorsa, elit okullardan biri ilkin bir denemeden geçirmek üzere kapılarını açar kendisine. Elit okulların yöneticileri ve en üst düzeydeki öğretmenleri (üniversite hocaları değil örneğin) “eğitim kurulu”nu oluşturur; kurul ülkedeki tüm eğitim işini yürütür ve tüm entelektüel örgütlerin başında bulunur. Herhangi bir ders yılında başarı gösteremeyip geldiği okula geri yollanmadığı sürece, bir elit okul öğrencisi için geçimini sağlamaya yönelik belli bir uzmanlık öğrenimi söz konusu değildir; elit okullardan “tarikat” üyeleri çıkar, okul öğretmenleriyle en yüksek makamların başındaki

bilgin elemanlar hiyerarşisini oluşturacak kişiler yetişir: Eğitim işlerinden sorumlu on iki müdür ya da “üstat” ile Boncuk Oyunu’nun yöneticisi Ludi Magister. Elit okullardaki son ders yılı yirmi iki ile yirmi beş yaş arasında tamamlanarak öğrenciler tarikata kabul edilir. Daha sonra da tarikata ve eğitim dairesine bağlı tüm eğitim kurumlarıyla araştırma enstitüleri elit okulların eski öğrencilerine açar kapılarını: Çok sayıda öğretmenle elit okulların öğrencileri için ayrılmış elit yüksekokullar, kitaplıklar, arşivler ve laboratuvarlar, ayrıca Boncuk Oyunu salonları. Elit okullardaki öğrencilik yıllarında belli bir uzmanlık alanına, örneğin çeşitli dillere, felsefeye, matematiğe karşı yetenekli görülenler, daha elit okulların üst kademelerinde ötekilerden ayrılır, yeteneklerinin gerektirdiği en iyi besini kendilerine sağlayacak sınıflarda okutulup eğitilir. Bu öğrencilerin büyük çoğunluğu sonradan resmî okullarla üniversitelerde uzman öğretmen olarak çalışmaya başlar, Kastalya’dan ayrılırsalar bile ömür boyu tarikat üyeliklerini korur, yani “normal” kişilerden (elit okullarda eğitilmemişlerden) kendilerini elden geldiğince uzak tutarlar, tarikattan ayrılmadıkları sürece doktor, avukat, teknisyen gibi “serbest” meslek sahibi olamazlar asla, yaşadıkça tarikatın kuralları dışına çıkamaz, örneğin mal mülk edinemez, evlenemezler. Halk yarı alay yarı saygı karışımı bir dille “mandarinler” diye niteler kendilerini. Elit öğrencilerin büyük çoğunluğunu ileride bekleyen kesin yazgıdır bu. Geriye kalan üç beş kişiye, Kastalya’nın elit okullarında alabildiğine titizlikle yürütülen en son seçimle saptanmış bu kişilere gelince, belli bir süreyle sınırlanmamış özgür bir öğrenim, meditasyon ve etkin bir entelektüel yaşam kendilerini bekler. Üstün yetenekli olup karakter kusurları ya da başka nedenlerle, örneğin bedensel kimi özürlerinden dolayı eğitim hizmetinin gerek üst, gerek alt kademelerinde öğretmenlik yapmaya ya da sorumluluk isteyen kademelerde çalışmaya elverişsiz bazı öğrenciler ömür boyu yüksek eğitim kurulunun yatılı öğrencileri olarak kalır, öğrenimlerini, araştırmalarını ve bilgi devşirme etkinliklerini sürdürürler; genelde yaptıkları iş saf bilimsel çalışmalarından oluşur. Bazıları sözlük hazırlama kurullarında danışmanlık yapar, arşivlerde, kitaplıklarda ve benzeri yerlerde çalışır,

bazıları *l'art pour l'art* özdeyişı uyarınca araştırmalarda bulunur, içlerinden bazısı da yaşamlarını pek sapa ve çokluk acayip çalışmalarına adanmış; günümüze kadar gelebilmiş eski Mısır metinlerini otuz yıl süren bir uğraş sonunda hem Yunancaya, hem Sanskritçeye çeviren Lodovicus Crudelis, "Güney İtalya'daki Yüksekokullarda On İkinci Yüzyılın Sonuna Doğru Latincenin Telaffuzu" üzerine elyazması koskoca dört cilt eser bırakmış biraz antika biri olan Il. Chattus Calvensis bunlar arasındadır. Söz konusu eser, "On İkinci Yüzyıl ile On Altıncı Yüzyıl Arasında Latincenin Telaffuz Tarihi" üzerine yazılması tasarlanan bir kitabın birinci bölümü olarak düşünülmüş, ne var ki kaleme alınmış bin sayfalık manüskriye karşın fragman olarak kalmış ve sonradan eseri tamamlayacak kimse çıkmamıştır. Bu tür salt bilimsel çalışmaların bazı kimselerce alay konusu yapılmasının anlaşılmayacak yanı yoktur; söz konusu çalışmaların bilimin geleceği ve halkın tümü için taşıdığı değeri kestirmek olanaksızdır çünkü. Beri yandan bilim, tıpkı eskiden sanat gibi, büyük çapta bir besin kaynağını gerektirir ve zaman zaman başka kimsenin ilgilenmediği bir konuyu araştıran kişi kendi içinde öylesine zengin bir bilgi birikimi sağlayabilir ki, bununla yaşadığı dönemdeki meslektaşlarına bir sözlük ya da bir arşiv gibi alabildiğine değerli hizmetlerde bulunur. İmkânlar elveriyorsa yapılan bu gibi bilimsel çalışmalar kitap olarak da basılmıştır. Gerçek bilginlerin neredeyse tam bir özgürlük içinde diledikleri gibi inceleme ve araştırmalar yapmaları sağlanmış, çalışmalarından bazısının halka ve topluma doğrudan yararı dokunmayışı, hatta bilgin sayılmayan kişilerce lüks oyunlar gibi görülmesi pek umursanmamıştır. Söz konusu bilginlerden bazılarına araştırma konularından dolayı gülünüp geçilmişse de asla eleştiri yöneltilmemiş, hele sahip oldukları ayrıcalıklar asla ellerinden alınmamıştır. Pek çok espriye konu oluşturmuşlarsa da, nazları çekilmiş, ayrıca halktan saygı görmüşlerdir, bu da bilginler topluluğunun tüm üyelerinin düşünsel özgürlüklerinin karşılığını gereken özveriyle ödemelerinden kaynaklanmıştır. Hayli rahatlık içinde yaşamışlar, az da olsa yiyecek ve giyecekleri sağlanmış, oturmaları için kendilerine konut verilmiştir. Ellerin altında şahane kitaplıklar, koleksiyonlar ve laboratu-

varlar bulmuşlar, ama karşılığında konfor içinde bir ömür sürmekten, evlenip çocuk çocuğa karışmaktan el çekmekle kalmayıp keşişlerden bir topluluk olarak dünyanın genel rekabet ortamına sırt çevirmiş, mal mülk, unvan, şan ve şeref diye bir şey tanımamış, maddî bakımdan sade bir yaşamla yetinmişlerdir. Biri çıkıp da bütün ömrünü bir tek eski kitabenin deşifre edilmesine adanmak mı istedi, önünde durulmamış, hatta kendisine destek olunmuştur; rahat bir ömür sürmek, şık giyinmek, para ve unvan sahibi olmak amacına yönelenler ise karşılarında acımasız yasakları bulmuşlardır; böylesi şeylere heves edenler çokluk henüz genç yaşlarda “dünya yaşamına” geri dönmüş, ücretli öğretmen olarak çalıştırılmış, özel öğretmenlik ya da gazetecilik yapmış, evlenip yuva kurmuş, şu ya da bu şekilde kendine göre bir hayata kavuşmuştur.

Genç Josef Knecht’in Berolfingen’e veda edeceği gün gelip çattı derken, müzik öğretmeni istasyona kadar kendisine eşlik etti. Öğretmeninden ayrılmak içini sızlattı Knecht’in. Tren kalkıp da eski şato kulesinin açık renge boyanmış kademeli çatısı yavaş yavaş gerilere kayıp sonunda gözden kaybolunca, bir yalnızlık ve güvensizlik duygusuyla yüreği biraz kabardı. Kimi öğrenciler vardır ki, içlerinde çok daha fırtınalı hislerle, kolları kanatları kırılmış, gözlerinden yaşlar akıtarak böyle bir yolculuğa koyulur. Ama Josef’in gönlü gideceği yerdeydi daha çok. Duyduğu hüznü yenmesi zor olmadı. Beri yandan yolculuk da uzun sürmemiştir.

Eschholz’taki elit okulda okuyacaktı Knecht. Müdürün odasında bu elit okula ilişkin resimler görmüştü. Kastalya’daki en büyük ve en yeni okul kampüsüydü Eschholz; binaların tümü yakın tarihte yapılmıştı, civarda bir kent falan yoktu, ağaçlar ortasında dar bir alana sıkışmış köyümsü bir yerleşim bölgesi bulunuyordu yalnız; arkalarda ise geniş bir düzlükte güler yüzlü okul binası görülüyor, açık alanda koca bir dikdörtgen yapı oluşturuyordu; dikdörtgenin içinde de bir zarın yüzeylerinden birindeki beş nokta gibi beş sekoya ağacı gökyüzüne doğru karanlık başını uzatmıştı. Çok geniş okul alanını kısmen çimenler, kısmen kumlar örtmüştü, iki büyük yüzme havuzu

bu alanı parçalara bölüyor, geniş ve düz basamaklarla havuzlara iniliyordu. Güneşli alanın girişinde yer alıyordu okulun ana binası, iki kanadı ve her kanadında beş sütunlu avlusuyla okulun bu tek yüksek yapısı. Bütün alanı arada hiç boşluk bırakmaksızın üç taraftan kuşatan öbür binalar hayli alçak, ince uzun ve sadeydi; eşit büyüklükte parçalara ayrılmıştı ve bunlardan her biri bir kameriye ve bir iki basamaklı merdivenle alana açılıyor, kameriyelerden pek çoğunun girişinde saksılar içinde çiçekler görülüyordu.

Okula gelen Knecht'i Kastalya'daki âdet uyarınca bir hademe karşılayıp müdürün ya da öğretmenler kurulunun karşısına çıkarmadı, okuldaki öğrenci arkadaşlardan biri üstlendi bu işi; sevimli, boylu boslu bir oğlandı; mavi bir keten giysi vardı üzerinde, Josef'ten birkaç yaş büyüktü; Josef'in elini sıkarak, "Adım Oskar," dedi. "Hellas evindeki öğrencilerin en kıdemlisiyim, sen de bu evde kalacaksın; sana hoş geldin demek, seni bizim çocuklarla tanıştırmak görevi bana düştü. Okulda yarın bekleniyorsun. Bol zamanımız var, sağı solu dolaşabiliriz biraz; çok geçmeden her şeyi göreceğiz, bilip tanıyacaksın, buraya alışana kadar beni kendine dost ve yardımcı bil lütfen, okulda rahatsız eden biri oldu mu seni korumaya çalışacağım ayrıca; çünkü arkadaşlardan bazısı yeni gelen öğrencilere takılmadan duramaz. Seni fazla üzmelerine fırsat vermeyeceğim, söz. Şimdi Hellas'a gidelim ilkin, okulda bize ayrılan eve; nerede kalacağını bir gör."

Böylece Oskar âdet uyarınca okulun yeni öğrencisi Josef'i karşıladı; okul idaresince Josef'e rehberlik yapmak üzere seçilmişti ve rolünü gerçekten iyi oynamaya özen gösteriyordu; ne de olsa böyle bir rolü üstlenmekten okulun kıdemli öğrencileri pek hoşlanır; güler yüz ve tatlı dille, hafiften bir hamilik pozu takınarak on üç yaşındaki bir öğrenciyi kendine hayran bırakmak, on beş yaşındaki bir öğrencinin kuşkusuz her zaman üstesinden geleceği şeydir. Josef, okulda geçen ilk günler rehberi Oskar'dan tastamam bir konuk davranışı gördü; öyle bir konuk ki, bakarsın hemen yarın yine çekip gidebilirdi, dolayısıyla konuk kaldığı ev ve kendisini konuk eden ev sahibiyle ilgili olarak adeta iyi bir izlenim edinmesi amaçlanıyordu. Josef başka

iki öğrenciyle paylaşacağı yatak odasına götürüldü, peksimetle bir bardak meyve suyu ikram edildi kendisine, büyük dikdörtgen yapının konutlara ayrılmış bölümündeki “Hellas evi” gösterildi; banyoda havlusunu nereye asacağı, çiçek yetiştirmek isterse saksıları hangi köşeye yerleştireceği açıklandı, akşam olmadan çamaşırhaneye götürülerek çamaşırlardan sorumlu kişiyle tanıştırıldı, burada ketenden mavi bir giysi bulunup giydirildi üzerine. Josef ilk andan başlayarak okulda kendini rahat hissetti, Oskar’ın havasına neşeyle ayak uydurdu; hanidir Kastalya’da yaşayan, kendisinden büyük Oskar onun için bir yarı Tanrıdan farksızdı kuşkusuz, öyleyken yanında en ufak bir bocalama göstermedi. Ayrıca, zaman zaman sıkılan palavralar ve sergilenen oyunlar, örneğin Oskar’ın laf arasına ikide bir çapraşık Yunanca bir alıntıyı sokuşturması, ama hemen ardından okula yeni gelen kendisinin bunu anlayamayacağını –anlayamazdı haklı olarak, kimse de ondan böyle bir şeyi bekleyemezdi– anımsama nezaketini göstermesi hoşuna gidiyordu.

Hem Knecht için yatılı okul yaşamı yeni bir şey değildi; zahmet çekmeden uyum sağladı bu yaşama. Eschholz’ta Knecht’in önemli sayılacak olaylar yaşadığına ilişkin bize kadar ulaşmış bir bilgi yok. O korkunç yangında Eschholz’ta bulunduğu düşünülemez. Saptayabildiğimiz kadarıyla müzik ve Latince dersinde en yüksek notları aldı Knecht, ama matematik ve Yunancadaki notları ortanın biraz üstündeydi, “sınıf defterine” kendisiyle ilgili olarak zaman zaman “*ingenium valde capex, studia non angusta, mores probantur*” ya da “*ingenium felix et perfectuum avidissimum, moribus placet officiosis*” gibi notlar düşüldü. Eschholz’taki okulda Knecht’in ne tür cezalara çarptırıldığını belirlemek olanaksız; ceza defteri diğer pek çok eşyayla yanıp gitmiş yangında. Söylendiğine göre, öğrenci arkadaşlarından biri, sonradan, Knecht’in Eschholz’ta kaldığı dört yıl içinde yalnız bir kez haftalık izne çıkmaktan alıkonularak cezalandırıldığını kesinlikle belirtmiş; yasak bir işe kalkışan bir arkadaşının ismini vermekten inatla kaçındığı için çarptırılmış Knecht bu cezaya. Bu anekdota inanmamak için de neden yok gibidir, Knecht kuşkusuz her zaman mert bir öğrenci olmuş, baştaki yöneticilere yaltaklanmaya asla yanaşmamıştır; ne var ki, söz

konusu cezanın gerçekten dört yıl içinde Knecht'in gördüğü tek ceza olduğu pek inanılacak gibi değildir.

Knecht'in elit okulda geçirdiği ilk zamanlara ilişkin elde hayli kıt belge var; dolayısıyla, onun daha sonraları Boncuk Oyunu üzerine verdiği derslerden bir alıntı yaparak konuyu aydınlatmaya çalışacağız. Kuşkusuz acemiler için verilmiş derslere ilişkin Knecht'in kendi kaleminden çıkmış manüskriller bulunmuyor elimizde; ancak, öğrencilerden biri Knecht'in yazılı bir metne dayanmaksızın verdiği dersleri stenografiyle kayda geçirmiştir. Knecht bir yerde Boncuk Oyunu'ndaki benzerlikler ve çağrışımlar üzerinde duruyor, biri "yasal", yani herkes tarafından anlaşılır, ötekisi "özel", yani sübjektif olmak üzere çağrışımları ikiye ayırıyor. Şöyle diyor örneğin: "Boncuk Oyunu'nda kesinlikle yasaklanmalarıyla özel değerlerini yitirmeyen özel çağrışımlara bir örnek vermek için, kendi öğrencilik yıllarıma dönerek size böyle bir çağrışımdan söz açacağım. On dört yaşında var yoktum, bahar öncesiydi, şubat ya da marttı aylardan, bir öğle sonrası arkadaşlardan biri kendisiyle gelmemi istedi, birkaç mürver dalı kesecektik, arkadaş küçük bir su değirmeni yapıyordu, dalları boru olarak kullanacaktı. Derken çıkıp gittik okuldan; yeryüzünde yaşanan ya da benim gönlümde yaşattığım cânım günlerden biri olmalıydı, çünkü belleğimden çıkıp gitmedi bir daha, bana küçük bir yaşantı armağan etti. Toprak ıslaktı, ama kar yoktu yerde, akarsuların kenarlarında şimdiden gür bir yeşillik göze çarpıyordu, çıplak çalılarda tomurcuklanmalar başlamıştı, açan ilk tırtılsı çiçeklerin şimdiden renkli soluyuşları duyuluyordu çevrede, hava kokularla doluydu, yaşam taşan, çelişki taşan kokular, ıslak toprak kokusu, çürümüş yaprak kokusu, körpe filizlerin kokusu; her an ilk menekşe kokuları algılanabilirdi, oysa henüz açmış bir menekşe yoktu. Derken mürver ağaçlarının bulunduğu yere vardık, dalların üzerini minicik tomurcuklar kaplamıştı, ama henüz hiçbir yerde bir yaprak seçilmiyordu. Bir dal keser kesmez acımsı-tatlı, keskin bir koku karşıdan çarptı yüzüme, sanki baharın tüm kokularını içinde toplamış, kendisinde biriktirip çoğaltmıştı. Koku beni serseme döndürdü, elimdeki bıçağı kokladım, elimi, mürver dalını kokladım; öylesine içe işleyici ve karşı durulmaz kokuyu

yayan, kesilmiş dalın özsuuydu. Arkadaşla birbirimize bundan hiç söz etmedik; ama o da düşüncelere dalmış, kendi kestiği dalı uzun uzun koklayıp duruyordu, onunla da konuşuyordu koku. Evet, her yaşantının kendine özgü bir büyüğü vardır işte; benim yaşantım da, bastıkça içe gömülen çayır kaplı toprak üzerinde yürüyüp toprağın ve tomurcukların kokusunu solurken, yaklaşan baharın bir mutluluk duygusuyla tarafımdan belirgin olarak algılanması, ardından kokunun mürver dalının fortissimo'sunda yoğunlaşıp güçlenerek duysal bir simgeye ve bir büyüye dönüşmesiydi. Bu küçük yaşantı tek başına kalsaydı bile, sözünü ettiğim kokuyu bir daha belki hiç unutmayacaktım; hatta yaşlılık günlerime dek onunla her karşılaşmam, onu bilinçli olarak duyumsadığım ilk karşılaşmamın anısını çağrıştıracaktı. Ne var ki, bu ilk yaşantıya sonradan bir başkası daha katıldı. O zamanlar piyano dersi alıyordum, bir ara öğretmenimin evinde bir nota albümü geçti elime, beni bayağı büyüledi, Franz Schubert'in *Lied*'lerinin notalarıydı. Bir gün öğretmenin çıkıp gelmesi gecikmiş, ben de notaları karıştırıp hepsine bir göz atmıştım. Ricam üzerine öğretmenim albümü birkaç gün için bana ödünç verdi. Boş saatlerimde, yaptığım bu keşfin sonsuz hazzı içinde yüzüp durdum, o vakte kadar hiç bilmiyordum Schubert'i, tüm varlığımla büyülendiğimi hissettim. Mürver dalları kesmeye gittiğimiz gün ya da ondan bir gün sonra da Schubert'in 'İlkbahar Şarkısı' ile tanıştım: 'Yumuşacık havalar uyandı uykusundan.' Piyanodan dökülen ilk akorları duyar duymaz, aşinası olduğum bir şeyle yeniden karşılaşmışım gibi bir duygu sardı içimi: Bu akorlar tıpkı o körpe mürver dalı gibi kokuyordu, onun gibi acımsı ve tatlı, onun gibi keskin ve yoğun, onun gibi ilkbaharı müjdeleyerek! O saatten sonra ilkbaharın habercisi ılık günler, mürver kokusu ve Schubert'in şarkısının akorları sağlam ve değeri tartışılmayacak bir tek çağrışıma dönüştü benim için; ne zaman şarkının bir akorunu işitsem, hemen mürver dalının baharatlı buruk kokusunu bütün belirginliğiyle yeniden duyarım burnumda ve ikisi bir araya gelerek eli kulağındaki ilkbaharı bana anımsatır. Bu çağrışımda benim için eşsiz bir güzellik yatar, bütün dünyaya değişmeyeceğim bir güzellik. Ne var ki bu çağrışım, ilkbaharın eli kulağında olduğunu ne zaman

aklımdan geçirsem iki duyuşal yaşıntının içimde birden boy gösterişı bana özğü bir şeydir. Şimdi sizlere burada yaptığım gibi başkalarına kuşkusuz anlatılabilir, ama aktarılamaz. Benim çağrışımımı anlamanızı sağlayabilirim; ama içinizden tek bir kişı çıkmaz ki, benim çağrışımım kendisinde de aynı şekilde geçerli bir simgeye, bir mekanizmaya dönüşsün, çağrıldığında hiç şaşmadan cevap versin ve her zaman tıpkı bendeki gibi bir seyir izlesin.”

İlerde Boncuk Oyunu’nun ilk arşiv memurluğuna kadar yükselmiş bir öğrenci arkadaşının açıklamalarına bakılırsa, Knecht genellikle sessiz ve neşeli bir çocukmuş, müzik yaparken bazen olağanüstü bir esriklik ya da mutluluk ifadesi gözlenirmiş halinde, ateşli ve coşkulu olduğı zamanlar seyrekmiş, böyle bir hali pek sevdiği ritmik top oyununda yaşarmış daha çok. Ne var ki, güler yüzlü ve sağlıklı biri sayılan Knecht birkaç kez dikkati çekecek kadar tuhaf davranışlar sergilemiş ve çevresinde alay, aynı zamanda endişe konusu olmuş, alt kademeli elit okullarında sık başvuru olan öğrenci çıkarma zamanlarına rastlamış bu da. İlk kez böyle bir olayla karşılaşp sınıf arkadaşlarından birini gerek derste, gerek oyunda göremeyen, ertesi gün de yine eksikliğini fark edip arkadaşının hasta olmadığına, okuldan çıkarılıp evine yollandığına ve bir daha da dönüp gelmeyeceğine ilişkin kulaktan kulağı yayılan haberi işiten Knecht, duruma üzülmekle kalmamış, günlerce şaşkın şaşkın ortada dolanıp durmuş. Bizzat kendisi ilerde, olay üzerinden yıllar geçtikten sonra şöyle demiş bir ara: “Bir öğrenci Eschholz’tan geldiğı yere geri yollanıp bizlerden ayrılmaya görsün, sanki arkadaşlarımdan biri ölmüş gibi duyumsamışımdır bunu. Biri çıkıp üzüntümün nedenini sorsaydı, bunun düşüncesiz ve tembelce davranıp geleceğini mahveden zavallı öğrenciye acıamdan, ayrıca korkudan, benim de bir gün başıma böyle bir şey gelebileceğini düşünmemden kaynaklandığını söyledim. Ancak aynı durumu okulda sık sık yaşadktan ve aynı akıbetle bir gün benim de karşılaşabileceğıme doğrusu inanmaz olduktan sonradır ki, işi biraz daha derinliğine görebilecek duruma geldim. Elit okula seçilmiş bir öğrencinin okuldan atılmasına sadece bir felaket ve ceza gözüyle bakmaktan vazgeç-

tim, çünkü okuldan atılan bazı arkadaşların güle oynaya evlerine döndüklerinin bu arada farkına varmıştım. Düşüncesizlikle davranan öğrencinin yalnızca yargılanıp cezaya çarptırılması gibi bir durumun söz konusu olmadığını hissedebiliyordum artık; biz seçilmişlerin bir zaman çıkıp geldiğimiz Kastalya dışındaki 'dünya', benim başlangıçta sandığım gibi Kastalya'da tümüyle varlığını yitirmeyerek bazıları için hayli çekici gerçekliğini ileride de koruyup baştan çıkarıcı bir rol oynuyor ve sonunda bu öğrencileri kendine çağırıyordu. Ve belki yalnızca bazı kişiler için değil, herkes için böyleydi durum; uzakta kalmış dünyanın cazibesine kapılanların güçsüz ve yetersiz öğrenciler oldukları asla söylenemezdi, belki söz konusu öğrencilerin görünüşteki başarısızlığı hiç de başarısızlık, hiç de felaket değil, bir atılıştı ileriye doğru, bir eylemdi; belki daha çok Eschholz'ta uslu uslu kalan bizlerdik güçsüz ve ödlele olanlar." Bu düşüncelerin bir süre sonra eskisinden de yoğun olarak Knecht'in kafasını kurcaladığını göreceğiz.

Müzik üstadıyla her buluşma Knecht'i sevince boğuyordu. Müzik üstadı en azından iki üç ayda bir Eschholz'a geliyor, müzik derslerinde hazır bulunuyor, dersleri denetliyordu. Ayrıca, okuldaki öğretmenlerden biri dostuydu, bu dostunun evinde birkaç günlüğüne konuk kalıyordu sık sık. Bir defasında da Monteverdi'nin "Akşam Duaları"ndan birinin icrası için yapılan son provaları yönetti. Ama müzik öğrencileri arasındaki yetenekli kişilerin üzerinden özellikle gözünü ayırmıyordu, Knecht de babacan sevecenliğine layık gördüğü öğrenciler arasındaydı. Zaman zaman egzersiz salonlarının birinde Knecht'le bir saat kadar piyanonun başına oturup onunla sevdiği müzisyenlerin eserlerini çalışıyor ya da eski kompozisyon metotlarında yer alan örnek yapıtlardan biri üzerinde çalışıyordu. "Müzik üstadıyla bir kanon kurup çatmak ya da kötü inşa edilmiş bir kanonun pespayeliğini kanıtlayan üstadın açıklamalarına kulak vermek çokluk bir bayram havasından, eşi bulunmaz bir şenlikten farksızdı; kimi zaman insan gözyaşlarını tutamıyor, kimi zaman gülmekten kendini alamıyordu. Üstadın yanındaki bir müzik dersinden sonra insan banyodan, masajdan çıkmış gibi rahat hissediyordu kendini."

Knecht'in Eschholz'taki öğrencilik yılları sonuna yaklaşmıştı, Knecht kendi düzeyindeki yaklaşık bir düzine öğrenciyle bir üst aşamadaki elit okula alınacaktı; günlerden bir gün okul müdürü aday öğrenciler önünde o geleneksel konuşmayı yaparak Kastalya'daki okulların anlamını ve buradaki yasaları bir kez daha aday öğrencilerin dikkatine sundu ve sonunda tarikata girme hakkını kazandıracak yolu tarikat adına açıkladı kendilerine. Bu görkemli konuşma okulun mezunlar için düzenlediği ve mezun öğrencilere okul arkadaşlarıyla öğretmenler tarafından konuk gibi davranıldığı bir şenlik gününün programı içinde yer alır. Her zaman böyle günlerde titizlik ve özenle hazırlanmış konserler verilir; bu kez on yedinci yüzyılda bestelenmiş büyük bir kantattan oluşuyordu konser ve müzik üstadı kantatı dinlemek için bizzat çıkıp gelmişti. Müdürün konuşmasından sonra, süslenip bezenmiş yemek salonuna gidilirken üstada yaklaşp sordu Knecht: "Müdür Bey bize Kastalya dışındaki normal okullarla üniversitelerdeki durumu anlattı. Söylediklerine bakılırsa, üniversitelerde okuyan öğrenciler 'serbest' mesleklere yöneliyormuş. Kendisini doğru anladımsa, bunların büyük bir bölümü bizim Kastalya'da hiç bilmediğimiz mesleklerdir. Anlamadığım bir şey var: Neden söz konusu meslekler için 'serbest' deniyor? Sonra, neden özellikle biz Kastalya'dakilerin yüzüne bu mesleklerin kapısı kapalı kalıyor?"

Magister Musicae, Knecht'i bir kenara çekti, sekoya ağaçlarından birinin altına gidip dikildi onunla. Gözlerinin çevresinde kırışıklıklara yol açan adeta kurnaz bir gülümsemeyle soruyu yanıtladı: "Adın Knecht*, sevgili dostum, belki bu yüzden 'serbest' sözcüğü senin üzerinde böyle büyüleyici bir etki yapıyor. Ama bahsettiğin konuda fazla ciddiye alınacak bir şey değil bu! Serbest mesleklerden Kastalya dışındakiler söz açtı mı, serbest sözcüğü belki çok ciddi, hatta coşkulu bir hava içerir. Ama bizlerin ağzından çıkan sözcükte bir alay saklıdır. Öğrenecekleri mesleği öğrencilerin kendilerinin seçmesi bakımından ilgili mesleklerde bir özgürlükten dem vurulabilir belki. Bu da o meslekleri görünürde bir özgürlükle donatır; ne var ki, meslek seçimi öğrencilerden çok ailelerince gerçekleştirilir; ki-

* Knecht: Köle; uşak, hizmetkâr anlamında sözcük. (Ç. n.)

mi babalar vardır, ölürler de seçim işini oğullarına bırakmaya yanaşmazlar. Ama bakarsın iftiradır bu; dolayısıyla bu suçlamayı bir yana bırakalım. Senin anlayacağın, ortada bir özgürlük vardır, ama yalnızca seçme eylemiyle sınırlıdır bu özgürlük. Seçim sona erdi mi, özgürlüğün de işi biter. Daha üniversitedeyken doktor, hukukçu, teknisyen olacaklar çok sıkı bir öğrenim sürecinden geçer, ardından da bir dizi sınav bekler kendilerini. Sınavları başardıktan sonra bir diplomaya kavuşur ve bundan böyle sözde özgürlük içinde mesleklerinde çalışmaya koyulurlar. Ama böylece bayağı güçlerin kölesine dönüşür, başarıya, paraya, hırsa, şan ve şöhret tutkusuna, insanların onları beğenip beğenmemelerine bağımlı duruma gelirler. Seçimlerden geçerler ister istemez, para kazanmadan yapamaz, toplumun çeşitli sınıfları, aileler, partiler ve gazeteler arasındaki amansız yarışmalara katılırlar. Bütün bunlara karşılık başarı kazanmak ve varlıklı biri durumuna yükselmek, başarısız kişilerin kin ve nefretlerine konu olmak ya da bunun tersi bir durumu yaşamak özgürlüğüne sahiptirler. Elit öğrencilerde, geleceğin bu tarikat adaylarında her bakımdan karşıt bir durum söz konusudur. Elit öğrenci bir meslek 'seçmez' kendine, yeteneklerini öğretmenlerinden daha doğru bir şekilde değerlendireceğine inanmaz. Hiyerarşik düzen içinde baştakilerin seçecekleri yere kendisini yerleştirmelerine rıza gösterir. Ama bazen de öyle olur ki, öğrencinin kimi özellikleri, yetenekleri ya da kusurları öğretmeni seçme özgürlüğünden alıkoyar, öğrenciyi çaresiz belli yerlere yerleştirmeye zorlar. Görünürdeki bu bağımlılık ortamında her elit öğrenci okuldaki ilk kursların ardından akla gelebilecek en büyük özgürlüğe kavuşur. 'Serbest' mesleklerin adamı kendi dalında öğrenimini tamamlamak için dar ve kalıplaşmış bir ders programını izleyip kalıplaşmış sınavlardan geçmek zorunda olmasına karşın, elit öğrenci bağımsızlık içinde üniversite öğrenimine başlamasıyla öylesine kapsamlı bir özgürlüğe kavuşur ki, pek çok kişi seçtiği en akıllı olmaz, en sapa konuda yaşam boyu araştırma ve incelemelerde bulunabilir, kimse çıkıp rahatsız etmez kendisini, yeter ki hal ve gidişinde bir soysuzlaşma söz konusu olmasın. Öğretmenliğe elverişli öğrencilerden öğretmen, eğiticiliğe elverişli öğrenci-

lerden eğitimci, çevirmenliğe elverişli öğrencilerden çevirmen olarak yararlanılır, her öğrenci hizmet edip hizmette özgürlüğe kavuşabileceği yeri kendiliğinden bulup ele geçirir. Böylelikle, hayli korkunç bir kölelik sayılan meslek 'özgürlüğünün' de yaşam boyu uzağında kalır. Para peşinde, şan ve şöhret, mevki ve makam peşinde koşmak bilmez, parti diye bir şey tanımaz, kişiyle makam, özelle resmî arasındaki çelişkiden habersizdir, başarıya bağımlılık denen şey yabancısıdır kendisine. Serbest mesleklerden söz edildi mi, 'serbest' sözcüğünün pek çok alay içerdiğini sen de şimdi görüyorsundur sanırım."

Eschholz'tan ayrılışı Knecht'in yaşamında kesin bir dönüm noktası oldu. Şimdiye kadar mutlu bir çocukluk hayatı sürmüş, Eschholz'taki düzenle çatışmalara yer vermeyen gönülden bir bütünleşmeyi gerçekleştirip uyum içinde yaşamıştı; oysa şimdi savaşın, gelişmelerin ve sorunların yer aldığı bir dönem başlıyordu. Pek yakında daha üst düzeydeki bir okula nakledileceği kendisine ve bir grup arkadaşına haber verildiği zaman yaklaşık on yedi yaşındaydı. Bundan böyle seçilmiş öğrencilerin kısa bir süre için hepsinden çok konuşup önemle üzerinde durduğu bir tek konu vardı, o da her birinin yollanacağı yerd. Söz konusu yer geleneğe uyularak her birine ancak yola çıkmalarından önceki son günlerde bildiriliyor, okuldan ayrılmaları onuruna düzenlenen şenlikle yola çıkmaları arasına da tatil giriyordu. Ve tatilde Knecht güzel ve önemli bir olay yaşadı: Müzik üstadı kendisini görmeye gelerek Knecht'i birkaç gün konluğu olmaya davet etti. Bu da Knecht için seyrek ele geçecek büyük bir onurlandırmaydı. Kendisi gibi okuldan mezun olmuş bir arkadaşıyla –çünkü Knecht'in henüz Eschholz'tu yeri ve bu aşamadaki öğrencilerin tek başına gezilere çıkması yasaktı– bir sabah erkenden yola düşüp dağların, tepelerin yolunu tuttu. Gölgecik orman içinde üç saatlik bir tırmanıştan sonra açıklık bir tepeye varan iki arkadaş, çıkıp geldikleri Eschholz'un küçülmüş olarak ayakları altında açık seçik serilmiş yattığını gördüler. Devcileyin beş ağacın oluşturduğu karanlık kitle, ılık ılık havuzları ve çimenlikleriyle, dikdörtgen biçimi, yüksek okul binası, servis binaları, küçük köyçeğizi ve o ünlü dişbudak koruluğuyla bu

kadar uzaktan bile tanınabilmekteydi. İki delikanlı tepede dikilmiş aşağılara bakıyordu. Tepeden görünen sevimli manzara içimizden bazılarının belleğinde yaşıyor henüz; manzara o zamanlar da bugünkünden pek değişik sayılmazdı, çünkü binalar büyük yangından sonra neredeyse eski haliyle yeniden inşa edildi, ulu ağaçlardan üç tanesi ise yangını sağ salim atlatmıştı. İki arkadaş ayakları altında serilmiş yatan okullarını, yıllar yılı kendilerini barındırmış yurtlarını gördüler; çok geçmeden veda edecek, ayrılacaklardı bu yurttan; gördükleri manzara kendilerini yürekten duygulandırdı.

“Sanırım daha önce Eschholz’un güzel bir yer olduğuna pek dikkat etmemişim,” dedi Josef’in yanındaki arkadaş. “Ah, şimdi onu güzel bulmamın nedeni, belki de veda edip kendisinden ayrılmam gereken bir yer gözüyle Eschholz’a ilk kez bakıyor olmamdır.”

“Doğru,” diye cevapladı Knecht, “haklısın, ben de öyle hissediyorum. Ama biz buradan gitsek de, gerçek anlamda Eschholz’tan ayrılıyor sayılmayacağız ki! Onu gerçekten terk edenler varsa, bir daha dönmek üzere gidenlerdir; eğlence için Latince pek güzel dizeler döktürebilen Otto örneğin ya da hayli uzun süre su altında yüzebilen Charlemagne ve daha başkaları. Bunlar gerçekten veda edip gittiler, okulla bağlarını kopardılar. Hanidir kendilerini unutmuştum, şimdi yine aklıma geldiler. İstersen gül bana, okuldan ayrılıp giden bu kişiler her şeye karşın bende saygı uyandırıyor, davranışlarında o asi melek Lucifer’inki gibi bir yücelik seziyorum. Belki yaptıkları yanlıştı, daha doğrusu kuşkusuz yanlış bir iş yaptılar, ama olsun: Bir şey yaptılar yine de, bir eylemi gerçekleştirdiler, bir atılımda bulunmayı göze aldılar, cesaret isteyen bir işin üstesinden geldiler. Bizler, biz geride kalanlarsa çaba harcadık, sabır gösterdik, akılsızlık etmedik, ama yapıp ettiğimiz hiçbir şey yok ortada, hiçbir atılımda bulunmadık!”

“Bilmem ki,” diye cevapladı arkadaş, “içlerinden bazısı ne bir şey yaptı, ne cesaret isteyen bir işe girişti, sadece haylazlıkla vakit geçirdi, sonunda da okuldan atıldı. Ama belki iyice anlamadım seni. Şu atılım sözüyle ne kastetmiştin?”

“Demek istediğim, tutunduğun yerden çekip almak elini,

işci ciddiye bindirmek, evet – sıçrayıp atılmak ileriye! Hani daha önceki yurduma, daha önceki yaşamıma dönmeyi arzuladığım yok, bundan önceki yurdum yuvam beni kendine çekmiyor artık, onu adeta unuttum. Tek isteğim, bir gün vakti saati geldi de yapmam gerekti mi kendimi var olan bağlardan kurtarıp ileriye atılabilmektir, ama öncekinden daha az değerli bir şeyin değil, ileriye, daha yukarı aşamadaki bir şeyin kucağına atılabilmek.”

“İyi ama zaten böyle bir amaca doğru ilerlemiyor muyuz? Eschholz basamaklardan biriydi yalnız, bir sonraki daha yüksek olacak, sonunda da bizi bekleyen tarikatın üyeleri olacağız.”

“Öyle, ama bu değildi benim demek istediğim. Biz yine yola koyulalım en iyisi, sevgili dostum, ne güzeldir şu kona göçe ilerlemek; neşem yine yerine gelecektir, çünkü seninle pek hüznümlü konuşmalara daldık.”

Arkadaşından bize kadar ulaşmış bu sözlerde ve bu hava içinde Knecht’in gençlik çağının fırtınalı döneminin sesini duyurmaya başladığını görmekteyiz.

İki günlük bir yürüyüşten sonra iki arkadaş müzik üstadının bulunduğu yere, yükseklerdeki Montepart’a vardılar. Üstat o sıra burada, eskiden manastır olarak kullanılan bir binada orkestra şefleri için düzenlenen bir kursu yönetiyordu. Arkadaşı konukevinde ağırlandıktan Knecht’in kendisi üstadın evindeki küçük bir odaya alındı. Henüz sırt çantasının içindeki eşyaları çıkarıp yerleştirmiş ve elini yüzünü yıkamıştı ki, üstat odaya girdi. Bu saygıdeğer kişi Knecht’in elini sıkıp hafifçe göğüs geçirerek oradaki bir sandalyeye bıraktı kendini, çok yorgun olduğu zamanlarda yaptığı gibi birkaç saniye gözlerini kapadı, ardından güler yüzle başını kaldırıp, “Bağışla,” dedi, “konuk ağırlamasını pek beceren biri değilim. Uzun bir yoldan geldin, yorulmuş olmalısın, ne yalan söyleyeyim, ben de yorgunum, günüm çok yoğun geçti; ama henüz uykun gelmemişse, hemen seni bir saatliğine odama götürmek isterim. İki gün kalabilirsin burada; yarın arkadaşını da alırsın, birlikte yemek yeriz. Ne yazık ki seninle ilgilenecek bol vaktim yok. Ama sana birkaç saat ayırmanın bir yoluna bakacağız artık. Sözün kısası, hemen başlayalım, olmaz mı?”

Bunun üzerine Knecht'i alıp götürdü üstat, kubbeli büyük bir hücreden içeri soktu. İçeride eşya namına eski bir piyanoyla iki sandalyeden başka bir şey yoktu. Sandalyelere oturdular.

"Bulunduğun aşamadan bir diğerine geçmek üzeresin," diye söze başladı müzik üstadı. "Bu aşamada bir sürü yeni şey öğreneceksin, pek hoş şeyler olacak öğreneceklerin arasında, Boncuk Oyunu'nu da kuşkusuz çok geçmeden yudumlamaya başlayacaksın. Güzel ve önemli şeylerdir bunlar; ama bir şey var ki, hepsinden önemlidir: Meditasyon sanatı. Görünürde bütün öğrenciler öğrenir bunu, ama gerçekten öğrenip öğrenmedikleri her zaman denetlenemez. Senden istediğim, bu sanatı gereği gibi, şöyle adamakıllı öğrenmendir, müzik kadar kusursuz şekilde öğrenmen. Bunu başar yeter ki, öteki işler kendiliğinden olur. İlk iki üç dersi sana ben kendim vereceğim. Seni buraya davet etmemin de nedeni buydu. Anlayacağın bugün, yarın ve ertesi gün her defasında birer saat olmak üzere seninle meditasyon yapacağız ve müzik üzerinde olacak bu. Şimdi bir bardak süt içmelisin ki açlık ve susuzluk meditasyon sırasında seni rahatsız etmesin, akşam yemeğimiz daha sonra getirilecek."

Müzik üstadı kapıya vurur vurmaz, bir bardak süt getirilip uzatıldı Knecht'e.

"Yavaş iç, yavaş!" diye uyardı müzik üstadı. "Acele etme ve içerken hiç konuşma." Knecht soğuk sütü ağır ağır içmeye başladı; karşısında oturan saygıdeğer üstat gözlerini yine yummuştu, yüzünde pek kocamış, ama dost bir ifade vardı, dinginlik dolu bir yüzdü. Kendi kendine gülümsüyordu üstat, yorgun düşmüş birinin ayaklarını ılık bir suya daldırması gibi kafasındaki düşüncelerin içerisine gömülmüştü. Çevresine huzur saçıyordu. Knecht duyumsadı bu huzuru, kendisi de yatıştı, rahatladı.

Oturduğu sandalyede arkasına dönen üstat ellerini piyanonun üzerine koydu. Bir temayla başladı çalmaya ve temayı çeşitleyerek ilerledi. İtalyan bestecilerden birinin eserine benziyordu. Üstat, konuğu olan Knecht'e çalınan parçanın ilerleyişini bir dans gibi, kesintisiz sürüp giden bir dizi denge egzersizi, bir simetri ekseninin orta noktasından yola koyulup birbirini

izleyen irili ufaklı adımlar gibi kafasında canlandırmasını ve bu adımların oluşturacağı figürden başka şeye dikkat etmemesini söyledi. Bir kez daha çaldı ölçüleri, hiç konuşmadan düşüncelere daldı üzerlerinde, sonra bir kez daha çaldı; ardından, elleri dizleri üzerinde, tamamen sessiz oturmaya koyuldu, gözleri yarı kapalı, kımıldamadan, çaldığı müziği kendi içinde yineleyerek ve üzerinde meditasyon yaparak. Öğrenci Knecht de kendi içinde kulak vermişti müziğe; notaları gözlerinin önünde görüyor, bir şeylerin kımıldadığını, bir şeylerin yürüdüğünü, rakedip boşlukta süzülüğünü algılıyor, uçan bir kuşun havada çizdiği eğriler gibi devinen notaları tanımaya ve okumaya çalışıyordu. Notalar altüst oluyor derken, yeniden yitip gidiyor, Knecht de ister istemez yeniden işe koyuluyordu; bir an konsantrasyonunu kaybedip boşlukta kalıyor, ne yapacağını bilemeyerek çevresine bakınıyor, üstadın bir vecd içindeki suskun yüzünün odanın loşluğunda sarı soluk yüzdüğünü görüp bir kez daha toparlıyor kendini, ayaklarının altından kayıp giden o manevî mekâna dönüyor, bu mekânda yeniden yankılandığını işitiyor müziğin, yürüdüğünü, devinimin çizgisini çize çize uzandığını görüyor, görünmez varlıkların dans eden ayaklarını görüp düşüncelere dalıyordu...

Aradan uzun bir zaman geçmişti adeta, birden o manevî mekânın ayaklarının altından yeniden kayıp gittiğini hissetti, üzerinde oturduğu sandalyenin bilincine vardı, hasır kaplı taş zemini, pencerelerin ardında giderek yerini bir karanlığa bırakan loşluğu fark etti. Birinin kendisine baktığını sezip başını kaldırıncı, müzik üstadının gözleriyle karşılaştı. Üstat başını belli belirsiz salladı kendisine, İtalyan müziğinin son çeşitlemesini tek parmağıyla pianissimo olarak çaldıktan sonra doğrulup kalktı.

“Sen otur burada,” dedi Knecht’e. “Ben dönüp geleceğim. İçinde bir kez daha arayıp bul çalınan parçayı, figüre dikkat et! Ama kendini zorlama, yalnızca bir oyun bu. Oyun sırasında uyur kalırsan, kötü bir şey sayılmaz.”

Ardından çıkıp gitti üstat, kendisini bekleyen bir iş daha vardı, çalışmaktan göz açamadığı gündüz saatlerinden artakalan bir iş; kolay ve hoş giden bir iş değil, dilediği işlerden biri

değil. Orkestra şefliği kursuna katılan öğrenciler arasında biri vardı, yetenekli, ama kendini beğenmiş, burnu havada biri; onunla konuşacak, yakışıksız davranışlarını sayıp dökecek, hatalarını gözleri önüne serecek, tasa ve üstünlükle, sevgi ve otoriteyle karşısına dikilecekti. Göğüs geçirdi. Ah, şu kesin bir düzenin kurulamayışı, saptanan yanlışların kökünün kazınamayışı bir türlü! Durmadan aynı hatalarla cebelleşmek, aynı ayırıklıklarını yolup atmak! Föyton döneminde müzik yaşamına egemen olan, müzik rönesansında kökü kurutulup defteri dürülen o karakter yoksunu yetenek, hiyerarşiden yoksun virtüozluk işte yeniden filizlenip yeşermeye, tomurcuklanmaya başlamıştı.

Üstat, akşam yemeğini birlikte yemek üzere bir süre sonra dönüp geldiğinde, sessiz ama memnun bir halde buldu Knecht'i, bütün yorgunluk üzerinden uçup gitmişti. "Pek güzeldi," dedi Knecht, düşlere dalmış. "Meditasyon müziği tümüyle silip götürdü, müzik bir değişim geçirdi."

"İçinde yankılanıp dursun bırak," dedi üstat ve Knecht'i alıp küçük bir odadan içeri soktu, üzerinde ekmek ve meyveyle bir masa duruyordu odada. Yemeğe oturdular. Üstat, ertesi gün bir süre gelip orkestra şefleri için düzenlenen kursa katılmaya çağırırdı Knecht'i. Sofradan kalktılar. Konuşunu hücrelerine götürüp bırakmadan, "Meditasyon sırasında bir şey gördü gözlerin," dedi üstat. "Müzik, senin karşında bir figür olarak canlandı. İstersen yazıyla saptamaya çalış bu figürü."

Knecht konuk odasındaki masanın üzerinde bir yaprak kâğıt buldu, kalemler buldu ayrıca; müziğin bir değişim geçirerek kendisine dönüştüğü figürü çiziktirmeye koyuldu hemen. Bir çizgi çekti ilkin, sonra ritmik aralarla çizgiden çapraz uzaklaşan kısa yan çizgiler oturttu kâğıdın üzerine. Bu yan çizgiler, örneğin bir ağaç dalındaki yaprakların dizilişini anımsatıyordu. Ortaya çıkan şekil doyurmadı Knecht'i, aynı şeyi bir ikinci, sonra bir üçüncü kez daha denemekten kendini alamadı, sonunda başlanmış oyunu sürdürerek eğip büktü çizgiyi, bir çembere dönüştürdü, çemberden yan çizgiler tıpkı bir çelenkteki çiçekler gibi dışarı taşıyordu. Sonra gidip yattı ve uyudu hemen. Bir düşünce gördü: Dün arkadaşıyla mola verdikleri ormanlık tepede dikiliyor, ayakları altında serilmiş yatan şirin Eschholz'u seyrediyor-

du. Aşağılara bakıp dururken, dikdörtgen okul binası beyzi bir biçim aldı, ardından bir çember oldu, bir çelenge dönüştü derken, çelenk yavaş yavaş dönmeye başladı, hızlandıkça hızlandı dönüş, sonunda akla durgunluk veren bir tempoya ulaştı ve çelenk parçalanıp ıslıl ıslıl yıldızlar saçıldı çevreye.

Uyandığında, gördüğü düşü tümüyle unutmuştu Knecht; sabah yürüyüşüne çıktıklarında üstadın gece düş görüp görmediğini sorması üzerine öyle bir duyguya kapıldı ki, sanki gördüğü düşte kötü şeyler, telaş ve heyecan dolu bir şeyler yaşamıştı; üzerinde kafa yorup düşü yeniden ele geçirdi, anlattı üstada, düşün gerçekte ne kadar masum nitelik taşıdığına şaşıtı. Üstat, dikkatle kendisini dinlemişti.

“Düşleri önemsemek gerekir mi acaba?” diye sordu Josef. “Düşler yorumlanabilir mi?”

Knecht’in gözlerinin içine bakan üstat, “Her şeyi önemsemek gerekir,” diye cevapladı. “Her şey yorumlanabilir çünkü.” Ama birkaç adım sonra babacan bir edayla sordu: “En çok hangi okula gitmek istersin bakayım?” Bunun üzerine yüzü kızardı Josef’in. Çabuk çabuk, alçak sesle, “Sanırım Waldzell’e,” dedi. Üstat, onaylar gibi başını salladı. “Tahmin etmiştim zaten. Sanırım şu eski sözü bilirsin: *Gignit autem artificiosam...*”

Yüzündeki kırmızılık henüz kaybolmamış Knecht, her öğrencinin çok iyi bildiği sözün arkasını getirdi: *Gignit autem artificiosam lusorum gentem Cella Silvestris*. Şöyleydi anlamı cümlelerin: Waldzell, usta boncuk oyuncularını çıkarır bağrından.

Candan bir bakışla Knecht’e baktı üstat. “Belki bu yolu izleyeceksin sen, Josef. Biliyorsun, Boncuk Oyunu’nu benimsemeyenler, ona karşı çıkanlar var. Söylediklerine göre Boncuk Oyunu sanat değilmiş, sanat yokluğunda onun yerini tutuyormuş sadece, oyuncular da edebiyatçılarıymış ve gerçek entelektüeller gözüyle bakılamazmış kendilerine, başıboş hayaller peşinde koşan heveskârlarmış hepsi. Bu savların doğru bir yanı var mı yok mu, nasıl olsa kendin göreceksin. Belki Boncuk Oyunu konusunda sen de kafanda bazı düşünceler yaşıyorsun, sana verebileceğinden belki daha çok şey bekliyorsun oyundan; belki de bunun tersi bir durum söz konusudur. Oyunun birtakım tehlikeler içerdiğine kuşku yok. Biz de zaten bu

yüzden seviyoruz onu, tehlikesiz yollar sadece güçsüz kişiler içindir. Ancak, sana sık sık söylediğim bir şeyi asla aklından çıkarmamalısn: Bizlere düşen, çelişkileri doğru dürüst kavramaktır, yani ilkin çelişki, sonra da bir bütünün kutupları olarak. Boncuk Oyunu'nda da farklı değil durum. Sanatçı mizacına sahip kişiler bu oyuna gönül verir hep, çünkü oyun hayal güçlerini çalıştırır. Bilime sıkı sıkıya bağlı uzman kişilerse Boncuk Oyunu'nu hor görür, hatta kimi müzisyenler de böyle davranır, çünkü bilim dallarının erişebileceği düzeyde bir disiplin göremezler bu oyunda. Evet, sen de söz konusu çelişkileri bilip tanıyacak, bunların nesnel değil, öznel çelişkiler sayılacağını, örneğin hayal gücüyle çalışan sanatçıların saf matematik ya da mantıktan uzak durmalarının, söz konusu dallarda kimi bilgilere sahip olup söyleyecekleri bazı şeyler bulunmasından değil, içgüdüsel olarak başka bir yöne eğilim göstermelerinden kaynaklandığını zamanla öğreneceksin. Bu gibi güçlü içgüdüsel eğilim ya da antipatilere bakarak sığ ruhlu kişileri kesinlikle ayırt edebileceksin. Gerçekte, yani yüce ruhlu ve seçkin kişilerde böylesi tutkulara rastlanmaz. Bizim her birimiz yalnızca bir insanız, olgunluk aşamasına ulaşmamış varlıkları, bir yolu tutmuş gideriz. Ama mükemmele götürecek bir yol olması gerekir bunun, merkeze doğru ilerlemesi, kıyıdan, kenardan uzak durması gerekir. Aklında olsun: İnsan mantık ya da gramerle titiz bir şekilde uğraşabilir, ama yine de hayal gücü ve müzikle dolup taşabilir varlığı. İnsan müzisyen ya da boncuk oyuncusu olabilir, öyleyken yasa ve düzene tümüyle adayabilir kendini. Bizim düşündüğümüz ve aradığımız, bizim olmayı amaçladığımız insan, uğraştığı bilimi ya da sanatı bir başkasıyla değiş tokuş edebilir, her gün yapabilir bunu. Boncuk Oyunu'nda alabildiğine billursu bir mantığın, gramerde ise yaratıcı bir hayal gücünün meşalesini tutuşturabilir. Böyle kişiler olmalıyız aslında, istenildiği zaman bulunduğumuz yerden alınıp başka bir yere konulabilmeliyiz diretmeksizin, şaşkınlığa kapılmadan."

"Sanırım anlıyorum söylediklerinizi," diye cevapladı Knecht. "Ama pek güçlü sempati ve antipati duygularını içlerinde yaşatanlar kısaca daha tutkulu, ötekilerse daha sakin, daha yumuşak başlı kişiler değil midir?"

“Doğru gibi görünüyor bu, ama aslında doğru değil,” diye cevapladı üstat gülerek. “Her şeyin hakkından gelebilmek, her şeyin hakkını verebilmek için kuşkusuz ruh gücünden, coşku ve sıcaklıktan yeterince nasibini almamış olmak değil, bunlara fazlasıyla sahip olmak gerekir. Senin tutku dediğin şey ruhsal bir güç değil, ruhla dış dünya arasındaki sürtüşmedir. Tutkunun sözünün geçtiği yerde istek ve çaba gücünde artış gözlenmez, tutku tek ve yanlış bir amaca yöneliktir, atmosferdeki gerilim ve bunaltıcılık da buradan kaynaklanır. Her kim isteklerdeki alabildiğine yüce gücü merkeze, gerçek varoluşa, mükemmeye yöneltirse, tutkulu kişiden daha sakın biri gibi davranır, çünkü içteki ateşinin alevi her zaman dışarıdan görülmez, örneğin bir söyleşi sırasında bağırıp çağırılmaz, ellerini kollarını oynatmaz. Ama inan bana, içten içe bir kor gibi yanıp tutuşmadan duramaz böyle biri!”

“Ah, keşke insan bilen biri olabilseydi!” diye sesini yükseltti Knecht. “Bir öğreti olsaydı ortada, insanın inanabileceği bir şey olsaydı! Her şey çelişiyor birbiriyle; her şey birbirinin yanından, birbiriyle ilişkisiz kayıp gidiyor, hiçbir tarafta bir kesinlik yok. Bir şey hem böyle yorumlanabiliyor, hem karşıt bir yoruma konu yapılabiliyor. Bütün dünya tarihi hem bir gelişim ve ilerleme, hem de düpedüz bir çöküntü ve saçmalık diye görülebiliyor. Bir gerçek yok mu peki? Gerçek ve geçerli tek bir öğreti yok mu?”

Üstat, Knecht’in bu kadar coşkuyla konuştuğunu hiç görmemişti. Biraz daha yürüdükten sonra, “Bir gerçek var, sevgili dostum,” dedi. “Ama senin şiddetle arzuladığın ‘öğreti’, o mutlak, mükemmel, insanı bilgeliğe ulaştıracak tek öğreti, bu yok işte. Sen de, dostum, mükemmel öğretiyi bırakıp kendini mükemmelleştirmeye bakmalısın. Tanrı senin içindedir, kavramlarda ve kitaplarda değil. Gerçek yaşanır, öğretilmez. Kavga ve savaşa hazırlamalısın kendini, Josef Knecht; gördüğüm kadarıyla, savaş başladı bile.”

O günlerde Josef, sevgili üstadını ilk kez günlük hayatını yaşayıp günlük işlerinin peşinde koşarken görmüş, kendisine alabildiğine hayranlık duymuştu; oysa bütün görebildiği, üstadın günlük çalışmasının yalnız bir bölümüydü. Ama üstadın

ona böyle sahip çıkması, onu buraya davet etmesi, sırtında fazlasıyla ağır yük taşıyıp çokluk pek yorgun görünmesine karşın kendisine ayıracak saatler bulması, hatta saatlerle de yetinmemesi Knecht'in hepsinden çok gönlünü kazanmıştı. Üzerinde meditasyon derslerinin o kadar derin ve kalıcı bir etki uyandırması, ileride görebildiği kadarıyla, gayet hassas ya da kendine özgü bir tekniğin uygulanmasından kaynaklanmamıştı, yalnızca üstadın kişiliğinin, üstadın kendisine örnek olmasının bir sonucuydu. Bir sonraki yıl kendisine meditasyon sanatını öğreten öbür hocaları ondan daha çok şey istemiş, dersler üzerinde daha titizlikle durmuş, onu daha sıkı denetim altında tutmuş, ona daha çok sorular yöneltip daha çok düzeltmelere başvurmuşlardı. Bu delikanlı üzerindeki otoritesinden emin olan müzik üstadı ise, hemen hiç konuşmuyor ve öğretmenlik taslamıyordu; sadece temaları bildiriyor ve Knecht'in önüne düşüp onun kendisini örnek almasına çalışıyordu. Knecht, hocasının yüzünde çokluk pek yaşlı ve sarsılmış bir kişi ifadesinin belirmediğini görmüştü; hocası her seferinde sonradan gözlerini yarı kapayarak kendi içine gömülüyor, derken bakışlarında yeniden pek güçlü, şen ve güler yüzlü bir ifade belirliyordu. Kaynaklara götüren, huzursuzluktan huzura götüren yol konusunda hiçbir şey hocasının bu durumu kadar inandırıcı olamazdı kendisi için. Knecht, üstadının düşüncelerini bazen kısa bir gezinti sırasında ya da yemek yerlerken kendi ağzından dinliyor, öğreniyordu.

Knecht'in o tarihte üstattan Boncuk Oyunu'na ilişkin ilk dolaylı bilgileri ve direktifleri aldığını biliyoruz; ama bu konuda neler konuşulduğuna ilişkin bize kadar ulaşmış bir bilgi yok. Knecht'i etkileyen bir diğer şey de, üstadın, sadece Josef'in peşine takılmış biri olduğu hissine pek kapılmaması için arkadaşıyla da yakından ilgilenmesiydi. Bu adamın düşünüp akıl etmediği hiçbir şey yoktu.

Monteport'taki kısa ziyareti, aldığı üç meditasyon dersi, orkestra şefliği kursuna dinleyici olarak katılması, üstatla yapılan birkaç söyleşi Knecht için azımsanacak bir şey değildi; üstat, işe kısa bir süre el atma bakımından en etkili zamanı seçmişti kuşkusuz. Daveti, delikanlı Knecht'e meditasyonu sevdirmeye ama-

cına yönelikti en başta; ama davet tek başına bir ödüllendirmenin, gözlerin üzerinde olduğunun, kendisinden bir şey beklenmediğinin işareti olarak da Knecht için daha az önem taşımamıştı; ikinci derecede bir çağrı demekti davet. Derunî bölgelere bir göz atması böylece esirgenmemişti Knecht'ten; on iki üstattan birinin Knecht aşamasındaki bir öğrencinin kendisine bu kadar yaklaşmasına izin vermesi, yalnızca kişisel bir lütuf gözüyle görülemezdi. Bir üstat ne yaparsa yapsın, yaptıkları her zaman kişisellikten daha fazla bir şeydi.

Monteport'tan ayrılırken iki öğrenciye küçük armağanlar sunuldu, Josef'e Bach'ın iki koral prelüdünü içeren bir albüm, arkadaşına da Horatius'un zarif bir cep baskısı. Knecht'i uğurlarken şöyle dedi üstat: "Hangi okula verildiğini birkaç gün içinde öğreneceksin. Ben, Eschholz'a geldiğim kadar sık gele-meyeceğim bu yeni okula; ama sağlığım elversin yeter ki, orada da seninle kuşkusuz görüşeceğiz. İstersen yılda bir kez bana yazabilir, özellikle müzik çalışmalarının ne durumda olduğunu bildirebilirsin. Öğretmenlerini eleştirmekte özgürsün, ama bunu o kadar önemli görmüyorum ben. İleride seni pek çok şey bekliyor. Yüzünün akıyla işin içinden çıkacağını umuyorum. Bizim Kastalya yalnızca seçilmişlerin yeri değildir, burada her şeyden önce bir hiyerarşi söz konusudur, bir yapıdır Kastalya; her taş, varlık nedenini yalnızca yapının bütününden alır. Bu bütünden dışarı giden bir yol yoktur, burada üst kademelere tırmanıp daha büyük görevler üstlenen biri eskisinden daha çok özgürleşmez, sorumluluğu artar sadece. Güle güle, genç dostum; seni burada görmek benim için zevkti."

İki öğrenci dönüş yolunu tuttu, Monteport'a gelişte olduğundan daha neşeli, daha konuşkandılar; değişik bir havada değişik görüntülerle geçen birkaç gün, değişik bir yaşam çevresiyle karşılaşmaları üzerlerindeki gerginliği silip götürmüştü, Eschholz'tan ve oradaki veda atmosferinden özgür kılmış, ilerdeki günlerde kendilerini bekleyen değişikliği ve geleceği bir kat daha özlemle beklemeye başlamışlardı. Bir ormanda ya da Monteport çevresindeki sarp geçitlerin birinin tepesinde verdikleri molalarda, ceplerinden tahta flütleri çıkarıp iki sesli kimi ezgiler çaldılar. Eschholz'un tepesine, aşağıda okulu ve

ağaçları gören yere vardılar derken, daha önce aralarında geçmiş konuşmalar şimdiden geçmişin derinliklerine gömülmüştü adeta, tüm nesneler yeni bir görünüm kazanmıştı; hiçbir şey konuşmadılar, bu kadar kısa sürede eskiyip anlamsızlaşan önceki duygu ve sözlerinden biraz utanır gibiydiler.

Eschholz'ta hemen ertesi gün bundan sonra hangi okulda okuyacaklarını öğrendiler. Knecht, Waldzell'deki okula verilmişti.

Waldzell

Bu ünlü okulla ilgili eski bir söz vardır: “Waldzell, usta boncuk oyuncularını çıkarır bağrından.” Kastalya'daki ikinci ve üçüncü aşama okullar arasında Waldzell sanat eğitimine en çok ağırlık veren okuldur; diğer okullarda belli bir bilim dalı açıkça ağır basarken, örneğin Keuperheim'da klasik filoloji, Porta'da Aristoteles felsefesi ve skolastik felsefe, Planvaste'de matematik başköşede yer alırken, Waldzell'de geleneksel bir yol izlenerek evrenselliğe öncelik verilir, bilimle sanat arasında bir kardeşliğin kurulmasına yönelik bir eğilim söz sahibidir ve bu eğilimin de en yüce simgesi Boncuk Oyunu'dur. Boncuk Oyunu burada da bütün öbür okullardaki gibi resmî ve zorunlu bir dal olarak okutulmaz ama, Waldzell'deki öğrencilerin özel çalışmaları neredeyse tümüyle bu oyunu öğrenmeye yöneliktir. Çünkü Waldzell kasabası resmî Boncuk Oyunu'nun ve buna ilişkin kurumların merkezi durumundadır. Görkemli oyunların gerçekleştirildiği ünlü oyun salonu, memurları ve kitaplıklarıyla o koskoca oyun arşivi buradadır, Ludi Magister de burada oturur. Bu kurumların tümüyle kendi başlarına varlıklarını sürdürmelerine ve okulun hiçbir şekilde bu kurumlara bağlı olmasına karşın, yine de kasabaya söz konusu kurumların ruhu sinmiştir, halka açık büyük oyunların kutsallığından bir şeyler sezilir havada. Yalnız okulu değil, Boncuk Oyunu'nu da sine-sinde barındırması kasaba için büyük bir gurur kaynağıdır. Kasaba sakinleri arasında öğrencilere “üniversiteli” denir, Boncuk Oyunu okulunun öğrencileri ve konukları ise Lusoires'ten boz-

ma “Luser” adıyla nitelenir. Waldzell’deki okul Kastalya’daki okulların en küçüğüdür, öğrencilerinin sayısının hiçbir vakit altmışın üzerine çıktığı görülmemiştir; kuşkusuz bu durum okulu özel ve aristokrat bir havayla donatmış, ona bir üstünlük sağlamış, elit öğrenciler arasından seçilmiş bir avuç kişinin okuduğu okul payesini kazandırmıştır. Çünkü son onyıllarda pek çok magister ve bütün Boncuk Oyunu üstatları bu saygın okuldan yetişmiştir. Ancak Waldzell’in parlak ünü tartışmalara da konu yapılmış, sağda solda Waldzell’lilerin kendini beğenmiş estetler ve şımartılmış prensler olduğunu, bunların Boncuk Oyunu oynamaktan başka işe yaramayacağını düşünenler çıkmıştı. Zaman zaman diğer birçok okulda Waldzell’lilere ilişkin pek çirkin ve acı sözler sarf etmek bir moda dönmüştü. Ama bu espriler ve eleştirilerdeki sertlik, ortada kıskançlık ve gıpta için birtakım nedenlerin varlığını gösteriyor. Sözün kısası, bir okuldan alınıp Waldzell’e yollanmak bir ödüllendirilme anlamına gelmekteydi; Josef Knecht de bilincindeydi bunun; kaba anlamda açgözlü biri sayılmazdı, ama yine de söz konusu ödülü gururla alıp bağrına basmıştı.

Birkaç arkadaşıyla birlikte yürüyerek Waldzell’e geldi Knecht, içi yüce beklentiler, istek ve heveslerle dolup taşarak güney kapısından içeri girdi; bir kahverengimsilik içinde yatan antik kentle alabildiğine geniş bir alana yayılan ve okulu sine-sinde barındıran bir zamanki Zisterzienser manastırı o saat gönlünü fethedip büyüledi Knecht’i. Yeni giysilerini henüz giyinip kuşanmadan okulun kapıcı bölmesinde kahvaltı etti ve yeni yurdunu tanımak üzere yola koyuldu, bir zamanki kent duvarlarının kalıntıları üzerinde ırmağa doğru giden patikayı keşfedip yürüdü, kemerli köprüünün üzerine gelince durdu, değirmen bendinden aşağı dökülen suların çağılıtısına kulak kabarttı, gömütlüğün önünden geçerek iki yanını ıhlamur ağaçlarının süslediği yoldan aşağı indi, yüksek çitlerin ardında Vicus Lusorum’u, festival salonu, arşivi, derslikleri, konuklara ve öğretmenlere ayrılmış evleriyle boncuk oyuncularının o küçük kentini gördü. Evlerin birinden bir adam çıktı derken, üzerinde boncuk oyuncularının kıyafeti vardı; Knecht adamın efsanevi Lusor’lardan biri, belki de Magister Ludi’nin kendisi olduğunu

düşündü. Bu yerleşim bölgesinde esen havanın büyüsunü bütün gücüyle içinde duyumsadı, burada her şey eskiydi, saygın ve kutsanmış, gelenek yüklü bir görünüm taşıyordu, burada insan kendini Eschholz'takinden bir adım daha yakın görüyordu merkeze. Knecht, Boncuk Oyunu bölgesinden dönerken başka büyülerin varlığını algıladı, belki biraz daha az saygın, ama daha az heyecan verici denemeyecek büyüler. Küçük bir kentti bu, alışveriş yaşamıyla, köpekleri ve çocuklarıyla, mağaza ve atölye kokularıyla, dükkânların kapılarının arkasında sakallı erkekler ve şişman kadınlarıyla, oynayıp bağırان çocuklarıyla, alaycı bakışlı kızlarıyla küçük bir dünyevî kent. Pek çok şey uzaklarda kalmış dünyaları getirdi Knecht'in aklına, Berolfin-gen'i anımsattı, bütün bunları tümüyle unuttuğunu sanmıştı. Oysa şimdi bütün bunlara, bu görüntülere, bu seslere, bu kokulara ruhunun derin katmanlarından yanıtlar kopup geliyordu. Eschholz'takinden biraz daha az sessiz, ama daha renkli ve daha zengin bir dünya burada kendisini bekliyordu adeta.

Eskilerine bazı yeni dersler gelip katılmışsa da, okul kuşkusuz başlangıçta öncekinin tıpatıp devamıydı. Meditasyon egzersizlerinden başka gerçekten yeni sayılacak bir şey yoktu, müzik üstadı sayesinde Knecht bu egzersizlerle de önceden şöylece tanışmıştı. Can ve gönülden egzersizlere koyuldu, ilkin insanı gerilimlerden kurtaran hoş bir oyun gözüyle baktı egzersizlere. Ancak bir süre sonra –buna değineceğiz ilerde– meditasyonun gerçek ve yüce değerini yaşayıp öğrenecekti. Waldzell okulunun müdürü, Otto Zbinden adında kendisinden biraz korkulup çekinilen garip bir adamdı, o zamanlar altmışına yaklaşmıştı; bizim görebildiğimiz Josef Knecht'e ilişkin kayıtlardan bazıları onun güzel ve coşkulu elyazısıyla kaleme alınmış bulunuyor. Ama genç Knecht'in ilgisini okulda öğretmenlerden çok öğrenciler çekmişti. Öğrencilerden özellikle ikisiyle pek çok kaynak tarafından doğrulanan sıkı bir ilişki kurmuş, fikir alışverişinde bulunmuştu. Daha ilk aylarda arkadaş olduğu Carlo Ferromonte (ilerde müzik üstadının yardımcısı olarak yönetim mekanizmasında ikinci yüksek mevkiye kadar yükselmişti bu genç) Knecht'le yaşıttı; başka bazı yapıtların yanı sıra on altıncı yüzyılda lavta müziğinin üslup tarihi üzerine bir

yapıtı bu gence borçluyuz. Ferromonte okulda “pılavcı” laka-bıyla anılmakta, hoş bir oyun arkadaşı olarak takdir görmekteydi. Knecht’le dostluğu müzik üzerine söyleşilerle başlamış, yıllar yılı süren ortak araştırmalar ve pratik çalışmalarla sür-müştü. Knecht’in müzik üstadına yazdığı seyrek ama içerik ba-kımından zengin mektuplar bu konuda kısmen bilgilendirir bi-zi. Knecht mektupların birinde “müziğin zengin süsleme, beze-me, tril gibi alanlarında uzman ve usta biri” diye niteler Ferro-monte’yi; onunla birlikte Couperin’i, Purcell’i ve 1700’lü yılların ustalarının eserlerini çaldıklarını belirtir. Mektupların birinde Knecht söz konusu çalışmalarla bu müzikten ayrıntılı söz açar. “Bazı yapıtlarda neredeyse her notanın üzerinde bir süsleme işareti var,” der ve devam eder: “Böyle birkaç saat çift vuruşlar, kadanslar ve mordanlarla vakit geçirdikten sonra, parmaklar elektrikle yüklenmiş gibi oluyor.”

Müzikte gerçekten büyük atılımlar yaptı Knecht, Wald-zell’de kaldığı ikinci ve üçüncü yıl içinde bütün çağlara ve üs-luplara ilişkin notaları, anahtarları, kısaltmaları, bas işaretlerini hayli ustalıkla şekilde okuyup çalmasını öğrendi. Bize kadar ulaşabilen bilgilere göre, Batı müzik dünyasına aşinalık kazan-dı, kendine özgü bir yöntem izledi bunun için, ustalıktan yola koyuldu, işin özüne girebilmek için duygusal ve teknik yön üzerinde titizlikle durdu. Özellikle müziğin duygusal ögesini kavramadaki yoğun gayreti, duygusal ögeden, sesin kalitesin-den ve kulaktaki izlenimlerden yola koyularak değişik müzik üsluplarının ruhunu kavramaya yönelik çabası, onu Boncuk Oyunu’nun hazırlık kursuna katılmaktan hayli süre uzak tut-tu. Boncuk Oyunu konusunda ileride verdiği derslerin birinde şöyle demiştir: “Müziği Boncuk Oyunu’nun kendisinden damı-tarak ele geçirdiği özlerden bilen kimse iyi bir boncuk oyuncu-su olabilir, ama müzisyen olamaz kolay kolay, belki tarihçi de olamaz. Müziği müzik yapan, bizim kendisinden soyutlayıp çı-kardığımız salt entelektüel titreşim ve figürasyonlar değildir; müzik tüm yüzyıllar boyu en başta duyguların, nefesin dışarı akışının, temponun, nüansların, seslerin birbirine karışması ve değişik enstrümanların bir arada çalışıyla doğup çıkan sürtüş-melerin ve güzelliklerin sağladığı hazdan oluşmuştur. Asıl olan

ruhtur kuşkusuz, yine kuşkusuz yeni enstrümanların keşfi ve eskilerin geliştirilip değiştirilmesi, yeni tonalitelerin, yapıcı ve armonik yeni kuralların ya da yasakların müzik kapsamına alınması, çeşitli uluslardaki kılık kıyafet ve moda gibi dışsal bir nesnedir; ama bu dışsal ve duygusal özellikler duygusal yoldan ve yoğun şekilde algılanıp yaşanmalıdır ki, çeşitli dönem ve üsluplar bunlara dayanılarak anlaşılabilirsin. Yalnız beyinle değil, eller ve parmaklarla, ağızla, akciğerle müzik yapılır, notaları okuyup da bir çalgıyı kusursuz şekilde çalamayan kimsenin müzik üzerinde konuşmaması gerekir. Ve bunun gibi müzik tarihi de yalnız soyut bir üslup tarihinden yola koyularak asla anlaşılabilir; örneğin, her birinde duygusal ve niceliksel öğenin zihinsel öğeden ağır bastığını görmesek, müziğin çöküş dönemlerini de pek anlayamazdık.”

Bir süre, Knecht müzisyenden başka bir şey olmamayı kafasına koymuş gibiydi. İsteğe bağlı bütün dersleri, bunlar arasında Boncuk Oyunu’na hazırlık kursunu müzik uğruna öylesine savsaklamıştı ki, ilk yarıyılın sonuna doğru okul müdürü bu konuda kendisini sigaya çekti. Ne var ki Knecht’i yıldırmadı bu, müdüre karşı inatla öğrenci haklarını savundu. Anlatıldığına göre şöyle demişti müdüre: “Zorunlu derslerin birinde başarısız kalırsam, beni paylamakta haklı sayılabilirsiniz; ancak böyle bir şeye fırsat verecek gibi davranmış değilim. Beri yandan, boş zamanımın dörtte üçünü ya da tümünü müziğe ayırmak benim hakkım. Okulun statüsü bu hakkı bana veriyor.” Müdür Zbinden, konu üzerinde ısrar etmeyecek kadar akıllı biriydi; ama belleğinin bir kenarına kaydetmekten de geri kalmadı Knecht’i, anlatıldığına göre uzun süre ona soğuk ve sert davrandı.

Knecht’in öğrencilik yaşamındaki bu kendine özgü dönem bir yılı aşkın bir zaman, belki bir buçuk yıl sürdü: Normal, ama parlak denemeyecek notlar, kendini sessizce ve –müdürle arasında geçen olaydan sonra– biraz inatla geri çekiş, göze çarpacak dostlukların uzağında, buna karşılık coşku dolu bir çabayla kendini müziğe adayış, hemen bütün özel dersleri, ayrıca Boncuk Oyunu’nu boşlama. Bu gençlik portresindeki kimi özelliklerin buluş belirtirleri sayılacağı kuşkusuzdur; belki söz konusu

dönemde Knecht karşı cinsiyetten kişilerle bir rastlantı sonucu karşılaşmış, bu da onda güvensizlik duygusu uyandırmıştı. Belki de evlerinde kız kardeşleri olmayan pek çok Eschholz'lu öğrenci gibi pek sıkılgan biriydi. Çok kitap geçti elinden, özellikle Alman filozoflarını, Leibniz'i, Kant'ı ve Romantikleri okudu, bunlardan Hegel kendisini hepsinden çok etkiledi.

Şimdi de Knecht'in Waldzell'deki yaşamında çok önemli bir rol oynayan öbür arkadaşı Plinio Designori'den biraz daha ayrıntılı olarak söz edeceğiz. Designori konuk öğrenciydi, yani elit okulda bir konuk öğrenci olarak eğitim görüyor, pedagoji eyaletinde sürekli kalıp sonradan tarikata girmek gibi bir niyet beslemiyordu. Böylesi konuk öğrenciler her zaman için okulda vardı, kuşkusuz pek azdı sayıları, çünkü yüksek eğitim kurulu elit okul dönemini geride bıraktıktan sonra yine çıkıp geldikleri baba evlerine ve Kastalya dışındaki dünyaya dönecek öğrencilerin eğitim ve öğretimine doğal olarak fazla önem vermiyordu. Ne var ki, kuruluş döneminde Kastalya'ya hayli hizmeti geçmiş bazı eski patrisyen aileler yaşamaktaydı ülkede, günümüzde bile tamamen ölüp gitmemiş bir âdet uyarınca kimi vakit, gereken yeteneğe sahip oğullarını konuk öğrenci olarak elit okullara yollamaktaydı; bu, bir avuç aile için geleneksel bir hak niteliğini kazanmıştı. Konuk öğrencilere gelince, elit öğrenciler için geçerli kurallara her bakımdan uymalarına karşın, bir kez öteki öğrenciler gibi yıllar geçtikçe yurtlarına yuvalarına yabancılaşıyor, bütün tatilleri memleketlerinde, ailelerinin yanında geçirmeleriyle, geldikleri yerin âdet ve mantalitesini koruyarak arkadaşları arasında hep konuk ve yabancı kalmalarıyla okulda bir istisna oluşturunlardı. Bir baba evi vardı onları bekleyen, bir kariyer, bir meslek ve evlilik yaşamı vardı. Ancak bir iki kez öyle olmuştu ki, Kastalya'nın manevî havasına kendini kaptıran konuk öğrencilerden biri ailesinin rızasıyla sonunda Kastalya'da kalarak tarikat mensupları arasına karışmıştı. Beri yandan, ülkemizin tarihinde ün yapmış pek çok devlet adamı çocukluk ve gençliklerinde elit okullarda konuk öğrenci olarak okumuş, halk arasında şu ya da bu nedenle elit okullara ve tarikata eleştiriler yöneltildiği zaman söz konusu kurumlara var güçleriyle arka çıkmıştır.

Kısacası, Josef Knecht'in Waldzell'de arkadaş olduğu, kendisinden biraz büyük Plinio Designori böyle bir konuk öğrenci, üstün yeteneklere sahip bir delikanlıydı; özellikle konuşma ve tartışma sanatında parlak biri, ateşli ve biraz huysuz bir oğlandı; Müdür Zbinden'in başına bir sürü dert açıyordu, çünkü öğrenci olarak durumuna diyecek yoktu ve bu bakımdan idarenin herhangi bir uyarısına konu olmayacak şekilde davranmaktaydı, ama konuk öğrenci olarak ayrıcalıklı yerini de unutmaya ve elden geldiğince dikkati çekmeden okul yaşamıyla bütünleşmeye asla yanaşmak istemiyor, Kastalya'da yeri olmayan dünyevî bir mantaliteyi savaştan bir tutumla hiç çekinmeden savunup duruyordu. Her iki öğrenci arasında özel bir ilişkinin doğması kaçınılmazdı: Her ikisi de üstün yeteneklerle donatılmış, her ikisi de misyon sahibi kişilerdi, bu da onları birbirine kardeş yapmıştı, oysa diğer bütün konularda aykırı görüşteler. Böyle bir durumun karşısına çıkaracağı ödevin özünü kavrayıp diyalektik kuralları uygulayarak karşıtlar arasında ve karşıtlar üstünde bir sentezi sağlayacak öğretmenin alabildiğine vukuf ve hüner sahibi olması gerekiyordu. Böyle bir işin üstesinden gelecek yetenek ve istem gücü Müdür Zbinden'de yok değildi, deha sahibi kişilerin varlığından rahatsızlık duyacak öğretmenlerden değildi Zbinden; ne var ki, söz konusu iki öğrenci olayında başarıya ulaşması için gerekli en önemli koşuldan yoksundu, bu da her iki öğrencinin kendisine duyacağı güvendi. Kendi bildiğini okuyan ve devrimci bir rol oynamaktan hoşlanan Plinio, müdüre karşı her zaman tetikte bekler durumdaydı; beri yandan özel dersler konusunda Josef'le müdürün arası açılmıştı, bu yüzden Josef de Zbinden'e danışıp ondan herhangi bir konuda akıl rica edemezdi. Neyse ki müzik üstadı vardı. Knecht ona başvurup yardım istedi, bir akıl rica etti kendisinden. Bu bilge ve yaşlı müzik üstadı da sorun üzerine ciddiyetle eğildi, iki öğrenci arasındaki oyunu daha sonra göreceğimiz gibi yönetti. Bu üstadın elinde genç Knecht'in yaşamındaki en büyük tehlike ve uyarı ödüllendirici bir ödeva dönüştü, Knecht de ödevin altından kalkabileceğini ortaya koydu. Josef ile Plinio arasındaki dostluk ve düşmanlığın, iki temalı bu müziğin ya da iki deha sahibi arasındaki bu diyalektik oyunun içyüzü şöyleydi:

İlkin karşıt oyunculardan Knecht'in gözüne çarpan ve onu kendine çeken, kuşkusuz Designori olmuştı. İki arkadaşın yalnızca daha büyüğü değildi Designori, yalnızca şirin, ateşli ve cerbezeli bir oğlan değildi, her şeyden önce Kastalya'ya "dışarıdan", Kastalya dışındaki dünyadan gelmiş biri, annesi babası, amcası dayısı, halası teyzesi, kardeşleri olan biriydi. Öyle biri ki, tüm yasaları, gelenekleri ve idealleriyle Kastalya kendisi için bir durak, bir etap, belli süre kalınacak bir yer anlamını taşıyordu. Bu eşi bulunmaz antika öğrenci için Kastalya dünya değildi, onun için Waldzell başka okullar gibi bir okuldu sadece, onun için "dünya"ya dönüş yüz karası bir ceza değildi, onu ileride tarikat değil, bir kariyer bekliyordu; evlilik, politika bekliyor, kısaca o "gerçek yaşam" bekliyordu. Öyle bir yaşam ki, her Kastalyalı ona ilişkin biraz daha çok şey bilip öğrenmek için büyük bir özlem duymaktaydı; çünkü "dünya", bir zaman tövbekârlar ve keşişler için neyse, bir Kastalyalı için de ondan başka bir şey değildi: Pek değer taşımayan, yasak, beri yandan aynı derecede gizemsel, baştan çıkarıcı, cezbedici bir nesne. Plinio ise yerinin dünya olduğunu asla bir giz gibi saklamayarak bundan hiç utanmıyor, tersine gurur duyuyordu. Yarı çocuksu ve bir oyun oynar gibi, yarı bilinçli ve sistemli bir çabayla kendi doğasının başkılığını vurguluyor, her fırsattan yararlanarak dünyevî düşüncelerini ve normlarını Kastalya'dakilerin karşısına çıkarıp bunları onlarınkinden daha iyi, daha doğal, insana daha yaraşır şeyler olarak gösteriyordu. Bu arada "doğa" ve "sağduyu" sözlerini sık sık ağzına alıyor, sağduyuyu kültürle bozulmuş, yaşama sırtını çevirmiş okul atmosferinin karşısına çıkarıyor, konuşmalarında sloganlara ve kaba ifadelere bol bol yer veriyordu. Ne var ki akıllı bir oğlandı, kaba provokasyonlara başvurup Waldzell'deki tartışma kurallarını hiçe sayacak kadar sağduyudan yoksun değildi. Tek amacı, sade ve doğal yaşamı "burnu havada skolastik entelektüalizm"e karşı savunmak, üstelik bunu karşıt görüştekilerin silahlarıyla yapacak durumda olduğunu göstermekti. Kültürün cennet bahçesinde paldır küldür adımlarla kör kör dolanıp duran kültürsüz biri sayılmak istemiyordu.

Knecht ne zaman küçük bir öğrenci topluluğunun ortasın-

da Designori'yi konuşuyor görse, suskun ama dikkatli bir dinleyici olarak geride bir yerde dikilip kulak kabartmıştı. Designori'nin ağzından çıkan sözleri, bu sözlerde Kastalya'daki otoritenin ve kutsal bilinen şeylerin nasıl acımasızca eleştiri konusu yapıldığını, Kastalya'da inandığı ne varsa hepsine kuşkuyla ve sağlamlığı su götüren nesneler gözüyle bakılıp alaya alındığını merak, şaşkınlık ve endişeyle izlemişti. Doğrusu bütün dinleyicilerin Designori'nin sözlerini ciddiye aldığı hiç de söylenemezdi, bazılarının sırf eğlence için, bir panayır konuşmacısını dinler gibi Designori'yi dinlediği açıkça görülüyordu. Ayrıca, Plinio'nun saldırılarını alaya alan ya da ciddi ciddi geriye çeviren seslerin yükseldiği de işitiliyordu sık sık. Ama yine de bazı arkadaşlar Plinio'nun başına toplanmaktan geri kalmıyordu; her zaman orta noktayı oluşturuyordu Plinio, çevresini saranlar arasında karşıt görüşte biri bulunsun bulunmasın, her zaman kendisini dinleyenler üzerinde çekici ve baştan çıkarıcı bir etki uyandırıyor. Ve bu ateşli konuşmacının çektiği nutukların, hayret ya da alayla dinleyenlerin üzerinde uyandırdığı etkiyi kendi üzerinde de hissediyordu Knecht. Bu çeşit konuşmaları dinlerken içinde uyanan endişeye, hatta korkuya karşın, işittiği sözler belli bir gizemsellikte kendisini cezbediyordu, bu da onların yalnız eğlendirici nitelik taşımalarından kaynaklanmıyordu kuşkusuz, hayır, konuşmalar kendisini gerçekten biraz ilgilendirmekteydi. Bu atak konuşmacının düşüncelerine içten içe hak veriyor değildi elbet; ama ruhunda öyle kuşku da uyanıyordu ki, bunların var olduklarını ya da var olabileceklerini bilmek bile kendisini tedirgin etmeye yetiyordu. Başlangıçta öyle aşırı bir tedirginlik denemezdi bunun için, yalnızca bir esintisiydi tedirginliğin, şiddetli bir dürtü ve vicdan rahatsızlığının karışımından oluşmuş bir duyguydu.

Vakti saati gelecekti ister istemez ve geldi de; Designori kendisini dinleyenler arasında birinin varlığını, bu biri için sözlerinin ilginç ya da yakışıklı söyleşi ve tartışmaların sağladığı doyumlardan daha çok önem taşıdığını fark etti; suskun, sarışın bir oğlandı bu, sevimli ve ince biriydi, ama biraz çekingen görünüyor, kendisine yönelttiği nazik sözler karşısında kızarıp bozarıyor, sıkılmış, kısa yanıtlar veriyordu sadece. Sanı-

rım bu delikanlı çoktandır peşinden ayrılmıyor, diye aklından geçirdi Plinio, dostluk gösterip onu ödüllendirmeyi ve gönlünü tümüyle kazanmayı düşündü: İkinci için kendi odasına çağırdı. Ne var ki, bu mahcup ve kendi içine kapalı oğlan öyle kolay elde edileceğe benzemiyordu. Plinio, Knecht'in kendisine yaklaşmaktan, sorularını cevaplandırmaktan kaçındığını görerek şaşırdı. Daveti de geri çevrilmişti. Bu da yaşça Knecht'ten büyük Designori'yi tahrik etti; o günden sonra suskun Josef'in sevgisini kazanmak için dönüp durdu çevresinde, ilkin bunu kuşkusuz yalnızca bencillikten yaptı, ama daha sonra iş ciddiye bindi, Knecht'in kendisine karşıt bir oyuncu olduğunu sezmişti çünkü, Knecht belki ileride dostu olacak biriydi, ama belki de düşmanı olacak biri. İkide bir Knecht'in yakın çevresinde boy gösterdiğini görüyor, dikkatle dinlediğini hissediyor, ama yanına yaklaşıyım dedi mi, bu sıkılğan oğlan hemen geri çekiliyordu.

Davranışı nedensiz değildi Knecht'in, karşısındaki kişide önemli bir şeyin kendisini beklediğini sezmişti, belki güzel bir şeydi bu, ufkunun genişlemesini sağlayacak bir şey, bir keşif, bir açıklama, belki bir ayartı, bir tehlike, en azından yüz yüze gelmesi gereken bir şey. Plinio'nun konuşmalarının ruhunda uyandırdığı kuşku ve hoşnutsuzlukları dostu Ferromonte'ye açmış, ama Ferromonte bunların üzerinde fazla durmamıştı; Plinio için, söylediklerine kulak asılmayacak, kendini beğenmiş palavracının biri deyip çıkmış, ardından hemen yine müzik çalışmalarına gömülmüştü. İçindeki bir duygu okul müdürünün, kuşku ve tedirginliklerini açığa vurması gereken kişi olduğunu söylemişti Knecht'e. Ne var ki, o küçük tartışmadan sonra müdürle arasında içtenlikli bir ilişkiden eser kalmamıştı; kendisini anlayamayacağından korkuyordu; ama daha da çok korktuğu şey, asi Plinio hakkındaki sözlerinin müdür tarafından bir çeşit ihbar sayılabileceğiydi. Ne yapacağını, ne edeceğini bilemez durumdaydı. Üstelik Plinio'nun dostluk girişimleri şaşkınlığını daha da eza verici duruma sokuyordu. Sonunda biraz kadar ulaşmış uzun bir mektup kaleme alarak hamisi ve koruyucu meleş müzik üstadına başvurdu. Mektubun bir bölümü şöyleydi: "Plinio'nun dostluğumu kazanmak istemesi, beni

kafasına uygun biri görmesinden mi kaynaklanıyor, yoksa bana kendisiyle söyleşilerde bulunabileceği biri gözüyle bakmasından mı, henüz anlayabilmiş değilim. Umarım nedeni sonuncusudur bunun, çünkü bana kendi görüş ve düşüncelerini benimsetmesi beni ayartıp vefasızlığa sürüklemek olur, bir kez Kastalya'da kök salmış varlığımı çökertmeye yönelik bir davranış sayılır. Diyelim bir gün böyle bir vefasızlıkta bulunma isteği uyandı içimde, Kastalya dışında kendilerine dönebileceğim bir annem ve babam yok. Ama Plinio'nun saygısızca konuşmaları beni etkilemek, görüş ve düşüncelerini bana benimsetmek amacına yönelik olmasa da beni şaşırtıyor, güç duruma sokuyor. Çünkü, saygıdeğer üstadım, size bütün içtenliğimle şunu söyleyeyim ki, Plinio'nun düşünce tarzında benim kısaca hayır deyip çıkamayacağım bir şey var; konuşmalarını içimdeki bir sese yöneltiyor Plinio, bu ses de bazen ona düpedüz hak vermeye meylediyor. Belki doğanın sesidir de bu, aldığım eğitime ve bizim alışılmış felsefemize taban tabana bir karşıtlığı içeriyor. Öğretmenlerimizi ve üstatlarımızı 'rahipler sınıfı' diye nitelleyen, biz öğrenciler için de 'ipleri başkalarının elinde hadımlar sürüsü' deyimini kullanan Plinio kuşkusuz kabalık ediyor, abartmaya kaçıyor; ama onun bu sözlerinde yine de bir gerçeklik payı vardır belki, yoksa beni nasıl bu kadar tedirgin edebilir? Plinio insanı hayli şaşırtıp moralini bozan şeyler söyleyebiliyor. Örneğin, dediğine göre, Boncuk Oyunu bir gerilemeymiş, föyton dönemine bir dönüş niteliği taşıyormuş, harflerle oynanan bir oyunmuş yalnız; sözde biz çeşitli sanat ve bilimlerin dillerini çözüp dağıtarak harflere dönüştürmüştük; Boncuk Oyunu baştan aşağı çağrışımlardan oluşuyormuş, düpedüz simgelerle oynanan bir oyunmuş. Ya da şöyle diyor bazen: Bizim dünyaya sırt çevirmiş kısırlığımız, entelektüel formasyon ve tutumumuzun bir kanıtıymış. Söylediğine göre, bizler müziğin tüm üslup çeşitleriyle değişik dönemlerindeki yasa ve tekniklerini analiz ediyor, ama kendimiz bir müzik yaratıp ortaya koyamıyormuşuz; Pindar'ı ya da Goethe'yi okuyup açıklıyor, ama kendimiz şiir yazmaktan utanıyormuşuz. Bunlar öyle suçlamalar ki, gülüp geçebilmem olanaksız. Ama beni en çok inciten, söz konusu suçlamalar değil, daha kötüsü var onların. Ör-

neğin, Kastalya'da bizim yapay yoldan yetiştirilmiş ötücü kuşlar gibi bir yaşam sürdürdüğümüzü, kendi ekmeğimizi kendimizin kazanmayıp sıkıntı ve yaşam savaşı diye bir şey tanımadığımızı, alın terleri ve sefaletleri sayesinde lüks bir yaşam sürdürdüğümüz insanlara ilişkin hiçbir şey bilmediğimizi, bilmek de istemediğimizi ileri sürmesi kötü bir şey." Ve mektup şu sözlerle son buluyordu: "Belki bu mektupla dostluğunuzu ve iyilik-severliğinizi kötüye kullandım, saygıdeğer üstadım; tarafınızdan paylanıp azarlanmaya kendimi hazırlamış durumdayım. Buyrun, paylayın beni. Cezalar verin, tövbe ve istiğfar edeyim, bu beni minnettar kılacaktır size. Ama bir öğüde de o kadar gereksinimim var ki! Şimdiki durumu bir süre daha böyle götürebilirim, ama onun gerçek ve verimli bir gelişim sürecinden geçmesini sağlayamam, bunu başaracak kadar güçlü ve deneyimli değilim; belki de işin en kötüsü, bizim sayın okul müdürlüğe derdimi anlatamayışım, siz bunu yapmamı benden kesinlikle isterseniz başka kuşkusuz. Benim için büyük bir sıkıntı kaynağı olmaya başlayan böyle bir sorunla başınızı ağrıtmamın nedeni de işte budur."

Bu yardım çağrısına üstadın verdiği yanıt da yazılı olarak elimizde bulunsa ne iyi olurdu. Ama üstat sözlü olarak yanıt verdi çağrıya. Knecht'in mektubundan kısa süre sonra bir müzik sınavını yönetmek üzere bizzat Waldzell'e geldi, burada kaldığı günler içinde küçük dostuna alabildiğine sıcak ilgi gösterdi. Knecht'in ileride anlattıklarından öğreniyoruz bunu. Müzik üstadı Knecht'i hayli terletti, okulda aldığı notları, özellikle özel çalışmalarını kılı kırk yararak araştırdı, inceledi; çalışmaları hayli tek yanlı görerek Waldzell'deki okulun müdürünü haklı buldu, müdüre çıkıp durumu açıkça itiraf etmesini ısrarla istedi Knecht'ten. Designori karşısında nasıl davranması gerektiğine ilişkin kesin ve ayrıntılı direktifler verdi. Sorunu bir kez de Müdür Zbinden'le konuşmadan Waldzell'den ayrılmadı. Bütün bunların sonunda Knecht'le Designori arasında, olaya tanık olanların akıllarından çıkmayacak ilginç bir savaş baş göstermekle kalmadı, Knecht'le müdür arasında da yepyeni bir ilişki kuruldu. Müzik üstadıyla arasındaki ilişki gibi candan ve gizemli bir ilişki denemezdi hani, bu bakımdan eski ilişkiden

farkı yoktu, ama şimdi bir açık seçiklik taşıyor, gerginliğe yer vermiyordu.

Knecht'in bundan böyle üstlendiği rol uzunca süre tüm yaşamına damgasını vurdu. Designori tarafından önerilen dostluğu kabul etmesine yönetimce izin verilmişti, Designori'nin etkisinden ve saldırılarından kaçmayıp karşı koyacak, öğretmenlerin herhangi bir müdahale ve gözetimi olmaksızın bunu yapabilecekti. Ne var ki, koruyucusu müzik üstadı tarafından Kastalya'yı Designori'nin eleştirilerine karşı savunmak ve tartışmaları alabildiğine yüksek düzeye çıkarmakla görevlendirilmişti; bunun bir anlamı da, Kastalya'da ve tarikat içinde egemen düzenin dayandığı temelleri Knecht'in harıl harıl etüt edip kendine mal etmesi ve sık sık anımsamasıydı. İki dost rakip arasındaki söz düelloları çok geçmeden Waldzell'de ün salmış, herkes bunları dinlemeye koşar olmuştu. Designori'nin konuşmasındaki saldırgan ve alaycı hava giderek yumuşamış, düşüncelerini ifade biçimi daha titiz ve sorumlulukla bağdaşır, eleştirileri daha nesnel niteliğe bürünmüştü. Şimdiye kadar bu savaşta ağır basan taraf Plinio'ydu, Kastalya dışındaki "dünyanın" içinden çıkıp gelmişti Plinio, dünyanın deneyim, yöntem ve saldırı araçlarına sahipti, ayrıca dünyanın acımasızlığından da bir şeyler taşıyıp getirmişti yanında, dünyanın Kastalya'da eleştirecek ne gibi taraflar bulduğunu baba evinde büyüklerle yaptığı konuşmalardan tastamam biliyordu. Şimdiyse söyleşiler sırasında Knecht'ten aldığı yanıtlar dünyayı çok iyi, Kastalya'dakilerin hepsinden daha iyi tanımasına karşın, Kastalya'yı ve Kastalya ruhunu, Kastalya'yı kendi evleri bilip buraya yazgıları ve vatanları gözüyle bakan kimseler kadar iyi tanımadığını görmeye zorlamıştı kendisini. Kastalya'nın yerlilerinden biri değil, burada sadece bir konuk olduğunu, yalnız dışarıda değil, Kastalya'da, bu pedagoji eyaletinde de yüzyıllık deneyimlerin ve doğal gerçeklerin varlığını, burada da bir geleneğin, hatta bir "doğa"nın yaşayıp kendisinin onu ancak bir parçasıyla tanıdığını ve sözcüsü Josef Knecht'in ağzından bu doğanın dikkate alınmak istediğini açığa vurduğunu görüyor, beriyandan yavaş yavaş bunu itiraf etmesini öğreniyordu. Knecht'in ise rolünün zorunlu kıldığı koşulları yerine getirebil-

mek için okuyup inceleyerek, meditasyon yapıp kendini disiplin altına alarak, savunacağı şeyleri zamanla daha açık seçik ve daha içten kendine mal etmesi ve bunların bilincine varması gerekiyordu. Konuşma sanatında Designori rakibi Knecht'ten üstün durumdaydı, doğasındaki ateş ve hırs dışında dünya içinde edindiği belli bir eğitim ve espri gücü bu konuda kendisini desteklemekteydi; alta düştüğü zamanlar bile dinleyicileri aklından çıkarmıyor, tartışmayı kendisi için küçültücü sayılmayacak ya da esprili bir sonuca bağlamayı beceriyordu. Oysa rakibi Designori tarafından sıkıştırılan Knecht şöyle diyebiliyordu sadece: "Önce bu konuda biraz düşünmeliyim, Plinio. Birkaç gün sabret, sana yine anımsatacağım konuşmamızı."

İki rakip arasındaki ilişki bir yücelik kazanmış, hatta tartışmalara katılanlar ve dinleyiciler için dönemin Waldzell'indeki okul yaşamının vazgeçilmez bir parçasına dönüşmüşse de, Knecht'in ruhundaki endişe, Knecht'in içindeki çatışma pek hafiflememişti. Omuzlarına yüklenen geniş çaptaki sorumluluk, kendisine duyulan güven, üstlendiği ödevin altından kalkmasını sağlamıştı. Gözle görülür bir kayba uğramaksızın işin içinden çıkması doğasındaki gücün ve kusursuz kişiliğinin bir kanıtıydı. Ne var ki, içten içe çok acı çekmişti Knecht. Plinio'ya karşı beslediği dostça duyguları o sevimli ve zeki arkadaşı için, dünyayı tanıyan ve güzel konuşmasını bilen bu kişi için beslememişti yalnız; dost ve rakibinin temsil ettiği, onun şahsında, sözlerinde ve jestlerinde görüp tanıdığı ya da sezindiği Kastalya dışındaki dünya için, sevecen annelerin ve çocukların, açlık çekenlerin ve yoksul ailelerin, gazetelerin ve seçim kavgalarının yer aldığı "gerçek" dünya, o ilkel, beri yandan sinsi, kurnaz dünya için, kendisi Kastalya'da kalıp arkadaşlarla yürüyüşlere çıkar ya da yüzmeye gider, Froberger'in *ricercato*'ları* üzerinde çalışır ya da Hegel'i okurken, Plinio'nun her tatilde evine dönüp anne ve babasıyla kardeşlerini ziyaret ettiği, kızlara kur yaptığı, işçi toplantılarına katıldığı ya da konuk kimliğiyle kibar kulüplere girip çıktığı o dünya için yüreğinde daha az hissetmemişi bu dostluğu.

Josef'in yerinin Kastalya sayılacağı ve haklı olarak bir Kas-

* *Ricercato*; *Ricercare*: On dördüncü yüzyılda bir beste türünün adı. (Ç. n.)

talyalı yaşamı, aileden yoksun bir yaşam, harikulade oyalanmalara yer vermeyen, gazetesiz bir yaşam, beri yandan sefalet ve açlık tanımayan bir yaşam sürdüğü kuşkusuzdu. Ne var ki, asalak bir hayat yaşadıklarını ileri sürerek elit okulun öğrencilerini ısrarla eleştiren Plinio da şimdiye kadar açlık ve susuzluk çekmemiş ya da kendi ekmeğini kendisi kazanmamıştı. Hayır, Plinio'nun dünyası Kastalya'daki dünyadan daha iyi, daha kusursuz değildi, ama vardı böyle bir dünya, vardı ve dünya tarihinden bildiği kadarıyla hep var olagelmiş, bugünküne hep benzerlik göstermiş, pek çok ülke halkı bu dünyadan başkasını tanımayarak elit okullardan ve pedagoji eyaletinden, tarikatlardan, üstatlardan ve Boncuk Oyunu'ndan habersiz yaşamıştı. Yeryüzündeki insanların büyük çoğunluğu Kastalya'dakinden başka türlü bir yaşam sürüyordu, daha sade, daha ilkel, tehlikelere daha açık, daha korunmasız ve daha düzensiz bir yaşamdı bu. Adı geçen ilkel dünyayı da her insan doğarken beraberinde getiriyor, yüreğinde hissediyor, merak ediyor, ona özlem duyuyor, onunla sevinip üzülmüyordu. Söz konusu dünyanın hakkını vermek, gönlünde ona belli bir yurttaşlık hakkı tanımak, ama kendisine geri dönmemek, işte üstesinden gelinmesi gereken ödev buydu. Çünkü bu dünyanın yanı başında ve onun üstünde ikinci bir dünya vardı, Kastalya'daki dünya, entelektüel dünya, yapay olarak yaratılmış, daha düzenli, daha korunaklı bir dünyaydı bu, ama sürekli bir gözetim ve egzersiz gerektiren bir dünya, kısaca hiyerarşi dünyasıydı. Doğru olan, öbür dünyaya haksızlık etmeksizin ya da onu aşağılamaksızın, ayrıca belirsiz bir özlem ya da nostaljiyle bir gözünü ondan ayırmaksızın hiyerarşi dünyasının hizmetinde çalışmaktı. Çünkü Kastalya'daki küçük dünya öbür büyük dünyaya hizmet etmekteydi, bağrından öğretmenler çıkarıp veriyordu bu büyük dünyaya, kitaplar veriyor, yöntemler sunuyordu, entelektüel işlevlerin ve ahlaksal değerlerin saflığını yitirmemesi için çalışıyordu, bir avuç seçkin insana okul ve barınak olarak kapılarını açmış duruyordu ortada; öyle insanlar ki, yazgıları usa ve gerçeğe yaşamlarını adamaktı. Ne diye her iki dünya uyum içinde ve kardeşçe yan yana, iç içe yaşamazdı sanki? Ne diye insan her ikisini de ruhunda barındıramaz ve birbiriyle uzlaştıramazdı?

Bir defasında müzik üstadının okula yaptığı ziyaretlerden biri öyle bir zamana denk gelmişti ki, omzuna yüklenen ödevin yorgun ve bitkin düşürdüğü Josef dengesini korumakta hayli güçlük çekmekteydi. Üstü kapalı birkaç sözüne dayanarak hemen bu yargıya varmıştı üstat, ama aşırı zorlanmış görünümünden, tedirgin bakışlarından ve biraz dalgın halinden durumu çok daha açık seçik anlamıştı. Yoklayarak birkaç soru yöneltti Josef'e, ama sorulara gönülsüz ve tutuk cevaplar verdiğini görünce vazgeçti, ciddi olarak kaygılanmıştı, müzikolojiyle ilgili küçük bir keşfini açıklayacağını bahane ederek onu alıp bir egzersiz odasından içeri soktu. Bir klavikord getirtip akort ettirdi Josef'e; sonat formunun doğuşunu öylesine uzun boylu anlattı ki, sonunda Josef dertlerini, tasalarını biraz olsun unuttu, bir teslimiyet içinde açtı gözlerini; önceki gerginliğinden sıyrılıp üstadın sözlerine ve çaldığı eserlere şükranla kulak verdi. Üstat, onu eskisi gibi istekli ve duyarlı duruma sokmak için acele etmeden sabırla çalıştı. Bunu başarınca dersi bitirdi, Gabrieli'nin sonatlarından birini çalarak ayağa kalktı, küçük odada ağır ağır bir aşağı bir yukarı gezinerek anlatmaya koyuldu:

"Yıllar önce bu sonat beni bir ara çok uğraştırmıştı. O vakitler araştırmalarımı serbestçe sürdürebiliyordum. Henüz öğretmen, daha sonra da müzik üstadı olarak atanmamıştım. İçimde bir hırs vardı, yeni bakış açılarından yola koyularak bir sonat tarihçesi hazırlamak istiyordum; derken öyle bir zaman geldi ki, çalışmalarım da ilerleyemediğim gibi, müzikbilimin tarihine yönelik araştırmalarımın gerçekte değer taşıyıp taşımadığı, aylak insanlar için boş bir oyun, gerçek yaşamın yerine geçirilen cafcıflı, entelektüel-artistik bir uğraş sayılıp sayılamayacağı konusunda kuşkulara kapıldım ve giderek artıp büyüdü kuşkular. Kısacası, o bunalımlardan birini yaşıyordum; öyle bunalımlar ki, bütün inceleyip araştırmalarımız, entelektüel bütün çabalarımız, bütün ussal etkinliğimiz güvenirliliğini yitirir gözümüzde, değerden düşer ve bizler içimizde uyanan bir hevesle çift süren köylülere, akşamları rastladığımız sevgili çiftlerine imrenir ya da ağaçlarda öten kuşlara, yaz günü otlar içinde cır cır edip duran ağustosböceklerine gıpta etmekten kendimizi alamayız, bütün bunlar bize işte öylesine doğal, öy-

lesine zengin ve mutlu bir hayat yaşıyor görünür; onların çektiği sıkıntı ve zahmetler, karşılaştığı tehlikeler, katlandığı çileler konusunda hiçbir şey bilmeyiz. Sözün kısası, dengemi hayli yitirmiştim, durumum pek iç açıcı sayılmazdı, hatta dayanılması enikonu güçtü. Bu halden yakayı sıyırmak için aklımdan tuhafılıkta eşsiz çareler geçiriyordum; gezici bir çalgıcı olarak yollara düşmeyi, düşünlerde dans edip oynayanlara çalıp söyleyerek eşlik etmeyi düşünüyordum. Hani eski romanlarda olur ya, yabancı bir ülkeden asker toplamaya biri gelse de bir asker üniformasını üzerime geçirip rastgele bir birliğe ve rastgele bir savaşa katılmaya çağırsa, durmaz koşardım. Sonunda genellikle çokluk karşılaşıldığı gibi olmuştu, ben de kendimi öylesine yitirmiştim ki, hiçbir yerden yardım görmeksizin tek başıma işin içinden çıkamaz duruma düşmüştüm.”

Bir an olduğu yerde duran üstat kendi kendine güldü. Ardından sürdürdü konuşmasını: “Okul yönetmeliğinde öngörül-
düğü gibi, çalışmalarım da bana rehberlik eden biri vardı, kuşkusuz kendisine gidip akıl danışmak en uygun davranış olacaktı, üstelik görevimdi bu. Ama işte öyledir hep, Josef: Birtakım güçlükler seni bulup doğru yoldan saptın da bir an önce hatanın düzeltilmesi her şeyden zorunlu durum aldı mı, doğru yola dönmeye, hatanın normal yoldan düzeltilmesine karşı her zamankinden çok isteksizlik duyarsın. Çalışmalarına ilişkin son üç aylık rapordan memnun kalmayan rehberim bana ağır eleştiriler yöneltmiş, yeni keşif ve tasarıların yolunda ilerlediğine inanan bense onun eleştirilerinden bir bakıma alınmışım. Kısacası, kalkıp kendisine gitmeyi düşünmüyor, karşısında yüzü suyu döküp görüşünde haklı çıktığını itiraf etmek istemiyordum. Beri yandan, arkadaşlarıma da açılmak içinden gelmiyordu. Ama antika bir komşum vardı, kendisiyle tanışıklığım göz aşinalığından ve hakkında kulağıma gelenlerden ileri geçmiyordu, ‘Yogi’ takma adını taşıyan bir Sanskritçe bilginiydi. Artık duruma katlanamayacak hale geldiğim saatlerin birinde kalkıp ona gittim. Biraz münzevi bir hayat yaşayan acayip adama, o zamana kadar güldüğüm gibi gizlice hayranlık da duymuştum. Kaldığı hücreye vardım, onunla konuşmak istiyordum, ama meditasyon yaparken buldum kendisini, Hintli-

lerin o geleneksel pozisyonunda oturmuştu, yanına ulaşılacak gibi değildi, hafiften gülümsüyor, bir vecd içinde yüzüyordu; bu durumda eşikte dikilip meditasyonun sona ermesini beklemekten başka elimden bir şey gelmedi. Meditasyonun sona ermesi ise hayli uzun sürdü, bir saat geçti aradan, iki saat geçti, sonunda yorgun düşüp yere bıraktım kendimi, duvara yaslanıp oturdum ve beklememi sürdürdüm. Sonunda komşum yavaş yavaş uyanıp kendine geldi, başı oynadı biraz, omuzları gerildi, bağdaş durumundaki bacakları usul usul aralandı; tam doğrulmak üzereyken gözü bana ilişti. ‘Ne istiyorsun?’ diye sordu. Ben ayağa kalktım, bir şey düşünmeden, ne söylediğimi de pek bilmeden şöyle dedim: ‘Andrea Gabrieli’nin sonatları.’ Adam tastamam doğrulup kalkmıştı şimdi, beni hücredeki tek sandalyesine oturttu, kendisi ise masanın bir kenarına ilişti ve, ‘Gabrieli mi?’ dedi. ‘Gabrieli ne yaptı sana sonatlarıyla?’ Bunun üzerine başımdan geçenleri anlatmaya koyuldum, ne durumda olduğumu itiraf ettim. Bana adeta kılı kırk yaran bir titizlikle sorular yöneltti, başımdan geçenleri öğrenmeye, Gabrieli ve sonatlarına ilişkin çalışmalarım konusunda bilgi edinmeye çalıştı. Sabahları yataktan ne zaman kalktığımı, günde okumaya ne kadar, müziğe ne kadar zaman ayırdığımı, günün hangi saatlerinde yemek yediğimi, saat kaçta yatıp uyduğumu bilmek istedi. Mademki bir kez açılmıştım kendisine, daha doğrusu başına musallat olmuştum, ister istemez sorularına katlanıp bunları yanıtlamam gerekiyordu. Ama sorular utandırıyor, son hafta ve aylardaki gerek düşünsel, gerek ruhsal yaşamım çözümlemiden geçiriliyordu. Derken ansızın sustu komşum Yogi; ben onun bu davranışından da bir şey anlamayınca, omuzlarını silkererek şöyle dedi: ‘Hatanın nereden kaynaklandığını sanki kendin görmüyor musun?’ Hayır, göremiyordum. Bunun üzerine, benden sorarak öğrendiklerini şaşılacak bir doğrulukla sondan başa doğru özetle yineledi, ta ilk yorgunluk, isteksizlik ve manevî kabızlık belirtilerine kadar gidip dayandı, söz konusu durumun aşırı bir özgürlük içinde ölçsüz bir çalışmayı sürdürenlerin başına gelebileceğini, kendim ve kendimdeki güçler üzerinde yitirdiğim denetimi bir başkasının yardımına başvuru-

arak yeniden ele geçirmek için tam zamanında davrandığımı, biraz geç kalsaydım bunun başarılamayacağını açıkladı. Yine açıkladığına göre, mademki düzenli meditasyon egzersizlerine sırt çevirmeye kalkabilmişim, bunun ilk kötü sonuçlarının ortaya çıktığı şu sıra ihmalimi hemen gidermenin yoluna da bakmam gerekiyordu. Ve yerden göğe haklıydı söylediklerinde. Bütün bir zaman meditasyonu boşlamış, buna hiç vakit ayıramamıştım. Hep aşırı isteksiz ve dalgın durumda yaşamış ya da kendimi gereğinden çok çalışmaların coşkusuna kaptırmıştım. Hatta meditasyonu sürekli savsaklayarak işlediğim günahın bilincini zamanla tümünden yitirmiştim; bir başkasının çıkıp neredeyse bir yıkılmışlık ve çaresizlik içinde yaşadığım şu sıra bunu bana anımsatması gerekmişti. Kendimi bu başıboşluktan çekip kurtarmakta o zamanlar doğrusu hayli zahmet çekmiş, okulda acemiler için düzenlenen egzersizlere katılmak zorunda kalmış, konsantrasyon ve meditasyon gücüne ancak yavaş yavaş yeniden kavuşabilmişim.”

Müzik üstadı, odadaki gezinmesini hafiften göğüs geçirerek şu sözlerle sona erdirdi: “İşte bir zaman böyle bir hal gelmişti başıma, bugün bile bundan söz ederken biraz utanç duyuyorum. Ama öyledir işte, Josef: Kendimizden ne çok şey istersek ya da üstlendiğimiz ödev bizden ne çok şey isterse, meditasyonun güç kaynağını o kadar çok gereksinir, us ve ruhun dönüp dolaşıp yeniden uzlaşmasına o kadar çok gereksinim duyarız. Ve –daha başka kimi örnekler verebilirdim bunun için– bir ödev bizi ne kadar yoğun olarak meşgul ederse, bizi bazen uyarıp yüceltir, bazen yorgunluk ve bezginliğe sürüklerse, söz konusu kaynağa başvurmayı o kadar kolay boşlayabiliriz, nasıl ki düşünsel bir çalışmanın içine gömüldük mü bedenimizi ve bedenimizin bakımını ihmale eğilim gösteririz, onun gibi tıpkı. Dünya tarihindeki büyük insanların hepsi meditasyonun anlamını gerçekten kavramış ya da meditasyonun bizi götüreceği yere giden yolu bilinci işe karıştırmadan ele geçirmişlerdir. En yeteneklileri ve güçlüleri de aralarında olmak üzere geri kalanların tümü sonunda başarısızlığa uğrayıp yenik düşmüştür, çünkü üstlendikleri ödev ya da açgözlü düşleri onları öylesine sahiplenmiş, öylesine ellerine geçirip akıllarını

başlarından almıştır ki, güncel’den sürekli yüz çevirme başarısını gösterememişlerdir. Eh, sen de bunu bilmiyor değilsin, daha ilk egzersizlerde öğrenilen bir şeydir çünkü. Acımasız bir gerçekliği içeriyor. Bunun ne çok acımasız denecek kadar gerçek olduğunu ancak yolu kaybettiği zaman anlıyor insan.”

Üstadın anlattıkları, içinde bulunduğu tehlikeyi sezecek ve yeni bir özveriyle meditasyon egzersizlerine koyulacak kadar etkilemişti Josef’i. Üstadın kendi özel yaşamından küçük bir bölümü ilk kez gözlerinin önüne sermesi, gençlik yılları ve öğrenim döneminin küçük bir bölümünden ona söz açması, üzerinde derin bir iz bırakmıştı. İlk kez anlamıştı ki, yarı Tanrı gözüyle bakılan biri, bir üstat bile gençliğinde bir ara toyca davranıp yanlış yollara sapmış olabilirdi. Pek saygıdeğer üstadın kendisine ne büyük bir güven beslediğini açığa vurması Josef’in içini şükran duygusuyla doldurmuştu. İnsan yanlış yollara sapabilir, kendini bir bezginliğe kaptırabilirdi; hata işleyebilir, yasaları çiğneyebilir, ama yine de bunlardan kurtarabilirdi kendini, doğru yolu yeniden ele geçirebilir, hatta sonunda bir üstat olup çıkabilirdi. Josef, sonunda atlattı bunalımı.

Waldzell okulundakiler iki üç yıl gibi bir zaman Plinio ile Josef arasındaki bu savaşçıl dostluk oyununu bir tiyatro eseri gibi yaşadı, müdürden en küçük öğrenciye kadar herkes de buna birazcık katkı yaptı. İki ayrı dünya, iki ayrı ilke Knecht’le Designori’de ete kemiğe bürünüp kendini açığa vurmuştu, biri ötekini pekiştiriyor, güçlendiriyordu, iki dost arasındaki tartışmalar tüm öğrencileri ilgilendiren görkemli ve simgesel bir yarışma niteliği kazanmıştı. Plinio her tatilden anne toprağıyla kucaklaşmasının sağladığı yeni güçlerle mi dönüyordu okula, Josef de her düşünüp taşınmadan, okuduğu her kitaptan, her meditasyon egzersizinden, Magister Musicae ile her görüşmesinden yeni güçler ediniyor, Kastalya’nın temsilciliğini ve avukatlığını üstlenmeye kendini daha yeterli duruma sokuyordu. Bir zaman, henüz çocuk denecek yaşta ilk çağrıyı yaşamıştı. Şimdi ikincisini yaşıyor ve bu arada geçen yıllar onu yoğurup tam bir Kastalyalıya dönüştürüyordu. Boncuk Oyunu’nun temel kursunu da çoktan bitirmişti ve daha o zamanlar tatillerde bir Boncuk Oyunu yöneticisinin gözetimi altında kendi boncuk

oyunlarını tasarlamaya koyulmuştu. Bundan böyle Boncuk Oyunu'nda en zengin haz ve rahatlatma kaynaklarından birini ele geçirmişti. Carlo Ferromonte'yle çaldıkları çembalo ve klavikord parçalarının doyumsuz zevkini tattığından beri hiçbir şey Boncuk Oyunu'nun yıldızlarla döşenmiş dünyasından içeri attığı bu ilk adımlar kadar gönlünü okşayan, serinleten, güçlendiren, doğrulayan ve mutlu kılan bir şey olmamıştır.

Genç Josef Knecht'in, kopyaları Ferromonte tarafından çıkarılıp kaybolmadan kalmış şiirleri, işte bu yıllarda kaleme alınmıştır. Bize kadar ulaşandan belki daha çoktu sayıları ve en eskileri Knecht'in henüz Boncuk Oyunu'yla tanışmasından önce yazılmış şiirler, onun üstlendiği rolü yerine getirmesine ve sözü edilen bunalımlı yılları atlatmasına belki de katkı yapmıştır. Okuyucu, kısmen sanatsal nitelik taşıyan, kısmen aceleyle çiziktirildiği açıkça belli olan şiirlerde, Plinio'nun etkisi altında Knecht'in bir zaman yaşadığı derin sarsıntının ve bunalımın yer yer izlerine rastlayacaktır. Kimi dizelerde derin bir tedirginlik, kendi kendinden ve varoluşunun anlamından duyulan derin bir kuşku yankılanmakta, ancak "Boncuk Oyunu" şiirinde inanç dolu bir teslimiyete ulaşıldığı görülmektedir. Ayrıca, bu şiirlerin yalnızca yazılmasında, hatta zaman zaman pek çok arkadaşla gösterilmesinde bile Plinio'nun dünyasını belli bir onaylama, Kastalya'da geçerli bazı yasalara belli bir başkaldırı kendini açığa vurmaktadır. Çünkü Kastalya'da sanatsal yapıtların üretilmesine genellikle izin verilmemekte, hatta üslup bakımından sıkı kurallara bağlı kompozisyon çalışmaları dışında üretilmiş müzik yapıtları bile hoşgörülle karşılanmamakta, hele şiir yazmaya akla gelebilecek en olmayacak şey, en gülünç, en ayıp uğraş gözüyle bakılmaktaydı. Yani bir oyun, tahta üzerine gereksiz bir oyma, kâğıt üzerine kondurulmuş süslü bir yazı değildir bu şiirler; onları üretebilmek ağır bir baskının varlığını, o dizeleri çiziktirebilmek ve dizelerdeki içeriğe sahip çıkabilmek belli bir dikbaşlılık ve cesareti gerektirmekteydi.

Antagonisti Knecht'in etkisi altında Plinio Designori'nin de hatırı sayılır ölçüde değişip geliştiğini burada belirtmeden geçemeyeceğiz. Öyle bir gelişme ki, Designori'yi eğitip daha temiz savaş yöntemlerine başvurmasını sağlamakla kalmamıştı. Pli-

nio, arkadaşlık ve polemik kokan okul yıllarında rakibi Knecht'in yukarı doğrultuda sürekli bir tırmanışı gerçekleştirerek örnek bir Kastalyalıya dönüştüğünü görmüş, pedagoji eyaletinin havası dostunun şahsında giderek daha bir somutluk ve dirimsellikle karşısına çıkmıştı. Nasıl Kastalya dışındaki dünyanın havasını dostuna bir hastalık gibi aşılarmışsa, kendisi de Kastalya'daki havayı solumuş, onun çekici gücüne ve etkisine yenik düşmüştü. Okul döneminin son yılında en üst Boncuk Oyunu sınıfı öğrencilerinin önünde keşiflik ideali ve keşifliğin sakıncalarına ilişkin iki saatlik bir tartışmanın ardından dostu Knecht'i de yanına alıp yürüyüşe çıkmış ve yolda kendisine bir itirafta bulunmuştu. Knecht'in Ferromonte'ye bir mektubunda rastladığımız itiraf şöyledir: "Kuşkusuz çoktan biliyorum ki, Josef, sen harikulade üstesinden geldiğin roldeki gibi ne yüreği saf inançla dolu bir boncuk oyuncususun, ne eyalet içinde bir ermiş. Her birimiz bir savaşın iki ayrı ucunda yer alıyoruz. Ve her birimiz çok iyi biliyoruz ki, savaştığımız dünyanın varlığı haklı nedenlere dayanmakta ve tartışma götürmeyen değerleri kendisinde barındırmaktadır. Sen yüce bir entelektüel disiplinin tarafını tutuyorsun, bense doğal yaşamın. Aramızdaki savaşta doğal yaşamın tehlikelerini sezmeyi ve onların üzerine yürümeyi öğrendin. Senin görevin, entelektüel disipline yer vermeyen doğal, naif bir yaşamın bir batağa dönüşeceğine ve insanlığı bir hayvansallığa, hatta ondan da gerilere götüreceğine dikkati çekmektir. Benim görevimse, salt usa dayalı yaşamın ne denli riskli, sakıncalı ve kısır nitelik taşıyacağını dönüp dolaşıp insanlara anımsatmaktır. Güzel, her birimiz üstünlüğüne inandığı şeyi savunuyor, sen usu, ben doğayı. Ama darılma, bana bazen öyle geliyor ki, beni gerçekten ve safça, Kastalya'daki varlığınıza düşman biri görüyor, kendisi de şu ya da bu nedenden bir süre katılıyor olsa da, çalışmalarınızı, egzersizlerinizi ve oyunlarınızı aslında yalnızca soytarılik sayan biri biliyordun. Ah, sevgili dostum, böyle bir şeye gerçekten inanıyorsan, çok büyük bir yanılgıya düşüyorsun derim! İtiraf edeyim ki, sizin hiyerarşinize bayılıyorum, çokluk büyülüyor beni, cezbediyor, mutluluğun ta kendisi adeta. Bir şeyi daha itiraf edeyim sana: Aylar önceydi, bir süre için ailemin yanına gitmiştim, tartış-

şıp izin kopardım babamdan, okul bitince eğer ister de bu yolda bir karar verirsem, Kastalya'da kalıp tarikata girebilecektim. Sonunda babamı buna razı etmek beni mutlu kıldı. Ama babamın rızasından yararlanmayacağım, kısa bir süreden beri biliyorum bunu. İçimdeki heves söndü de onun için değil! Ancak, giderek daha iyi görüyorum ki, yanınızda kalmam benim için bir kaçış olacak, dürüst bir kaçış, soylu bir kaçış belki, ama bir kaçış yine de. Hayır, geldiğim yere dönecek, bir dünya insanı olarak yaşamımı sürdüreceğim. Ama sizin Kastalya'nıza karşı içi şükranla dolu bir dünya insanı, sizin egzersizlerinizden bazılarına ileride de başvuracak ve her yıl o büyük Boncuk Oyunu şölenine katılmaktan geri kalmayacak bir insan olarak."

Knecht, Designori'nin bu itirafını büyük bir heyecanla dostu Ferromonte'ye aktardı. Ferromonte'ye yolladığı, daha önce sözünü ettiğimiz mektuba şunları da eklemeyi duramamıştı: "Kendisine karşı her zaman haklı davrandığımı söyleyemeyeceğim Plinio'nun itirafı, müzikle uğraşan benim için sanatsal bir yaşantıydı adeta. Dünya ve us ya da Plinio ve Josef karşıtlığı gözlerimin önünde uzlaşmaz iki ilkenin savaşı olmaktan çıkıp yücelik kazandı, bir konsere dönüştü."

Kastalya'daki okulda dört yıllık kursu bitiren Plinio, tekrar geldiği yere dönmeden babasının bir mektubunu götürüp müdüre verdi; mektupta babası, Josef Knecht'i tatilde evlerine davet ediyordu. Böylece okul idaresinden alışılmamış bir istekte bulunulmaktaydı. Gerçi pedagoji eyaleti dışındaki gezi ve ziyaretlere, hele bunlar inceleme ve araştırma amacına yönelikse, izin verilmesi pek de seyrek karşılaşılan bir şey değildi, ama bir istisna oluşturmaktaydı kuşkusuz ve ancak kendini kanıtlamış ileri yaştaki yüksekokul öğrencileri böyle bir istisnadan yararlanırlıyor, alt kademedeki okulların öğrencileri kesinlikle bunun dışında tutuluyordu. Ne var ki, Müdür Zbinden çok saygın bir aileden ve saygın bir kişiden gelen daveti kendi başına geri çeviremeyecek kadar önemli görerek onu yüksek eğitim kuruluna havale etti, kurul da vakit geçirmeden veciz bir hayır'la cevaplandırdı daveti. Bunun üzerine iki dost ister istemez birbirlerine veda edip ayrıldılar.

"Bu davet işine ileride yine döneceğiz," dedi Plinio. "Ba-

karsın günün birinde başarırız. Bir ara gelip bizim evi görmeli-sin, bizim aileyi tanımalı, bizim de sadece dünyaya gönül ver-miş kimselerden ve işadamlarından bir güruh değil, gerçekten insan olduğumuzu anlamalısın. Seni çok arayacağım. Eh, gös-ter artık kendini, senin o karmaşık Kastalya'da çok geçmeden tırmanıp yukarılara çıkmaya bak. Gerçi hiyerarşik düzenin bir halkası olmaya elverişli birisin, ama bana sorarsan taşıdığın is-me* inat altta değil, üstte olmaya layıksın. Seni ileride büyük bir geleceğin beklediğini müjdeleyebilirim; günün birinde ma-gister olacak, o ulu kişiler arasına katılacaksın."

Josef, mahzun mahzun dostuna baktı.

"Alay et sen bakalım!" dedi içindeki veda heyecanıyla bo-ğuşarak. "Benim gözüm senin kadar yukarlarda değil. Ben ile-ride bir mevki sahibi olana kadar, sen çoktan bir müdür, bir be-lediye reisi, üniversitede bir hoca ya da bir bakan olursun. Bizi ileride dostlukla hatırla, Plinio, bizim Kastalya'yı da; bize büs-bütün yabancılaşma! Sizin orada bazı kimseler de vardır kuş-kusuz, Kastalya konusunda bize ilişkin alaylı esprilerde bulu-nanlardan çok daha bilgi sahibidir."

İki dost el sıkıştı ve Plinio ayrıldı okuldan. Waldzell'de ge-çen son yıl Josef kendini koyu bir sessizlik içinde buldu. Bir ba-kıma resmen üstlendiği o nazik ve yorucu görev sona ermiş, Kastalya'nın bundan böyle kendini savunan birine gereksinimi kalmamıştı. Knecht bu son yıldaki boş zamanını kendisini gi-derek daha çok büyüleyen Boncuk Oyunu'na adadı. Oyunun önem ve kuramı üstüne o zamanlar düşülmüş notların yer aldı-ğı küçük bir defter şu cümleyle başlıyor: "Gerek bedensel, gerek entelektüel yaşamın tümü dinamik bir görüngüdür, Boncuk Oyunu aslında bu görüngünün yalnızca estetik yanını kapsar ve bunu da özellikle ritmik olayların simgesiyle gerçekleştirir."

Üniversite Yılları

Josef Knecht yirmi dört yaşına gelmişti. Waldzell'den ayrılma-sıyla öğrencilik yılları sona ermiş, serbest öğrenim yılları başla-

* Bkz. sayfa 69'daki dipnot.

mişti; Eschholz'taki o masum çocukluk yılları sayılmazsa, bu dönem tüm yaşamının kuşkusuz en keyifli, en mutlu yıllarını oluşturmuştu. Hayatında ilk kez zorunlu okul öğreniminden entelektüel ufkun sonsuzluğuna doğru özgürce ilerleyen, hayallerinden herhangi birisinin yok olup gitmesini henüz yaşamamış, sınırsız özveri yeteneğinden ya da entelektüel dünyanın sınırsızlığından herhangi bir kuşkuya gönlünde yer vermemiş bir delikanlının sağda solda gezinen keşif ve fetih hevesinin çevresinde her gün yeni bir harikuladelik, her gün olağanüstü güzellikler belirip durur çünkü. Tek bir becerinin zorlamasıyla henüz erken bir vakitte belli bir uzmanlık alanında yoğunlaşmayıp doğaları gereği bütünlüğü, senteze ulaşmayı ve evrenselliği amaçlayan Josef Knecht gibi yetenekli kişiler için bu öğrenim özgürlüğünün baharı, çokluk kapsamlı bir mutluluk, hatta neredeyse bir esriklik dönemidir; daha önce elit okulda solunan disiplin havasından, meditasyon egzersizlerinden, koruyucu ruh sağlığından ve eğitim kurulunun sertliğe kaçmadan uyguladığı denetimden uzak böyle bir özgürlük, söz konusu yetenekler için ciddi bir tehlike oluşturur; bizim bugünkü düzen öncesine rastlayan dönemlerde, Kastalya öncesi yüzyıllarda üstün yetenekli sayısız kişinin başına geldiği gibi felakete sürükler onları. O geçmiş dönemlerin yüksekokullarında öyle zamanlar yaşanmıştır ki, Faust mizaçlı gençlerle ortalık adeta karınca gibi kaynamıştır; bunlar bilimlerin ve akademik özgürlüğün açık denizine doğru pupa yelken yol almış ve kapıp koy-verilen heveskârlıkların yol açtığı karaya oturmaların her tür-lüsünü yaşamışlardır. Zaten Faust'un kendisi dâhiyane bir heveskârlığın ve bu heveskârlıkta saklı trajedinin prototipidir. Diyebiliriz ki Kastalya'da yükseköğrenim görenlerin entelektüel özgürlüğü geçmiş dönemlerin üniversitelerindekiyle kıyaslanamayacak kadar büyüktür, öğrencilerin ellerindeki öğrenim olanakları çok daha zengindir çünkü; ayrıca Kastalya'da maddî düşüncelerin, açgözlülüğün, korkaklığın, anne ve babanın yoksulluğunun, geçim ve kariyer düşüncesinin ve buna benzer diğer birtakım nedenlerin öğrenimi etkilemesi ve kısıtlaması diye bir şeye rastlanmaz. Pedagoji eyaletinin akademilerinde, seminerlerinde, kitaplıklarında, arşivlerinde, laboratuvarlarında

tüm öğrenciler geldikleri yer ve gelecekte beklentileri bakımından tümüyle birbirine denktir; hiyerarşinin basamakları, öğrencilerin entelektüel yetenekleriyle karakter özelliklerinden oluşur yalnız. Maddî ve manevî bakımdan ise dış dünyada pek çok yetenekli kişinin kurbanları arasında yer aldığı özgürlüklerden, ayartılardan ve tehlikelerden büyük bölümüne Kastalya'da rastlanmaz. Kastalya'da da tehlikeler, şeytana uymalar, yoldan çıkmalar eksik değildir –insan insan olur da nerede yakasını kurtarabilir bunlardan?– ama Kastalya'daki öğrenciler ne de olsa yoldan çıkmalara, düş kırıklıklarına ve yıkımlara yol açan kimi nedenlerden korunmuştur. Ne içkiye düşkünlük gibi bir alışkanlık söz konusudur kendileri için, ne gençlik yıllarını eski zamanlardaki bazı öğrenci kuşaklarının farfaracı çevrelerinde ya da gizli derneklerinde çarçur eder, ne de günlerden bir gün olgunluk diplomasının değer taşımadığını anlar, üniversitedeki öğrenimleri sırasında daha önceki öğrenimlerinin bundan böyle giderilemeyecek boşluklarıyla yüz yüze gelirler; Kastalya'daki düzen böylesi kötü durumlara sürüklenmekten esirger onları. Kadın kızlarla düşüp kalkma ya da kendini aşırı derecede spora verme riski de yine büyük değildir Kastalya'da. Kadınlar söz konusu olunca, Kastalyalı bir öğrenci ne çeşitli ayartıları ve tehlikeleriyle evlilik yaşamını tanır ne de geçmiş dönemlerin öğrenciyi cinsel perhize zorlayan ya da onu az çok satılık kadınların kucağına iten aşırı iffet düşkünlüğünü bilir. Kastalya sakinleri evlilik diye bir şey tanımadığından, evliliğin yön verdiği sevgi ahlakından da yoksundur. Kastalyalılar için para ve neredeyse tümüyle mülkiyet söz konusu olmadığından, sevginin satın alınabilirliği diye bir şeyden de bahsedilemez. Kastalya eyaletinde âdet olduğu üzere kızlar pek küçük yaşta kocaya gitmez, evlenmelerine kadar geçecek sürede sevgili olarak öğrenci ve bilginlere pek rağbet ederler. Bir öğrenci ve bilgin soy sop, mal mülk aramaz sevdiği kişide, entelektüel yetenekleri yaşamsal yeteneklere en azından eşdeğer görmeye alışıktır, çokluk hayal gücü ve mizah sahibidir, para pul diye bir şeye sahip olmadığından başkalarından daha çok kendi kendisiyle öder aldığıının karşılığını. Kastalya'daki bir öğrencinin sevdiği kız, "Acaba sevgilim benimle evlenecek mi?" sorusunu

aklına getirmes. Hayır, sevgilisi kendisiyle evlenmeyecektir. Hani pratikte bunun tersi bir durumla karşılaşıldığı görölme-miş değıldir, zaman zaman seyrek rastlanan olay gerçekleşip elit bir öğrenci evlilik yolunu izleyerek Kastalya dışındaki dün-yaya dönmüş, Kastalya'ya sırt çevirmiş, tarikat üyeliğinden el çekmiştir. Ne var ki, bu birkaç döneklik olayı elit okullarla tari-kat tarihinde bir garabet oluşturmuş, daha fazla bir rol oyna-mamıştır.

Hazırlık okullarından mezun edilen elit öğrenciler çeşitli bilim ve araştırma dallarından birini seçmede hayli özgür dav-ranabilir ve bu konuda büyük ölçüde kendileri karar verirler. Gerekli yetenek ve ilgiden daha başından beri yoksun değıller-se, öğrencilerin bu özgürlüğünü sınırlayacak tek şey, olsa olsa her yarıyıl için hazırlayacakları öğrenim planını, bu planın uy-gulanmasını yumuşak bir tutumla denetleyen yetkili makamlar-a sunma yükümlülüğüdür. Çok yönlü yetenek ve ilgi sahibi öğrenciler için –Knecht de bunlardan biriydi– yüksekokullarda-ki ilk birkaç öğrenim yılı bu geniş çaptaki özgürlük sayesinde harikulade cezbedici ve büyüleyicidir. İşi düpedüz haylazlığa vurmasınlar yeter ki, özellikle ilgi alanları çok yönlü bu öğren-cilere yetkili makamlarca adeta cenneti anımsatacak bir özgür-lük tanınır; öğrenci dilediği gibi davranıp bütün bilim dallarına girip çıkar, alabildiğine değışik dalların kombinasyonuna gide-bilir, altı ya da yedi bilim dalına aynı zamanda kaptırabilir gön-lünü ya da işin başından beri çeşitli dallar arasında yapacağı da-ha az kapsamlı bir seçimle yetinir. Pedagoji eyaletinde ve tari-katta geçerli ahlaksal yaşam kurallarını gözetmesi dışında ken-disinden istenen tek şey vardır: İzlediği dersleri, okuduğu kitap-ları ve çeşitli enstitülerde yaptığı çalışmaları yılda bir kez yetkili makama belgelerle açıklamak. Gösterdiği performansın daha bir titizlikle gözetim ve denetimi, ancak bir uzmanlık alanına ilişkin kurs ve seminerlere katılmasıyla başlar; Boncuk Oyunu ve konservatuvar eğitimi de bu uzmanlık alanları arasındadır. Ne var ki, uzmanlık dallarında okuyan her öğrenci doğal olarak resmî sınavlardan geçer ve semineri yönetmekle görevli kişinin istediği çalışmaları yapar. Ama bu kurslara katılmaya kimse zorlamaz kendisini. Pek çok yarıyıl, pek çok yıl, gönlü isterse ki-

taplıklarda da oturup çeşitli derslere girip çıkabilir. Bilim dallarından yalnızca birine bağlanmada işi ağırdan alan bu öğrenciler söz konusu davranışlarıyla tarikata kabullerini geciktirirlerse de, kendilerine büyük bir hoşgörüyü davranılır, akla gelmedik bilim dallarının birinden ötekisine gezip durmalarına ses çıkarılmaz, hatta bu yolda teşvik edilirler. Ahlak kurallarına aykırı davranmamaları dışında kendilerinden beklenen tek şey vardır: Her yıl bir “yaşamöyküsü” kaleme almak. Sık sık alay konusu yapılmış bu eski gelenek sayesinde ki, üniversitede geçen üç öğrenim yılında Knecht’in kaleminden çıkmış üç yaşamöyküsü bugün elimizde bulunuyor. Yani bunlar Waldzell’de doğmuş şiirler gibi kişinin tamamen kendi isteğiyle çiziktirdiği, resmî olmayan, hatta gizlice kaleme alınmış az çok yasak edebi çalışmalar değil, normal ve resmen izin verilmiş yazılardır. Pedagoji eyaletinin daha ilk dönemlerinde genç üniversite öğrencilerine, yani henüz tarikata kabul edilmemiş gençlere bir çeşit deneme ya da kompozisyon çalışması yaptırmak, bunun için geçmişteki rastgele bir zaman dilimine yerleştirilebilecek hayalî bir yaşamöyküsü kaleme aldirmek âdet haline gelmişti. Öğrenci kendini götürüp geçmiş dönemlerin birindeki çevreye ve kültür ortamına, ilgili dönemdeki entelektüel atmosfer içerisine koyacak, kafasından kendine uygun bir yaşamöyküsü uyduracaktı; zaman ve moda gözetilerek bazen İmparatorluk Roması, bazen on yedinci yüzyıl Fransası ya da on beşinci yüzyıl İtalyası, bazen Perikles’in Atinası, bazen Mozart döneminin Avusturyası bu yaşamöykülerinin geçeceği yer olarak yeğlenmekteydi. Filologlar ise yaşamöykülerini, bu öykülere sahne olan ülke ve dönemin dili ve üslubuyla kaleme almayı alışkanlık edinmişlerdi. Zaman zaman 1200’lü yıllardaki Papalık Romasının resmî yazı diliyle, keşişlerin Latincesiyle, “Dekameron” İtalyancası, Montaigne’in Fransızcası ve Martin Opitz’in Barok Almancasıyla hikâye edilmiş alabildiğine ustalıkla yaşamöyküleriyle karşılaşılmaktaydı. Asya’da eskiden yaşamış insanların yeniden doğuş ve ruh göçü inancından bir kalıntı, bir oyun oynar gibi serbestçe kaleme alınan bu yaşamöykülerinde sesini duyurmaktaydı; bundan önce daha başka hayatlar yaşayıp başka bedenlerde, başka zamanlarda, başka koşullarda varlık sahibi olabilecekleri

düşüncesine tüm öğretmenlerle öğrenciler aşınaydı. Hani bu, katı anlamda bir inanç değildi kuşkusuz, ondan daha az bir şeydi, bir öğreti, bir egzersizdi, hayal gücüyle insanın kendi ben'ini değişik durumlarda ve değişik çevrelerde tasarlama oyunuydu. Üslup eleştirisini konu alan pek çok seminerde, ayrıca sık sık Boncuk Oyunu'ndaki gibi bu yaşamöykülerinde de geçmişteki değişik kültürlerin, çağların ve ülkelerin dünyasına ihtiyat ve temkinle girebilme becerisi geliştirilmeye çalışılıyor, insanın kendi şahsını maske olarak, bir entelekyanın geçici giysisi olarak görme sanatı öğreniliyordu. Bu tür yaşamöykülerini kaleme alma geleneğinin çekici bir yanı vardı ve bazı üstünlükler içermekteydi, yoksa bu kadar uzun zaman ayakta kalabilmesi olanaksızdı. Beri yandan, reenkarnasyon düşüncesine az çok inanmakla kalmayıp uydurdukları yaşamöykülerinin gerçekliğine inanan yüksekokul öğrencilerinin sayısı hiç de az değildi. Çünkü bundan önce yaşanmış hayalî yaşamların büyük çoğunluğu, yalnız üslup çalışmalarından ve tarihsel etütlerden oluşmuyor, söz konusu kişilerin düşlemlerini ve kendi portrelerinde başvurdıkları yüceltmeyi yansıtıyordu: Yaşamöykülerinin yazarlarından büyük bir bölümü kendini öyle bir kostüm içinde ve öyle bir karakterle donanmış olarak tanımlıyordu ki, gerçekte de böyle biri olmak ve böyle biri olmayı gerçekleştirmek gönüllerinde yaşattıkları istek ve idealdi. Bu bir yana, yaşamöyküleri kaleme almak pedagojik açıdan fena bir fikir değildi, genç yaştakilerin sanatsal gereksinimlerine cevap verecek yasal bir yoldu. Pek çok kuşaktan beri edebiyatla gerçek anlamda, ciddi olarak uğraşmak her ne kadar ayıplanmış ve biraz bilim, biraz Boncuk Oyunu'yla yeri doldurulmaya çalışılmışsa da, sanat ve yaratma dürtüsü gençlerin içinden sökülüp atılamamış, çokluk küçük bir roman boyutlarına varan yaşamöykülerinde sesini özgürce duyuracağı bir alan bulmuştu. Ayrıca, bazı öğrenciler bu yaşamöykülerinde kendini bilip tanıma ülkesinin kapısından içeri ilk adımlarını atma olanağını ele geçirmişti. Beri yandan sık rastlanan, öğretmenlerin de çokluk hoşgörüyü karşıladıkları bir şey vardı: Öğrenciler yaşamöykülerinden yararlanarak günümüz dünyasına ve Kastalya'ya ilişkin eleştirileriyle devrimci görüşlerini dile getirebiliyorlardı. Ama bunun dışında

söz konusu denemeler, öğrencilerin sınırları alabildiğine geniş bir özgürlüğün tadını çıkarıp her türlü denetimden uzak yaşadıkları bir çağda öğretmenlere hayli yarar sağlıyor, denemeleri kaleme alanların düşünsel ve ruhsal yaşam ve durumları konusunda kendilerine çokluk şaşılacak derecede açık seçik bilgiler sunuyordu.

Elimizde, Josef Knecht'in kaleme aldığı üç ayrı yaşamöyküsü bulunuyor; sözcüğü sözcüğüne okuyuculara sunacağımız yaşamöyküleri belki de bu kitabın en değerli bölümünü oluşturacaktır. Acaba Knecht yalnızca bu üç yaşamöyküsünü mü kaleme almıştır, kaleme aldıklarının içinde hiç kaybolan yok mudur, bu konuda bazı tahminler yürütülebilir kuşkusuz. Ancak kesinlikle bildiğimiz bir şey varsa, yaşamöykülerinden üçüncüsü olan "Hint" yaşamöyküsünün tesliminden sonra, tarihsel bakımdan şimdiki zamana daha yakın olup hakkında daha bol doküman bulacağı bir dönemi seçmesinin ve tarihsel ayrıntılar üzerinde daha çok durmasının yüksek eğitim kurulunun yolladığı bir yazıyla kendisine salık verildiğidir. Bunun üzerine, anlatılanlardan ve mektuplardan bildiğimiz kadarıyla, Knecht on sekizinci yüzyılda geçecek bir yaşamöyküsü için gerçekten de ön çalışmalar yapmıştır. Söz konusu yaşamöyküsünde ilkin Johann Albrecht Bengel'in bir öğrencisi, Oetinger'in bir dostu ve bir süre Zinzendorf cemaatinin konuğu olan Suebya'lı bir teolog kimliğinde boy gösterecek, daha sonra kilise hizmetinden ayrılıp kendisini müziğe adayacaktı. Knecht'in o zamanlar kilisenin durumu, piyetizm ve Zinzendorf, litürji ve kilise müziği üzerine bir sürü eski, kısmen içrek kitap ve yazılar okuyup bunlardan özetler çıkardığını biliyoruz. Ve yine biliyoruz ki, yüce ruhanî liderlerden karizmatik Oetinger'e karşı hayranlıkla yanıp tutuşmuş, Magister Bengel'e karşı ise gönlünde gerçek bir sevgi ve derin bir saygı beslemiş, portresinin fotoğrafını çektirip bir süre masasının üzerinden ayırmamış ve kendisine karşı hem ilgi duyduğu, hem bir soğukluk hissettiği Zinzendorf'un kişiliğini dürüstlükten şaşmaksızın değerlendirme konusu yapmıştı. Ama çalışmanın arkasını getiremedi; bu arada öğrendiklerinden her ne kadar memnun kaldıysa da, kendisini söz konusu ön çalışmalardan bir yaşamöyküsü hazırlayacak

güçte görmediğini açıkladı, neden olarak da konuya ilişkin yaptığı tek tek araştırmaların hayli fazlalığını ve ayrıntı niteliğinde gereğinden çok bilgi derlediğini ileri sürdü. Knecht'in bu açıklaması, tamamlanmış üç yaşamöyküsünü bir bilim adamının çalışmalarından çok, sanata düşkün bir insanın ve soylu bir kişiliğin yaratıları ve itirafları olarak görme hakkını bize tümüyle vermektedir.

Ne var ki, kendi seçtiği dallarda öğrenim görmesi engellenmeyen öğrenci özgürlüğüne bir başka özgürlük ve rahatlık katılmıştı. Knecht başkaları gibi bir öğrenci olmakla kalmayarak sıkı bir eğitim ve öğrenim disiplininin şaşmamış, ayrıntılı bir ders programı izlemiş, öğretmenler tarafından titiz bir denetim ve gözetim altında tutulmuş, elit öğrenciliğin tüm çaba ve zahmetlerini göğüslemişti. Bütün bunların yanı sıra, hatta bunlardan çok daha önemli olarak, Plinio'yla ilişkisi belli bir rolü ve sorumluluğu üstlenmesine yol açmıştı; kendisini biraz kamçılayıp şevke getirerek gerek entelektüel, gerek ruhsal bakımdan ulaşabileceği en üst sınırlara dek varmasını sağlayan ve biraz yük gibi sırtına binen bir sorumluluktan bu, hem etkin, hem temsili bir sorumluluktan, yaşını ve gücünü aşan bir sorumluluk, onu sık sık tehlikelerle yüz yüze getiren, ancak pek güçlü bir istem ve yetenek sayesinde altından kalkabildiği, uzaktan bir yardım görmeksizin, müzik üstadı olmaksızın dünyada üstesinden gelemeyeceği bir sorumluluk. Knecht'i, yaklaşık yirmi dört yaşındaki bu genci Waldzell'deki olağanüstü okul yıllarının sonunda yaşının üzerinde olgunlaşmış ve biraz fazla yorgun düşmüş bir kişi olarak bulmamıza karşın, kendisinde gözle görülür bir çöküntüyle karşılaşmayışımıza şaşmamak elde değil. Söz konusu rol ve yükün onun tüm varlığını ne çok meşgul edip yorduğunu, hatta neredeyse bitkinliğe sürüklediğini kanıtlayacak dolaysız belgeler elde yoksa da, Waldzell'deki okul yaşamını geride bırakan Knecht'in o zamana kadar sıklıkla özlemini duyup sonunda ele geçirdiği özgürlükten ne yolda yararlandığını incelediğimizde, bunu yine de hemen görmekteyiz. Waldzell'deki okul döneminin son yıllarında seçkin konumda bulunan ve bir bakıma daha o vakitler herkesçe bilinip tanınan Knecht, okul biter bitmez kendini insanlardan

büsbütün soyutlamıştı; hatta o günlerdeki yaşamı araştırıldığında, sanki kendini görünmez kılabilse dünyada başka şey istemeyecekmiş gibi, hiçbir çevre ve topluluk onun için yeterince masum, hiçbir yaşam biçimi yeterince özel nitelik taşıyamamış gibi bir izlenime kapılmamak elde değil. Designori'nin coşkulu bir dille yazılmış uzun birkaç mektubuna isteksiz kısa yanıtlar vermesinin, daha sonra mektupları büsbütün yanıtsız bırakmasının da nedeni buydu. Ünlü öğrenci Knecht ortadan kaybolmuştu ve bir daha da bulunacak gibi değildi; yalnızca Waldzell'de ünü parıldayıp büyümesini sürdürmüş, zamanla neredeyse bir efsaneye dönüşmüştü.

Dolayısıyla Knecht üniversite yıllarının başında Waldzell'e ayak basmaktan kaçınmış, bu da Boncuk Oyunu'nun üst ve en üst kurslarına katılmaktan geçici olarak vazgeçmesine yol açmıştı. Duruma yüzeysel açıdan bakan biri o zamanlar Knecht'in Boncuk Oyunu'nu açıkça savsakladığı sonucuna varacaktır; ama biz yine de biliyoruz ki, Boncuk Oyunu özgür öğrenim etkinliğinin görünürde kaprisli ve tutarsız, en azından pek tuhaf bir seyir izlemesinde etkili olmuş, bu etki Knecht'i dönüp dolaştırıp Boncuk Oyunu'na getirmiş, onu yine Boncuk Oyunu'na hizmet eden biri yapmıştı. Biz bu konuyu biraz daha ayrıntılı ele alacağız, çünkü söz konusu durum Knecht için belirleyici nitelik taşıyor; Josef Knecht alabildiğine acayip ve dikbaşlı bir tutumla yararlandı öğrenim özgürlüğünden, şaşırtıcı bir biçimde, genç bir dâhiye özgü biçimde yararlandı. Waldzell'de âdet olduğu üzere resmî makamlar tarafından Boncuk Oyunu kursuna başlatılmış, ardından bir tekrar kursuna alınmıştı; daha okulda geçen son yıl arkadaşlar arasında seçkin bir oyuncu ününe kavuşan Knecht zamanla bu eşsiz oyuna öyle bir coşkuyla kendini vermişti ki, ek bir kursa katılarak buradan da mezun olmuş, henüz elit bir öğrenciyken ikinci kademedeki oyuncular arasına kabul edilmişti, bu da Kastalya'da çok seyrek karşılaşılan bir ödüllendirmeydi.

Knecht resmen düzenlenmiş tekrar kursuna birlikte katıldığı dostu ve ilerideki çalışma arkadaşı Fritz Tegularius'a birkaç yıl sonra yazdığı bir mektupta, başından geçen ve boncuk oyuncusu olarak yazgısını belirlemekle kalmayıp çalışmalarını

nın akışını enikonu etkileyen bir yaşantıdan söz eder. Kaybolmadan bize kadar gelen mektupta söz konusu bölüm şöyledir: "Aynı grupta yer alarak ilk Boncuk Oyunu taslakları üzerinde harıl harıl çalıştığımız döneme ilişkin aklıma gelen belli bir günü ve belli bir olayı anımsatmadan duramayacağım sana. Hani bizim grubun başkanı bize çeşitli fikirler vermiş, içinden birini seçmek üzere önümüze bir sürü konu çıkarmıştı; biz tam o sıra astronomiden, matematikten ve fizikten dil ve tarih bilimlerine geçmek üzereydik, çetin bir işti bu da; grup başkanımız hırsla işe sarılmış biz acemilere tuzaklar kurmada, bizi ayartıp güvenilmeyecek soyutlamaların ve benzeşimlerin kaygan zeminine çekmede ustaydı; cazip etimolojik ve karşılaştırmalı dilbilimsel oyunları biz farkına varmaksızın elimize tutuşturuyor, bizden biri de ökseye yakalandı mı pek keyifleniyordu. Yunanca hecelerdeki uzunlukları saya saya yorgun düşüyor, kendimizi vezin yerine vurgulamaya dayalı bir okuma olanağı, hatta zorunluluğu karşısında bularak ve buna benzer daha pek çok durumla karşılaşarak ayağımızın yerden kesildiğini hissediyorduk. Grup başkanımız, benim pek hoşuma gitmeyen bir espri anlayışı içinde olsa da görevini teknik açıdan üstün bir başarıyla, kusursuz şekilde yerine getiriyordu; bize çıkmaz yolları gösteriyor, bizi yanıltıp hatalı spekülasyonlara sürüklüyordu; bütün bunları her ne kadar bize tehlikeleri tanıtmak gibi bir niyetle yapıyor olsa da, davranışında biz kafasız gençlerle biraz dalga geçme arzusu, herkesten çok canla başla işe sarılmış bizlerin coşkusunun içine elden geldiğince bol miktarda kuşku katma isteği de yok değildi. Yine de onun kılavuzluğunda çalışıp karmaşık şaşırtmaca deneylerinin birinde el yordamıyla, ür-küp çekinerek, az buçuk işe yarar bir oyun probleminin taslağını kotarmaya uğraşıyorduk ki, oynadığımız oyunun anlam ve büyüklüğü ansızın ruhumu kavradı, iliklerime kadar sarstı beni. Dil tarihine ilişkin bir problemi ameliyat masasına yatırmıştık, gelişimi sürecinde dilin eriştiği doruk noktasını ve altın çağını adeta karşımızda görüyorduk, dilin ancak birkaç yüzyılda aldığı yolu bizim onunla yürüyüp geride bırakmamız birkaç dakika sürmüştü; derken dildeki geçicilik oyunu bütün gücüyle üzerime çullandı; pek çok kuşağın katkısıyla yavaş yavaş ku-

rulup çatılmış bu kadar karmaşık, eski ve saygın bir organizma nasıl da gözlerimizin önünde tomurcuklanıp çiçekleniyor, çiçeklerinde ilerideki solup gidişinin tohumlarını içeriyor, derken ustaca inşa edilmiş yapı çökmeye, yozlaşmaya, sallanıp yıkılmaya başlıyordu. Beri yandan, sevinçle karışık bir korku bu düşünceyle aynı zamanda ruhumu sarmıştı; o dilin yıkılışı ve ölümü yine de bir hiçliğe bırakmamıştı yerini, gençliği, altın çağı ve yokoluşu belleğimizde varlığını sürdürmüştü, dile ve dilin tarihine ilişkin bilgilerimizde kaybolmadan kalmıştı; gerek bilimin simge ve formüllerinde, gerek Boncuk Oyunu'nun gizli tanımlarında yaşamaktaydı ve her vakit yeniden kurulup çatılabilirdi. Birden anlamıştım ki, dilde ya da en azından Boncuk Oyunu'nun ruhunda ne varsa gerçekten bir evrenselliği içeriyordu, tüm simgeler ve simgelerin tüm kombinasyonları bizi falan ya da filan yere, falan ya da filan örneğe, deneye ve kanıta değil, merkeze, gizin içine, dünyanın en iç noktasına, ilk biliş'e götürmekteydi. Bir sonattaki majörden minöre her geçiş, bir mitos ya da kültteki her değişim, her klasik, her artistik anlatım, söz konusu an'ın çakan şimşeginde ve gerçek bir meditasyon durumunda bakıp gördüğüm kadarıyla evrensel gizin kapısından içeri uzanan dolaysız yoldan başka bir şey değildi; öyle bir giz ki, nefes alıp nefes vermeler, gökyüzüyle yeryüzü, Yin ile Yang arasındaki değişim sürecinde aralıksız gerçekleşip duran bir kutsallığı içeriyordu. Hani daha önce iyi kurulup çatılmış ve iyi bir şekilde oynanmış bazı oyunlara dinleyici olarak katılmıştım ve bunlar bende birtakım yüce duygular uyandırmış, ruhumu mutluluk duygusuyla dolduran bazı bilgi ve sevgilere beni kavuşturmuştu. Ne var ki, o vakte kadar oyunun gerçek değeri ve yeri konusunda sık sık kuşkuya kapılmaktan kendimi alamamıştım. Öyle ya, gereği gibi çözülmüş bir matematik problemi insana entelektüel haz verebilir; iyi bir müzik onu dinleyen, hele çalan kimsenin ruhunu yüceltebilir, bir erginlik, bir büyüklük bağışlayabilir bu ruha; huşu içinde yapılan bir meditasyon insanın kalbini yatıştırıp evrenle uyum sağlayabilecek bir havayla donatabilir; belki bu yüzden Boncuk Oyunu –böyle diyordu içimdeki kuşkular– biçimsel bir sanattı yalnızca, zekâ dolu bir beceri, espri dolu bir kombinasyondur; o

zaman da bu oyunu oynamayıp saf matematikle ve kaliteli müzikle uğraşmak daha hayırlıydı. Ne var ki, şimdi ilk kez oyunun kendi içinden kopup gelen sesini işitmiş, anlamını kavramıştım; oyunun sesi beni gelip bulmuş ve içime işlemişti. O andan sonra bizim görkemli oyunumuzun gerçekten bir *lingua sacra*, kutsal ve tanrısal bir dil olduğuna inanmaya başladım. Sen de anımsayacaksın hani, çünkü bende bir değişikliğin gerçekleştiği ve bir çağrının gelip beni bulduğu senin de o zaman gözünden kaçmamıştı. Bu çağrıyı bir vakit, henüz el kadar bir oğlanken Magister Musicae tarafından sınavdan geçirilip öğrenimimi Kastalya'da sürdürmem kararlaştırıldığında gelip beni bulan, kalbimi ve yaşamımı değiştirip yücelten çağrıya benzetebilirim ancak. Sen durumu anlamıştın; bu konuda ağzından bir söz kaçırmadın, ama yine de ben o zamanlar kuşkusuz sezdim senin fark ettiğini. Aynı konu üzerinde bugün de daha fazla konuşmayalım. Ne var ki, şimdi bir ricam var senden; ne olduğunu açıklayabilmem için sana başka kimsenin bilmediği ve bilmemesi gereken bir şey söyleyeceğim; bir zaman üniversitede okurken bir bilim dalını bırakıp bir diğerine sarılmam kapristen kaynaklanmıyordu; temelinde belli bir plan vardı. O Boncuk Oyunu egzersizini anımsayacaksın, kaba hatlarla en azından. Hani bir zaman Waldzell'de öğrenciydik de üçüncü kursta kurs yöneticisinin yardımıyla kurup çatmıştık oyunu ve bu arada ben sözünü ettiğim çağrıyı işitmiş, Lusorluğa atanacağımı sezmiştim. Diyeceğim, bir füğ temasının ritmik analiziyle başlayan ve orta yerinde Konfüçyüs'ün bir cümlesinin yer aldığı o egzersiz üzerinde çalışıyorum şimdi, baştan sona bütün o oyunu etüt ediyorum, her cümlesinin içinden uğraş vere vere ilerliyor, cümleyi oyun dilinden kendi özgün diline, matematik diline, süsleme sanatının diline, Çinceye, Yunancaya ve daha başka dillere çeviriyorum. Hayatımda hiç değilse bu kez bir Boncuk Oyunu'nun tüm içeriğini bir uzmana yaraşır biçimde gözden geçirmek ve yeniden kurup çatmak istiyorum. Çalışmaların ilk bölümü tamamlandı bile ve iki yılımı aldı. Elbet daha pek çok yıl harcamam gerekecek. Ama madem Kastalya'daki o ünlü öğrenim özgürlüğüne sahibiz şu an, ben de söz konusu özgürlükten bu yolda yararlanacağım. Tarafıma ne tür eleş-

tiriler yöneltileceğini bilmiyor değilim. Öğretmenlerimizden büyük çoğunluğu şöyle diyecektir örneğin: Bizim Boncuk Oyunu'nu keşfedip geliştirmemiz, onu tüm entelektüel ve sanatsal değer ve kavramları dile getirmeye ve ortak bir payda altında toplamaya elverişli evrensel bir dil ve yöntem yapabilmemiz birkaç yüzyılımızı aldı; şimdi sen çıkıp geliyor, Boncuk Oyunu'nun gerçekten söz konusu niteliğe sahip olup olmadığını araştırmaya kalkıyorsun; bütün ömrünü bu işe yatıracaksın, sonunda pişmanlıktan başka bir şey geçmeyecek eline. Ama hayır, bütün ömrümü bu işe yatırmayacak, sonunda da pişmanlık duymayacağım. Şimdi gelelim senden ricama: Şu sıra oyun arşivinde çalışıyorsun, ben de özel birtakım nedenlerden Waldzell'e ayak basmak istemiyorum; bu yüzden zaman zaman bazı sorularımı yanıtlayacak, yani çeşitli temalar için saptanmış resmî anahtar ve simgeleri arşivden çıkarıp kısaltılmamış şekliyle arada bir bana yollayacaksın. Sana güveniyor, bu hizmetinin karşılığında senin için yapabileceğim bir şey olursa hemen bana başvuracağına inanıyorum."

Knecht'in mektuplarındaki, Boncuk Oyunu'na ilişkin bir başka bölümü de okuyucuya sunmanın belki zamanı şimdi; ancak, bu bölümü içeren mektup müzik üstadına yazılmış olup öbür mektuptan bir iki yıl sonra kaleme alınmıştır. Mektupta, "Öyle düşünüyorum ki," diye yazar Knecht, hamisi müzik üstadına, "çok iyi, hatta usta bir boncuk oyuncusu, hatta çok yaman bir Magister Ludi olabilir insan, ama yine de oyunun gerçek gizini ve en son anlamını sezemeyebilir. Hatta kimi vakit, özellikle bu gizi, bu anlamı sezen ve bilen biri Boncuk Oyunu'nda uzmanlık ya da yöneticilik aşamasına ulaştığında, oyun için öbür kişilerden daha tehlikeli olabilir. Çünkü oyunun iç tarafı, yani içrekliği, tüm içreklikler gibi aşağılardaki birlik ve bütünlüğü amaçlar, ezelî ve ebedî nefes alıp verişlerle ezelî ve ebedî nefesin kendi kendine yeterlilik içinde saltanat sürdüğü, ondan başka hiçbir şeye yer olmayan derinliklere yöneliktir. Oyunun anlamını ruhunda baştan sona yaşayan kişi aslında oyuncu olmaktan çıkar, yaşamın çeşitliliği içinde bundan böyle yer almaz, keşfetmelerden, kurup çatmalardan ve kombinasyonlardan haz duyma yeteneğini kaybeder, çünkü bambaşka

bir heves ve sevinçle tanışır. Ben, öyle sanıyorum ki, Boncuk Oyunu'nun anlamına yaklaştım, bu yüzden oyunu meslek edinmeyip kendimi en iyisi müziğe adamam hem benim, hem başkaları için daha hayırlı olacaktır."

Knecht'in açıklamaları, mektup yazmakta çokluk pek tutumlu davranan müzik üstadını besbelli tedirginliğe sürüklemişti, bir mektupla karşılık vererek onu dostça uyardı: "Bir oyun üstadından senin anladığın anlamda 'içrekçi' biri olmasını istemeyişin iyi bir şey, çünkü umarım şakayla söylenmiş sözler değil bunlar. İlk planda 'içrek anlam'a yeterince yakınlık sağlamayı kendine dert edinen oyun üstadı ya da öğretmen çok kötü bir öğretmendir. Beni alalım örneğin; açıkça itiraf edeyim ki, ömrüm boyu öğrencilerime müziğin 'anlam'ı üzerine tek söz söylemiş değilim. Bir anlamı varsa eğer, benim onu açıklamam gerekmeyecektir. Buna karşılık öğrencilerimin sekizlik ve on altılık notaları kusursuz, hiç şaşmadan icra etmelerinde her zaman önemle durdum. Diyeceğim, ister öğretmen, ister bilim adamı, ister müzisyen ol, 'anlam'dan saygıyı eksik etme hiç, ama onu başkalarına öğretilabilir bir nesne gibi de görme. Bir zaman 'anlam'ın öğreticiliğini yapmaya kalkan tarih filozofları dünya tarihinin koca bir yarısını mahvedip çıkmışlar, föyton çağını başlatmış, ayrıca akıtılan bir sürü kanın vebalini taşıyanlar arasında yer almışlardır. Diyelim öğrencilerimle Homeros ya da Yunan tragedya yazarları üzerinde çalışsaydım, tanrısallığın sanat yapıtlarında kendini açığa vurduğu düşüncesini onlara benimsetmeye kalkmaz, içerdikleri dil ve vezin öğelerini gereği gibi tanımlarını sağlayarak kendilerine bu yapıtların kapılarını aralamaya bakardım. Öğretmene ve bilim adamına düşen, amaca varmada kullanılmış araçları araştırmak, geleneğe özen göstermek, yöntemlerin sağlıklı karakterini korumaktır, yoksa seçilmiş kişiler için -çokluk onlar da yenilgiye uğrayanlar ve kurbanlar arasındadır- saklı tutulmuş, bundan böyle dile gelmeyen yaşantılara ön ayak olmak ve oluşumlarını çabuklaştırmak değil."

Knecht'in o yıllarda kaleme alınmış zaten az sayıdaki ya da bir bölümü kaybolmuş mektuplarının diğer bölümlerinde Boncuk Oyunu'na ve onun "içreklik" açısından yorumuna iliş-

kin bir açıklamaya rastlamamaktayız. Büyük çoğunluğu oluşturan çok iyi korunmuş mektuplarda, yani Ferromonte'ye yazılanlarda neredeyse yalnızca müzik sorunları ve müzik yapıtlarında üslup analizleri üzerinde durulmaktadır.

Böylece Knecht'in çalışmalarının izlediği, tek bir oyun şemasının yeniden kurulup çatılmasından ve yıllar yılı sürmüş analizinden oluşan zikzaklı yolda gayet kesin bir amaç ve istem gücünün kendini açığa vurduğunu görmekteyiz. Bir vakit Waldzell'de öğrenciyken egzersiz amacıyla birkaç günde kurup çattıkları ve Boncuk Oyunu'nun diliyle çeyrek saatte okunabilecek bir tek oyun şemasının içeriğini kendine mal edebilmek için Knecht yıllarını verdi, sınıflarda ve kitaplıklarda oturdu, Froberger'i ve Alessandro Scarlatti'yi inceledi, füglerin ve sonatların yapılarını gözden geçirdi, matematik bilgilerini tazeledi, Çince öğrendi, ses figürlerine ilişkin bir sistem üzerinde çalıştı, renk skalasındaki renklerle müzikteki değişik tonlar arasında bir uyumun varlığına ilişkin olarak Feustel'in geliştirdiği kuramı kapsamlı çalışmalara konu yaptı. Knecht'in neden böyle zahmetli, eksantrik, her şeyden önce yalnızlıklarla döşenmiş bir yolu seçtiği sorulabilir hani; bunun nedeni, varacağı hedefin, Kastalya dışındakilerin kullanacağı deyimle "seçtiği mesleğin" Boncuk Oyunu olmasıydı kuşkusuz. Waldzell'deki boncuk oyuncularının yerleşim bölgesi Vicus Lusorum'daki enstitülerden birine konuk öğrenci olarak başlangıçta herhangi bir yükümlülük üstlenmeden girseydi, oyunla ilgili tüm özel araştırmaları yapması kolaylaşırdı elbet, tek tek sorunlarla ilgili olarak istenilen her saatte gerekli tavsiye ve bilgileri edinebilirdi, ayrıca incelemelerini arkadaşlarla Boncuk Oyunu üzerinde çalışan diğer kimseler arasında sürdürebilir, tek başına ve çokluk adeta gönüllü üstlenilmiş bir sürgün havası içinde zahmet ve meşakkatle çalışmak zorunda kalmazdı. Ama kendi yolunda yürüdü Knecht. Öyle sanıyoruz ki, Waldzell'e adım atmaktan, orada oynadığı öğrenci rolünü ve anısını gerek kendisinin, gerek başkalarının belleğinden silmek için kaçmadı yalnız, bunu aynı zamanda boncuk oyuncuları arasında yeni ve benzer bir rolü üstlenmek zorunda kalmak istemediğinden yaptı. Çünkü öğrenci rolünü oynadığından bu yana önderlik ve sözcülük al-

nına yazılmış gibi bir duygu içinde yaşıyor, başına musallat olmak isteyen bu yazgıyı bir punduna getirip üzerinden atmak için elinden gelen çabayı gösteriyordu. Yazgının omzuna yükleyeceği sorumluluğun ağırlığını önceden hissediyor, ona hayranlık besleyen, kendilerinden uzaklara kaçtığı Waldzell'deki öğrenci arkadaşlarına, özellikle de Tegularius'a, öl dese öleceğini sezdiği bu kişiye karşı şimdiden hissediyordu bu sorumluluğu. Böylece söz konusu yazgı kendisini öne çıkmaya ve insan içine karışmaya zorlarken, o, gizliliği arıyor, bir meditasyon durumunda yaşamaya bakıyordu. Knecht'in o zamanki ruh halini aşağı yukarı işte böyle tasarlıyoruz kafamızda. Ama onu yüksek Boncuk Oyunu okullarındaki öğrenimden yüz çevirmeye zorlayıp kendi başına buyruk biri yapan önemli bir neden ya da güç daha vardı, bu da bir türlü yatışmak bilmeyen araştırı dürtüsüydü, bir zaman Boncuk Oyunu'na karşı içinde beliren kuşkular bu dürtüye dayanıyordu. Kuşkusuz, oyunun gerçekten alabildiğine yüce ve kutsal anlamda oynanabileceğini kendi üzerinde yaşamış ve tatmıştı; ama şunu da görmüştü ki, oyuncu ve öğrencilerin büyük çoğunluğu, hatta yönetici ve öğretmenlerin bir bölümü asla yüce ve kutsal anlamda oyuncu değildi, oyunun diline bir *lingua sacra* diye bakmıyor, onu bir tür dâhiyane stenografi sayıyor, ona ilginç ya da eğlendirici bir spesiyalite, entelektüel bir spor ya da bir hırs yarışı olarak bakıyordu. Ve gerçekten daha o zamanlar, müzik üstadına yollanmış mektuptan da görülebileceği gibi, en son anlamın araştırılmasının belki de her zaman oyuncunun kalitesini belirlemeyeceğine, oyunun içrek bir yönünün de bulunması gerektiğine, oyunun aynı zamanda teknik, bilimsel ve toplumsal bir kurum sayılacağına ilişkin bir sezgi yaşıyordu ruhunda. Sözün kısası, Knecht'in içinde kuşku ve çelişkiler eksik değildi, bir yaşam sorunuydu oyun, şimdilik yaşamının en büyük temel sorunu olmuştu, gerektirdiği savaşimleri ruh çobanlarının inayetiyle kolaylaştırmak, öğretmenlerin dikkati dostça başka tarafa çeken gülümsemesiyle onları hafife almak gibi bir düşünceyi aklından geçirdiği yoktu.

Kuşkusuz, oynanmakta olan on binlerce ve oynanabilecek olan milyonlarca Boncuk Oyunu'ndan rastgele birini çalışmala-

rına temel yapabiliirdi, bunu biliyordu Knecht; dolayısıyla, Waldzell'deki öğrenci kursunda kendisi ve arkadaşları tarafından kotarılmış o tesadüfî oyun planından yola çıktı. Boncuk Oyunları'nın tümünde saklı anlamı ilk kez kavrayıp boncuk oyuncusu olarak kendisine yöneltilen çağrışı işittiği oyundu bu. Oyunun bildiğimiz stenografiyle kayda geçirilmiş şeması bu yıllarda kendisine sürekli eşlik etti. Oyun dilindeki nitelemeler, şifreler, işaretler ve kısaltmalardan yararlanılarak astronomi matematiğinin bir formülü, eski bir sonattaki biçim ilkesi, Konfüçyüs'ün bir sözü ve bunun gibi diğer bazı şeyler şemada dile getirilmişti. Örneğin, Boncuk Oyunu'nu tanımayan bir okuyucu, böyle bir oyun şemasını bir satranç partisinin şemasına benzer bir şema gibi tasarlayabilir kafasında; arada bir fark varsa, figürlerin taşıdıkları değerin, ayrıca birbirleriyle ilişki ve birbirlerini etkileme olanağının Boncuk Oyunu şemasında kat kat fazla olması ve satranç şemasındaki her figürün, figürler arasındaki her konumun, her hamlenin Boncuk Oyunu'nda söz konusu hamleyle, konumla simgesel yoldan anlatılan gerçek bir içerikle donatılmasıdır. Knecht'in akademi yıllarındaki çalışmalarının hedefi oyun planındaki içerikleri, ilkeleri, yapıları ve sistemleri adamakıllı tanıyıp öğrenerek değişik kültürler, bilimler, diller, sanatlar ve yüzyıllar arasından uzanıp giden bir yolu geride bırakmak değildi yalnız. Öğretmenlerinden tümüne yabancı bir ödevi benimseyerek sözü geçen nesneler üzerinde Boncuk Oyunu sanatının sistemlerinin ve dışavurum olanaklarının inceden inceye araştırılmasına aynı derecede önem veriyordu.

Varılan sonucu okuyucuya baştan bildirmek için şunu söyleyelim ki, Boncuk Oyunu'nda yer yer bir boşluk, bir gedik buldu Knecht, bir yetersizlik saptadı; ama genel olarak bizim Boncuk Oyunu onun inatçı sınavından yüzünün akıyla çıkmış olmalı ki, sonunda Knecht yine oyuna döndü.

Amacımız kültür tarihi konusunda bir inceleme kaleme almak olsaydı, Knecht'in üniversite yıllarına ilişkin kimi yer ve sahnelerden söz açmaya değerdik kuşkusuz. Knecht, elden geldiğince, tek başına ya da pek az kişiyle bir arada çalışabileceği yerlerde eğleşmekteydi. Bu yerlerden bazılarında şükran dolu bir

sadakatle bağı kalmıştı hep. Sık sık Montepoort'un yolunu tutuyor, bazen burada müzik üstadının konuğu oluyor, bazen de bir müzikoloji seminerine katılıyordu. İki kez, tarikat yönetiminin merkezi olan Hirsland'da on iki günlük perhiz ve meditasyondan oluşan "büyük egzersiz"e katılanlar arasında görüyoruz kendisini. Sonradan Knecht büyük bir kıvanç, bunun da ötesinde ince bir duyarlılıkla "bambu koruluğu"ndan, o sevimli keşiş kulübesinden, *I Ging* etütlerine sahne olan bu yerden söz eder yakınlarına. Burada çok önemli bazı şeyler öğrenmek ve yaşamakla kalmaz, ayrıca mucizevî bir sezginin ya da tecellinin öncülüğünde eşsiz bir çevreyi ve olağanüstü bir insanı, yani o "ağabey"i, Çin inzivagâhı olan bambu koruluğunun yaratıcısı ve sakinini tanır. Üniversite dönemindeki bu pek tuhaf olayı biraz daha ayrıntılı ele almamız sanıyoruz uygun olacak.

Knecht, Çince öğrenmeye, klasikleri okumaya, pek çok kuşaktan beri klasik filologların okulu Sankt Urban'a bağlı ünlü Uzakdoğu enstitüsünde başlamıştı. Burada okuyup yazma bakımından hızlı ilerlemeler kaydetmiş, enstitüde çalışan bazı Çinlilerle dostluk kurmuş ve burada kalışının ikinci yılında değişimler kitabı *I Ging*'le zamanla daha yoğun şekilde ilgilenerek içindeki şarkılardan birkaçını ezberlemişti. Israrlı ricaları karşısında Çinliler gereksindiği her türlü bilgiyi vermekten kaçmamışlarsa da, enstitüde kendisini aydınlatacak bir öğretmen bulamamıştı. *I Ging*'le gereği gibi ilgilenebilmesi için kendisine bir öğretmen sağlanması isteğini ikide bir yinelemesi üzerine, Knecht'e "ağabey"den ve onun inzivagâhından söz açmışlardı. Knecht değişimler kitabına gösterdiği ilgiyle, enstitüdekilerin hakkında fazla bir şey duymak istemediği bir bölgeden içeri adım attığının bir süredir bilincindeydi kuşkusuz, bu yüzden sorup soruşturmalarında daha dikkatli davranmaya başladı, efsanevî "ağabey"e ilişkin daha çok bilgi edinme çabalarını sürdürdü ve bu münzevinin belli bir saygınlığa, bunun da ötesinde bir üne kavuşmuş bir kişi olduğunu, ne var ki söz konusu ünün bilginliğinden çok, dünyadan elini eteğini çekmiş acayip biri sayılmasından kaynaklandığını öğrenmekte gecikmedi. Bu durumda kendi başının çaresine bakması gerektiğini sezdi ve başlanmış bir seminer çalışmasını elden geldiğince kı-

sa sürede bitirip enstitüden ayrıldı. O esrarengiz kişinin bir zaman kendi bambu koruluğunu kurup çatığı yere, belki bir bilge ve üstat, belki kaçıgın biri olan bu kişiye gitmek üzere yola düştü. Öğrendiğine göre, adam yirmi beş yıl önce enstitünün Çince bölümünün en çok umut vaat eden öğrencisiydi, adeta bu bölümdeki çalışmalar için doğmuş, böyle bir misyonla yükümlü kılınmıştı. Doğuştan Çinli ya da Batılı olsun, fırçayla yazı yazmada ve eski yazıları okumada en seçkin öğretmenleri geride bırakıyordu. Ne var ki, dış görünüş bakımından bir Çinliye benzeme çabasıyla da biraz dikkati çekmekteydi. Örneğin, bir seminerin yöneticisinden üstatlara kadar baştakilerin hepsine öbür öğrencilerin yaptığı gibi unvanlarıyla ve yönetmelikte öngörülmüş “siz” sözcüğüyle hitap ederek konuşmuyor, bunun için “ağabey” hitabını kullanıyordu ve bu hitap da sonunda kendisi için bir daha silinmemek üzere alaylı bir lakap oldu. *I Ging*’deki kehanet oyunu üzerinde ayrı bir özenle duruyor, geleneksel civanperçemi saplarıyla bu oyunu ustalıkla şekilde oynuyordu. Değişimler kitabına ilişkin yorum ve açıklamalardan sonra Knecht’in gözde eseri, Dschuang Dsie’nin kitabıydı. Çince bölümünde Knecht’in anladığı kadarıyla gizemciliğe karşıt, Konfüçyüs öğretisine sıkı sıkıya bağlı akılcı bir havanın estiği besbelli daha o zamanlar sezilmiş olmalıydı ki, günün birinde Ağabey, kendisini alıkoyup uzman öğretmen olarak görevlendirmeyi pek isteyen enstitüden ayrıldı, elde bir fırça, mürekkep hokkası ve iki üç kitapla yola düştü, ülkenin güneyine uzandı, bazen şurada, bazen burada tarikat kardeşlerinin konduğu oldu, kafasında tasarladığı inzivagâh için uygun bir yer aradı ve ele geçirdi sonunda, inatla dilekçe üstüne dilekçe vererek, bazen de sözlü başvurularda bulunarak gerek dünyevî makamlardan, gerek tarikat yöneticilerinden keşfettiği yeri ağaçlandırıp buraya yerleşme hakkını kopardı, o gün bugün eski Çin geleneklerine sıkı sıkıya bağlı kalarak düzenlediği bir idil ortamında yaşamaya koyuldu, zaman oldu antika biri gözüyle bakılarak gülümsenip geçildi, zaman oldu bir çeşit ermiş sayılıp saygı beslendi kendisine, Çin üslubunda özenle düzenlenmiş küçük bahçeye kuzey rüzgârlarını yaklaştırmayan bambu koruluğunda yapacak işi olmadığı zamanlar günlerini, kendi kendisiyle

ve dünyayla barışık, meditasyon yaparak ve rulo halindeki eski yazıları kopya ederek geçirdi.

Josef Knecht de işte bu koruluğa gitmek üzere yolu tutmuştu; dinlenmek üzere sık sık duruyor, karşısına çıkan manzarayla her seferinde büyüleniyordu; boğazları aşır yamaçları tırmandıktan sonra güneyde üzüm bağlarıyla kaplı güneşli terasların, kertenkelelerin gezindiği kahverengimsi duvarların, ulu kestane ağaçlarından koruluklarıyla güney yaylalarının oluşturduğu ıtır kokulu bir karışım, pustan bir mavilik içinde karışan kendisine göz kırptı. Bambu koruluğuna ulaştığında ikinci sonuydu; koruluktan içeri girdi, şahane bir bahçenin ortasında bir Çin pavyonu görerek şaşır kaldı. Bir kaynaktan çıkıp ahşap bir borudan şırıl şırıl akan su, çakıllarla döşenmiş bir yatakta ilerleyerek hemen oracıktaki çevresi duvarla örülmüş bir havuzda toplanıyordu. Duvarlarındaki yarıklar ve çatlaklardan bir sürü yeşilliğin fışkırdığı havuzun durgun ve berrak suyunda yüzen birkaç çöpürine balığı seçilmekteydi. İnce uzun, sağlam gövdeler üzerinde bambuların başları huzur içinde nazlı nazlı sallanıyordu. Çimenlerin üzerinde yer yer seçilen taşın levhalarında Klasik üslupta kaleme alınmış yazılar okunuyordu. Sırtında grimsi sarı ketenden bir giysi, bekleyiş içindeki mavi gözlerinde bir gözlük, çiçek tarhlarından birinin başında çömelmiş oturan sımsıkı bir adam doğrulup ayağa kalktı, ağır ağır yürüyüp ziyaretçi Knecht'e yaklaştı; soğuk denemeyecek, ama inziva hayatı yaşayan kimselerde bazen karşılaşılan biraz hoyrat bir ürkeklikle, soran bakışlarını Knecht'e dikti, ne söyleyeceğini bekledi onun. Knecht, adamı selamlamak üzere kafasında tasarladığı Çince sözleri belli bir sıkılganlıkla ağzından çıkardı: "Genç öğrenci, Ağabey'e bir nezaket ziyaretinde bulunma cüretini gösterdi."

"Benim efendi konuğum hoş geldi, sefa geldi," diye yanıtladı Ağabey. "Genç bir meslektaşına bir fincan çay ve tatlı bir şöleş için kapım her zaman açıktır; konuğum dilerse geceyi de burada geçirebilir."

Knecht tekrar tekrar eğilerek teşekkürde bulundu, ardından Ağabey kendisini alıp pavyondan içeri soktu, çay ikram etti; daha sonra bahçeyi gezdirdi konuğuna, üzerinde yazılarla

taştan levhaları, havuzu, kırmızı süs balıklarını gösterdi, balıkların yaşlarını açıkladı. Akşama kadar da rüzgârda sallanıp duran bambuların altında oturdular, nazik sözler söylediler birbirlerine, Klasik ozanlardan şiirler, özdeyişler okudular, çiçekleri seyrettiler, karşı sıradağlarda akşamın pembe aydınlığının giderek solduğunu izlediler bir haz duygusuyla. Sonra yeniden pavyona döndüler, Ağabey sofraya ekmek ve meyve çıkardı, el kadar ocakta biri kendisi, biri konuğu için nefis birer omlet hazırladı. Akşam yemeği yendikten sonra, Almanca olarak ziyaretinin amacını sordu öğrenciye, öğrenci de Almanca olarak buraya nasıl geldiğini ve derdinin ne olduğunu anlattı. Ağabey'in izin vereceği kadar uzun süre yanında kalmak ve onun öğrencisi olmak istiyordu.

"Bunu yarın konuşuruz," diye cevapladı Ağabey ve konuğuna yatacağı yeri gösterdi. Sabah olunca Knecht havuzun başına, süs balıklarının karşısına geçip oturdu; gözlerini karanlığın, aydınlığın ve oynaşp duran sihirli renklerin küçük ve serin dünyasından içeri çevirdi; bu dünyanın yeşilimsi maviliği ve mürekkep gibi siyah karanlığında süs balıklarının gövdeleri salınıp duruyor ve arada bir, tüm dünyanın büyülenip bir daha uyanmamak üzere uykuya yatarak düşlerin sihrine yakalanmış görüldüğü anlarda yumuşak bir esneklikle, ama yine de ürkek devinimlerle uykunun karanlığından içeri kristal ve altınsı şimşeklerini yolluyordu. Knecht gözlerini havuzdan ayıramadı bir türlü, giderek daha derinlere gömüldü, tefekkürden çok düşlere daldı, Ağabey'in sessiz adımlarla pavyondan çıkıp gelerek başucunda dikildiğini, alabildiğine derin bir istiğraka gömülmüş kendisini izlediğini fark etmedi. Sonunda dalgınlığından sıyrılıp doğrulduğunda Ağabey gitmişti, ama çok geçmeden pavyonun içinden seslendi, çay içmeye davet etti konuğunu. Şöylece birbirlerini selamlayıp çaylarını yudumladılar, bir arada oturup akan suyun sabah sessizliği içinde yankılanan şırıltısını, ezeliyet ve ebediyetin bu melodisini dinlediler. Derken Ağabey doğrulup kalktı, inşasında bir düzen gözetilmemiş odanın orasında burasında yapılacak bir iki iş buldu kendine, arada gözlerini kırıpıştırarak Knecht'e baktı ve sordu ansızın: "Ayakkabılarını ayağına geçirip yeniden yola düşmeye hazır mısınız?"

Knecht ilkin duraksadı, ardından, “Öyle gerekiyorsa hazırım,” dedi.

“Peki, bir süre burada kalman uygun görülürse, o zaman da söz dinlemeye ve bir süs balığı gibi sesini çıkarmamaya hazır mısın?” Soruyu yine evet’le cevaplandırdı Knecht.

“İyi,” dedi Ağabey. “Şimdi çubukçukları alıp kehanette bulunacağım.”

Hem büyük bir merak, hem büyük bir saygıyla Ağabey’e bakan Knecht “bir süs balığı gibi” ses çıkarmadan otururken, Ağabey tahta bir kupadan, daha doğrusu bir çeşit okluktan bir avuç çubukçuk aldı; civanperçemi saplarıydı bunlar, dikkatle saydı hepsini, bir bölümünü yine aldığı yere koydu, çubukçuklardan birini bir kenara ayırıp kalanını eşit büyüklükte iki bağ yaptı, bağlardan birini sol elinde tuttu, sağ elinin sivri ve hassas parmaklarıyla sol elindeki bağdan küçük partiler halinde aldığı çubukçukları sayıp sayıp bir kenara koydu, sonunda kala kala bir iki çubukçuk kaldı geride, bunları sol elinin iki parmağı arasına sıkıştırdı. Böylece bir bağdan aldığı çubukçukları bir ayin havası içinde sayarak geride yalnız birkaç çubukçuk bıraktıktan sonra aynı işlemi öbür bağ üzerinde de uyguladı. Sayılmış çubukçukları bir kenara kaldırdı, birbiri ardından her iki bağa dönerek kalan çubukçukları saydı yeniden, bunları iki parmağı arasına kısırdı. Parmakları, tutumlu kullanılan suskun bir çeviklikle bütün işi yapıp çıkarıyordu; sıkı kurallara bağlı, binlerce kez uygulanıp eşsiz bir hünere dönüşmüş bir beceri oyunu oynanır gibiydi adeta. Oyun birçok kez yinelenindikten sonra geride üç küçük bağcık kaldı, bağcıklardaki çubukçukların sayılarından çıkardığı bir simgeyi sivri uçlu bir fırçayla küçük bir yaprak üzerine çiziktirdi Ağabey. Bunun üzerine bütün o karmaşık olay yeniden sahnelendi, iki eşit bağa ayrılan çubukçuklar yeniden sayıldı, çubukçuklar bir kenara konuldu yeniden, çubukçuklar parmaklar arasına kısıtırıldı, sonunda yine üç küçük bağcık kaldı geride, bunların sayımından da ikinci simge ele geçirildi. Dans eder gibi devinen çubukçuklar çok hafif, kuru bir takırtıyla birbirine vuruyor, yerlerini değiştiriyor, bağcıklar oluşturuyor, birbirlerinden ayrılıyor, yeniden sayılıyordu. Belli bir ritim içinde adeta tekin sayılamayacak bir

şaşmazlıkla devinip duruyordu çubukçuklar. Sürekli yinelenen işlemlerden her birinin sonunda parmak yeni simgeyi yaprağın üzerine çiziktiriyordu. Sonunda olumlu ve olumsuz simgelerden altı satırlık bir yazı doğup çıktı. Titizlikle devşirilen çubukçuklar eski yerlerine kondu. Kâhin Ağabey yere serilmiş hasırın üzerinde çömelmiş oturuyordu, önünde bir yaprak üzerinde kehanetin sonucu durmaktaydı; kımıldamadan uzun uzun baktı kâğıda.

“Mong işareti,” dedi. “Bu işaretin adı gençlik sersemliğidir. Yukarıda dağ, aşağıda su, yukarıda Gen, aşağıda Kan. Aşağıda dağdan bir su kaynıyor, gençliğin simgesi olan su. Karar şöyle:

Gençlik sersemliği ulaşır başarıya.
Arayan ben değilim genç sersemi,
Genç sersemdir beni arayan.
İlk kehanette hazır vereceğim bilgi.
Birçok kez sorması başımı ağrıtır.
O zaman vermem istediği bilgiyi.
Sebat etmek işi kolaylaştırır.”

Knecht nefesini tutup dikkat kesilmiş, merakla bekliyordu. Baş gösteren sessizlikte elinde olmayarak derin derin içini çekti. Bir şey sormayı göze alamıyor, ama anladığını sanıyordu: Genç sersem gelmişti ve kalabilirdi. Henüz parmak ve çubukçukların incelikli kuklamsı oyununun, hanidir izlediği, anlamı kestirilemese de inandırıcı bir anlamla öylesine yüklü görünen oyunun cazibe ve büyüüne kapılmış dururken, sonuç birden el koydu varlığına: Gaip ten ses gelmiş, kehanet onun lehinde sonuçlanmıştı.

Başından geçen bu olayı Knecht'in dostlarıyla öğrencilerine belli bir haz duygusuyla sık sık anlattığını bilmesek, onu bu kadar ayrıntılı biçimde anlatmazdık. Şimdi biz yine Knecht'in yaşamöyküsünün nesnel anlatımına dönelim. Aylarca bambu koruluğunda kaldı Knecht, civanperçemi saplarını neredeyse öğretmeni kadar ustalıkla kullanmasını öğrendi. Öğretmeni her gün bir saat Knecht'le sapların sayılması üzerinde çalışıyor, onu kehanet dilinin grameri ve simgeleriyle tanıştırıyor, altmış

dört simgenin yazımına ve ezberlenmesine ilişkin alıştırmalar yaptırıyor, eski yorum kitaplarından belli bölümler okuyor, pek keyifli günlerinde tutup Dschuang Dsie'den bir öykü anlatıyordu. Bunun dışında Knecht bahçedeki işlerin nasıl görüleceğini, fırçaların nasıl yıkanıp çini mürekkebinin nasıl hazırlanacağını öğreniyor, çorba ve çay pişirmesini, çalı çırpı devşirmesini, havanın o andaki durumundan ilerisi için sonuçlar çıkarmasını, Çin takviminin nasıl kullanılacağını öğreniyordu. Ne var ki, tutumlulukla sürdürülen söyleşiler kapsamı içine Boncuk Oyunu'nun ve müziğin de alınmasına yönelik girişimleri düpedüz sonuçsuz kalmaktaydı; söz konusu girişimler sanki kulağı ağır işiten birini karşısında buluyor ya da hoşgörülü bir gülümseyişle bir kenara itiliyor, olmazsa örneğin "Tıkız bulutlar, yağmur yok" ya da "Soylu kişide kusur bulunmaz" gibi bir sözle cevaplandırılıyordu. Ancak, Knecht'in Montepor'tan bir klavikord getirip her gün bir saat çalması Ağabey'in bir itirazıyla karşılaşmadı. Bir ara Knecht, Ağabey'e ilerleyip olgunlaşmak, *l Ging*'in sistemini Boncuk Oyunu içerisine monte edebilecek düzeye erişmek istediğini açıkladı. Ağabey güldü. "Ha gayret!" diye yükseltti sesini. "Dene bakalım! Sevimli bir bambu koruluğu yetiştirip dünyanın içine yerleştirebilirsin, buna diyeceğim yok. Ama dünyayı bambu koruluğu içerisine yerleştirmeyi başarabileceğinden kuşkuluyum." – Ancak, yeter bu olayla ilgili söylediklerimiz. Yalnız şunu da belirtmeden geçmeyelim ki, Ağabey birkaç yıl sonra, Waldzell'de pek saygın bir kişi aşamasına yükselen Knecht'ten bir davet almış, kendisini Waldzell'de öğretmenlik yapmaya çağıran Knecht'in bu davetini yanıtsız bırakmıştı.

Bazen Josef Knecht yaşamının bambu koruluğunda geçen aylarını pek mutlu bir dönem diye nitelemekle kalmamış, bu ayları sık sık "uyanışının başlangıcı" diye göstermiştir, ki zaten o zamandan bu yana uyanış imgesinin söz ve yazılarında eskisinden sık olarak, daha önce çağrı imgesine verdiği önemle asla kıyaslanmasa da ona yakın bir önemle yer aldığı görülmektedir. Hani "uyanış"ın Knecht'in kendi kendini ve Kastalya hiyerarşisinde, genel olarak toplumsal düzendeki yerini bilmesi anlamını taşıdığı sanılabilir, ama bize göre ağırlık giderek kendi

kendini bilme üzerine kayıyordu Knecht'te; "uyanışın başlangıcı"ndan beri kendi özel, kendi birkezlğine konum ve yazgısını algılamaya günden güne yaklaşıyor, beri yandan Kastalya'daki geçmişten devralınmış genel ve özel anlamdaki hiyerarşinin kavram ve kategorileri giderek daha görece niteliğe bürünüyordu.

Knecht'in Çince çalışmaları bambu koruluğunda kaldığı süre içinde asla sona ermiş değildi, ileride de sürdü çalışmalar, Knecht özellikle eski Çin müziğini tanımaya çaba harcadı. Eski Çin yazarlarının kitapları bütün düzenin, törenin, güzelliğın ve sağlğıın gerçek kaynağı olarak müziğe övgüyle dolup taşıyordu, müziğe böyle geniş bir perspektiften ve ahlaksal açıdan bakılmasının yabancıı değildi Knecht, bunu müziğın adeta canlı simgesi sayılacak müzik üstadından biliyordu. Çalışmalarının Fritz Tegularius'a yazdığı mektuptan bildiğimiz temel planına hiçbir zaman sırt çevirmedi, kendisi için çok önemli bir şeylerin kokusunu aldığı, yani izlediğı "uyanış" yolunda kendisini ileriye götüreceğ koşulların varlığını sezdiğı her yerde kocaman, enerjik adımlarla ilerledi. Ağabey'in yanındaki öğrenim döneminin olumlu sonuçlarından biri de, Waldzell'e dönmekten duyduğı eski korkuyu yenmesi olmuştu, her yıl Waldzell'e uğrayıp yüksek Boncuk Oyunu kurslarından birine katılıyordu artık. Kendisi de nasıl olduğunu pek bilmeksizin Vicus Lusorum'da ilgi ve takdirle karşılanan bir kişi aşamasına yükselmiş, tüm oyun sisteminin odak noktasındaki en duyarlı oyuncuların ortasında, oyunun kaderini, en azından izleyeceği yönü ve modayı ellerinde bulunduran kendilerini kanıtlamış kişilerin anonim grubunun içinde yer almıştı. Çoğunluğu oluşturmalarına karşın aralarında oyun enstitülerinde çalışan memurların da bulunduğu oyuncular, oyun arşivinin birkaç kuytu ve sessiz salonunda toplanıyor, oyunun eleştirisine yönelik çalışmalarla vakit geçiriyor, yeni konuların oyunun kapsamına alınması ya da kapsamı dışında tutulması konusunu görüşüyor, Boncuk Oyunu'nun biçim, işleyiş ve sportif yönüne ilişkin olarak sürekli değişen zevk konusunu tartışıp lehte ve aleyhte konuşmalar yapıyorlardı. Waldzell'i kendisine yurt edinmiş herkes oyunda ustalık aşamasına ulaşmış bir kişiydi, yetenek ve

özellikleri bakımından herkes birbirini avcunun içi gibi tanıyordu, bir bakanlık çevresindekini andıran ya da halen söz sahibi kişilerle yarınlarda sorumluluk üstleneceklerin buluşup tanıştığı bir aristokratlar kulübündekine benzeyen bir hava esiyordu ortalıkta. Grup içinde yaygaraya yer vermeyen kusursuz bir atmosfer egemendi. Gözü yukarlardaydı herkesin, ama kimse bunu belli etmiyor, herkeste aşırılığa vardırılan dikkatli ve eleştirel bir tutum göze çarpıyordu. Kastalya'daki pek çok kimse, ayrıca Kastalya dışındaki bazı kişiler tarafından Vicus Lusorum'un bağrından çıkan bu yeni kuşağın elit kişilerine, Kastalya geleneğinin açan en son çiçeği, seçkin aristokrat entelektüellerin kaymağı gözüyle bakılmaktaydı. Öyle gençler vardı ki, yıllar yılı gün gelip söz konusu grupta yer almayı hırsla düşleyip durmuştu. Bazıları da vardı, Boncuk Oyunu hiyerarşisindeki yüce makamlara aday kişilerden oluşan bu seçkin gruba nefrete layık, ahlakça bozulmuş gözüyle bakıyordu, onu burnu havada aylaklardan, yaşam ve gerçeğin uzağında dâhice ziyan olmuş dehalardan bir hizip olarak görüyor, meslek ve yaşamları bir oyundan, usun kendi kendinden aldığı kısır zevkten başka şey içermeyen zarafet düşkünü ve ikbalperest kişilerin oluşturduğu mağrur ve asalak bir topluluk sayıyordu.

Her iki görüşü de Knecht umursamazlıkla karşılamaktaydı. Öğrenciler arasındaki dedikodularda ister harika biri olarak övgülere, ister ne idüğü belirsiz ikbal düşkünü biri olarak alaylara konu yapılsın, bunlar kendisi için hiçbir önem taşımıyordu. Onun önemli gördüğü bir şey varsa çalışmalarıydı ve bundan böyle bütün çalışmaları Boncuk Oyunu üzerinde toplanmıştı. Ayrıca kendisi için önemli bir şey daha vardı belki, bu da Boncuk Oyunu'nun Kastalya'daki en yüce şey olup olmadığı ve hayatını ona adamaya değip değmeyeceği sorusuydu, çünkü giderek oyunun yasa ve olanaklarının daha gizli sırlarını ele geçirmesi, arşivin ve oyun simgelerinin karmaşık dünyasının rengârenk labirentlerinde kök salması oyuna ilişkin kuşkularını boğup atmaya asla yetmemişti; yaşamıştı, biliyordu çünkü, inanmak ve kuşku duymak birbirinden ayrılmayan iki parçaydı, nefes alıp vermek gibi birbirine bağlı şeylerdi ikisi de, oyun mikrokozmosunun tüm alanlarında kaydettiği ilerlemeler so-

nucunda görme gücü ve oyunun tüm sorunsallığına karşı duyarlılığı artmıştı. Bambu koruluğundaki idil havası belki bir süre için onu yatıştırmış, belki de doğru yoldan saptırmıştı; Ağabey örneği söz konusu sorunsallıktan kaçış yollarının varlığını ne de olsa göstermişti kendisine. Örneğin, Ağabey gibi bir Çinli kimliğine bürünebilir, bir bahçenin çitleri arkasına geçip dış dünyaya kapısını kapayabilir, kendi kendine yeten bir çeşit mükemmellik dünyasının güzelliğinde ömrünü geçirebilirdi. Bir Pythagorasçı olabilirdi belki de ya da bir keşiş, bir skolast. Ama bir kaçıştı bu, ancak az sayıda kişinin yapabileceği ve yapmasına izin verilen evrensellikten bir el çekişti, bugünden ve yarından bir el çekiş, mükemmel, ama geçmişte kalan bir şey uğrunda bir el çekişti, yüce bir biçimiydi kaçmanın ve bunun kendi izleyeceği yol olamayacağını Knecht zamanında hissetmişti. Peki, izleyeceği yol hangisiydi? Müzik ve Boncuk Oyunu konusundaki o büyük yetenek dışında ruhunda başka güçlerin varlığını bilmiyor değildi, belli bir iç bağımsızlıktı bu örneğin, ileri derecede bir inatçılıktı. Bu inatçılığın Boncuk Oyunu'nun hizmetinde çalışmasını engellediği ya da zorlaştırdığı söylenemezdi, ama hizmet edecekse en yüce efendiye hizmet etmesini istiyordu kendisinden. Ve ondaki bu güç, bu bağımsızlık, bu inatçılık, onun karakterinde yalnızca bir özellik, yalnızca içe yönelmiş, içte etkisini hissettiren bir özellik değildi; hayır, dışta da etkisini gösteriyordu. Josef Knecht daha okul yıllarındayken, özellikle Plinio Designori'yle aralarındaki rekabet döneminde sık sık şunu sezmişti ki, arkadaşları arasında yaşlıları, ama daha çok kendinden küçükler ondan hoşlanıp dostluğunu kazanmaya çalışmakla kalmıyor, onun tarafından yönetilmeye de eğilim gösteriyor, ona gelip akıl danışıyor, üzerlerinde otoritesini hissetmekten memnunluk duyuyorlardı. İnsanı memnun eden, duygularını okşayan bir yönü vardı bu sezginin; Knecht'in içindeki hırsa bir doyum sağlıyor, özgüvenini güçlendiriyordu. Ama bambaşka bir yönü daha vardı, karanlık ve korkunç bir yöndü bu, çünkü bir kez kendilerine akıl vermesi, yol göstermesi, örnek olması için can atan güçsüz, inatçılık ve vakardan yoksun arkadaşlarına yukarıdan bakma eğiliminde, hele onları (en azından düşüncede) uysal kölelere dönüştürmek

için kimi vakit ruhunda boy gösteren gizli heveste bir yasaklanmışlık, bir çirkinlik havası esmekteydi. Beri yandan, her parlak ve temsilî görevin karşılığının ne çok sorumluluk, çaba ve ruhsal yükü ödendiğinin Plinio döneminden yabancısı değildi; ayrıca, müzik üstadının kendi konumunun ağırlığı altında bazen ne kadar ezildiğini biliyordu. İnsanlar üzerinde otorite sahibi olmak ve başkalarını geride bırakıp öne geçmek güzel ve ayartıcı bir duyguydu, ama şeytanî bir yanı da vardı bunun, birtakım tehlikeler içeriyordu. Dünya tarihi, son derece az rastlanır istisnalar bir yana, hepsi de güzel güzel işe başlamış, ama sonunda hüsrana uğramış yöneticiler, önderler, patronlar ve kumandanlarla dolup taşmıyor muydu? Bunların hepsi de en azından sözde iyi uğrunda güç sahibi olmaya çalışmış, ama ele geçirdikleri güç sonradan kendilerini avcuna almış, serseme çevirmiş, gücü güç olduğu için seven kimselere dönüştürmüştü. Yapılması gereken, kendisine doğanın bağışladığı gücü hiyerarşinin hizmetine sunarak kutsallaştırmak ve böylece onu yararlı kılmaktı; bu her zaman doğal bir şey görünmüştü gözüne. Ama kendisindeki güçlerin en iyi şekilde hizmete koşulup meyvelerini vereceği yer neresiydi? Başkalarını, özellikle kendinden küçükleri cezbedip az çok etki altına alabilme yeteneği bir subay ya da politikacı için değer taşıyabilirdi, ancak Kastalya'da yeri yoktu bunun, Kastalya'da söz konusu yeteneklerin yalnızca öğretmen ve eğitimcilere yararı dokunabilirdi, ama bu mesleklere karşı da Knecht pek heves duymuyordu içinde. İş yalnız kendi isteğine kalsa, bağımsız bir bilgin ya da boncuk oyuncusu yaşamını bütün öteki yaşamlara yeğlerdi kuşkusuz. Dolayısıyla, yine o eski kahredici soru karşısına gelip dikiliyordu: Bu Boncuk Oyunu gerçekten en yüce uğraş mıydı, düşün ülkesinin kraliçesi miydi gerçekten? Her şeye, her şeye karşın yalnızca bir oyun değil miydi nihayet? Katıksız bir özveriyle kendisine bağlanmaya, ömür boyu uğrunda hizmet etmeye değer miydi? Bu ünlü oyun bir vakit, kuşaklar öncesi sanatın yerini tutacak bir çeşit uğraş olarak başlanmıştı oynanmaya; şimdi ise en azından pek çok kişi için bir çeşit dine dönüşmeye yüz tutmuştu, zekâ düzeyleri hayli yüksek kişilere konsantrasyon, manen ve fikren yücelme, meditasyon olanağı sağlıyordu. Gö-

rölüyor ki, Knecht'in içinde olup biten şey, estetik ve etik değerler arasındaki eski rekabetti. Kesinlikle açığa vurulamamış, beri yandan hiçbir vakit kesinlikle susmamış olan bu sorun, Waldzell'de öğrenciyken kaleme alınmış şiirlerin kimi yerlerinde içten içe ve gözdağı vererek boy göstermiş sorunun aynıydı, yalnızca Boncuk Oyunu'nu değil, tümüyle Kastalya'yı hedef alıyordu.

Özellikle bu sorunların kendisini iyice sıkboğaz ettiği, ikide bir düşünde Designori'yle tartıştığı bir sıradaydı ki, bir gün oyuncular kenti Waldzell'in geniş meydanlarının birinden geçiyordu, geriden kendisine ismiyle seslenildiğini işitti, hemen o anda tanıyamadığı, ama kendisine aşına gelen bir ses duydu. Arkasına döner dönmez uzun boylu, genç birini gördü; yüzü hafiften sakallıydı, heyecanla koşarak yaklaştı. Plinio'ydu bu, anımsamaların ve sevecenliklerin coşkusuyla yürekten kendisini selamladı Plinio. Sözleştiler, akşam buluşacaklardı. Yükseköğrenimini Kastalya dışındaki üniversitelerde hayli zaman önce tamamlayan ve şimdi memurluk yapan Plinio, kısa süreli bir izinden yararlanıp konuk olarak bir Boncuk Oyunu kursuna katılmak için Waldzell'e gelmiş, birkaç yıl önce de yine böyle bir kursa katılmıştı. Ne var ki, akşamki buluşmaları çok geçmeden iki dostu zor durumda bıraktı. Plinio konuk bir öğrenciydi Waldzell'de; dışarıdan gelmiş, hoşgörüyü karşılanan amatör bir boncuk oyuncusuydu, büyük bir şevkle kurstaki dersleri izliyorsa da, Kastalya'ya dışarıdan gelenler ve heveskârlar için düzenlenmiş bir kurstu bu, aradaki uzaklık hayli büyüktü; karşısında ise işin sırrına vâkıf, uzman biri vardı, üstelik bu kişi kendisine kollayarak davranıyor ve Boncuk Oyunu'na karşı merakını nazik bir ilgiyle karşılıyordu, bu da dostu Knecht'in Waldzell'deki meslektaşlarından biri değil, bir çocuk sayılacağı duygusunu Plinio'da uyandırdı ister istemez. Boncuk Oyunu, dostu Knecht'in en ince ayrıntısına kadar aşinası olduğu bir bilimdi, kendisi ise bu bilimin kıyısında kenarında eğleşiyordu. Knecht söyleşi konusunu oyundan bir başka tarafa çekmeye çalıştı, memuriyetinden, işinden ve Kastalya dışında sürdüğü yaşamdan söz etmesini dostundan rica etti. Ancak, bu konularda da yaya kalan kendisi oldu, bir çocuk gibi

dünyadan habersiz sorular yöneltti dostu Plinio'ya ve dostu tarafından bir incelik gözetilerek bilgilendirildi, soruları cevaplandırıldı. Plinio hukukçuydu, siyaset alanında sivrilip nüfuzlu bir kişi olmaya çalışıyordu, bir parti başkanının kızıyla nişanlanmak üzereydi; Josef'in ancak yarı buçuk anladığı bir dil konuşuyor, ikide bir yinelenen deyimler kof bir sedayla Knecht'in kulaklarında çınlıyordu, en azından Knecht'in gözünde bir içerikten yoksundu hepsi. Ne var ki, Plinio'nun orada, kendi dünyasında az çok önemli bir kişi sayılacağı, neyin nerede olduğunu bildiği ve açgözlü hedefler peşinde koştuğu yine de sezilmekteydi. Ama bir zaman, on yıl kadar önce iki delikanlı da merak ve az buçuk sempatiyle birbirine dokunmuş, birbirini elleyip yoklamış iki dünya, şimdi, uyuşmaz ve yabancı, bir uçurumla ayrılmıştı birbirinden. Bu dünya adamı ve politikacının Kastalya'ya karşı belli bir bağlılığı gönlünde koruması ve şu sıra izinlerinden birini ikinci kez Boncuk Oyunu'na adaması kuşkusuz takdire değer bir davranıştı. Ama nihayet, diye geçirdi içinden Josef, günün birinde Plinio'yu kendi görev bölgesinde ziyaret edip meraklı bir konuk olarak birkaç mahkeme oturumunda hazır bulunmasından, Plinio'nun ona birkaç fabrikayı ya da hayır kurumunu gezdirmesinden de pek farklı bir durum yoktu ortada. Her ikisi de düş kırıklığına uğramıştı. Knecht, bir zamanki dostunu kaba ve yüzeysel birine dönüşmüş görüyordu; Designori ise eski dostu Knecht'i yanına yaklaşılmaz içrekliği ve entelektüalizmi içinde gururundan geçilmeyen biri olarak bulmuştu, dostu kendi kendisine ve Boncuk Oyunu sporuna hayranlık besleyen gerçek bir "us delisi" olup çıkmıştı adeta. Yine de iki dost çaba harcamaktan geri kalmadı ve Designori anlatacak bir sürü şey buldu, üniversitedeki öğreniminden ve girip çıktığı sınavlardan söz açtı. İngiltere'ye ve güney ülkelerine yaptığı gezilerden, siyasal nitelikli toplantılardan, parlamentodan bahsetti. Bir ara bir tehdit ya da uyarı havası içeren şöyle bir söz çıktı ağızından: "Göreceksin, çalkantılı günlerin eli kulağında, hatta belki savaşların; dolayısıyla, sizin Kastalya'daki varlığınızın günün birinde ağır bir sarsıntı geçirmesi hiç de düşünülmeyecek şey değil." Josef, dostunun bu sözlerini pek ciddiye almayarak sor-

du yalnızca: “Peki sen, Plinio? Sen Kastalya’nın yanında mı yer alacaksın, yoksa karşısında mı?”

Plinio zoraki bir gülüşle, “Ah,” dedi, “benim fikrimi pek soran çıkmayacak. Sonra, ben Kastalya’nın varlığını kesintisiz sürdürmesinden yanayım kuşkusuz, yoksa şimdi burada ne işim vardı. Ama yine de şunu söyleyeyim ki, ileri sürdüğünüz maddî istekler ne kadar mütevazı olsa da, her yıl ülkenin kasa-sından Kastalya için ayrılan ödenek hiç de azımsanacak gibi değil.”

Gülerek, “Evet,” diye yanıtladı Knecht. “İşittiğime göre, bi-zim savaşçıl yüzyılda ülkemizin silah ve cephaneye harcadığı paranın yaklaşık onda biri kadarmış bu para.”

İki dost birkaç kez daha buluşup görüştü, Plinio’nun katıl-dığı kurs sona doğru yaklaştıkça, birbirlerine karşı daha nazik davranmaya çalıştılar. Ama aradan iki üç hafta geçip de Plinio’nun Waldzell’den ayrılması üzerine her ikisi de rahat bir nefes aldı.

O zamanlar Boncuk Oyunu üstadı, çok yer gezip dolaşmış, görmüş geçirmiş, yanına sokulan herkesi alabildiğine tatlı dil ve güler yüzle karşılayan Trave’li Thomas adında ünlü bir adamdı; ama Boncuk Oyunu’nu ilgilendiren konularda son de-rece dikkatli, hiç şakaya gelmeyen bir insan, kendisini temsili rollerde, örneğin tören giysisi içinde büyük Boncuk Oyunu fes-tivallerini yönetirken ya da dış ülkelere gelmiş delegasyon-ları kabul ederken görenlerin hiç akıllarından geçiremeyecek-le-ri kadar çalışkan biriydi. Hep mantığıyla hareket eden, serin-kanlı, hatta soğuk bir kimse olduğu, sanatçılarla arasında sade-ce bir nezaket ilişkisi bulunduğu söylenirdi. Boncuk Oyunu’na gönül vermiş genç ve ateşli kimseler arasında zaman zaman olumsuz yargılara konu edilmekteydi, ama hatalı yargılardı bunlar, çünkü Boncuk Oyunu’na coşkuyla sarılan biri olmayıp halka açık oyunlarda heyecan verici büyük temalara değin-mekten kaçınsa da, parlak şekilde kotarılan, biçim yönünden aşılmaz oyunları karşısında işin ehli kişiler, Boncuk Oyunu dünyasının gizemsel sorunlarına ne derece aşına olduğunu görmekte zorluk çekmezdi.

Günün birinde Magister Ludi birini yollayıp Josef Knecht’i

çağırttı, konutunda ev kıyafetiyle karşıladı onu, bundan böyle her gün bu vakit, yarım saatliğine kendisine uğrayıp uğramayacağını, böyle bir şeyden hoşlanıp hoşlanmayacağını sordu. Knecht, Magister Ludi'yle şimdiye kadar hiç yalnız kalmamıştı, onun isteğini hayretle kabullendi. Bunun üzerine üstat uzun bir yazı çıkarıp Knecht'in önüne koydu, kendisine bir organist tarafından yollanmış bir oyun önerisiydi bu, sayısız önerilerden biriydi ve bunları incelemek Kastalya'daki Boncuk Oyunu'ndan sorumlu en üst makamın görevleri arasındaydı. Söz konusu öneriler, çokluk yeni temaların arşiv kapsamına alınmasına yönelik başvurulardı: Örneğin, biri çıkıp madrigalin tarihçesini enikonu titizlikle inceleyerek üslup gelişiminde bir eğri keşfetmiş, Boncuk Oyunu'nun dil hazinesi kapsamına alınabilmesi için onu müzik ve matematik diliyle kayda geçirmişti. Bir başkası Julius Sezar'ın Latincesini ritmik özellikleri bakımından inceleyerek Bizans kilise ilahilerine yönelik o çok ünlü *interval* araştırmalarının verileriyle arada çarpıcı koşutluklar saptamıştı. Bir başka hayalperest ise on beşinci yüzyıldaki nota yazımında yeni bir kabala bulup çıkarmıştı ortaya. Örneğin, Goethe ve Spinoza'nın yıldız fallarını karşılaştırarak akıllara durgunluk verici sonuçlara varan, bunları çokluk pek sevimli ve akla yakın rengârenk geometrik çizimlerle donatan yolunu şaşırmış araştırmacıların ateşli mektupları! Knecht, önüne konan oyun modelini canla başla gözden geçirmeye koyuldu. Kendisi de bu gibi modelleri sık sık kafasında tasarlamış, ama onları tutup üst makamlara yollamamıştı. Nihayet Boncuk Oyunu'nun her etkin oyuncusu oyun kapsamını genişletmeye çalışır, sonunda bütün dünyayı kapsamına alacak gibi oyunu zenginleştirmeyi düşler, hayalinde yaşatır, kendi özel Boncuk Oyunu egzersizlerinde bu yolda sürekli çaba harcar. İçlerinden başarı vaat eder görünen genişletme tasarılarının özel olmaktan çıkıp resmen benimsenmesi isteğine gönlünde yer verir. Kültür düzeyleri hayli yüksek oyuncuların özel oyunlarındaki asıl ve temel beceriyi oluşturan, onların oyun kurallarının geçmiş, anlamlı ve yaratıcı güçlerini büyük bir ustalıkla denetim altında bulundurmaları, dolayısıyla nesnel ve tarihsel değerleri içeren rastgele bir oyun kapsamına tamamen bireysel, birkezli-

ğine tasarımları da rahatlıkla alabilmeleridir. Değerli bir botanikçi bir ara bu konuda eğlendirici bir söz söylemiştir: “Boncuk Oyunu’nda anlaşılan her şey mümkündür, örneğin bir bitki çıkıp Bay Linne ile Latince sohbet edebilir.”

Sözün kısıası, Knecht eldeki şemanın analizinde Magister Ludi’ye yardım etti; göz açıp kapayana kadar bir yarım saat geçmişti aradan. Ertesi gün tam belirlenen saatte tekrar çıkıp geldi; iki hafta boyunca her gün bir yarım saat Magister Ludi’yle çalıştı. Daha ilk günlerde dikkatini çekmişti, Magister Ludi işe yaramaz şeyler sayıldıkları alıcı gözüyle daha ilk bakışta kendini ele veren pek değersiz başvuruları bile baştan sona titizlikle ve eleştirel bir tutumla kendisine inceletiyordu; üstadın buna vakit bulabilmesini başlangıçta hayretle karşıladı; ama yapılan işte üstada yardım gibi bir şeyin söz konusu edilemeyeceğini, birlikte çalışmalarının aslında gerekliliğine karşın her şeyden önce üstadın kendisini, genç Magister Ludi adayını son derece nazik davranıp titiz bir sınavdan geçirmek için fırsat oluşturduğunu giderek fark etti. Bir zaman çocukken müzik üstadının okula çıkıp geldiği günküne benzer bir şeyler dönüyordu ortada, bunu arkadaşlarının kendisine davranışlarında da ansızın sezmişti. Şimdi daha bir çekingendi bu davranış, mesafeli, bazen alayla karışık bir niteliğe bürünmüştü; kendisi için bir şeyler hazırlanmaktaydı, bunu seziyordu Knecht, ama hazırlanan şey bir zamanki kadar mutluluk verici değildi.

En son oturumun ardından Boncuk Oyunu üstadı biraz tiz ve nazik sesiyle, sözcükleri özenle vurgulayıp her türlü resmiyetten uzak bir edayla şöyle dedi: “Pekâlâ, yarından başlayarak gelmeyebilirsin artık, çalışmamız şimdilik sona erdi; ne var ki, pek yakında yine buraya gelmen gerekecek. Yardımın için çok teşekkürler, benim için değerli bir hizmet oldu. Unutmadan söyleyeyim, bana kalırsa tarikat üyeliği için artık başvursan iyi edersin; herhangi bir güçlkle karşılaşmayacaksın, ben tarikatın yöneticilerine durumu önceden bildirdim. Sanırım bir itirazın yoktur.” Oturduğu yerden kalkarak ekledi ardından: “Ha, bir şey daha: Belki seçkin boncuk oyuncularından büyük çoğunluğunun gençliklerinde yaptığı gibi sen de bazen bizim oyunu bir tür felsefe yapma aracı gibi kullanma hevesini duyu-

yorsundur. Tek başına benim söyleyeceklerim seni bu huyundan vazgeçirmeye yetmeyecek ama, yine de söylemeden duramayacağım: Felsefe ancak yasal araçlarla, felsefenin kendi araçlarıyla yapılmalı. Ne var ki, bizim oyun ne felsefedir ne de din, kendine özgü bir disiplindir, nitelik bakımından da en çok sanata benzer, *sui generis** bir sanattır. Yüzlerce kez yanıldıktan sonra bunu anlamaktansa daha baştan bu görüşü benimsemek, insanı ileriye götürebilir ancak. Filozof Kant –kendisini fazla bilip tanıyan kalmadıysa da kafa bakımından seçkin biriydi– dinbilimsel felsefe için ‘ham hayallerin sihirli lambası’ demiştir. Boncuk Oyunu’muzu böyle bir fener yapmamız doğru sayılmaz.”

Neye uğradığını şaşırmıştı Josef, heyecanını içinde tutmaya çalışmaktan Magister Ludi’nin bu son uyarısını adeta iştirmekmişti. Bir düşünce yıldırım hızıyla geçti zihninden: Magister Ludi’nin sözleri özgürlüğünün sona erdiği, öğrenim döneminin kapandığı, tarikat üyeliğine kabul edilip çok geçmeden hiyerarşik düzendeki yerini alacağı anlamına gelmekteydi. Derin bir reveransla teşekkür etti üstada, ardından hemen tarikatın Waldzell’deki sekreterliğine yöneldi, gerçekten de tarikata yeni alınacaklar listesine çoktan kaydedilmişti. Kendi aşamasındaki bütün öğrenciler gibi tarikatın kurallarını hayli eksiksiz biliyordu. Resmen yüksek mevki sahibi her tarikat üyesinin, tarikata kabul törenini gerçekleştirmeye yetkili olduğunu anımsadı. Dolayısıyla, kabul töreninin müzik üstadınca gerçekleştirilmesi ricasını dile getirdi; bir kimlik kartı hazırlandı kendisine, kısa bir süre için izinli sayıldı. Bunun üzerine Knecht ertesi gün hamisi ve dostu müzik üstadını ziyaret için Montepart’un yolunu tuttu. Saygıdeğer yaşlı üstat biraz rahatsızdı, ama yine de sevinçle karşılayıp buyur etti kendisini.

“Tam zamanında geldin,” dedi üstat. “Biraz geç kalsaydın seni genç bir üye olarak tarikata almak yetkisine artık sahip olamayacaktım. Görevimden ayrılmak üzereyim de. Başvurum kabul edilmiş bulunuyor.”

Törenin kendisi sadeydi. Ertesi gün müzik üstadı kuralların gereğini yapıp iki tarikat mensubunu tanık olarak evine da-

* Kendine özgü. (Ç. n.)

vet etti. Daha önce de tarikat kurallarından bir bölüm, Knecht'e bir meditasyon egzersizi olarak verilmişti. Şöyleydi söz konusu bölüm: "Yüksek makam seni bir göreve getirdi mi şunu bilmelisin ki, üst kademelere tırmanış özgürlükten değil, bağımlılıktan içeri atılmış bir adımdır. Mevki ve makam yükseldikçe, bağımlılık büyür. Mevki ve makamın otoritesi arttıkça, hizmet sıkışır. Kişilik güçlendikçe, keyfî davranışlar geri plana itilir." Derken üstadın müzik salonunda toplandı, bir zaman meditasyon sanatının gizleriyle Knecht'in ilk kez tanıştırıldığı salondu bu. Üstat, Knecht'ten tarikata kabulü onuruna Bach'tan bir koral prelüdü çalmasını istedi; ardından tören tanıklarından biri tarikat yönetmeliğinin özet bir metnini okudu, müzik üstadı da kabul töreniyle ilgili soruları Knecht'e yöneltip genç dostuna yemin ettirdi. Ardından üstat bir saatlik bir zaman daha ayırdı genç dostuna. Bahçeye çıkıp oturdular; üstat tarikat kurallarını benimseme ve yaşamını bu kurallara göre düzenleme konusunda güler yüz, tatlı dille genç dostuna telkinlerde bulundu. "Benim tam görevden ayrılacağım sıra senin çıkıp boşluğu doldurman güzel bir şey," dedi. "Sanki bir oğlum varmış da ileride benim yerimi alacak, beni aratmayacakmış gibi bir duyguya kapıldım." Josef'in yüzünde bir hüznün ifadesinin belirlediğini görünce, "Bırak şimdi üzülmeyi," dedi. "Ben de üzülüyorum çünkü. Çok yorgun düştüm; ileride zevkini çıkaracağım, bu arada senin de umarım sık sık yanımda olup bu zevki benimle paylaşacağın boş zamanları düşündükçe sevinmeden duramıyorum. Bir dahaki görüşmemizde de 'sen' diye hitap et bana. Görevde kalsaydım böyle bir öneride bulunamazdım." Ardından, Josef'in artık yirmi yıldır tanıdığı o gönül kapan gülümsemesiyle genç dostunu uğurladı.

Knecht hiç durmayıp Waldzell'e döndü, kendisine verilen izin üç günlüktü yalnız. Waldzell'e gelir gelmez de Magister Ludi'nin huzuruna çağrıldı; Magister Ludi dostluk havası esen bir neşeyle karşıladı kendisini, tarikata alınmasından dolayı Knecht'i kutladı. "Tam anlamıyla meslektaş ve çalışma arkadaş olabilmemiz için, yapılması gereken tek bir şey kaldı," diye sürdürdü konuşmasını. "Bizim hiyerarşi içinde senin belli bir yere yerleştirilmen." Josef irkildi biraz. Demek özgürlüğünü yi-

tirecekti artık. “Şey,” dedi mahcup bir tavırla, “umarım, bana verilecek görev fazla iddialı değildir. Ancak, itiraf edeyim ki, bir süre daha özgürlük içinde öğrenimimi sürdürebileceğimi düşünmüştüm.” Magister Ludi, o hafif alaya kaçan zeki gülümsemesiyle Josef’in gözlerinin içine baktı. “Bir süre diyorsun, ama ne kadardır bu süre?” Knecht ne söyleyeceğini kestiremeyecek kadar güldü. “Doğrusu bildiğim yok.” – “Tahmin etmiştim,” diye yanıtladı üstat, haklısın der gibi. “Bakıyorum hâlâ öğrenci dilini kullanıyor, hâlâ öğrenci deyimleriyle konuşuyorsun, Josef Knecht. Buna da diyecek bir şey yok şimdilik, ama pek yakında olacak, çünkü sana ihtiyacımız var. Biliyorsun, ilerde, yönetimimizin en yüksek mevkilerinde çalışıyor olsan bile inceleme ve araştırmalarda bulunmak için izin alabilirsin, yeter ki bunların önemli sayılacağına yöneticileri inandır. Benden önce Magister Ludilik görevini yürüten ve benim hocam olan zat yaşlılık günlerinde Londra arşivlerinde yapacağı çalışmalar için bir yıllık izin istedi ve aldı. Ama ‘bir süre’ için değil, belirli sayıda ayları, haftaları ve günleri içeren belli bir zaman için aldı bu izni. İleride bunu göz önünde tutman gerekecek. Ve şimdi bir öneride bulunacağım sana: Bize sorumluluk üstlenecek biri gerekiyor, bizim çevredeki diğer dışarda henüz kimsenin tanımadığı biri; özel bir görev için.”

Söz konusu görev şuydu: Ülkenin en eski kültür merkezlerinden biri olan, Kastalya’yla dostça ilişkiler sürdüren, özellikle pek çok yıldan beri Boncuk Oyunu’na sempati duyan Benedikten manastırı Mariafels, gerek yeni başlayanlara oyunun kurallarını öğretmek, gerek manastırın biraz ileri düzeydeki birkaç boncuk oyuncusunu teşvik amacıyla kendilerine birkaç zaman için genç bir öğretmen yollanmasını Kastalya’daki yöneticilerden rica etmiş, Magister Ludi de bu iş için Josef Knecht’i seçmişti. Kendisini titizlikle sınavdan geçirmiş olması da bu amaçla yönelikti ve yine bunun için Knecht’in tarikata kabulünü çabuklaştırmıştı.

Bazı bakımlardan Josef Knecht'in durumu, müzik üstadının okulu ziyaretinden sonra Latince okulundaki durumuna benzemişti. Mariafels'e yollanmasının sıradan denemeyecek bir ödüllendirilme ve hiyerarşi merdiveninde önemli bir sıçrama sayılacağını aklından pek geçirmemişti Josef; ama şimdi bir zamankine göre ne de olsa daha uyanık durumdaydı, arkadaşlarının tutum ve davranışlarından bunu açıkça görebiliyordu. Bir süredir elit boncuk oyuncularının en seçkin grubu içinde yer almışsa da, şimdi kendisine verilen olağanüstü görev, onu herkesin gözünde baştakilerin üzerine titrediği ve kendisinden yararlanmayı düşündüğü biri yapıp çıkmıştı. Dünkü arkadaşlarının ve onunla aynı amacı paylaşan kişilerin bundan böyle Josef'ten uzak durmaya başladığı pek söylenemezdi, hayli aristokrat bir çevreye mensup bu kişiler böyle bir davranışa kalkışmayacak kadar görgü kurallarına aşinaydı; ama araya bir uzaklık girmişti şimdi, dünkü arkadaşlarını yarın kendilerine emir veren biri olarak başlarında görebilirlerdi; Josef'in de içinde yaşadığı çevrede karşılıklı ilişkilerdeki böylesi değişiklikler alabildiğine ince bir duyarlılıkla algılanmakta ve gerektiğinde açığa vurulmaktaydı.

Bu konuda tek istisna, Ferromonte'den sonra Josef Knecht'in yaşamında kuşkusuz en vefakâr dost diye niteleyebileceğimiz Fritz Tegularius'tu. Yetenek bakımından en yüce aşamada bulunmaya layık biriye de, sağlık durumunun elverişsizliği, gereken denge ve özgüvenden yoksunluğu bunun için çetin bir engel oluşturan Tegularius, dostu Knecht'le yaşitti, yani dostunun tarikata kabul edildiği sırada otuz dördüne yaklaşmaktaydı ve Knecht ilk kez aşağı yukarı bu tarihten on yıl önce, bir Boncuk Oyunu kursunda ona rastlamıştı. Bu sessiz ve biraz melankolik delikanlının kendisine ne çok yakınlık gösterdiğini daha o zaman anlamış, bilinçli denemese de daha o vakitler sahip olduğu insanları tanıma yeteneğiyle Tegularius'un kendisine karşı beslediği sevginin içyüzünü sezinlemişti; kayıtsız şartsız bir özveri ve teslimiyete hazır bir dostluk, hayranlık dolu bir saygıydı bu; neredeyse dinsel bir romantizmle kayna-

yıp coşuyordu, ama derunî bir soyluluk, beri yandan içte yaşanan bir trajedi sezgisinin gölgeleri düşmüştü üzerine ve belli sınırlar içinde tutulmaya çalışılıyordu. Daha o zamanlar Knecht, üzerinde hâlâ Designori yaşantısının sarsıntısı ve duyarlılığı, Tegularius adındaki bu delikanlıyı kesinlikle yanına yaklaştırmıyor, bu konuda hiç ödün vermiyordu. Oysa bu ilginç ve seçkin kişiye karşı kendisi de sempati duymaktaydı. Göreviyle ilgili olarak Knecht'in yıllar sonra yalnızca tarikat yönetiminin en üst makamına sunulmak üzere kaleme aldığı notlar arasında ele geçen bir yazı, Tegularius'un karakterini tanımlamada bize yardım edebilir. Yazı şöyle:

"Tegularius. Bu yazıyı kaleme alanın kişisel dostu. Keuperheim'da pek çok kez ödüllendirilmiş bir öğrenci; iyi bir Klasik filolog; felsefeye yoğun ilgi duyuyor; Leibniz, Bolzano üzerinde çalışmaları var, daha sonra da Platon üzerinde çalışmış. Tanıdığım en yetenekli, en parlak boncuk oyuncusu. Tam Magister Ludi olacak biri; ama sağlık durumunun elverişsizliğiyle bağlantılı olarak karakteri böyle bir mevkiye hiç uygun değil. T., yönetim, temsil ya da organizasyonla ilgili bir göreve asla getirilemez; bu hem kendisi, hem atandığı mevki için bir talihsizlik olur. Bedensel bozukluğu depresyonlar, dönem dönem baş gösteren uykusuzluklar ve sinirsel ağrılarla, ruhsal bozukluğu ise zaman zaman melankoli nöbetleri, aşırı derecede yalnız kalma isteği, görev ve sorumluluk yüklenmekten duyulan korkuyla kendini açığa vurmakta; kafasından intihar düşünceleri de geçiyor olabilir. Bu kadar ciddi bir tehlike içinde bulunmasına karşın meditasyon yaparak ve kendi kendini enikonu disipline ederek öylesine yılmadan ayakta kalmaya çalışmaktadır ki, çevresindekilerin büyük çoğunluğu ne denli ağır hasta olduğunu hiç bilememiş, yalnızca onun geniş boyutlara varan sıkılganlığının ve içe kapanıklığının ayrımına varabilmiştir. Kısacası, T. yüksek kademedeki görevlerden birine ne yazık ki atanabilecek biri değil, buna karşılık Vicus Lusorum'da bir mücevheden farkı yoktur, yeri asla doldurulamayacak bir hazinedir. Enstrümanını ustalıkla kullanan büyük bir müzisyen gibi bizim oyun tekniğinin dilinden ustalıkla anlayan bir kişidir; en ince nüansları gözü kapalı yakalar, keşfeder hemen; beri yan-

dan, öğretmen olarak da küçümsenecek biri sayılamaz. İleri ve en üst tekrar kurslarında –daha aşağıdakilerinde harcanmayacak kadar değerlidir– onsuz işin içinden doğrusu pek çıkamazdım; gençlerin deneme oyunlarını hiç heveslerini kırmadan analiz etmede, onların hile ve numaralarını sezmede, öykünmeleri ve salt süslemeleri ele geçirip açığa çıkarmada, sağlam temellere oturtulmuş, ama henüz kesinlikten yoksun ve kötü bir kompozisyon eseri bir oyunda hata kaynaklarını saptayıp kusursuz anatomik preparatlar gibi karşısındakilerin gözleri önüne sermede üzerine yoktur. Analiz ve düzeltme işinde rüşvetle satın alınamayan keskin bakışıdır ki, kendisine öğrenci meslektaşlarının her şeyden çok saygısını kazandırmıştır; kararsız ve dengesiz, ürkek ve çekingen davranışıyla bu saygıyı başka türlü biraz zor elde ederdi. Bir boncuk oyuncusu olarak T.’nin eşsiz dehasını bir örnekle açıklamak isterim. Onunla dostluğumun ilk zamanlarında, her ikimizin de kurslarda teknik bakımdan artık fazla bir şey öğrenemediğimiz günlerde, bana karşı her zamankinden ayrı bir güven duyduğu saatlerin birindeydi ki, kurup çattığı bazı oyunlara bir göz atmama izin verdi. İlk bakışta mükemmel buldum oyunları, üslup bakımından yeni ve özgün şeylerdi, incelemek istediğimi söyleyerek kayda geçirilmiş oyun şemalarını kendisinden aldım, her biri gerçek sanat eseri sayılacak oyun kompozisyonlarında öylesine şaşırtıcı ve özgün bir şey keşfettim ki, buna değinmeden geçmem sanırım doğru olmayacak. Oyunlar neredeyse salt monologlardan kurulmuş küçük sahne yapıtlarıydı ve kusursuz bir portre gibi yazarının dâhiyane olduğu kadar bireysel, beri yandan tehlike içindeki düşün yaşamını yansıtıyordu. Oyunların üzerine oturduğu, pek zekice art arda dizilip karşı karşıya getirilen tema ve tema grupları arasında diyalektik bir orkestrasyon ve kontrapuanlamaya başvurulduğu gibi, karşıt seslerin sentez ve armonizasyonu alışılmış klasik tarzda sonuna kadar götürülmeyerek bir sürü kırılmalarla kesintiye uğratılmış ve her seferinde kendini, adeta yorgun ve çaresiz, bir çözülüp dağılma karşısında bulmuş, geride sorular ve kuşkular bırakarak yavaş yavaş sönüp gitmişti. Söz konusu oyunlar, böyle bir yol izlenerek, bildiğime göre şimdiye kadar kimsenin cesaret ede-

mediği heyecan verici bir kromatik'e kavuşmakla kalmamış, oyunların tümü trajik bir kuşkunun ve bir el çekişin dışavurumuna, tüm entelektüel çabalarındaki güvenilirlikten yoksunluğu kanıtlayan somut nesnelere dönüşmüştü. Beri yandan oyunların gerek entelektüel yapısı, gerek kaligrafi tekniği ve mükemmelliği öylesine eşsiz bir güzelliği sinesinde barındırıyordu ki, bu güzellik karşısında insanın gözlerinden yaşlar gelebilirdi. Oyunlardan her biri öylesine içtenlik ve ciddilikle bir çözüme ulaşmaya çalışıyor, sonunda öylesine soylu bir tevekkülle çözümden el çekiyordu ki, tüm güzelliklerde içkin ölümlülükten ve tüm yüce entelektüel amaçlarda içkin güvenilirlikten yoksunluk üzerine bestelenmiş bir ağıttan geri kalır yanı yoktu. – Bir şey daha var: Görev sürem içinde ya da daha sonra ben ölürüm de Tegularius yaşıyor olursa, onu alabildiğine narin, değerli, ama her an kazaya uğrayabilecek bir hazine gibi size emanet etmeme izin verin lütfen. Tegularius'un hayli özgür davranmasına olanak tanınıp Boncuk Oyunu'nu ilgilendiren bütün önemli sorunlarda düşüncesi alınmalı, ne var ki kılavuzluk etmesi amacıyla asla öğrencilerin başına getirilmemelidir.”

Bu ilginç kişi yıllar geçtikçe Knecht'in gerçekten dostu olup çıkmıştı. Zekâsı kadar yönetici karakterine de hayranlık beslediği Knecht'e insanı duygulandıran bir teslimiyetle bağlıydı; Knecht hakkında bildiğimiz pek çok şey Tegularius aracılığıyla bize ulaşmış bulunuyor. Genç boncuk oyuncularının pek dar çevresinde üstlendiği görev nedeniyle Knecht'e imrenmeyen tek kişi belki de oydu; ayrıca, Knecht'in belirsiz bir süre Waldzell'den ayrılmasının kendisi için alabildiğine derin, neredeyse katlanılmaz bir üzüntü kaynağı oluşturduğu tek kişi yine Tegularius'tu.

Josef Knecht'in kendisi ise pek sevdiği özgürlüğünün ansızın elinden çıkıp gidişinden duyduğu şoku üzerinden atar atmaz yeni görevinden memnunluk duymaya başlamıştı; gönlünde seyahat isteği uyandı, çalışıp bir şeyler yapma isteği ayrıca ve gönderileceği yabancı dünyaya karşı bir merak duygusu. Şurasını belirtelim ki, tarikatın bu genç üyesi doğrudan Mariafels'e yollanmadı, ilkin üç hafta kadar “polis”e kapatıldı. Öğrenciler arasında eğitim dairesinin küçük bir şubesine verilen isim-

di bu, küçük bir şube için pek şatafatlı isimler olmasa “eğitim dairesinin siyasal bürosu” ya da “dışişleri servisi” diye de nitelenebilirdi burası. Söz konusu şubede Knecht’e tarikat üyelerinin Kastalya dışında nasıl davranacağına ilişkin kurallar öğretildi. Şube müdürü Bay Dubois hemen her gün bir saat Knecht’le bizzat ilgilendi. Çünkü kılı kırk yaran bu adam Kastalya dışındaki bir görevi üstlenebileceğini henüz kanıtlamamış, Kastalya dışındaki dünyadan tümüyle habersiz birinin Mariafels’e yollanmasını biraz sakıncalı görmüştü; Boncuk Oyunu üstadının kararını onaylamadığını saklamaya da çalışmadı hiç, normalden bir kat daha çaba harcayarak Kastalya dışındaki dünyanın içerdiği tehlikeler ve bunlara etkili şekilde karşı koymasını sağlayacak çareler konusunda güler yüzlü bir özen ve titizlikle Knecht’i bilgilendirmeye çalıştı. Şube müdürü Bay Dubois’nın babacan ve dürüst yaklaşımı genç Knecht’in uysal öğrenme isteğiyle öylesine mutlu bir birlik ve beraberlik oluşturdu ki, dış dünyayla nasıl düşüp kalkacağına ilişkin kuralların öğrenilmesine ayrılan bu saatlerde Josef Knecht öğretmenin gerçekten sevgisini kazandı ve öğretmeni, sonunda içi rahatlamış, görevini yerine getireceğine tam bir güven duygusuyla onu Mariafels’e uğurladı. Hatta politik bir misyon değil de daha çok bir lütuf olarak Knecht’e kendiliğinden bir çeşit görev vermeyi denedi. Şimdiden Kastalya’nın az sayıdaki seçkin “politikacılarından” biri sayılan Bay Dubois düşünce ve çalışmalarının büyük bölümünü Kastalya’nın hukuk ve ekonomi açısından sürekliliğini sağlamaya, dış dünyayla ilişkisini düzenlemeye ve dış dünyaya bağımlılığından kaynaklanan sorunların çözümüne adanmış o pek küçük memur grubu içinde yer almaktaydı. Kastalya sakinlerinin büyük çoğunluğu, bilginler, öğrenciler ve onlar kadar memurlar, varlığı doğal olarak zorunlu sonsuz bir dünyada yaşar gibi pedagoji eyaletlerinde ve tarikatları içinde yaşıyor, kuşkusuz bu dünyanın ezelden beri var olmadığını, zaman içinde doğduğunu, alabildiğine bir çaresizliğin kol gezdiği dönemlerde çetin savaşımın sonucu gözlerini dünyaya açtığını, barbar bir çağın sonunda gerek entelektüellerin çileli ve cesur bilinçlenme süreçlerinden, gerekse bitkin düşmüş, kan kaybetmiş, bakımsız kalmış ulusların düzen, norm,

mantık, yasa ve ölçüye karşı duyduğu şiddetli gereksinimden doğup çıktığını biliyorlardı. Bunu biliyor, dünyadaki tüm tarikat ve “eyaletlerin” işlevini biliyorlardı: Yönetimi ele geçirmekten ve rekabetten uzak durmak, buna karşılık tüm ölçü ve yasalardaki ussal temellerin kalıcılık ve sürekliliğini sağlamak. Ne var ki, nesnelerdeki bu düzenin doğal olarak asla varlığının gerekmediğini, dünya ile us arasında belli bir uyumu zorunlu kıldığını, söz konusu uyumun da sık sık bozulabileceğini, tümüyle ele alındığında dünya tarihinin istenmeye değer olan’a, mantıklı’ya ve güzel’e kavuşmayı asla amaçlamayıp kolaylaştırmadığını, en fazla buna kimi zaman bir istisna olarak göz yumduğunu, bütün bunları bildikleri yoktu; Kastalya’daki yaşamlarının sorunsallığı hemen hiçbir Kastalyalı tarafından gerçekte algılanmıyor, bu iş politikayla uğraşan üç beş kişiye bırakılıyordu. Şube Müdürü Dubois da bunlardan biriydi. Dubois, güvenini kazanan Knecht’i Kastalya’nın politik temelleri üzerinde kısaca bilgilendirmeye koyuldu. Konu Kastalya’daki tarikat kardeşlerinin pek çoğu gibi Knecht’e de başlangıçta soğuk ve ilginçlikten yoksun geldi, ama sonradan Kastalya’nın ileride karşılaşabileceği tehlikeyle ilgili olarak Designori’nin bir zamanki sözünü anımsadı, Plinio’yla gençlik yıllarındaki tartışmalarının çoktan aşılmış ve unutulmuş görünen buruk tadını yeniden duyumsadı adeta, konu kendisi için ansızın alabildiğine önem kazandı, uyanışa götüren yolda bir basamak oluşturdu.

Son kez bir araya geldiklerinde, Dubois şöyle söyledi Knecht’e: “Sanırım artık Mariafels’e gidebilirsin. Saygıdeğer Magister Ludi’nin sana verdiği görevin dışına çıkmayacak, aynı şekilde bizim burada sana açıkladığımız davranış kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalacaksın. Sana yardım etmek benim için zevkti. Seni burada alıkoyduğumuz üç haftanın kaybedilmiş bir zaman olmadığını ileride göreceksin. Bakarsın bir gün sana verdiğim bilgilerden ve bizimle tanışmandan duyduğun memnunluğu kanıtlamak istersin, bunun için bir yol göstereyim sana. Buradan bir Benedikten manastırına gideceksin. Manastırda bir süre kaldın da oradaki rahiplerin güvenini kazandın mı, o pek saygıdeğer kişilerin gerek kendi aralarında, gerek kendileriyle konukları arasında geçecek politik söyleşilere kulak mi-

safiri olabilir, ortada esen siyasal havayı koklayabilirsin belki. Bana bu konularda fırsat düştükçe bilgi iletirsen çok sevinirim. Beni yanlış anlama sakın, kendine asla bir casus ya da rahiple-
rin güvenini kötüye kullanan biri gözüyle bakmamalısın. Vic-
danının izin vermediği hiçbir bilgiyi bana aktarmanı istemem. Zaman zaman buraya ileteceğin bilgileri yalnızca tarikatımızın
ve Kastalya'nın çıkarı için değerlendireceğimiz konusunda ben
sana kefilim. Bizler gerçek politikacı değiliz ve elimizde bir güç
yok; ama bizler de Kastalya dışındaki dünya olmadan yaşaya-
maz, varlığımızı gereksinen ya da ona göz yuman bu dünya ol-
madan yapamayız. Örneğin, bir devlet adamının manastırı zi-
yaret ettiğini bilmek ya da papa için hasta dendiğini ya da ge-
lecekteki kardinaller listesine yeni adayların eklendiğini öğren-
mek bize yarar sağlayabilir bakarsın. Kuşkusuz, bizim bilgi
alabileceğimiz tek kişi sen değilsin, elimizde başka kaynaklar
da var, ama fazlanın zararı olmaz. Eh, gidebilirsin şimdi. Be-
nim önerime daha bugünden evet ya da hayır diye bir cevap
vermen gerekmiyor. Yapacağın ilk iş, resmen üstlendiğin göre-
vi eksiksiz yerine getirmen ve manastırdaki pederlerin yanın-
da yüzümüzü ağartmandır. İyi yolculuklar sana."

Kastalya'dan ayrılmadan civanperçemi saplarıyla gereken
seremoniyi uygulayarak değişimler kitabının kehanetine baş-
vuran Knecht, Lü simgesiyle karşılaştı. Simge "yolcu" anlamına
geliyor, şu yargıyı içeriyordu: "Küçülmede başarı. Sebat, yolcu-
yu esenliğe kavuşturur." İkinci yerde bir altı rakamı vardı, ki-
taptaki yorumunu arayıp buldu:

Kervansaraya geliyor yolcu.

Malı mülkü yanında.

Genç bir uşağın sebatına kavuşuyor.

Neşeli bir hava içinde Waldzell'dekilerle vedalaştı Knecht. Yal-
nızca Tegularius'la son görüşme ikisi için de çetin bir metanet
sınavı oldu. Tegularius renk vermemek için çaba harcadı, ken-
dini zorlayarak sergilediği serinkanlılık içinde adeta taş kesmiş
bir hali vardı, sahip olduğu en iyi şey dostuyla birlikte çıkıp gi-
diyordu elden. Knecht'in Tegularius gibi tutkuyla, en başta böy-

lesine katıksız bir bağla bir dosta bağlanmasına izin vermeyecek bir mizacı vardı, gerektiğinde dostsuz da yapabilir, sempatisinin ışınlarını hiçbir tutukluk göstermeden yeni nesneler ve insanlar üzerine yöneltebilirdi. Dostu Tegularius'tan ayrılması kendisi için yeri doldurulmayacak bir kayıp sayılmazdı. Ne var ki, daha o zamanlar bu ayrılığın dostunu nasıl sarsacağını, dostu için ne çetin bir sınav oluşturacağını bilecek, dolayısıyla onun için tasalanacak kadar dostunu iyi tanımaktaydı. Bu dostluk üzerinde şimdiye kadar sık sık düşünmüş, hatta bir ara müzik üstadıyla da bu dostluğu konuşmuş, kendi yaşantı ve duygularını karşısına alıp eleştiren bir gözle onlara bakmasını öğrenmişti. Bu arada şunu bir dereceye kadar anlamıştı ki, gerçekte ya da tek başına dostunun büyük yeteneği değildi onu cezbedip büyüleyen, dostuna karşı tutkuya benzer bir duygunun gönlünde uyanmasına yol açan; daha çok bu, söz konusu yeteneğin pek büyük çapta yetersizlikler, pek büyük çapta kusurlarla birleşmesinden kaynaklanmaktaydı, Tegularius'un kendisine karşı duyduğu sevginin tek yanlılığı ve tekerciliği yalnızca güzel değildi, beri yandan tehlikeli bir cazibeyi ve yönü içeriyordu, bu da sevgi bakımından değil, güç bakımından kendinden zayıf olana gücünü hissettirmek ayartısıydı. Knecht bu dostluk ilişkisinde hayli çekingen ve duygularına kapılmadan davranmayı sonuna kadar görev bilmmişti. Tegularius çok daha güçlü ve kendinden emin dostu Knecht tarafından büyülenmişti adeta. Bu narin insanla dostluğu bazı kişileri cezbetmek ve nüfuzu altına almak gibi bir gücün kendisindeki varlığını ona göstermeseydi, ne denli sevdiği biri sayılsa da Tegularius'la dostluğu Knecht'in yaşamında fazla bir önem taşımayacaktı. Knecht, başkalarını cezbetme ve etkileme gücünün bir ölçüde eğitim ve öğretim işiyle uğraşanlarda varlığı gereken yeteneğin önemli bir parçasını oluşturduğunu, söz konusu gücün kendi içinde birtakım tehlikeleri barındırdığını, insana sorumluluk yüklediğini yavaş yavaş sezmişti. Sevgisini kazanmak isteğiyle pek çok gözün üzerine dikildiğini görüyordu; Tegularius bu kişilerden biriydi sadece. Beri yandan, Knecht oyuncu köyündeki hayli gergin havayı bu son yıl giderek daha belirgin ve daha bilinçli hissetmeye başlamıştı. Oyuncu köyün-

de, resmen var olmayan, ama pek kesin sınırlarla ötekilerden ayrılmış bir grup ya da sınıfın bir üyesi kimliğiyle yaşamıştı. Boncuk Oyunu aday ve öğrencileri arasından büyük bir titizlikle seçilmiş kişilerin oluşturduğu grubun üyesiydi. Gruptakilerden bazen şu ya da bu kişi alınarak Magister Ludi'ye ya da arşivde görevli memura ya da Boncuk Oyunu kurslarına yardımıyla görevlendiriliyor, ama hiçbirisi alt ya da orta kademedeki memurluk ve öğretmenliklerde çalıştırılmıyordu; boşalan yöneticilik mevkilerine getirilmek üzere saklanan yedek elemanlardı hepsi. Gruptaki herkes birbirini çok iyi tanımakta, adeta avcunun içi gibi bilmekteydi; kişilerin yetenekleri, karakterleri ve performansları konusunda yanılmalara hemen hiç yer yoktu. Boncuk Oyunu öğrencilerinden ve yüksek mevki adaylarından her biri ortanın üstünde hatırı sayılır bir eleman olup performans, bilgi ve diploma bakımından ilk sırada yer aldığı için, özellikle bu nedenden gelecekteki yöneticilik başarılarını önceden belirleyen nüans ve özellikler büyük bir önem taşımakta, bu yüzden dikkatle izlenmekteydi. Hırs, davranış, boy bos ya da yakışıklılıkta artı ya da eksi bir puan, çekicilikte, gençleri ya da idari mercileri etkileme gücünde ve sevimlilikte gereğinden biraz fazlalık ya da azlık hayli ağır çekiyor ve kişiler arasındaki yarışmada sonucu kesinlikle belirleyebiliyordu. Yönetici yeteneklerinden açıkça yoksunluğu nedeniyle Fritz Tegularius'un sadece bir yabancı, bir konuk, varlığına göz yumulan bir kişi olarak grubun adeta kıyısında kenarında eğleşmesine karşılık, Knecht grubun odak noktasında yer alıyordu. Knecht'i gençlerin gözdesi yapan, Knecht'e yeni yetişenlerin hayranlığını kazandıran, ondaki tazelik ve gençliğinden henüz hiçbir şey kaybetmemiş sevimlilikti; bu sevimlilik görünüşe bakılırsa tutkulara kapalı, ödün vermez nitelik taşıyor, beri yandan yine çocuksu bir sorumsuzluğu, belli bir masumiyeti içeriyordu. Knecht'in üst kademedekilerin gönlünü kazanmasını sağlayan da bu masumluğun öbür yüzüydü, neredeyse hırs ve tamah diye bir şey bilmeyişi, gözü yukarılarda olmayışydı.

Knecht, kişiliğiyle ilkin kendinden aşağıdakileri, ardından yavaş yavaş kendinden yukarıdakileri etkilediğinin son zamanda bilincine varmıştı. Şimdi uyanıp ayrılmış bir kişinin

perspektifinden gerilere dönüp baktığı zaman her iki çizginin de yaşamında çocukluk günlerine kadar uzandığını ve bu yaşamı şekillendirdiğini görüyordu: Arkadaşları ve kendinden küçükler sevgisini kazanmak için etrafında pervane olmuş, amiri durumundaki pek çok kişi kendisine yakınlık göstermiş, onu kollayıp gözetmişti. İstisnalarla da karşılaşmamış değildi Knecht, örneğin Okul Müdürü Zbinden bunlardan biriydi; ama beri yandan müzik üstadının, son zamanda Bay Dubois ile Magister Ludi'nin kendisine arka çıkması gibi ödüllendirmelere de konu olmuştu. Her şey açık seçikti, öyleyken Knecht durumu olduğu gibi görüp gerektiğinde benimsemeye asla yanaşmamıştı. Kendiliğinden, hiç çaba harcamaksızın, her vakit elit kişiler arasında yer almak, kendisine hayranlık besleyen dostlar ve yüksek mevkilerde kendisini koruyacak kişiler edinmek öyle görülüyor ki kaderin onun için çizdiği yoldu, hiyerarşinin tabanındaki gölge yerde kök salmayarak doruğuna, bu doruğu sarıp kuşatan aydınlığa doğru sürekli yaklaşmaktı kendisinden izlemesi istenen yol. İleride alt kademede bir memur ve bağımsız bir bilgin değil, bir magister olacaktı; böyle bir şeyin başkalarından, kendi konumuna benzer bir konumda bulunanlardan daha geç farkına varmak o dile gelmeyen büyüleyicilikle, o masumiyet edasıyla donatıyordu Knecht'i. Peki ama neden durumu böyle geç, üstelik böyle gönülsüz fark etmişti? Bütün bunlar hiç de onun elde etmeye çalıştığı ve çalışmak istediği şeyler değildi çünkü, yönetmek bir gereksinim değil, başkalarına emirler vermek onun için bir zevk değildi; etkin yaşamdan çok düşünsel yaşamı özleyen ve ömür boyu değilse de daha pek çok yıl gözlerden saklı bir öğrenci gibi yaşayıp geçmişin kutsal eserlerinde, müzik katedrallerinde, mitolojinin, dillerin ve düşüncelerin bahçe ve ormanlarında merak ve huşuyla gezip dolaşan bir hacı olarak kalsa Tanrıdan başka şey istemeyecekti çünkü. Ne var ki, *vita activa* içerisine amansızca itildiğini gördükten sonra, çevresinde belli emeller uğrunda sürdürülen çabaların, rekabetlerin, hırsların yarattığı gerilimleri her zamankinden daha güçlü biçimde duyumsamaya başladı, saflık ve masumiyetinin tehlike içinde bulunduğunu ve eskisi gibi ayakta kalamayacağını sezer gibi oldu. İstemeden kendisine bu-

yur edilen ve kendisi için belirlenen şeye sırtını dönmeyip kucak açarak bir tutuklu gibi yaşadığı hissinden sıyrılması ve son on yılda elinden çıkıp gitmiş özgürlüğe duyduğu özlemi yenmesi gerektiğini anlamıştı. Ruhunda bunun için yeterli hazırlığın pek olmadığını görerek Waldzell'den ve pedagoji eyaletinden geçici süre ayrılıp Kastalya dışındaki dünyaya yollanmayı kendisi için bir kurtuluş bildi.

Mariafels vakıf ve manastırı, kuruluşundan sonra geçen pek çok yüzyıl içinde Batı dünyasının tarihsel oluşumuna katkıda bulunmuş ve bu tarihi onunla paylaşmıştı; altın dönemleri oldu, gerileme, yeniden diriliş ve yeniden çöküş dönemleri yaşadı, bazı zamanlarda ise değişik alanlarda ün yapıp göz kamaştırdı. Skolastik bilimin ve bilimsel tartışma sanatının kalesi kimliğiyle ön plana çıktı bir ara, bugün bile Ortaçağ tanrıbiliminin yapıtlarını içeren koca bir kitaplığı vardır; rehavet ve miskinlik dönemlerini atlatıp bir kez daha parladı, bu kezki parlaklığına müziğe gösterdiği özen, öve öve bitirilemeyen korosu, rahipleri tarafından kaleme alınıp hayata geçirilen ayinler ve oratoryolar sayesinde kavuştu; o zamandan kalma eşsiz bir müzik geleneğinin, müzik metinleriyle dolup taşan yarım düzine ceviz sandığın ve ülkedeki en güzel orgun sahibi bulunuyor. Derken manastırın tarihinde politik bir dönem başladı; bu dönem de geride belli bir gelenek ve belli alışkanlıklar bırakarak kapandı sonradan. O berbat savaş ve barbarlık dönemlerinde Mariafels mantık ve sağduyunun barındığı küçük bir ada rolünü üstlendi, bu ada üzerinde düşman kamplardan seçkin kişiler ihtiyatla bir araya gelerek el yordamıyla bir anlaşma zemini bulmaya çalıştı. Bir defasında da Mariafels –bu da manastırın tarihinde yaşadığı son parlak dönemdi– bitkin düşmüş ulusların özlemini bir süre için dindiren bir barış anlaşmasının dünyaya gözlerini açtığı yer oldu. Daha sonra yeni bir dönem başlayıp Kastalya kurulunca beklemeyi yeğledi manastır, hatta karşı çıktı, bu konuda Roma'dan da talimat almıştı belki. Manastırın skolastik kitaplığında bir süre çalışmak isteyen bir bilginin konuk edilmesi için Kastalya'daki eğitim kurulunun yaptığı başvuru nazikçe geri çevrildi; düzenlenecek müzikoloji kongresine Mariafels'ten bir temsilci yollanması için Kastalya

tarafından yapılan çağrı da aynı akıbetle karşılaştı. Ancak ilerlemiş yaşına karşın Boncuk Oyunu'yla yoğun biçimde ilgilenmeye başlayan Başrahip Pius'un manastırın yönetimini ele almasından sonradır ki bir iletişim kuruldu, gidip gelmeler başladı, zamanla Kastalya ile manastır arasında pek canlı denemesse de dostane bir ilişki gelişip çıktı ortaya. Kitap değiş tokuşu başladı, karşılıklı konuklar yollanıp konuklar ağırlandı. Knecht'in koruyucusu müzik üstadı da gençlik yıllarında gidip birkaç hafta Mariafels'te kalmış, çeşitli partiyonların manüskrillerini kopya etmiş, ünlü orgun başına oturmuştu. Knecht bunu biliyor ve pek saygıdeğer üstadın fırsat düştükçe kıvanç duyarak sözünü ettiği bir yere gidecek oluşundan dolayı gözlerinin içi gülüyordu.

Mariafels'te beklediğinin de ötesinde bir nezaket ve iltifatla karşılanması neredeyse şaşırtıp utandırdı Knecht'i. Beri yandan, Kastalya'nın elit bir Boncuk Oyunu öğretmenini belirsiz bir süre için manastırın emrine vermesi ilk kez gerçekleşen bir şeydi. Konuk rolünün özellikle ilk zamanlarında kendisine özel bir kişi değil, Kastalya'nın temsilcisi gözüyle bakmasının ve gerek kendisine gösterilecek yakınlığı, gerek olası soğukluğu Kastalya'nın bir elçisi kimliğiyle algılayıp cevaplandırmasının gerektiğini Müdür Dubois'dan öğrenmişti; bu, onun ilk andaki ürkeklik ve çekingenliğini atlatmasını sağladı. Ayrıca, ilk geceler gözüne uyku girmesini engelleyen başlangıçtaki yadırgamayı ve ürkekliği ustalıkla yendi. Başrahip Gervasius'un gösterdiği babacanlık ve neşe dolu yakınlık sayesinde yeni ortamda çok geçmeden kendini rahat hissetmeye başladı. Çevre arazideki tazelik ve güç içini şenlendirdi, sarp kayalık yamaçları ve cânım sığırların yayıldığı özlü otlaklarıyla dağlık tepelik hoyrat bir araziydi; pek çok yüzyıllık bir tarihe sahip eski yapıların heybet ve genişliği Knecht'i mutluluğa boğdu, kaldığı yerin, bitişikte konuklara ayrılmış uzayıp giden binanın birinci katındaki iki odanın güzelliği ve sade rahatlığı gönlünü okşadı. İki kilisesi, etrafı revaklarla çevrilmiş bahçeleri, arşivi, kitaplığı, başrahip konutu, birden çok avlusu ve bakımlı ineklerle dolup taşan geniş bir alana yayılmış ahırları, fıskiyelerinden şıpır şıpır sular akan havuzları, kubbeli tavanlarıyla koskoca şarap ve

meyve mahzenleri, iki yemekhanesi, rahip meclisinin ünlü toplantı salonu, bakımlı bahçeleri, ayrıca hizmet sınıfını oluşturan keşişlerin, fıçı ustasının, ayakkabıcının, terzinin, demirci ustasının ve daha başka kişilerin manastırdaki en büyük avlunun çevresinde küçük bir köy oluşturan atölyeleriyle bu görkemli küçük ülke içindeki araştırma gezilerini sevdi. Daha ilk günden kitaplığa girip çıkabiliyordu, ilk günden manastırın organisti kendisine o şahane orgu göstermiş ve çalmasına izin vermişti. Beri yandan, notaların saklı tutulduğu sandıklar da enikonu büyülemişti Knecht'i; geçmiş dönemlerden kalma yayınlanmamış, hele bir bölümü hiç bilinmeyen sayısız partiyonun bu sandıklarda saklandığını biliyordu.

Öyle görülüyordu ki, resmî görevine başlaması için manastırdakilerin sabırsızlıkla bekledikleri yoktu pek; aradan günler değil, ancak haftalar geçtikten sonradır ki, manastırda bulunuşunun gerçek amacı ciddi olarak gündeme geldi. Gerçi ilk günden başlayarak bazı rahipler, en başta başrahibin kendisi Josef'le Boncuk Oyunu üzerinde seve seve söyleşilerde bulunmuştu, ama ilgili konuda bir dersin ya da ders dışında sistematik bir çalışmanın henüz sözü edilmemişti. Zaten genel olarak manastırdaki ruhanîlerin davranışlarında, yaşam üsluplarında ve birbirleriyle düşüp kalkmalarında o zamana kadar kendisine yabancı bir temponun varlığı Knecht'in gözünden kaçmamıştı; saygıya değer belli bir yavaşlık, uzun soluklu ve babacan bir sabır, tezcanlıları da içinde olmak üzere manastırdaki bütün rahiplerin adeta ortak özelliği idi. Tarikatlarının ruhuydu bu özellik, mutluluk ve sıkıntı dönemlerinden yüzünün akıyla çıkmış çok eski ve ayrıcalıklı bir düzen ve topluluğun binlerce yıllık soluğuydu, hepsi de bu düzeni paylaşmaktaydı şimdi, kovanının akıbet ve durumunu öteki arılarla paylaşan, kovanının uykusunu öteki arılarla birlikte uyuyup sıkıntılarını ötekilerle birlikte çeken, kovanı titreştikçe kendisi de bu titreşimleri vücudunda duyumsayan bir arı gibi tıpkı. Kastalya'dakiyle kıyaslandığında Benedikten manastırındaki yaşam tarzı ilk bakışta daha az entelektüel, daha az verimli ve daha az sivrilmiş, daha az etkin, buna karşılık daha itidalli, dış etkilere daha kapalı, daha eski, değerini daha çok kanıtlamış görünmekteydi; bura-

da çoktan yine doğaya dönüşmüş bir us ve düşünce saltanat sü-
rüyora benziyordu. Merakla ve büyük bir ilgiyle, beri yandan
büyük bir hayranlıkla kendini manastır yaşamının etkisine bır-
raktı Knecht; öyle bir yaşam ki, ortada henüz Kastalya diye bir
yer yokken neredeyse bugünkünden farksız bir akış izlemişti,
bin beşyüz yıl eskiye dayanıyor ve Knecht'in karakterinin dü-
şünsel yönüne pek uygun düşüyordu. Knecht manastırda bir
konuk kimliğiyle bulunuyor, el üstünde tutuluyor, beklenenin
çok üstünde ve gerekenden çok fazla saygı görüyordu, ama şu-
nu hissediyordu ki, bu saygı formaliteydi yalnızca, gelenekti,
ne kendi şahsını, ne Kastalya'nın ya da Boncuk Oyunu'nun ru-
hunu hedef alıyordu, eski bir büyük gücün körpe bir güce karşı
sergilediği pek parlak bir nezaket gösterisiydi. Knecht böyle bir
durumla karşılaşmaya yeterince hazırlanmış olarak manastıra
gelmemişti; Mariafels'teki yaşamının tüm rahatlığına karşın bir
süre sonra kendini öylesine büyük bir kararsızlık içinde hisset-
ti ki, Kastalya'dakilere başvurup nasıl davranması gerektiğine
ilişkin ayrıntılı talimat istedi. Bizzat Magister Ludi birkaç satır-
la cevap verdi kendisine: "Hiç çekinme," diye yazıyordu mek-
tupta, "oradaki yaşamı incelemeye dilediğin kadar zaman ayı-
rabilirsin. Günlerini boşa harcama, bir şeyler öğrenmeye çalış,
kendini oradakilere sevdirmenin ve yararlı kılmanın yollarını
ara, ama manastırdakilerin benimseyeceği ölçüyü aşma, zorla
kabul ettirmeye kalkma kendini, asla sabırsızlığa kapılmış gö-
rünme, kendine seni konuk edenlere ayırdığından daha az boş
zaman ayırıyormuşsun gibi bir izlenim uyandırmamaya bak.
Aradan bütün bir yıl geçip sana manastırda henüz bir gündür
bulunuyormuşsun gibi davransalar bile hiç istifini bozmadan
kabullen bunu, iki ya da on yıl daha beklemenin senin için hiç
önemi yokmuş gibi yap. Durumu sabır işinde bir yarış gibi gör.
Titizlikle sürdür meditasyonu. Boşa geçen zaman sana fazla
uzun geliyorsa, her gün birkaç saati, dördü aşmamak üzere,
düzenli bir işe harca, örneğin elyazmalarının kopyalarını çıkar,
ama bunu bir çalışma olarak yapıyormuşsun izlenimini uyan-
dırma, seninle konuşup sohbet etmek isteyen herkese vakit
ayır."

Bu öğütlere bağlı kalan Knecht çok geçmeden kendini da-

ha rahat ve özgür hissetmeye başladı. Şimdiye kadar manastır-daki misyonunu, Boncuk Oyunu heveskârları için üstlendiği öğretmenlik görevini düşünmüştü hep, oysa manastırdaki pe-derler ona daha çok dost bir ülkeden gelmiş, hoşça vakit geçir-mesine çalışılması gereken bir elçi gibi davranmışlardı. Ama sonunda Knecht'in öğretmenlik görevini anımsayan Başrahip Gervasius, ilk etapta onun karşısına daha önce Boncuk Oyu-nu'yla bir ara tanışmış birkaç rahip çıkarıp bunlarla ileri bir kurs düzenlemesini istedi. Bu konuksever yerde soylu oyun kültürünün pek yüzeysel ve amatörce ele alındığını fark eden Knecht şaşırıp kaldı, büyük bir düş kırıklığına uğradı ilkin. Öy-le görülüyordu ki, oyuna ilişkin birazcık bilgiden fazlasında kimsenin gözü yoktu. Ve bunu görüp anlaması, yavaş yavaş bir başka şeyi daha anlamasını sağladı: Onu buraya yollamalarının nedeni kuşkusuz hiç de Boncuk Oyunu ve bu oyunun manas-tırdaki oynanması değildi. Oyuna fazla heves duyduğu söylene-meyecek birkaç rahibin temel bilgilerini biraz artırmak, onlara iddialı sayılmayacak bir spor etkinliğinin hazzını yaşatmak ko-lay bir görev, hem de çok kolay bir görevdi; herhangi bir öğret-men adayını, henüz hiç de elit kişiler arasında yer alması gerek-meyen biri bu görevin üstesinden rahatça gelebilirdi. Yani ders işi, asla misyonunun asıl amacı olamazdı. Kendisini öğretmek-ten çok öğrenmek için buraya yolladıklarını sezer gibiydi.

Ne var ki, gerçeği keşfettiğini sandığı bir sırada manastır-daki otoritesi ve buna bağlı olarak özgüveni ansızın yeniden güçlendi, çünkü konuk rolünün tüm çekici ve hoş yanlarına karşın manastıra yollanmasını adeta cezalandırılmak üzere ya-pılmış bir atama gibi görmeye başlamıştı. Ama günlerden bir gün öyle oldu ki, başrahiple bir söyleşi sırasında ağzından iste-meyerek *I Ging*'le ilgili birkaç söz çıktı; başrahip kulak kesildi hemen, Knecht'e birkaç soru yöneltti, konuğunun Çin dili ve kültürüyle değişimler kitabı konusunda beklenenin üstünde geniş bilgi sahibi olduğunu görmekten duyduğu sevinci sakla-mayıp açığa vurdu. Başrahip *I Ging*'e büyük bir sempati duyuyordu; her ne kadar Çince anlamıyor, kehanet kitabı ve di-ğer Çin gizlerine ilişkin bilgisi manastırdakilerin ilgilendiği hemen bütün bilim dallarında kendileri için yeterli saydıkları o

masum yüzeyselliğin dışına çıkmıyorsa da, kuşkusuz yine de öyle anlaşıyordu ki, konuğuna kıyasla hayli deneyimli, dünyayı gezip görmüş bu akıllı adam eski Çin devlet ve yaşam bilgeliğine gerçekten aşinaydı. Bu da alışılmadık ölçüde hararetli bir konuşmayı getirdi beraberinde, konuşma şimdiye kadar ev sahibiyle konuk arasında varlığını sürdüren nezaket duvarını ilk kez delip geçti ve başrahibin Knecht'ten haftada iki kez kendisine *I Ging* dersi vermesini istemesine yol açtı.

Böylece bir yandan başrahible, konuğu olduğu bu ev sahibiyle Knecht'in ilişkisi daha canlı ve etkin niteliğe büründü, manastırın organistiyle arasındaki meslektaşça dostluk gelişip serpildi ve içinde yaşadığı küçük, ruhanî devleti giderek daha iyi tanıdı; beri yandan, Kastalya'dan ayrılmadan önce başvurduğu kehanet kitabının sözverisi yavaş yavaş gerçekleşmeye başladı. Ona, servetini yanında taşıyan bir yolcu olarak yalnızca bir konukevinde konaklayacağı değil, aynı zamanda "genç bir uşağın sebatı" vaat edilmişti. Vaadin gerçekleşmeye yüz tutmasına yolcu olumlu bir işaret gözüyle bakabilir, "servetini gerçekten yanında taşıdığını", okullardan, öğretmenlerden, arkadaşlarından, koruyucularından ve yardımcılarından uzakta, Kastalya'nın besleyip doyuran ve yardıma koşan yurt havasından uzakta kendisini etkin ve değerli bir yaşama ulaştıracak ruhu ve gücü topluca içinde taşıdığını gösteren bir işaret olarak değerlendirebilirdi. Kehanette müjdelenen "genç uşak" ruhban okulunun bir öğrencisi kimliğiyle karşısına çıktı; Anton adındaki bu genç, Knecht'in yaşamında bizzat bir rol oynamamışsa da, yine de kendine özgü çelişik bir hava içinde geçen ilk manastır günlerinde Knecht için bir ipucuydu, yeni ve büyük bir şeylerin müjdecisi, ileride olacakları kendisine haber veren biriydi. Anton, bu suskun, ama ateşli bakışlarında bir yetenek ifadesi okunan delikanlı, manastırdaki keşişler arasına neredeyse şimdiden kabul edilebilecek olgunluğa erişmiş bu genç insan, geldiği yer ve sahip olduğu hüner kendisi için alabildiğine büyük bir gizemsellik taşıyan boncuk oyuncusu Knecht'in karşısına çıkıyordu sık sık, Knecht kapısı kendisine kapalı ayrı bir ek binada kalan az sayıdaki öbür öğrencileri tanımıyordu; bunlar anlaşılan kendisinden uzakta tutulmakta, öğrencilerin oyun

kursuna katılmalarına izin verilmemekteydi. Ama Anton haftada birkaç kez kitaplıkta çalışıyor, buradaki görevlilere yardım ediyordu; Anton'la arada bir kitaplıkta karşılaşıyordu Knecht, bazen birkaç kelime konuştukları oluyordu. Gür siyah kaşlar altında koyu enerjik gözleriyle bu delikanlının, gençler ve öğrencilerde rastlanan hizmet aşkıyla dolu romantik bir sevgiyle gönlünü kendisine kaptırdığını giderek fark etmişti Knecht; daha önce de yeterince sık söz konusu sevgiyle karşılaşmış, her defasında kendisini bu sevgiden uzak tutmak istemiş, ama bunun tarikat yaşamının canlı ve önemli bir parçasını oluşturduğunu da çoktan anlamıştı. Şimdi manastırda ise bu konuda bir kat daha çekimser davranmayı kafasına koydu; henüz ruhban okulundaki öğrenimi süren delikanlıyı etkisi altına almakla manastırda gördüğü konukseverliği çiğnemiş sayılacaktı; ayrıca, buradakilerin uymakla sıkı sıkıya yükümlü bulunduğu iffet kuralı hiç de yabancı değildi ve öyle sanıyordu ki söz konusu kural çocuksu bir sevgiyi olduğundan da sakıncalı duruma sokabilirdi. Kesin bir şey varsa, bir tatsızlığa yol açacak davranışlardan sakınması gerekiyordu, kendini buna göre ayarladı.

Anton'la sık sık karşılaştığı tek yer olan kitaplıkta bir başka kişiyle daha tanıştı Knecht; başlangıçta neredeyse gözünden kaçmış, her türlü kibir ve gösterişten uzak bu adamı sonradan daha yakından tanımış, şükran dolu bir saygıyla kendisini ömür boyu sevmişti; böylesine çok sevdiği bir başka kişi varsa, o da artık görevinden ayrılmış müzik üstadıydı. Peder Jacobus'tu tanıştığı yeni kişi, Benedikten tarikatının en önemli tarih yazarıydı, o zamanlar altmışında vardı yaklaşık, adaleli uzun boynu üzerinde atmaca kafasına benzer başıyla kara kuru, yaşlıca biriydi; öyle bir yüzü vardı ki, özellikle olur olmaz şeylere kapalı tutulan gözlerinden dolayı karşıdan bakıldığında insanın üzerinde cansız ve sönük bir izlenim bırakıyor, ama profilden bakınca güçlü bir kavis oluşturan alnı, burun sırtının yukarı kısmındaki derin çukur, keskin bir yay oluşturan gaga burun, biraz kısa, ama büyüleyici bir temizlik taşıyan çeneyle belirgin ve özgün bir kişiliği müjdeliyordu. Sessiz ve yaşlı, ama aradaki tanışıklığın ilerlemesinden sonra alabildiğine canlı ve neşeli olabildiği de görülen bu adamın kitaplığın iç bölümünde

küçük bir odası ve odada üstü her zaman kitaplar, manüskriller ve haritalarla örtülmüş bir masası vardı. Paha biçilmez kitaplarla sahip olan bu manastırda kendini gerçekten ciddi şekilde çalışmaya vermiş tek bilgin sayılacağı izlenimini uyandırıyordu Peder Jacobus. Şunu da belirtelim ki, Josef Knecht'in dikkatini tesadüfen Peder Jacobus'a çeken, rahip adayı Anton olmuştu. Kitaplıkta Peder Jacobus'un çalışma masasının bulunduğu yere adeta özel bir çalışma odası gözüyle bakıldığını ve burada çalışan pederin kolay rahatsız olan biri izlenimini asla uyandırmamasına karşın, kitaplıktan yararlananlardan pek azının, ancak zorunlu durumlarda, parmak uçlarına basa basa, yavaşçacık ve saygıyla bu odanın kapısından içeri girdiğini fark etmişti Knecht. Kuşkusuz kendisi de pedere karşı aynı saygılı davranışı ilke edinmişti, bu yüzden çalışan pederi izleme fırsatını pek ele geçiremedi. Ama günün birinde Anton'dan birkaç kitap getirmesini istedi Peder Jacobus. Kitapları verip odadan çıkarken Anton'un açık kapıda bir süre dikildiği ve başını çevirip masa başında çalışmaya dalmış pedere baktığı Knecht'in gözünden kaçmadı; hayranlık ve huşu dolu romantik bir ifade vardı bu bakışta, terbiyeli gençlerin bazen yaşlıların dazlaklık ve sarsaklığına gösterdiği adeta sevecen bir saygıyı ve yardımseverliği içeren bir bakıştı. İlkın Anton'un bu manzarasından kıvanç duydu Knecht, nihayet tek başına güzel bir manzaraydı; beri yandan bu manzara, hayranlık duyduğu kendinden büyük kişilere karşı cismanî sevgiye yer vermeyen romantik duyguların Anton'da varlığını göstermişti. Ama bir an sonra neredeyse kendisini utandıran daha çok alaycı bir düşünce geçti Knecht'in zihninden ve düşünce şöyleydi: İçinde bulunduğu bilim yuvasında bilginlik denen şey ne kısır durumda olmalıydı ki, manastırda kendini ciddi şekilde çalışmaya vermiş tek bilgin gençler tarafından harika bir insan ve efsanevî bir yaratık gibi şaşkın şaşkın seyredilmekteydi. Ama Anton'un yaşlı pedere hayranlık dolu saygısından kaynaklanan o neredeyse sevecen bakış, bilgin peder konusunda Knecht'in en azından gözlerini açmıştı. Bu andan sonra arada bir Peder Jacobus'a bir göz atmadan duramadı, onun Romalıları andıran profilini keşfetti derken, yavaş yavaş Peder Jacobus'un sıradan bir kafa ve karakter

sahibi sayılamayacağını gösteren değişik özelliklerini ele geçirdi. Kendisinin bir tarihçi olduğunu ve Benedikten tarihine herkesten daha aşına biri sayıldığını ise zaten biliyordu.

Bir gün Peder Jacobus konuştu Knecht'le; sesinde manastırdaki yayvan konuşma üslubunun bir özelliği gibi görünen hayli lütufkâr, keyifli ve biraz babacan tondan eser yoktu. Josef'i ikindi ayininden sonra odasına davet etti. Yavaşça, neredeyse ürkek bir sesle, ama sözcükleri olağanüstü bir titizlikle telaffuz ederek, "Kastalya'nın tarihini bilen, hele Boncuk Oyunu'ndan anlayan biri sayılmam gerçi," dedi. "Ama görünüşe bakılırsa, üyeleri olduğumuz birbirinden bu kadar değişik tarikatlar arasında giderek daha sıkı bir dostluk kuruluyor, ben de kendimi böyle bir dostluğun dışında tutmak istemem doğrusu, ben de sizin burada bulunuşunuzdan kendim için zaman zaman biraz yararlanmak isterim." Gayet ciddi bir edayla konuşuyordu Peder Jacobus; ama sesindeki yavaşlık ve kocamış zeki yüzü, aşırı nazik sözlerini ciddilik ve ironi, teslimiyet ve hafif alay, coşku ve oyun arasında gidip gelen o harikulade çokanlamlılıkla donatıyordu; iki ermişin ya da iki kilise büyüğünün selamlaşmalarındaki bitip tükenmez eğilmelerden oluşan nezaket ve sabır oyununun insanda uyandırdığı çokanlamlılık izlenimine benziyordu örneğin. Çin dili ve kültürüne ilişkin çalışmalardan aşınası olduğu bu üstünlük ve alay, bu bilgelik ve inatçı seremoni karışımı yüreğini serinletti, canına can kattı Josef'in; Peder Jacobus'un ki gibi bir ses tonunu –Boncuk Oyunu üstadı Thomas'ın da çok iyi üstesinden geldiği bir tonda buhanidir iştirmediğini anımsadı; sevinç ve şükranla daveti kabul etti. Akşam vakti pederin sessiz bir yan binanın sonundaki sapa konutuna yollandı, hangi kapıyı çalsam diye düşünüyordu ki, bir piyano müziği işiterek şaşırdı. Kulak kabartıp dinledi, Purcell'in bir sonatıydı, iddiasız, virtüözca denemeyecek, ama usul bakımından kusursuz ve temiz bir şekilde çalınıyordu; saf ve yürekten bir neşeyle dolu müzik, o gönül okşayıcı üçlü akorlarıyla içtenlikli ve güler yüzlü, konuttan dışarı taşıp geliyor, Knecht'e Waldzell'de geçen günleri, bu tür parçaları dostu Ferromonte'yle oturup değişik enstrümanlarla çaldıkları günleri anımsatıyordu. Bir haz duygusuyla dolup taşarak sonat bitene

kadar bekledi Knecht; sessiz ve loş koridorda işte öylesine yalnız ve dünyadan uzak, öylesine pervasız ve masum, öylesine çocuksu ve üstün bir yankılanışı vardı müziğin, suskunluk büyüsünü henüz üzerinden sıyrıp atamamış dünyada yankılanan her iyi müzik gibiydi tıpkı. Josef kapıyı vurdu, Peder Jacobus, "Giriniz!" diye seslendi ve alçakgönüllü bir ağırbaşlılıkla kalkıp konuğunu karşıladı. Küçük piyanodaki iki mum hâlâ yanıyordu. Knecht'in sorusuna evet'le karşılık verdi Peder Jacobus, her akşam yarım, hatta bazen tam bir saat piyano çalıyordu. Gündüzki çalışmasına havanın kararmasıyla son veriyor, yatmadan önceki saatlerde ise okuyup yazmaya pek yanaşmıyordu. Derken müzikten konuşmaya başladılar, Purcell'den, Händel'den, Benedikten tarikatı içindeki çok eski müzik geleceğinden, tarihini öğrenmeye Knecht'in can attığı, aslında müzik temeli üzerine kurulu bu tarikattan bahsettiler. Konuşma canlandı, alevlendi giderek ve yüzlerce sorun üzerinde gezindi; yaşlı pederin tarih bilgisine gerçekten diyecek yoktu, ama Kastalya'nın, Kastalya'daki tarikatın tarihiyle ve Kastalya'dakilerin savunduğu düşünce ve görüşlerle fazla ilgilenmediğini yadsımadı, ayrıca Kastalya'ya karşı eleştirel bir gözle baktığını ve buradaki "tarikatı" Hristiyan topluluklarının bir taklidi gördüğünü saklamayıp açığa vurdu, hem de küfre dayalı bir taklit olarak görüyordu, çünkü Kastalya tarikatı kendine bir dini, bir Tanrıyı ve bir kiliseyi temel almamıştı. Knecht bu eleştiri karşısında saygılı bir dinleyici tavrını korudu, ama yine de din, Tanrı ve kilise konusunda Benedikten tarikatının ve Roma-Katolik kilisesinin görüşleri dışında başka görüşlerin de var olabileceğini, var olduğunu, amaç ve çaba bakımından bunlardaki içtenlikten ve ruhanî yaşam üzerindeki derin etkilerinden kuşku duyulamayacağını belirtmeden duramadı.

"Doğru," diye cevapladı Jacobus. "Siz bunları söylerken Protestanları da düşünüyorsunuz kuşkusuz. Protestanlar din ve kiliseyi ayakta tutmayı başaramadılar, ama zaman zaman cesaret isteyen pek çok işin üstesinden geldiler ve örnek kişiler yetiştirdiler. Hayatımda birkaç yıl var ki, birbirine düşman Hristiyan mezhep ve kiliseleri arasındaki uzlaşma girişimleri benim öncelikli inceleme ve araştırma konularım arasında yer al-

dı; özellikle 1700'lerdeki uzlaşma girişimleri, filozof ve matematikçi Leibniz ile eksantrik bir kişi olan Kont Zinzendorf gibi düşman kardeşleri birbiriyle barıştırmaya yönelik çabalar. Çokluk pek acele ve amatörce karar veren bir kafa yapısı var gibi görünüyorsa da, genellikle on sekizinci yüzyıl, düşün tarihi bakımından dikkate değer ölçüde ilginç ve çok yönlüdür; özellikle o dönemin Protestanları sık sık ilgimi çekmiş, çalışmalarına konu olmuştur. Bir ara söz konusu dönemde yaşamış pek seçkin bir filolog, öğretmen ve eğitici keşfetmiştim; kendisi Suebya'lı bir piyetistti ayrıca, ahlak üzerindeki etkisinin ölümünden rahat iki yüz yıl sonrasına kadar sürdüğü açık seçik kanıtlanabilen bir kişiydi. – Ama konuyu değiştirdik galiba, biz yine gerçek tarikatların yasallığı ve tarihsel misyonuna dönelim...”

“Ah, hayır,” diye sesini yükseltti Josef Knecht. “Sözünü ettiğiniz öğretmen üzerinde konuşmaya devam edebiliriz. Onun kim olduğunu sanırım çıkarabilirim.”

“Tahmin edin öyleyse.”

“İlkin Halle'li Francke gelmişti aklıma, ama söz konusu kişi için bir Suebya'lı demiştiniz, bu durumda Johann Albrecht Bengel'den başkasını düşünemiyorum.”

Jacobus bir kahkaha koyverdi, bir sevinç parıltısı bu bilgin kişinin yüzünü aydınlattı. “Siz beni şaşırtıyorsunuz, sevgili dostum,” dedi diri bir sesle. “Sözünü ettiğim kimse gerçekten de Bengel'di. Peki ama, siz nereden tanıyorsunuz kendisini? Yoksa uzaklarda kalan böyle unutulmuş kişi ve isimleri bilmek o şaşılasi eyaletiniz Kastalya'da doğal bir şey midir? Kuşkununuz olmasın, manastırımızdaki bütün rahiplere, öğretmen ve öğrencilere sorsaydınız, hatta geriye doğru birkaç kuşağı da katsaydınız sorduklarınızın arasına, yine de bu ismi bilen çıkmazdı.”

“Kastalya'da da fazla kimse çıkacağını sanmıyorum. Belki ben ve dostlarımdan ikisi, o kadar. Bir ara on sekizinci yüzyıl piyetizmi üzerinde çalışmıştım, özel bir çalışmaydı yalnız. Suebya'lı birkaç teolog dikkatimi çekti, kendilerine hayranlık ve saygı duydum, en çok da bu Bengel denen kişiye. Bana o zamanlar ideal bir öğretmen ve gençler için bir yol gösterici gibi görünmüştü. Beni öylesine büyülemişti ki, eski bir kitapta bul-

duğum bir portresinin fotoğrafını çektirip bir süre masamın üstüne asmıştım.”

Peder Jacobus hâlâ gülüyordu. “Seninle bu karşılaşmamızda alışmadık, gizemsel bir taraf var,” dedi. “Çalışmalarımız sırasında bu unutulmuş adamın ikimizin de karşısına çıkması ilginç. Ama daha da ilginç, Suebya’lı bu Protestanın, Benedikten tarikatından bir rahiple Kastalyalı bir boncuk oyuncusunu hemen aynı zamanda etkilemesidir. Beri yandan, sizin Boncuk Oyunu’nu ben kafamda öyle bir sanat olarak tasarlıyorum ki, pek çok hayal gücünü gerektiriyor; dolayısıyla, Bengel gibi akla ve mantığa sınıksı bağlı birinin sizi bu kadar cezbetmesine şaşırdım.”

Knecht keyifli keyifli güldü. “Bilmem ama,” dedi, “Bengel’in Yohanna vahyi üzerinde pek çok yıl süren çalışmasını, ayrıca bu İncil’deki kehanetlerin yorumunda izlediği yöntemi anımsarsanız, mantıksallığın karşı kutbuna da dostumuzun aşına olduğunu kabul edersiniz sanırım.”

“Doğru,” diye cevapladı peder neşeli bir edayla. “Peki, söz konusu karşıtlıkları siz nasıl açıklıyorsunuz?”

“Bir espride bulunmama izin verirseniz, şöyle diyeceğim: Bengel’in eksikliğini duyup farkına varmadan özlemle aradığı ve ele geçirmeyi arzuladığı şey Boncuk Oyunu’ydu. Anlayacağınız, ben kendisini bizim oyunun gizli kalmış öncü ve atalarından biri sayıyorum.”

Yeniden ciddileşen Jacobus ihtiyatla sordu: “Özellikle Bengel’i sizin atalar listesi kapsamına almanız bence biraz aşırı bir davranış. Bunu haklı kılacak neler söyleyebilirsiniz bakalım?”

“Bir espriydi benimkisi, ama savunulabilecek bir espri. Henüz gençlik yıllarında, İncil üzerindeki o büyük çalışmaya koyulmadan önce Bengel bir ara dostlarına bir planından söz açmış, ansiklopedik bir yapıtta zamanın tüm bilgisini simetrik ve sinoptik olarak bir merkez etrafında düzenleyip özetlemeyi umduğunu açıklamıştı. Bu da, Boncuk Oyunu’nun yaptığından başka bir şey değil.”

“Böyle bir ansiklopediyi hazırlamak bütün on sekizinci yüzyılın kafasında yaşattığı bir düşünceydi,” diye yükseltti sesini Peder Jacobus.

“Öyleydi,” diye karşılık verdi Josef. “Ama Bengel bilim ve araştırma konularını sadece yan yana sıralamayı değil, onları iç içe geçirmeyi amaçlıyordu, niyeti organik bir yapı oluşturmaktı, ortak bir payda arayıp bulmak üzere yola çıkmıştı. Bu ise Boncuk Oyunu’nun temel düşüncelerinden biridir. Hatta ben daha ileriye giderek şöyle bir sav öne süreceğim: Bengel’in elinde bizim Boncuk Oyunu’na benzer bir sistem olsaydı, o büyük yanılsa düşmekten kendini korur, kalkıp kehanet sayılarını hesaplamaz, Deccalı ve Bin Yıllık Hükümranlığı müjdelemezdi. Bengel, kendi içinde bir araya getirdiği çeşitli yetenekleri ortak bir amaç üzerinde yoğunlaştırmasını sağlayacak, özlemle aradığı yönü ele geçiremedi pek, bu yüzden matematik yeteneğiyle filoloji alanındaki keskin zekâsının ortak çalışması sonunda bilimsel bir titizlikle hayal gücünün tuhaf bir karışımı sayılan ve kendisini yıllarca uğraştıran ‘zaman-düzenlemesi’ doğup ortaya çıktı.”

“İyi ki tarihçi sayılmazsınız,” dedi Peder Jacobus. “Hayal kurmalara gerçekten eğilimli birisiniz. Ama ne demek istediğinizi anlıyorum; ben ancak kendi uzmanlık alanımda kılı kırk yaran biriyim.”

Verimli bir söyleşi oldu, Josef Knecht’le Peder Jacobus’un birbirini tanımasına yardımcı oldu söyleşi, ikisinin arasında bir çeşit dostluğun kurulmasını sağladı. Peder Jacobus, kendisi Benedikten, delikanlı Josef ise Kastalya olmak üzere iki ayrı tarikat mensubunun aynı zamanda böyle bir keşifte bulunmasına, Württemberg eyaletindeki bir manastırda hocalık yapan bu zavallı adamı, kaya gibi sağlam bir kafaya, beri yandan ince, narin bir ruha sahibi olan, hayalperestliği kadar akılcılığıyla da ün yapmış Bengel denen bu insanı keşfetmesine pek rastlantı gözüyle bakmıyor ya da en azından bunu sıradan bir rastlantı saymıyordu. Aynı görünmez mıknaatısın güçlü etkisi altına aldığı, her ikisini birbirine bağlayan bir bağ vardı mutlaka. Ve Purcell’in sonatıyla başlayan o geceden sonra söz konusu bağ gerçekten kendini açığa vurmuştu, Peder Jacobus böylesine eğitilmiş ve eğitmeye açık, deha sahibi bir gençle fikir alışverişinde bulunmanın zevkini çıkarıyordu, ancak pek sık ele geçirdiği de söylenemezdi bu fırsatı. Knecht’e gelince, tarihçi Peder Ja-

cobus'la birlikteliği ve onun tarafından eğitilmeye başlanması, uyanışa götüren bir yol olarak gördüğü yaşamında yeni bir aşamaydı. Birkaç kelimeyle söylemek istersek, Peder Jacobus sayesinde tarihi öğrendi Knecht, tarih araştırmalarının ve tarih yazımının içerdiği yasallıklarla çelişkileri öğrendi, sonraki yıllarda daha da ileriye giderek yaşanan an'a ve kendi yaşamına tarihsel bir olgu gözüyle bakma becerisini edindi.

Josef Knecht ve Peder Jacobus arasındaki söyleşiler çokluk kabına sığmayarak gerçek tartışmalara, saldırılara ve savunmalara dönüşüyordu; başlangıçta saldırganlığa daha çok heves eden Peder Jacobus'tu kuşkusuz. Knecht'in ruh dünyasını tanıdıkça, bu pek çok şey vaat eden genç dostunun dinsel bir eğitim disiplininin uzak, entelektüel-estetik manevî bir dünyanın disiplini içinde büyüdüğünü öğrendikçe duyduğu üzüntü arttı. Onun düşünce tarzında saptadığı kusurların faturasını bu "modern" Kastalya ruhuna, Knecht'in gerçeğin uzağında kalışına ve oyunsu soyutlamalara eğilimine çıkardı. Beri yandan, ne zaman Knecht kendi düşünce tarzına pek yakın bulduğu yozlaşmamış görüş ve düşüncelerle karşısına dikilse, genç dostunun sağlıklı doğasının Kastalya'daki eğitime gösterdiği güçlü direnişten dolayı sevincinden bayram yapıyordu. Josef, yaşlı pederin Kastalya'ya yönelik eleştirilerini gayet soğukkanlı karşılıyor, hırsını alamayan peder fazla ileri gider gibi olduğu anlarda saldırıları serinkanlılıkla geri çeviriyordu. Hem Peder Jacobus'un Kastalya'ya ilişkin aşağılayıcı sözleri arasında öyleleri de vardı ki, Josef bunlara bir ölçüde hak vermekten kendini alamıyordu. Ve Mariafels'te kaldığı süre içinde bir noktada hayli değişti görüşü. Söz konusu nokta da Kastalya ruhunun dünya tarihiyle ilişkisiydi, "tarih duygusundan tümüyle yoksunluk" diye nitelediği şeydi Peder Jacobus'un. "Siz matematikçiler ve boncuk oyuncular," diyordu Peder Jacobus hiç çekinmeden, "kendinize öyle bir dünya tarihi damıtıp kotarmışsınız ki, yalnızca düşün ve sanat tarihinden oluşuyor, sizin dünya tarihi kan ve gerçekten yoksun; ikinci ve üçüncü yüzyılda Latince cümle yapısındaki yozlaşmayı avcunuzun içi gibi biliyorsunuz, ama İskender'den ya da Sezar'dan ya da İsa'dan hiç haberiniz yok. Dünya tarihi karşısında öyle bir davranış sergiliyorsunuz

ki, bir matematikçinin yalnızca kurallara ve formüllere yer veren, gerçeğe, iyiye ve kötüye, zamana, düne, yarına kapılarını kapayan, sonsuz, sığ ve matematiksel bir hal'den başka şey bilmeyen davranışından geri kalır yanı yok."

"İyi ama bir çekidüzene sokmaksızın tarihbilimle nasıl uğraşabilir insan?"

"Elbet, tarihe çekidüzen vermek gerekir," diye parladı Peder Jacobus. "Her bilim bir bakıma düzene sokma, sadeleştirme uğraşıdır, sindiremeyeceği şeyi akıl için sindirilebilir duruma getirmektir. Biz öyle inanıyoruz ki, tarihte içkin kimi yasaları ele geçirdik, tarihsel gerçeği bulup çıkarırken bunları göz önünde tutmak zorundayız. Bir anatomist bir kadavrayı kesip biçerken nasıl tümüyle şaşırtıcı bir durum karşısında bulmaz kendini, epiderm tabakasının altında bir organ, kas, bağ ve kemik dünyasıyla karşılaşp belleğinde taşıdığı şemayı doğrulanmış görür, onun gibi örneğin. Ne var ki, gözü kendi organizmasındaki şemadan başka şey görmeyen, dolayısıyla elinin altındaki objenin birkezliği ve bireysel gerçekliği üzerinde durmayan anatomist de bir Kastalyalı gibidir tıpkı, bir boncuk oyuncusudur, en elverişsiz obje üzerinde matematik çalışması yapan biridir. Tarihle ilgilenen kişi, zekâ ve yöntemlerimizin düzenleyici gücüne beslediği o duygulandırıcı çocuksu inancını ilgi alanı içine taşıyabilir, ama bunun dışında ve buna karşın olayların akıl sır ermez gerçekliği ve birkezliğine saygı göstermek zorundadır. Tarihle uğraşmak, sevgili dostum, şaka götürmez asla, sorumsuzca oynanan bir oyun değildir. Tarihle uğraşan kişinin bilmesi gereken, bu uğraşla akıl almayacak, ama yine de zorunlu ve alabildiğine önemli bir şeyin ele geçirilmeye çalışılmakta oluşudur. Tarihle uğraşmak, insanın kendini bir karmaşanın eline teslim etmesi, öyleyken düzen ve anlama olan inancını yitirmemesidir. Çok ciddi bir misyondur tarihle uğraşmak, genç dostum, belki de trajik bir misyon."

Knecht'in o zamanlar dostlarına yazılmış mektuplarda değindiği Peder Jacobus'un sözleri arasında belirleyici bir tanesi daha var ki, onu da buraya almadan geçemeyeceğiz.

"Gençler için büyük adamlar, dünya tarihi pastasının içindeki kuru üzümler gibidir; söz konusu kişiler pastanın gerçek

özü içinde de yer alır, gerçek büyükleri sözde büyüklerden ayırmak hiç de sanıldığı kadar basit değildir. Sözde büyüklerde büyüklük izlenimini uyandıran tarihsel andır, bunun önceden kestirilmesi ve buna el atılmasıdır. Tarihçiler, yaşamöyküsü yazarları, hele gazeteciler arasında pek çok kişi vardır ki, tarihsel anın önceden kestirilerek saptanmasını, bir başka deyişle anlık başarıyı büyüklüğün belirleyici özelliği sayar. Akşamdan sabaha diktatör olup çıkan bir onbaşı, bir süre için bir imparatoru parmağına dolama marifetini gösteren bir kibar fahişe bu gibi tarihçilerin baş tacı ettiği kişilerdir. İdealist gençler ise, tersine başarısız trajik kişileri, bir dava uğrunda canını verenleri, yeryüzüne gelmekte biraz acele etmiş ya da biraz geç kalmış kimseleri daha çok bağırklarına basarlar. Kuşkusuz her şeyden önce bizim Benedikten tarikatının bir tarihçisi olan bana gelince, benim için dünya tarihinde en çekici, en şaşırtıcı ve incelenip araştırılmaya en değer şey kişiler değil, darbeler, başarılar ya da yıkılıp gitmeler değildir, benim gönlüm ve doyumsuz merakım bizim tarikat gibi kurumlardadır, o uzun ömürlü örgütlerdedir; öyle örgütler ki, akıl ve ruhtan yola koyularak insanları bir araya toplamaya, eğitmeye ve değişik bir kalıba dökmeye çalışır, onları etnik arındırma ve geliştirme yoluyla değil, eğitimle, kan değil, ruh yoluyla gerek efendilik, gerek kulluk edebilecek soylu kişilere dönüştürmeyi amaçlar. Yunan tarihinde kahramanların yıldızlarla döşenmiş gökkubbesi değil, o sırtışık bağırıp çağırmalarıyla agoralar değil, Pythagorasçıların ya da Platon akademisi mensuplarınınkine benzer girişimler büyülemiştir beni. Çinlilerde ise Konfüçyüs sisteminin uzun ömürlülüğü kadar beni kendine çeken bir başka şey olmamıştır; bizim Batılıların tarihinde ise Hristiyan kilisesi ve ona hizmet edip onun içinde yuvalanmış tarikatlar bana birinci sınıf tarihsel değerler gibi görünmüştür hep. Serüven meraklısı birinin bir ara şansının yaver gidip bir ülkeyi fethetmesi, bir devlet kurup bunun yirmi, elli, hatta yüz yıl ayakta kalması ya da iyi niyetli idealist bir kralın, bir imparatorun çıkıp dürüst bir politikaya kendini adanması ya da kültürel bir düşü gerçekleştirme çalışması veya aşırı baskı altında bir ulusun ya da bir başka topluluğun işitilmedik işler başarması, işitilmedik sıkıntıları

göğüsleyebilmesi, bütün bunlar, benim için, bizim tarikat gibi örgütlerin boyuna kurulmak istenmiş olması ve bazısının bin, bazısının iki bin yıldır varlığını sürdürebilmesi kadar ilginç değildir asla. Kutsal kilisenin kendisinden söz açmak istemiyorum, biz inananlar için her türlü tartışmanın üstündedir çünkü. Ama Benedikten, Dominiken, daha ileride Cizvit tarikatı gibi tarikatların pek çok yüzyıllık bir geçmişinin bulunması ve bütün bu yüzyıllar içinde tüm gelişmelere, yozlaşmalara, uyumlara ve zorbalıklara karşın çehresini, sesini, tavrını ve bireysel ruhunu koruması, işte benim için tarihin ilginç ve hepsinden çok saygıya değer olayı.”

Kızgınlıkla söylenmiş en haksız sözler bile Peder Jacobus’a hayranlık duymaktan Knecht’i alıkoymuyordu. Oysa Peder Jacobus’un gerçek kimliği konusunda o zamanlar henüz hiçbir bilgi sahibi değildi; ona sadece derin ve dâhi bir bilgin gözüyle bakıyor, bunun dışında pederin bizzat bilinçli olarak dünya tarihi içinde yer alıp bu tarihin şekillenmesinde rol oynadığına, Benedikten tarikatının başta gelen politikacısı sayıldığına ve pek çok çevreden bilgi, tavsiye ve aracılık için kendisine başvuru- rulan siyaset tarihi ve çağdaş politika uzmanı olduğuna ilişkin hiçbir bilgisi yoktu. İlk iznine kadar yaklaşık iki yıl yalnızca bir bilgin gözüyle bakıp ahbablık etti Peder Jacobus’la; yaşamı, işi gücü, ünü ve etkisine ilişkin olarak pederin kendisine çevrilmiş tek yüzünü gördü sadece. Bu bilgin kişi susmasını biliyor, dostluk ilişkisinde de aynı beceriyi göstermekten geri kalmı- yordu; aynı şekilde manastırdaki kardeşleri de Josef’in kendile- rinden ummadığı kadar büyük bir ustalıkla susabilen kişilerdi.

Yaklaşık iki yıl sonra Knecht manastırdaki yaşama dışarı- dan gelmiş bir konuğun asla başaramayacağı kadar uyum sağ- lamıştı. Orgçunun küçük motet* korosunda eski ve saygın bir geleneğin ince iplikler halinde ileriye taşınmasına karınca ka- rarınca yardım etmişti. Manastırın müzik arşivinde bazı keşif- lerde bulunmuş ve eski yapıtlardan çıkardığı birkaç kopyayı Waldzell’e, özellikle Monteporf’a yollamıştı. Acemilerden olu- şan küçük bir gruba Boncuk Oyunu dersi vermiş, delikanlı An-

* Çalgı eşliğinde ya da tek başına söylenen, dinsel ya da dinsel olmayan çoksesli müzik parçası. (Ç. n.)

ton da hayli çalışkan bir öğrenci olarak bu kursa katılmıştı. Başrahip Gervasius'a Çinceyi değil ama, civanperçemi saplarıyla neler yapılabileceğini öğretmiş, onu kehanetler kitabındaki hikmetli sözler üzerinde daha ileri bir meditasyon yöntemiyle tanıştırmıştı; Başrahip Gervasius Knecht'e çok alışmış, konuğunu başlangıçta yaptığı gibi zaman zaman kendisiyle şarap içmeye ayartma girişimlerinden çoktan vazgeçmişti. Kastalya'daki Boncuk Oyunu üstadının, Josef Knecht'ten Mariafels'tekilerin memnun kalıp kalmadığına ilişkin olarak yönelttiği soruya karşılık Peder Jacobus'un altı ayda bir yazdığı raporlar birer övgü niteliğindeydi. Ne var ki, Knecht'in oyun kursuna ilişkin ders ve not listeleri Kastalya'da bu raporlardan daha bir titizlikle incelenmekteydi; kursta erişilmiş düzey pek parlak olarak değerlendirilmese de, Öğretmen Knecht'in bu düzeye erişmede ve genellikle manastırın töre ve ruhuna uyum sağlamada izlediği yol sevindiriciydi. Knecht'in kendisine hiç sezdirmemekle birlikte Kastalya'dakilerin hepsinden çok memnurlukla karşılayıp hiç beklemedikleri şey, onun ünlü Peder Jacobus'la sık sık, senli benli, hatta sonunda doğrudan bir dostluk ilişkisi içinde görüşüp konuşmasıydı.

Peder Jacobus'la Knecht'in görüşüp konuşmaları çok değişik meyveler verdi; bu meyvelerle ya da Knecht'in en sevdiği meyveyle ilgili olarak biraz vakitsiz birkaç söz söylememizi lütfen hoş karşılasın okuyucu. Yavaş yavaş, yavaş yavaş olgunlaştı meyve, düzdeki ovaların bereketli topraklarına ekilen yüksek yaylalardaki ağaçların tohumları gibi acele etmeden ve kuşkuyla gelişip büyüdü: Tavlı toprağa ve babacan bir iklime emanet edilmiş tohumlar, atalarının büyürken içlerinden eksik etmediği bir çekingenlik ve güvensizliği miras olarak kendilerinde taşıyor, ağırdan alarak büyümeler onların kalıtsal özelliklerindedir. Zeki bir adam olan peder de, kendi üzerinde söz konusu olabilecek her etkiyi denetim altında tutmaya alışmıştı, karşıt kutuptaki meslektaşları olan genç dostunun Kastalya ruhuna ilişkin kendisine sunduğu her şeyin de ancak duraksayarak ve adım adım içinde kök salmasına izin verdi. Ama yine de gidecek bir filizlenip yeşermedir açığa vurdu kendini. Knecht'in manastır yıllarındaki olumlu yaşantıları arasında hepsinden

üstün ve hepsinden değerli bir şey varsa, görmüş geçirmiş yaşlı pederin ruhunda kendisine karşı umarsız başlangıçlardan çekine duraksaya bir güven duygusunun serpilip boy atması, pederin iç dünyasının kapılarını ona aralaması, genç hayranının yalnız şahsına değil, aynı zamanda onun şahsında Kastalya damgasını taşıyan özelliklere karşı bir anlayışın ağır bir tempoyla yeşererek daha da ağır bir tempoyla açığa vurulmasıydı. Sadece bir öğrenci, anlatılanlara kulak verip dinleyen ve öğrenen biri konumundaki genç Knecht, ilk zamanlar “Kastalya” ya da “boncuk oyuncusu” sözlerini alaylı bir vurgulamayla ağzından çıkaran, hatta bunları açıkça aşağılayıcı sözler gibi ağzına alan yaşlı pederin önüne düşmüş, onu adım adım ileriye götürerek Kastalya’daki düşünce tarzının önemini kendisine benimsetmiş, onun ilkin hoşgörölü davranıp sonunda saygı gösterecek Kastalya’daki düşünce tarzının, tarikatın, entelektüel soyluluğu gerçekleştirmeye yönelik eğitim çalışmalarının değerini kabul etmesini sağlamıştı. Yaşlı peder, iki yüzyılı pek aşmayan geçmişiyile kuşkusuz Benedikten tarikatının bin beşyüz yıl gerisinde kalan Kastalya tarikatının genç üyelerine kusur bulmaktan vazgeçmiş, Boncuk Oyunu’na salt estetik bir züppelik gözüyle bakmayı bırakmış, yaşları birbirinden öylesine farklı iki tarikatın ileride aralarında bir dostluk ve ittifak kurabilmesini düşünölemeyecek bir şey gibi görmez olmuştu. Josef, yaşlı pederin gönlünün kısmen fethedilmesini kişisel bir mutluluk sayıyordu; Kastalya’dakilerin buna Mariafels’teki misyon ve başarısının doruk noktası gözüyle baktıklarından henüz bir süre daha habersiz yaşadı. Manastırdaki görevi zaman zaman kafasını kurcalıyor, burada aslında bir iş yapıp yapmadığı, bir işe yarayıp yaramadığı, başlangıçta gözüne terfi ve ödüllendirme gibi görünen ve Kastalya’daki meslektaşlarınca gıpta konusu yapılan manastıra yollanışının böyle giderse daha çok yüz ağartıcı denemeyecek bir emeklilik, bir kızağa çekiliş anlamına gelip gelmeyeceğı üzerinde düşünüp taşıyor, ama bir sonuca varamıyordu. Nerede olsa bir şeyler öğrenebilirdi insan, o zaman manastırda neden başarılmasındı bu? Ne var ki, Kastalya açısından bakılınca Mariafels, Peder Jacobus sayılmazsa bir bilim cenneti, bilimle uğraşanlara örnek oluşturacak bir yer de-

ğildi ve Knecht hepsi de çokluk kanaatkâr heveskârların arasında hapsolup kalmakla Boncuk Oyunu sanatında küflenmeye yüz tutup tutmadığını, bu alanda gerileyip gerilemediğini de doğru dürüst saptayabilecek durumda değildi. Ama bu belirsizlik ortamında gerek açgözlülükten uzaklığı, gerek daha o zamanlar hayli geniş boyutlara varan *amor fati*'si yardım elini uzattı kendisine. Genellikle bu eski ve rahatına düşkün manastır dünyasında bir konuk ve küçük çapta bir uzman kimliğiyle sürdürdüğü yaşam, Waldzell'deki ikbal düşkünü kişiler arasında son zamanlardaki yaşamından daha iç açıcıydı. Diyelim yazgı onun anavatandan uzak bu küçük görevde sürekli kalmasını istedi, manastırdaki yaşamında bazı değişikliklere gidecek, örneğin bir manevrayla Kastalya'daki dostlarından birini buraya getirtmeye çalışacak ya da en azından her yıl uzunca bir izin almaya bakıp Kastalya'nın yolunu tutacak, bu kadarla yetinip halinden şikâyet etmeyecekti.

Bu yaşamöyküsü taslağının okuyucusu, belki Knecht'in manastırdaki hayatının bir başka yüzü olan dinsellik konusunda kendisine bilgi sunulmasını beklemektedir. Ancak, biz bu konuda ihtiyatlı bazı değinmelerden öteye geçemeyeceğiz. Knecht'in Mariafels'te dinle, pratik yaşamda her gün uygulanan Hıristiyanlıkla derunî bir karşılaşmayı belki değil, gerçekten yaşadığı, onun daha sonraki bazı söz ve davranışlarından açıkça görülmektedir; ancak, Knecht'in Mariafels'te bir Hıristiyan kişiye dönüşüp dönüşmediği ya da böyle bir şeyin ne ölçüde gerçekleştiği sorusunu ister istemez yanıtsız bırakacağız, işin bu yanına bizim inceleme ve araştırmalarımız uzanamamaktadır. Knecht, Kastalya'da dinlere karşı beslenen saygı dışında sofuluk diye niteleyebileceğimiz bir tür huşu duygusunu da içinde taşımaktaydı; Hıristiyanlık öğretisi ve bu öğretinin klasik biçimleri konusunda daha okul döneminde, özellikle kilise müziğini incelerken hayli bilgi edinmişti, her şeyden önce takdis törenini ve kuddas ayinini çok iyi biliyordu. Benedikten tarikatının üyeleri arasında, o zamana kadar kuramsal ve tarihsel bakımdan aşinası olduğu dini hâlâ yaşayan bir varlık olarak karşısında bulup hayret etmiş ve içinde saygı duyguları uyanmıştı. Pek çok ayine katılmış ve Peder Jacobus'un yazıla-

rından birkaçını okuması ve konuşmalarının üzerindeki etki-
siyle bu Hristiyanlık olayını tüm somutluğuyla görebilecek du-
ruma gelmişti; yüzyıllar içinde Hristiyanlık pek çok kez çağ-
daşlığını yitirip gerilere düşmüş, fosilleşip arkaik bir nesneye
dönüşmüştü, ama her defasında da çıkıp geldiği kaynaklara
dönüp yeni bir dirimsellik kazanmış, elinden kaptırdığı çağ-
daşlık ve üstünlüğü yeniden ele geçirmişti. Zaman zaman yap-
tıkları söyleşilerde Peder Jacobus tarafından kendisine telkin
edilen görüşe, belki Kastalya kültürünün de Hristiyan Batı
kültürünün geç dönemde ortaya çıkan laikleştirilmiş geçici bir
kolundan başka şey olmadığı, bakarsın günün birinde bu kül-
tür tarafından yeniden soğurulup alınacağı düşüncesine artık
ciddi olarak karşı çıkmıyordu. Öyle de olsa, demişti bir gün Pe-
der Jacobus'a, madem bir kez Benedikten değil, Kastalya tarika-
tının içindeydi yeri, mademki orada hizmet görmesi takdir
edilmişti, kendisine düşen buradaki çalışmalara katılmak ve
yüzünün akıyla işin içinden çıkmak, bir parçasını oluşturduğu
Kastalya'daki düzenin sonsuza kadar ya da uzunca bir süre
varlığını koruyup koruyamayacağını kendine dert etmemekti;
tarikât değiştirmeye, erdemlilikle pek bağdaşmayan bir tür ka-
çış gözüyle bakabilirdi ancak. Örneğin, o pek saygıdeğer Jo-
hann Albrecht Bengel de kendi döneminde geçici bir süre var
olabilen küçük bir kilisenin hizmetinde çalışmış, ama o ezelî ve
ebedî kudreti elinde bulunduran varlığa da hizmet etmekten
geri kalmamıştı. Sofulukla, yani gerektiğinde canını gözden çı-
karacak kadar inanç ve sadakatle her mezhepte ve her aşamada
hizmet etme olanağı vardır; ayrıca, kişisel bütün dindarlıkların
dürüstlük ve değerini kanıtlayacak biricik geçerli sınav böyle
bir hizmet ve sadakattir.

Knecht'in Mariafels'teki rahiplerin yanına yollanmasının
üzerinden yaklaşık iki yıl geçmişti ki, bir gün manastıra bir ko-
nuk çıkıp geldi; konuk büyük bir titizlikle uzak tutulmaya çalış-
ıldı Knecht'ten, hatta onunla şöylece tanıştırmaktan bile kaçır-
ıldı. Bu durum merakını uyandırdı Knecht'in, zaten topu topu
birkaç gün manastırda kalan konuğu izlemeye koyuldu, aklın-
dan türlü şeyler geçti, örneğin konuğun üzerinde taşıdığı dinî
kisveye bir tebdili kıyafet gözüyle baktı. Başrahiple, özellikle Pe-

der Jacobus'la yabancı konuk kapalı kapılar arkasında oturup uzun uzun konuştular, haberciler sık sık ivedi haberler getirdi konuğa, konuğun kendisi de sık sık ivedi haberler yolladı. Manastırın politik ilişkileri ve politik geleneği konusunda en azından kulaktan dolma bilgi sahibi olan Knecht, konuğun manastıra gizli bir misyonla yollanmış yüksek kademedeki bir devlet adamı ya da ülke içinde tebdili kıyafet dolaşmaya çıkmış bir prens olduğunu tahmin etti. Gözlemleri üzerinde düşünürken, geçmiş aylarda manastıra daha başka bazı konukların da uğradığını anımsadı, onlar da birden gözüne esrarengiz ve önemli kişiler gibi göründü. Kastalya'daki "polis" biriminin güler yüzlü müdürü Dubois geldi aklına ve onun Mariafels'teki bu tür olaylardan gözünü ayırmamasına yönelik ricasını anımsadı. Kendisinden istenen raporları kaleme almak için hâlâ içinde ne bir istek ne bir çağrı hissediyordu; ama yine de bu lütüfkâr adama uzun zamandır mektup yazmadığını ve böylelikle kendisini belki de büyük bir düş kırıklığına uğrattığını düşününce, vicdanında bir rahatsızlık duyar gibi oldu. Oturup uzun bir mektup kaleme alarak susmasının nedenlerini açıkladı ve mektuba biraz ağırlık kazandırmak için bir iki satırla Peder Jacobus'la ilişkisine değindi. Ancak, mektubunun nasıl bir titizlikle ve kimler tarafından okunacağından tümüyle habersizdi.

Misyon

İlk gidişinde manastırda kalışı iki yıl sürdü Knecht'in; şimdi sözünü edeceğimiz günlerde otuz yedi yaşında bulunmaktaydı. Manastırdaki konukluğu sona ermişti anlaşılan; Müdür Dubois'ya yazılan uzun mektubun üzerinden yaklaşık iki ay geçmişti ki bir sabah başrahibin odasına çağrıldı. Herhalde bu sevimli adam Çin dili ve kültürü üzerinde benimle biraz sohbet etmek istiyor, diye düşündü Knecht, hiç vakit geçirmeden kalkıp başrahibin odasına gitti. Başrahip Gervasius, elinde bir mektupla kendisini karşıladı. O rahat ve babacan tavrıyla, "Size ilişkin bir görev üstlenmekle onurlandırılmış bulunuyorum, pek değerli dostum," diye yükseltti sesini keyifli keyifli ve he-

men ardından Mariafels'teki ruhanî Benedikten tarikatıyla laik Kastalya tarikatı arasında henüz tümüyle giderilememiş pürüzlerin varlığını açığa vuran ve aslında Peder Jacobus'un bir icadı sayılan o alaycı ve takılgan tavırla sürdürdü konuşmasını: "Hani şu sizin Magister Ludi önünde insan ne kadar saygıyla eğilse azdır. Mektup yazmasını bilen biri doğrusu! Latince yazmış bana sayın üstat, nedenini Allah bilir. Öyle ya, siz Kastalyalılar bir şey yapsanız, kimse bilmez amacınız nezaket gösterisi midir, alay mıdır, bir onurlandırma mıdır ya da ders verme mi? Diyeceğim, bu saygıdeğer kişi Latince yazmış bana; öyle bir Latince ki, şu an bizim tarikat mensupları arasında, Peder Jacobus'u saymazsak, kimsenin harcı değil sökmek. Doğrudan doğruya Cicero okulunun Latincesi; ne var ki, kilise Latincesinin ıtırılı kokusundan bir nebze, dozu çok iyi ayarlanarak katılmış içine. Kilise Latincesi safça davranılıp biz rahipler için bir yem olarak mı düşünülmüş, yoksa alay kastıyla mı böyle bir yola başvurulmuş ya da oyun oynamaya, stilize etmeye ve süsleyip bezemeye karşı dizginlenemeyen bir dürtüden mi kaynaklanmış bu, kuşkusuz yine anlaşılacak gibi değil. Evet, saygıdeğer üstadın bana yazdığına bakılırsa, Kastalya'dakiler sizi bir ara yine aralarında görüp kucaklamayı özlemişler; ayrıca, biz yarı barbarlar arasında bu kadar uzun süre kalmanız bakalım sizi ahlak ve üslup yönünden ne kadar bozmuş, saptamak istiyorlarmış. Sözü'n kısası, elimdeki bu kapsamlı edebiyat eserini doğru anlayıp yorumladım, tarafınıza bir izin sunuluyor ve benden de siz konuğumuzu belirsiz bir zaman için vatanı Waldzell'e yollamam rica ediliyor; ama sürekli olması da istenmiyormuş bunun, bizim böyle bir şeyi arzulamamız durumunda yine yanımıza dönmeniz Kastalya'daki yöneticilerin niyet ve amaçlarına düpedüz uygunmuş. Hani özür dilerim, mektupta saklı inceliklerin tümünü hiç de gereği gibi yorumlayabilmiş değilim. Magister Thomas'ın kendisi de böyle bir şeyi sanırım benden asla beklememiştir. Bu mektubu size vermem isteniyor. Eh, buyurup gidebilirsiniz şimdi; Waldzell'e dönmek isteyip istemediğinizi, istiyorsanız ne zaman döneceğinizi artık düşünüp kararlaştırın. Sizi arayacağız, sevgili dostum; ayrılığınızın gereğinden uzun sürmesi durumunda Kastalya'dakilere

başvurup sizi yine buraya yollamalarını istemekten geri kalmayacağız.”

Başrahibin verdiği mektupta Kastalya’dan Knecht’e sözü uzatmadan bildirildiğine göre, gerek biraz dinlenmesi, gerek baştaki yöneticilerle fikir alışverişi için bir süre izinli sayılmakta, hiç vakit geçirmeden Waldzell’e dönmesi istenmekteydi; başrahibin aksini kendisinden kesinlikle beklememesi durumunda, acemiler için sürdürdüğü kursu hiç düşünmeden yarıda bırakıp yola çıkacaktı; emekli müzik üstadı da kendisine selam yolluyordu. Bu satırları okuyan Josef’in bir kuşku düştü içine, düşüncelere daldı: Nasıl oluyor da, mektubu kaleme alan Magister Ludi emekli müzik üstadının selamını kendisine iletmekle görevlendiriliyordu? Kaldı ki resmî bir yazıda böyle bir selamın hiç yeri yoktu. Üst yöneticilerin tümünün katıldığı bir toplantı yapıp emekli müzik üstadı da toplantıya çağrılmış olmalıydı. Her neyse, eğitim kurulunun oturum ve kararları kendisini hiç ilgilendirmiyordu; ama bu selamda bir tuhaflık saptamaktan kendini alamadı, tıpkı bir meslektaşına yollanmış bir selam havasını içeriyordu. Yapılmış olabilecek toplantı gündemini hangi sorun oluşturmuş olursa olsun, selamın kanıtlandığına göre, toplantıda Josef Knecht’ten de söz açılmıştı. Kendisini eli kulağında bekleyen yeni bir sürpriz mi vardı yoksa? Mariafels’teki görevine son mu verilmek isteniyordu? Böyle bir şey bir terfi mi, yoksa geriye doğru bir adım anlamına mı gelecekti? Ama mektupta yalnızca bir iznin sözü ediliyordu. Evet, böyle bir izin yürekten sevindirmişti kendisini, en iyisi yarından tezi yok yola çıkmaktı. Ne var ki, en azından öğrencilerine veda etmesi gerekiyordu ilkin; onlara kendisi yokken nasıl çalışacakları konusunda tavsiyelerde bulunacak, talimatlar verecekti. Manastırdan ayrılışı kuşkusuz pek üzecekti Anton’u. Ayrıca, rahiplerden birkaçına veda ziyaretinde bulunmadan Knecht’in içi rahat etmeyecekti. Derken Peder Jacobus geldi aklına, yüreğinde ince bir sızı hissederek adeta şaşırdı, bu duygu Mariafels’e sandığından da fazla gönlünü kaptırdığını ortaya koydu. Daha önce alışıp değer verdiği pek çok şeyin eksikliğini hissetmişti Mariafels’te ve manastırda geçen iki yıl içinde aradaki uzaklık ve çekilen yoksunluk Kastalya’yı hayalinde gide-

rek daha bir güzelleştirmişti. Ne var ki, Peder Jacobus'un kendisi için ne büyük bir değer taşıdığını da anlamıştı şimdi, yeri doldurulmaz biriydi Peder Jacobus, Kastalya'ya gidince kendisini çok arayacaktı. Derken, Mariafels'te neler yaşayıp neler öğrendiğinin her zamankinden daha açık seçik bilincine vardı. Waldzell'e döneceği düşüncesi, Waldzell'dekilerle yeniden buluşup görüşecek oluşu, Boncuk Oyunu, kendisini bekleyen tatil bir kıvanç ve güvenle doldurdu gönlünü. İleride yine kesinlikle Mariafels'e dönecek olmasa, duyduğu kıvanç bu kadar büyük olamazdı kuşkusuz.

Birden karar verip Peder Jacobus'a gitti, Kastalya'dakilerin kendisini bir izinle geri çağırdıklarını anlattı; yeniden Kastalya'ya dönecek, Kastalya'dakilerle buluşup görüşecek oluşunun içinde uyandırdığı sevincin arka planında yeniden buraya dönecek oluşunun sevincini bulmanın kendisini ne çok şaşırttığını açıkladı; Mariafels'e tekrar dönecek olmasından duyduğu sevincin nedeni de Peder Jacobus'tu, bu da kendisini cesaretlendirmişti ve şimdi pederden büyük bir ricası vardı, buraya yine dönüp geldiğinde pederden haftada yalnız bir iki saat de olsa kendisine hocalık yapmasını istiyordu. Knecht'in ricasını geri çeviren bir edayla güldü Peder Jacobus, bir eşi gösterilemeyecek kadar çok yönlü Kastalya kültürüne bir kez daha alayla karışık en güzel komplimanları yağdırdı: Bu kültürün karşısında kendisi gibi basit bir rahip suskun bir hayranlıktan başka şey hissedemez, hayretinden başını sallamadan duramazdı. Ne var ki, ricasını geri çevirişinde pederin ciddi olmadığını Josef çoktan fark etmişti, veda etmek üzere elini uzattığında ricası dolaısıyla hiç tasalanmamasını güler yüzle açığa vurdu peder, bu konuda elinden geleni seve seve yapacaktı; alabildiğine yürekten veda ederek Knecht'i uğurladı.

Knecht iznini geçirmek üzere neşe içinde Kastalya'nın yolunu tuttu. Mariafels'te geçen zamanının boşa gitmediğine içtenlikle inanıyordu. Manastırdan ayrılırken adeta bir çocuk sandı kendini, ama bir çocuk olmadığını, artık bir delikanlı da sayılamayacağını çok geçmeden anladı; kavuşulan özgürlüğü ve tatille gelen öğrenci mutluluğunu bir jestle, bir haykırıyla, çocuksu küçük bir muziplikle selamlamak ister istemez ru-

hunda beliren utanç duygusundan ve direnişten fark etmişti bunu. Hayır, bir zaman pek doğal görülecek ve gönlünü ferah-
latacak şey, ağaçlardaki kuşlardan yana atılacak sevinç çığlık-
ları, bağırarak söylenecek marşlar, uçar gibi dans edişler, bü-
tün bunlar üstesinden gelinecek gibi değildi artık, yapmacık
ve zoraki bir izlenim uyandıracaktı, salakça ve çocuksu bir iz-
lenim. Çocukluk ve gençlik dönemini geride bıraktığını hisset-
ti Knecht, duyguda genç, güç kuvvet bakımından gençti, ama
içinde bulunulan an'ı ve havayı yaşamada eskisi gibi idmanlı
değildi artık, eskisi gibi özgür değildi. Uyanık kalmak zorun-
daydı, bağımlıydı ve yükümlüydü. Neyle yükümlüydü peki?
Gördüğü bir işle mi? Mariafels manastırında ülkesini ve men-
sup olduğu tarikatı temsil misyonuylay mı? Hayır, tarikatın
kendisiydi bu yükümlülük, hiyerarşiydi, ansızın başvurduğu
bu içgözlem sonunda kendini akıl sır ermeyecek kadar bağrın-
da kök salmış ve bütünleşmiş bulduğu hiyerarşiydi, bir so-
rumluluk duygusuydu, genel ve yüce olanla sarılıp kuşatılma-
sıydı; bu da kimi gençleri yaşlı, kimi yaşlıları genç gösterebili-
yordu, tıpkı bir fidanın bağlandığı bir kazık gibi insanı sımsıkı
tutup ona destek oluyor, ama beri yandan özgürlüğünü de
elinden çekip alıyordu. İnsandan giderek daha geniş ölçüde
bir temizlik, saflık bekliyor, ama beri yandan onu masumiye-
tinden yoksun bırakıyordu.

Monteport'a gelince emekli müzik üstadını ziyaret etti;
kendisi de gençlik yıllarında bir ara Mariafels'te konuk olarak
bulunan ve orada Benedikten tarikatının müziğini inceleyen
üstat, pek çok şey sorup öğrenmek istedi Knecht'ten. Knecht,
müzik üstadını eskisinden daha sessiz ve dışa kapalı bulmuş-
tu, ama son görüşmelerindekinden daha zinde ve neşeli bir ha-
li vardı, yüzündeki yorgunluk kaybolmuştu; görevinden ayrıl-
dıktan sonra gençleşmemişse de, daha sevimli ve daha zarif bi-
ri olup çıkmıştı. Mariafels'teki orga, partiyonların saklandığı
sandıklara ve koro şarkılarına ilişkin sorular sormasına, revak-
larla çevrilmiş alandaki ağacı da merak edip hâlâ yerinde du-
rup durmadığını öğrenmek istemesine karşın, kendisinin orada
neler yaptığını, orada düzenlediği Boncuk Oyunu kursunu ve
Kastalya'ya izinli dönüşünün amacını üstadın hiç merak etme-

miş görünmesi Knecht'in dikkatini çekti. Ama yine de yoluna devam etmek üzere yanından ayrılmadan yaşlı üstat Knecht için önemli bir söz söyledi. "İşittim ki," dedi adeta şaka eder gibi bir edayla, "diplomat gibi bir şey olmuşsun. Doğrusu güzel bir meslek değil, ama öyle görülüyor ki Kastalya'dakiler senden memnun. Bu konuda sen dilediğin gibi düşünebilirsin kuşkusuz. Ne var ki, içinde bu meslekte sürekli çalışmak gibi bir hırs ve tamah beslemiyorsan, o zaman ayağını denk al, Josef; bana sorarsan, seni oyuna getirip diplomat yapmak istiyorlar. Kendini savun, hakkın bu. – Hayır, soru sorma, söyleyeceklerim bu kadar. Nasıl olsa ileride kendin göreceksin."

Knecht, içinde bir diken gibi taşıdığı bu uyarıya karşın, Waldzell'e gelişinde vatanına yeniden kavuşmaktan, vatanını yeniden görmekten şimdiye dek asla yaşamadığı bir sevinç duydu; kendisine öyle geldi ki, Waldzell denilen yer yalnızca vatanı, yalnızca dünyanın en güzel yeri değildi; onun yokluğunda daha da sevimli ve ilginç nitelik kazanmış ya da kendisi şimdi eskisinden daha iyi görebilen yeni gözlerle buraya dönmüştü. Ve içindeki duygu büyük kapılarla, kulelerle, ağaçlarla, ırmakla, avlularla, salonlarla, insanlar ve aşına yüzlerle ilgili değildi yalnız; aynı zamanda izinli sayıldığı bu süre içinde Waldzell'in ruhunu, tarikatı ve Boncuk Oyunu'nu da yeniden yurduna dönüp gelmiş, çok yer gezip dolaşmış, eskisinden daha olgun ve zeki birinin eskisinden ileri düzeydeki algılama gücüyle, daha derin ve şükran dolu bir anlayışla kucaklamıştı. Dostu Tegularius'a, "İçimde öyle bir his var ki," dedi, Waldzell'i ve Kastalya'yı bir güzel övdükten sonra, "sanki burada yaşadığım yılları uykuda geçirmişim, mutlu olmasına mutlu, ama bilincine varmaksızın bu mutluluğun. Sanki uykudan şimdi uyanmışım da her şeyi daha belirgin ve gerçekliği doğrulanmış olarak görüyorum. İki yıllık bir gurbet insanın bakışlarını bu kadar bileyip keskinleştiriyor demek!" Josef Knecht, bir şölen havası içinde izninin zevkini çıkarmaya koyuldu; özellikle oyunlar, Vicus Lusorum'daki elit arkadaşlarla söyleşiler, dostlarıyla yeniden buluşup görüşmeler hazla doldurdu içini. Ama mutluluk ve sevinç karışımı bu keyifli hava ancak Boncuk Oyunu üstadının kendisini ilk ka-

bulünden sonradır ki doruk noktasına erişti, o zamana kadar yaşanan sevince bir ürkeklik de karışmıştı çünkü.

Magister Ludi, beklediğinden daha az soru yöneltti Knecht'e; Mariafels'te acemiler için düzenlenen Boncuk Oyunu kursu ve Josef'in müzik arşivindeki çalışmaları üzerinde pek durmadı, ama Peder Jacobus hakkında Knecht'in anlattıklarını dinlemeye de doyamadı bir türlü, dönüp dolaşıp sözü ona getirdi. Josef'in bu kişiye ilişkin söylediği hiçbir şeyi fazla bulmadı. Kastalya'dakilerin kendisinden ve Benedikten manastırındaki misyonunu yerine getirişinden memnun, hatta pek memnun kaldıklarını, Knecht yalnızca üstadın gayet dostça davranışından değil, neredeyse daha çok Bay Dubois'nın davranışından anlamıştı; Magister, aralarındaki bu söyleşiden sonra onu hemen bu baya yollamıştı. "Görevini kusursuz bir şekilde yerine getirdin," dedi Dubois ve alçak sesle gülerek ekledi: "Seni Mariafels'e yollamalarına karşı çıkmakla bir zaman sezgilerimin gerçekten beni yanılttığını anlıyorum. Başrahip dışında o büyük kişi Peder Jacobus'un da gönlünü kazanmak ve Kastalya konusunda daha olumlu duygular beslemesini sağlamakla çok iş başardın, kimsenin ummaya cesaret edemeyeceği kadar çok iş." Bu konuşmanın üzerinden iki gün geçmişti ki, Boncuk Oyunu üstadı, Knecht'i Dubois'yla ve Zbinden'den görevi devralan Waldzell'deki elit okulun müdürüyle birlikte yemeğe davet etti, yemekten sonra söyleşiye ayrılan saatte ansızın yeni müzik üstadıyla tarikatın arşiv memuru, en üst yönetim kademesinin bu iki üyesi de çıkıp geldi; bunlardan biri daha sonra Knecht'i alıp konukevine götürdü, uzun uzun konuştu kendisiyle. Bu davet ilk kez Knecht'i gözle görülür şekilde yüksek mevkilere aday kişilerin dar çevresinden içeri soktu, kendisini orta düzeydeki elit oyunculardan ilk bakışta sezilebilen bir duvarla ayırdı; uyanıp ayılmış Knecht duvarın varlığını tüm acımasızlığıyla hissediyordu. Ayrıca, şimdilik dört hafta gibi bir süre izinli sayılmıştı; eyaletteki konukevlerinden yararlanabilmesi için memurlara verilen kartlardan biri eline tutuşturuldu. Hiçbir yükümlülük altına sokulmamasına, hatta nerede eğleştiğini ilgili büroya bildirmekle yükümlü kılınmamasına karşın, yukarıdan gözaltında tutulduğunu kuşkusuz fark ediyordu;

çünkü yaptığı birkaç ziyarette, birkaç gezide, örneğin kalkıp Keuperheim'a, Hirsland'a ve bir ara Uzakdoğu enstitüsüne gittiğinde, hemen burada görevli yüksek memurların davetleriyle karşılaşılıyordu. Bu birkaç hafta içinde tarikatın tüm yönetim mekanizmasını gördü, magisterlerin ve okul müdürlerinin büyük çoğunluğunu tanıdı. Bu resmî davet ve tanışmalar olmasaydı, yaptığı geziler belki üniversite yıllarının dünyasına ve özgürlüğüne bir dönüş anlamına gelebilirdi. Söz konusu gezileri sınırladı derken ve bunu yaparken en başta Tegularius'u düşündü, birbirlerine kavuştuktan sonra birlikteliklerini aksatacak her olay dostunu fena halde üzmekteydi. Beri yandan, Boncuk Oyunu da söz konusu sınırlamanın bir başka nedeniydi; çünkü ilgili alandaki en yeni egzersiz ve çözümlere katılarak kendini kanıtlamaya büyük önem vermekte, bu konuda Tegularius'un eşsiz yardımlarını görmekteydi. Öbür dostu Ferromonte, yeni müzik üstadının maiyeti arasındaydı; izinli olduğu süre içinde Knecht kendisine ancak iki kez ulaşabilmiş, her seferinde harıl harıl çalışırken ve çalışmaktan mutluluk içinde bulmuştu onu. Müzikolojiyle ilgili büyük bir görev üstlenmişti Ferromonte, Yunan müziğini ve bu müziğin Balkan ülkelerinin oyunlarıyla türkülerinde nasıl varlığını sürdürdüğünü araştırıyordu; büyük bir konuşkanlıkla dostu Knecht'e son çalışma ve bulgularlarından söz açmıştı; yaklaşık on sekizinci yüzyılın sonundan başlayarak Barok müziğinin yavaş yavaş gerilediği ve Slav halk müziğinden yeni özlerin müzik kapsamına alındığı bir dönemle ilgiliydi tümü.

Ama bir bayramdan kalır yeri olmayan bu tatil günlerinin büyük bölümünü Waldzell'de Boncuk Oyunu'yla ilgilenerek geçirdi Knecht, üstadın son iki yarıylda ilerlemiş kişilerle yaptığı özel kursa ilişkin Tegularius'un tuttuğu notları onunla oturup gözden geçirdi; büyüğü müziğin büyüğü gibi yaşamının adeta kopmaz ve zorunlu bir parçasına dönüşmüş Boncuk Oyunu'nun soylu dünyasına, iki yıl süren yoksunluk döneminin ardından var gücüyle çalışıp yeniden aşinalık kazandı.

Magister Ludi, Josef'in izninin ancak son günlerinde onun Mariafels'teki misyonunu, kendisini bundan sonra nasıl bir geleceğin ve görevin beklediğini yeniden gündeme getirdi. İlk

bir sohbet havası içinde, ardından daha ciddi ve ısrarlı bir edayla yönetimin bir tasarısından söz açtı; magisterlerin büyük çoğunluğunun, ayrıca Bay Dubois'nın pek önem verdiği bir tasarıydı bu: Roma'da papa nezdinde Kastalya'nın sürekli bir temsilcilik açması planlanmaktaydı. Üstat Thomas'ın o ikna edici ve parlak üslubuyla açıkladığına göre, Roma'yla Kastalya tarikatı arasındaki uçurumun kapatılabilmesini sağlayacak tarihî an gelmişti ya da en azından gelmesi yakındı, ileride baş gösterebilecek nazik dönemlerde iki tarafın da ortak düşmanları bulunacaktı, aynı yazgıyı paylaşan doğal müttefikleri olmaları gerekiyordu birbirlerinin; tarihsel misyonları, entelektüel değerlerle barışı koruyup geliştirmek olan iki büyük gücün birbirinin yanı başında, birbirine bu kadar yabancı yaşamaları böyle sonsuza dek sürüp gidemezdi ve aslında yakışık almayacak bir durumdu. Roma kilisesi son büyük savaş döneminin sarsıntı ve bunalımlarını hatırı sayılır kayıplarla atlatmış, bu sarsıntı ve bunalımlarla kendini yenilemiş, temizlenip arınmıştı; oysa bilim ve eğitimle uğraşan zamanın dünyevî kurumları kültürdeki çöküş sürecinden kendileri de paylarını almış, ancak söz konusu kurumların temeli üzerinde Kastalya tarikatı ve Kastalya düşüncesi dünyaya gözlerini açmıştı. Bir kez bu nedenden, bir kez o saygıya değer uzun geçmişi dolayısıyla kiliseye öncelik tanımak gerekiyordu; kilise, kökü daha eskiye dayanan, daha soylu bir kurumdu, daha çok sayıda ve daha şiddetli fırtınaları başarıyla atlatmış bir güçtü. İlk yapılacak şey, iki gücün birbirine akraba olduğu ve ileride karşılaşılacak bütün krizlerde birinin ötekisi olmadan yapamayacağı bilincini Roma'dakilerde de uyandırıp geliştirmekti.

(Sözün burasında, "Bak sen, demek Roma'ya yollamak istiyorlar beni, hatta belki bir daha dönmek üzere!" diye düşündü Knecht, eski müzik üstadının uyarısını anımsayarak içten içe karşı koymaya hazırlandı.)

Üstat Thomas sürdürdü konuşmasını: Kastalya tarafının hanidir amaçladığı böyle bir gelişimde ilk adım, Knecht'in Mariafels misyonuyla gerçekleşmişti. Aslında yalnızca bir deneme, yalnızca nazik bir jest sayılıp hiçbir yükümlülük içermeyen bu misyon, karşı tarafın daveti üzerine, herhangi bir art niyet ta-

şınmaksızın planlanmıştı, yoksa politikadan tümüyle habersiz bir boncuk oyuncusu değil, Bay Dubois'nın bürosundan genç bir memur bu misyonla görevlendirilebilirdi. Gelgelelim bu deneme, bu küçük masum misyon sürpriz denecek kadar olumlu bir sonuç sağlamıştı; söz konusu misyon sayesinde bugünkü Katolikliğin önde gelen kişilerinden Peder Jacobus, Kastalya'dakilerin mantalitesini daha yakından tanımış, şimdiye kadar düpedüz yadsıdığı bu mantalite konusunda eskisinden daha olumlu bir fikir edinmişti. Bu işte oynadığı rolden dolayı Kastalya'dakiler Josef Knecht'e teşekkür borçluydu, Knecht'in misyonunun anlam ve başarısı da işte buradan kaynaklanıyordu. Şimdi ise kalınan noktadan yola koyularak yalnızca Mariafels'tekilere yakınlaşma girişiminin değil, Knecht'in misyonunun ve çalışmasının bundan sonraki bölümünün de gözden geçirilerek uygulamaya konulması gerekmektedir. Kendisine bir süre için izin verilmişti, hatta dilerse bir süre daha uzatılabilirdi izin; kendisiyle fikir alışverişinde bulunulmuş, en üst yönetim kademesindeki görevlilerin büyük çoğunluğuyla tanıştırılmıştı. Baştakiler Knecht'e güven duyduklarını açıklamışlar ve onu, Boncuk Oyunu üstadını, Knecht'i özel bir misyon ve eskisinden daha geniş yetkilerle donatıp Mariafels'e geri yollamakla görevlendirmişlerdi, Tanrıya şükür Mariafels'te dostça karşılanacağı nasıl olsa kesindi.

Üstat Thomas, sanki dinleyicisinin soru sormasına zaman bırakmak istercesine ara verdi konuşmasına; ama Knecht teslimiyet bildiren nazik bir el hareketiyle söylenenleri dikkatle dinlemekte olduğunu ve kendisine verilecek görevi beklediğini açığa vurdu.

“Sana vereceğim görev şu,” dedi üstat bunun üzerine. “Biz ergeç Vatikan'da tarikatımızı sürekli temsil edecek bir büro açmayı planlıyoruz, belki de karşılıklı olacak bu. Bizim tarikat Roma kilisesi kadar eski sayılmayacağı için, Vatikan'dakilere karşı yaltaklanmacı değilse de, çok saygılı bir tutum takınmaya hazırız. Onlar başköşede olsun, biz seve seve bir kademe altta yer alırız. Belki –ben de Bay Dubois gibi pek bilemeyeceğim bunu– papa önerimizi daha bugünden kabul eder; ama bizim ne yapıp yapıp önlememiz gereken bir şey varsa, Vatikan'dan

gelecek bir ret cevabıdır. Şimdi, bizim bildiğimiz ve kendisine ulaşabileceğimiz biri var ki, oyu Roma'da alabildiğine büyük ağırlık taşıyor, bu kişi de Peder Jacobus'tur. Senin görevine gelince: Benedikten manastırına geri döneceksin, şimdiye kadar nasıl yaşadınsa yine öyle yaşayacaksın orada, araştırma ve incelemelerde bulunacak, kendi halinde bir Boncuk Oyunu kursu düzenleyeceksin, ama elden gelen dikkat ve özeni gösterip Peder Jacobus'u yavaş yavaş davamız için kazanmaya bakacak, bizim planı papa nezdinde destekleyeceğine ilişkin olarak kendisinden söz almaya çalışacaksın. Yani bu kez yükleneceğin misyonla güdülen amacın sınırları tastamam çizilip belirlenmiştir. Bu amaca ulaşmak için gereksinim duyacağın zaman o kadar önemli değil; bizim düşüncemize göre en azından bir yıl daha sürecek, ama iki de olabilir pekâlâ, hatta ikiden fazla da. Mariafels'tekilerin temposu nihayet sana yabancı değil, bu tempoya uyum sağlamasını nasılsa öğrendin. Dışa karşı sabırsızlık ve açgözlülük izlenimini asla uyandırmamalıyız, sorun kendiliğinden dile gelecek olgunluğa ulaşmalı ilkin, öyle değil mi? Umarım bu görevi üstlenmeye razısın, bir itirazın varsa bunu belirtebilirsin rahatlıkla. Dilersen düşünmek için birkaç gün tanıyabiliriz sana."

Daha önce yapılan bazı konuşmalardan sonra böyle bir görevin kendisine verilmek istenmesine şaşmayan Knecht, düşünmek için zamana gerek duymadığını açıkladı, itaatten şaşmayarak kabullendi görevi, ama ardından şu sözleri de eklemekten duramadı: "Biliyorsunuz, bu tür misyonların başarıya ulaşmasının koşulu, misyonu üstlenenin kendi içinde birtakım direniş ve engellerle savaşmak zorunda kalmamasıdır. Görevin kendisine karşı içimde herhangi bir direniş söz konusu değil, görevin önemini kavlıyor ve altından kalkacağımı umuyorum. Ancak, geleceğim konusunda yüreğimde belli bir korku ve sıkıntı var; lütfen, saygıdeğer üstadım, benim tümüyle kişisel ve bencil sorunuma kulak verip yapacağım itirafı dinleyin. Bildiğiniz gibi, ben bir boncuk oyuncusuyum. Benedikten manastırına yollanmam dolayısıyla bu alandaki öğrenimim tam iki yıl geri kaldı, eski bildiklerime yeni bir şey katamadım, oyunculuk sanatını ihmal ettim. Şimdi en azından bir yıl daha böyle

gidecek, belki bir yıldan da fazla. Bu zaman içinde bilgi bakımından doğrusu daha da geriye düşmek istemem. Dolayısıyla, kısa süreli izinlerle sık sık Waldzell'e gelmeme ve Boncuk Oyunu'nda ilerlemişler için düzenlediğiniz seminerler, dersler ve özel egzersizlerle aramda radyo bağlantısı kurulmasına izin vermenizi rica edeceğim."

"Hayhay, izin verilmiştir," diye cevapladı üstat, sesinde artık ayrılıp gitmek ister gibi bir ton vardı. Derken Knecht birden konuşmaya başlayarak öteki sorunu da dile getirdi, Mariafels'teki plan başarıya ulaşınca bu kez kendisinin Roma'ya yol lanacağından ya da daha başka diplomatik görevlere atanacağından endişe ettiğini açıkladı. "Böyle bir olasılık ise," dedi sözünü bitirirken, "gerek beni gerek Mariafels'teki çalışmalarımı olumsuz yönde etkileyip engelleyecektir. Çünkü hep sürgünde kalmak hiç arzulamadığım bir şey olacaktır."

Magister, kaşlarını çatıp parmağını tersleyen bir edayla havaya kaldırdı. "Sürülmekten bahsediyorsun, gerçekten kötü seçilmiş bir sözcük, kimsenin aklından böyle bir şey geçmiş değil, daha çok bir ödüllendirilme, daha çok bir terfi olarak düşünülmüş bir görev bu. İleride senden nasıl yararlanacağımız konusunda bilgi vermeye ya da vaatlerde bulunmaya yetkili değilim. Ne var ki, senin kapıldığın endişeleri hiç anlamıyorum sayılmaz. Bu endişelerinde haklı olduğun anlaşılırsa, sana yardım elini uzatabilirim belki. Ve şimdi söyleyeceklerime kulak ver: Belli bir yetenek var sende, başkalarının sempatisini kazanabiliyor, kendini başkalarına sevdirebiliyorsun. Kötü niyetli biri 'adeta bir büyücü' diyebilirdi senin için; yöneticilerin seni ikinci kez Mariafels'e yollamak istemelerinde söz konusu yetenek de rol oynadı sanırım. Bu yeteneğinden aşırı derecede yararlanmamaya bakmalısın, Josef; ayrıca başarılarının karşılığında fazla beklentilere kapılmamalısın. Peder Jacobus işinin üstesinden geldin mi, yöneticilere kişisel bir ricayla başvurabilirsin, bunun için uygun zaman gelmiş sayılır o zaman. Ama bugün henüz erken. Yola çıkmaya hazır olduğunda bana bildirirsin."

Josef, içerdği paylamayı değil, daha çok arkasında yatan iltifatı ön planda tutarak Üstat Thomas'ın sözlerini sesini çıkarmadan dinledi, çok geçmeden de Mariafels'e döndü.

Burada sınırları titizlikle belirlenmiş bir görevden kaynaklanan güvenin hayli rahatlatıcı etkisini hissetti üzerinde. Kaldı ki, önemli ve şerefli bir görevdi; bir bakıma görevi üstlenen kişinin gönlünde yaşayan istekle, yani elden geldiği kadar sık Peder Jacobus'la beraber olmak ve onun dostluğunu tam anlamıyla kazanmak isteğiyle çakışıyordu. Yeni misyonunun Mariafels manastırında ciddiye alındığını ve kendisinin payece eskisinden yüksek bir konumda görüldüğünü, manastırdaki ileri gelen ruhanîlerin, özellikle başrahibin eskisinden biraz değişik tutumu da kanıtlamaktaydı; bu tutumdaki içtenlik eksilmediği gibi, hissedilir derecede daha saygılı bir havaya bürünmüştü. Josef ancak çıkıp geldiği yer dolayısıyla ve şahsına gösterilen sempati nedeniyle kendisine nazik davranılan, belli bir payeden yoksun genç bir konuk değildi artık. Kastalya'dan yollanan yüksek bir memur olarak karşılanmış, kendisine Kastalya'dan gelen yetkili bir elçi gibi davranılmıştı örneğin. Bu gibi konularda eski körlüğünden sıyrılmış Knecht, bütün bunlardan gereken sonuçları çıkarıyordu.

Ne var ki, Peder Jacobus'un tutumunda herhangi bir değişiklik göremedi; Peder Jacobus'un kendisini dostluk ve sevinçle karşılayıp rica ya da hatırlatmasını beklemeden aralarında önceden kararlaştırılmış çalışmayı gündeme getirmesi Knecht'i hayli duygulandırdı. Çalışma planı ve çalışmaların günlük seyri, izinden öncekine göre hayli değişik bir şekle bürünmüştü. Çalışma ve görev planında Boncuk Oyunu kursu bu kez hiç de başköşede yer almıyordu, müzik arşivindeki çalışmalarının ve orgcuyla arasındaki dostça işbirliğinin de bundan böyle asla sözü edilemezdi. İlk sırada Peder Jacobus'un yanındaki öğrenciliği vardı şimdi, tarihbilimin birden çok dalında aynı zamanda sürdürülen bir öğrenimdi bu, çünkü Peder Jacobus gözde öğrencisini yalnızca Benedikten tarikatının geçmişi ve erken tarihiyle değil, erken Ortaçağa ilişkin kaynaklarla da tanıştırıyor, beri yandan bu işe ayrılmış özel bir saatte öğrencisiyle oturup eski vakanüvislerden birinin özgün metnini okuyordu. Genç Anton'un da derslere katılabilmesi için Knecht'in rica üstüne ricada bulunması pederin hoşuna gitmişti; ama en iyi niyet sahibi üçüncü bir kişinin bile gayet özel nitelik taşıyan bu tür ders-

leri ister istemez önemli ölçüde aksatacağına Knecht'i inandırmak Peder Jacobus için zor olmadı. Dolayısıyla, Knecht'in kendisine arka çıkışından habersiz Anton yalnızca vakanüvislerin okunmasında hazır bulunmaya çağırılmış, bu da onu mutluluğa boğmuştu. Kuşkusuz, söz konusu saatler yaşamı konusunda daha fazla bilgi sahibi olmadığımız genç rahip Anton için bir ödüllendirilme, erişilmez bir haz ve teşvik kaynağıydı; zamanının alabildiğine saf ve özgün iki şahsiyetinin çalışmalarıyla fikir alışverişlerine bir dinleyici, henüz acemi bir er kimliğiyle kıyısından köşesinden katılmasına izin verilmişti. Knecht, Peder Jacobus'a Boncuk Oyunu'nun temelinde yatan düşüncelerle Kastalya'nın tarihi ve yapısına ilişkin bilgiler sunuyor, bu da her seferinde pederin yazıtbilim ve kaynakların incelenmesi konusunda verdiği dersleri izliyordu. Bu sırada öğrenci öğretmene, pek saygıdeğer öğretmen ise dikkatli bir dinleyiciye, kendisine doyurucu yanıtlar vermenin hiç de kolay sayılmayaacağı sorup eleştiren birine dönüşüyordu. Kastalya'daki mantaliteye tümüyle beslediği güvensizlik pederin içinden hiç silinip gitmiyordu; aslında ruhanî bir karakterden yoksun gördüğü bu mantalitenin gerçekten ciddiye alınacak bir insan tipini eğitebilecek güç ve liyakate sahip olduğundan kuşkuluydu, oysa Knecht'in şahsında bu eğitimin gayet soylu bir ürünü karşısında durmaktaydı. Knecht'in verdiği derslerin ve örnek şahsının etkisiyle bir bakıma görüşünü olabildiği kadar değiştirmesinin ve Kastalya'yla Roma arasında bir yakınlaşmayı desteklemeye karar vermesinin üzerinden hayli zaman geçtiğinde bile, söz konusu güvensizlik yine de tam olarak içinden kaybolmadı. Knecht'in notları, bu kuşkuya ilişkin sıcağı sıcağına kaydedilmiş gayet belirgin örneklerle dolup taşıyor. Biz de bunlardan birini şimdi okuyuculara sunacağız:

Peder: "Sizler, siz Kastalyalılar, hiç de küçümsenmeyecek bilgin ve estetik kişilersiniz, örneğin eski bir şiirdeki seslilerin ağırlığını teraziye vurur, onu bir formüle döker ve bir gezegenin yörüngesiyle ilişki içinde dile getirirsiniz. Büyüleyici bir şeydir bu, ama nihayet bir oyundur. Nitekim bir başka oyun da, sizin en büyük gizinizi ve simgenizi oluşturmakta, yani Boncuk Oyunu. Bu sevimli oyunu yücelterek bir kutsamaya dönüştür-

me ya da en azından içsel arınmanın aracı yapma girişiminizi de takdirle karşılamak isterim. Ancak, kutsamalar bu gibi çabalardan doğup çıkmaz ortaya; oyun, oyun olarak kalır.”

Josef: “Demek istiyorsunuz ki, sayın peder, biz Kastalyalıları teolojik temelden yoksunuz.”

Peder: “Aman durun, teolojiden hele hiç söz etmeyelim, henüz dünya kadar uzağındasınız bunun. Size gereken, basit birkaç temel bilim, o kadar; antropoloji örneğin, insanı konu alan gerçek bir öğreti, gerçek bir bilim. Onu tanımıyorsunuz siz, insanı, ondaki hayvansallığı, ondaki tanrısallığı tanımıyorsunuz. Kastalyalıları biliyorsunuz yalnız, bir spesiyaliteyi, bir kastı, bir üretim denemesinin bu kendine özgü ürününü.”

Peder Jacobus’u Kastalya’nın davası için kazanma ve kurulacak birlikteliğin değerine onu inandırma açısından akla gelebilecek en elverişli ve geniş çalışma alanını bu saatlerde elinin altında bulması Knecht için olağanüstü bir şanstı doğrusu. Söz konusu saatler istek ve düşüncelerine öylesine uygun bir zemin oluşturunca ki, bundan ötesi can sağlığıydı. Hatta ilgili durum Knecht’in içinde çok geçmeden vicdan rahatsızlığına benzer bir duygunun uyanmasına yol açtı, çünkü karşısında oturarak ya da revaklı alanda bir aşağı bir yukarı gidip gelerek kendisine duyduğu güven dolayısıyla düşüncelerini hiç saklamaksızın açığa vuran saygıdeğer pederin gerçekte gizli politik niyet ve eylemlere konu edilmesi, Knecht’e yüz kızartıcı ve çirkin bir davranış gibi görünüyordu. Bu duruma uzun süre sesini çıkarmadan katlanması olanaksızdı; nasıl bir yol izleyip de maskesini yüzünden çıkaracağını düşünüp duruyordu ki, yaşlı pederin kendinden önce davrandığını görerek şaşırdı:

“Aziz dostum,” dedi peder günün birinde, adeta söz arasında, “sizinle son derece iç açıcı olduğu kadar, öyle umuyorum ki verimli bir fikir alışverişinde bulunmamızı sağlayacak bir yol keşfettik gerçekten. Yaşam boyu severek yaptığım işlerin başında gelen öğrenme ve öğretme etkinliği ortak çalışma saatlerimizde yeni ve güzel bir kombinasyon oluşturdu, doğrusu benim için de tam zamanıydı bunun, çünkü artık yaşılanıyorum, benim için çalışma saatlerimiz kadar iyi bir kür oluşturacak, bana zindelik verecek başka bir şey asla tasarlayamazdım.

Yani kendi adıma konuşarak diyebilirim ki, bu fikir alışverişinde kazanan taraf benim, kesin bu. Ne var ki, siz de aziz dostum, kazançlı çıkacak mısınız benim gibi, özellikle elçileri olarak burada bulunduğunuz ve kendilerine hizmet ettiğiniz kişiler de, böyle bir şeyi belki ummalarına karşın bu işten benim kadar kazançlı çıkacaklar mı emin değilim. İleride bir düş kırıklığına yol açmak, beri yandan ikimizin arasında karanlık, belirsiz bir ilişkinin oluşmasına meydan vermek istemem doğrusu. Dolayısıyla, benim gibi pratikten gelen yaşlı birinin size bir soru sormasına izin verin lütfen: Benim için ne kadar memnunluk verici bir şeyse de, sizin burada, bizim küçük manastırda kalışınız üzerinde sık sık kafa yordum. Kısa zaman öncesine, sizin bu yakında izinli gidişinize kadar öyle sanıyordum ki, yanımızda bulunmanızın neden ve amacı sizin için de asla tam olarak açık değildi. Acaba doğru mu bu gözlemim?"

Knecht'in onaylaması üzerine, Peder Jacobus sürdürdü konuşmasını: "Güzel! Gelgelelim izinden döndüğünüzden bu yana durum değişti. Yanımızda oluşunuzun amacı artık düşündürmüyor ve kaygılandırmıyor sizi, bu konuda bilgi sahibisiniz artık. Doğru mu? – Güzel, demek tahminimde yanılmamışım. Yanımızda oluşunuzun amacını da belki yine doğru tahmin etmişimdir: Diplomatik bir görevle geldiniz buraya, bu görev de ne bizim manastırla, ne bizim başrahiple ilgili, söz konusu olan benim. Görüyorsunuz, sizin sırdan pek de fazla bir şey kalmadı geriye. Şimdi durumu tümüyle açıklığa kavuşturabilmek için son adımı atıyor ve size sırrın kalan bölümünü bana olduğu gibi anlatmanızı öğütlüyorum. Evet, söyleyin bakalım nasıl bir görev bu?"

Knecht sıçrayıp kalkmıştı yerinden, Peder Jacobus'un karşısında hayretler içinde, ne diyeceğini bilemeyerek, neredeyse afallamış dikiliyordu. "Haklısınız," diye yükseltti sesini, "ama bir yandan benim içimi rahatlatırken, bir yandan da benden önce davranarak beni utandırıyorsunuz. Aramızdaki ilişkiyi nasıl açıklığa kavuşturabilirim diye bir süredir düşünüyordum, oysa siz şimdi işi bir çırpıda çözümlediniz. Şükürler olsun ki, sizden bana ders vermenizi rica edişim ve sizin biliminizle tanışmak isteyişim, bu konudaki anlaşmamız iznimden önceki

bir zamana rastlıyor, yoksa bütün bunların diplomasiden kaynaklandığı, sizinle çalışma arzusunun yalnızca bir bahane olduğu izlenimine kapılabilirdiniz!”

Yaşlı peder dostane bir edayla Knecht'i yatıştırdı. “Bütün isteğim, ikimizin de bir adım ileriye gitmesine yardım etmektir. Niyetinizin temizliği için kanıt gerekmez. Sizden önce davranıp sizin de arzuladığınız şey dışında bir duruma yol açmadıysa, sorun yok.” Görevinin içeriğini Knecht'in açıklaması üzerine, şöyle dedi Peder Jacobus: “Sizin Kastalya'daki beyler, dâhi denemese de pek yabana atılmayacak diplomatlardır; beri yandan şansları da yüzlerine gülüyor. Üstlendiğiniz görev üzerinde sakın sakın düşüneneğim; vereceğim karar, sizin Kastalya'daki koşullara ve düşünce dünyasına beni aşına kılmanın ve bunları bana sevdirmenin ne ölçüde üstesinden geleceğinize bağlı biraz. Bu konuda bol zamanımız var, acele etmeye gerek yok.” Knecht'in hâlâ şaşkınlığından kurtulamadığını görünce, yüksek sesle gülerek ekledi: “İsterseniz benim bu davranışıma bir çeşit ders olarak bakabilirsiniz. Biz iki diplomatız, diplomatların bir arada bulunuşu da, isterse dostça bir görünüm taşısın, her zaman bir tartışma demektir. Bizim tartışmamızda da geçici süre ben dezavantajlı durumdaydım, inisiyatifi elden kaçırmıştım. Siz benden daha çok şey biliyordunuz. Şimdi ise denge kuruldu. Hamlem sonuç verdi, doğru taşı sürmüşüm anlaşılan.”

Kastalya yönetiminin niyeti ve amaçları için Peder Jacobus'un desteğini sağlamak Knecht'e her ne kadar önemli görünüyorsa da, bundan çok daha önemli gördüğü bir başka şey vardı: Pederden elden geldiğince fazla şey öğrenmek, beri yandan kendisi de güvenilir bir kılavuz olarak bu bilgin ve güçlü kişinin önüne düşüp onu Kastalya dünyasından içeri sokmak. Nasıl seçkin insanların yalnızca büyüklüğü ve dinamizmi değil, görünürdeki mutluluğu, talihin görünürde yüzlerine gülmesi de imrenme konusu yapılırsa, dostları ve öğrencilerinden bazısının da Knecht'e gıptayla bakmasına yol açan pek çok şey vardı. Sıradan insanlar büyük kişilerde sadece görebildikleri şeyi görür çünkü, Josef Knecht'in kariyeri ve yükselişinin temelinde de doğrusu dışarıdan bakanlar için alışılmadık bir

görmek, bir çabukluk ve sözde zahmetsizce ele geçirilmişlik yatmaktaydı; Knecht'in yaşamının bu bölümüyle ilgili olarak kuşkusuz şöyle diyesi geliyor insanın: Şansı varmış. Bizler de bu "şans"ı ne dış koşulların yol açtığı bir sonuç, ne Knecht'teki olağanüstü erdemliliğin ödüllendirilmesi diye ele alıp mantık ve ahlakla açıklamaya çalışacağız. Şansın ne mantık, ne ahlakla ilgisi vardır, özünde bir büyüseliği içerir şans, insanlığın çok gerilerdeki gençlik döneminden kalmadır. Naif-mutlu insan, perilerin armağanlara boğduğu, Tanrıların yüz verip şımarttığı kişi, mantıksal, dolayısıyla yaşamöyküsel gözlem ve incelemelere konu edilemez, bir simgedir o, kişisel ve tarihselliğin karşı yakasında yer alır. Ama yine de olağanüstü öyle insanlar vardır ki, yaşamları "şans"sız düşünülecek gibi değildir, ister bu yaşam onların ve onlara uygun misyonun gerçekten tarihsel ve yaşamöyküsel bakımdan birbirine denk düşüp birbiriyle rastlaşmasından oluşsun, isterse bu kişiler ne vaktinden önce, ne vaktinden geç dünyaya gözlerini açmış bulunsun, fark etmez. Anlaşılan Knecht de böyle kişilerden biridir. Yani yaşamı, en azından belli bir yere kadar insanda öyle bir izlenim uyandırıyor ki, arzu edilmeye değer ne varsa sanki hiç çaba harcanmaksızın kolayca ele geçirilmiştir. İşin bu yönünü yadsımayacak ve yaşamöyküsünden çıkarıp atmayacağız; ayrıca, şans faktörünü mantıksal açıdan ne bizce yeğlenen, ne de Kastalya'da rağbet görüp izin verilen yaşamöyküsel bir yöntemle açıklayabiliriz ancak, bunun için de alabildiğine kişisel ve özel nedenleri, sağlık ve hastalığı, yaşam kıvancı ve özgüven duygusundaki iniş çıkışlarla eğrileri neredeyse sınırsız incelemelere konu yapmamız gerekirdi. Şuna inanıyoruz ki, bizim için söz konusu edilemeyecek böyle bir yaşamöyküsü, Knecht'in "şans"ı ile çektiği acılar arasında eksiksiz bir dengenin kanıtını sunacak, ama yine de onun şahsı ve yaşamıyla ilgili portresine bir sahtelik katacaktır.

Ancak biz yine konumuza dönelim. Kendisini tanıyan ya da ondan bahsedildiğini işiten pek çok kişinin Knecht'e gıptayla baktığından söz ediyorduk. Ama Knecht'in yaşamında hiçbir şey kendinden aşağı düzeydekilere Benedikten manastırındaki yaşlı pederle ilişkisi kadar gıpta edilmeye değer görünmemiştir

kuşkusuz; Knecht'in pederle ilişkisi hem öğrencilik hem öğretmenlikten, hem alma hem vermeden, hem ele geçirme, hem ele geçirilmeden, hem dostluk hem içtenlikli bir çalışma ortaklığından oluşmaktaydı. Ayrıca, bambu koruluğundaki yaşlı Ağabey'in ele geçirilmesinden bu yana, Knecht'i, Benedikten rahibinin gönlünün fethedilmesi kadar hiçbir şey mutlu kılmamış, hem ödüllendirilip hem utandırıldığı, hem armağanlara boğulup hem teşvik edildiği duygusunu onda uyandırmamıştı. İlerideki gözde öğrencileri arasında onun ne kadar sık, ne kadar gönülden ve gözlerinin içi gülererek Peder Jacobus'tan söz açtığına tanıklık etmeyecek pek kimse yoktur. Knecht, yaşlı pederden Kastalya'da zor öğrenebileceği bir şeyi öğrendi, tarihbilime ve araştırmalarına ilişkin yöntem ve araçlar konusunda genel bir fikir edinerek bunları ilk kez uygulamakla kalmadı, çok daha ileriye giderek tarihi bir bilim dalı değil, gerçeğin, yaşamın kendisi olarak görüp yaşadı, karşılığında da kişisel yaşamı bir değişim geçirip yücelerek tarihe dönüştü. Bunu yalnızca bilgin bir kişiden öğrenmesi olanaksızdı. Peder Jacobus sadece bilginliğin çok ötesinde, olup bitenlere seyirci ve bilge bir kişi değil, aynı zamanda tarihi yaşayan ve tarihin şekillenmesine katkıda bulunan bir insandı. Yazgısının kendisine buyur ettiği mevkiiden, bir seyirci yaşamının sıcaklık rahatlığı içinde keyif çatmak için yararlanmayarak bilgin odasının kapısını dünyanın esintilerine açmış, çağının sıkıntılarının ve korkulu önsezilerinin yüreğinden içeri dolmasına karşı durmamıştı; zamanının olaylarında etkin rol almış, suç ve sorumluluklarını başkalarıyla birlikte üstlenmişti. Çoktan geçmişe karışmış olaylar üzerinde göz gezdirmekle, onları çekidüzene sokup yorumlamakla, düşüncelerle oyalanmakla kalmamış yalnız, maddeyle de, insanlardaki direnişle de ilgilenmişti. Çalışma arkadaşı ve kendisine karşıt görüşte biri olan, bu yakında dünyadan göçmüş bir Cizvit papazıyla birlikte siyasî ve manevî otoritenin gerçek mimarı sayılmış, tevekkül ve miskinlik dönemlerinden sonra Roma kilisesine politik alandaki yüksek saygınlığını yeniden kazandıran kişi olarak görülmüştü.

Her ne kadar öğretmen ve öğrenci arasındaki söyleşilerde politik aktüalite pek gündeme gelmiyorsa da –yalnızca pederin

susma ve temkinli davranma konusundaki becerisi değil, genç Knecht'in diplomasi ve politika konularına çekilmekten duyduğu ürkeklik de bunu önlemektedir- Benedikten rahibinin politikadaki konum ve etkinliği dünya tarihine bakış tarzını öylesine etkilemişti ki, düşünce ve görüşlerinin her birinden, dünya işlerinin karmaşasına her göz atışından etkin politika içindeki bir kişinin de sesi işitilmektedir; kuşkusuz açgözlü, entrika peşinde koşan bir politikacı değildi bu kişi, bir hükümdar ve önder değil, şan ve şeref düşkünü biri değildi, bir danışman ve aracıydı, etkinliği bilgeliğin, hırs ve çabası insan varlığının yetersizlik ve sorunsallığına gereği gibi aşına olmanın yumuşaklığını taşıyordu. Ne var ki, üzü, deneyimi, insanları ve koşulları bilip tanınması, her şeyden önce özverili ve kendi içinde tutarlı biri oluşu Peder Jacobus'u hatırı sayılır bir güçle donatmaktaydı. Mariafels'e geldiğinde bütün bunlardan hiç haberi yoktu Knecht'in, pederin ismi bile kendisine yabancıydı. Kastalya sakinlerinin büyük çoğunluğu, önceki dönemlerde de bilgin sınıfında karşılaşılan politik bir masumiyetin içinde, dünyadan habersiz yaşayıp gidiyordu; etkin politikaya ilişkin hak ve ödevler kimse için söz konusu değildi, gazeteleri pek görüp okuyan yoktu. Kastalya sakinleri içinde orta sınıftakiler böyle bir tutum ve alışkanlığa sahip olmalarına karşın, boncuk oyuncularının aktüalite, politika, gazete karşısındaki ürkekliği daha da büyüktü, çünkü boncuk oyuncuları ne de olsa kendilerine eyaletin gerçek elit kişileri ve kaymağı gözüyle bakmaktan hoşlanıyor, bilgin-sanatçı yaşamlarının incelikli ve yüce havasını hiçbir şeyin bulandırmamasına pek dikkat ediyorlardı. Knecht de manastırı ilk ziyaretinde diplomatik bir misyonun sahibi değildi, Boncuk Oyunu öğretmeni olarak gelmişti yalnız ve politika konusunda Monsenyör Dubois'nın birkaç hafta içinde kendisine öğrettiklerinden daha fazla bilgisi yoktu. O zamankine göre şimdi daha çok şey bilmektedir, ama güncel politikayla ilgilenmekten Waldzell'de duyduğu tiksintiyi bir türlü üzerinden atamamıştı. Peder Jacobus'la düşüp kalkmaları sonucu politika bakımından hayli uyanık ve eğitilmiş biri olup çıkmışsa, nedeni, örneğin tarihe karşı duyduğu aşırı ilgi gibi politikaya karşı da gereksinim duyması değildi, zorunluluk yol açmıştı buna, istemeden gerçekleşmiş bir durumdu.

Knecht donanımını tamamlamak ve pederi öğrencisi yapıp ona da *rebus castaliensibus* konusunda ders vermek gibi onurlu bir görevin daha iyi üstesinden gelebilmek için, Kastalya eyaletinin anayasası ve tarihi, elit okulların sistemi ve Boncuk Oyunu'nun gelişim tarihçesiyle ilgili olarak Waldzell'den kitaplar getirmişti. Kitaplardan birkaçının daha yirmi yıl önce –o gün bugün bir daha eline almamıştı bunları– Plinio Designori'yle tartışmalarında kendisine yardımcı dokunmuştu. Özellikle Kastalya'daki memurlar için kaleme alındığından o zamanlar okumasına izin verilmeyen diğer bazı kitapları ise ancak şimdi okuyabiliyordu. Bu da, çalışma alanı hayli genişleyen Knecht'i entelektüel ve tarihsel temelini de yeniden gözden geçirmeye, kavramaya ve güçlendirmeye zorladı. Tarikatın ve Kastalya'daki sistemin yapısını elden geldiğince sade ve açık bir şekilde Peder Jacobus'un gözleri önüne sereyim derken, çok geçmeden gerek kendi, gerek Kastalya kültürünün en zayıf noktasıyla ister istemez yüz yüze geldi. Görüldü ki, bir zaman tarikatın doğmasına ve beraberinde getirdiği sonuçlara olanak verip kolaylaştıran tarihsel koşulları kafasında somutluktan ve bir düzenden yoksun, şematik şekilde, silik soluk canlandırabilmekteydi ancak. Peder Jacobus da uzaktan yakından pasif denemeyecek bir öğrenciydi, dolayısıyla her ikisi arasında yoğun bir fikir alışverişi doğup ortaya çıktı. Kendisi Peder Jacobus'a Kastalya tarikatının tarihçesini anlatmaya çalışıyor, Peder Jacobus da onun bu tarihçeyi bazı bakımlardan doğru şekilde görüp yaşamasına, kökenlerini dünya ve devletler tarihinde izlemesine yardım ediyordu. Biz, pederin ateşli mizacı dolayısıyla sık sık alabildiğine sert söyleşilere kadar varan bu yoğun tartışmaların yıllar sonra bile hâlâ meyve verdiğini ve Knecht'in ölümüne kadar canlılığını koruyup etkisini sürdürdüğünü göreceğiz. Öte yandan, Knecht'in açıklamalarını Peder Jacobus'un nasıl can kulağıyla dinlediğini ve bu açıklamaların yardımıyla Kastalya'yı ne kadar yakından tanıyıp takdir etmeye başladığını ilerdeki bütün davranışları ortaya koydu. Bugüne kadar sürüp gelen, dostane bir tarafsızlık ve bazen bilginlik taşan bir fikir alışverişiyle başlayıp zamanla gelişerek gerçek anlamda bir işbirliği ve ittifakla sonuçlanan Roma ve Kastalya arasındaki uz-

laşma bu iki kişinin eseridir. Hatta Peder Jacobus başlangıçta kendini gülümseyerek uzak tuttuğu Boncuk Oyunu'nun kura-mıyla bile tanıştırmayı sonunda şiddetle arzulamaya başla-mıştı; Kastalya tarikatının gizinin ve bir bakıma onun inanç ya-da dininin burada aranması gerektiğini çok iyi seziyordu çün-kü, kendisi de o zamana kadar sadece kulaktan işiterek bildiği ve pek ısınmadığı bu dünyanın içine girmeyi amaçlamaktay-dı, dolayısıyla güçlü olduğu kadar kurnaz tutumuyla kıyıda ke-narda dolaşmayı bırakıp doğru merkeze yöneldi. Her ne kadar sonunda bir boncuk oyuncusu olup çıkmadıysa da –zaten yaşı pek geçkindi bunun için– oyunun ve tarikatın önde gelenleri kendilerine Kastalya dışında bu büyük Benedikten rahibinden daha ciddi ve daha değerli bir dost bulamadılar.

Bazen Peder Jacobus, birlikte sürdürdükleri bir çalışmanın ardından ayrılıp giden Knecht'e, o akşam kendisini evinde bek-lediğini söylüyordu. Derslerin yol açtığı yorgunluktan ve söyle-şilerin geriliminden sonra yaşanan huzur dolu saatlerdi bunlar; Knecht, Peder Jacobus'a giderken sık sık klavikordunu ya da kemanını yanına alıyordu. Yaşlı peder bir mumun yumuşak ay-dınlığında piyanonun başına geçiyor, mumun tatlı kokusu, bi-rinin bırakıp ötekisinin alarak ya da her ikisinin birden çaldığı Corelli'nin, Scarlatti'nin, Telemann'ın ya da Bach'ın müziği gibi dolduruyordu odayı. Yaşlı peder erkenden yatıyor, müzikli kü-çük akşam ibadetiyle güçlenen Knecht ise gece geç vakte, ma-nastırdaki disiplinin izin verdiği zaman sınırına kadar çalışma-sını sürdürüyordu.

Çünkü Peder Jacobus'un yanındaki öğrencilik ve öğret-menliğinden, manastırda ağır aksak yürütülen oyun kursu ve zaman zaman Başrahip Gervasius'la Çin dili ve kültürüne iliş-kin bir kolokyumdan ayrı olarak o dönemde Knecht'in çok kapsamlı bir başka çalışmaya da yöneldiğini görüyoruz. Kısa-ca, Knecht Waldzell'deki elit kişilerin yıllık Boncuk Oyunu ya-rışmasına hazırlanmaktaydı. Son iki yılda uzak kaldığı bu ya-rışmada üç ya da dört zorunlu tema temel alınarak Boncuk Oyunu için taslaklar geliştirilmesi isteniyordu; temaların bi-çimsel bakımdan alabildiğine kusursuz olmasına ve kaligrafi gözetilip temalar arasında atılacak yeni, atak ve özgün çatkıla-

ra önem verilmekteydi. Yalnızca bu yarışmaya özgü olmak üzere yarışanların kanon dışına çıkmalarına göz yumulmaktaydı, yani henüz resmî kodekse ve hieroglif sözlüğüne alınmamış yeni simgelerden yararlanma hakkına sahipti yarışmacılar. Dolayısıyla, halka açık geniş kapsamlı kutsama şenliklerinden sonra zaten boncuk oyuncuları köyünde en coşkulu olay sayılan bu karşılaşma, ilerisi için hayli umut vaat eden adaylar arasında yeni oyun simgelerini konu alan bir yarışma niteliği taşıyordu. Yarışmada kazanana pek seyrek durumlarda verilen alabildiğine değişik ödüller içinde en yükseği, oyununun yılın en iyi aday oyunu olarak görkemli bir hava içinde sergilenmesinden oluşmuyordu yalnız; aynı zamanda oyunun gramerine ve sözcük hazinesine adayın yaptığı katkı takdirle karşılanıp benimsenerek oyun arşivi ve oyun dili kapsamına alınıyordu. Bir tarihte, bundan yaklaşık yirmi beş yıl önce büyük Trave'li Thomas, yani şimdiki Magister Ludi, burçların alşimi açısından taşıdığı anlama ilişkin kısaltmalarından dolayı eşine az rastlanır böyle bir ödülle onurlandırılmıştı. Magister Thomas zaten sonraları da alşiminin çok önemli gizli bir dil olarak incelenmesi ve sınıflandırılmasına hayli katkıda bulunmuştur. Ne var ki, Knecht hemen her aday gibi kendisinin de kuşkusuz sahip olduğu yeni simgelere başvurmak istemediği gibi, bu fırsattan yararlanarak aslında kendi eğilimine çok uygun düşen psikolojik oyun yöntemini savunmaya da yanaşmadı; yapı ve tema bakımından çağdaşlığına ve kişiselliğine karşın, saydam denecek kadar berrak, klasik bir kompozisyonu içeren, simetriye sınıksız bağlı, süslemede abartmalara kaçmayan ve zarafeti eski ustaları anımsatan bir oyun kurup çattı. Belki Waldzell'den ve oyun arşivinden uzakta bulunuşu, belki de gücünün ve zamanının önemli bir bölümünü tarih konusundaki çalışmalara ayırması, kendisini böyle bir yol izlemeye zorlamıştı, ama belki de oyununu öğretmeni ve dostu Peder Jacobus'un beğenisine cevap verecek gibi kurma isteği az ya da çok bilinçli şekilde izleyeceği yolu kendisine göstermişti; bu konuda ne yazık ki bir bilgimiz yok.

Daha önce belki okuyucularımızdan bazılarının pek kolay anlayamayacağı "psikolojik oyun yöntemi" deyimini kullan-

dık; Knecht'in yaşadığı dönemde sık işitilen bir slogandı bu. Boncuk Oyunu'na aşına kişiler arasında kuşkusuz her dönemde değişik akımlar, modalar, tartışmalar, değişik görüşler ve yaklaşımlar söz konusuydu. Knecht döneminde ise oyunla ilgili olarak başlıca iki görüş çevresinde çekişme ve tartışmalar sürdürülmekteydi. Boncuk Oyunu, biri biçimsel, öbürü psikolojik iki ayrı grupta toplanıyordu. Gerek Knecht'in, gerek kendini tartışmaların uzağında tutmasına karşın Tegularius'un psikolojik oyunu savunanların safında yer alıp onu geliştirmeye çalıştığını biliyoruz. Ancak, Knecht "psikolojik" değil de "pedagojik" oyundan söz açmayı yeğlemiştir çokluk. Biçimsel oyunun amacı, oyundaki nesnel içeriklerden, matematik, dil, müzik gibi disiplinlerin kapsamına giren öğelerden olabildiğince sıkı dokunup hiçbir boşluğa yer vermeyen, biçim açısından ise kusursuz bir bütünlük ve uyumu gerçekleştirmektir. Psikolojik oyun ise bütünlük ve uyumu, evrensel kusursuzluk ve mükemmelliği içeriklerin seçiminden, aranjmanından, birbirlerine sarılıp dolanmalarından, aralarındaki çatlaklardan ve birbirleriyle karşılaştırılmalarından çok, oyunun her aşamasını izleyen meditasyondan alıyor, önemle duruyordu bu meditasyon üzerinde. Böyle bir psikolojik ya da Knecht'in deyiimiyle pedagojik oyun, dışarıdan bakıldığında kusursuz bir görünüm sergilemekle kalmıyor, oyuncuyu titizlikle saptanmış meditasyonların aracılığıyla mükemmellik ve tanrısallığın yaşantısına da götürüyordu. Bir ara Knecht, "Benim düşündüğüm oyun," diye yazdı önceki müzik üstadına, "meditasyondan sonra bir kürenin kendi merkezini çevreleyen dış yüzeyi gibi sarıp sarmalar oyuncuyu, karmaşa içindeki rastlantılar dünyasından tümüyle simetrik ve uyumlu bir dünya kurup çatarak varlığına kattığı duygusuyla onu baş başa bırakır."

Kısacası, Knecht büyük yarışmaya psikolojik değil, biçimsel bir oyunla katılıyordu. Böylece gerek Kastalya'daki yöneticilere, gerek kendi kendisine Mariafels'teki misafircilik oyunu ve diplomatik misyonu dolayısıyla boncuk oyuncusu olarak gerekli antrenmandan, esneklikten, zarafetten ve ustalıktan hiçbir şey yitirmedikini kanıtlamak istiyordu belki ve bunun da üstesinden gelmişti. Taslak üzerindeki son çalışmayı ve taslağın temize

çekilmesi işini, bunun ancak Waldzell'deki oyun arşivinde yapılabilecek olmasından dolayı dostu Tegularius'a havale etti; zaten Tegularius'un kendisi de yarışmaya katılanlar arasındaydı. Taslağı kendi eliyle Tegularius'a verme fırsatını ele geçiren Knecht, dostuyla oturup onu ayrıntılı şekilde gözden geçirdi, dostunun taslağını da yine birlikte ele alıp enine boyuna incelediler; Tegularius'un üç gün için manastıra gelmesini sağlamıştı Knecht; ilk defadır ki Magister Thomas iki kez kendisine yönelttiği bir ricasını yerine getirmişti. Tegularius bu ziyarete sevinmesine ve Kastalya adasının bir sakini olarak pek çok merak duygusunu da kendisiyle taşıyıp getirmesine karşın, yine de manastırda patladı sıkıntıdan, hatta bu hassas insan Mariafels'teki bütün o yabancı izlenimlerin etkisi altında, düşünce, tasa ve sorunları kendileri için hiç önem taşımayan o güler yüzlü ama basit, sağlıklı ve biraz kaba insanlar arasında neredeyse hastalandı. "Sen Mariafels'te yabancı bir gezegende yaşıyorsun," dedi bir ara dostu Knecht'e. "Burada nasıl üç yıldır kalabiliyorsun, aklım almıyor doğrusu ve sana bunun için hayranlık duyuyorum. Senin rahipler bana çok nazik davranıyor, öyleyken burada her şey yüzüme kapıyor kapılarını, beni adeta yanına yaklaştırmak istemiyor. Bana kucak açan hiçbir şey yok burada, kendiliğinden anlaşılan hiçbir şey yok, diretmeden ve acılara yol açmadan hiçbir şey özümmlenecek gibi değil. Burada iki hafta geçirmek cehennem hayatı olur benim için." Knecht'e zor günler yaşattı dostu Tegularius; ilk defadır ki her iki tarikat ve dünya arasındaki yabancılığı, içinde bir hoşnutsuzluk, dostuyla bir seyirci olarak izliyor, o ürkek çaresizliğiyle aşırı hassas dostunun manastırdakiler üzerinde hiç de iyi bir izlenim bırakmadığını seziyordu. Ama yine de yarışma için kotardıkları iki oyun taslağını eleştirmen gözüyle inceden inceye irdelemekten geri kalmıyorlardı. Böyle bir çalışmanın ardından Peder Jacobus'u görmek ya da onunla yemek yemek için öbür ek binaya geçtiğinde, Knecht'in kendisi de, yurdu olan bir ülkeden alınıp taşılacağı toprağı, havası, iklimi farklı, seması değişik yıldızlarla döşenmiş bir başka ülkeye ansızın götürülüp bırakılmış gibi bir duyguya kapılıyordu. Tegularius manastırdan ayrılıp gittikten sonra, Peder Jacobus'tan dostuna ilişkin izlenimini öğrenmek istedi. "Uma-

rim,” diye cevapladı Peder Jacobus, “Kastalya’dakilerin büyük çoğunluğu dostunuzdan çok size benziyordur. Dostunuzun şahsında uyumsuz, pek sağlıklı denemeyecek, zayıf, beri yandan korkarım biraz da kendini beğenmiş bir insan tipi çıkardınız karşımıza. Ama ben ileride de örnek olarak sizi alacağım, yoksa Kastalya’dakilere haksızlık edebilirim. Çünkü bu zavallı, aşırı hassas, fazlasıyla zeki ve asabî dostunuz, sizin eyalete karşı burada duyulan saygıyı yine yok edebilir.”

“Bilmem ama,” dedi Knecht, “Benedikten tarikatının mensupları arasında da geçmiş yüzyıllarda benim dostum gibi hastalıklı, vücutça zayıf, buna karşılık zekâca kusursuz kimseler zaman zaman çıkmıştır sanırım. Güçsüz yanlarını görecektessen gözlerin eksikliğinin çekilmediği, ama hatırı sayılır üstünlüklerini algılayacak bir organın varlığından söz açılmayacağı bir yere kendisini davet etmek belki akıllıca bir iş değildi. Ama gelişile bana büyük bir azizlikte bulundu.” Ardından pedere katıldığı yarışmadan söz açtı Knecht. Peder Jacobus onun dostuna arka çıkışını memnunluka karşıladı. “Güzel bir cevap doğrusu!” dedi nazikçe gülerek. “Ama öyle görülüyor ki, sizin de kendileriyle biraz zor anlaşılabilir dostlarınız var hep.” Sözü Knecht’in anlamayışının ve yüzündeki şaşırmaşlığın keyfini çıkararak pek önemsemez bir edayla ekledi: “Bu kez bir başkasını kastediyorum. Dostunuz Plinio Designori’den yeni bir haber var mı?” Josef’in şaşkınlığı daha da büyüdü adeta; iyice afallamıştı, pederden bir açıklama rica etti. Sorun şuydu: Designori politik nitelikli bir broşürde laik bir görüşün var gücüyle savunuculuğunu yapmış ve Peder Jacobus’a da veryansın etmişti. Bunun üzerine peder Katolik basındaki dostlarından Designori konusunda bilgi almıştı ve bu bilgilerde Designori’nin Kastalya’daki okul döneminden ve onun Knecht’le bilinen ilişkisinden de söz açılmaktaydı. Josef, Plinio’nun yazısını okumak üzere pederden rica edip aldı; bunu pederle arasında güncel politikaya ilişkin ilk söyleşi izledi, daha sonra bir iki konuşma daha yaptılar. “Plinio’nun ve onun yedeğinde benim, ansızın politika arenasına çıkarılmamız şaşırttı beni,” diye yazdı Knecht dostu Ferromonte’ye, “hatta neredeyse korkuttu. Şimdiye kadar aklımın ucundan geçmeyen bir şey hani.” Şunu da be-

lirtelim ki, Peder Jacobus, Plinio'nun polemik yazısından daha çok takdirle söz açtı, halinde en azından kırılıp gücenmiş bir ifade yoktu, Designori'nin üslubunu övdü, elit okulda eğitildiğinin hemen anlaşıldığını söyledi, normal olarak güncel politika bu kadar zekâ ve eğitim düzeyinin pek aranmadığını belirtti.

O sıra dostu Ferromonte ileride üne kavuşan çalışmasının ilk kısmından bir kopya çıkarıp Knecht'e yolladı, başlık şöyleydi: "Slav Halk Müziğinin Josef Haydn Tarafından Alman Sanat Müziği Kapsamına Alınıp Özümlenmesi". Knecht'in cevap olarak yazdığı mektupta şu satırlara da yer verdiğini görüyoruz: "Bir zaman benim de hazırlanmasında bir süre rol oynamak ayrıcalığına kavuştuğum çalışmalarında tutarlı ve inandırıcı bir sonuca varmışsın. Schubert'e, özellikle kuartetlerine ayrılmış iki bölüm müzik tarihinde son zamanlarda kaleme alınmış en başarılı yazılar. Aklından çıkarma, hatırla beni arada bir, senin kotarmayı başardığın böyle bir eserin şu an hayli uzağındayım. Buradaki yaşayışından memnunluk duymamam için bir neden yoksa da –çünkü Mariafels misyonum öyle görülüyor ki başarıyla yürüyor– yine Kastalya'dan ve mensup olduğum Waldzell'deki çevrelerden epeydir uzak kalışım sıkıyor, bunaltıyor beni. Burada pek çok şey öğreniyorum, sonsuz denecek kadar çok şey; ama ne özgüven duygumda bir güçlenme sağlıyor bu, ne uzmanlık yeteneğimin gelişimine katkısı oluyor, tersine sorunlarımı büyütüp çoğaltıyor giderek. Ne var ki, beri yandan ufku genişliyor. Özellikle ilk iki yıl Mariafels'te sık sık hissettiğim güvensizlik, yabancılık, umut, neşe ve özgüven yetersizliği ve diğer bazı olumsuzluklar kuşkusuz şimdi beni pek rahatsız etmiyor. Geçenlerde Tegularius buradaydı, üç gün kaldı yalnızca; beni gördüğüne pek çok sevinip Mariafels'i hayli merak etmesine karşın, yine de geldiğinin daha ikinci günü sıkıntıdan ve yadırgama duygusundan burada daha fazla kalamayacak duruma geldi. Nihayet bir manastır hiç de bir hapisane, bir kışla ya da fabrika değildir, üzerine kanat gerilen, sessiz sakin, entelektüel değerlere dost bir dünyadır daha çok; böyle olunca, kendi deneyimlerimden çıkardığım sonuca göre, biz sevgili Kastalya sakinleri kendimizin fark ettiğinden çok daha nazlı yetiştirilmiş hassas insanlarız."

Tam Carlo'ya bu mektubun yazıldığı tarihte Knecht, Peder Jacobus'u ikna edip Kastalya tarikatının yöneticilerine kısa bir mektup yazmasını sağladı; mektupta peder diplomatik sorunla ilgili olarak kendisinden isteneni yapacağını bildirdi, ayrıca *rebus castaliensibus* konusunda özel ders vermekle kendisini onurlandıran, "manastırda herkesin sevdiği boncuk oyuncusu Josef Knecht'in" bir süre daha yanlarında kalmasına izin verilmesi ricasını ekledi mektuba. Kastalya'dakiler Peder Jacobus'un isteğini yerine getirmeyi kuşkusuz şeref bildiler. Kendi "eserine" kavuşmanın henüz çok uzağında bulunduğu inancı içinde yaşayan Knecht, görevindeki başarılı çalışmasından dolayı Kastalya'dan tarikat yöneticisiyle Bay Dubois'nın imzasını taşıyan bir takdir yazısı aldı. Tarikat yönetiminin en yüce makamı tarafından yollanan mektupta Knecht'in en önemli gördüğü, kendisini hepsinden çok sevindiren şey (adeta sevincinden uçarak birkaç satırla duygularını bildirmişti dostu Fritz'e) kısa bir cümle oldu ve cümlede açıklandığına göre tarikat yönetimi Knecht'in Vicus Lusorum'a dönme isteğini Boncuk Oyunu üstadından öğrenmişti, şu andaki görevinin sona ermesinden sonra isteğini yerine getirmeye hazırdı. Knecht yazının bu bölümünü Peder Jacobus'a da okudu, cümledeki açıklamanın kendisini ne kadar sevindirdiğini itiraf etmeden duramadı, ayrıca bir daha Kastalya'nın yüzünü belki göremeyeceği ve manastırdan doğru Roma'ya yollanacağı korkusuyla nasıl şimdiye kadar kahrolduğunu da itiraf etmekte sakınca görmedi. Peder Jacobus, gülerek şöyle dedi bunun üzerine: "Evet, bir acayıptır tarikatlar, dostum; insan kıyısında kenarında ya da uzağında sürgünde yaşamaktansa, sinesinde yaşamak ister. Burada çirkinliğiyle yakından yüz yüze geldiğiniz politikayla biraz ilgilenmiş olmanızı rahatlıkla unutabilirsiniz yine, çünkü siz politikacı değilsiniz. Ama sizin için belki her zaman ikinci derecede önem taşıyıp hobi niteliğini korusa da tarihe sadakatten sakın şaşmayın. Çünkü bir tarihçi için gerekli tüm koşullar var sizde. Şimdi yapacağımız şey, burada olduğunuz sürece birbirimizden yararlanmanın yoluna bakmaktır."

Knecht, Waldzell'i eskisinden daha sık ziyaret için tarikat yönetiminin verdiği izinden fazla yararlanmamışa benziyordu;

ama Boncuk Oyunu'na ilişkin bir semineri, bazı dersleri ve boncuk oyunlarını radyodan izledi. Ayrıca, yine radyo aracılığıyla, Vicus Lusorum'un tören salonunda yarışma sonuçlarının açıklandığı "şenliğe" de uzaktan, manastırın lüks konuk odasında oturarak katılmıştı. Kendisi pek kişisel denemeyecek, hele devrimci hiç sayılmayacak, ama değerinin çok iyi bilincinde olduğu seçkin ve alabildiğine zarif bir çalışmayı yarışmaya yollamıştı; mansiyonu ya da ikincilik ve üçüncülük ödülllerinden birini kazanmaya hazırlamıştı kendini. Birincilik ödülünün kendisine verildiğini işitince şaşırdı; şaşkınlık yerini sevince tam olarak bırakmaya kalmadan, Magister Ludi makamının sözcüsü güzel ve pes sesiyle okumasını sürdürüp ikincilik ödülünü kazanan kişi olarak Tegularius'un ismini açıkladı. Her iki dostun bu yarışmadan el ele, başlarında taç, zaferle çıkmaları doğrusu heyecan veren, büyüleyici bir olaydı. Radyoyu daha fazla dinleyemeyen Knecht, sıçrayıp ayağa kalkarak merdivenlerden aşağı seğirtti; ayak sesleriyle çın çın öten yatakhanelerden geçip dışarı çıktı. Emekli müzik üstadına o günlerde yazılmış bir mektupta şu satırları okuyoruz: "Senin de düşünebileceğin gibi, saygıdeğer üstadım, çok mutluyum. Bir kez misyonumu başarıyla yerine getirişim ve tarikat yönetiminin bunu onurlandırıcı bir takdirle karşılaması, ileride de diploması alanında görevlendirilmeyip pek yakında vatanıma, dostlarıma ve Boncuk Oyunu'na kavuşacağım umudu, şimdi ise biçimsel yönü üzerinde hayli çaba harcadığım, ama yeteneğimin tümünü de bu yüzden ortaya koyamadığım bir oyun için tarafıma verilmiş ödül, bütün bunlar yetmiyormuş gibi söz konusu başarıyı dostum Tegularius'la paylaşmanın kıvancı, bu kadarı fazlaydı doğrusu. Mutluyum, evet, ama neşeli olduğumu söyleyemem. Verimsiz geçen ya da bana öyle gelen bir dönemin ardından bu mutluluk, gönlümdeki en derunî duygular için apansızın ortaya çıkmış, gereğinden fazla bir zenginlik taşıyor. Şükran duyguma belli bir ürkeklik karışmış durumda; bardak ağzına kadar dolmuş da bir tek damla gerekiyormuş, bu damlayla her şey yine güvenilirliğini yitirecekmiş gibi. Ama bu sözlerimi söylenmemiş say lütfen, hangi söz olursa olsun bu konuda bir fazlalık çünkü."

Ağına kadar dolu bardağın bir damladan daha fazlasını almakla yükümlü kılındığını çok geçmeden göreceğiz. Ne var ki, o zamana kadar geçen kısa sürede Josef Knecht mutluluğunu ve mutluluğuna karışmış ürkekliğini öylesine bir coşku ve yoğunlukla yaşadı ki, eli kulağında bekleyen büyük değişikliği adeta önceden sezinlemişti. Peder Jacobus için de bu birkaç ay mutlu ve neşeli geçti; öğrencisi ve meslektaşı Knecht'i pek yakında yitirecek oluşu içini sızlatıyor, dolayısıyla ders saatlerinde ve daha çok boş zamanlarında sürdürdükleri söyleşilerde, bol bol çalışma ve düşünmeyle geçmiş yaşamında insanların ve ulusların iyi ve kötü günlerine ilişkin edindiği bilgilerden elden geldiğince fazlasını Knecht'e vermeye, bir miras olarak ona bırakmaya uğraşıyordu. Zaman zaman Knecht'le, üstlendiği misyonun anlamı ve sonuçlarını konuşuyor, Roma'yla Kastalya arasında kurulabilecek dostluk ve bu dostluğun değeri üzerinde sohbet ediyor, meyveleri arasında gerek Kastalya tarikatının kuruluşunun, gerek Roma'nın aşağılanmayla dolu bir sınavdan yavaş yavaş belini doğrultuşunun yer aldığı dönemi inceleyip araştırmasını ona salık veriyordu. Ayrıca Reformasyonla ve on altıncı yüzyılda Kilisenin bölünmesiyle ilgili olarak Knecht'e iki kitap tavsiye etti, dünya tarihine ilişkin koca koca kitapları devirmekten çok, ilke olarak doğrudan kaynaklara yönelip incelemelerini bir tutarlılık içinde kavranabilecek küçük alanlarla sınırlamasını ısrarla öğütledi kendisine ve tarih felsefelerine karşı duyduğu derin güvensizliği de bu arada saklamayıp açığa vurdu.

Magister Ludi

Knecht, Waldzell'e kesin dönüşünü ilkbahara, halka açık büyük Boncuk Oyunu'nun, *Ludus anniversarius*'un ya da *sollemnis*'in yapılacağı zamana ertelemeyi kararlaştırdı. Bu oyunların anımsanmaya değer tarihindeki altın çağ, haftalar boyu sürüp dünyanın dört bir bucağından yüksek mevki ve makam sahipleriyle temsilcilerin ziyaret ettiği yıllık oyunlar dönemi her ne kadar kapanmış ve bir daha geri gelmemek üzere geçmişe mal

olmuşsa da, hâlâ bu ilkbahar toplantıları çokluk on ila on dört gün süren görkemli oyunla beraber tüm Kastalya için yılın büyük festivaliydi, yüce dinsel ve manevî bir önem ve anlamı da kendisinde barındırıyordu şenlik, çünkü eyaletteki her vakit tastamam aynı doğrultuyu izlediği söylenemeyecek zihniyet ve eğilimleri birleştirip bir uyum ve ahenk simgesine dönüştürüyordu; tek tek disiplinlerdeki bencil tutumlar arasında uzlaşma sağlıyor, onlardaki çokçeşitliliğin üstünde bir birlik ve beraberliğin varlığını akla getiriyordu. Festival dindar kişiler için gerçek kutsamadaki gücü kendisinde barındırıyor, dinle ilgisiz kişiler içinse en azından din yerini tutuyor, her iki gruptakilerin tümü için de güzelliğin saf ve duru pınarlarında bir yunup arınma anlamını içeriyordu. Bunun gibi bir zaman Johann Sebastian Bach'ın passion'ları da –pek bestelendikleri değil de, daha çok ilerki yıllarda yeniden keşfedilip ortaya çıkarıldıkları zaman– gerek icracılar, gerek dinleyicilerin bir bölümü için dinsel bir olay ve kutsamayı, bir bölümü içinse meditasyon ve din yerini tutan bir nesneyi, herkes için de sanatın ve *Creator spiritus*'un görkemli dışavurumlarını oluşturmuştu.

Kararını uygulamak için gerek manastırdakilerin, gerek Kastalya'dakilerin rızasını elde etmekte fazla zahmet çekmemişti Knecht. Vicus Lusorum'un küçük cumhuriyetinde nasıl bir konumun kendisini beklediğini kafasında henüz pek canlandıramıyorsa da, öyle sanıyordu ki kendisini uzun süre bu konumda bırakmayacak, omuzlarına yükleyecekleri yeni bir makam ve misyonla onurlandırma yoluna gideceklerdi. Şimdilik Kastalya'ya döneceğine, dostlarına ve pek yakında yapılacak festivale kavuşacak oluşuna seviniyordu. Peder Jacobus'la baş başa geçirdikleri son günlerin zevkini çıkarmaya koyuldu, başrahibin ve ruhanî meclisin kendisini uğurlamak üzere sergiledikleri sevgi gösterileriyle iltifatları ağırbaşlı ve neşeli bir tutumla karşıladı. Daha sonra da, içinde hem sevilen bir yere ve geride bırakılan bir yaşam dilimine veda etmenin hüznü, hem festivale hazırlık oluşturan düşünsel egzersizlerin şimdiden yol açtığı bayram sevinci, ayrıldı manastırdan. Söz konusu egzersizleri Knecht yanında bir yol gösterici ve arkadaşlar olmadan, ama yönetmelikteki kurallara alabildiğine titizlikle

uyarak gerçekleştirmişti. Magister Ludi'nin hanidir yıllık festivale davet ettiği Peder Jacobus'u kendisiyle yola çıkmaya razı etmeyi başaramaması, içindeki bayram sevincine asla gölge düşürmemişti. Kastalya karşıtı bu yaşlı adamın çekingen tutumunu anlayışla karşılıyordu. Bir an için kendini tüm görev ve sıkıntılardan kurtulmuş hissetti Knecht, onu bekleyen şöleni tüm ruhuyla yaşamaya hazırды.

Festivallerin işine akıl ermez pek. Gerçek bir festival asla başarısızlıkla sonuçlanamaz, yeter ki yüce güçler işe el atıp uğursuzluk getirmesin. Dindar biri için ruhanî bir alayın yağmur altında yürüyüşünde bile bir kutsallık vardır, bir şölen sofrasında yenen dibi tutmuş yemekler bile onun içindeki coşkuyu silip atamaz; bunun gibi, boncuk oyuncusu için de yıllık festival bir bayramdır, bir kutsanıştı adeta. Yine de hepimizin bildiği gibi öyle festival ve oyunlar vardır ki, bütün parçaları birbiriyle uyumludur, biri tutup havaya kaldırır ötekini, kanatlarla donatır, yüceltir. Kendilerinden daha kötü hazırlanmamış gösteri ve oyunlar normal, sıradan bir başarı sağlarken, açıkça kestirilemeyen bir nedenden, adeta bir mucize gerçekleşerek doruklara tırmanıp derunî yaşantılara dönüşen gösteri ve oyunlar gibi tıpkı. O yüce yaşantıların, biraz da onları yaşayanların ruh durumlarından kaynaklandığı varsayılırsa, Josef Knecht oyuna akla gelebilecek en iyi şekilde hazırlanmıştı; her türlü tasadan uzak, yabancı bir yerdeki misyonundan yüzünün akıyla dönüp gelmiş, sevinç dolu bir beklentiyle ilerideki festivali gözlüyordu.

Ne var ki, mucize denen şeyin soluğunu üzerinde hissedip olağanüstü kutsanmış göz kamaştırıcı bir şenlik kimliğini kazanmak, bu kez *Ludus sollemnis*'e kismet olmamıştı. Hatta neşeden yoksun, açıkça talihsiz, neredeyse başarısız bir oyun gibi kutlandı. Festivale katılanlardan pek çoğunun yine de kendilerini manen yücelmiş, yüce duygulara ulaşmış hissetmelerine karşın, böylesi durumlarda hep görüldüğü gibi festivalin gerçek aktörleri, organizatörleri ve sorumluları, festival semasını korkunç bulutlarla karartan o cansızlık, amansızlık ve başarısızlık, o tutukluk ve şanssızlık havasını inadına insafsız şekilde duyumsadılar. Knecht de kuşkusuz bunu hissedenlerden ve o

yüce beklentisinde düş kırıklığına uğrayanlardan biriydi, ama yine de başarısızlığı en belirgin şekilde algılayanlar arasında bulunmuyordu. Gerçek parlaklık ve görkemine erişememesine karşın, festivalin düzenlenmesinde rol oynamayıp bir sorumluluk taşımayan Knecht, dâhice kurulup çatılmış oyunu inanç dolu bir ruhla izleyip takdir edebilmiş, rahatlıkla meditasyonlarda bulunmuş, bütün konukların aşinası olduğu bir tören ve özveri yaşantısını, tanrısal'ın ayakları dibinde cemaatin mistik bütünleşme yaşantısını şükran dolu bir teslimiyetle kendi içinde gerçekleştirmenin üstesinden gelmişti. Öyle bir yaşantı ki, işin sırrına tümüyle vâkıf olanların dar çevresine mensup kişiler "başarısız" bir festivalde bile bunu ele geçirebiliyordu. Ama festivalin üzerinde kol gezen uğursuzluktan Knecht de payını almıştı. Üstat Thomas'ın bütün oyunları gibi bu oyununa da, bu oyunun tasarım ve inşasına da toz kondurulamazdı kuşkusuz, hatta Üstat Thomas'ın en etkileyici, en yalın ve dolaysız oyunlarından biriydi. Gelgelelim, uygulanışı üzerinde alabildiğine bir uğursuzluk vardı ve bu uğursuzluk Waldzell'in tarihinde henüz akıllardan çıkmış değildir.

Büyük festivalin başlamasından bir hafta önce Waldzell'e dönen Knecht, gelişinin oyuncular köyüne bildirilmesinin ardından Magister Ludi değil, onun temsilcisi Bertram tarafından karşılandı. Bertram nazikçe karşıladı kendisini, ama ona kısaca ve dalgınlıkla açıkladığına göre, saygıdeğer magister o günlerde hastaydı, Bertram ise Knecht'in misyonu konusunda yeterince bilgi sahibi değildi, dolayısıyla bu konuda sunacağı raporu kabul edemeyecekti; rapor için tarikatın Hirsland'daki yönetim merkezine gitmeliydi Knecht, döndüğünü haber verip oradan alacağı direktifleri beklemeliydi. Veda edip ayrılırken, kabulde gösterilen soğukluktan ve bir an önce baştan savılmak istenmesinden dolayı Knecht'in sesinde ve tavrında belli bir yadırgamanın kendini açığa vurması üzerine, Bertram özür diletti. Kendisini düş kırıklığına uğratmışsa lütfen meslektaşını bağışlamasını, durumun olağanüstülüğünü anlamaya çalışmasını istedi Knecht'ten: Magister Ludi rahatsızdı, her yıl düzenlenen büyük festivalin ise eli kulağındaydı ve magister mi bizzat festivali yönetecek, yoksa magisteri temsil eden kendisi mi bu işi

üstlenecek, henüz kesinliğe kavuşmuş değildi; saygıdeğer Magister Ludi'nin rahatsızlığı bundan daha uygunsuz ve nazik bir zamana rastlayamazdı. Hani kendisi her zamanki gibi magisterin yerine onun resmî görevlerini üstlenmeye hazırdı; ama bu kadar kısa sürede festivale yeterince hazırlanıp onu yönetmenin güçlerini aşacağından korkmaktaydı.

Knecht, açıkça umutsuzluğa düşmüş ve biraz da dengesini yitirmiş adama acıdı, festival sorumluluğunu bundan böyle onun üstlenmesine de belki daha az üzülmeydi. Bertram'ın kaygılarının ne kadar haklı nedenlere dayandığını bilemeyecek kadar uzun süre Waldzell'den uzak kalmıştı, çünkü Bertram bir temsilcinin başına gelebilecek en kötü şey olarak bir süreden beri elit kişilerin, Waldzell'deki bu Boncuk Oyunu aday öğrencilerinin güvenini yitirmişti, doğrusu pek zor bir konumdaydı. Kaygıyla Boncuk Oyunu üstadını düşündü Knecht, bu klasik biçim ve ironi kahramanını, bu kusursuz Magister Ludi'yi, bu Kastalyalıyı. Onun tarafından huzura kabul edilip raporunun dinleneceğini ve sonra yeniden boncuk oyuncularının küçük topluluğu içinde yerini alacağını, belki de mahrem bir sekreterlik görevine getirileceğini düşünerek sevinmişti. Gönlü isterdi ki, Üstat Thomas tarafından festivalin yönetildiğini görsün, üstadın gözleri önünde çalışmasını sürdürsün ve onun takdirini kazansın. Şimdi ise onu hastalığının arkasına gizlenmiş bulmak, dolayısıyla başka makamlara havale edilmek kendisini üzdü, düş kırıklığına uğrattı. Ne var ki, tarikat sekreteriyle Bay Dubois'nın kendisine karşı gösterdiği saygı dolu yakınlık, hatta dostluk üzüntü ve düş kırıklığını giderdi biraz. Daha ilk konuşmadan anlayabildiği kadarıyla, Roma planında şimdilik kendisinden daha fazla yararlanmayı düşünmüyor, onun Kastalya'ya sürekli dönme isteğini saygıyla karşılıyorlardı; nezaket gösterip ilkin Vicus Lusorum'un konukevinde kalmaya, biraz sağa sola göz atıp festivale katılmaya davet ettiler kendisini. Knecht, festival öncesi günleri dostu Tegularius'la birlikte perhiz ve meditasyonla geçirdi, bazılarının pek tatsız bir anı olarak belleğinde kalan oyuna yürekten ve şükranla katıldı.

Magister Ludi'nin "gölge" diye de adlandırılan temsilcisinin konumu, özellikle müzik ve Boncuk Oyunu gösterilerinin

yöneticisi olarak son derece kendine özgü nitelik taşır. Her Magister Ludi'nin bir temsilcisi vardır, bu temsilci tarikat yönetiminin yanına verilmiş değildir, temsilciyi bizzat kendisi magister adaylarının dar çevresi içinden seçer ve onun yaptığı işlerden, attığı imzalardan düpedüz kendisi sorumludur. Dolayısıyla, üstat tarafından temsilciliğe atanması bir aday için hatırı sayılır bir ödüllendirilme, alabildiğine yüksek bir güvenin işaretidir, temsilciliğe atanmasıyla kendisine kadiri mutlak üstadın mahrem mesai arkadaşı ve sağ kolu olarak bakılır; bir engel çıkıp magisterin resmî görevini yerine getiremediği durumlarda bu işi onun yollayacağı temsilci üstlenir, ama her zaman değil kuşkusuz, örneğin en üst yönetim kademesindeki oylamalarda üstadın evet ya da hayır oyunu ileten bir kişi kimliğiyle boy gösterebilir ancak, asla bir konuşma yapamaz ya da bir öneride bulunamaz; bunun gibi daha başka bazı kısıtlamalar söz konusudur kendisi için. Magister Ludi'nin temsilciliğine atanmak, atanan kişinin her ne kadar pek yüksek ve bazen pek seçkin bir konuma kavuşmasını sağlarsa da, beri yandan böyle bir atanmanın adeta aforozlanmadan farkı yoktur, atama temsilciyi resmî hiyerarşiden bir bakıma bir istisna olarak soyutlar, kendisine önemi alabildiğine büyük işler havale eder, ona yüce bir onur bağışlar, ama beri yandan başkalarının yararlandığı kimi olanakları elinden çekip alır. Özellikle iki şey vardır ki, temsilcinin bir istisna olarak konumu buralarda açıkça belli eder kendini: Temsilci kendisi tarafından görülen resmî işler için sorumluluk taşımaz ve hiyerarşi içinde daha üst aşamalara yükselme olanağına sahip değildir. Bunu öngören yazılı bir yasa yoksa da, Kastalya tarihinden anlaşılır böyle olduğu: Bir Magister Ludi'nin ölümü ya da görevini bırakması durumunda, "gölgesi" asla onun yerine geçip oturamaz, oysa şimdiye kadar Magister Ludi'yi sık sık temsil etmiştir ve bütün haliyle Magister Ludi'nin yerini almaya layık biri durumundadır. Sanki gelenek burada adeta titizlikle saptanmamış devingen bir sınırın aşılma- zlığını bilerek vurgulamak ister: Magister Ludi ile temsilci arasındaki sınır, makamla kişi arasındaki sınırın adeta bir simgesidir. Demek oluyor ki, bir Kastalyalı, Magister Ludi'nin temsilciliği gibi yüksek bir mutemetlik görevini kabullenmekle,

günün birinde bizzat Magister Ludiliğe yükselme, temsilci sıfatıyla sık sık üzerinde taşıdığı resmî giysilerle, amblem ve nişanlarla gerçekten yekvücut olma umudundan el çeker; beri yandan, tuhaf denecek kadar belirsiz bir ayrıcalığı ele geçirerek görev sırasında yapabileceği hataların sorumluluğunu kendisi değil, ona kefil olan Magister Ludi'ye yükler. Ve gerçekten bazen öyle durumlar baş göstermiştir ki, bir Magister Ludi kendisi tarafından seçilen temsilcinin kurbanı olmuş, temsilcisinin yaptığı küçümsenmeyecek bir hata yüzünden makamından çekilmek zorunda kalmıştır. Waldzell'de Boncuk Oyunu üstadının temsilcisini nitelemekte başvuru sözçük, temsilcinin gerçek konumunu, magistere yakınlığını, hatta neredeyse onunla özdeşliğini, beri yandan resmî varlığının yalancı karakterini ve bir özden yoksunluğunu kusursuz şekilde anlatmaktadır: Kendisine "gölge" denir.

Magister Thomas da öteden beri yanında Bertram adında bir temsilci çalıştırmaktaydı. Bertram yetenek ya da iyi niyetten çok, şans denen şeyin eksikliğinin acısını çekiyor görünen biriydi. Mükemmel bir boncuk oyuncusuydu, ki bu da doğaldı. Ayrıca, en azından beceriksiz denemeyecek bir öğretmen ve işini titizlikle gören bir memurdu, üstadına kayıtsız şartsız bir teslimiyetle bağlıydı; öyleyken, son yıllarda eyaletteki memurlar tarafından sevilmeyen biri olmuştu daha çok, elit genç kuşak kendisine cephe almıştı, bu da üstadının üstün şövalye ruhu kendisinde bulunmadığından Bertram'ın kararlı ve sakin bir tutum takınmasını engelliyordu. Ama Magister Thomas yol vermedi temsilcisine, buna karşılık onu yıllar yılı elit genç kuşak mensuplarıyla sürtüşmelerden uzak tutmaya çalıştı, temsilcisini giderek seyrek çıkardı toplum içine, kendisini daha çok kalemde ve arşivde çalıştırdı. Bu kusursuz, ama pek sevilmeyen ya da kendisinden eskisi kadar hoşlanılmayan, şansın açıkça yüzüne gülmediği adam, üstadının hastalığıyla kendini ansızın Vicus Lusorum'un başında buldu, festivali yönetmesi durumunda şenlik süresince tüm eyaletteki en seçkin mevkiyi elinde bulunduracaktı, bu hatırı sayılır görevin de ancak boncuk oyuncularından büyük çoğunluğunun ya da en azından oyuncu adaylarının kendisine güven gösterip desteklemeleri

durumunda altından kalkabilecekti, ama ne yazık ki aradığı desteği göremedi. Dolayısıyla, *Ludus sollemnis* bu kez çetin bir sınav, neredeyse bir felaket olup çıktı Waldzell için.

Ancak oyun başlamadan bir gün öncedir ki magisterin ciddi şekilde hasta olduğu ve festivali yönetemeyeceği resmen açıklandı. Böyle bir açıklamanın o zamana kadar yapılmaması, son ana kadar yeniden toparlanıp ayağa kalkarak oyunu yönetebileceğini uman hasta magisterin bir isteği miydi, bilmiyoruz. Ama belki de o sıra magister bu gibi düşünceleri kafasından geçiremeyecek kadar ağır hastaydı, “gölgesi” de son ana kadar Waldzell’deki durum konusunda Kastalya’yı belirsizlik içinde bırakma hatasını işlemişti. Söz konusu duraksamanın gerçekten hata sayılıp sayılmayacağı elbet tartışılabilirdi. Kuşkusuz iyi niyetle başvurulmuş bir duraksamaydı bu; Temsilci Bertram festivalin saygınlığına daha baştan gölge düşürmek ve Üstat Thomas’ın hayranlarını ürkütüp festivali ziyaretten vazgeçirmek istememişti. Hani her şey yolunda gitseydi de, Waldzell’deki oyuncu topluluğuyla Bertram arasındaki güven varlığını korusaydı, o zaman –hiç de düşünülmeyecek bir şey değil doğrusu– “gölge” Bertram gerçekten temsilci sıfatıyla boy gösterir, magisterin eksikliğinin adeta farkına varılmazdı. Bu konuda daha başka varsayımlara yer vermek boşuna olacaktır; biz Bertram’ın o zaman Waldzell sakinlerinin kendisini gördüğü gibi kesinlikle başarısız, hele liyakatsiz biri sayılmayacağına değinmeden geçmenin doğru olmadığını düşündük, bize göre Bertram bir suçludan çok, bir kurbandı.

Eh, her yıl olduğu gibi o yıl da konuklar akın etmişti Waldzell’e. İçlerinden pek çoğunun hiçbir şeyden haberi yoktu, bazıları ise Magister Ludi’nin sağlık durumu konusunda endişeliydi ve oyunun seyrine ilişkin can sıkıcı önsezilerle festivale gelmişti. Waldzell ve yakındaki yerleşim birimleri insanla dolup taşmaktaydı, tarikat yöneticileri ve yüksek eğitim kurulu üyeleri neredeyse tam kadro şenlikte hazır bulunuyordu. Ayrıca, ülkenin uzak köşelerinden ve dış ülkelerden bir bayram havası içinde turistler gelerek konukevlerini doldurmuştu. Her zamanki gibi festival, oyun arifesindeki akşam, meditasyona ayrılmış bir saatle açıldı, çan sesiyle verilen bir işaret üzerine in-

sandan geçilmeyen bütün şenlik alanı huşuyla karışık derin bir sessizliğe gömüldü. Ertesi sabah da müzik gösterilerinden birincisi gerçekleştirildi ve oyunun ilk bölümüyle bu bölümdeki her iki müzik temasına ilişkin meditasyonun duyurusu yapıldı. Üzerinde Boncuk Oyunu üstadının festival giysisiyle Bert-ram'ın davranışlarında vakur ve serinkanlı bir hava esiyordu, ama adamda bet beniz kalmamıştı, halinde günden güne artan aşırı bir yorgunluk, bir ıstırap ve tevekkül ifadesi okunuyordu, son günlerde gerçekten bir gölgeye benzemişti. Oyunun daha ikinci günüydü ki, Magister Thomas'ın sağlık durumunun kötüleşip ölümle pençeleştiği haberi ortalığa yayıldı ve aynı günün akşamı hasta üstatla "gölgesini" konu alan söylentiye sağ- da solda ve işe daha bir aşına kişilerin çevresinde ilk katkılar başladı. Vicus Lusorum'un en iç kesiminden, magister adayla- rından kaynaklanan bu söylentiye göre, üstat sözde festivali yönetmek istiyor ve yönetecek güçte görüyordu kendini, ama açgözlü "gölgesi" hesabına özveride bulunarak festivali yönet- me işini ona havale etmişti. Gelgelelim, bu yüce rolün pek üstesinden geleceğe benzemediği ve festivalin bir düş kırıklığıyla sonlanacağı tehlikesi baş gösterdiği için festivalden, "gölgesin- den" ve onun başarısızlığından kendisini sorumlu tutan üstat, yapılan hatanın kefaretinin bizzat ödemek istemişti; sağlık duru- mundaki ani kötüleşmenin ve ateşindeki yükselmenin nedeni de bundan başka bir şey değildi. Kuşkusuz söylentinin daha değişik çeşitlemeleri de vardı, ama elit çevreninki böyleydi ve elit çevre, bu çalışkan yeni kuşak, duruma hazin gözüyle baktı- ğını ve onun herhangi bir şekilde değiştirilip iyi, güzel ve za- rarsız gösterilmesini desteklemek istemediğini böylece açığa vuruyordu. Terazinin bir gözünde üstada karşı saygı, öbür gö- zünde "gölgesine" karşı kin ve nefret yer almaktaydı. Ucu üsta- da dokunsa bile, "gölgesinin" başarısızlığa uğraması ve tepe- taklak yıkılıp gitmesi bir dilek olarak gönüllerde yaşıyordu. Derken bir gün geçmişti aradan; bu kez ortada dönen söylenti- ye göre, güya magister hasta yatağında, temsilcisiyle elit grup- taki iki senyörden birbirleriyle güzel güzel geçinip festivale gölge düşürmemelerini ısrarla rica etmişti. Bir başka gün de or- tada yeni bir söylenti dolaşmaya başlamıştı; buna göre, ölme-

den son arzusunu dikte ettirmişti üstat ve yöneticilere kendisinden sonra yerine geçmesini istediği kişinin ismini açıklamıştı; bazı isimler dolaşmaya başlamıştı dillerde, magisterin sağlık durumunun sürekli kötüye gittiğine ilişkin haberlerin yanı sıra bu ve benzeri söylentiler almış yürüyor, her ne kadar festivalin ilerki bölümünü izlemekten vazgeçerek Waldzell'den ayrılıp gidenler çıkmıyorsa da, gerek konukevlerindeki, gerek festival salonundaki şenlikli hava günden güne bulutlanıyordu. Bütün organizasyon ağır ve kasvetli bir baskı altındaydı, ama dışarıdan bakınca yine de her şey düzgün bir biçimde olup bitmekteydi; ancak, herkesin daha önceden aşınası olup beklediği neşe ve sevinçten bu festivalde pek eser yoktu. Bitimine iki gün kala festivalin hazırlayıcısı Magister Thomas gözlerini bir daha açmamak üzere hayata yumunca, Kastalya yöneticileri tüm çabalarına karşın ölüm haberinin duyulmasının önüne geçemediler. Ne tuhaftır ki, düğümün bu şekilde çözülmesi, festival izleyicilerinden bazısının içini rahatlatmıştı. Boncuk Oyunu öğrencilerinin, özellikle elit gruba mensup olanlarının *Ludus sollemnis*'in bitiminden önce yas tutmalarına ya da birbirlerine nöbetleşe yerini bırakan gösteriler ve meditasyonlarla festival günlerindeki etkinliklerin çok sıkı şekilde belirlenmiş akışını en ufak biçimde aksatmalarına izin verilmemişse de, en son festival töreni ve festival gününü ağız ve gönül birliği etmişler gibi öyle bir tutum ve hava içinde kutlamışlardı ki, saygıdeğer üstadın ölümü için bir matemden farksızdı adeta. Beri yandan, aynı kişiler aşırı yorgun düşmüş, uykusuz, sararmış yüzü ve yarı kapalı gözleriyle temsilcilik görevini sürdüren Bertram'ın çevresinin dondurucu bir yalnızlık atmosferiyle sarılıp kuşatılmasına çalışmışlardı.

Tegularius'un aracılığıyla elit gruptakilerle hâlâ yakın ilişkiyi sürdürmesine, eski bir oyuncu olarak bütün bu akımlara ve ortada esen havalara karşı aşırı duyarlılığına karşın, yine de onlardan kendisini uzakta tuttu Knecht, hatta festivalin dördüncü ya da beşinci gününden sonra magisterin hastalığına ilişkin haberlerle dostunun kendisini rahatsız etmesine izin vermedi. Gerçi festival üzerine düşen hazin gölgeyi hissetmiyor ve anlamıyor değildi; derin bir endişe ve üzüntüyle üstadı,

giderek büyüyen bir hoşnutsuzluk ve acıma duygusuyla Bert-ram'ı, adeta üstatla birlikte ölmeye mahkûm edilmiş bu kişiyi düşünüp duruyordu; ama gerçek ya da asılsız haberlerin kendisini etkilemesine metanet ve inatla karşı koyuyor, bütün dikka-tini toplayıp meditasyon egzersizlerine ve şahane bir mimariyi içeren festivalin akışına kendini gönülden bırakıyor, tüm uyumsuzluk ve tersliklere karşın festivali vakur bir neşeyle ya-şıyordu. "Gölge" Bertram, üstadın temsilcisi olarak festival so-nunda tebrikleri ve yöneticileri her zamanki gibi kabul yüküm-lülüğünden kurtuldu bu kez; ayrıca Boncuk Oyunu öğrencile-rinin gelenekselleşmiş şenlik günü de bu kez yapılmadı. Festi-valin bir müzik gösterisiyle kapanmasının ardından yöneticiler Magister Ludi'nin ölümünü duyurdular ve Vicus Lusorum'da yas günleri başladı. Konukevinde kalan Josef Knecht de öteki-lerle birlikte yas tuttu. Bugün bile herkesin büyük bir saygıyla andığı bu liyakat sahibi kişinin cenaze töreni, Kastalya'da alı-şılmış bir sadelikle yapıldı. Son kalan güçlerini seferber ederek festivalde üzerine düşen rolü sonuna kadar oynayan "gölge" Bertram, nazik durumunun bilincindeydi. İdareden izin isteyip dağlarda inzivaya çekildi.

Oyuncular köyünde, hatta bütün Waldzell'de yas hüküm sürüyordu. Belki de kimse bu dünyadan göçmüş magisterle senli benli, kesinlikle dostane denecek bir ilişki içinde bulun-mamıştı; ama soylu varlığındaki üstünlük ve kirlerden arın-mışlık, zekâsı ve nezaket kurallarına karşı ince duyarlılığıyla birleşerek onu aslında tamamen demokratik bir yapıya sahip Kastalya'nın tarihinde seyrek yetiştirebildiği bir hükümdar ve örnek bir kişi yapmıştı: Kendisiyle gururlanılmıştı hep. Şahsını tutkuların, sevgilerin, dostlukların dışında tutmuşsa da, bu onu genç kuşağın sevgi ve hayranlık gereksinimini karşılama-ya daha da elverişli bir aşamaya yükseltmişti. Kendisine yarı sevecen, yarı alaylı "ekselans" lakabını kazandırmış bu ağırbaş-lılık ve prenslere özgü bu zarafet, sert muhalefete karşın ona giderek yüce divanda ve eğitim kurulunun oturumlarıyla ortak çalışmalarında da biraz ayrıcalıklı bir konum sağlamıştı. Ma-gister Thomas'tan boş kalan yüce makama yeniden birinin atanması sorunu üzerinde harıl harıl konuşulmaya başlanmış

bulunuyordu; ama en hararetli konuşmalar da kuşkusuz elit boncuk oyuncularını arasında sürdürölmekteydi. Magisterlik makamının görevleri, "gölgenin" temsilcilikten ayrılmasından sonra, onun çökertilmesini isteyip bunu başarmış elit gruptakiler tarafından oylamaya başvurularak geçici üç temsilci arasında paylaştırılmıştı; kuşkusuz Vicus Lusorum içindeki görevlerdi bunlar, yüksek eğitim kurulundaki idari görevler bunun dışında kalıyordu. Geleneğe göre, yüksek eğitim kurulu magisterlik makamına üç hafta içinde yeni birini atamak zorundaydı. Ölen ya da görevinden ayrılan bir magisterin kendi yerini alması için tartışmasız ve rakipsiz birini bırakması durumunda, söz konusu makama hiç vakit geçirilmeden, üst düzey yöneticilerin yalnız bir defalık genel toplantısı sonunda atama yapıldığı olmuştu. Bu kez iş daha uzun süreceğe benziyordu.

Yas günleri boyunca Josef Knecht fırsat düştükçe dostu Tegularius'la festival ve onun pek tuhaf, kasvetli seyri üzerinde konuştu.

"Bu temsilci Bertram," dedi Knecht bir ara, "rolünü zararsız bir şekilde oynamakla, yani sonuna kadar gerçek bir magister gibi davranmakla kalmadı, bana göre daha da fazlasını yaptı bunun, *Ludus sollemnis*'e en son ve en vakur resmî görevi olarak kendini kurban etti. Sizlerse ona hoyrat, hatta acımasız davrandınız; isteseydiniz festivali, isteseydiniz Bertram'ı kurtarabilirdiniz, ama kurtarmadınız. Bu konuda bir yargıda bulunmak bana düşmez, böyle yapmanız için bazı nedenler vardı mutlaka. Ancak, madem bu zavallı adam şimdi görevinden ayrıldı ve siz de muradınıza erdiniz, artık bir gönöl yüceliğiyle davranmalısınız. Yeniden buraya dönecek olursa kucak açmalısınız kendisine, ortaya koyduğu özveriyi anladığınızı göstermelisiniz."

Tegularius başını sallayarak, "Anladık bunu ve kabullendik," diye cevapladı. "Sen bu kez oyuna tarafsız konuk sıfatıyla katılma mutluluğuna kavuştun, olayı sanırım gereken titizlikle izleyemedin. Hayır, Josef, Bertram için gönlümüzde ne hissederek hissedelim, bunları eyleme dönüştürme fırsatını artık ele geçiremeyeceğiz. Gösterdiği özverinin zorunluluğunun bilincinde Bertram ve bundan geriye dönmeye çalışmayacaktır."

Knecht, Tegularius'un ne demek istediğini ancak şimdi kesinlikle anlamıştı, üzgün sustu. Görebildiği kadarıyla bu festivali doğrusu tam bir Waldzell'li ve buradaki arkadaşlardan biri gibi değil, gerçekten daha çok bir konuk olarak yaşamıştı ve Bertram'ın özverisinin gerçek niteliğini ancak yeni kavrayabiliyordu. Şimdiye kadar Bertram'a, gücünü aşan bir göreve yenik düşmüş, açgözlülüğünün belirlediği hedeflerden el çekmek ve bunları aklından çıkarmak zorunda kalmış, bir üstadın "gölgesi" olmuş ve her yıl düzenlenen festivallerden birini yönetmiş biri gözüyle bakmıştı. Ama şimdi, dostunun son sözlerinden sonra anlamıştı ki -anlar anlamaz da susmuştu hemen- Bertram, yargıçları tarafından düpedüz mahkûm edilmiş biriydi ve artık dönüp gelmeyecekti. Festivali sonuna kadar yönetmesine göz yumulmuş, festivalin bir rezalete meydan verilmeden yürütülmesine yetecek kadar kendisine yardımda bulunulmuştu; ama amaç Bertram'ı değil, Waldzell'i kollayıp gözetmekti.

Bir "gölgenin" konumu yalnızca magisterin katıksız güvenini gerektirmiyor -bu güvenden yana doğrusu hiç sıkıntısı yoktu Bertram'ın-, aynı derecede elit oyuncuların güvenine de gereksinim gösteriyordu ve zavallı Bertram bu güveni ele geçirmenin üstesinden gelememişti. "Gölge" yanlış bir iş yapsa, efendisine, örnek aldığı bu kişiye arka çıktığı gibi kendisine arka çıkmıyordu hiyerarşi. Bir zamanki arkadaşları kendisini gereği gibi takdire yanaşmadı mı, yetkililerden hiçbiri yanında yer almıyor, arkadaşları olan boncuk oyuncuları onu yargılayan kişilere dönüşüyordu. Bu kişiler insafsızca davrandı mı, "gölgenin" hesabı görülmüş demektir. Ve gerçekten Bertram dağlarda çekildiği inzivadan dönüp gelmedi bir daha; bir süre sonra onun yalçın bir kayalıktan uçuruma yuvarlanıp can verdiği söylendi. Konu da kapandı böylece.

Bu arada her gün tarikat yönetiminin ve eğitim dairesinin yüksek, hatta en yüksek memurları oyuncu köyüne çıkıp geliyor, gerek elit oyunculardan, gerek memurlardan bazıları danışmalarda bulunulmak üzere çağrılıyordu. Bu danışmaların içeriğine ilişkin olarak yalnızca oyuncular arasında kimi söylentiler dolaşmaktaydı. Josef Knecht de bir defasında tarikat yönetiminin iki görevlisi, bir defasında filoloji üstadı, ardından

Monsenyör Dubois ve sonra yine iki görevli tarafından çağrılarak fikri sorulmuştu. Aynı şekilde bilgisine başvurulmuş Tegularius, tatlı bir telaş ve heyecan içinde kendi deyişimiyle kardinaler meclisinde esen havaya ilişkin esprilerde bulunmuştu. Josef, elit oyuncularla bir zamanki sıkı ilişkisinden geriye ne kadar az şey kaldığını daha festival sırasında kuşkusuz fark etmişti ve şimdi bunu kardinaler meclisi döneminde daha bir açık seçik hissetti. Nedeni, yabancı biri gibi konukevinde kalması ve baştakilerin ona kendilerinden biriymiş gibi davranması değildi yalnız; elit boncuk oyuncuları kendisine eskisi gibi içtenlikle ve arkadaşça kucak açmamış, alaylı bir nezaket ya da en azından soğuk bir bekleyişle onu karşılamışlardı. Daha Mariafels'e bir misyonla yollandığı zaman söz konusu kişiler kendisinden uzaklaşmıştı, bu da yerinde ve doğal bir davranıştı: Özgürlükten ayrılıp hizmet yoluna sapan, öğrenciliği ya da boncuk oyunculuğunu geride bırakıp hiyerarşinin kapısından içeri adım atan kimseye arkadaş gözüyle bakılmazdı artık, bu kimse amirlik ve şeflik yolunda yürüyen biri sayılır, elit kişiler arasında yer almaktan çıkar, bunların şimdilik ona kuşkulu gözlerle bakacaklarını bilirdi ister istemez. Kendi durumundaki herkesin başına gelecek bir şeydi bu. Ne var ki, Knecht şimdi her zamankinden çok kendisinden uzak durulmak istendiğini, her zamankinden çok kendisine soğuk davranıldığını hissediyordu: Bir kez bunun nedeni magisterlerinin ölümüyle öksüz kalan ve yeni bir magistere kavuşacak olan elit grubun saflarını bir kat daha sıklaştırıp dışarıdan kimseyi aralarına almak istememesi, bir başka nedeni de kararlı ve yumuşamaz tutumlarının kısa süre önce "gölge" Bertram'ın yazgısında tüm sertliğiyle açığa vurulmasıydı.

Bir akşam Tegularius alabildiğine heyecan ve telaşla konukevine koşup geldi, Josef'i arayıp bularak onu boş bir odadan içeri soktu, kapıyı kapayıp konuşmaya başladı: "Josef! Josef! Tanrım, nasıl da sezemedim daha önce, oysa bilmem gerekirdi, hiç de uzak görünmüyordu çünkü... Ah, şu an kendimde değilim, sevineyim mi, sevinmeyeyim mi, bilemiyorum gerçekten." Ve oyuncu köyündeki bütün haber kaynaklarını avcunun içi gibi bilen Tegularius harıl harıl anlatmaya koyuldu: Josef

Knecht'in Ludi Magisterliğe seçileceği olasılıktan öte bir şeydi, buna kesin gözüyle bakılabiliyordu adeta; pek çok kişinin Üstat Thomas'ın hiç kuşkusuz yerine geçecek kişi gözüyle baktığı arşiv müdürü önceki gün bir avuç aday arasından açıkça çekilmiş, geri almıştı adaylığını; elit gruptan olup isimleri şimdiye kadarki soruşturmalarda başta gelen üç adaydan görünürde hiçbirisi bir magisterin ya da tarikat yönetiminin özel teveccüh ve tavsiyesine sahip değildi; oysa gerek tarikat yönetiminin iki üyesi, gerek Monsenyör Dubois, Knecht'e arka çıkıyordu; ayrıca, emekli müzik üstadının yabana atılmayacak oyu da Knecht'ten yanaydı, emekli müzik üstadını bugünlerde birden çok magisterin şahsen gidip ziyaret ettiği kesinlikle bilinmekteydi.

"Josef, seni magister yapacaklar," diye sesini yükseltti Tegularius bir kez daha heyecanla. Knecht, hemen eliyle Tegularius'un ağzını kapattı. İlk anda böyle bir olasılık Josef'i dostu Tegularius'tan daha az şaşırtmamış ve heyecanlandırmamıştı, böyle bir şey kesinlikle imkânsız görünmüştü gözüne. Ama "kardinaller meclisi"nde olup bitenler üzerinde oyun köyündekilerin neler düşündüğünü kendisine aktarırken, dostunun tahmininde yanılmadığını anlar gibi oldu. Ruhunda adeta evet diyen bir sesin varlığını işitti, bir duygunun varlığını, daha önceden bunu bilip beklediği duygusunun, bunun doğru ve doğal bir şey olduğu duygusunun varlığını duyumsadı adeta. Ve o anda eliyle heyecanlı dostunun ağzını kapattı, aralarında ansızın baş göstermiş bir uzaklığın gerisinden yabancı ve tersleyen bakışlarla dostu Tegularius'a baktı. "Fazla konuşuyorsun, dostum," dedi. "Bu söylentileri duymak istemiyorum. Hemen arkadaşlarının yanına dön."

Bırakılsa daha pek çok şey anlatacak olan Tegularius, dostu Knecht'in tersleyen bakışı karşısında hemen sustu; başka birinin, kendisine yabancı bir insanın bakışıydı bu; benzi sarardı ve durmayıp gitti. Daha sonradan anlattığına göre, Knecht'in o andaki tuhaf serinkanlılığı ve soğukluğunu ilkin bir darbe, bir aşağılama, bir tokat gibi duyumsamıştı adeta, eski dostluk ve teklifsizliklerine bir ihanet gibi, alabildiğine yüksek bir amir kimliğiyle pek yakında başına geçeceği makamın akıl almaya-

cak ölçüde vurgulanışı ve vaktinden önce benimsenişı gibi algılamıştı. Ancak odadan çıkıp giderken –gerçekten de yıldırım- la vurulmuş gibi ayrılmıştı odadan– dostunun o unutulmaz bakışının anlamını birden kavramıştı, o uzak, soylu, ama bir o kadar da acılı bakışın; ancak o zaman anlamıştı ki, Magister Ludiliğe seçilişini gurur değil, alçakgönüllülükle kabullenmişti dostu. Anlattığına göre, kısa süre önce Bertram ve onun özverisi üzerinde bilgi edinmek isteyen dostu Knecht’in o sıradaki düşünceli bakışına ve sesindeki derin üzüntüye gitmişti aklı ister istemez. Sanki o “gölge” gibi dostu da kendisini gözden çıkarmak ve ortadan kaybolup gitmek üzereydi adeta, öylesine mağrur, beri yandan öylesine alçakgönüllü, öylesine yüce, beri yandan öylesine boynu bükük, öylesine yalnız, beri yandan öylesine kaderine razı bir yüzle bakmıştı dostu kendisine, sanki o zamana kadar Kastalya’da gelip geçmiş magisterlerin bir abidesi gibi karşısında dikilmişti. “Arkadaşlarının yanına dön,” demişti dostu kendisine. Yani yeni mevki ve makamını öğrendiği daha ilk anda hiç tanınmayacak birine dönüşmüştü dostu, bütünün içindeki yerini almış ve dünyaya yeni bir açıdan bakmaya başlamıştı, arkadaşı olmaktan çıkmıştı artık, bir daha da asla olmayacaktı.

Knecht, Magister Ludiliğe atanmasını, o zamana kadarki atanmalarının bu en son ve en yücesini hiç kuşkusuz önceden sezmemiş, en azından buna olanaklı, belki olası gözüyle bakmamış değildi, ama bu atanma da ötekiler gibi kendisini şaşırtmış, hatta korkutmuştu. Böyle bir şeyi tahmin edebilirdim, dedi sonradan kendi kendine ve ateşli dostu Tegularius’u anımsayıp gülümsedi; Tegularius bu atanmayı başından beri beklememişse de, karara bağlanmasından ve ilanından birkaç gün önce kestirip önceden kendisine haber vermişti. Gerçekten de Josef’in en üst düzeydeki yönetici kadrosuna seçilmesine gençliği dışında hiçbir engel yoktu; meslektaşlarının çoğu bulundukları yüce makama en azından kırk beş ile elli yaşları arasında gelmişti, oysa Josef henüz kırkındaydı ancak. Bu kadar genç yaşta atanmanın yasak olduğuna ilişkin bir yasa ise mevcut değildi.

Tegularius, Waldzell’deki küçük yönetim mekanizmasının karmaşık çarkını en ince ayrıntılarına kadar bilen usta bir elit

oyuncunun gözlem ve kombinasyonlarının sonucunu bir sürpriz gibi karşısına çıkarır çıkarmaz, dostunun haklı olduğunu Knecht hemen anlamış, magisterliğe seçimini ve yazgısını hemen kabullenmişti, ama habere ilk tepkisi "bu dedikoduyu hiç duymak istemediği" sözleriyle dostunu yanından uzaklaştırmak olmuştu. Şaşırان ve neredeyse kırılıp gücenen dostu ayrı-lıp gidince, meditasyon yaptığı yere seğırtip kendine bir çekidüzen vermek istemişti. Meditasyonda ansızın alabildiğine bir güçle üzerine çullanan bir anıdan yola koyulmuştu. Bir oda canlanmıştı gözlerinin önünde. Odada bir piyano duruyor, pencereden kuşluk vaktinin serin aydınlığı neşe içinde içeri doluyordu. Odanın kapısında yakışıklı, güler yüzlü bir adam belirdi derken, saçları ağarmış, iyilik ve vakar taşan ısıllı yü-züyle yaşlıca bir adam; Josef'in kendisi ise küçük bir Latince okulu öğrencisiydi, içinde yarı korku, yarı mutluluk, odada müzik üstadını beklemişti, derken ilk kez görmüştü onu, ilk kez bu saygıdeğer kişiyi, elit okulların ve magisterlerin efsane-vî ülkesinden gelen bu efsanevî üstadı, kendisine müziğin ne olduğunu göstermek için gelen bu insanı. Üstat onu elinden tutup adım adım kendi eyaletine, kendi ülkesine götürmüş, elit oyuncuların ve tarikatın içine sokmuştu. Şimdi ise onun bir meslektaş ve kardeşı olmuştu Knecht; yaşlı üstat ise büyülü so-pasını ya da krallık esasını bir kenara bırakıp güler yüzlü, sus-kun, eskisi gibi iyiliksever, eskisi gibi saygın, eskisi gibi gizem-li bir ihtiyara dönüşmüştü, bakışı ve örnek kişiliğiyle Josef'in yaşamının üstünde bir yerde duruyordu ve her vakit onun bir kuşak ilerisinde, yaşam merdiveninde onun birkaç basamak yukarısında bulunacaktı, liyakat, beri yandan alçakgönüllülük, ustalık ve giz bakımından onun ölçülemeyecek kadar üstünde-ki yerini koruyacak, ama kendisine arka çıkan, kendisine örnek olan bu kişi her zaman yumuşak bir tutumla kendi yerini al-maya zorlayacaktı onu, doğan ve sonra batan bir yıldızın kendi kardeşlerini de peşinden çekip götürmesi gibi tıpkı. İlk gevşeme durumunda içinden fışkıran düşsel görüntü seline belli bir amaç gözetmeksizin kendini bırakır bırakmaz, bu selden ayrı-lan özellikle iki görüntü ötekilerden daha uzunca bir süre Knecht'in gözlerinin önünden gitmedi, iki görüntü ya da iki

simge, iki benzeti. Bir tanesinde Knecht henüz çocuk yaşıyordu; önde giden üstadın peşine takılmış, çeşitli koridorlardan geçiyor, üstat ne zaman başını çevirse, daha kocamış, daha sessiz ve saygıdeğer bir ifade seçiliyordu yüzünde; üstat yavaş yavaş zaman tanımayan bir bilgeliğin ve vakarın ideal çehresine bürünürken, kendisi, Josef Knecht bir teslimiyet ve itaatle örnek diye benimsediği kişinin ardı sıra yürüyor, ama hiç değişmeden aynı çocuk olarak kalıyor, bundan da bazen utanç, bazen belli bir sevinç, hatta neredeyse kafa tutarcasına bir memnurluk duyuyordu. İkinci görüntü ise şöyleydi: Piyano odasındaki sahne; yaşlı üstadın odaya girişi durmadan yineleniyor, bu yinelenişin bir türlü arkası gelmiyordu, belli bir mekanizmaya bağlı bir telle biri indirilip biri çıkarılır gibi üstatla oğlan birbirini izliyor ve çok geçmeden öyle oluyordu ki, kimin gelip kimin gittiği, kimin kılavuzluk edip kimin onun peşine takıldığı, yaşlı üstadın mı, yoksa oğlanın mı, seçilebilmekten çıkıyordu. Bazen oğlan oluyordu yaşlı üstada, otorite ve vakar sahibi bu kişiye saygı gösteren, itaat eden; bazen de uçar gibi adımlarla gençliğin, başlangıcın, neşenin simgesi oğlandı yaşlı üstadı kendisini izlemeye, kendisine hizmet etmeye ve saygı göstermeye zorlayan. Ve bu anlamlı anlamsız düş çemberini izleyip dururken, düşün sahibi kendini bazen yaşlı üstat, bazen oğlanla özdeş hissediyor, bazen saygı gösteren, bazen saygı gösterilen, bazen peşe düşen, bazen peşine düşülen kişi oluyordu. Bu kararsız değişim sürüp giderken öyle bir an geldi ki, ansızın her ikisi oldu Josef, hem üstat, hem öğrenci oldu, daha doğrusu her ikisinin üstünde bir konuma yükseldi, bu tekrarlanıp duran sahneleri düzenleyen, icat eden, yöneten ve izleyen bir kişiye dönüştü, bu bir sonuca götürmeden yinelenip duran yaşlı ve genç yarışını, içinde birbiriyle yer değiştiren duygulara uyarak kimi zaman yavaşlattı, kimi zaman alabildiğine hızlandırdı. İşin bu evresinden de yeni bir imaj doğup çıktı ortaya, düşten çok simgeye, imajdan çok sezgiye benziyordu ve görüntü ya da daha çok sezgi şöyleydi: Bu anlamlı anlamsız üstat ve öğrenci döngüsü, bilgeliğin gençliğe, gençliğin bilgeliğe kur yapışı, sonu gelmeyen bu coşkulu oyun Kastalya'nın simgesiydi, hatta bunun da ötesinde gence ve yaşlıya, geceye ve gündüze, Yang'a

ve Yin'e bölünmüş akıp giden tüm yaşamın oyunuydu. Derken meditasyon durumundaki Josef kalabalık görüntüler dünyasından sıyrılıp çıkarak sessizliğin yolunu tuttu, uzun sürmüş bir istiglak durumundan güçlenmiş ve içi açılmış olarak dönüp geldi.

Birkaç gün sonra tarikat yöneticileri kendisini çağırdıkları zaman hiç çekinmeksizin kalkıp gitti; baştakilerin elini sıkıp kardeşçe kendisini selamlayarak kucaklar gibi yapmalarını şen bir ciddiyet ve serinkanlılıkla karşıladı. Derken Boncuk Oyunu üstatlığına atandığı bildirildi kendisine, göreve başlama ve yemin töreni için iki gün sonra festival salonuna gelmesi istendi, kısa süre önce gözlerini bu dünyaya kapamış Üstat Thomas'ın temsilcisi Bertram'ın o kasvetli festivali altın takılarla süslenmiş kurbanlık bir koyun gibi yönettiği salondur bu. Törene kadar arada boş bir gün bırakılmıştı, bu boş günde yemin metni ve "küçük magisterlik yönetmenliği" en üst düzey yöneticilerden ikisinin kılavuzluğuyla gözetiminde ve âdet gereği meditasyon eşliğinde titizlikle okunup incelenecekti; bu defaki üst yöneticiler tarikatın kalem müdürüyle Magister Mathematicae idi. Bu pek yorucu günün öğle dinlencesinde Josef tarikata kabul törenini ve daha önce müzik üstadı tarafından tarikatla tanıştırılmasını açık seçik anımsadı. Gelgelelim, bu kezki kabul töreni her yıl yüzlerce kişiyi olduğu gibi kendisini geniş bir kapıdan geçirerek kalabalık bir cemaat içine getirip bırakmıyordu, iğne deliği büyüklüğündeydi kapı bu kez ve cemaat de alabildiğine yüksek düzeydeki bir avuç magisterden oluşmaktaydı. Sonradan Knecht'in emekli müzik üstadına itiraf ettiğine göre, o yoğun toparlanma gününde bir düşünce zahmet vermişti kendisine, aklına gelen çok gülünç bir düşünce: Üstatlardan biri çıkıp nasıl bu kadar genç yaşta böyle alabildiğine yüce bir payeye ulaştığını kendisine soracak diye korkmuştu. İçindeki bu korkuyla, bu çocuksu boş düşünceyle ve yaşına bir imada bulunulması durumunda "Öyleyse bırakın beni rahat rahat yaşlanayım; bu kadar yükseğe erişeyim diye hiçbir zaman çalışmış değilim çünkü" diye karşılık verme isteğiyle ciddi olarak boğuşup durmuştu. Ama toparlanma sürecinin daha ileri bir evresi, yüce makama getirilme düşünce ve arzusunun hiç de

kendisine yabancı sayılmayıp bilinçaltında yaşamış olabileceğini göstermişti; kendi kendine bunu itiraf etmiş, önceki düşüncesinin boşluğunu anlayıp uzaklaştırmıştı kafasından ve gerçekten ne o gün, ne daha sonra meslektaşlarından hiçbiri yaşına başına bakmamıştı.

Ne var ki, yeni magisterin atanması, Josef'in o zamana kadar kendilerinden biri sayıldığı kişiler arasında hepsinden büyük bir hararetle tartışılıp eleştirilmişti. Kesin düşmanları değilse de kuşkusuz rakipleri vardı Josef'in ve içlerinden bazıları kendisinden büyüktü; bunlar, magister seçilecek kişi bir savaşı üstlenip kendini kanıtlamadan, hiç değilse kendileri son derece titizlikle ve eleştirel bir tutumla durumu incelemeyen seçimi onaylama taraflısı değildi. Yeni bir magisterin göreve başlaması ve görevinin ilk günleri hemen her vakit cehennem azabından farksızdır.

Yeni bir magister halka açık bir törenle göreve başlatılmaz, eğitim dairesinin en üst düzeydeki görevlileriyle tarikat yöneticileri dışında yalnızca magister atanacak daldaki öğrencilerin büyükleri, bu dalın adayları ve memurları törene katılır. Festival salonundaki törende Boncuk Oyunu ustası göreve başlama yemini eder, daha sonra tarikat yöneticilerinden birkaç anahhtarla mühürden oluşan yetki simgelerini alır ve tarikat yöneticilerinin sözcüsü tarafından bir magisterin en yüksek törenlerde, özellikle yıllık festivalleri yönetirken sırtında taşıyacağı cüppe giydirilir kendisine. Gerçi böyle bir tören halka açık törenlerdeki coşkudan ve hafif esriklikten yoksundur, doğası gereği bir seremoni havası içerir, kuru ve cansızdır daha çok, buna karşılık en yüksek düzeydeki iki makam mensuplarının tam kadroyla hazır bulunması törene olağanüstü bir yücelik katar. Boncuk oyuncularının küçük topluluğu, başında bulunup onu yönetimin bütün kademelerinde temsil edecek yeni bir efendiye kavuşacaktır, bu da önemli ve seyrek yaşanan bir olaydır; öğrenciler ve genç üniversiteliler olayın önemini henüz tümüyle kavrayamayıp töreni yalnız göz zevkine doyum sağlayacak bir seremoni gibi görse de, törene katılanların geri kalanı söz konusu önemin bilincindedir ve olup bitenleri kendi yaşamlarında geçiyormuş gibi duyumsayacak kadar içinde bulunduk-

ları toplumla bütünleşip yekvücut olurlar. Bu kez törenin neşe ve sevincini sadece eski üstadın ölümü ve onun için tutulan yas bulandırmakla kalmamış, bu yılki festivalin kasvetli havası ve Temsilci Bertram'ın hazine sonu da bunda rol oynamıştı.

Cüppe, Üstat Knecht'e tarikat yöneticilerinin sözcüsüyle Boncuk Oyunu arşiv memurlarının en yükseği tarafından giydirildi; ikisi iki taraftan cüppeyi havaya kaldırıp yeni Magister Ludi'nin omuzlarına attılar. Törendeki kısa konuşmayı Magister Grammaticae, Keuperheim'daki klasik filoloji üstadı yaptı; elit oyuncuların Waldzell'i temsilen seçtiği bir kişi anahtarlarla mühürleri Knecht'e teslim etti, orgun başında bizzat eski müzik üstadının dikildiği görölüyordu; tören için kalkıp gelmiş, hamisi olduğu Knecht'e cüppe giydirilmesini görmek, hiç umulmadık gelişle törendekilere neşeli bir sürpriz yapmak, beri yandan gerektiğinde Josef'e bir öğütte bulunmak istemişti. Yaşlı adam tören müziğini bizzat çalsa dünyalar kendisinin olacaktı, ama böyle yorucu bir işe kalkışacak durumda değildi artık, dolayısıyla orgun çalınmasını oyuncu köyünün orgçusuna bıraktı, ama adamın arkasına geçip dikilmekten de kendini alamadı, partiyonun yapraklarını çevirerek orgçuya yardımcı oldu. Huşu dolu bir gülümsemeyle Josef'e bakıyordu gözleri; Josef'in cüppeyi giyişini ve anahtarları teslim alışını izledi, ilkin ettiği yemine kulak verdi Josef'in, sonra çalışma arkadaşlarına, memurlara ve öğrencilere dönerek hazırlıksız yaptığı konuşmayı dinledi. Bu oğlana hiç bugünkü kadar kanı kaynamamış, onu hiç böyle sevimli bulmamıştı; bugün Josef adeta Josef olmaktan çıkmış, yalnızca bir cüppenin ve bir makamın sahibine, bir tacı süsleyen inci parçasına, hiyerarşi yapısını ayakta tutan direklerden birine dönüşmüştü. Ne var ki, Josef'le ancak birkaç dakika baş başa sohbet edebildi emekli müzik üstadı. Neşeli bir edayla Josef'e gülümsedi ve hiç vakit kaybetmeyerek kulağını bükmeye çalıştı: "Önündeki üç dört haftayı iyi atlatmaya bak; senden çok şey istenecektir. Hep bütünü düşün, ayrıntıda bir ihmalin bundan böyle fazla önem taşımayacağını asla aklından çıkarma. Kendini tümüyle elit gruptaki oyunculara adamalı, başka şeyler üzerinde hiç kafa yormamalısın. Sana iki kişi yollanacak, bunlar yeni görevine alışmana yardım edecek-

lerdir. Yoga uzmanı Alexander adındaki birine ben gereken direktifleri ilettim, onun söyleyeceklerine iyi kulak ver, işinin eridir kendisi. Yapman gereken, baştakilerin seni çekip kendi aralarına almakla yerinde bir iş yaptıklarına sarsılmaz bir güven beslemektir; onlara güven, sana yardım için yollanan kişilere güven, kendi gücüne gözün kapalı güven. Ama elit gruptakilere karşı her zaman tetikte ol, güler yüzlü bir güvensizliği eksik etme içinde, bu onların senden beklediği şeydir. Başaracaksın Josef, biliyorum, başaracaksın.”

Magisterlik makamında kendisini bekleyen işlerden büyük çoğunluğu yeni magister Josef’in hiç yabancı olmadığı şeylerdi, daha önce bir hizmetkâr ya da yardımcı sıfatıyla kendini adanmıştı bunlara; içlerinden en önemlileri oyun kurslarıydı, öğrenciler ve acemiler için kurslardan, tatil kurslarından ve Kastalya dışından gelen konuklar için düzenlenen kurslardan tutun da, elit oyuncular için egzersizler, dersler ve seminerlere kadar uzanan bir alanı kapsıyordu. Göreve yeni atanan bir magister sonuncuları dışında bu işlerin kolayca üstesinden gelebilir, oysa şimdiye kadar asla fırsat bulup ilgilenemediği öbür yeni işler ister istemez onu çok daha fazla sıkıntı ve zahmete sokar. Aynı durum Josef’in de başına geldi. İlk bütünü şevk ve gayretiyle kendini bu yeni ödevlere adamayı ne çok isterdi, bir magisterin asıl ödevlerine, yüksek eğitim kurulundaki çalışmalara, magister kuruluyla üst düzey yöneticileri arasındaki işbirliğine, Boncuk Oyunu’nun ve Vicus Lusorum’un tüm yönetim birimlerindeki temsilciliğine kendini adamayı. Bu yeni etkinliklere aşinalık kazanarak onları bilinmezliğin gözdağı veren görünümünden sıyrıp almak için yanıp tutuşuyordu. Önce birkaç hafta bir kenara çekilip tarikatın anayasası, formaliteler, oturum tutanakları gibi şeyleri adamakıllı okuyup incelese pek sevinecekti doğrusu. Bu alanda kendisine bilgi verip hocalık yapacak biri vardı, biliyordu bunu, Bay Dubois’dan başka biri, magisterlik gelenek ve göreneklerini bilenler içinde en deneyimli, bu alanda üstat bir kişi vardı, baştaki yöneticilerin sözcüsüydü bu kişi, kendisi magister değildi, yani paye bakımından gerçekte magisterlerden aşağıdaydı, ama yöneticilerin tüm oturumlarına o başkanlık ediyor, geleneksel düzene uyulmasını o sağlıyordu,

bir hükümdar sarayındaki başteşrifatçıydı adeta. Josef, bu zeki ve deneyimli, ıslıl ıslıl nezaketi içinde bu kapalı kutu adama, elleri daha kısa süre önce kendisine merasimle magisterlik cüppesini giydirmiş bu kişiye başvurup özel ders almaya can atıyordu; ne var ki, Waldzell'de değil, Waldzell'e yarım gün uzaklıktaki Hirsland'da oturuyordu adam. Başını alıp bir süre için Montepört'un yolunu tutsa da emekli müzik üstadından bu konuda gereken bilgileri alsa, sevincinden bayram edecekti. Ne var ki, olacak gibi değildi bu; bir magisterin böyle özel istekleri, öğrencilere özgü böyle arzuları gönlünde barındırmasına izin yoktu. Bu durumda ilk zamanlar tam bir titizlik ve özveriyle, kendini pek zahmete sokmayacağını düşündüğü işlere yoğun olarak el atması gerekiyordu çaresiz. Bertram'ın yönettiği festivalde, mensup olduğu elit grup tarafından yüzüstü bırakılan bir magisteri adeta havasız bir mekânda savaş verip boğulurken gördüğü bu festival sırasında içine doğan ve göreve başlatıldığı gün Montepört'tan gelmiş emekli müzik üstadının ağzından çıkmış sözlerle de doğrulanan şeyin ne kadar yerinde olduğunu, şimdi göreve başladıktan sonra geçen her an, durumu üzerine düşüncelere daldığı her dakika daha iyi anlıyordu. Her şeyden önce kendini elit gruptakilere ve aday öğrencilere, en üst düzeydeki Boncuk Oyunu çalışmalarına, seminerlere ve aday öğrencilerle kişisel dostluklara adanmak zorundaydı. Arşivi arşiv memurlarına, acemi kurslarını el altındaki öğretmenlere, yazışmaları sekreterlere bırakabilirdi, bununla fazla bir şeyi savsaklamış olmayacaktı. Ne var ki, elit gruptaki aday öğrencileri hiçbir an başıboş bırakamazdı, kendini çaresiz bu gruptakilere adayacaktı, kendini zorla onlara kabul ettirip vazgeçilmez biri sayılacağını gösterecek, yeteneklerinin değerine ve niyetinin temizliğine onları inandıracak, onların gönlünü fethedecek, onlara kur yapacak, onların sevgisini kazanacak, ayrıca canı isteyen her biriyle boy ölçüşecekti ve böyleleri de eksik değildi içlerinde. Bu arada, daha önce kendisine fazla yararı dokunacak gibi görmediği kimi şeyler de vardı, imdadına koştı; Waldzell'den ve elit gruptakilerden hayli uzak kalışı başında geliyordu bunların, şimdi söz konusu elit kişilerin arasında kendini *Homo novus* gibi hissediyordu. Hatta Tegularius'la

dostluğundan bile yararlanabilecekti; çünkü Tegularius, kendini olayların dışında tutan bu kafası çalışır-hastalıklı kişi, gözü pek yukarılarda olmayan biriydi; açgözlülükten öylesine uzaktı ki, yeni magisterin kendisini herhangi bir konuda yeğlemesi arkadaşlarının mağduriyeti anlamına gelmeyecekti. Ama Boncuk Oyunu dünyasının bu hepsinden yükek, hepsinden canlı, hepsinden tedirgin ve duyarlı katmanından içeri yoklayarak, araştırarak sızıp soylu bir atın binicisi gibi onu dizginlemede işin büyük ve zor bölümünü Knecht'in bizzat üstlenmesi gerekiyordu. Çünkü, Kastalya'daki her enstitüde, eğitim ve öğrenimlerini tamamlamalarına karşın henüz özgürce okuyup araştıran, yüksek eğitim kurulunun ya da tarikatın hizmetinde çalışmaya başlamamış, dolayısıyla aday diye nitelenen elit kişiler, yalnız Boncuk Oyunu'nda değil, her enstitüde eyaletin en değerli varlığını, onun gerçek yedek gücünü, baharını ve geleceğini oluşturur. Yalnız oyun köyünde değil, her yerde genç kuşağın geleceğe güvenle bakan bu elit kişileri yeni öğretmen ve amirler karşısında soğuk ve eleştirel bir tutum takınır, nezaket ve itaat konusunda olabildiğince cimrice davranır, bir kimseyi benimseyip kendilerini onun kılavuzluğuna gönülden teslim edebilmeleri için o kimsenin düpedüz kişisel yoldan kendilerine yaklaşması, tüm hünerini kullanarak kendilerine kur yapıp gönüllerini kazanması, kendilerini ikna edip dirençlerini kırması gerekir.

Knecht hiç korkmadan işe sarıldı, ama bunun güçlüğüne hayret etmekten de kendini alamadı; söz konusu güçlüğü yenerken, son derece zahmetli, hatta yıpratıcı bu oyunu kazanırken, daha çok tasa ve endişeyle düşündüğü öbür görev ve ödevler kendiliğinden geri plana çekildi, daha az dikkat gerektiren bir görünüm kazandı. Bir dostuna itiraf ettiğine göre, ekspresle gidip yine ekspresle döndüğü ilk genel yönetim kurulu toplantısına katılımı sanki bir düşte gerçekleşmişti; sonradan bu toplantı üzerinde hiç düşünecek vakit ele geçirememiş, güncel işler kendisini işte öylesine meşgul etmişti. Hatta gündem konusunu ilginç bulmasına ve yönetim kurulu toplantısına bu ilk katılımını biraz tedirginlikle beklemiş olmasına karşın, görüşmeler sırasında düşünceleriyle salonda meslektaşları ara-

sında ve yapılan konuşmalarda değil, Waldzell'deki duvarları mavi boyalı arşiv salonunda eğleşirken suçüstü yakalamıştı kendisini birkaç kez. Arşiv salonunda her üç günde bir yalnızca beş kişiyle diyalektik üzerine bir seminer yapmaktaydı ve burada geçen her saat günün geri kalan bölümündeki bütün işlere harcanandan daha büyük bir gücün harcanmasını gerektirmekteydi. Günün geri kalan bölümündeki işler de kolay değildi doğrusu ve Knecht hiçbir zaman bunlardan yakasını kurtaramıyordu, çünkü emekli müzik üstadının kendisine açıkladığı gibi, yönetim tarafından bu ilk zamanlar için yanına bir alıştırıcı verilmişti; günlük çalışmalarının seyrini saati saatine gözetim altında tutacak, plan ve program konusunda kendisine danışmanlık yapıp onu bir konu üzerine fazla eğilmekten ve aşırı zorlanmalardan koruyacak biriydi bu. Knecht kendisine şükran borçluydu, ama tarikat yönetimince yollanan meditasyon üstadına karşı duyduğu şükran daha da büyüktü ve yaygın bir ün sahibi bu üstadın adı Alexander'di. Üstat Alexander, kendini var gücüyle çalışmaya veren Josef'in günde üç kez "küçük" ya da "kısa" meditasyon egzersizinde bulunmasını, egzersizlerden her birinin gereken seyrine ve dakika üzerinden süresine tam bir titizlikle uymasını sağlıyordu. Knecht iki yardımcısıyla, yani alıştırıcısı ve meditasyon üstadıyla her gün akşam meditasyonundan önce oturup o günkü çalışmaları gözden geçirmek, başarıları ve yenilgileri saptamak, meditasyon öğretmenlerinin deyişiyle kendi "nabzını tutmak", yani kendi kendisinin, o andaki durumunun, sağlığının, enerjisinin dağılım planının, umutlarının ve tasalarının ne durumda olduğunu kavrayıp ölçmek, kendi kendisini ve günlük çalışmasını nesnel bir tutumla incelemek, çözüme kavuşturulmadık hiçbir sorunu kendisiyle alıp geceye ve ertesi güne taşımamak zorundaydı.

Bir yanda adaylar biraz sempati, biraz saldırganlık karışımı bir ilgiyle magisterlerinin çok geniş kapsamlı çalışmasını izlerken, her fırsatta kendisini o anda akıllarına gelen küçük çapta güç, sabır ve hazırcevaplık sınavlarından geçirip bazen çalışmalarında teşvik etmek, bazen engellemek isterken, beri yanda Tegularius'un çevresinde tatsız bir boşluk oluşmuştu. Tegularius, dostu Knecht'in bundan böyle kendisiyle ilgilenip ona za-

man ayıramayacağını, onu düşünüp ona yakınlık gösteremeyeceğini anlıyorsa da, dostunun kendisini ansızın tümüyle aklından çıkarmış görünmesi karşısında yeterince serinkanlı ve vurdumduymaz davranmak elinden gelmiyordu. Dostunu neredeyse akşamdan sabaha yitirmesi bir yana, arkadaşlarından bazısının kendisine kuşkuyla bakıp pek konuşmaya yanaşmaması onu böyle davranmaktan iyiden iyiye alıkoyuyordu. Arkadaşlarının kendisine karşı tutumunun da şaşılacak yanı yoktu; çünkü Tegularius her ne kadar şan ve şeref düşkünü açgözlü kimselerin ciddi olarak yoluna duracak biri sayılmasa da, yeni magisterin taraftarlarından ve sevdiklerinden biriydi. Bütün bunlar Knecht'in düşünemeyeceği şeyler olmaktan uzaktı kuşkusuz ve bütün öbür özel işleriyle birlikte bu dostluğu da bir süre için rafa kaldırmak o sıra yerine getirmesi gereken ödevler arasındaydı. Ama bunu, dostuna sonradan itiraf ettiği gibi, aslında bilerek ve isteyerek yapmış değildi, kısaca unutup gitmişti dostunu; kendini düpedüz bir araç durumuna sokmuş, dolayısıyla dostluk gibi özel şeylerle ilgilenmesi olanaksızlaşmıştı. Bir yerde, diyelim o beş kişilik seminerde Tegularius'un silueti, Tegularius'un siması karşısında belirse, Tegularius diye bakmıyor buna, bir dost, bir tanıdık, aşına bir kişi olarak görmüyordu, yalnızca elit gruptakilerden biriydi karşısındaki, bir öğrenci, daha çok aday boncuk oyuncularından biri, çalışma ve görevinin bir parçası, eğitip birlikte zafer kazanmayı amaçladığı askerlerden biriydi. Tegularius dostu magisterin kendisiyle ilk kez böyle bir hava içinde konuştuğunu duyunca, vücudunda bir ürperti hissetmişti; dostunun bakışından öyle sezmişti ki, ondaki bu yabancılık ve nesnellik yapmacıklıktan düpedüz uzaktı, bir gerçeklik içeriyordu, tekin değildi, karşısında dikilip kendisine o kuru nezaketle ve küçümsenemeyecek bir entelektüel uyanıklıkla davranan kişi dostu Josef olmaktan çıkmıştı, yalnızca bir öğretmen ve öğrencileri sınava çeken biriydi, bir Boncuk Oyunu üstadıydı sadece, ateş içinde üzerine geçirilip sonra donup kalan parlak sırdan bir kılıf gibi, işgal ettiği makamın ciddiliği ve sertliğiyle kuşatılıp çevresinden soyutlanmıştı. Beri yandan, bu sıcak haftalarda Tegularius'un başından küçük bir olay geçti. Uykusuz, yaşayıp gördükleriyle yorgun düşmüş,

bir ara küçük seminerde bir münasebetsizlikte bulundu, ufak çapta bir öfke nöbetine kapıldı, duyduğu öfke magisterin kendisine değil, alaycı tutumuyla sinirine dokunan bir arkadaşına karşıydı. Kuşkusuz bunun farkına varmıştı Knecht; ayrıca, suçlu dostunun sinirlerindeki aşırı gerginlik de gözünden kaçmamıştı, sadece parmağını sessizce oynatarak uyardı Fritz'i, ama sonradan bu sorunlu dostu üzerinde biraz ruhsal tedavi uygulaması için onu tutup kendi meditasyon hocasına yolladı. Knecht'in bu ilgisini haftalar sürmüş bir yoksunluktan sonra yeniden dirilmiş bir dostluğun ilk işareti saydı Tegularius, kendi şahsına yönelik bir iltifat olarak kabullenip tedavi sürecine seve seve kendini bıraktı. Gerçekte Knecht bu ilgiyi kime gösterdiğinin pek bilincinde olmamıştı, bir magister gibi davranmıştı, hepsi bu: Adayların birinde sinirlilik hali ve davranış kusu-ruyla karşılaşp bir eğitici olarak tepki göstermişti, bir an bile bu adayı karşısında belli bir kişi gibi algılamamış, onunla kendisi arasında bir bağlantı kurmamıştı. Aylar sonra olayı dostu Knecht'e anımsatan Tegularius söz konusu ilgiyle kendisini ne çok sevindirip avuttuğunu ısrarla belirttiği zaman, olay tümüyle aklından çıkıp gitmiş olan Josef sustu ve Tegularius'un yanlış anlamasını düzeltmeye kalkmadı.

Sonunda amaca ulaşılmış, savaş kazanılmıştı; bu elit kişilerle başa çıkmak, onları egzersizlerle yormak, gözü yukarılarda olanları dizginlemek, kararsızları kendi safına çekmek, büyüklük taslayanlara gücünü benimsetmek az buz çaba gerektirmemişti; ama iş başarılmış, oyuncu köyündeki aday öğrenciler magisterlerini benimseyip ona boyun eğmişler, sanki işin sırrı eklenecek son bir damla yağdaymış gibi bir anda her şey kolaylaşmıştı. Yönetimin yanına verdiği alıştırıcı, Knecht'le oturup son bir çalışma programı hazırladı, baştakilerin takdirlerini ilette kendisine ve ortadan kayboldu, meditasyon hocası Alexander de alıştırıcıyı izledi. Sabahki masajların yerini tekrar yürüyüşler aldı; inceleyip araştırma ya da sadece okuma gibi bir şey şimdilik düşünülecek gibi değilse de, Knecht bazı akşamlar yatmadan yine biraz müzikle ilgilenmeye başlamıştı. İlerideki ilk yönetim kurulu toplantısında sözle açığa vurulmasına karşın, bundan böyle meslektaşlarının ona sınavdan

yüzünün akıyla çıkmış, kendilerinden aşağı kalmayan biri gözüyle baktıklarını hissetti. Kendini kanıtlama savaşının ateşi ve özverisinin ardından içini bir uyanış, bir serinkanlılık ve ayılma duygusu sarmıştı. Kendini Kastalya'nın odak noktasında görüyordu, hiyerarşinin en üst aşamasında görüyor, tuhaf bir soğukkanlılık, neredeyse bir düş kırıklığıyla bu çok ince havanın da solunabileceğini seziyordu. Ancak kendisi de bayağı değişmişti, o zamana kadar soluduğu tek hava buydu sanki. Çetin sınav döneminin bir meyvesiydi değişiklik, o zamana kadar başka hiçbir hizmetin, hiçbir çabanın yapamadığı gibi kendisini yakıp kavuran bir sınav döneminin ürünüydü.

Elit gruptaki boncuk oyuncularının Knecht'i başlarında adeta bir hükümdar olarak benimsemesi, bu kez alışılmadık bir jestle açığa vurdu kendini. Gördüğü direnişlerin sona erip adayların güven ve rızasını elde ettiğini, işin en zor bölümünün geride bırakıldığını sezen Knecht için "gölgesini" seçme zamanı gelip çatmıştı. Gerçekten de zaferin kazanılıp adeta insanüstü güç denemesinin kendisini ansızın görece bir özgürlüğün kollarına bırakmasından sonra, böyle bir "gölgeye" ve sırtındaki yükün hafifletilmesine her zamankinden çok gereksinim duyuyordu. Bazı kişiler yolun tam bu noktasında yıkılıp gitmişti. Adaylar arasından birini seçme konusunda kendisine tanınan haktan yararlanmak istemeyen Knecht, aralarından kendileri bir "gölge" seçerek onun hizmetine vermelerini adaylardan rica etti. Bertram'ın başına gelenleri hâlâ unutamayan ve magisterlerinin bu lütufkâr yaklaşımını olduğundan bir kat daha ciddiye alan adaylar, pek çok oturumdan ve gizli soruşturmalardan sonra aralarındaki en uygun kişilerden birini seçerek magisterlerinin karşısına çıkardılar; Knecht'in atanmasına kadar Magister Ludi makamı için en şanslı adaylardan biri olmuştu bu.

Böylece işin en zor yanı geride bırakılmış, Knecht'in eskisi gibi gezip dolaşabileceği ve müzikle oyalanabileceği günler başlamıştı; zamanla yine bir şeyler okunabilecek, Tegularius'la dostça konuşulup görüşülebilecek, arada bir Ferromonte'yle mektuplaşılabilecekti; kimi vakit yarım gün boş zaman bulunabilecek ve yine üst makamlardan küçük bir seyahat izni ko-

parılabilecekti. Ne var ki, bütün bu iç açıcı şeylerden, kendisini hayli çalışkan bir boncuk oyuncusu ve kusursuz bir Kastalyalı olarak gören, ama yine de Kastalya'daki iç düzenden öylesine habersiz, öylesine masum bir bencillik, öylesine çocuksu bir oyunculuk, öylesine akıl almaz bir kişisel ve sorumsuzluk içinde yaşamış olan şimdiye kadarki Josef değil, bir başka Josef yararlanacaktı. Bir süre daha özgürce okuyup araştırmalara kendini adanmak istediğini açığa vurması üzerine Magister Thomas'tan bir vakit işitmek durumunda kaldığı alaylı sözler geldi aklına: "Bir süre – ne kadar zaman yani? Sen hâlâ öğrenci diliyle konuşuyorsun, Josef!" Bunları üstattan işiteli bir iki yıl olmuştu sadece; hayranlık ve derin bir saygıyla üstada kulak vermiş, ayrıca bu adamın kişiselikten uzak mükemmelliği ve disiplini karşısında çok hafif bir ürperti duymuş, Kastalya'nın kendisini de yakalayıp soğurmak istediğini, belki onu da böyle bir Thomas, böyle bir üstat, bir efendi ve uşak, dört başı mamur bir araç yapmayı aklından geçirdiğini hissetmişti. İşte kendisi de şimdi Magister Thomas'ın bir zaman bulunduğu yerdeydi, aday öğrencilerden biriyle, şeytana pabucunu ters giydiren bu zeki oyuncu ve özel bilginlerden, bu çalışkan ve burnu havadaki prenslerden biriyle ne zaman konuşsa, yabancı bir güzellik içindeki acayip ve hesabı görülmüş değişik bir dünyadan içeri bakar gibi ona bakıyordu, bir zaman Magister Thomas'ın kendi acayip öğrenci dünyasına baktığı gibiydi tıpkı.

Görev Başında

Magisterlik görevinin üstlenilmesinin başlangıçta kazançtan çok kayıplara yol açmış görünmesine, görevi üstleneni, görevi üstlenenin güç ve özel yaşamını neredeyse yiyip bitirmesine, tüm alışkanlık ve hobilerin canına okumasına, aşırı zorlanmaların ardından yürekte soğuk bir sessizliği ve kafada baş dönmesine benzer bir duyguyu geride bırakmasına karşılık, bunu izleyen dinlence, düşünüp taşınma ve alışma dönemi de yeni gözlem ve yaşantıları beraberinde getirmişti. Bu yaşantılardan en önemlisi, savaşın kazanılmasından sonra elit gruptakilerle

güven dolu ve dostane bir işbirliğinin kurulmasıydı. Knecht, “gölgesiyle” çeşitli sorunlar üzerinde konuşup görüştü, önce bir denemek için yazışmalarda kendisinden asistan olarak yararlandığı Fritz Tegularius’la çalıştı, öğrencileri ve mesai arkadaşlarına ilişkin olarak Magister Thomas’ın geride bıraktığı raporları ve diğer notları yavaş yavaş okuyup inceledi ve eksiklerini tamamladı; bütün bunlar hızla büyüyen bir sevgiyle elit grup-takilere alışmasını sağladı Knecht’in, çok iyi bildiğini sandığı bu kişilerin asıl doğasını tıpkı oyuncu köyünün bütün o kendine özgü karakteri ve Kastalya yaşamındaki rolü gibi ancak şimdi tüm gerçekliğiyle tanıdı. Gerçi pek çok yıl bu elit kişiler ve adaylar arasında, Waldzell’deki müziğe düşkünlüğü kadar gözü yükseklerdeki oyuncu köyünde yaşamış, kendini tümüyle bunların bir parçası hissetmişti. Ne var ki, şimdi herhangi bir parça olmaktan çıkmıştı, bu toplulukla gönülden bir birlik ve beraberlik içinde yaşamakla kalmıyor, kendini onun beyni, bilinci ve vicdanı gözüyle görüyor, topluluğun hislerini ve yaşantılarını onunla paylaştığı gibi topluluğu yönetiyor ve onun sorumluluğunu taşıyordu. Yıldızların parladığı bir saatte, acemiler için oyun öğretmenlerinin yetiştirilmesini amaçlayan bir kursun sonunda bir ara şöyle demişti: “Başlı başına bir devlettir Kastalya, bizim Vicus Lusorum da onun içinde minyatür bir devlet, küçük ama eski ve mağrur bir cumhuriyettir, öbür kardeşleriyle eşdeğer düzeyde olup eşit haklarla donatılmıştır, ama sanata yönelik, bir bakıma kutsal nitelikteki özel işlevinden kaynaklanan güçlü bir özgüven duygusuna ve yüceliğe sahiptir. Çünkü Kastalya’nın eşsiz gizi ve simgesi Boncuk Oyunu’nu korumak ödevi, bizim belirleyici özelliğimizi oluşturur. Kastalya seçkin müzisyenlerin, sanat tarihçilerinin, filologların, matematikçilerin ve diğer bilginlerin yetiştiği bir ülkedir. Kastalya’daki her enstitü ve Kastalya sakinlerinden her biri yalnız iki amaç ve ideali tanımakla yükümlüdür: Kendi dalında elden gelen en mükemmel çalışmayı ortaya koymak ve öbür disiplinlerle sürekli bir bağlantı, can ve gönülden bir dostluk ilişkisi içinde kalarak kendini zinde ve esnek durumda tutmak. İkinci ideal olan tüm entelektüel çabalardaki içsel birlik ve beraberlik düşüncesi, evrensellik fikri bizim yüce Boncuk Oyunu’nda ku-

sursuz bir şekilde dile getirilmiştir. Bir fizikçi, bir müzikolog ya da bir başka bilginin bir riyazet ehli gibi kendi branşından dışarı kesinlikle adımını atmaması kimi zaman yerinde görülebilir, evrensel eğitim düşüncesine sırt çevirişin rekor düzeydeki geçici ve özel bir verimin sağlanmasına yararı dokunabilir belki – ancak biz boncuk oyuncuları bu sınırlamayı ve kendi kendine yeterliliği asla onaylamaz, bunlara başvurmayız, çünkü bizim görevimiz özellikle bu *Universitas Litterarum* düşüncesini ve onun en yüce dışavurumu olan soylu Boncuk Oyunu’nu korumak ve tek tek disiplinler gibi kendi kendine yeterlilik eğilimine kapılmaktan onu sürekli kurtarmaya çalışmaktır. Peki ama, kendisi kurtulmak isteğini duymayan bir şeyi nasıl kurtarabiliriz? Nasıl eder de bir arkeoloğu, bir eğitimciyi, bir astronomu kendi kendine yeterli bir uzmanlık bilginliğinden el çekmeye ve pencerelerini öbür disiplinlere sürekli açık tutmaya yöneltebiliriz? Zorlayıcı kurallar koyarak, örneğin Boncuk Oyunu’nu daha okullarda resmî bir ders gibi okutmaya başlayarak içinden çıkamayız bunun, bizden öncekilerin bu oyunla neyi amaçladıklarını sırf anımsatarak da işin üstesinden gelemeyiz. Oyunumuzun ve bizim vazgeçilmezliğimizi kanıtlayabilmemiz tek yolu, her zaman oyunu tüm entelektüel yaşamın doruğunda tutmaya çalışmak, bilimlerdeki yeni verileri, yeni bakış açılarını ve yeni sorunları dikkatle izleyip kendimize mal etmek, evrenselliğimizi, birlik düşüncesiyle oynadığımız soylu ve tehlikeli oyunu, bu oyunun uyarısını, baştan çıkarıcılığını ve cazibesini en ciddi araştırmacıların ve en çalışkan uzmanların bile ister istemez hissedebileceği gibi durmadan yeni, hoş, büyüleyici ve çarpıcı bir kimlikle donatıp uygulamaktır. Diyelim ki biz oyuncular eskisi kadar şevkle işe sarılmadık bir süre, acemiler için düzenlediğimiz kurslar sıkıcı ve yüzeysel niteliğe büründü, ilerlemişler için düzenlenen oyunlarda çeşitli disiplinlerden uzmanlar yaşamın atan nabzını, entelektüel güncellik ve ilginçliği aradılsa da bulamadılar, konuklar yıllık festivalerimize art arda iki üç kez kof bir seremoni gözüyle baktı, dirimsellikten yoksun, eski moda ve geçmişten kalan kuru bir formalite olarak gördü onu, bu durumda oyunun da, bizim de ne çabuk sonumuz gelir! Daha şimdiden gelişimin o göz ka-

maştırıcı doruğunda bulunmadığımızı söyleyebiliriz, bir kuşak önce Boncuk Oyunu'nun yer aldığı, yıllık festivallerin bir iki değil, üç dört hafta sürdüğü ve yalnız Kastalya değil, bütün ülke için yılın dönüm noktasını oluşturan dorukta. Yıllık festivalere hükümet bir temsilci yolluyor henüz, çokluk sıkıntıdan patlayan bir konuk; ayrıca bazı kentler ve esnaf loncaları elçiler göndermeyi sürdürüyor henüz. Boncuk Oyunu'na ayrılan günlerin bitimine doğru dünyevî iktidarların bu temsilcileri festival süresinin uzunluğunun bazı kentleri temsilci yollamaktan alıkoyduğunu, ya festival süresini önemli ölçüde kısaltmanın ya da onu iki, hatta üç yılda bir düzenlemenin belki çağın gereklerine daha uygun düşeceğini zaman zaman tenezzül buyurup nazik bir şekilde ima etmekten geri kalmıyorlar. Bilmem ama, bu gelişimi ya da çöküşü durdurmak elimizde değil. Kim bilir, belki de bizim festival dış dünyada çok geçmeden en ufak bir anlayış göremeyecek ve bundan böyle beş, hatta on yılda bir kutlanacak ya da bakarsınız hiç kutlanmaz olacak. Bizim önüne geçmemiz gereken ve geçebileceğimiz bir şey var ki, o da oyunun kendi yurdunda, yani bizim eyaletimizde saygınlığını yitirip değerden düşmesidir. Bu konudaki savaş umut vericidir ve her zaman zafere götürecektir bizi. Oyun kurslarına fazla bir şevk ve hevesle yazılmayan, ama kursları coşkuyla değilse de güzelce bitiren genç elit öğrencilerin ansızın oyunun esprisinin entelektüel olanaklarına, saygıdeğer geleneğinin ve ruhta fırtınalar estiren güçlerinin etkisine karşı duramayarak bizim ateşli taraftarlarımıza ve yandaşlarımıza dönüştüğüne her Allahın günü tanık olmaktayız. Ve her yıl *Ludus sollemnis*'te isim ve mevki sahibi öyle bilginler görüyoruz ki, çalışmayla geçen bütün bir yıl boyu biz boncuk oyuncularına yukarıdan bakmış ve bizim enstitümüz için gönüllerinde hiç de her zaman iyi dilekler beslememiş, ama festival sırasında bizim sanatın büyü-süne kendilerini kaptırıp gevşemiş, günden güne rahatlayıp yücelmiş, gençleşip coşmuş ve sonunda güçlenip canlanmış yürekleri heyecanla çarparak neredeyse utanç ve şükran karışımı sözlerle bizlere veda edip gitmişlerdir. Görevimizi yerine getirebilmemiz için eldeki imkânları bir an gözden geçirirsek, bunların zengin, kusursuz ve çok iyi düzenlenmiş bir sistem oluş-

turduğunu görürüz; sistemin kalbi ve merkezi de oyun arşivi-
dir, her saat bir şükran duygusuyla bu arşivden yararlanır, ma-
gister ve arşiv memurundan en son yardımcıya kadar hepimiz
bu arşive hizmet ederiz. Enstitümüzde her şeyden üstün ve ya-
şam dolu bir şey var ki, o da en iyilerin, yani elit kişilerin seçi-
minde Kastalya'da eskiden beri geçerliğini koruyan ilkedir.
Kastalya'daki okullar ülkedeki en iyi öğrencileri bir araya top-
layarak eğitir onları. Bunun gibi, oyuncu köyümüzde de Bon-
cuk Oyunu'na sevgiyle bağlı yetenekli kişiler arasından en iyi-
lerini seçip ayırmaya, Waldzell'de tutup alıkoymaya ve kendile-
rini eğitip giderek daha mükemmel oyuncular yapmaya çalışı-
rız; kurslarımıza ve seminerlerimize yüzlerce kişiyi kabul eder,
yüzlerce kişiyi yine uğurlarız, ama içlerinden en iyilerini ger-
çek oyuncular, oyunun usta sanatçıları olarak eğitmeyi sürdür-
rüz. Her sanattaki gibi bizim sanatımızda da gelişim süreci-
nin son noktası diye bir şeyin sözü edilemeyeceğini içinizde
bilmeyeniniz yoktur. Bir kez elit kişiler arasında yer aldık mı,
her birimiz ömür boyu kendisini ve sanatımızı daha çok gelişt-
tirmeye, daha çok mükemmelleştirip derinleştirmeye çalışacak-
tır, bizim memurlardan biri olsun ya da olmasın hiç fark etmez.
Bizim elit gruba bazen bir lüks gözüyle bakılıp eleştirilmiş, bi-
zim memurluklara her zaman kaliteli elemanların atanabilmesi
için gerekenden çok elit oyuncu yetiştirmemizin doğru sayıla-
mayacağı ileri sürülmüştür. Ama bir kez memurluk denen şey
kendi kendine yeten bir kurum sayılamaz; sonra, iyi bir filolog
öğretmenliğe elverişli biri olamayabileceği gibi, herkes memur
olmaya elverişlidir diye bir şey de yoktur. En azından biz me-
murların çok iyi bilip hissettiği bir şey vardır ki, elit gruptaki
adaylar, yetenekli ve Boncuk Oyunu'nda deneyimli kişileri içe-
ren, bizim eksiklerimizi tamamlayıp ileride yerimizi alacak ele-
manları kendisinde barındıran bir depo oluşturmaktan uzaktır.
Şöyle diyeceğim geliyor adeta: Kurumumuzun varlık nedeni ve
yaşam hakkı söz konusu oldu mu, hiçbir şeyden habersiz kişi-
ler karşısında ne kadar çok vurgulasak da, bu, elit oyuncuların
yalnızca ikinci dereceden bir görevidir. Hayır, adaylar yarının
magisterleri, kurs yöneticileri, arşiv memurları değildir ilk
planda, onların kendileri amaçtır, küçük toplulukları Boncuk

Oyunu'nun gerçek vatanını ve geleceğini oluşturur; birkaç düzine yürek ve beyinde oyuna ilişkin gelişmeler, uyumlar, atılımlar, çağın ruhu ve tek tek bilimlerle hesaplaşmalar gerçekleşir. Oyun tam anlamıyla, doğru dürüst, tüm gerekleriyle ve olanca güç seferber edilerek yalnızca burada oynanır, yalnızca elit kişiler arasında bizzat amaç ve kutsal hizmettir, ne heves-kârlık ve kültürel kendini beğenmişlikle alıp vereceği vardır, ne gösterişle, ne de batıl inançla. Oyunun geleceği siz Waldzell'li adayların elinde bulunuyor. Oyun Kastalya'nın kalbi ve ruhu, sizlerse bizim oyuncu köyünün ruhu ve en canlı varlığı olduğunuza göre, bizim eyaletin tuzu biberisiniz, ondaki us, ondaki tedirginliksiniz. Sayınızın gereğinden çok, şevk ve gayretinizin gereğinden büyük, olağanüstü Boncuk Oyunu tutkunuzun fazlasıyla ateşli nitelik taşımasının hiçbir sakıncası yoktur; hatta daha da büyültün içinizdeki bu tutkuyu, daha da güçlendirin! Bütün Kastalyalılar gibi sizler için de bir tek tehlike söz konusudur, hepimizin her gün tetikte olmamızı gerektiren bir tek tehlike. Eyalet ve tarikatımızın temelinde iki ilke yatar: Birincisi, çalışmalarda nesnellik ve gerçek sevgisi; ikincisi, meditasyona dayalı bilgelik ve ahengin korunması. Bu iki ilkeyi denge durumunda tutmamız, bilge ve tarikata layık kişiler olmamız demektir. Bilimleri severiz, her birimiz kendi bilim dalına gönül verir; ama şunu da biliriz ki, kendini bir bilime adanması insanı mutlaka bencillikten, kötülükten ve gülünç durumlara düşmekten alıkoyacaktır diye bir şey söylenemez, tarih bu konuda örneklerle doludur; Doktor Faust karakteri, bu tehlikenin edebiyat yoluyla popülerlik kazanmasıdır. Öyle yüzyıllar da olmuştur ki, us ve dinin, araştırma ve dünyadan el etek çekmenin sentezinden medet umulmuş ve bu yüzyılların *Universitas Litterarum*'unda tanrıbilime gün doğmuştur. Bizler ise ruhumuzda yuvalanmış hayvanı ve her bilimin içinde yuvalanmış şeytanı kovmada meditasyona başvurur, pek çok aşamadan oluşan yoga egzersizlerinden yararlanırız. Sizler de benim kadar iyi bilirsiniz ki, Boncuk Oyunu da kendi şeytanını kendi içinde taşır, boş bir virtüozluğa, sanatçı büyülenmesine, şan ve şeref düşkünlüğüne, başkaları üzerinde otorite kurmaya, dolayısıyla kurulan otoritenin kötüye kullanımına götürebilir in-

sanı. Bu yüzden entelektüel eğitimden ayrı bir eğitime gereksinim duyarız; tarikatın manevî değerlerini baş tacı etmişsek, amacımız entelektüel-etkin yaşamı ruhsal-bitkisel düş yaşamına dönüştürmek değil, en yüksek entelektüel başarılarla kendimizi yetenekli kılmaktır. Ne *Vita aktiva*'dan kaçıp *Vita contemplativa*'ya sığınabiliriz, ne de tersini yapabiliriz bunun, dönüşümlü olarak birinden ötekine yol alıp durur, her ikisini de kendimize yurt edinir, her ikisinden de payımızı alırız."

Knecht'in, benzeri daha pek çoğunun öğrencileri tarafından kayda geçirilip kaybolmadan bize kadar gelen konuşmasını burada okuyucuya sunmamızın amacı, görevle ilgili düşüncesini en azından magisterliğinin ilk yıllarında pek açık seçik yansıtmasıdır. Onun seçkin bir öğretmen olduğunu (işin başında kendisi de şaşmıştı buna) bize kadar gelebilmiş dikkati çekecek kadar çok sayıda ders notundan görmekteyiz. Yüce magisterlik görevini üstlendiği andan başlayarak yaptığı keşiflerden ve yaşadığı şaşırtıcı olaylardan biri de, öğretmenlikten pek çok haz duyması ve bu işin çok kolay üstesinden gelmesiydi. Böyle bir şeyi hiç aklından geçirmemişti doğrusu, çünkü öğretmenlik mesleğine karşı içinde asla bir özlem duymuş değildi. Elit gruptakilerden her biri gibi kendisi de kıdemli bir öğrenci olarak zaman zaman kısa süreli bir öğretmenlikle görevlendirilmişti kuşkusuz; Boncuk Oyunu kurslarının değişik kademelerinde vekil öğretmen sıfatıyla ders vermiş, bundan daha da sık olarak kursa katılanlara belleticilik yapmıştı. Ne var ki, söz konusu dönemde özgürce okuyup araştırmayı, yalnız başına bütün dikkatini kendi çalışma alanlarına yöneltmeyi öylesine hoş ve önemli bulmuştu ki, o zamanlar bile öğretmen olarak beceri sahibi ve sevilen bir kişi sayılmasına karşın bu gibi görevlere işine daha çok sekte vuran tatsız uğraşlar gözüyle bakmıştı. Nihayet Benedikten manastırında da kurslar düzenlenmiş değildi, ama bunlar kurs olarak kuşkusuz fazla önem taşımamış, kendisi için de fazla bir önem içermemişti; Peder Jacobus'tan bir şeyler öğrenmek ve onunla düşüp kalkmak bütün öbür işleri arka plana itmişti manastırda. İyi bir öğrenci olmak, bir şeyler öğrenmek ve kendini yetiştirmek o vakitler amaçladığı en yüce şeydi. Oysa öğrenciyken öğretmen olmuştu şimdi ve

özellikle göreve başladığı ilk zaman öğretmen olarak karşılaştığı çetin ödevin, otoriteyi sağlamaya ve kişiyle görev arasında eksiksiz bir özdeşliği gerçekleştirmeye yönelik savaşın üstesinden gelmişti. İki şey keşfetmişti bu arada: Birincisi, edinilmiş entelektüel değerleri başka beyinlere ekerek bunların oralarda bir değişim geçirip yepyeni kılıklarda boy attığını ve çevreye ışınlar saçtığını görmenin hazzı, kısaca başkalarına bir şeyler öğretmekten duyulan haz. İkincisi ise öğrencilerin kişilikleriyle boğuşmalar, otoritenin ve önderliğin ele geçirilip pratikte uygulanması, kısaca eğitmekten duyulan haz. Bu ikisini birbirinden hiç ayırmamıştı Knecht; magisterlik süresince iyiden en iyiye kadar çok sayıda boncuk oyuncusu yetiştirmekle kalmamış, kendilerine örnek olup uyarmalarda bulunarak, o büyük sabrını hiç elden bırakmayıp varlık ve karakterinin gücünden yararlanarak öğrencilerinden büyük bir bölümünün gelişebilecekleri en son noktaya kadar gelişmelerini sağlamıştı.

Okuyucuların iznini rica edip anlatımımızda bir an ileriye uzanarak Knecht'in başından geçen ilginç bir olayı aktaracağız. Knecht, magisterlik görevinin ilk zamanlarında sırf elit gruptakilerle, öğrencilerinin bu hayli ilerlemiş bölümüyle, aday boncuk oyuncularıyla ilgilenmek zorunda kalmıştı; bunlardan bazıları kendisiyle yaşıtı ve her biri şimdiden hatırı sayılır bir oyuncu konumundaydı. Elit gruptan artık korkusu kalmayınca, onlara ayırdığı enerji ve zamanı yavaş yavaş, temkinli bir davranışla her yıl biraz daha azalttı, sonunda kendilerini geçici bir zaman için, hatta neredeyse sürekli olarak güvendiği kişilerin ve çalışma arkadaşlarının gözetimine bırakacak duruma geldi. Yıllar yılı sürdü bu durum, yönettiği dersler, kurslar ve egzersizlerde her geçen yıl artan ilgiyle o vakte kadar biraz uzakta kalmış genç öğrencilere yöneldi, hatta sonunda bir Magister Ludi'nin seyrek kalkışacağı bir şeyi yaparak pek çok kez öğrencilerden en küçükleri, yani henüz akademik öğrenime başlamamış öğrenciler için başlangıç kursları düzenleyip yönetti. Ve bu arada şunu gördü ki, öğrenciler ne kadar küçük ve bilgisiz olursa, kendilerine bir şeyler öğretebilmekten o kadar çok haz duymaktaydı. Söz konusu yıllar içinde bazen bu küçük ve pek küçük öğrencilerden ayrılıp üniversiteli öğrencilere, he-

le elit gruptakilere dönmek için bayağı bir hoşnutsuzlukla dol-
duruyor, kendini bir hayli zorlamasını gerektiriyordu. Hatta ki-
mi vakit işi daha da ileriye vardırarak, kendileri için henüz ne
bir kursun, ne Boncuk Oyunu'nun söz konusu olduğu daha da
küçük öğrencilerle ilgilenmek geçiyordu gönlünden. Örneğin,
Eschholz'ta ya da öbür hazırlık okullarının birinde küçük öğ-
lanlara bir süre Latince ve cebir öğretmek, müzik dersi vermek
istegini duyabiliyordu. Öyle okullar ki, Boncuk Oyunu'nun en
temel kurslarındakinden çok daha az entelektüel bir hava es-
mesine karşın, daha uyanık, esnek ve eğitmeye elverişli öğ-
renciler karşısında bulunuluyor, öğretmekle eğitmek daha güç-
lü ve daha içten bir birlik oluşturunuyordu. Knecht, magisterlik
görevinin son iki yılı kaleme aldığı mektuplarda iki kez kendi-
sini "öğretmen" diye nitelemiş, pek çok kuşaktan beri Kastal-
ya'da artık yalnız "Boncuk Oyunu üstadı" anlamına gelen Ma-
gister Ludi deyiminin aslında düpedüz öğretmenlere verilen
bir unvan olduğunu hatırlatmıştı.

Ancak şimdi bu gibi öğretmenlik isteklerinin gerçekleşme-
si söz konusu olamazdı, düşten başka şey değildi bunlar, bir
kimsenin bozbulanık-soğuk bir kış gününde yaz ortasındaki
gökyüzünü düşlemesi gibiydi tıpkı. Knecht için bütün yollar
artık kapanmış, yapacağı işler magisterlik göreviyle belirlen-
mişti. Ne var ki, başında bulunduğu makam bu işlerin nasıl ya-
pılacağını hayli geniş ölçüde kendi sorumluluğuna bıraktığın-
dan, yıllar geçtikçe, ilkin kuşkusuz tümüyle bilinçsiz, başlıca
ilgisini eğitmeye ve ulaşabileceği en küçük yaş gruplarına yön-
eltti. Yaşı ilerledikçe gençlik onu daha çok kendisine çekiyor-
du. En azından böyle söyleyebilmekteyiz bugün. O zamanlar
ise magisterlik görevinin herhangi bir döneminde Knecht'in
amatörce ve keyfî bir tutumla davrandığını bir eleştirmenin
saptaması güçtü. Ayrıca, görevi onu sık sık elit gruptakilere
dönmeye zorlamaktaydı. Beri yandan, seminer ve arşivleri tüm-
üyle yardımcılara ve "gölgesine" bıraktığı zamanlarda bile,
örneğin yıllık oyun yarışmalarının ya da halka açık yıllık festi-
vallerin hazırlanması gibi uzun süreli çalışmalar elit gruptaki-
lerle her gün yoğun bir ilişki içinde bulunmasını gerektiriyor-
du. Bir ara dostu Fritz'e şaka yollu şöyle söyledi: "Öyle hüküm-

darlar olmuştur ki, buyrukları altındaki insanlara karşı duydukları mutsuz sevgiyle ömür boyu kahrolup durmuşlardır. Gönülleri kendilerini köylülere, çobanlara, esnaftan kişilere, öğretmenlere ve öğrencilere çekip götürmüş hep, ama onları seyrek durumlarda görebilmişlerdir; çünkü bu kişilerin çevresi hükümdarın bakanları ve subayları tarafından sarılmış, bunlar hükümdarla halk arasında adeta bir duvar oluşturmıştır. Bir magisterin durumu da bundan farksızdır. O da sıradan insanlara yaklaşmak ister, ama yalnızca meslektaşlarını bulur karşısında, öğrencilere yaklaşmak ister, yalnızca okumuşlar ve elit kişilerle karşılaşır.”

Ama anlatımızın hayli ilerideki bir bölümüne uzandık, şimdi biz yine Knecht’in ilk magisterlik yıllarına dönelim. Elit gruptakilerle arasında istenildiği gibi bir ilişkinin kurulmasından sonra, öncelikle arşiv memurlarına yöneldi Knecht; güler yüzlü, ama uyanık bir amir olarak onlara kendini kabul ettirmesi gerekiyordu, ayrıca sekreterliğin yapısı ve işlevi incelenerek bir eşgüdüm sağlanacaktı. Beri yandan, yığın yığın mektuplar geliyor sürekli, sık sık tekrarlanan oturumlar ve yönetimin genelgeleri Knecht’in karşısına çeşitli ödev ve görevler çıkarıyor, bunları gereği gibi anlamak ve koordine etmek yeni magister için kolay olmuyordu. Bu arada sık sık eyaletteki fakülteleri ilgilendiren ve onların birbirini kıskanmasına yol açan sorunlar çıkıyordu ortaya, yetki sorunu bunlardan biriydi örneğin. Ancak yavaş yavaş, ama giderek artan bir hayranlıkla tarikatın, Kastalya devletinin bu yaşayan ruhunun, Kastalya anayasasının bu uyanık koruyucusunun gizli olduğu kadar güçlü işlevini öğrenebildi Knecht.

Böylece işten göz açılmayan yoğun aylar geçip gitti. Knecht, dostu Tegularius’a düşüncelerinde fazla yer ayıramadı, dostunun fazla boş kalmasını önlemek için yarı içgüdüsel bir davranışla kendisine bazı işler havale etti, o kadar. Tegularius, dostu Knecht’i yitirmişti; akşamdan sabaha dostu soylu bir beye dönüşmüş ve kendisinin en yüksek amiri olup çıkmıştı; dostuyla artık özel olarak konuşup görüşemiyor, kendisine itaat etmesi ve “siz” ya da “ekselans” diye hitap etmesi gerekiyordu. Ama yine de dostunun kendisine ilişkin olarak aldığı bütün

kararları özel bir ilginin ve hatırlayışın işareti sayıyordu. Dostunun yükselişi ve elit grup içinde esmeye başlayan canlı hava, başkalarına pek sokulmayan bu biraz kaprisli insanı kısmen heyecanlandırıp uyarmış, kendisine havale edilen işler de onu biraz etkin duruma sokmuştu. En azından dostuyla arasındaki eskisinden tamamen değişik ilişkiye daha iyi katlanabiliyordu şimdi; Ludi Magisterliğe seçileceğini haber vermesi üzerine dostunun onu kendisinden uzaklaştırmasından sonra böyle bir şeyi başaracağını aklından geçirmemişti. Ayrıca, dostunun bu dönemde göstermesi gereken olağanüstü çabayı, üstesinden gelmesi gereken güç sınavı bir ölçüde görecektir, en azından sezecek kadar zeki ve halden anlayan biriydi; dostunun ateş içinde dikilmiş, yanıp kavrulduğunu görüyor, ortada bir ıstırap varsa bunu sınavdan geçirilenin kendisinden daha yoğun biçimde yaşıyordu. Dostu magisterin kendisine havale ettiği işlerde elden gelen çabayı göstermekteydi. Makam sahibi olup sorumluluk yüklenecek güçten yoksunluğuna ve bunun için elverişli biri sayılamayacağına hep hayıflanıp durmuşsa da, bir yardımcı, bir memur, bir “gölge” olarak hayranlık duyduğu dostunun yanı başında yer alıp yardımına koşmaya can atmıştı.

Waldzell’in yamaçlarındaki kayın ormanları kızarmaya yüz tutmuştu ki, bir gün Knecht eline küçük bir kitap alıp oturduğu evin yanı başındaki magisterler için ayrılmış bahçeye çıktı, bu dünyadan göçmüş Üstat Thomas’ın pek çok değer verdiği ve Horatius hayranı elleriyle çokluk bakımını bizzat yaptığı küçük ve sevimli bahçeye; bütün öğrenciler gibi Knecht de bir zaman bu bahçeyi önünde saygıyla eğilmek gereken bir yer, Üstat Thomas’ın kutsanmış dinlenme ve meditasyon köşesi, sanat perilerinin büyümlü bir adası ve bir sayfiye yeri gibi hayalinde canlandırmıştı. Bizzat magisterliğe atanıp bahçeye sahip olduktan sonra pek seyrek adım atmıştı buraya, işten başını kaldırıp şöyle bir yol zevkini çıkaramamıştı. Bu kez de sadece bir çeyrek saat kalmıştı bahçede yemeğin ardından; Üstat Thomas’ın hiç solmayan bazı güney bitkilerini getirip altlarına diktiği yüksek fidan ve ağaççıkların arasında, tasa ve kaygılardan uzak, yalnızca bir iki gidip gelmişti, daha fazlasını çok görmüştü kendine. Derken –gölge yerler serin oluyordu– hafif bir hasır koltuğu

alarak güneşli bir köşeye çekilmiş, koltuğa kurulup yanında getirdiği kitapçığı açmıştı. “Magister Ludi İçin Cep Takvimi” idi bu, yaklaşık yetmiş seksen yıl önce dönemin Magister Ludi’si Ludwig Wassermaler tarafından kaleme alınmıştı ve o günden bu yana gelip geçen Ludi Magister’lerden her biri takvimde zamanın gerektirdiği düzeltmeleri yapmış, kimi yerleri çıkarıp kimi eklemelerde bulunmuştu. Takvim özellikle henüz ilk görev yıllarını yaşayan deneyimsiz magisterler için bir kılavuz kitap olarak düşünülmüştü, bütün çalışma ve görev yılları boyunca yapacakları işlerin en önemlileri haftalık programlar halinde bazen kısaca değinilip geçilerek, bazen ayrıntılı açıklamalara başvurularak ve kişisel tavsiyeler eklenerek magisterlerin gözleri önüne seriliyordu. Knecht, içinde bulunulan haftayla ilgili yeri açıp buldu kitapçıkta ve dikkatle okudu. Kendisi için sürpriz oluşturan ya da ivedilikle yapılması gereken bir şeye rastlamadı; ancak, söz konusu bölümün sonunda şu satırlar yer alıyordu: “Düşüncelerini yavaş yavaş bundan sonraki festivale yönelt. Bunun için vakit erken görünebilir, hatta sırası değilmiş gibi gelebilir sana. Yine de benden sana öğüt: Şimdiden kafanda festival için tasarlanmış bir plan yoksa, bundan sonra bir hafta, en geç bir ay içinde düşüncelerini festival üzerinde yoğunlaştırmaya bak. Aklına gelenleri bir kenara not et, zaman zaman yarım saatlik boş bir vakit bulup klasik bir şenliğin şemasını gözden geçir, görevin dolayısıyla çıkacağın olası gezilerde de yanına al şemayı. Festivale hazırlan, ama aklına parlak düşünceler gelmesi için kendini zorlayarak değil, ilerideki aylarda güzel ve görkemli bir işin seni beklediğini, dolayısıyla durup dinlenmeden güçlenmen, toparlanman ve kendini bu işe alıştırman gerektiğini şimdiden sık sık düşünerek yap bunu.”

Bu sözler yaklaşık üç kuşak önce yaşlı ve bilge bir adam, sanatının eri bir kişi tarafından kaleme alınmıştı; hem de öyle bir zamanda ki, Boncuk Oyunu biçimsel açıdan gelişiminin belki de doruk noktasına ulaşmış, oyunların oynanışında örneğin geç Gotik ya da Rokoko dönemi mimarisinde ve dekorasyon sanatında rastlanan bir zarafete ve süsleme zenginliğine erişmişti. Aşağı yukarı yirmi yıl kadar Boncuk Oyunu gerçekten boncuklarla oynanan bir oyun niteliğini taşımıştı neredeyse; camdan,

içerik bakımından yoksul, adeta nazlı, adeta kendine fazla güvenen, zarif süslemelerden geçilmez bir oyun olarak kalmıştı; alabildiğine ayrılmış bir ritim içinde dans eden, hatta bazen bir ip üzerinde cambazlık yapan bir oyun. Öyle oyuncular vardı ki, yitip gitmiş sihirli bir anahtardan söz açar gibi bir zaman ki oyun üslubundan söz açıyorlardı. Ve yine öyle oyuncular vardı ki, bu üsluba süslemelere boğulmuş, yozlaşmış ve efemine bir oyun gözüyle bakıyorlardı. Cep takvimindeki inceden inceye düşünülmüş dostça öğütleri ve uyarıları kaleme alan, işte o zamanki üslubun üstat ve yaratıcılarından biriydi. Onun sözlerini bir ikinci, bir üçüncü kez süzgeçten geçirerek okuyan Knecht'in içi açıldı, bir ferahlık belirdi gönlünde. Kendisine öyle geldi ki, aynı ruh durumunu şimdiye kadar ancak bir kez yaşamış, daha sonra aynı şeyi bir daha hissetmemişti. Düşününce, göreve başlamadan önceki meditasyon sırasında yaşadığını çıkardı bu duyguyu; meditasyonda o acayip halkayı, müzik üstadıyla Josef, ustayla acemi, yaşlıyla genç arasındaki halkayı hayalinde canlandırır canlandırmaz söz konusu duygu ruhunu sarıvermişti. Bir zaman takvimdeki sözcükleri yazan üstat, yaşlı, artık iyice kocamış biriydi. "Bir hafta içinde..." ve "aklına parlak düşünceler gelmesi için kendini zorlayarak değil". Öyle bir adamdı ki, en azından yirmi yıl, belki de çok daha uzun süre yüce Ludi Magisterlik görevinde bulunmuş, oyun meraklısı Rokoko döneminde kuşkusuz alabildiğine şımarık ve kendinden emin bir elit grupla ilgilenmek zorunda kalmış, o zamanlar henüz dört hafta süren göz kamaştırıcı yıllık festivalleri icat edip yirmi defadan fazla da yönetmişti. Öyle yaşlı bir adamdı ki, dönüp dolaşıp her yıl karşısına dikilen büyük ve görkemli festivali düzenleme işini, insanın kendini alıştırması, yüreklendirmesi ve biraz da uyarması gereken böyle bir işi yüce bir onur ve kıvanç kaynağı görmekten çoktan çıkmış, buna daha çok bir yük ve hayli büyük bir külfet gözüyle bakmaya başlamıştı. Bu yaşlı bilgeye ve öğütler veren bu deneyimli kişiye karşı Knecht şükran dolu bir saygı duymakla kalmıyor –çünkü cep takviminden şimdiye kadar değerli bir rehber olarak sık sık yararlanmıştı–, aynı zamanda sevinç, hatta keyif ve aşırı güven taşan bir üstünlük, gençliğin yaşlılığa karşı üstünlüğünü hissediyordu. Çünkü bir

kaygı vardı ki, Boncuk Oyunu üstadının o zamana kadar tanıştığı kaygılar arasında yer almıyordu: Vaktinde yıllık festivali düşünememek, bu işi yeterince kıvanç ve konsantrasyonla göğüsleyememek, böyle bir oyun için gerekli girişim hevesini, hatta gerekli esinleri ele geçirememek. Hayır, bu son aylarda bazen kendi gözüne pek yaşlanmış gözüken Knecht, şu sıra kendini genç ve güçlü hissetmekteydi. Ne var ki, bu güzel duyguya kendini uzun süre bırakamadı, tadını çıkaramadı onun, kısa süreli dinlence neredeyse sona ermişti. Ama o hoş ve iç açıcı duygu gönlünden kaybolmamıştı, bahçeden ayrılırken beraberinde taşıyıp götürdü onu, böylece bahçede kısa süre dinlenip cep takvimine göz gezdirmesi boşa gitmemiş, semeresini vermişti. Yalnız bir gevşeyip rahatlama ve bir anlık güçlü yaşam duygusu değildi bu, ayrıca aklına gelen iki olumlu düşünce vardı ve ikisi de çok geçmeden karar niteliğine bürünmüştü. Birincisi: Günün birinde yaşlanıp yorgun düşerek yıllık festivalin düzenlenmesini tatsız bir iş olarak gördüğü, bunun için gerekli esinleri ele geçirmede sıkıntıya düştüğü an, hiç durmayıp görevini bırakacaktı. İkincisi: Yöneteceği ilk festivale ilişkin çalışmalara çok geçmeden başlayacak, bu çalışmalarda bir arkadaş ve yardımcı olarak Tegularius'tan yararlanacaktı, yanına çağırıp gönlünü alacaktı dostunun, bu da onu memnun edecek, kendisi için de şu sıra ölü durumdaki dostluğu yeniden diriltmek için bir ilk adım oluşturacaktı. Böyle bir adımı dostundan bekleyemezdi çünkü, bunu kendisinin, magisterin üstlenmesi gerekiyordu.

Bu arada dostu Tegularius'tan yapmasını isteyeceği fazlasıyla iş olacaktı; çünkü Mariafels'ten bu yana belli bir Boncuk Oyunu'na ilişkin bir düşünce yaşıyordu kafasında, magister olarak yöneteceği ilk festivalde bunu hayata geçirmek istiyordu. Kafasındaki bu sevimli düşünceye göre, oyunun yapı ve boyutlarının temelinde Çin evlerinin mimarisindeki eski, ritüel Konfüçyüs şeması yatacaktı: Dört ana yöne göre oryantasyon, cümle kapıları, ruhlar duvarı, yapı ve avluların orantı ve işlevleri, yıldızlarla, takvimle ve aile yaşamıyla eşgüdüm, ayrıca bahçenin simgeselliği ve düzenlenmesinde uyulacak üslup kuralları. Bir vakit *I Ging*'e ilişkin bir yorumu incelerken, bu kuralların efsanevî düzen ve önemini evrenin, ayrıca insanın ev-

renle bütünleşmesinin pek çekici ve hoş simgesi olarak görmüştü. Beri yandan, ev mimarisinin bu geleneğinde çok eski efsanevî halk ruhunun, mandarinlerin ve magisterlerin spekülâtif bilginliğinin ruhuyla harikulade içten bir birlik oluşturduğunu saptamıştı. Bu oyun planına ilişkin düşüncelerle, kuşkusuz hiç not almadan sık sık ve yeterince özen göstererek oyalanıp durmuş, böylece onu aslında bir bütün olarak kotarılmış halde kafasında hazır bulundurmak istemişti. Ancak magisterlik görevine başladığından bu yana planla ilgilenecek vakti ele geçirememişti. Ama artık kesin kararlıydı, festivali Çin düşüncesi üzerine kuracak ve Tegularius da bu düşüncenin ruhunu kavrayabilmesi durumunda onun oyun diline aktarılabilmesi ve geliştirilmesi için gereken hazırlıklara şimdiden başlayacaktı. Gelgelelim, bir engel vardı ortada, Tegularius Çince bilmiyordu, öğrenmesi için de vakit pek geçti. Ama biraz Knecht'in, biraz Uzakdoğu enstitüsünün vereceği bilgilerin ışığında, ayrıca bu konudaki literatürden yararlanarak Çin evlerinin mimarisindeki büyüsel simgeselliğin içine pekâlâ girebilirdi, burada söz konusu olan filoloji değildi çünkü. Ancak yine de zaman gerekliydi, hele dostu gibi kimi günler çalışmaya gönülsüz, nazlı biri için. En iyisi hiç durmayıp işe el atmaktı; bunu düşünür düşünmez gülümsemeden duramadı, hoş bir sürpriz karşısında kalmış gibiydi adeta, temkinli yaşlı üstadın takvimde söylediklerinde tümüyle haklı çıktığını görüyordu.

Hemen ertesi gün Tegularius'u çağırttı, bürosundaki çalışmalar o gün erken sona ermişti. Tegularius geldi, belirgin bir sadakat ve alçakgönüllülükle eğilerek Knecht'i selamladı, dostunun karşısında bu gibi eğilmeleri alışkanlık edinmişti; genelde fazla konuşmayan birine dönüşmüş dostunun şimdi belli bir muziplikle kendisine başını salladığını görerek pek şaşırdı. Dostu Knecht sordu: "Anımsıyor musun, seninle öğrenciyken nasıl bir ara tartışmıştık da, görüşümü bir türlü sana kabul ettirememiştim? Uzakdoğu, özellikle Çin dili ve kültürüne yönelik inceleme ve araştırmaların değer ve önemi üzerinde konuşuyorduk hani. Ben, bir süre Uzakdoğu enstitüsüne giderek Çince öğrenmen için seni ikna etmeye çalışmıştım... Ya, anımsadın demek. Evet, seni o zaman kandıramadığıma bugün bir kez da-

ha hayıflanıyorum. Ah, keşke Çince bilseydin şimdi! Olağanüstü bir çalışmayı seninle birlikte yürüttükdük." Buna benzer sözlerle dostu Tegularius'a biraz daha takıldı Knecht, onu iyice meraklandırıp sonunda önerisini dile getirdi: Çok geçmeden büyük Boncuk Oyunu festivalinin hazırlıklarına başlamak niyetindeydi; eğer bu kendisini memnun edecekse, Fritz işin büyük bir bölümünü üstlenebilirdi, nihayet Benedikten manastırındayken yarışmaya katılan oyununun hazırlanmasında da dostu kendisinden yardımını esirgememişti. Tegularius, söylenenlere neredeyse inanmamış, Knecht'e baktı şaşkın şaşkın, bundan böyle yalnızca bir amir ve magister gözüyle baktığı dostu Knecht'in sesindeki neşeli ton ve yüzündeki gülümseme nedeniyle tadına doyumaz bir tedirginlik içinde. Öneride kendini açığa vuran onurlandırıcı takdir ve güveni duygulanarak ve sevinerek karşılamakla kalmamış, özellikle bu güzel jestin önemini de kavramıştı; şifa yolunda atılmış bir adımdı bu, dostuyla arasındaki kapanmış bir kapının yeniden aralanışıydı. Çince konusunda dostunun kaygısını fazla önemsemedi, hiç itiraz etmeden saygıdeğer magister dostuna ve oyununun hazırlanmasına can ve gönülden hizmet etmeye hazır olduğunu açıkladı. "Güzel," diye cevapladı Knecht. "Yardımını kabul ediyorum. Demek oluyor ki, günün belli saatlerinde yine birlikte çalışacak, inceleme ve araştırmalarda bulunacağız; tıpkı geçmişte bir zamanlar, inanılmayacak kadar uzağa kaymış görünen bir zamanlar yaptığımız gibi, hani seninle kimi oyunları inceden inceye gözden geçirmiş, bir sonuca ulaştırmak için uğraşıp didinmiştik. Sevindim bu işe, Tegularius! Şimdi incelikle yapacağın şey, oyuna temel almak istediğim düşünceyi kavramaya çalışmandır. Bir Çin evinin ne olduğunu ve böyle bir evin yapımında uyulan kuralların ne anlama geldiğini öğreneceksin. Uzakdoğu enstitüsü için sana bir tavsiye mektubu vereceğim, oradakiler bu konuda senden yardımlarını esirgemeyecektir. Olmazsa –bir başka şey daha geldi şimdi aklıma, daha güzel bir şey– yaşlı Ağabey'e başvururuz, bambu koruluğundaki adama, hani sana bir vakit pek çok şey anlatmıştım hakkında. Belki Çince bilmeyen bir kimseyle uğraşmayı onuruyla bağdaştıramaz, kendisi için büyük bir rahatsızlık sayar; ama yine de

denemekte yarar var. Yeter ki istesin, seni bir Çinli yapıp çıkarabilecek biridir.”

Yaşlı Ağabey’e haber yollandı bunun üzerine, görevi Boncuk Oyunu üstadına onu ziyaret edecek vakit bırakmadığından, kendisinin bir süre Waldzell’e gelerek üstadın konuğu olması rica ediliyor, burada kendisinden beklenen hizmet konusunda bilgi veriliyordu. Ne var ki, Çinli Ağabey bambu koruluğundan ayrılmadı, haberci bir pusulayla döndü; çini mürekkebiyle ve Çince harflerle kaleme alınmış pusulada şöyle yazıyordu: “Büyük adamı görmek onurlandırıcı bir şey olurdu. Ama yürümek engellerle dolu. Kurban için iki çanak kullanılsın. Ulu kişiye genç kişiden selam.” Bunun üzerine Knecht, bizzat kalkıp bambu koruluğuna gitmeyi kabul edip kendisine hocalık yapması konusunda yaşlı Ağabey’e ricada bulunması için dostu Tegularius’u güçbela razı etti. Ama bu küçük seyahat sonuçsuz kaldı. Korulukta inzivaya çekilmiş Çinli Ağabey hayli alçakgönüllü bir nezaketle karşıladı Tegularius’u, ama kendisine yöneltilmiş soruların tümünü de Çince söylenen güler yüzlü cümlelerle cevaplandırdı, Magister Ludi’nin kendi eliyle güzel bir kâğıda döktürdüğü o şahane tavsiye mektubuna aldırmayarak Tegularius’u yanında kalmaya davet etmedi. Tegularius da eli boş, ama daha çok keyfi kaçmış, Waldzell’e döndü, yanında Magister Knecht için Çinli Ağabey’in bir armağanını getirdi; üzerine fırçayla bir süs balığına ilişkin eski bir şiir yazılmış bir yaprakçık. Böylece Tegularius’a yine Uzakdoğu enstitüsünde şansını denemekten başka yapacak şey kalmadı. Burada Knecht’in tavsiye mektupları daha etkiliydi, bir ricacının, magisterden gelen bir kişinin büyük bir hatırşinaslıkla yardımına koşulmaktaydı. Tegularius çok geçmeden araştırı konusuyla ilgili olarak öyle çok bilgi edindi ki, Çince bilmeksizin daha fazlası elde edilemezdi; bu arada dostu Knecht’in oyun planına ev simgeselliğini temel yapma düşüncesinden öylesine hoşlandı ki, bambu koruluğundaki başarısızlığını unuttu, üzülmez oldu buna.

Knecht, bambu koruluğundan eli boş dönen Tegularius’un yaşlı Ağabey’i ziyaretiyle ilgili olarak anlattıklarını dinledi ilkin, yalnız kaldığında da süs balığı dizelerini okudu, bu Çinli

münzevi Ağabey'i kuşatan atmosferle doldu içi, adamın kulübesinde rüzgârda sallanan bambularla ve civanperçemi saplarıyla geçirdiği günlerin anısı tüm canlılığıyla gönlünde belirdi, özgürlüğünün anısı beri yandan, boş zamanların, üniversitedeki öğrencilik yıllarının ve gençlik düşlerinin rengârenk cennetinin anısı ayrıca. Bu yürekli, garip, münzevi adam, dünyadan el etek çekmeyi ve özgürlüğüne sahip çıkmayı nasıl da başarmıştı; sessiz koruluğu nasıl da dünyanın gözünden saklıyordu onu; kendisi için ikinci bir doğa oluşturmuş, temiz, kılı kırk yaran ve bilge Çinliliğini nasıl da içten ve yoğun bir şekilde yaşıyordu, yaşam düşünün büyüğü nasıl da kendisini yıllar ve yıllar boyu böylesine dışa kapalı, konsantrasyon ve yoğunluk içinde sarıp sarmalamış bırakmıyor, bahçesini Çin'e, kulübesini bir tapınağa, balıklarını Tanrılara ve kendisini bilge bir kişiye dönüştürüyordu! Knecht, göğüs geçirerek bu düşüncelerden sıyrıp aldı kendini. O, başka bir yol izlemiş, daha doğrusu önüne düşülüp kendisine başka bir yol izletilmişti. Ve şimdi yapılması gereken, kendisi için belirlenen yolu dosdoğru ve sadakatle yürümek, onu başkalarının izlediği yollarla karşılaştırmaya kalkmamaktı.

Tegularius'la birlikte boş saatlerde oyununu planlamaya, kurup çatmaya koyuldu; arşivdeki bütün derleme işini, ayrıca birinci ve ikinci taslağın hazırlanmasını dostuna bıraktı. Yeni içerikle aralarındaki dostluk yeniden dirilip yeniden şekillenmişti ve eskisinden değişik bir şekillenmeydi bu; beri yandan, üzerinde çalıştıkları oyunun kendisi de eksantrik biri olan Tegularius'un özgün ve yaratıcı hayal gücüyle kimi değişikliklere uğramış, kimi bakımdan zenginleşmişti. Tegularius asla memnun olmayan, ama gönlü tok insanlardan biriydi; öyle insanlar ki, koparılmış çiçeklerden örülmüş bir buket, kurulmuş bir sofra gibi herkes için bitmiş sayılacak bir işte, bir haz duygusu ve durup dinlenmek bilmeyen sevecen ellerle saatler boyu yapılacak bir şey bulur, en küçük bir uğraşı harıl harıl, can ve gönülden yapılan gün boyu sürececek bir işe dönüştürmesini bilirdi. Sonraki yıllarda da değişmedi durum: Festival her defasında iki dostun bir eseri olarak hazırlanıp sahnelendi. Hem dostu, hem bir magister olan Knecht'e böyle önemli bir konuda kendi-

sinden yararlanılabilir, hatta onsuz yapılamayacak biri sayılabacağını göstermek, beri yandan oyunun halka açık sergilenmesini oyunun yaratıcılarından biri, isimsiz ama elit gruptakilerin çok iyi tanıdığı bir kişi sıfatıyla yaşamak, Tegularius'un içini bir kat daha memnurlukla dolduruyordu.

Knecht'in ilk görev yılıydı ve mevsim güz sonlarıydı; Tegularius hâlâ Çin kültürüne ilişkin etütlerin ilk bölümü üzerinde çalışmaktaydı ki, magister bir gün kalemin günlük defterindeki kayıtları aceleyle gözden geçirirken şöyle bir nota rastladı: "Monteport'tan öğrenci Petrus geliyor, Magister Musicae'nin tavsiyesini ve emekli müzik üstadının özel selamlarını getirmiş, kalacak yer rica ediyor ve arşivde çalışmak için izin istiyor. Öğrenci yurduna yerleştirildi." Knecht, öğrenciyle ve ricasıyla ilgilenilmesini arşivdekilere bırakabilirdi rahatlıkla; bu, her gün karşılaşılan işlerden biriydi. "Emekli müzik üstadının özel selamlarına" gelince, bu yalnızca Knecht'in kendisini ilgilendirebilirdi. Öğrenciyi çağırttı; bu hem düşünceli ve ateşli, hem fazla konuşmayan biriydi, Monteport'taki elit gruba mensuptu anlaşılan, en azından bir magister tarafından huzura kabul edilmek kendisi için olağan bir şeymiş izlenimini uyandırıyor-du. Knecht'in, emekli müzik üstadından kendisine ne getirdiğini sorması üzerine, "Selamlar," diye cevapladı öğrenci. "Sizin için candan selamlar, saygıdeğer üstadım. Ve bir de davet." Knecht oturmasını söyledi konuk öğrenciye. Delikanlı, sözcükleri özenle seçerek konuşmasını sürdürdü: "Çok saygıdeğer emekli müzik üstadı, dediğim gibi, size selamlarını iletmemi önemle istedi benden. Sizi yakında, hem de elden gelen en kısa sürede yanında görmek arzusunu belirtti. Sizi davet ediyor ya da sizden en kısa zamanda kendisini ziyaret etmenizi istiyor, ziyaretin görev nedeniyle yapılacak bir gezi kapsamına alınması ve sizi işinizden fazla alıkoymaması koşuluyla kuşkusuz. Üstadın size söylememi istedikleri aşağı yukarı bunlar."

Knecht delikanlıyı süzdü; yaşlı üstadın himayesindeki öğrencilerden biri olduğu kesindi. İhtiyatı elden bırakmayarak sordu: "Bizim arşivde ne kadar süre çalışmayı düşünüyorsunuz acaba?" Ve öğrenciden şu cevabı aldı: "Siz Monteport'a gitmek üzere yola çıkıncaya kadar, ekselans."

Knecht düşünüp taşındı. “Güzel,” dedi ardından. “Peki, emekli üstadın şahsıma iletilmek üzere sana emanet ettiği mesajı ne diye sözcük sözcük aktarmadın? Doğrusu böyle yapman beklenirdi.”

Öğrenci Petrus, Knecht’in bakışlarını ısrarlı ve direktken bakışlarla karşıladı, sanki yabancı bir dilde konuşması gerekiyormuş gibi sözcükleri yine dikkat ve özenle seçerek acele etmeden cevapladı soruyu: “Bir mesaj yok ortada, ekselans. Sözcük sözcük tekrarlanacak bir metin de yok. Benim saygıdeğer üstadımı tanır ve bilirsiniz ki, her zaman olağanüstü denecek kadar alçakgönüllü biridir. Monteport’ta anlatıldığına göre, gençliğinde henüz aday biriymiş, ama elit gruptakilerin hepsi geleceğin müzik üstadı gözüyle bakarlar mış kendisine, ona ‘küçük-lüğü seven büyük’ lakabını takmışlar. Diyeceğim, bu alçakgönüllülüğü, bir o kadar da piyetizmi, hizmet aşkı, kimsenin gönlünü kırmayacak gibi davranması ve hoşgörüsü yaşlandığından bu yana, hele görevini bıraktığından beri daha da arttı. Elbet siz durumu daha iyi bilirsiniz. Bu alçakgönüllülük, ne kadar yürekten arzu etse de, siz ekselanslarının kendisini ziyaret etmesini istemekten üstadı alıkoyardı. Dolayısıyla, sayın üstadım tarafından bu tür bir mesajla onurlandırılmış değilim, ama ben yine de böyle bir mesaj almışım gibi davrandım. Bu bir hataysa, var olmayan bir mesaja gerçekten var olmayan bir mesaj gözüyle bakmak size kalmış.”

Knecht hafifçe gülümsedi. “Ya senin Boncuk Oyunu arşivinde çalışmak istemen, sevgili dostum? Bir bahane miydi yalnız?”

“Ah, hayır. Arşivde bir dizi anahtar için şifreler araştırmam gerekiyor, bu yüzden zaten yakında konukseverliğinize ister istemez başvuracaktım. İleride yapacağım bu küçük seyahati fırsattan yararlanıp biraz öne almayı uygun buldum.”

Yine bütün ciddiliğini takıyan Knecht başını sallayarak, “Çok güzel,” dedi. “Seyahati öne alışınızın nedenini sorabilir miyim?”

Öğrenci Petrus bir an gözlerini yumdu, soru kendisini pek sıkıntıya sokmuş gibi derin kırışıklara gömüldü alnı. Derken sorgulayıp eleştiren genç bakışlarını yeniden Magister Knecht’in yüzüne dikti.

“Sorunuzu cevaplandırabilmem için onu daha ayrıntılı biçimde dile getirmeniz gerekiyor.”

“Öyle olsun,” diye sesini yükseltti Knecht. “Bilmek istediğim, müzik üstadının sağlık durumu kötü mü? Yoksa endişe edilecek bir durum mu var ortada?”

Knecht alabildiğine sakın bir edayla konuşmuştu, ama öğrenci Petrus yine de onun yaşlı üstadı ne çok sevip merak ettiğini fark etmekten geri kalmadı. Biraz kasvetli bakışları söyleşinin başından beri ilk kez bir dostluk ışığıyla aydınlanır gibi oldu; eskisinden biraz daha içtenlikli ve sıcak sesiyle ziyaretinin gerçek nedenini sonunda açığa vurdu.

“Ekselansları tasalanmasın,” dedi. “Sayın üstadın durumu asla kötü değil, her zaman başkalarına örnek olacak kadar sağlıklıydı. İlerlemiş yaşının kendisini doğal olarak zayıf düşürmesine karşın hâlâ da öyle. Dış görünümü hissedilir derecede değişmiş ya da gücü kuvveti ansızın eskisinden daha hızlı bir tempoyla azalmış gibi bir durum söz konusu değil; kısa kısa yürüyüşlere çıkıyor, her gün biraz müzikle uğraşıyor; kısa zaman öncesine kadar da iki öğrenciye org dersi verdi, henüz işin acemisi iki öğrenciye, çünkü çevresinde daha çok küçük öğrenciler görmeyi istedi hep. Ama bu son iki öğrenciyle de birkaç haftadır pek ilgilenmeye yanaşmayı dikkatimi çekti, o gün bugün saygıdeğer üstadı eskisinden daha çok izlemeye koyuldum, üstadın durumu düşündürdü beni. Şimdi buraya gelişimin nedeni de budur. Kafamdan böyle düşünceleri geçirme ve bu adımları atma hakkını bana veren bir şey varsa, kendimin de eskiden emekli müzik üstadının bir öğrencisi, izninizle gözde öğrencilerinden biri olmamdır, ayrıca üstadın yerini alan magisterin beni bir çeşit yardımcı ve arkadaş olarak yaşlı üstadın yanına yollaması ve sağlığıyla ilgilenmemi istemesidir. Benim için pek hoş bir görevdi doğrusu, çünkü bana eskiden hocalık ve hamilik etmiş bu insan kadar dünyada taparcasına sayıp sevdiğim başka biri yoktur. Bana müzikte saklı gizin kapısını aralayıp bu sanatın hizmetinde çalışma yeteneğini kazandıran odur. Bunun dışında tarikata ilişkin düşünce, tarikatın hikmetini kavrama, olgunluk ve iç düzen bakımından ne kazandımsa hepsini sayın üstada borçluyum, hepsi onun eseridir.

Diyeceğim, bir yıl var ki yanından ayrıldığım yok, gerçi bazı etütler ve kurslarla da ilgilenmiyor değilim, ama onun emrindeyim hep, yemekte, gezintiye çıktığında ona arkadaşlık ediyorum, müzikle oyalanırken de yine kendisiyle beraberim, geceleri de yanı başındaki odada kalıyorum. Böyle birbirimizin hemen yakınında bir arada yaşarken onun, evet, diyeceğim ondaki ihtiyarlanmanın, ondaki fiziksel çöküşün değişik evrelerini tüm ayrıntılarıyla izleyebiliyorum; arkadaşlarımdan bazıları benim gibi genç bir insanı çok yaşlı birinin hizmetkârı ve hayat arkadaşı yapan acayip görevle ilgili olarak acımaıklı ya da alaylı sözler söylüyorlar zaman zaman. Ama nasıl bir yaşlanmanın bu üstada kısmet olduğunu, onun vücutça nasıl giderek güçsüzleşip takatten düştüğünü, giderek daha az yemek yiyip ufak yürüyüşlerden her defasında biraz daha yorgun döndüğünü, hiç hastalanmadığını, beri yandan onun nasıl ihtiyarlık günlerinin sessizliğinde günden güne ruhtan, huşudan, vakardan ve temiz yüreklilikten yana biraz daha yol aldığını bildikleri yok, benden başka kuşkusuz kimse pek bilmiyor bunu. Yardımcılık ya da bakıcılık görevimin bazı zorlukları varsa, tek nedeni saygıdeğer üstadımın asla kendisine hizmet edilip bakılmasını istememesi, hep vermeye kalkıp hiç almaya yanaşmamasıdır.”

“Teşekkür ederim,” dedi Knecht. “Senin gibi böyle vefalı ve minnettar bir öğrencinin saygıdeğer üstadın yanında bulunduğunu bilmek beni rahatlatıyor. Ama madem şimdi üstadının adına konuşmuyorsun, o zaman Montepört’a gelmemi neden bu kadar yürekten istediğini bana açıkça söyle.”

“Demin endişeye kapılıp emekli müzik üstadının sağlık durumunu sordunuz,” diye cevapladı delikanlı Petrus. “Anlaşılan benim sizi ziyaretim, üstadın hasta olabileceği ve kendisini bir kez daha görmek istiyorsanız vakit geçirmeye gelmeyeceği düşüncesini uyandırdı sizde. Şey, sanırım gerçekten de vakit geçirmeye gelmez. Hani saygıdeğer üstadın ecelini yaklaştırmış gördüğüm için bunu söylemiyorum, ama dünyaya yavaş yavaş öyle bir veda edişi var ki, şimdiye kadar görülmüş şey değil. Örneğin, birkaç aydır konuşmayı hemen tümüyle boşladı, zaten her zaman az sözü çok söze yeğleyen biriydi, ama şimdi suskunluğu ve kısa kısa konuşmaları öyle bir noktaya geldi ki, be-

ni korkutuyor biraz. Kendisine bir şey söyleyip ya da bir şey sorup cevap alamayışım sıklaştınca ilkin herhalde kulakları ağır işitmeye başladı diye geçirmiştim içimden; ama sonra baktım, kulakları her zamanki gibi iyi işitiyor, çok denedim çünkü. Bunun üzerine beni bazen cevapsız bırakmasını o andaki dalgınlığına, dikkatini artık eskisi gibi pek toplayamamasına verdim. Ama bunun da yeterli bir açıklama sayılamayacağı anlaşıldı. Asıl neden, daha çok onun hanidir bir bakıma yola koyulmuş olması. Pek bizim aramızda yaşamıyor artık, yavaş yavaş kendi dünyasına çekiliyor. Örneğin, başkalarını arayıp sorması ya da yanına çağirtması seyrekleştı, günler geçiyor, benim dışımda kimseyi gördüğü olmuyor. Bu durum, dünyadan bu yüz çeviriş, bu bir başka yerde yaşayış başladı başlayalı, üstadın en çok sevdiğini bildiğim birkaç eşi dostu bir kez daha kendisiyle bir araya getirmeye çalıştım. Ziyaretine gitmekle, ekselans, eski dostunuzu kuşkusuz sevindirmiş olacaksınız, bundan eminim. Ayrıca, sevip saydığınız insanı şu anda hâlâ bir ölçüde yine karşınızda bulacaksınız. Birkaç ay, hatta belki birkaç hafta sonra sizi görmekten duyacağı memnunluk, size göstereceğı ilgi çok daha azalacaktır; hatta belki hiç tanımayabilir sizi ya da en azından umursamayabilir.”

Knecht doğrulup kalkarak pencereye yöneldi, dışarıya bakarak ve derin derin nefes alarak bir süre dikildi pencerenin önünde. Başını yeniden öğrenciye çevirdiğinde, öğrenci kendisi için ayrılan zaman sona ermiş gibi sandalyesinden kalkmıştı. Knecht elini uzattı öğrenciye.

“Bir kez daha teşekkür ederim, Petrus,” dedi. “Bir magisterin yapacak bir sürü işi olduğunu bilirsin sanırım. Şapkamı başıma geçirip yola koyulamam hemen. Önce buradaki işleri böyle bir ziyarete olanak verecek gibi düzenlemem gerekiyor. Umarım yarın değil öbür gün yola çıkabilirim. Tamam mı? Pe-ki, sen o zamana kadar arşivdeki işini bitirebilecek misin? – Evet mi? Öyleyse hazır olunca seni çağirtırım.”

Gerçekten de Knecht bir iki gün sonra öğrenci Petrus’un eşliğinde Monteport’a doğru yola çıktı. Monteport’ta emekli müzik üstadının kaldığı bahçeler içindeki pavyondan, bu sevimli ve alabildiğine sakın kulübeden içeri adımını atar atmaz,

arka odadan kulağına bir müzik sesi geldi, narin, ince ama ritim bakımından kusursuz, iç açıcı, nefis bir müzik. Yaşlı üstat arka odada oturmuş, iki parmağıyla iki sesli bir melodi çalıyordu. Knecht hemen tahmin etti, on altıncı yüzyılın sonlarında derlenen Bicunium koleksiyonlarının birinden alınmış bir melodiydi bu. Oldukları yerde durup müziğin susmasını beklediler, sonra üstadına seslenen Petrus döndüğünü ve yanında bir konuk getirdiğini haber verdi. Yaşlı üstat kapıda görünüp gelenlere baktı, bir gülümsemeyle selamladı onları. Müzik üstadının herkesçe sevilen bu gülümsemesinde çocuksu bir açık yüreklilik, kendini ıslıl ıslıl açığa vuran bir içtenlik ve dostluk vardı; neredeyse otuz yıl kadar önce Knecht ilk kez görmüştü bu gülümsemeyi, müzik odasındaki o bunaltıcı-mutlu sabah saatinde yüreğinin kapısını bu güler yüzlü adama açmış, kalbini ona armağan etmişti; o günden sonra da aynı gülümsemeyi sık sık, her defasında derin bir haz ve tuhaf bir duygulanmışlıkla üstadın dudaklarında yeniden görmüştü ve güler yüzlü üstadın saçları iyice kırlaşıp yavaş yavaş ağardığında, sesi giderek kısılıp el sıkışları güçsüzleştiğinde, zamanla daha bir zorlukla yürümeye başladığında da gülümseme aydınlık ve albenisinden, saflık ve içtenliğinden hiçbir şey kaybetmemişti. Ve bu kez dost ve öğrenci Knecht'in görebildiği kadarıyla hiç kuşku yoktu: Mavi gözlerin ve yanaklardaki narin kırmızılığın yıllar içinde giderek daha parlaklık kazandığı gülümseyen yaşlı yüzde ıslıl ıslıl parıldayarak gönülleri fetheden mesaj, sık sık gördüğü o eski mesaj, olduğu gibi yerinde duruyordu, hatta eskisinden çok daha içtenlikli, daha gizemseldi ve daha bir yoğunluk kazanmıştı şimdi. Ancak bu gülümsemeli karşılama sırasında öğrenci Petrus'un kendisini görmeye gelmesindeki nedeni anladı Knecht, kendisi Petrus için özveride bulunduğunu sanırken, Petrus'un armağanlara boğduğu bir kişi olmuştu.

Birkaç saat sonra ziyaretine gittiği dostu Carlo Ferromonte –o zamanlar ünlü Montepart müzik kitaplığında görevliydi– bundan kendisine söz açtığı ilk kişi oldu. Ferromonte, Knecht'le aralarında geçen söyleşiyi bir mektupta kaleme aldı sonradan.

“Bizim emekli müzik üstadı,” dedi Knecht, “sana öğret-

menlik yapmıştı, sen de kendisini pek sevmiştin. Onu sık sık görüyor musun bari?"

"Hayır," dedi Carlo. "Daha doğrusu onu seyrek görüyor değilim kuşkusuz, üstat bir gezintiye çıkmış da ben de o sıra kitaplıktan geliyorsa kendisini görüyorum örneğin, ama aylardır bir araya gelip konuştuğumuz olmadı. Giderek daha çok elini eteğini çekiyor dünyadan, dostluk ve ahbablıklara eskisi gibi katlanamıyor. Eskiden benim gibi kişilere, eski öğrencilerinden olup şimdi Montepor'ta memurluk yapanlara kimi zaman bir akşamını ayırırdı, yaklaşık bir yıldan beri buna da son verdi. Sizin göreve başlatılma töreninize katılmak için kalkıp Waldzell'e gitmesine biz buradakiler ne çok şaşırmiştık."

"Evet," dedi Knecht, "ama diyelim arada bir onu görüyorsunuz; peki, şimdiye kadar kendisinde bir değişiklik dikkatini çekmedi mi?"

"Çekmez mi hiç. Sanırım onun kusursuz dış görünüşünü, neşeli halini, yüzündeki ilginç parıltıyı söylüyorsunuz. Bunu fark etmiştik elbet. Bir yandan güçten kuvvetten düşerken, halindeki neşe ifadesi giderek daha belirgin öne çıkıyordu. Bizler burada alıştık buna. Ama sizin mutlaka dikkatinizi çekmiştir."

"Yardımcısı Petrus," diye sesini yükseltti Knecht, "onu senden daha sık görüyor, ama senin belirttiğin gibi o buna alışmış değil. Kendisi bizzat kalkıp Waldzell'e geldi, tabii akla yakın bir nedenle; ve üstadı şimdi ziyaret edişimi onun teşvikine borçluyum. Nasıl biridir sence?"

"Petrus mu? Müzikten çok iyi anlar, yaratıcılıktan çok titizlik tarafı ağır basan biri olduğunu da belirtmeliyim. Biraz hantal ya da ağırkanlıdır. Emekli müzik üstadına kayıtsız şartsız bir teslimiyetle bağlı olduğunu söyleyebilirim, gerekirse hayatını verir onun için. Öyle sanıyorum ki, adeta Tanrı gibi sevip taptığı üstada hizmet etmek bütün zamanını alıyor, üstat büyülemiş kendisini. Sizde de böyle bir izlenim uyanmadı mı?"

"Büyülemiş mi? Evet, ama sanırım bu genç, üstada karşı sadece bir hayranlığın ve tutkunun esiri olmuş, sadece eski öğretmenine gönlünü kaptırıp onu kendine bir Tanrı yapmış değil, sizin hepinizden daha iyi gördüğü ya da duyumsayıp kavradığı gerçek bir olay tarafından büyülenmiştir. Bak ben duru-

mu nasıl görüyorum, anlatayım sana. Bugün emekli üstadın yanına gittim, altı aydan beri kendisini görmemiştim. Yardımcısı Petrus'un üstü kapalı sözlerinden sonra bu ziyaretten fazla bir şey, hatta kısaca herhangi bir şey beklediğim yoktu, saygı-değer yaşlı üstadın pek yakında bizlerden ayrılacağı korkusu belirmişti içimde, kendisini ölmeden bir kez daha görebilmek için koşup gelmiştim. Üstat beni tanıyıp selamladı, yüzü ıslı ıslı parıldıyordu, ama ismimden başka bir şey çıkmadı ağzından, elini uzatıp elimi sıktı; onun bu davranışında, ayrıca elin kendisinde bir ısıltı sezer gibi oldum, üstat baştan aşağı bir parıltı içindeydi adeta ya da gözleri, ağarmış saçı ve açık pembe cildi çevresine sessiz ve serin bir ısıltı yayıyordu. Karşısına geçip oturdum, üstat öğrencisi Petrus'u yalnızca bir bakışıyla dışarı yolladı; derken alabildiğine ilginç bir söyleşi başladı aramızda, o zamana kadar yaptığım söyleşilerin en ilginçiydi. Kuşkusuz başlangıçta benim için pek yadırgatıcıydı, sıkıcı, utandırıcıydı ayrıca, çünkü dönüp dolaşıp yaşlı üstada bir şey söylüyor ya da bir soru yöneltiyordum, üstat ise hepsini bir bakışla yanıtlıyordu, o kadar; sorularım ve söylediklerim rahatsız edici bir gü-rültü olarak mı kendisine ulaşıyordu yoksa, bilemiyordum. Bu durum aklımı karıştırdı, düş kırıklığına uğrattı, yordu beni, kendimi işte öylesine fazladan ve sırnaşık biri gibi hissetmeye başlamıştım; üstada ne söylesem bir gülümseme ve kısa bir bakış dışında bir karşılık alamıyordum. Hani bu bakışlar iyilikse-verlik ve içtenlikle dolup taşmasa, yaşlı üstat benimle, benim anlattığım şeyler ve yönelttiğim sorularla, buraya kadar gelip kendisini ziyaret etmek için katlandığım bütün külfet ve zah-metle eğleniyor diye düşünecektim ister istemez. Bilmem ama, susması ve gülümsemesi de biraz alaysı bir ifade içermiyor de-ğildi, gerçekten de bir karşı koyma, bir tersleyip geri çevirmey-di bu susuş ve gülümseme, ama alaylı sözlerden daha değişik biçimde, değişik bir platform ve anlam düzeyinde olup bitiyor-du. Ancak kolumun kanadımın kırılıp, aramızda bir konuşma-yı başlatmak için sabırlı ve nazik girişimlerimin gördüğüm ka-darıyla tümünden sonuçsuz kalması üzerine anladım ki, yaşlı üs-tadın kendisi de benimkinden bin kat daha büyük bir sabrın, diretmenin ve nezaketin kolaycacak üstesinden gelecek biriydi.

Belki on beş dakika ya da yarım saat sürdü bu durum, ama bana yarım gün gibi geldi, bir mahzunluk ve yorgunluk çöktü üzerime, sinirlenmeye ve kalkıp buraya geldiğim için pişmanlık duymaya başladım, ağzımda bir kuruluk belirdi. Karşımda oturuyordu saygıdeğer üstat, benim koruyucum, benim dostum, bildim bileli kendisine gönül bağladığım, güven duyduğum, şimdiye kadar hiçbir sözümü yanıtız bırakmamış bu kişi karşımda oturuyor, konuştuklarımı dinliyordu ya da dinlemiyordu da oturuyordu öylece, kendini o parıltı ve gülümsemesinin arkasına gizlemişti, altın maskesinin arkasına saklanmış, maskeyi siper etmişti kendine, yanına ulaşılmaz biri, başka yasaların geçerlilik taşıdığı bir başka dünyanın adamıydı ve ben-den ona, bizim dünyamızdan onun dünyasına ulaşan tüm sözler bir taşın üzerine düşen yağmur taneleri gibi kayıp gidiyordu aşağıya. Sonunda –artık bütün umudumu yitirmiştim– büyüğü duvarı deldi yaşlı üstat, sonunda yardımına koştı, sonunda bir sözcük çıkardı ağzından! Bugün ondan işitebildiğim tek sözcüktü bu.

‘Kendini yoruyorsun, Josef,’ dedi usulcacık, senin bildiğin o dokunaklı içtenliği ve sevecenliğiyle. Hepsi bu kadar. ‘Kendini yoruyorsun, Josef.’ Sanki pek zahmetli bir çalışma sırasında uzun süre beni izlemişti de, şimdi beni uyarmak istiyordu. Sözcükler biraz güçlkle çıkmıştı ağzından, sanki konuşmak için hanidir dudakları hiç aralanmamıştı. Bir yandan da elini kolumun üzerine koydu, bir kelebek kadar hafifti eli; ısrarla gözlerimin içine bakarak gülümsedi. O anda yenik düştüğümü gördüm. Üstattaki neşe dolu suskunluktan, üstattaki sabır ve huzurdan birazının benim ruhuma aktığını duyumsadım. Birden içim yaşlı üstada karşı anlayışla dolup taşmaya başladı, yaşamının izlediği yeni doğrultuyu, insanlardan suskunluğa, sözcüklerden müziğe, düşüncelerden birliğe yönelişini anladım. Tanık olma ayrıcalığına kavuştuğum şeyi kavradım anı-zın; ancak şimdi bu gülümseyişin, bu parıltının nedenine de akıl erdirebilmişim; bir saat kadar nurlu parıltısı içinde kendisiyle karşı karşıya oturmak lütfunu bana bağışlayan bir ermişti üstat, noksansız bir kişiydi, oysa ben acemice davranıp onu oyalamak, onu sorgulamak, onu ayartıp bir söyleşiden içe-

ri çekmek istemiştim. Tanrıya şükür durumu anlamakta daha geç kalmamıştım. Çünkü beni yanından uzaklaştırabilir ve bir daha yüzümü görmek istemeyebilirdi. O zaman da şimdiye kadar bilmediğim en ilginç ve olağanüştü durumu yaşamamış olurdu.”

“Görüyorum ki,” dedi Ferromonte düşünceli düşünceli, “bizim emekli müzik üstadında ermişlik gibi bir hal keşfetmişsiniz. Bunu bir başkasının değil de, özellikle sizin bana bildirmeniz ne iyi oldu. İtiraf edeyim ki, aynı şeyleri bir başkasından dinlesem, söylediklerini enikonu kuşkuyla karşıldım. Genelde mistisizme gönöl vermiş biri değilim, bir tarihçi ve müzisyen olarak daha çok, temiz ve düzenli kategorilerin titiz bir dostuyum. Kastalya ne bir Hıristiyan cemaatidir, ne bir Hint ya da Tao manastırı; dolayısıyla, içimizden birinin ermişler arasına, yani salt dinsel bir kategori içine sokulmasına göz yumulamaz. Senden –özür dilerim, sizden, ekselans– başkası bunu yapmaya kalksa, onu doğru yoldan sapmakla suçlardım. Ama sanıyorum siz, pek saygıdeğer emekli üstadın hatırı için onu ermişlik aşamasına yüceltmek gibi bir niyet beslemiyorsunuz. Zaten bizim tarikat bünyesinde buna karar verecek yetkili bir merci de yoktur. Hayır, kesmeyiniz sözümü, ciddiylim ben, konuştuklarım asla şaka değil. Siz bana yaşadığınız bir olayı anlattınız. Bunun beni biraz utandırdığını itiraf etmeliyim, çünkü anlattığınız olay gerek benim, gerek Montepor’lu meslektaşlarımın tümüyle gözünden kaçmış değil, ama biz yalnızca öğrendik olayı, üzerinde fazla durmadık. Bu konudaki ihmal ve umursamazlığımın nedenini düşünüyorum da, emekli üstattaki değişikliğin sizin o kadar dikkatinizi çekmesi, sizin buna sansasyonel bir olay gibi bakmanız, benimse bunu pek fark etmeyişim, söz konusu değişikliğin bir sonuç olarak ansızın sizin karşınıza çıkmasından, benimse böyle bir değişikliğin yavaş yavaş gelişip kendini açığa vurduğuna tanık olmamdan kaynaklanıyor. Sizin aylar önce gördüğünüz üstatla bugün gördüğünüz birbirinden apayrı kişilerdir, oysa biz birbirine komşu insanlar, birinci karşılaşmamızla ikinci karşılaşmamız arasında birbirimizde öyle belirgin değişikliklerin gerçekleştiğine tanık olmayız. Ancak ne yalan söyleyeyim, bu yeterli bir açıklama

değil benim için. Gözlerimizin önünde mucize gibi bir şey gerçekleşiyorsa, ne kadar el altından, ne kadar yavaş bir tempoyla gerçekleşirse gerçekleşsin, bende olduğundan daha güçlü şekilde bizi etkiler, yeter ki tarafsız kalabilelim. Mucizelere kapalı oluşumun nedenini de işte burada görüyorum ben: Diyeceğim, asla tarafsız davranmadım. Olayı fark etmeyişimin nedeni, fark etmek istemeyişimdi. Herkes gibi ben de pek saygıdeğer üstadımızın giderek dünyadan daha çok elini eteğini çekip suskunluğa gömüldüğünü, beri yandan giderek daha güler yüzlü bir hal aldığını, ayrıca birbirimizle karşılaştığımızda selamıma sesini çıkarmaksızın karşılık verirken yüzünde beliren giderek daha aydınlık ve cismanîlikten uzak parıltıyı fark ettim. Ben olayım, başkaları olsun, kuşkusuz bunu fark etmekten geri kalmadık. Ama direttim ben, bunda öyle fazla bir şey görmeye yanaşmadım; direktmem de üstadı karşı saygıda kusur etmemden değil, biraz kişilerin putlaştırılmasına ve genel olarak hayalpe-restliğe, biraz da bu özel vakadaki hayalciliğiyle Petrus'un üstadını putlaştırıp adeta ona tapmasına duyduğum antipatiden kaynaklanıyordu. Siz konuşurken çok iyi anladım böyle olduğunu."

Knecht güldü. "Zavallı Petrus'a karşı antipatinin bilincine varabilmen için dolambaçlı bir yol izlemek zorunda kalmışsın. Peki, şimdi nasıl görüyorsun durumu? Ben de sana göre mistik ve hayalci biri miyim? Ben de yasaklanmış bir şeyi yapıyor, kişilere ve ermişlere mi tapıyorum? Yoksa öğrenci Petrus'a çok gördüğün bir şeyi benden esirgemiyor, yani bizim bir şeyler görüp yaşadığımızı kabul mü ediyorsun, düş ve hayal sayılamayacak bir şeyler, gerçek ve somut bir şeyler gördüğümüzü?"

"Elbette sizin böyle bir şey görüp yaşadığınızı yadsımıyorum," dedi Carlos Ferromonte ağır ağır ve düşünceli. "Kimse sizin yaşantınızın gerçekliğinden ve insanın yüzüne öyle inanılmaz şekilde gülümseyebilen üstadın güzelliğinden ya da neresinden kuşku duymayacaktır. Bütün sorun şu: Nereye koyacağız bu olayı? Nasıl bir isim vereceğiz ona? Nasıl açıklayacağız? Öğretmence bir hava esiyor bu sorularda; ama ne yapalım, biz Kastalyalılar öğretmeniz bir kez. Eğer sizin ve bizim bu yaşantımızı belli bir yere yerleştirip ona bir isim vermeyi diliyor-

sam, nedeni yaşantının gerçekliğini ve güzelliğini soyutlayıp genelleştirerek silip atmak değil, elden geldiğince kesin ve açık şekilde not edip kayda geçirmek istememdir. Diyelim bir seyahate çıktım da bir yerde bir köylünün ya da bir çocuğun daha önce bilmediğim bir ezgiyi mırıldandığını işittim, bu da bir yaşantıdır benim için ve ezgiyi hemen elden gelen titizlikle notaya alıp kaydedersen, bu, onu aşağılayıp yadsıdığım ve kaldırıp bir kenara atmak istediğim anlamına gelmez, yaşantının baş tacı edilip ölümsüzleştirilmesi demek olur.”

Knecht, dostça başını salladı. “Carlo,” dedi, “artık seninle çok seyrek görüşebilmemize hayıflanmamak elde değil. Gençlikte birbirinin dostu olmuş kişilerin tümü ilerideki her karşılaşmalarından yüzünün akıyla çıkamaz. Yaşlı üstadla ilişkin yaşantımla kalkıp sana geldimse, burada anlatacaklarımı bilip benimle paylaşmasına önem verdiğim tek kişi sen olduğun içindi. Benim bu yaşantımı ne yaparsın, üstadın durumundaki nurlanmaya ne isim verirsin, bunu sana bırakıyorum. Kendisini bir ara ziyaret edip kısa bir süre onun gizemsel havasında yaşamam beni sevindirecektir. Ondaki kerem, olgunluk, yaşlı insanlara özgü bilgelik, mutluluk ya da onda var olup bizim bir başka isimle niteleyeceğimiz şeyin yeri dinsel bir yaşamdır belki; biz Kastalyalılar bir mezhep tanımasak da, bir kilisemiz bulunmasa da, piyetizm bize yabancı değildir; özellikle emekli müzik üstadımız da her zaman tam anlamıyla dindar bir insan gibi yaşadı. Pek çok dinde Tanrının inayetine kavuşmuş, noksanlardan arınmış, çevresine ışık saçan nurlanmış kişilerden söz açıldığına göre, bizim Kastalya piyetizmi neden böyle parlak bir dönemi yaşamasın? – Vakit geç oldu, gidip yatmalıyım, sabah hayli erkenden yola çıkmam gerekiyor. Umarım yakında buraya yine gelirim. İzin verirsen kısaca bir iki şey daha söyleyeyim de bitireyim sözümü. Evet, üstat bana ‘yoruyorsun kendini’ dedikten sonradır ki, onunla aramda bir söyleşinin kapısını aralamak için uğraşmaktan vazgeçebilmişim, yalnız sesimi kesmekle kalmadım, susup duran bu insanın sözle, konuşmayla nabzını yoklayıp kendisinden yararlanmak gibi yanlış bir hedefe yönelmiş isteğimi bir kenara ittim. Benim bu el çekişim ve her şeyi üstadın kendisine bırakışım üzerine iş kendiliğinden

düzene girdi. Söylediklerimi sonradan dilediğin gibi değiştirebilirsin, ama şimdi olup biteni açık seçik dile getiriyor görünmesem de, kategorileri birbirine karıştırıyor olsam da, söyleyeceklerime kulak ver. Yaklaşık bir ya da bir buçuk saat yaşlı üstadın yanında kaldım; ama onunla aramızda neler geçtiğini, birbirimizden neler alıp birbirimize neler verdiğimizi doğrusu açıklayamayacağım, aramızda sözler sarf edilmedi. Tek bir şey hissettim yalnız, direncim kırıldıktan sonra üstat beni kendi huzur ve kutsallık ortamına çekip aldı; bir neşe hali ve harikulade bir dinginlik hem onu, hem beni sarıp sarmaladı. Bile isteğe böyle bir şeye başvurmaya karşı, bir bakıma hem mutlu, hem mutluluk bağışlayan bir meditasyona benziyordu, emekli üstadın yaşamını konu alan bir meditasyona. Üstadı ve ben çocukken ilk kez karşıma çıkışından bu ana gelinceye kadar oluşum sürecinin izlediği seyri görüyor ya da hissediyordum. Özveri ve çalışmakla geçen bir yaşamdı bu, ama her türlü zorlamadan uzak, her türlü açgözlülükten uzaktı ve müzikle dolup taşıyordu. Ve bu yaşam öyle bir gelişim çizgisi izlemişti ki, sanki üstat müziği insanı en yüksek amacına, iç özgürlüğüne, tüm kirden pastan arınmışlığa ve mükemmelliğe götüren yollardan biri görüp seçmiş de müzisyen ve müzik üstadı olmuştu; sanki o gün bugün becerikli ve akıllı çembalist ellerinden, alabildiğine zengin ve güçlü müzisyen belleğinden ruh ve bedeninin bütün parça ve organlarına, atan nabızlarına ve alıp verdiği nefeslere, uykularına, düşlerine varıncaya kadar tüm varlığını müziğin giderek daha çok kavrayıp değiştirmesine ve arıtmasına çalışmaktan başka şey yapmamıştı; sanki yalnızca bir simgeye dönüşmüştü şimdi, daha doğrusu müziğin bir tecessülü biçimi, kişisel kazanmış bir biçimi olup çıkmıştı. En azından ben üstatın çevreye yayılan nuru ya da onunla aramda ritmik bir nefes alıp nefes veriş gibi ileri geri dalgalanıp duran şeyi düpedüz müzik olarak algıladım, maddîliğinden tümüyle sıyrılmış derunî bir müzik olarak, çoksesli bir şarkının şarkıya yeni katılan bir sesi kendi bünyesine çekip alışı gibi, büyüklük çemberinden içeri adım atanı kendi dünyasına çekip alan bir müzik olarak. Müzikle uğraşmayan bir kişi Tanrının inayetini belki daha başka imgeler halinde algıladı, bir astro-

nom belki kendisini bir gezegenin çevresinde dolanırken görür ya da bir dilbilimci tüm anlamları içeren majik bir 'ilk' dilde kendisine bir şeyler söylendiğini işitirdi. Yeter bu kadar, gideyim artık. Seninle konuşmak benim için zevkti, Carlo."

Bu olayı biraz ayrıntıya kaçarak anlatmamızın nedeni, Knecht'in yaşamında ve gönlünde müzik üstadının çok önemli bir yer tutmasıdır. Bizi buna yönelten ya da ayartan bir başka neden de, Knecht'in Ferromonte'yle söyleşisinin Ferromonte'nin kaleminden çıkmış bir mektup şeklinde bize kadar kaybolmadan gelmesidir. Emekli müzik üstadının "yüceltilmesi" konusunda bu bilgi kuşkusuz hepsinden eski ve güvenilir nitelik taşıyor; oysa aynı konuyla ilgili olarak sonraki dönemlere ait gereğinden çok menkıbe ve yorum bulunmaktadır.

İki Kutup

Bugün bile "Çin Evi Oyunu" adıyla bilinip sık sık sözü edilen yıllık oyun, Knecht ile dostuna çalışmalarının meyvelerini, Knecht'i en yüksek göreve getiren Kastalya yöneticilerine ise bu atamayla doğru bir iş yaptıklarının onayını sunmuştu. Waldzell, oyuncu köyü ve elit grubun üyeleri bir kez daha coşkulu ve parlak bir festivalin haz ve memnunluğunu yaşamış, hatta yıllık oyun hanidir bu defaki kadar sansasyon yaratmamıştı; bu yıl en genç ve ismi en çok ağızlarda dolaşan Ludi Magister ilk kez halkın önünde boy göstermiş, yüzünün akıyla çıkmıştı işin içinden; ayrıca Waldzell bir önceki yılda uğradığı kaybı ve başarısızlığı giderme olanağına kavuşmuştu. Hastalanan kimse olmamıştı bu kez; yılgınlığa kapılmış bir temsilci, elit gruptakilerin pusuda bekleyen kötü niyetlerinin buzdan çemberi içinde korka korka, sinirlenen memurlar tarafından coşkusuz bir sadakatle desteklenerek festivali yönetmeye çalışmamıştı. Sessiz, yanına yaklaşılmaz, tam bir başrahip, görkemli satranç tahtasında beyaz ve altın rengi giysilere bürünmüş bir başfigür gibi kendisinin ve dostunun ortak eserini yönetmişti Magister Knecht; çevresine huzur, güç ve vakar ışınlarını saçarak, dünyevî çağrılara kapalı, pek çok öğrencinin arasında tören salonuna gelmiş, ritüel jest-

lerle oyununu perde perde sahnelemiş, altın sarısı ıslıl ıslıl bir taş kalemle önüne gelip dikildiği küçük tahtanın üzerine birbiri ardından zarif işaretler kondurmuştu; derken aynı işaretler bir anda salonun arka duvarındaki devcileyin tahtada Boncuk Oyunu'nun şifreli yazısıyla yüz kez büyütülmüş olarak belirmiş, fıslıtlı halinde binlerce ses tarafından hecelenip sözcüler tarafından yüksek sesle çevreye duyurulmuş, vericilerle tüm ülkeye ve dünyaya iletilmişti. İlk perde sonunda Magister Knecht'in perdeyi özetleyen formülü tahta üzerine çiziktirip zarif ve etkileyici bir pozla meditasyon talimatını vererek taş kalemi elinden bırakması, örnek bir meditasyon konumunda yere çöküp oturması üzerine yalnızca salonda, yalnızca oyuncu köyünde ve Kastalya'da bulunanlar değil, dünyanın kimi ülkelerinde de Boncuk Oyunu'na inananlar aynı meditasyon için huşuyla yere çökmüş, salonda magisterin yeniden doğrulup kalkmasına kadar da meditasyon durumunda kalmışlardı. Her şey şimdiye kadar pek çok kez olduğu gibiydi, ama yine de her şeyde heyecan verici yeni bir şeyler vardı. Oyunun soyut ve görünürde zamandışı dünyası, kişilik sahibi birinin ruhuna, sesine, mizacına ve elyazısına yüzlerce değişik nüansla cevap verecek kadar esnekti; söz konusu şahsiyet ise kendi esinlerini oyunun dokunulmaz yasalarından daha önemli görmeyecek kadar büyük ve uygar bir kişiydi. Yardımcıların, oyuna katılanların ve elit gruptakilerin tümü iyi eğitilmiş askerler gibi itaatte kusur etmiyor, her ne kadar başkalarıyla birlikte eğilip bükülseler ya da meditasyon durumundaki üstadın çevresindeki perdeyle ilgilenseler de, içlerinden her biri adeta kendi oyununu, kendi esinlerinden kaynaklanan bir oyunu sergiliyordu. Ama kalabalık, salonu ve tüm Waldzell'i tıklım tıklım dolduran cemaat, üstadın peşi sıra oyunun çok boyutlu sonsuz tasarım mekânları içinden o fantastik-kutsal yürüyüşü gerçekleştiren binlerce ruh, töreni temel akorla ve pes perdeden titreşen çanın basso'suyla donatıyordu. Çanın basso'su, cemaatin çocuksu üyeleri için festivaldeki en güzel ve neredeyse biricik yaşıantıyı oluşturuyor, ama elit grubun kurnaz oyun virtüozlarından ve eleştirmenlerinden, çömezlerden ve memurlardan tutun da festival yöneticisine ve üstada kadar herkes tarafından huşu duygusunu içeren bir ürpertiyle hissediliyordu.

Yüce bir törendi, dışarıdan gelmiş elçiler de bunu duyuyor ve açığa vuruyorlardı; yeni gelen bazı kişilerin bu festival günlerinde Boncuk Oyunu'na sürekli gönül vermesi sağlanıyordu. Ne var ki, on günlük festivalin sona ermesinin ardından Knecht'in, dostu Tegularius'a festivale ilişkin yaşantısını özetle aktarırken kullandığı sözcükler kulağa doğrusu tuhaf geliyor. "Memnun olabiliriz," dedi Knecht. "Evet, Kastalya ve Boncuk Oyunu olağanüstü, neredeyse kusursuz şeyler. Ancak fazla kusursuz, fazla güzel; öylesine güzel ki, insan onların hesabına korkuya kapılmadan izleyemiyor kendilerini, onların da her şey gibi gün gelip yok olacaklarını insan pek düşünmek istemiyor, ama düşünmeden de yapamıyor."

Bize kadar kaybolmadan gelen bu sözler Knecht'in yaşamöyküsünü kaleme alan kişiyi, görevinin en nazik ve gizemsel bölümüne el atmaya zorluyor; onun kuşkusuz bir süre daha uzak kalmaktan, uzak kalıp açık seçik ortada bulunan durumların kendilerini betimleyecek kişiden esirgemeyeceği bir rahatlık ve hazla Knecht'in başarılarına, magisterlik görevini örnek şekilde yerine getirişine ve yaşamının göz kamaştırıcı doruğuna ilişkin anlatısını sona erdirmekten memnunluk duyacağı bir bölüm bu. Ne var ki, saygıdeğer üstadın karakter ve yaşamındaki ikiliği ya da kutupluluğu henüz Tegularius dışında kimsenin göremediği bir dönemde saptayıp okuyucuya göstermekten kaçınmak bize göre yanlış ve ele alınan konuyla bağdaşmayacak bir davranış olur. Biz daha çok, şimdiden başlayarak Knecht'in ruhundaki bölünmeyi ya da, daha yerinde bir deyişle, sürekli atan bir nabız halindeki bu kutupluluğu, üstadın karakterinde asıl ve belirleyici özellik olarak kabullenip onaylamayı görev biliyoruz. Kastalya'daki bir magisterin yaşamöyküsünü baştan aşağı bir ermiş yaşamı gibi *ad maiorem gloriam Castaliae* kaleme almakta sakınca görmeyen bir yazar için, Knecht'in magisterlik yıllarını, son dönemlerinden biri dışında tümüyle liyakat, hizmet ve başarılardan örülmüş yüceltici bir liste gibi öykülemek doğrusu hiç de zor olmazdı. Waldzell'in oyuna en düşkün olduğu dönemde magisterlik yapmış Ludwig Wassermaler de içinde olmak üzere, Boncuk Oyunu üstatlarından hiçbirinin yaşam ve kariyeri, yalnızca belgesel gerçeklere

bağlı kalan bir tarihçinin perspektifinden bakıldığında Josef Knecht'in yaşam ve kariyerinden daha kusursuz ve övgüye daha layık değildir. Ama yine de bu kariyer hiç alışılmadık, ortalığı heyecana veren, hatta bazı yorumcuların skandal olarak algıladığı bir şekilde son buldu; beri yandan bu son, bir rastlantı ya da bir kaza değildi, tastamam akla uygunluk içinde gelişip ortaya çıktı; bu sonun saygıdeğer üstadın parlak ve övgüye değer çalışmaları ve başarılarıyla asla çelişmediğini göstermek de bizim üstlendiğimiz görevin bir diğer parçasıdır. Knecht, başında bulunduğu makamı temsil eden büyük bir örnek yönetici, kusursuz bir Boncuk Oyunu üstadı oldu hep. Ama hizmetinde çalıştığı Kastalya'nın görkeminin giderek kaybolan, çevresi tehlikelerle kuşatılmış bir büyüklük olduğunu görüp hissetti. Öbür Kastalya sakinlerinin büyük çoğunluğu gibi her şeyden habersiz ve kuşkulardan uzak şekilde bir yaşam sürmedi bu görkemin içinde; onun nereden geldiğini ve tarihçesini hep bilerek yaşadı, ona tarih içinde oluşmuş, zamana bağımlı, zamanın acımasız gücüyle aşınıp hırpalanmış bir varlık olarak baktı. Tarihsel akış sürecine ilişkin bu canlı duygunun Knecht'in ruhunda gözlerini açması, kendi şahsını ve etkinliğini, oluşum ve değişim ırmağındaki sürüklenmeye ve etkinliğe katılan bir hücre gibi duyumsaması tarih alanındaki incelemelerinin ve büyük Peder Jacobus'un etkisi altında yeşerip filizlenmişti. Ama gerekli yatkınlık ve tohumlar çok öncelerden kendisinde bulunuyordu. Knecht'in kişiliğini tüm dirimselliği içinde gerçekten kavrayabilen, bu yaşamın özgünlüğünün ve anlamının izini gerçekten ele geçiren kimsenin, söz konusu yatkınlık ve tohumları bulup çıkarması güçlük doğurmayacaktır.

Yaşamının en parlak günlerinin birinde, yönettiği ilk festivalin sonunda Kastalya ruhunun alışılmadık ölçüde başarılı ve etkileyici bir şekilde kendini açığa vurmasının ardından, "Kastalya'nın ve Boncuk Oyunu'nun da bir gün gelip yine yok olacağını pek düşünmek istemiyor insan, ama düşünmeden de durmıyor," diyen bir adam, zaman içinde oluşmuş nesnelerin ölümlülüğü düşüncesine ve insan usu tarafından yaratılmış nesnelerdeki sorunsallığa yer veren bir dünya görüşünü öteden beri, daha tarih denen şeyle henüz tanışmadığı bir dönemde sinesin-

de barındırmış demektir. Knecht'in çocukluk ve öğrencilik yıllarına bir göz atacak olduk mu, öğretmenlerini düş kırıklığına uğratan elit okuldan alınarak normal okullara geri yollanan bir arkadaşı ne zaman Eschholz'taki okuldan kayboldu, kendini derin bir sıkıntı ve tedirginlik duygusuna kaptırdığını öğreniyoruz. Elit okuldan atılan kişilerden hiçbirinin genç Knecht'in şahsen dostu olduğuna ilişkin bir bilgi yok elimizde; onu telaşlandırıp endişeyle karışık bir üzüntü içine sürükleyen, bir şeyin yitirilişi, şu ya da bu öğrencinin elit okuldan uzaklaştırılıp ortadan kayboluşu değildi. Knecht'te böyle bir üzüntüye yol açan, Kastalya'daki düzenin ve mükemmelliğin kalıcılığına olan çocuksu inancında baş gösteren hafif sarsıntıydı daha çok. Kimi oğlan ve gençlerin elit okullara kabul edilme mutluluk ve lütfuna mazhar olduktan sonra bu lütfu kusurlu davranışlarıyla elden çıkarmasını, misyonunu elden geldiği kadar kutsallıkla ciddiye alan Knecht bir şok gibi duyumsuyor, Kastalya dışındaki dünyanın gücünü gösteren bir kanıt sayıyordu. Belki de –kanıtlanacak gibi değil çünkü– bu tür olaylar küçük Knecht'in ruhunda o zamana kadar hiç toz konduramadığı yüksek eğitim kurulunun şaşmazlığına karşı ilk kuşkuyla uyanmasına yol açmıştı; bu kurul zaman zaman dışarıdan öyle öğrencileri Kastalya'ya alıp getiriyordu ki, bir süre sonra bunları yine başından atmak zorunda kalıyordu. Böyle bir düşüncenin de, otoriteye karşı henüz çok önceleri içte filizlenen eleştirel duygunun da bunda rolü olsun ya da olmasın, elit bir öğrencinin doğru yoldan şaşarak geldiği yere geri yollanmasını Knecht her seferinde bir talihsizlik gibi duyumsamakla kalmıyor, bunu bir ayıp, çirkin bir leke gibi görüyordu; gözlerini dikmiş insanın yüzüne bakıyor leke, yalnızca varlığı bir suçlama oluşturuyor ve bütün Kastalya'yı olup bitenden sorumlu tutuyordu. Öğrenci Knecht'in bu gibi nedenlerle içinde beliren sarsıntı ve şaşkınlık duygusu da, öyle sanıyoruz ki buradan kaynaklanmakta. Dışarıda, Kastalya sınırlarının ötesinde öyle bir dünya ve öyle bir yaşam vardı ki, Kastalya'yla ve Kastalya yasalarıyla çelişki oluşturuyor, buradaki düzene, burada yapılan hesaplara kafa tutuyordu ve onlarla dizginlenip yüceltilebilecek gibi değildi. Öğrenci Knecht, bu dış dünyanın varlığını da yüreğinde duyum-

samıyor değildi kuşkusuz. Knecht'in içinde de birtakım dürtüler, hayaller ve hevesler yaşıyor, bunlar onun bağlı olduğu Kastalya yasalarına ters düşüyordu; öyle dürtüler ki, ancak yavaş yavaş dizginlenip yola getirilebiliyor ve kendisini hayli zahmetle sokuyordu. Sözün kısası, bu dürtüler kimi öğrencilerde aşırı derecede güçlü olabiliyor, tüm uyarı ve cezalara karşın tutunmasını beceriyor ve eline geçirdiklerini Kastalya'nın elit dünyasından alarak bir başka dünyanın içerisine götürüp bırakıyordu; öyle bir dünya ki, disiplin ve entelektüalizmin değil, doğal dürtülerin egemenliği altındaydı ve Kastalya erdemliliği uğrunda çaba harcayanlar buraya kimi zaman melun bir yeraltı dünyası, kimi zaman baştan çıkarıcı bir oyun alanı ve arena gözüyle bakmaktan kendilerini alamıyordu. Sayısız kuşaklardan beri pek çok gencin körpe vicdanı, suç ve günah kavramını Kastalya'daki bu şekliyle yaşadı. Ve pek çok yıl sonra yetişkin bir insan ve tarihe gönül vermiş bir kişi olarak işin daha çok aslına indi, tarih denen şeyin bencillikle ve içgüdüsel yaşamla dolu bu günahlar dünyasının malzemesinden ve dinamizminden yoksun oluşamayacağını, tarikat gibi öylesine saf ve yüce yapıların bile bu ırmağın bulanık sularından doğup çıktığını, bir zaman gelip yine aynı ırmağın sularına gömülüp gideceğini öğrendi. Kısacası, Knecht'in yaşamındaki tüm güçlü çalkantıların, çabaların ve sarsıntıların temelinde Kastalya sorunu yatmaktaydı ve Knecht için asla düşünürleri ilgilendirecek bir sorun niteliği taşımamış, tersine başka hiçbir sorunun üstesinden gelemeyeceği kadar derinden onu etkileyip varlığından kendisini de sorumlu tutmasına yol açmıştı. Knecht, sevdikleri ve inandıkları düşüncenin, gönül verdikleri vatanın ve toplumun hastalanıp sıkıntıya düştüğünü görür görmez kendileri de hastalanarak sararıp solan ve sonunda ölüp giden insanlardan biriydi.

Bir kez tuttuğumuz yolda ilerleyince, Knecht'in Waldzell'de geçirdiği ilk zamanlar, öğrenciliğinin son yılları ve konuk öğrenci Designori'yle tanışması çıkıyor karşımıza; Designori'den de daha önce ayrıntılı olarak söz açmıştık. Kastalya idealinin ateşli savunucusuyla dünya çocuğu Plinio Designori arasında bu önemli tanışma öğrenci Knecht için yalnızca etkisi uzun süre kaybolmayan güçlü bir yaşantı değil, aynı zamanda

çok önemli ve simgesel bir yaşantı oluşturmıştı. Çünkü o zamanlar Knecht'in sırtına o pek önemli ve zahmetli rol yüklenmişti; görünürde tesadüfen kendisini gelip bulan bu rol tüm yaşamına öylesine uygun düşmüştü ki, ilerideki hayatı bu rolü yeniden üstlenmekten ve onu giderek daha mükemmel şekilde oynayabilmek için çaba harcamaktan başka bir şey olmamıştı; Knecht, Kastalya'nın savunuculuğu ve temsilciliğiyle kendisini yükümlü kılan bu rolü, tarikatın ve tarikat yasalarının savunucusu ve temsilcisi rolünü yaklaşık on yıl sonra Peder Jacobus karşısında yeniden üstlenmiş ve Boncuk Oyunu üstadı kimliğiyle sonuna kadar oynamıştı bu kez, ama her zaman karşındakinden bir şeyler öğrenmeye, Kastalya'nın kendi kabuğuna çekilip dış dünyadan soyutlanmasına değil, dış dünyayla canlı bir etkileşim içinde kalıp onunla hesaplaşmasına katkıda bulunmaya gönülden hazır ve çaba harcayan biri olmuştu. Designori'yle zekâ ve hitabet yarışmasında henüz kısmen oyun niteliği taşıyan şey, sonradan çok önemli bir rakip ve dost olan Peder Jacobus karşısında katıksız bir ciddilik kazanmıştı. Her iki sınavdan da yüzünün akıyla çıkmıştı Knecht; rakipleri sayesinde gücü kuvveti artmış, onlardan çok şey öğrenmiş, tartışma ve düşünce alışverişinde karşındakine verdiği aldığından daha az olmamıştı. Her iki yarışmada da rakibini yenilgiye uğratmamıştı gerçi, ki zaten işin başından beri böyle bir amaç konusu değildi, ama onları gerek kendi şahsını, gerek kendi şahsında temsil ettiği ilke ve ideali onurlandırıcı bir şekilde takdir etmek zorunda bırakmıştı. Her ne kadar o bilge Benedikten rahibiyle tartışmaları, Kastalya'nın papalık nezdinde yarı resmî bir temsilcilik açması gibi pratikte amaçlanan sonucu sağlayamamışsa da, Kastalya'dakilerin çoğunun sezdiğinden daha büyük değer taşımıştı.

Gerek Plinio Designori'yle yarışma temeline dayanan arkadaşlık, gerek bilge yaşlı pederle sürdürülen dostluk, o zamana kadar Kastalya dışındaki dünyayla asla yakın bir ilişki içinde bulunmamış Knecht'i, bu dünya konusunda Kastalya'da kuşkusuz az sayıda kişinin sahip olduğu bir bilgi, daha doğrusu sezgiyle donatmıştı. Mariafels'te kalışı sayılmazsa, ki bu da onun gerçek dünya yaşamıyla tanışmasını pek sağlayamamıştı,

Kastalya dışındaki hayatı görüp içinde yaşadığı bir zaman olmuşsa erken çocukluk dönemiydi bu; ama Designori ve Peder Jacobus sayesinde, ayrıca tarih konusundaki çalışmalarının yardımıyla gerçeğe ilişkin güvenilir bir bilgi edinmişti, büyük bölümüyle sezgisel yoldan doğmuş, yaşantıların fazla eşlik etmediği bir bilgiydi bu, ama onu Kastalya'daki yurttaşlarının çoğunluğundan –Kastalya'daki resmî makamlar da pek dışında değildi bunun– daha bilgili ve dünyaya açık biri yapmıştı. Her zaman için Knecht gerçek ve sadık bir Kastalyalı oldu ve öyle de kaldı; ama Kastalya'nın, en değerli ve gözde parçası da olsa, dünyanın yalnızca bir parçası, küçük parçalarından yalnızca biri sayılacağını asla unutmadı.

Peki, Fritz Tegularius'la dostluğu nasıl bir şeydi, bu müşkülpesent ve sorunlu kişiyle dostluğu, Boncuk Oyunu'nun bu soylu sanatçısı, gözü Kastalya'dan başka yeri görmeyen bu nazlı ve çekingen insanla, Mariafels'e yaptığı kısa ziyarette o sağlam yapılı, kaba saba Benedikten rahipleri arasında kendini öylesine berbat ve perişan durumda hisseden, manastırda bir hafta bile kalamayacağını ısrarla belirten, iki yıl gibi bir süre aynı yerde güzel güzel kalabilen Knecht'e ise sonsuz hayranlık besleyen biriyle dostluğu? Bizim bu dostluğa ilişkin pek çok düşünce uyandı içimizde, bunlardan bazısını sonradan yine kafamızdan uzaklaştırdık, ama bazısı da bize sağlıklı göründü; bütün bu düşünceler Knecht'le Tegularius arasında pek çok yıl sürmüş dostluğun nereden kaynaklandığı ve nasıl bir anlam taşıdığı sorusuyla ilgiliydi. Her şeyden önce şunu unutmamalıyız ki, Benedikten rahibiyle dostluğu dışında bütün öbür dostluk ilişkilerinde arayan, talip olan ve muhtaç durumda bulunan taraf Knecht'in kendisi olmadı hiç. Knecht hep cezbettii, başkalarını hayran bıraktı kendisine, kıskanıldı, sevildi, bunu da yaradılışındaki soyluluğa borçluydu kısaca, "uyanışının" belli bir aşamasından başlayarak o da kendisindeki bu Tanrı vergisinin bilincini içinde taşıdı. Böylece üniversite öğreniminin ilk yıllarında Tegularius da Knecht'e hayranlık duyanların arasına katıldı, döndü dolandı Knecht'in çevresinde, ama Knecht her zaman onunla arasına belli bir mesafe koydu. Ama yine de, bazı belirtilerden anlaşıldığına göre dostuna gerçekten

sevgi besledi. Hani biz o kanıdayız ki, Tegularius'ta Knecht'i cezbeden şey, sadece ondaki eşsiz yetenek, ondaki durup dinlenmek bilmeyen, özellikle Boncuk Oyunu'nun tüm sorunlarına kapılarını açık tutan deha değildi. Knecht'in yoğun ve sürekli ilgisini çeken, dostunun yalnızca küçümsenmeyecek yeteneği değil, aynı ölçüde onun hataları, onun hastalıklı kişiliği, kısaca Waldzell'dekilerin Tegularius'ta rahatsız edici, çokluk katlanılmaz bulduğu şeylerdi. Bu acayip kişi o derece Kastalyalıydı ki, onunki gibi bir yaşamın Kastalya dışında sürdürülebileceği düşünülemezdi; böyle bir yaşam biçimi Kastalya'daki gibi bir havaya ve kültür düzeyine öylesine bağımlıydı ki, müşkülpesentliği ve acayıplığı olmasa Tegularius için safkan bir Kastalyalı denilebilirdi. Ama yine de bu safkan Kastalyalı, arkadaşlarına pek uyum sağlayamıyor, gerek arkadaşları, gerek amirleri, gerekse Kastalya'daki memurlar tarafından pek sevilmiyordu; başkalarının sürekli rahatını kaçırıyor, kırgınlıklara yol açıyordu. Knecht gibi kendisini koruyan, kendisine yol gösteren mert ve akıllı bir dostu olmasa, belki çok sürmez yıkılıp giderdi. Hastalık olarak nitelenen özelliği bir kez ayıplanacak bir şeydi, serkeşlikti bu, bir karakter kusuruydu, alabildiğine hiyerarşi dışı, tümüyle bireysel bir mantalite ve yaşam biçimiydi; Kastalya'daki düzene ancak tarikat mensuplarının kendisine katlanmasını sağlayacak kadar ayak uydurabiliyordu, o kadar. Gerek bilgi, gerek Boncuk Oyunu alanında, doymak ve yorulmak nedir asla bilmeyen, çok yönlü, çalışkan bir kişi olması bakımından kusursuz, hatta seçkin bir Kastalyalıydı; ama gerek karakter bakımından, gerek hiyerarşi ve tarikatın ahlak görüşüne ilişkin tutumu açısından hayli orta düzeyde bir Kastalyalı sayılırdı. En büyük kusuru, sürekli hafife aldığı meditasyon konusundaki davranışiydı, ne de olsa meditasyon bireyin tarikatla bütünleşmesini sağlıyordu ve bunun titizlikle uygulanması kuşkusuz kendisini sinirsel hastalığından kurtarabilirdi, çünkü hoşa gitmeyen işler yaptığı, asabî ya da melankolik biri olup çıktığı bir dönemin ardından baştakilerce gözetim altında sıkı meditasyon egzersizlerinde bulunmakla cezalandırıldığı zamanlar söz konusu rahatsızlığının küçük çapta iyileştiği görülmektedir; ayrıca, iyi kalpli ve hoşgörülü Knecht'in de sık

sık başvurduğu bir çareydi meditasyon. Evet, Tegularius burnunun doğrultusuna giden, kaprisli, yaşadığı toplumla bütünleşmeye isteksiz biriydi. Doğru, ikide bir harıl harıl ussal bir etkinlik sergilemiyor değildi; neşeli anlarında karamsar esprisinin kıvılcımlarıyla herkesi büyülüyor, pervasız ve çokluk kasvetli esinlerinin cazibesinden kimse kendini kurtaramıyordu. Ama adam olmaz biriydi gerçekte, çünkü asla böyle bir şey istemiyordu, uyum sağlamaya ve bütünleşmeye hiç önem verdiği yoktu, tek sevdiği şey özgürlüğü, bitip tükenmeyen öğrenciliği, yaşam boyu acı çeken, sağı solu belli olmayan, dikbaşlı, burnunun doğrultusuna giden biri, dâhi bir budala ve nihilist olarak kalmayı hiyerarşiyle bütünleşmeye ve huzura yeğ tutuyordu. Huzuru umursamıyor, hiyerarşiye metelik vermiyordu; eleştirilmenin ve yalnız kalmanın hiç önemi yoktu gözünde. Kısaca, uyum ve düzeni kendisine ülkü edinmiş bir toplum içinde son derece rahatsız edici ve katlanılması güç biriydi. Ama işte bu sorunlu karakteriyle alabildiğine aydınlık ve düzenli küçük bir dünyanın ortasında hiç kaybolmayan canlı bir huzursuzluk kaynağıydı, bir suçlama, bir hatırlatma, bir uyarımaydı adeta; yeni, atak, yasaklanmış, pervasız düşüncelere bir özendirmeydi; başına buyruk, huysuz bir koyundu sürüde. Ve öyle sanıyoruz ki, her şeye karşın Knecht'in dostluğunu kazanmasını sağlayan da onun bu özelliği idi. Kuşkusuz, Knecht'in Tegularius'la ilişkisinde acıma duygusu da, tehlike içindeki çokluk mutsuz bu kişinin Knecht'in centilmenlik duygularına yönelttiği çağrı da her zaman rol oynamıştı. Ama bu kadarı, Knecht'in magisterlik payesini elde etmesinden sonra, iş, görev ve sorumlulukla aşırı yüklü bir memuriyetin ortasında aradaki dostluğu ayakta tutmaya yetecek gibi değildi. Biz o kanıdayız ki, Tegularius Knecht'in yaşamında Designori'den ve Mariafels'teki pederden daha az gerekli ve önemli değildi. Bu ikisi gibi Tegularius da Knecht'i uyandırmaya yönelik bir öğe, onun için yeni ufuklara doğru açılmış bir pencerecikti. Bizim inancımıza göre, bu pek acayip dostun belli bir tipi temsil ettiğini sezinlemişti Knecht ve zamanla bunun doğruluğunu bilinçli olarak kavramıştı; öyle bir tip ki, öncü niteliğindeki bu tek temsilcisi dışında bir ikincisi henüz dünyaya gelmemişti; kısaca, yeni

Kastalyalı tipiydi bu, yeni rastlantı ve dürtülerin sürdürüleğelen yaşamı gençleştirip güçlendirememesi durumunda hayata gözlerini açacak Kastalyalı tipiydi. Tegularius, dâhilerin çoğu gibi yalnızca bir öncüydü. Henüz var olmayan, ama yarın var olabilecek bir Kastalya'da yaşıyordu gerçekten, dünyaya kapılarını daha çok kapamış, tarikatın meditasyon töresindeki yaşlanma ve çözülme dolayısıyla içeride yozlaşan bir Kastalya'da, alabildiğine yücelere doğru entelektüel uçuşların hâlâ gerçekleştirilebildiği, üstün değerlere alabildiğine büyük bir teslimiyetle hâlâ bağlı kalınabildiği, ama ileri derecede gelişip özgürlük içinde etkinlik gösteren bir entelektüalizmin kendi geliştirdiği yeteneklerin bencilce hazzını yaşamaktan başka amaç gütmeyişi bir dünyada yaşıyordu. Knecht için Tegularius aynı zamanda Kastalya'daki yeteneklerin somut şekli ve bunların ahlaksal değerlerini yitirerek yok olup gidişinin uyarıcı bir önbelirtisiydi. Tegularius diye birinin var olması harikulade ve enfes bir şeydi. Ne var ki, Kastalya'nın çözülüp dağılırarak sırf Tegularius'ların yaşadığı bir düş ülkesine dönüşmesinin önüne geçmek gerekiyordu. İşin bu noktaya gelme tehlikesi uzaktı henüz, ama vardı. Knecht'in tanıdığı kadarıyla Kastalya'nın o yüce soyutlanmışlığının duvarlarını biraz daha yükseltmesi ve tarikat disiplininde bir bozulmanın, hiyerarşi ahlakında bir çöküşün buna eklenmesi elverir, Tegularius bir tek acayip kişi olmaktan çıkar, yozlaşan ve tepetaklak olan bir Kastalya'nın temsilcisine dönüşürdü. Yanı başında bu çok iyi tanıdığı, geleceğin Kastalyalıları yaşamasaydı, böyle bir çöküş olasılığının, hatta çöküş başlangıcı ya da yatkınlığının varlığını, bu alabildiğine önemli gerçeği Magister Knecht belki de çok sonraki bir tarihte öğrenip tasalanacak ya da hiç öğrenemeyecek ve tasaya kapılmayacaktı. Kafası çalışan bir hekim için içyüzü bilinmeyen bir hastalığa yakalanmış ilk hasta gibi Tegularius da dikkatli Knecht için bir hastalık belirtisi ve uyarı oluşturunuyordu. Beri yandan, Tegularius sıradan biri değildi nihayet, bir aristokrattı, yüksek düzeyde bir yetenektir. Henüz içyüzü bilinmeyen ve öncü Tegularius'ta kendini ilk kez açığa vuran hastalık çevreye yayılıp Kastalya insanının imajını değiştirdi mi, tarikat bir kez yozlaşıp hasta bir kılığa büründü mü, Kastalya'nın gelecekteki

sakinleri sırf Tegularius'lardan oluşmayacak, bu kişilerin hepsi Tegularius'un o eşsiz yeteneklerine, ondaki melankolik dehaya, ondaki sanatçı tutkusunun titrek alevine sahip olmayacak, pek çoğunda onun güvenilemezliği, her şeye bir oyun gibi bakma eğilimi, disiplin ve toplumsallık duygusundan yoksunluğu yaşayacaktı. Endişe dolu saatlerde geleceğe yönelik bu gibi hayal ve sezgiler belki Knecht'in kafasında ve ruhunda uyanmış, kısmen meditasyona başvurup kısmen eskisinden çok çalışarak bunlarla başa çıkması kuşkusuz hayli çabayı gerektirmişti.

Özellikle Tegularius olayı, karşısına çıkan sorunun, karşılaştığı çetin ve sayrıl durumun hiç kaçış yoluna sapmadan üstesinden gelmek için Knecht'in nasıl uğraşıp didindiğine güzel ve öğretici bir örnek. Knecht kendisine göz kulak olup kendisini himaye etmese, bir eğitici kimliğiyle önüne düşüp yol göstermese, tehlike içindeki dostunun belki çok geçmeden yıkılıp gitmesi bir yana, dostunun oyuncu köyünde bitip tükenmeyen tatsız ve çirkin olaylara yol açacağı kuşkusuzdu; zaten dostu elit oyuncular arasında yer aldığından beri bu tür olaylarla yeterince karşılaşmıştı. Magister Knecht'in yalnız dostu Tegularius'un yoldan çıkmasını hayli başarıyla önlemede değil, dostunun yeteneklerinin Boncuk Oyunu'nun hizmetinde kullanılmasını sağlamada ve onları yüceltip soylu eylemlere dönüştürmede gösterdiği hüneri, temkinli davranışı, dostunun kapris ve acayıpliklerine katlanmada ve bunları dostundaki değerlere bıkıp usanmadan yönelttiği çağrıyla alt etmedeki sabrını insan davranışının eşsiz bir örneği olarak görüp bütün bunlara hayranlık duymamak elde değil. Şunu da belirtelim ki, Knecht'in magisterlik dönemindeki festivalleri üslup özgünlüğü açısından ayrıntılı ele alıp incelemeye ve bunların, bu vakur, beri yandan nefis esinler ve anlatımlarla bu ıslıl ıslıl, bu ritmik bakımdan gayet orijinal, ama kendini beğenmiş tüm virtüozluklara öylesine uzak, ana planı ve mimarisi, ayrıca meditasyon dizisinin yönetilmesi Knecht'in entelektüel eseri olup ince işçiliğini ve oyun tekniğine ilişkin küçük çalışmaları büyük bölümüyle Tegularius'un üstlendiği bu parlak oyunların bir analizi ni yapmaya, belki insanı şaşırtıcı bilgilere ulaştırabilecek güzel bir ödev gözüyle bakılabilirdi; doğrusu Boncuk Oyunu tarihçi-

lerimizden birinin böyle bir ödevi üstlenmesini ısrarla salık vermek isteriz. Söz konusu oyunlar kaybolup gidebilir, unutulabilir bir gün, ama Knecht'in yaşam ve etkinliği sonradan gelecek kuşaklar için çekici gücünden ve örnek değerinden pek bir şey yitirmez. Ancak şansımız varmış ki bu oyunlar kaybolup gitmiş değil, halka açık bütün oyunlar gibi kayda geçirilip saklanmıştı, sadece arşivde ölü olarak yatmıyor, bugün bile geleneklerde sürdürüyor yaşamını, genç öğrenciler tarafından araştırı ve incelemelere konu yapılıyor, kimi oyun kursları ve seminerler için el üstünde tutulan örnekler oluşturuyor. Knecht'in çalışma arkadaşı Tegularius da bu oyunlarda yaşıyor ayrıca, söz konusu oyunlar olmadan unutulup gidecek ya da geçmişten kalma acayip bir figür olarak bazen anekdotlarda bir hayalet gibi boy gösterecek Tegularius. Bu yüzden, içinde yaşadığı toplumla pek kolay bütünleşemeyen dostu Tegularius'a yine de toplum içinde bir yer ve etkinlik göstereceği bir alan sağlamanın üstesinden gelen Knecht, Waldzell'in kültür ve tarihini küçümsenmeyecek ölçüde zenginleştirdiği gibi, dostuna ve anısına da belli bir kalıcılık sağladı. Bu arada şunu da anımsatalım ki, dostu için böylesine zahmetlere katlanan büyük pedagog Knecht, dostunu eğitebilmesini neye borçlu olduğunun çok iyi bilincindeydi. Bunlar da dostunun kendisine duyduğu sevgi ve hayranlıktı. Bu hayranlık ve sevgiyi, kendi içinde uyumlu güçlü kişiliği ve yönetici karakterine karşı bu tutkunluğu yalnız dostu Tegularius'ta değil, kendi rakipleri ve öğrencilerinin çoğunda da görüp yaşamıştı Knecht, sevecen ve nazik mizacına karşın pek çok kişi üzerindeki otoritesini yüce magisterlik payesinden çok bu sevgi ve hayranlık temeli üzerinde kurmuştu. Söylenecek tatlı bir sözün, takdir edici bir kelimenin karşısındaki üzerinde nasıl bir etki yapacağını, soğuk ve umursamaz bir davranışın karşısındakini nasıl etkileyeceğini çok iyi seziyordu. En çalışkan öğrencilerinden birinin çok sonraları belirttiğine göre, Knecht bir ara kursta ve seminerde bir hafta boyu kendisiyle tek kelime konuşmamış, kendisini görmezden gelmiş, yok farz etmiş, bu da söz konusu öğrenci için bütün öğrencilik yıllarında yaşadığı en acı, en ağır ceza olmuştu.

Geriye yönelik bu gözlemlerimize gerek duymamızın ne-

deni, kaleme almaya çalıştığımız yaşamöykümüzün okuyucusunun bu aşamada Knecht'in kişiliğindeki birbirine karşıt her iki temel eğilimi anlamasına yardım etmek, yaşamının doruk noktasına kadar Knecht'i izledikten sonra bu zengin yaşamın son evreleriyle karşılaşmaya kendisini hazırlamaktır. Bu yaşamın iki temel eğiliminden ya da kutbundan, ondaki Yin ve Yang'dan biri saklayıp koruma, sadakat, bencillikten uzak şekilde hiyerarşiye hizmet, ötekisiyse "uyanma", ileriye atılım, gerçeği yakalayıp kavrama eğilimidir. İnanç sahibi, hizmetten kaçmayan Josef Knecht için kutsal ve kesinlikle değerli bir varlıktı tarikat, kutsal ve değerliydi Kastalya ve Boncuk Oyunu; uyanış sürecini yaşayan, öngörülü, ilerlemek isteyen Knecht için taşıdıkları değer bir yana zaman içinde doğup çıkmış, uğraşıp didinilerek ele geçirilmiş, yaşam biçimlerinde değişken, yaşlanma, kısırlaşma ve yıkılıp gitme tehlikesine açık oluşumlardı; söz konusu oluşumların temelindeki düşünce kendisi için her zaman kutsaldı, ama zaman içindeki durumlarına geçici ve eleştiriye muhtaç gözüyle bakıyordu. Gücüne ve varlık nedenine hayranlık duyduğu entelektüel bir topluluğa hizmet ediyor, ama kendini güttüğü amacın bizzat kendisi gibi görme, ülkenin ve dünyanın bütününe karşı ödevini ve ortak çalışma yükümlülüğünü unutma, sonunda yaşamın bütünlüğünden göz kamaştırıcı, ama yavaş yavaş kısırlığa mahkûm bir kopuşta helak olup gitme eğilimini topluluk için bir tehlike sayıyordu. Kendini tümüyle Boncuk Oyunu'na adamada sık sık duraksadığı ve böyle bir şeyden korkup çekindiği ilk yıllarda da sezmmişti aynı tehlikeyi; Kastalya'yı kendilerine karşı büyük bir yüreklilikle savunmuş olsa da Mariafels'teki rahiplerle, özellikle Peder Jacobus'la yaptığı konuşmalarda söz konusu tehlikenin giderek daha açık seçik bilincine varmıştı; yine Waldzell'de yaşamaya başlayıp Magister Ludiliğe yükseldiğinden bu yana da tehlike elle tutulup gözle görülür somut belirtiler halinde kendini sürekli açığa vurmuş, Kastalya'daki pek çok makamla kendi emrindeki memurların sadakat taşan, ama dünyadan yüz çevirmiş düpedüz biçimsel çalışma yönteminde, Waldzell'deki elit gruba mensup adayların zeki, ama kendini beğenmiş uzmanlıklarında ve özellikle Tegularius'un duygulandırıcı oldu-

ğu kadar ürkütücü şahsında sesini duyurmuştu. Görevinin kendisine hiç zaman bırakmayan, özel yaşam diye bir şeye izin vermeyen ilk çetin yılını atlattıktan sonra tarih konusunda da çalışmalara koyulmuştu Knecht; ilk kez gözleri açık, Kastalya tarihine daldı; çalışmalar kendisinde öyle bir kanı uyandırdı ki, Kastalya'nın durumu hiç de eyaletin özgüven duygusunda dile getirilmek istendiği gibi değildi, özellikle dünyayla ilişkileri, eyaletle ülkenin yaşamı, politikası ve kültürü arasındaki karşılıklı etkileşim pek çok yıldan beri bir gerileme evresini yaşıyordu. Gerçi eğitim dairesinin okul ve kültür işleriyle ilgili olarak federal mecliste hâlâ söz hakkı vardı; ülke için hâlâ seçkin öğretmenler yetiştiriyor, bilimi ilgilendiren bütün sorunlarda hâlâ sözü geçiyordu, ama bütün bunlar bir alışkanlığa dönüşmüş, mekanik nitelik kazanmıştı. Kastalya'nın değişik elit okullarını bitiren gençler bundan böyle eskisinden daha seyrek, eskisinden daha az bir şevkle eyalet dışında öğretmenliğe gönüllü talip olmaktaydı; ülkedeki çeşitli mercilerin ve kişilerin eskisinden seyrek olarak Kastalya'daki yetkililerle danışmalarda bulunduğu görülüyordu, oysa eskiden mahkemelerde bakılan önemli davalarda bile Kastalya'ya seve seve söz hakkı tanınmış, söyleyeceklerine kulak verilmişti. Kastalya'nın kültür düzeyi ülkeninkiyle karşılaştırıldı mı, bunların asla birbirine yaklaşmayıp hayra yorumlanmayacak gibi birbirinden uzaklaştığı görülüyordu: Kastalya'nın entelektüel düzeyi ne kadar ileriye götürülüp yüceltilir, özen ve titizlik konusu yapılırsa, o ölçüde dünya Kastalya eyaletini eyalet olarak bir kenara bırakmaya, onu kendisi için vazgeçilmez bir nesne, günlük ekmek gibi değerli bir şey değil, yabancı bir cisim gibi görmeye eğilim gösteriyordu; çok eskiden kalmış, şimdilik hiç de bir kenara kaldırılmak ve yoksun kalınmak istenmeyen bir antika gibi varlığından gurur duyulmasına karşın yanına fazla yaklaşılmaktan kaçınılıyor, işin pek de farkına varılmaksızın gerçek ve etkin yaşama pek de uygun düşmeyen bir mantalite, bir ahlak anlayışı ve özgüven duygusu kendisine mal ediliyordu. Kastalyalıların ülkenin yaşam ve yazgısına ilgisi gibi, ülke vatandaşlarının da pedagoji eyaletindeki yaşama, kurumlara, özellikle Boncuk Oyunu'na ilgisi giderek azalmaktaydı. Çarpıklığın burada

yattığını çoktan anlamıştı Knecht, bir Boncuk Oyunu ustası olarak oyuncu köyünde yalnız Kastalyalılar ve uzmanlarla düşüp kalkmak zorunda kalışına üzüldü duruyordu. Kendini daha çok başlangıç kurslarına adamasının, karşısında elden geldiğince genç öğrenciler görmek istemesinin nedeni de buydu. Öğrenciler ne kadar gençse, dünya ve yaşamla bağları o kadar kopmamış oluyor, önceden daha az eğitilmiş ve uzmanlaştırılmış bulunuyorlardı. Knecht'in içi çokluk dünyaya, insanlara ve dışarının bilinmezliğinde henüz var olabilecek naif yaşama özlemle yanıp tutuşuyordu. Bu özleminden, bu boşluk hissinden, bu alabildiğine sulandırılmış bir havada yaşadığı duygusundan birazı bizim çoğumuzda da kimi vakit uyanmamış değildi. Nitekim eğitim kurulu sorunun farkındaydı, hiç değilse zaman zaman onu çözümlemek için çareler aradı, bedensel antrenmanlara ve oyunlara daha çok ağırlık verdirterek, beri yandan zanaatkârlık ve bahçecilik kapsamına giren kimi işlerle uğraşılmasını isteyerek söz konusu eksikliğin giderilmesine çalıştı. Gözlemlerimiz bizi yanıltmıyorsa, son zamanlarda tarikatın yönetim kademesinde bilimin aşırı geliştirilmiş bazı uzmanlık dallarından biraz el çekip meditasyon pratiğinde yoğunlaşmaya doğru bir eğilim seziliyor. Bizlerden hayli süre önce cumhuriyetimizin karmaşık ve duyarlı yapısına giderek yaşlanan, bazı bakımdan yenilenmeye muhtaç bir organizma gözüyle bakan Josef Knecht'e hak vermek için insanın her şeyden kuşku duyan biri, bir karamsar ve tarikatın işe yaramaz bir üyesi olması gerekmez.

Daha önce belirttiğimiz gibi, ikinci görev yılından başlayarak Knecht'i yine tarih konusundaki çalışmalara yönelmiş buluyoruz. Kastalya tarihine ilişkin araştırmalara ek olarak işlerden arta kalan zamanının büyük bölümünü, Peder Jacobus'un Benedikten tarikatı üstüne kaleme aldığı irili ufaklı ne kadar yazı varsa hepsini gözden geçirmeye ayırmıştı. Bay Dubois'yla ve eyaletin yönetim kurulu toplantılarında her vakit sekreter sıfatıyla hazır bulunan Keuperheim filologlarından biriyle yaptığı söyleşilerde tarihe karşı ilgisini dile getirme ya da bu ilgiyi besleyecek yeni uyarılar edinme fırsatını ele geçirdi ayrıca, bu da her vakit memnunlukla karşıladığı bir dinlence oldu, sevin-

dirdi kendisini. Ne var ki, her günkü çevresinde böyle bir fırsatı pek bulamıyordu, bu çevrenin tarihle her türlü u raşıdan duyduğu hoşnutsuzluk Tegularius'un şahsında gerçekten bütün somutlu uyla kendini açığa vurmaktaydı. Biz, diğer bazı şeyler arasında Tegularius'la yapılan bir konuşmaya ilişkin notların yer aldığı bir yaprak k  it bulduk; k  ıtta Tegularius tarihin Kastalyalılar için asla ilgilenilmeye de emeyecek bir konu olduğunu ateşli bir ifadeyle savunuyordu. Kuşkusuz esprili, eğlenceli, hatta gerektiğinde gayet co kulu bir şekilde tarih yorumuyla, tarih felsefesiyle u raşılabilirdi, bu da nihayet öbür felsefeler gibi oylar, zevk verirdi insana, bir kimsenin hoş vakit geçirmek için böyle bir yola ba vurmasına hiçbir diyece i yoktu; ama nesnenin kendisi, böyle bir e lencenin konusu, yani tarih denilen şey o kadar iğrenç, beri yandan o kadar yavan ve şeytanî, o kadar tatsız ve sıkıcıydı ki, nasıl böyle bir şeyle ilgilenilir, akli almıyordu bir türlü. Öyle ya, söz konusu bilimin içeriği insan bencilli inden ve dünya kuruldu kurulalı aynı kalıp kendini dev aynasında gören, kendini göklere çıkaran savaştan başka bir şey değildi, otorite u runda bir sava tı bu, maddî, hoyrat, hayvan  bir otorite u runda, yani bir Kastalyalının hayal ve düşüncelerinde yer almayan, alsa da en ufak değer taşımayan bir nesne u runda savaş. Dünya tarihi g cs zlerin g c l ler tarafından sömürülmesinin bir türlü sonu gelmeyen kuru ve sıkıcı öyküsüydü; gerçek tarihle, us'un zamandan bağımsız tarihiyle a  ozl lerin gücü ve kudret, ikbal d    nlerinin mevki ve makam sahibi olmak için öteden beri sürdürdükleri kavga d v   arasında ilişki kurma, hatta gerçek tarihi bu kavga d v  le açıklama sevdasında ydı; doğrusu us denen şeye bir iha-netti böyle bir tarih ve on dokuzuncu ya da yirminci yüzyılda çok yaygın bir mezhebi anımsatmaktaydı; bir ara birinden dinledi ine göre, söz konusu mezhepte eski kavimlerin Tanrıları'nın, Tanrılara sunulan kurbanların, eski kavimlerin tapınaklarıyla mitlerinin bütün öbür güzel şeyler gibi yiyecek ve i  konusunda hesap kitaba vurularak belirlenebilecek normalden bir azlı ın ya da fazlalı ın sonuçları, ücret ve ekmek parasına bakılarak boyutları kestirilebilecek bir gerilimin ürünleri olduğuna ciddi ciddi inanılmaktaydı; gerek sanatlar gerek dinler, içi gücü

açlık çekmek ve tıkmak olan insanlığın üzerindeki yaldızdan örtülerdi, ideoloji diye nitelenen şeylerdi yalnız. Söyleşiyi eğlendirici bulan Knecht usun, kültürün, sanat tarihinin de tarih sayılıp sayılmayacağını, bununla diğer tarih arasında kimi ilişkilerin söz konusu olup olmadığını Tegularius'a sordu şöylece. Dostu, hayır diye sesini yükseltti; işte onun yadsıdığı şey buydu; dünya tarihi zaman içinde bir yarıştı, kazanç uğrunda, güç ve kudret uğrunda, servet uğrunda bir yarış; bu yarışta önemini hiç yitirmeyen bir şey varsa, yeterli güce, şansa ya da alçaklığa sahip kimselerin vaktinde davranıp fırsatlardan yararlanmamasıydı; entelektüel, kültürel ve sanatsal eylemlerde ise durum tam tersiydi bunun, her seferinde zamanın köleliğini insanın üzerinden silkip atması, içgüdü ve miskinlik batağından kurtulup daha yüce bir aşamaya tırmanışı, zamansızlığa, zamandan bağımsızlığa, tanrısallığa, tümüyle tarihsellik dışına, tarih karşıtlığına doğru yol alışı söz konusuydu. Knecht dostunun söylediklerine zevkle kulak verip dinledi, hatta onu kıskırtıp asla aptalca denemeyecek daha başka sözler işitti ağzından, dostunun içini boşaltmasını sağladı, derken serinkanlılıkla söylenmiş şu sözlerle konuşmaya son verdi. "Usa ve onun eylemlerine sevginden dolayı yürekten kutlarım seni! Ancak, entelektüel yaratıcılık, bazılarının sandığının tersine bizim aslında pek katılamadığımız bir etkinliktir. Platon'un bir konuşması ya da Heinrich Isaac'ın bir koral motifi, kısaca entelektüel ürün, sanat yapısı ya da nesnelleştirilmiş us diye nitelediğimiz ne varsa hepsi de arınma ve özgürleşme yolunda verdiğimiz savaşın son ürünleridir; kabul, senin deyimimle zamandan zamansızlığa bir geçiştir bunlar ve çokluk alabildiğine mükemmel eserlerdir, doğumlarını hazırlayan savaşımın ve boğuşmaların en ufak şekilde sezilmesine olanak vermezler. Bu eserlerin elimizde olması büyük bir bahtiyarlıktır bizler için ve biz Kastalyalıları yaşatan hemen tek şey de onlardır, bizim bundan böyle yeniden üretme dışında yaratıcı bir etkinliğimiz yoktur. Bizler, söz konusu eserlerin oluşturduğu ve bu eserler sayesinde tanıdığımız bir zamansızlık ve savaşımsızlık bölgesinde yaşıyoruz sürekli. Ve entelektüalizm ya da, bir başka söyleşiyle, soyutlama yolunda ilerlemekten hâlâ geri kalmıyoruz: Boncuk Oyunu'muzda o

bilge ve sanatçı kişilerin eserlerini parçalarına ayırıyor, bunlardan üslup kuralları, biçim şemaları, soylu yorumlar çıkarıyor ve sanki yapıtaşlarıymış gibi bu soyutlamalar üzerinde çalışıp duruyoruz. Evet, bütün bunlar pek güzel, buna kimsenin bir diyeceği yok. Ama herkes ömür boyu soyutlamaları soluyarak, soyutlamaları yiyip içerek yaşayamaz. Waldzell'deki elit kişilerin ilgilenmeye değer gördüğü şeyle kıyaslandığında tarihin bir üstünlüğü var ki, o da gerçek üzerine eğilmesidir. Soyutlamaların büyüleyici bir yanı vardır; ancak, bana sorarsan, solumak için hava da gereklidir insana, yiyecek ekmek de."

Zaman zaman bir fırsat ele geçirip yaşlı müzik üstadına kısa bir ziyarette bulundu Knecht. Gözle görülür şekilde elden ayaktan düşmeye başlamış, hanidir ağzını açıp bir şey konuşmaktan çıkmış saygıdeğer üstat sonuna kadar yitirmedi neşesini, kendini koyvermedi. Üstat hasta değildi, ölümü de gerçekte bir can çekişme değil, maddesellikten yavaş yavaş bir soyutlanmaydı, bedensel varlığın ve bedensel işlevlerin giderek kayboluşuydu, beri yandan yaşam her an biraz daha çok gözlerin bakışında ve kendi içine gömülen yaşlı yüzün saçtığı hafif parıltıda toplanıyordu. Montepor'ta oturanlardan çoğunun aşinası olduğu ve bir huşu duygusuyla karşıladığı bir manzaraydı bu; ama yalnız Knecht gibi, Ferromonte ve genç Petrus gibi pek az kişi bu akşam parıltısında, saf ve bencillikten uzak bir yaşamın son ışımasında bir tür pay sahibi olmak ayrıcalığıyla donatılmıştı. Emekli üstadın koltuğunda oturduğu küçük odaya ruhsal bakımdan gereği gibi hazırlanmış durumda adım atan bu az sayıdaki kişi yokoluşun bu yumuşak aydınlığından içeri sızabiliyor, sona eren bir mükemmelleşmenin sözsüz bir suskunluğa gömülüşünü duyumsayabiliyordu; sanki görünmez ışınları sinesinde barındıran bir bölgede eğleşiyorlarmış gibi üstadın ruhunun billursu çevresinde, dünyevîlikten uzak bir müziğe kulak vererek mutlu saatler geçiriyor, sonra arınmış ve güçlenmiş yüreklerle adeta bir dağın yüce doruğundan aşağı inerek günlük yaşamlarına koyuluyorlardı. Derken bir gün geldi, üstadın ölüm haberi Knecht'e ulaştı. Durmayıp yola koyuldu Knecht, usulcacık bu dünyaya gözlerini yummuş üstadı yatağında uzanmış buldu; yitip gitmiş ve kendi içine gömülüp çu-

kurlaşmış küçük yüzü taşa oyulan suskun ve gizemli bir harfe, bir arabeske, büyülu bir figüre dönüşmüştü, okunacak gibi değildi artık, ama yine de gülümsemelerden, yine de tastamam erişilmiş bir mutluluktan söz açar gibiydi. Mezarı başında şimdiki müzik üstadının ve Ferromonte'nin ardından Knecht de konuştu ve emekli üstadın müziğın nurlu bir bilge kişisi sayıldığından, öğretmen olarak büyüklüğünden, iyi kalpliliğinden ve akıllılığından, tarikatın en yüksek düzeydeki yönetim kuruluunun bir üyesi olduğundan falan söz açmadı, onun yaşlılığında ve ölümünde saklı yatan Tanrının lütuf ve inayetına, son günlerinde kendisine arkadaşlık edenlerin onda gördüğü ölümsüz manevî güzelliğe değindi.

Pek çok sözünden biliyoruz ki, emekli üstadın yaşamını kaleme almak Knecht'in arzuladığı şeydi, ama görevi böyle bir çalışma için kendisine boş vakit bırakmadı. Magister Knecht kişisel isteklerine fazla yer ayırmamayı öğrenmişti artık. Waldzell'deki adaylardan birine bir ara şöyle demişti: "Yazık ki siz öğrenciler, içinde yaşadığınız bolluk ve lüksün pek farkında değilsiniz. Ama ben de öğrenciyken sizin gibiydim. İnsan okuyup öğreniyor, uğraşıp didiniyor, vaktini boşa geçirmiyor, gayreti elden bırakmamanın zorunluluğuna inanıyor, ama bu özgürlükten yararlanarak neler yapabileceğini, ne çok işler başaraacağını sezemiyor pek. Derken baştaki yöneticilerden bir çağrı gelip sizi buluyor, gereksinim duyuluyor size, bir öğretim görevi üstleniyorsunuz, bir misyon, bir makam; derken daha üst bir makama geçiyor, bir de bakıyorsunuz ödev ve görevlerin oluşturduğu bir ağ içinde hapsolmuşsunuz ve siz sağa sola kıvıldandıkça ağ daralıp gözleri ufalıyor. Hepsi de küçük ödevlerdir aslında, ama her birini belirlenen saatte yerine getirmek durumundasınız, yapılacak ödevlerin sayısı da bir iş günündeki saatlerin sayısını aşıyor. Böyle olması da iyidir, başka türlü olmasını kim ister ki. Gelgelelim sınıf, arşiv, sekreterlik ve kabul salonu arasında, toplantılar ve iş gezileri peşinde koşuştururken vaktiyle elde olup elden çıkarılan özgürlüğe bir ara insanın aklı gitti mi, yukarıdan buyrulmamış çalışmalar yapma, sınırsız, geniş kapsamlı inceleme ve araştırmalarda bulunma özgürlüğüne gitti mi aklı, özlemle yanıp tutuşuyor içi ve hayal ediyor:

Yitirilmiş özgürlük bir daha eline geçmeye görsün, sonuna kadar keyfini çıkarıp sağladığı olanaklardan yararlanacaktır.”

Hiyerarşik düzen içinde öğrenci ve memurlarından kimin nerede çalıştırılmaya elverişli sayılacağını belirlemede ince bir sezgiyle donatılmıştı Knecht; her görev, her iş için uygun kişileri titizlikle seçiyordu. Bu kişilere ilişkin kaleme aldığı raporlar ve karakter betimlemeleri Knecht'in çok sağlıklı bir yargı gücüyle donatıldığını kanıtlamakta, yargılara varırken daha çok kişilerin insancıl yönünü ve karakterini göz önünde tuttuğunu göstermektedir. Sorunlu kişilerin karakterleri ve bunlara nasıl davranılacağı konusunda da sık sık Knecht'e akıl danışılıyordu. Örneğin, emekli müzik üstadının en son gözde öğrencisi Petrus. Sessiz, bağnaz kişilerden biri olan bu genç, çok saygıdeğer emekli üstadın refakatçisi, bakıcısı, ona tapan biri ve onun bir öğrencisi kimliğiyle üstlendiği kendine özgü rolü büyük bir başarıyla oynamıştı. Ne var ki, emekli üstadın ölümüyle bu rol doğal sonucuna ulaşır ulaşmaz bir melankoli ve hüzne kaptırdı kendini, durum Kastalya'dakiler tarafından normal görüldü, bir süre hoşgörüyle karşılandı, ama sayrıl belirtiler zamanın Montepört'taki Magister Ludi'sini, müzik üstadı Ludwig'i çok geçmeden ciddi olarak kaygılandırdı. Çünkü bu dünyadan göçüp gitmiş üstadın yaşlılık günlerini geçirdiği pavyondan ayrılmamakta ayak diredi Petrus, evceğize göz kulak oldu, evin iç döşenişini ve düzenini tümüyle eski durumunda tutmaya alabildiğine özen gösterdi, en başta ölmüş üstadın yatıp kalktığı ve bu dünyaya gözlerini yumduğu odayı koltuğuyla, ölüm döşegi ve çembalosuyla korunması gereken kutsal bir nesne gibi gördü, bu kutsal emanetlere bekçilik dışında ilgilenip kendisine görev saydığı tek bir şey vardı: Sevgili üstadının yattığı mezarın bakımı. Üstadı anımsatan bu yerlerde kalıp kendini sürekli olarak ölünün kültürüne adamayı, kutsal gözüyle baktığı buraları bir tapınak bekçisi gibi beklemeyi, belki günün birinde söz konusu yerlerin hac yerlerine dönüştüğünü görmeyi kendine bir misyon bellemişti. Üstadın gömülmesini izleyen ilk günlerde yemeden içmeden büsbütün kesilmiş, daha ileride de üstadın son zamanlar yaptığı gibi seyrek olarak ağzına attığı birkaç lokma bir şeyle yetinmişti. Bu yoldan saygıdeğer üstada öy-

künmeyi ve onun peşi sıra hayata gözlerini yummayı kafasına koymuşa benziyordu. Ama duruma uzun süre katlanamayınca tutumunu değiştirdi, ev ve mezarlık yönetimiyle, anıtların ebedî bekçiliğiyle görevlendirilmiş biri gibi davranmaya koyuldu. Bütün bunlardan açıkça anlaşıldığına göre, zaten dikbaşlı biri sayılıp hayli zamandır kendisi için cazip bir konumun tadını çıkaran bu genç adam, özel konumundan vazgeçmeye ne pahasına olursa olsun yanaşmıyor, günlük yaşama ilişkin diğer görevleri bir daha asla üstlenmek istemiyordu. Kuşkusuz kendini içten içe söz konusu görevlerin altından kalkacak durumda da hissetmiyordu artık. Ferromonte'nin Knecht'e yolladığı bir pusulada kısa ve soğuk bir ifadeyle, "Bu arada unutmadan söyleyeyim ki, merhum eski üstada bağlanan şu Petrus kafayı üşütmüş," sözleri yer almaktaydı.

Doğrusu Montepor'tlu müzik öğrencisinin Waldzell'li Magister Knecht'i ilgilendirdiği yoktu pek, Knecht bu öğrenciden sorumlu değildi, beri yandan Montepor'taki bir olaya karışıp kendi işini daha da çoğaltmayı gereksiz görüyordu. Ne var ki, ölmüş üstadının pavyonundan zorla uzaklaştırılan zavallı Petrus bir türlü yatışmak bilmemiş, o yaslı ve şaşkın durumda çevresinden kendini soyutlayıp gerçeğe yabancı bir duruma sürüklenmişti; böyle bir durumda da disipline aykırı davranan kimsenin eyaletin öngördüğü normal cezalara çarptırılması olanaksızdı; Petrus'un amirleri de Knecht'in bu öğrenciye karşı babacan tutumunu bildikleri için, müzik üstadının sekreterliği tarafından Knecht'e başvurularak kendisinden bir tavsiyede bulunması rica edilmiş, bu işle ilgilenmesi istenmişti; söz dinlemeyen Petrus ise şimdilik hasta olarak görülüp revirin bir odacığında gözetim altında tutulmaktaydı. Derken Knecht bu zahmetli işe daha çok gönülsüz karışmak zorunda kalmıştı, ama bir kez de sorun üzerinde enine boyuna düşünüp Petrus'a yardım etmeye karar verdikten sonra, işe olanca gücüyle el attı. Petrus'un yanına verilmesi önerisini gündeme getirdi, bir deneyecekti bakalım; ama genç öğrenciye hasta gibi davranılmasını ve Montepor'tan tek başına kalkıp Waldzell'e gelmesine izin verilmesini şart koşuyordu; delikanlı için kaleme aldığı kısa ve nazik bir davet yazısını da ekledi verdiği cevaba, davet

yazısında bir sakıncası yoksa Petrus'tan kısa bir süre için kendisini ziyaret etmesini rica ediyor, emekli müzik üstadının son günleri konusunda ondan bazı bilgiler almak istediğini ima yollu açığa vuruyordu. Montepoort'taki hekim nazlana nazlana benimsedi öneriyi, Knecht'in davet yazısı öğrenci Petrus'a iletilti; içine düştüğü kötü durumdan sıyrılıp çıkamayan Petrus'un kendisini pek çok sıkıntıya sokmuş kentten bir an önce ayrılmak kadar memnunlukla karşılayacağı bir şey olmayacağını tahmin eden Knecht aldanmamıştı, Petrus vakit geçirmeden daveti kabul etti, hiç karşı durmayıp önce bir güzel doyurdu karnını, seyahat için düzenlenen izin belgesini alıp yola koyuldu. Waldzell'e vardığında durumu pek de kötü sayılmazdı, halindeki keyifsizlik ve dağınıklık Knecht'in talimatı üzerine Waldzell'dekiler tarafından görmezden gelindi; arşivde çalışan konuk ziyaretçilerin yanına yerleştirilen Petrus'a ne bir suçlu, ne hasta, ne de şu ya da bu şekilde yoldan çıkmış biri gibi davranıldı; beri yandan bu genç öğrenci Waldzell'deki hoş atmosferin değerini takdir edemeyecek, hayata dönüş için karşısına çıkan fırsattan yararlanamayacak kadar da hasta değildi. Gerçi Waldzell'de kalışının ilk birkaç haftasında Magister Knecht'e yeterince rahatsızlık vermediği söylenemezdi. Knecht, sıkı bir denetim altında tutulan sözde bir iş vermişti Petrus'a, onu üstadının en son müzik egzersiz ve etütlerini kayda geçirmekle görevlendirmişti, ayrıca, Petrus'u düzenli olarak arşivde el oyalayacak işlerde çalıştırıyordu; zamanı elverdikçe, buradaki işlere biraz yardım etmesini rica etmişti, arşivde çok iş vardı, işleri görecekleman eksikliği çekilmekteydi. Sözün kısası, yolunu şaşırmış Petrus'un yolunu yeniden bulmasına çalışılmıştı: Biraz kendine gelip toplumla bütünleşmeye istekli görünmesi üzerine, Knecht kısa konuşmalarla Petrus'u doğrudan eğitime işine de koyuldu, ölmüş üstadına bir put gibi tapmanın kutsal bir şey sayılmayıp Kastalya'da yeri olmadığını kafasına sokmaya, onu böyle bir hezeyandan tümüyle kurtarmaya çalıştı. Ama Petrus Montepoort'a geri dönmekten duyduğu korkuyu bir türlü içinden atamadığından, iyileştiği dikkate alınıp yardımcı müzik öğretmeni olarak alt kademedeki elit okullardan birine yollandı, burada da uygunsuz bir davranışı görülmedi.

Knecht'in ruh hekimliğine yönelik çalışmaları ve eğiticiliği konusunda daha başka bazı örnekler verebiliriz. Ayrıca, nasıl bir vakit müzik üstadının etkisiyle bizzat Knecht'in gerçek Kastalya ruhuna uygun bir yaşam sürmesi sağlanmışsa, sonradan Knecht'in kişiliğinin yumuşak etkisi altında böyle bir yaşam sürmesi sağlanan genç öğrencilerin sayısı hiç de az değildir. Bütün örnekler bize Magister Ludi'nin şu ya da bu şekilde sorunlu bir kişi olmadığını gösteriyor, örneklerin tümü sağlıklı ve dengeli bir kişiliği kanıtlamakta. Ne var ki, Petrus ve Tegularius gibi tehlike içindeki dengesiz kişiler uğrunda saygıdeğer üstadın harcadığı sevecenlik dolu çaba, Kastalya insanının bu tür hastalık ya da hastalıklara yatkınlıklar konusunda ne kadar uyanık ve hassas davrandığını gösterir, Kastalya yaşamının kendisinde saklı yatan sorun ve tehlikeler konusunda bir kez uyandı mı bundan böyle kaybolmadan sürüp giden ve gözünü kırpmayan bir dikkate işaret eder adeta. Bu tehlikeleri, bizim Kastalya vatandaşlarının büyük bölümünün düşüncesizlik ve rahatlıktan yaptığı gibi görmezden gelmek, Knecht'in aydınlık ve cesur yaradılışına uzaktı; meslektaşlarından büyük çoğunluğunun başvurduğu taktiği, bu tehlikelerin varlığını bilip de ilke olarak yokmuş gibi davranma taktiğini belki de hiç benimsemişmedi Knecht. Tehlikelerin, en azından bazısının bilincindeydi. Kastalya tarihinin ilk dönemine aşinalığı, söz konusu tehlikeler ortasında yaşamayı kendisine bir savaş gibi gösteriyor ve tehlike içindeki bu yaşamı bağrına basıp sevmesini sağlıyor, oysa pek çok Kastalyalı kendi toplumlarına ve bu toplum içindeki yaşamlarına cennet gözüyle bakıp başka şey düşünmüyordu. Ayrıca, tarikatın savaşçıl bir topluluk, dindarlığın ise savaşçıl bir tutum olduğu düşüncesi Knecht'in yabancıları değildi, bunu Peder Jacobus'un Benedikten tarikatına ilişkin yapıtlarından biliyordu. Peder Jacobus şöyle demişti bir ara: "Kötü ruhlar ve şeytanlar konusunda bilgi sahibi olup bunlarla sürekli savaşmaksızın soylu ve yüce bir yaşamdan söz açılmaz."

En yüksek mevki ve makamları ellerinde bulunduranlar arasında köklü dostluklara bizde alabildiğine seyrek rastlanır; dolayısıyla, Ludi Magisterlik görevinin ilk yıllarında Knecht'in meslektaşlarından hiçbirisiyle böyle bir dostluk ilişkisi kurmayı-

şı bizi şaşırtmıyor. Knecht, Keuperheim'daki klasik filoloğa karşı büyük sempati duymuş, tarikatın başındaki zata karşı derin bir saygı beslemiş, ama her iki durumda da kişisel ve özel hislerini, resmî işbirliği dışında ciddi yakınlık ve dostluklara olanak vermeyecek gibi neredeyse tümüyle dışarıda tutmuştu. Ama yine de böyle bir dostluk ilişkisi sonradan gelip buldu kendisini.

Yüksek eğitim kurulunun gizli arşivi bize kapalıdır; bu kurulun toplantı ve oylamalarında Knecht'in tutum ve etkinliğiyle ilgili bütün bildiğimiz, dostlarına zaman zaman söylediklerinden çıkarabildiğimiz kadardır. Knecht, magisterliğinin ilk dönemindeki suskunluğunu toplantılarda her vakit korumuş görünmüyorsa da, bizzat bir önerge verdiği durumlar dışında pek de sık kalkıp bir konuşma yapmışa benzemiyor. Görgü kuralları bakımından bizim hiyerarşinin doruk noktasında egemenliğini sürdüren geleneksel üslubu ne çabuk kendine mal ettiğini ve bu üslup kurallarını pratikte nasıl bir zarafet, bir icat zenginliği ve büyük bir hazla uyguladığını gösteren kesin belgeler var elimizde. Bilindiği üzere, bizim hiyerarşide önde gelen kişilerin, magisterlerin ve tarikat yöneticilerinin özenle uyulan bir protokol çerçevesinde birbirleriyle görüşmeleri bir yana, aralarındaki fikir ayrılıkları ne kadar büyük, üzerinde düşüncelerini açığa vurdukları tartışmalı sorunlar ne kadar önemliyse, konuşmalarında o kadar daha sıkı, o kadar daha titizlikle belirlenmiş bir nezakete uymak gibi hangi tarihten beri var olduğunu söyleyemeyeceğimiz bir eğilim, gizli bir buyruk, bir kural vardır. Bu geleneksel nezaketin, içerebileceği diğer işlevlerden ayrı bir işlevi daha var ki, o da özellikle koruyucu bir önlem oluşturmasıdır: Konuşma ve tartışmaların son derece nazik havası, konuşan ve tartışan tarafları coşku ve heyecana kapılmaktan alıkoyduğu ve onların kusursuz şekilde davranmasını sağladığı gibi, tarikatın ve yönetimin onurunu da kollayıp gözetir, seremoni kisvesiyle donatır onları, kutsallık tülleleriyle sarıp sarmalar; dolayısıyla, öğrencilerin çokluk alay edip eğlendiği böyle bir iltifat sanatının varlığı kuşkusuz hiç de nedensiz değildir. Knecht'ten önceki Üstat Thomas bu sanatta herkesin büyük hayranlığını kazanmış biriydi. Doğrusu Knecht

bu bakımdan Üstat Thomas'ı izleyen, hele Üstat Thomas'a öykünen biri sayılamaz; o, Çinlilerin bir öğrencisiydi daha çok, komplimanları da daha az sivri ve daha az alayla karışıktı. Ama meslektaşları arasında kendisine nezakette boy ölçüşülemeyecek biri gözüyle bakıldı hep.

Bir Söyleşi

Knecht'in yaşamöyküsüne yönelik çalışmamızda öyle bir noktaya geldik ki, son yıllarında yaşamının izlediği, görevine ve Kastalya eyaletine veda edip başka bir yaşam çevresinden içeri adım atmasına yol açan ve sonunu hazırlayan gelişim dikkatimizi tümüyle üzerine çekmiş bulunuyor. Görevinden ayrılmasına kadar işini örnek bir sadakatle görüp son ana kadar gerek öğrencilerinin, gerek çalışma arkadaşlarının sevgi ve güvenini yitirmemesine karşın, biz yine de onun görev yıllarını öykülemeyi bundan böyle sürdürmeyeceğiz, çünkü görevinin onu ruhunun derinliklerinde yorgun düşürüp başka hedeflere yönelttiğini görüyoruz. Knecht içindeki güçlerin gelişip serpilmesinde görevinin sağladığı imkânların tümünden yararlanmış ve sonunda öyle bir noktaya gelmişti ki, bu noktada büyük kişiler geleneğin ve toplumla bütünleşmenin yolundan ister istemez ayrılır, o isimsiz en yüce güçlere bel bağlayarak yeni'yi, kendinden önce denenip yaşanmamış olanı deneyip yaşamaya koyulur ve sorumluluğunu üstlenir.

Knecht bunun bilincine varır varmaz, durumunu ve onu değiştirmek için elindeki olanakları titizlik ve serinkanlılıkla gözden geçirdi. Yetenekli ve hırslı bir Kastalyalının arzu edilmeye ve ele geçirilmeye değer görebileceği şeylerin doruk noktasına alışılmadık kadar erken bir yaşta ulaşmıştı. Bu noktaya da ulaşması hırs ve çabayla değil, uğraşıp didinmeksizin, uyum sağlamak için bilinçli bir çaba harcamaksızın, neredeyse kendisi istemeden gerçekleşmişti; çünkü gözden uzak, bağımsız, bir görevin yükümlülüklerini üstlenmeksizin bir bilgin yaşamını sürdürmeyi daha çok istemişti gönlü. Magisterlik payesiyle elde ettiği yüce hak ve yetkilerin hepsine eşit ölçüde değer ver-

miyordu, bu ayrıcalık ve yetkilerin bazısı göreve başlamasından kısa süre sonra kendisine adeta bıkkınlık vermiş, özellikle en yüksek yönetim kademesindeki siyasal ve idari çalışmalara katılmayı her zaman bir yük gibi hissetmişti, ama bu yüzden de söz konusu çalışmalara daha az titizlikle kendini adanmış değildi. Ayrıca, makamının gerektirdiği en aslî, belirleyici ve eşsiz ödev, yani boncuk oyuncularının iyilerinden seçkin bir grup yetiştirme işi, bazen bundan duyduğu büyük kıvanca ve yetiştirdiği elit oyuncuların kendisiyle iftihar etmesine karşın, zamanla belki bir zevk olmaktan çıkıp bir yük halini almıştı. Kendisine kıvanç verip doyum sağlayan şey öğretip eğitmekti ve bu arada edindiği deneyime göre öğrencileri ne denli küçükse çalışmalardan duyduğu haz ve elde ettiği başarı o denli büyük oluyordu; bu yüzden mevki ve makamının öğrenci olarak karşısına çocukları ve oğlanları değil, delikanlıları ve yetişkinleri çıkarmasını bir yoksunluk, bir özveri gibi görmüştü. Ama magisterlik yıllarında onu kendi etkinliğine, ayrıca Waldzell'deki bazı durumlara karşı cephe almaya ya da içindeki pek üstün ve verimli yeteneklerin geliştirilmesinde görevini büyük bir engelmış gibi duyumsamaya zorlayan başka kimi düşünceler, kimi deneyim ve sezgiler de vardı. Bunlardan bazısı içimizden her birinin bildiği şeylerdir, bazısını da yalnızca tahmin edebilmekteyiz. Beri yandan, görevinin yükünü üzerinden atmak istemesinde, gösteriştan uzak ama daha yoğun bir çalışma arzusuna gönlünde yer vermesinde ve Kastalya'nın durumunu eleştiri konusu yapmasında Magister Knecht doğrusu haklı mıydı, değil miydi, kendisine Kastalya'ya sahip çıkan bir kişi ve yiğit bir savaşçı gözüyle mi bakmak gerekiyor, yoksa bir çeşit asi ve kaçak gözüyle mi, bu noktaya da değinmeyeceğiz, yeterinden çok tartışılmış bir sorun çünkü; bu konudaki çekişmeler bir süre Waldzell'i, hatta bütün eyaleti iki kampa ayırmıştı ve hâlâ tümüyle sona ermiş değil. Her ne kadar büyük üstadı şükranla bağrına basan kimseler olsak da, bu konuda bir tavır takınıp görüş belirtmek niyetinde değiliz; Josef Knecht'in şahsı ve yaşamına ilişkin değişik düşünce ve yargılar arasındaki kavgaya çoktan yerini bir senteze bırakmaya başladı. Bizim amacımız bir yargıya varmak ya da başkalarına kendi görüşümüzü be-

nimsetmek değil, elden geldiğince doğrudan şaşmayarak saygı-değer üstadımızın akıbetine ilişkin tarihsel olguyu öykülemektir. Ancak büsbütün de tarihsel bir olgu değil bu, bize göre daha çok bir söylence, aydınlık ve karanlık kaynaklardan akıp gelerek bir araya toplanmış, eyaletteki biz gençler arasında dolaşan gerçek haberlerle sırf söylentilerin iç içe geçerek oluşturduğu bir söylencedir.

Kafasındaki düşüncelerinin özgürlüğe götürecektir bir yol aramaya koyulduğu günlerdeydi ki, Josef Knecht gençlik döneminden tanıdığı, ama daha sonra yarı unuttuğu biriyle karşılaştı ansızın: Plinio Designori. Bir zamanın Kastalya'daki bu konuk öğrencisi, eyalete çok hizmeti geçmiş eski bir ailenin bu oğlu, politika yazarı olduğu kadar bir milletvekili olarak da nüfuz sahibi bu kişi, günlerden bir gün resmî bir görevle tarikatın en üst yöneticilerinin karşısında boy göstermişti. Kısaca, Kastalya bütçesini denetlemek üzere hükümet tarafından yollanacak kurul üyelikleri için her birkaç yılda tekrarlanan seçimlerden biri daha yapılmış ve Designori kurula seçilen üyeler arasında yer almıştı. Bu görevle Kastalya'da ilk kez tarikatın başındaki kişinin Hirslan'daki evinde yapılan bir toplantıya katılmıştı, toplantıda Boncuk Oyunu üstadı Knecht de vardı. Designori'yle karşılaşması hayli duygulandırdı Knecht'i ve bazı sonuçlar doğurdu. Söz konusu karşılaşmaya ilişkin biraz Tegularius, biraz Designori sayesinde kimi bilgiler edinmiş bulunuyoruz; Designori, bizim pek aydınlığa kavuşturamadığımız bu yaşam döneminde üstadın yine dostu kalmış, hatta onun sırdaşı olmuştu. Eski iki dostun yıllar yılı sürmüş bir unuttmanın ardından bu ilk karşılaşmasında sözcü, âdet olduğu üzere, yeni oluşturulmuş denetleme kurulunun üyelerini magisterlere tanıtmıştı. Designori ismini işitince üstadımız şaşırmıştı birden, hatta utanç duymuştu, çünkü yıllar var ki görmediği gençlik arkadaşını ilk bakışta tanıyamamıştı. Formalite gereği eğilmeyi ve resmî selam sözlerini bir yana bırakıp güler yüzle Designori'ye elini uzatırken dikkatle yüzüne baktı, bu yüzün bir dost tarafından tanınmaktan yakayı kurtarabilmesini ne gibi değişikliklere borçlu olduğunu çıkarmaya çalıştı. Toplantı sırasında gözlerini sık sık bir zamanlar öylesine aşına olduğu yüze çevir-

di. Beri yandan, Designori başlangıçta onunla siz diye konuşmuş, magister unvanıyla hitap etmişti, Knecht'in iki kez rica etmesinden sonradır ki, eski hitap şeklini kullanmaya ve ona yine sen demeye karar verebilmişti.

Knecht coşkulu, şen, konuşkan ve pırlanta gibi bir delikanlı, iyi bir öğrenci, aynı zamanda dünyayı bilip tanıyan, dünyaya yabancı genç Kastalyalılarından kendini üstün görüp onları kışkırtmaktan, onlara meydan okumaktan pek hoşlanan bir kişi olarak tanınmıştı Designori'yi. Belki büyüklük taslamaktan uzak bir kimse sayılacağı söylenemezdi, ama açıkyürekli bir yaradılışı vardı; müşkülpesent değildi ve yaşitlarının pek çoğu için ilginç, çekici ve sevimli bir oğlandı, hatta tatlı görünümüyle, kendinden emin davranışıyla, konuk öğrenci ve bir dünya çocuğu olarak kendisini sarıp sarmalayan yabancılik atmosferiyle bazılarının gözünü kamaştırmaktaydı. Yıllar sonra, öğrencilik döneminin sonuna doğru Designori'yle yeniden karşılaşmıştı Knecht, bu kez dostu gözüne sığlaşıp kabalaşmış, eski büyüsnü tümüyle yitirmiş görünmüştü ve kendisini düş kırıklığına uğratmıştı. Sıkılmış olarak, soğuk bir hava içinde birbirlerinden ayrılmışlardı. Şimdi yine dostu bambaşka birine dönüşmüştü adeta. En başta gençliğini ve neşesini yitirmiş, konuşmaktan, tartışmaktan, fikir alışverişinden zevk almaz olmuştu; sevilmek, beğenilmek isteyen dışadönük, etkin mizacını tümüyle üzerinden sıyrıp atmış ya da elden çıkarmıştı. Toplantıdaki karşılaşmalarında bir zamanki dostu Knecht'in dikkatinden kendini nasıl kaçırmış, ilk selam veren kendisi olmamışsa, nasıl kurul üyelerinin isimlerinin açıklanmasından sonra üstada sen diye hitap etmemiş, bu konuda yapılan yürekten çağrıya ancak istemeye istemeye uymuşsa, duruşunda, bakışında, konuşmasında, yüz çizgilerinde ve davranışlarında da eski saldırganlık hevesinin, açıkyürekliliğin ve canlılığın yerini bir dışa kapalılık ya da bir eziklik almıştı, duygularını açığa vurmada bir tutumluluk ayrıca, kendini bir geriye çekiş, bir çeşit büyülenmişlik ya da bir kramp durumu, ama belki de yalnızca bir yorgunluk. Bütün bunların içinde gençliğin sihri boğulmuş, sö-nüp gitmişti; ama bir yüzeyselliği ve fazlasıyla kaba bir dünyevîliği ele veren yüz çizgilerinde de değişik değildi durum, eski

yüz çizgilerinden de eser kalmamıştı. Bütünüyle dostu, özellikle de dostunun yüzü bundan böyle bir ıstırap ifadesinin damgasını taşıyordu, ıstırap ifadesiyle kısmen çökmüş, kısmen soyulaşmıştı. Toplantıda görüşmeleri izlerken Boncuk Oyunu üstadı dikkatini dostunun dış görünümünden ayıramadı pek, bu canlı, güzel ve yaşamaktan zevk alan adamı avcuna alıp ona damgasını vuran acının nasıl bir şey olabileceği üzerinde düşünüp durdu. Öyle görülüyor ki kendisine yabancı, kendisinin tanımadığı bir acıydı bu ve Knecht düşünüp acının nedenini ele geçirmeye çalıştıkça, acı çeken bu kişiye karşı sempati ve ilgisi arttı, hatta oldukça mahzun görünen bu gençlik dostuna ödenmemiş bir borcu varmış, sanki kendisine yapılan bir haksızlığı gidermesi gerekiyormuş gibi bir duygu da el altından bu sempati ve sevgide sesini duyurur gibiydi. Plinio'daki hüznün nedeni konusunda kimi tahminlerde bulunup sonradan bunları yine kafasından itip uzaklaştırmıştı ki, bir düşünce geldi aklına: Dostunun yüzündeki acı bayağı bir nedene dayanmıyordu; soylu, belki de trajik bir acıydı bu ve dışavurumu da Kastalya'da alışılmış türden değildi. Anımsadı derken, benzer bir dışavurumu Kastalya dışındaki dünyanın insanlarında, kuşkusuz asla böylesine güçlü, böylesine büyüleyici değilse de, bazen görmüş gibiydi. Ayrıca, geçmişte yaşamış insanların portrelerinde de benzeri bir ifadeyle karşılaştığı olmuştur, insanı duygulandıran yarı marazî, yarı yazgısal bir hüznün, yalnızlığın ve çaresizliğin okunduğu bazı bilgin ya da sanatçı portrelerinde. Yüz ifadelerindeki gizleri ele geçirmede alabildiğince ince bir sanatçı duygusuna ve karakterleri anlamada eğitimle uğraşan birinin alabildiğine uyanık sezgisine sahip magisterin, insanın fizyonomisinde hanidir varlığına inandığı öyle karakteristik belirtiler vardı ki, bir sistem içinde toplamaksızın bunlara içgüdüsel olarak güven duyuyordu; özellikle Kastalya'ya özgü bir gülüş vardı örneğin, bir de özellikle dünyevî bir gülüş, bir gülümseme ve neşe vardı ve yine özellikle dünyevî bir acı ve hüznün bulunuyordu. İşte bu dünyevî hüznü Designori'nin yüzünde algılar gibiydi, hem de alabildiğine güçlü ve saf bir şekilde kendini açığa vurmuş bir hüznün olarak; öyle ki yüz adeta pek çok kişiyi temsil etmek, pek çok kişinin gizli acı ve

derdini görünür duruma getirmek gibi bir misyon üstlenmişti. Knecht'i tedirgin etmiş, duygulandırmıştı yüz. Yitirilmiş dostunu dünyanın yine Kastalya'ya yollamasını ve Plinio ile öğrenciyken yaptıkları söz düellolarındaki gibi şimdi, gerçekten ve geçerli, birinin dünyayı, öbürünün tarikatı temsil etmesini hayli anlamlı buluyordu. Ama daha önemli görünen simgesel bir şey varsa, yalnızlığa gömülmüş, üzerine hüznün gölgesi düşmüş bu yüzle dünyanın, bu kez gülüşünü, yaşam kıvancını, iktidar tutkusunu, hoyratlık ve kabalığını değil, sıkıntı ve ıstırabını Kastalya'ya yollamış olmasıydı. Ayrıca Knecht'i düşündüren ve hoşuna gitmediği hiç de söylenemeyecek bir başka şey de, Designori'nin kendisini aramaktan çok onunla yüz yüze gelmekten kaçması ve ancak yavaş yavaş, bir hayli direndikten sonra pes ederek kapılarını kendisine açmasıydı. Şunu da belirtelim ki –kuşkusuz bu da yardımcı olmuştu Knecht'e– bizzat Kastalya'da eğitilmiş okul arkadaşı Kastalya için çok önemli denetleme kurulunun o zamana kadar burada benzeri çok görülmüş müşkülpesent, asık suratlı, hele kötü niyetli bir üyesi değil, tarikata hayranlık duyan ve eyalete arka çıkanlardan biriydi ve o zamana kadar Kastalya'ya pek çok hizmeti dokunmuştu. Ancak yıllardır Boncuk Oyunu'yla ilgilendiği yoktu.

Magister Knecht'in hangi yolu izleyerek dostunun güvenini yavaş yavaş yeniden kazandığını ayrıntılı şekilde anlatacak durumda değiliz; üstadın huzur dolu neşesini ve sevgi taşan nezaketini bilen bizlerden her biri bunu kendi kafasında kendine göre tasarlayabilir. Knecht, dostu Plinio'nun güvenini kazanmaya yönelik çabalarını aralıksız sürdürdü, üstat işi bu kadar ciddiye aldıktan sonra kim sonuna kadar kendisine diretebilirdi?

İlk karşılaşmanın üzerinden birkaç ay geçmişti ki, sonunda Designori üstadın birkaç kez tekrarladığı daveti kabul ederek Waldzell'e geldi; bir arabaya binip bulutlu ve rüzgârlı bir güz ikindisinde ışıkla gölge arasında sürekli değişen eyaletin içinde öğrencilik ve dostluk günlerinin geçtiği yerlerde birlikte geziye çıktılar, Knecht serinkanlı bir neşe içinde, konuğu ise sessiz ama tedirgin, güneşle gölge arasında gezinen boş tarlalardan farksız, yeniden buluşmanın sevinci ve yabancılaşmış olmanın

hüznü arasında gidip gelerek. İki dost, oyuncu köyünün yakınında arabadan indiler, öğrenciyken birlikte yürüdükleri eski yolları adımlamaya koyuldular, bazen eski arkadaşlarını anımsadılar, bazen eski öğretmenlerini ve bir zamanki tartışmalarından kimini. Designori, Magister Knecht'in konuğu olarak bütün bir gün Waldzell'de kaldı, söz vermişti Knecht, o gün göreceği bütün resmî işlerde ve yapacağı çalışmalarda kendisini yanında bulunduracaktı. Gün bitiminde –konuk ertesi sabah hayli erken yola çıkmak istiyordu– Knecht'in odasında baş başa oturdular, neredeyse eskisi gibi senli benli bir hava içinde. Gündüzün magisterin çalışmasını saatlerce izleme olanağına kavuşması yabancı konuğu hayli etkilemişti. Aynı akşam, geldiği yere döner dönmez Designori'nin kayda geçirdiği bir söyleşi geçti ikisinin arasında. Kısmen önemsiz şeyler de içerip tarafsız anlatımımızın akışını bazı okuyucuların hoşuna gitmeyecek şekilde aksatacak olmasına karşın, biz yine de söyleşiyi Designori'nin aynen not ettiği gibi aktarmaktan kendimizi alamayacağız.

“Aklımda sana göstereceğim öyle çok şey vardı ki, ama olmadı,” dedi Magister Knecht. “Örneğin, benim sevimli bahçemi görmeni isterdim; ‘magister bahçesini’ anımsıyor musun hâlâ? Sonra, Magister Thomas'ın yetiştirdiği ağaçları, çiçekleri? Evet, bunun gibi daha pek çok şeyi işte. Umarım, ileride bunun da zamanı gelecek. Ama yine de dünden bu yana bazı eski anılarını tazeledin, benim resmî işlerle günlük yaşamım konusunda da bir fikir edindin.”

“Teşekkür ederim,” diye cevapladı Plinio. “Sizin eyaletin gerçekte nasıl bir şey olduğunu, ne ilginç şey olduğunu, ne ilginç ve büyük gizleri kendisinde barındırdığını ancak bugün yine sezmeye başladım, oysa buradan uzak kaldığım yıllarda da seni ne kadar düşündüm, bilemezsin. Görevinle yaşamına bugün bir göz atmamı sağladın, Josef; umarım ileride gelir arkası, ileride de sık sık oturur, burada gördüklerim üzerinde seninle sohbet ederiz, bugün bunlar üzerinde söyleşecek durumda değilim henüz. Beri yandan, şunu çok iyi hissediyorum ki, şahsıma duyduğun güven bunun altında kalmamaya beni yükümlü kılıyor, karşılık vermemi istiyor benden; şimdiye kadar-

ki çekingen davranışımı yadırgadığının farkındayım. Diyeceğim, sen de bir ara benim ziyaretime gel, nerede, nasıl yaşadığımı gör. Şimdilik sana ancak birazcık söz edebilirim bundan, hakkımda yine az buçuk bilgi edinmene yetecek kadar işte. Beni utandıracak da olsa, bir ceza da oluştursa benim için, her şeyi açıkça konuşmak kuşkusuz biraz içimi rahatlatacaktır.

Biliyorsun, eski bir aileden geliyorum ben, ülkeye çok hizmeti dokunmuş, sizin eyalete dost bir aileden, malikâne sahiplerini ve yüksek devlet memurlarını sinesinde barındıran tutucu ailelerin birinden. Görüyorsun işte, bu basit açıklama bile bizi birbirimizden ayıran bir uçurumun kenarına getirip koyuyor beni. 'Aile' diyorum ve sanıyorum bununla basit, pek doğal ve kuşkuya yer bırakmayan bir şey söyledim, ama bakalım gerçekten öyle mi? Siz Kastalya'dakilerin bir tarikatı, bir hiyerarşisi vardır, ama bir aileye sahip değilsiniz, aile nedir, kan nedir, soy sop nedir, bilmezsiniz. Aile denen şeyde gizli o yaman büyü ve güçten hiç haberiniz yoktur. Bilmem ama, aslında yaşamımızı dile getiren sözcük ve kavramların büyük çoğunluğunda durum farklı değildir; bizim için önemli sözcük ve kavramlardan büyük çoğunluğu sizin için önem taşımaz, pek çoğu size düpedüz anlaşılmaz gelir, bazıları da vardır, sizde bizdekinden bambaşka bir anlam içerir. Bu durumda birbiriyle nasıl diyalog kurabilir insanlar! Dinle, diyelim benimle konuşuyorsun, bende öyle bir duygu uyanır ki, sanki dış ülkelere gelmiş biri bana bir şey söylüyor; ama ne de olsa dilini çocukluk ve gençliğimde öğrenip konuştuğum bir yabancısıdır bu, söylediklerinin gene de çoğunu anlarım. Ama bunun tersi öyle değil pek: Diyelim ben seninle konuşuyorum, sözcüklerine yarı buçuk aşına olduğun, nüanslarını ve titreşimlerini ise hiç bilmediğin bir dilin konuşulduğunu iştir gibi olursun, bir insan yaşamından, senin uzağında bir varoluş biçiminden sana öyküler anlatıldığını duyarsın, seni ilgilendirse bile anlatılanlardan çoğu sana yabancı kalır, en fazla yarı buçuk anlarsın bunları. Öğrenciyken aramızdaki söz düellolarını ve söyleşileri anımsıyordur; benim açımdan bunlar sizin eyaletinizin dünyası ve diliyle benim dünyaminkiler arasında uyum sağlamaya yönelik bir çabadan başka şey değildi. Sen kendisiyle şimdiye kadar

bu tür girişimlerde bulunduğum en açık fikirli, en uysal ve dürüst kimsesin; Kastalya'nın haklarını mertçe savundun, ama Kastalya dışındaki benim dünyama ve bu dünyanın haklarına karşı da ilgisiz kalmadın, hele hiç küçümsemedin bunları. Doğrusu o zamanlar birbirimize hayli yaklaştıktık. Neyse, ileride bu konuya yine döneceğiz."

Designori'nin bir an susup düşüncelere daldığını gören Knecht, temkinli bir edayla şöyle konuştu: "İnsanların birbirini anlayamaması sanırım pek kötü bir şey değil. Doğru, iki ayrı ulus ve dilden olanlar aynı ulustan olup aynı dili konuşan iki kişi kadar birbirine derdini anlatamayacak asla, aralarında onlar kadar sıkı bir iletişim kuramayacaklardır. Ama bu, anlaşma ve iletişimden el çekmek için yeterli neden değil. Aynı halktan olup aynı dili konuşan kişiler arasında da eksiksiz bir iletişim ve birbirini anlamayı önleyen engeller vardır, kültürden, eğitimden, yetenekten ve kişilikten kaynaklanan engeller. Yeryüzünde herkesin ilke olarak herkesle diyalog kurabileceği ileri sürülebilir ve yine ileri sürülebileceğine göre dünyada asla iki insan yoktur ki, aralarında gerçek, eksiksiz, sıkı bir iletişim ve anlaşma kurulabilsin; biri ne kadar doğruysa öbürü de o kadar doğrudur bunların, Yin ile Yang senin anlayacağın, gündüz ve gece, biri ötekisi gibi haklı; zaman zaman her ikisini de anımsamak gerekiyor ve sana şu bakımdan hak veriyorum, bizim ikimizin birbirimize yüzde yüz, hiç eksiksiz olarak derdimizi anlatacağımıza kuşkusuz asla inanıyor değilim. Ama istersen sen bir Batılı ol, ben bir Çinli, değişik diller konuşalım ikimiz de, öyleyken birbirimize pek çok şey söyleyebilir, açık seçik iletilebilecek nesneler dışında da birbirimize ilişkin pek çok şey keşfedip sezebiliriz, yeter ki iyi niyetle davranalım. En azından denemekte yarar var."

Designori söylenileni doğrulayarak başını salladı ve sürdürdü konuşmasını: "Şu andaki durumum konusunda bir fikir edinebilmen için önce bilmen gereken bir iki şeyden söz açacağım. Diyeceğim, ister kendisi kabul etsin, ister etmesin, bir kez aile, bu en yüce otorite var genç bir insanın yaşamında. Sizin okullarda konuk öğrenciyken ailemle hiç sorunum olmadı. Bütün yıl sizin yanınızdaki rahatıma diyecek yoktu; tatil olup eve

döndüğümde ise el üstünde tutuluyor, şımartılıyordum, ailenin tek oğluydum çünkü. Anneme derin, hatta ateşli bir sevgiyki kendimi bağlı hissediyordum, tatilden buraya her dönüşümde duyduğum tek acı annemden ayrılmış olmamdı. Babamla daha soğuk, ama dostça bir ilişki sürdürüyordum, en azından sizin burada geçirdiğim bütün o çocukluk ve gençlik yılları boyunca. Babam öteden beri Kastalya'ya hayranlık duyan biriydi, benim buradaki elit okullarda eğitilip Boncuk Oyunu gibi böylesine soylu uğraşların gizlerine ortak edildiğimi görmek göğsünü kabartıyordu. Evdeki tatil günlerim, bir şenlik havası içinde, gerçekten keyifli geçiyordu, ailemle birbirimizi bayramlık giysiler dışında adeta gördüğümüz yoktu. Tatil için evin yolunu tuttuğum zaman, benim bu mutluluğumdan hiç haberi olmayan siz geride kalanlara acırdım bazen. O günlere ilişkin fazla bir şey söylemem gereksiz, nihayet sen herkesten daha iyi tanıdın beni. Neredeyse ben de bir Kastalyalıydım, dünyevî haz ve zevklere gerçek Kastalyalılardan biraz daha yönelik, biraz daha kaba ve yüzeysel belki, ama mutlu bir özgüvenle dolu, daha bir şen ve coşkulu. Hayatımın en mutlu dönemiydi, ama o zamanlar kuşkusuz bunu henüz bildiğim yoktu, çünkü Waldzell'de kaldığım yıllar mutluluğa ve yaşamımın görkemli dönemine, okullarınızdaki eğitimimi tamamlayıp geldiğim yere dönerek sizin yanınızda edinilmiş üstün erdemlerle oradaki dünyayı ele geçirdiğim zaman kavuşacağımı umuyordum. Ne var ki böyle olmadı, sizden ayrıldıktan sonra bugüne kadar sürüp gelen bir kavga başladı benim için, bir savaş başladı, içinden zaferle çıkamadım bir türlü. Çünkü dönüp geldiğim yurdum, vatanım bu kez baba evinden oluşmuyordu ve bana kucak açmak, benim Waldzell soyluluğumu kabullenip onaylamak için beni beklememişti asla. Bu bir yana, çok geçmeden baba evinde de düş kırıklıklarına uğradım, birtakım güçlükler ve tatsız durumlar yaşadım. Olup bitenlerin ancak bir süre sonra bilincine varabildim, içimdeki o naif inanç, kendime ve mutluluğuma karşı beslediğim o çocuksu inanç korudu beni, ayrıca sizden ayrılırken yanımda getirdiğim manevî güç ve meditasyon alışkanlığı da korudu. Siyasetbilim okumak istediğim üniversite beni nasıl düş kırıklığına uğrattı, gözlerimi nasıl açtı bilemez-

sin! Öğrencilerin birbirine davranışı, genel kültür ve sosyal yaşam düzeyleri, bazı hocaların kişilikleri sizin burada görüp alıştıklarımın ne kadar farklıydı! Bir zaman bizim dünyamızı sizinkine karşı nasıl savunduğumu ve bu arada her türlü baskıdan uzak doğal bir yaşama övgüler döşenirken çokluk ne büyük konuştuğumu anımsıyorsundur. Bu davranışım bir cezayı gerektirmişse, dostum, cezamı fazlasıyla çektim. Çünkü her türlü yapaylıktan uzak bu masum içgüdüsel yaşam, naif kimsedeki bu çocuksuluk ve eğitilmemiş doğal dâhilik kim bilir belki bir yerlerde vardır, köylülerde belki ya da esnaftan kişilerde ya da bir başka yerde; ama böyle bir şeyle yüz yüze gelmek, hele onu başkalarıyla paylaşmak bana kismet olmadı. Sonra yine anımsayacaksın sanırım, konuşmalarımda Kastalyalıların böbürlenip gururlanmasını nasıl eleştirmiş, kast ruhu ve elit büyüklenmesiyle bu kendini beğenmiş, bu rahatına düşkün kastın mensuplarına nasıl veriştiirmiştim. Gel gör ki, Kastalya dışındaki dünyanın insanları kendi kötü davranışlarıyla, kendi yarı buçuk kültürleriyle, kaba ve çığırtkan neşeleriyle, saf-kurnaz davranıp pratikteki bencil amaçlarının dışına çıkmamalarıyla daha az gururlanıyor değillerdi. O darkafalı doğallıklarıyla kendilerine öylesine değerli kimseler, Tanrının sevgili kulları ve seçkin insanlar gözüyle bakıyorlardı ki, Waldzell'deki en yapmacık davranışlı bir elit öğrenci bile bu kadarını başaramazdı. Benimle gülüp eğleniyor ya da alay eder gibi omzuma vuruyorlardı; bazıları da vardı ki, bende kendilerine yabancı gördükleri şeye, Kastalya ruhuna karşı açıkça ve koyu bir nefretle tepki göstermekten geri kalmıyordu, bayağının tüm soylu nesneler karşısında duyacağı bir nefretti bu ve bu nefreti onurlandırıcı bir nişan gibi sırtlanmayı kafama koymuştum."

Designori kısa bir süre ara verdi konuşmasına ve acaba kendisini yoruyor muyum diyerek Knecht'e şöyle bir baktı. Bakışı dostunun bakışıyla buluştu, dostunun bakışındaki yoğun dikkat ve içtenlik ifadesi endişesini giderdi, gönlünü rahatlatı. Dostunun bütün varlığıyla onun açıklamalarına kulak verdiğini görüyordu; dostu bir gevezeliği ya da ilginç bir anlatıyı dinler gibi değil, bir meditasyon konusu üzerinde konsantre oluyormuş gibi tümüyle kendini vererek anlattıklarını dinliyordu.

Beri yandan temiz, yürekten bir yakınlık vardı dinleyişinde, dostu Knecht'in bakışında bu yakınlığın dile gelişi kendisini duygulandırdı, dostu işte öylesine candan ve neredeyse çocuk-su görünüyordu; çok yönlü çalışmasını, resmî konulardaki bil-gelik ve otoritesini bütün gün hayranlıkla izlediği aynı adamın yüzünde böyle bir ifadeyle karşılaşmak içinde bir çeşit şaşkın-lık uyandırdı. Rahatlamış, konuşmasını sürdürdü:

"Hayatım boşa mı geçti, bir yanlış anlama mıydı sadece, yoksa bir amaca hizmet etti mi bilmiyorum. Bir amaca hizmet ettiyse, bu amaç şu olabilir örneğin: Zamanımızın tek ve somut bir kişisi çıkıp Kastalya'nın anavatanından ne kadar uzaklaştı-ğını ya da bunun tersini, yani bizim ülkenin en soylu eyaletine ve onun ruhuna ne çok yabancılaşıp ne büyük bir ihanette bu-lunduğunu, ülkemizde ruh ve beden, ideal ve gerçeğin birbi-rinden ne denli ayrı düştüğünü, birbirleri hakkında ne denli az bilgi sahibi olduğunu ve olmak istediğini en açık seçik, en acı-masız biçimde görüp yaşadı. Hayatımda ödev diye, ideal diye bir şey belledimse, kendimi her iki ilkenin bir sentezi durum-na sokmak, her ikisinin arasında aracı, tercüman ve uzlaştır-macı rolünü oynamak oldu bu. Denedim, ama başaramadım. Nasıl olsa sana bütün hayatımı anlatamayacağıma, senin de an-latacaklarımın hepsini anlamayacağına göre, başarısızlığım için belirleyici durumlardan yalnızca birine değineceğim. Üniversi-tede okumaya başladıktan sonra karşılaştığım güçlük, Kastal-ya'dan gelmiş biri, örnek bir kişi olarak bana takılmalarından, bana düşmanlık göstermelerinden pek kaynaklanmıyordu. Ye-ni arkadaşlar arasında elit okullardan gelmeme üstünlük ve sansasyon yaratacak bir olay gibi bakan birkaç kişi vardı ki, bunlar beni ötekilerden daha çok uğraştırıyor, daha çok sıkıntı-ya sokuyordu. Hayır, güç, hatta belki imkânsız olan şey, dünyevî bir ortamda Kastalya ruhuna uygun bir yaşamı sürdürebil-mekti. Başlangıçta işin pek farkında değildim, sizlerin yanında öğrendiğim kurallara bağlı kaldım, söz konusu kurallar uzun-ca bir süre yaşadığım yeni ortamda da işe yarar gibi göründü, bana adeta güç veriyor, beni destekliyor, beni şen ve zinde tu-tuyor, iç sağlığımı koruyorlardı, tek başıma ve herkesten bağımsız, öğrencilik yıllarımı elden geldiğince Kastalya ruhuna uy-

gun olarak geride bırakma, sadece bilgiye susamışlığımı giderme, öğrencileri karınlarını doyuracakları bir meslekte olabildiğince kısa sürede, olabildiğince eksiksiz uzmanlaştırmayı, onlardaki özgürlük ve evrenselliğe ilişkin her türlü sezginin canına okumayı amaçlayan bir öğrenim cenderesi içine sıkışıp kalmama azmimi güçlendiriyordu adeta. Ne var ki, Kastalya'dan yanımda taşıyıp getirdiğim koruyucu güçlerin de sakıncalı ve pek güvenilemez şeyler olduğu anlaşıldı, çünkü ruh huzurumu ve meditasyona dayalı serinkanlı düşünme yeteneğimi dünyadan el etek çekerek, bir münzevi gibi yaşayarak korumayı istemiyordum; dünyayı fethedecek, onu anlayacak ve onu da beni anlamaya zorlayacaktım; onu onaylamayı, mümkünse yenileştirmeyi ve düzeltmeyi amaçlıyordum, niyetim kendi şahsımda Kastalya'yı ve dünyayı bir araya getirmek, birbiriyle uzlaştırmaktı. Bir düş kırıklığının, bir kavganın, bir telaşın ardından meditasyona sığınmanın ilk zamanlar hep yararını görmüştüm, meditasyon benim için bir rahatlama, derinden bir nefes alış, iyilikçi dost güçlere bir dönüş anlamı taşıymıştı. Ama zamanla fark ettim ki, beni ötekilerden soyutlayan, beni başkalarına hiç hoşla gitmeyecek bir yabancı gibi gösteren ve beni de onları gerçekten anlama gücünden yoksun bırakan şey de işte bu meditasyon, bu ruhsal bakım ve egzersizdi. Ancak yine kendileri gibi biri olursam, kendilerinden hiçbir üstün yanımla kalmazsa, kaçıp meditasyona sığınmalardan da vazgeçersem onları anlayabileceğimi görüyordum. Olayı bu şekilde ortaya koymakla, kuşkusuz onu bağışlatmaya çalışıyor olabilirim. Belki de durum kısaca öyleydi ki, benimle aynı formasyon ve aynı ruha sahip arkadaşlardan yoksun, öğretmenlerin denetiminden, Waldzell'in koruyucu ve şifalı atmosferinden uzak, gidecek disiplin denen şeyi çıkardım elden, tembel ve savruk birine dönüştüm, miskinliğe vurdum işi ve vicdanımın rahat olmadığı zamanlar bu davranışımı, tembelliğin, işi miskinliğe vurma'nın bir kez dünyanın özünde var olduğunu, kendimi miskinliğin eline teslim etmemin beni çevremi anlamaya yaklaştırdığını söyleyerek bağışlatmaya çalıştım. Sana karşı böyle bir bağışlatmaya başvurmanın benim için yararı yok. Ama şurasını da inkâr etmeden açıkça belirtiyim ki, zahmet çektim, çaba harca-

dım ve savaştım, yanıldığım zamanlarda bile şaşmadım yolumdan. İşi ciddiye almıştım. Ama anlayarak ve anlamlı biçimde çevremle bütünleşme çabam ister hayal olsun, ister olmasın, en azından doğal sayılacak şey gerçekleşti, benden daha güçlü olan dünya yavaş yavaş dize getirdi beni, yiyip yuttu; sanki hayat sözümü senet kabul etmişti ve bana dünyanın istediği gibi bir şekil vermeye çalışıyordu; öyle bir dünya ki, anımsıyorsan doğruluğunu, doğallığını, güçlülüğünü ve ontolojik üstünlüğünü bizim Waldzell'deki tartışmalarımızda öve öve göklere çıkarmış, senin mantığına karşı savunmuştum.

Ve şimdi sana başka bir şeyi anımsatmadan geçemeyeceğim, belki sen çoktan unutmuştundur, çünkü senin için hiçbir anlam taşımıyordu. Ama benim için pek büyük, pek önemliydi, önemli ve korkunç. Öğrencilik yıllarım sona ermişti, uyum sağlamıştım çevreme, yenilgiye uğratılmıştım, ama büsbütün de değil, içimden hâlâ sizlerden biri gibi görüyordum kendimi, şu ya da bu uyum ve yontulmaları sırtım yere geldiği için değil, hayat tecrübemden ders alıp gönüllü olarak gerçekleştirdiğime inanıyordum. İlkgençlik yıllarımın kimi alışkanlık ve gereksinimlerine hâlâ bağlı kalabilmişim, bunların arasında Boncuk Oyunu da vardı, belki anlamsız bir şeydi bu, çünkü sürekli egzersiz yapmadan, sizin denginiz, hatta sizden üstün oyun arkadaşlarıyla sürekli düşüp kalkmadan bu konuda fazla bir şey öğrenilemez. Kendi kendine konuşmak ikili bir söyleşinin ne kadar yerini tutarsa, Boncuk Oyunu'nu tek başına oynamak da başkalarıyla oynamanın o kadar yerini tutabilir. Diyeceğim, kendimin, oyunculuğumun, kültürümün, elit öğrenciliğimin ne durumda olduğunu pek bilmeksizin bu değerleri ya da bunlardan hiç değilse birazını kurtarmak için yine de çaba harcıyordum; oyunun sözünü etmelerine karşın oyunun ruhundan tümüyle habersiz o zamanki dostlarımdan biri için bir oyun şeması hazırlamam ya da oyunun bir evresini analiz etmem, oyunun tümüyle cahili olan bu kişiye kuşkusuz büyüclük gibi görünüyordu. Üniversitedeki öğreniminin üçüncü ya da dördüncü yılıydı ki, Waldzell'de bir Boncuk Oyunu kursuna katıldım; o çevreyi, küçük kenti, bizim eski okulu, oyuncu köyünü yeniden görmek içimi hüznün karışımı bir kıvançla dol-

durdu; ama sen yoktun, o sıra bir başka yerde, Montepoort'ta ya da Keuperheim'da çalışıyor, kendi başına buyruk, acayip biri sayılıyordun. Katıldığım kurs biz Kastalya dışındaki dünyanın insanları ve biz amatörler için yalnızca bir tatil kursuydu, öyleyken beni az zahmete sokmadı, sonunda o klasik 'üç' notunu, oyun belgesinde sahibinin ileride düzenlenecek tatil kurslarına katılmasına ancak olanak sağlayan 'orta'yı alınca göğsüm kabardı.

Ve aradan yine birkaç yıl geçti, yeniden toparladım kendimi, senden önceki üstadın yönetiminde düzenlenen bir tatil kursuna katıldım, Waldzell'de bir ölçüde boy gösterebilmek için elimden gelen çabayı harcadım. Eski egzersiz defterlerini tekrar çıkarıp okudum baştan sona, konsantrasyon tekniğine kendimi yine biraz alıştırmak üzere denemeler yaptım; sözün kısası, gerçek bir boncuk oyuncusu büyük festivale nasıl hazırlanırsa, ben de elimdeki az buçuk olanaklarla öyle çalıştım, benzer bir havaya soktum kendimi, konsantre oldum. Waldzell'in yolunu tuttum derken. Birkaç yıllık aradan sonra Waldzell'e yine bir hayli yabancılaştığımı gördüm; beri yandan önceki gelişimle kıyaslanırsa şimdi beni daha çok büyüledi burası, elden çıkarılmış cânım bir yuvaya yeniden kavuşmuştum, ama konuşulan dile artık eskisi gibi aşına değildim. Ve bu kez seni tekrar görmek için duyduğum ateşli istek gerçekleşmişti. Anımsadın mı bunu, Josef?"

Knecht ciddi ciddi Designori'nin gözlerinin içine baktı, başını sallayıp doğruladı söylenileni, biraz gülümsedi, ama ağzından bir söz çıkmadı.

"Güzel," diye sürdürdü Designori konuşmasını, "demek anımsıyorsun. Ama nedir bakalım anımsadığın şey? Eski bir okul arkadaşınla şöylece geçirtilen bir yeniden görüşme, önemsiz bir karşılaşma ve düş kırıklığı; yoluna devam eder, bir daha düşünmezsin üzerinde, ta ki yıllar ve yıllar sonra arkadaşın sana kabaca bunu anımsatana dek. Öyle değil mi? Yoksa başka türlü mü? Yoksa senin için daha fazla bir şey mi söz konusuordu?"

Designori kendini tutmak için besbelli hayli çaba harcamasına karşın, yine de enikonu heyecanlanmıştı; öyle görülüyor-

du ki, aradan geçen pek çok yılda içte birikip bastırılmış kimi duygular kendilerini açığa vurmak istiyordu.

Gayet temkinli bir edayla, "Acele ediyorsun," dedi Knecht. "O zamanki görüşmemizin benim için ne anlam taşıdığını, sıra bana gelip sana hesap vereceğim zaman açıklayacağım. Şimdi söz senin, Plinio. Görüyorum ki, sözünü ettiğin karşılaşmamız hoşuna gitmemiş. Benim de hoşuma gitmemiştii doğrusu. Ama sen devam et, anlat o zaman neler hissettiğini. Hiç çekinmeden konuş!"

"Çalışacağım," diye cevapladı Plinio. "Doğrusu sana suçlamalar yöneltmek gibi bir niyetim yok. Ayrıca şunu itiraf edeyim ki, o görüşmemizde bana olabildiğince nazik davrandın, hatta nezaketi de aşan bir davranış gösterdin. Senin şimdiki davetini kabul edip ikinci tatil kursundan sonra bir daha görmediğim Waldzell'e geldiğimde, hatta Kastalya bütçesini denetleyecek kurulun üyeliğine seçilmemi kabullendiğimde de niyetim, hoşumuza gitsin gitmesin, o zamanki görüşmemizde yaşadığım duyguları seninle tartışmaktı. Ve şimdi devam ediyorum konuşmama. Tatil kursuna gelmiş ve konukevine yerleştirilmiştim. Kursa katılanların hepsi aşağı yukarı ben yaşıyordu, hatta içlerinden bazıısı hayli büyüktü benden. Bilemedin yirmi kişi vardık, çoğunluğumuzu da Kastalyalılar oluşturunuyordu; ama ya bunlar kötü, ilgisiz, işi miskinliğe vurmuş boncuk oyuncularıydı ya da Boncuk Oyunu'na biraz aşinalık kazanmayı pek geç akıl etmiş acemilerdi, hiçbirini önceden tanımayışım içimi rahatlatmıştı. Kurs yöneticimiz arşivdeki yardımcılardan biriydi; enikonu çaba harcamasına ve bize pek nazik davranmasına karşın, başından beri kurs neredeyse ikinci derecede, işe yaramaz okul kursu niteliğini taşıyordu, ceza olarak düzenlenmişti adeta; gelişigüzel bir araya toplanmış kursiyerler gibi öğretmenin kendisi de kursun gerçekten bir anlam taşıyıp başarılı olacağına inanmıyor, ama kimse de bunu açıkça itiraf etmiyordu. Ne diye bir avuç insan gönüllü olarak bir araya toplanıp altından kalkamayacakları, kendilerini gereken sebat ve özveriyle donatmaya yetecek kadar ilgi duymadıkları bir işe kalkışır, neden bir uzman kişi başarı sağlayacağını pek beklemediği egzersizler üzerinde onları çalıştırmakla vakit harcar,

insanın kendi kendisine hayretle sormaması elde değildi. O zamanlar bilmiyordum bunu; ancak çok sonradan benden daha deneyimli kişilerden öğrendim ki, böyle bir kursa katılmak benim için açıkça bir şanssızlık olmuş, kursiyerler biraz değişik kişilerden oluşsaymış kurs üzerinde uyarıcı ve kamçılayıcı rol oynar, hatta ona büyüleyici bir nitelik kazandırabilirlermiş. Sonradan bana açıklandığına göre birbirini kızıştırıp şevke getiren ya da daha önceden birbirini tanıyan, birbirine yakın iki katılımcının varlığı, tüm katılımcılarıyla ve öğretmeniyle böyle bir kursu alıp yücelere taşımaya yetermiş. Sen Boncuk Oyunu üstadısın, bilirsin bunu. Neyse işte, anlayacağın şansım yaver gitmemişti, rastgele kişilerin yer aldığı topluluğumuzda o küçük diriltici güç yoktu, bir coşkuyla, bir atılımla karşılaşmadı, erişkin okul çocukları için silik bir tekrar kursu olarak kaldı bizimkisi. Günler geçti, her geçen gün düş kırıklığımız büyüdü. Eh, Boncuk Oyunu dışında bir de Waldzell vardı, üzerine titrenmiş kutsal anıların yeri olan Waldzell; Boncuk Oyunu kursundan iş çıkmasa da beni bekleyen bir şenlik bulunuyordu geride; Waldzell'e gelişimi kutlayıp bir zamanki arkadaşları ziyaret edebilir, belki o arkadaşı, canlı anılarımdan büyük çoğunluğunun kendisiyle ilgili olduğu, kendisini herkesten çok Kastalya'nın temsilcisi saydığım arkadaşı da yine görebilirdim ve bu arkadaş da sendin. Yeter ki çocukluk ve okul arkadaşlarımdan birkaçını yine görebileyim, canım gibi sevdiğim o güzelim yerlerde dolaşıp delikanlılık yıllarımdan iyilik perileriyle karşılaşayım yine, yeter ki sen de bana biraz daha yakınlık göster, bir zamanki gibi tartışalım seninle, tartışma seninle benim aramda bir tartışma olmaktan çok Kastalya sorunuyla benim aramda bir tartışma niteliği taşınsın, o zaman boşa gitmiş sayılmazdı bu tatil, o zaman kursmuş, başka şeylermiş gözümde yoktu.

Waldzell'de ilk karşıma çıkan iki okul arkadaşım kendi halinde kişilerdi, beni gördüklerine sevinerek omzuma vurup Kastalya dışındaki dünyada yaşadığım harikulade hayata ilişkin çocukça sorular yönelttiler. Ama birkaç kişiye daha rastladım, o kadar masum kişiler değillerdi, oyuncu köyündendi bunlar, genç elitler grubuna mensup kimselerdi ve bana öyle saf sorular sormadılar, tersine, senin o kutsal makamındaki

odaların birinde kendileriyle karşılaştık da benden kaçamadılar mı iğneleyici, biraz zoraki bir nezaketle, daha çok tenezzül gösterip selamladılar beni, benim pek aklımın ermeyeceği önemli işlerle uğraştıklarını, fazla zamanları olmadığını, merak ve ilgiden yana tutumlu davranmaları gerektiğini, eski ahbaplığın tazelenmesi konusunda bir istek duymadıklarını açığa vurup durdular. Eh, ben de askıntı olmak istemedim, onları rahat bıraktım, cennetsi, şen, müstehzi Kastalya rahatlığını çok görmedim kendilerine. Onlara, onların işten geçilmeyen şen şakrak günlük yaşamlarına baktım, demir parmaklıklar arasından bakan bir mahkûm gibi ya da yoksulların, açların ve ezilmişlerin aristokratlara ve zenginlere baktığı, şen, sevimli, kültürlü ve terbiyeli kişilere, bakımlı yüzler ve ellerle bir güzel dinlenmiş kişilere baktığı gibi tıpkı.

Ve işte bu durumda, Josef, sen çıktın karşıma; seni görünce gönlümde birden sevinçler yeşerdi, yeni umutlar boy verdi. Avludan geçiyordun, arkadan tanıdım seni, yürüyüşünden, hemen sana isminle seslendim. Hele şükür bir insan dedim içimden, hele şükür bir dost, ama belki de bir düşman, öyle de olsa kendisiyle konuşulabilecek biri, gerçek bir Kastalyalı, ama Kastalya ruhunun donuk bir maskeye ve zırha dönüşmediği biri, bir insan, insanı anlayan bir kişi! Bu karşılaşmanın beni ne çok sevindirdiğini ve senden ne çok şey beklediğimi fark etmiş olmalısın, çünkü doğrusu alabildiğine büyük bir nezaketle karşıdan bana yaklaştın. Beni unutmamıştın henüz, senin için hâlâ bir şeyler ifade ediyordum, yüzümü yeniden görmek seni sevindirmişti. Ve avludaki kısa süren neşeli selamlaşmayla sınırlı kalmadı bu sevinç, beni davet ettin, bir akşamını bana ayırdın, benim için feda ettin. Ama, sevgili Knecht, nasıl bir akşamdı bu! İkimiz de pek sevinmiş görünmek, birbirimize pek nazik ve dostça davranmak için neler çekmedik, ağır aksak konuşmayı sırtlanarak bir konudan alıp başka bir konuya taşıyacağız diye canımız çıktı! Evet, başkaları bana ilgi göstermemişti; ama seninle yaşadığımız durum daha da kötüydü, bir vakit aramızda var olan dostluğu yeniden diriltmeye yönelik bu zoraki ve yararsız zahmet daha da üzücüydü benim için. Kafamda yaşattığım boş hayalleri o akşam kesinlikle silip attı, senin bir dos-

tun sayılamayacağımı, seninle aynı amaçları paylaşmadığımı, bir Kastalyalı değil, önemli bir kişi değil, sıkıcı, sırnaşık bir salak ve kültürsüz bir yabancı olduğumu acımasız şekilde gözlerimin önüne serdi; bunun da öylesine nazik ve güzel biçimde gerçekleşmesi, düş kırıklığı ve sabırsızlığın öylesine kusursuz biçimde maskelenip açığa vurulmayışı doğrusu hepsinden ağırırma gitti. Beni paylayıp azarlasaydın, bana sitemlerde bulunup suçlamalar yönelterek 'Sana ne olmuş böyle dostum, bu berbat hale nasıl düşebildin?' diye sorsaydın dünyalar benim olur, aramızdaki buzlar çözüldü. Ama ne gezer! Gördüm ki, ne benim Kastalyalılığımın aslı vardı, ne sizlere olan sevgimin, ne Boncuk Oyunu konusundaki çalışmalarımın, ne seninle arkadaşlığımızın. Elit grup mensubu Knecht, Waldzell'e gelen ben baş belası konuğuna kucak açmış, bütün bir akşam onunla ilgileneceğim diye binbir eziyet ve sıkıntıya göğüs germiş, toz kondurulamayacak bir centilmenlikle konuğunu yine kapı dışarı etmişti."

Heyecan ve sinirine hâkim olmaya çalışan Designori sustu derken, acılı bir yüzle dostuna baktı. Üstat Knecht dikkat kesilmiş, can kulağıyla Designori'yi dinliyordu, ama halinde en ufak bir heyecan eseri görülüyor, dostluk taşan bir ilgiyle Designori'ye gülümsüyordu. Designori konuşmasına devam etmeyince, Knecht gözlerini ayırmadı dostundan, sevecenlik, memnurluk, hatta hoşnutluk ifadesiyle onu süzmeye başladı; dostu Designori bir dakika kadar ya da biraz daha uzunca süre suratını asıp dayandı Knecht'in bakışına.

"Gülüyorsun, ha?" dedi sonra hararetle. Ama kızmış bir ton yoktu sesinde. "Gülüyorsun, ha? Her şeyi yerinde buluyorsun, öyle mi?"

"Şunu belirtiyim ki," diye yanıtladı Knecht gülümseyerek, "olayı mükemmel anlattın, hem de çok mükemmel, tıpkı anlattığın gibi oldu her şey, kim bilir belki de sesindeki dargınlık ve şikâyet kalıntısı, olup bitenleri böyle kusursuz şekilde dile getirebilmen ve yaşanan sahneyi böyle eksiksiz şekilde yine gözlerimin önüne serebilmen için gerekiyordu. Ayrıca, ne yazık ki sorunu hâlâ biraz o zamanki gözlerle görmene ve etkisinden henüz tümüyle kurtulamayışına karşın olayı, yani kendilerini gerçek yüzlerini saklamak zorunda hisseden iki kişinin öykü-

sünü, içlerinden birinin, ki bu da sensin, maske oyununa son verecekken duyduğu gerçek ve ciddi ıstırabı aynı şekilde şen bir görünüm ardında gizleme hatasını işlediği iki genç insanın öyküsünü tarafsız bir doğrulukla anlattın. Hatta biraz öyle ki, o zaman buluşmamızın istenen sonucu vermemesinin suçunu bugün bile daha çok bana yüklüyorsun; oysa durumu değiştirmek düpedüz senin elindeydi. Gerçekten göremedin mi bunu? Ama her şeyi çok iyi anlattın. Ne yalan söyleyeyim, o akşam saatinin tüm bungunluk ve şaşkınlığını şimdi bir kez daha yaşadım, yine bazı anlar serinkanlılığımı yitirmemek için savaşmam gerektiğine inanır gibi oldum, ikimiz adına utandım biraz. Evet, evet, anlattıkların tümüyle doğru. Bir olayın bu kadar güzel anlatıldığını işitmek bir zevk gerçekten.”

“Şey,” diye başladı Plinio, dostunun konuşmasına biraz şaşırmış, sesinde hâlâ biraz kırgınlık ve güvensizlik yankılanarak, “anlattıklarımın hiç değilse ikimizden birini eğlendirmesi sevindirici bir olay. Ancak şunu bilmelisin ki, ben bunları asla eğlence için anlatmadım.”

“Ama,” diye yanıtladı Knecht, “ama görüyorsun sanırım, ikimizin de göğsünü kabartacak gibi olmayan karşılaşmaya şimdi nasıl neşeyle bakabileceğimizi. Doğrusu gülebiliriz bu olaya.”

“Gülmek mi? Neden?”

“Boncuk Oyunu konusundaki becerisini geliştirmek isteyip arkadaşlarından beklediği yakınlığı göremeyen eski Kastalyalı Plinio’nun yaşadığı olay gerilerde kaldı, tümüyle geçmişe karıştı çünkü; adeta gökten düşer gibi karşısına çıkıveren dostu Plinio önünde bütün o Kastalyalı terbiyesine karşın içine düştüğü sıkıntıyı gizlemeyi pek becerememiş, dolayısıyla bu sıkıntı yıllar sonra bugün sanki yüzüne bir ayna tutuluyormuş gibi yine karşısına çıkarılabilmiş o nazik elit oyuncu Knecht’in yaşadığı olay gibi tıpkı. Bir kez daha söylüyorum, Plinio, yaman bir belleğin var, çok güzel aktardın her şeyi, ben senin gibi üstesinden gelemedim. Olayın tümüyle geçmişe karışması ve bizim şimdi ona gülebilmemiz bir mutluluk doğrusu.”

Designori’nin aklı karışmıştı. Magisterin keyfinin yerinde oluşunu hoşça giden ve içtenlikli bir şey gibi algılıyordu, bir alay

havasından alabildiğine uzaktı magisterin sözleri. Ayrıca magisterin neşesinin gerisinde büyük bir ciddiliğin yattığını hissediyordu; ama kendisi olayı anlatırken söz konusu yaşantıdaki burukluğu fena halde yeniden duymuştu; sonra, anlatısı fazlasıyla itiraf karakteri taşımış, ses tonunu öyle kolaycacık değiştirememişti.

Bir ölçüde ikna olmasına karşın yine de duraksayarak, “Belki unutuyorsun,” diye sürdürdü konuşmasını, “anlattığım şey, senin için olduğundan farklıydı benim için. Senin için tatsız bir olaydı en çok, benim içinse bir yenilgi, bir çöküştü, beri yandan yaşamımdaki önemli değişikliklerin başlangıcı oldu. Kurs biter bitmez Waldzell’den ayrılmış, ayrılırken de karar vermiştim, bir daha asla uğramayacaktım buraya. Kastalya’dan ve sizlerden nefret etmeme pek bir şey kalmamıştı. Hayallerim suya düşmüş, sizin aranızda yerim olmadığını görmüştüm, hem bir yerim olduğu da kuruntudan öte bir şey değildi belki; dönekliğe sapsam ve sizin amansız bir düşmanınız kesilmem işten değildi.”

Knecht güler yüzlü, aynı zamanda içe işleyen bakışlarla dostu Designori’ye baktı.

“Şüphe yok,” dedi, “umarım bütün bunları yine bana anlattırır. Ama bugün için, benim gördüğüm kadarıyla şöyle durum: İlkgençlik yıllarımızda seninle dosttuk, sonra ayrıldık birbirimizden, çok değişik yollar izledik; derken yine buluştuk ve buluşmamız senin o talihsiz tatil kursunda gerçekleşti, sen yarı yarıya ya da tümüyle bir dünya insanı, bense biraz kendini beğenmiş, Kastalya töresini kollayıp gözetken bir Waldzell’li olup çıkmıştık; bizi düş kırıklığına uğratan yüzümüzü kızartan bu görüşmeyi bugün yine seninle anımsadık. Gerek kendimiz, gerek o zaman içine düştüğümüz güç durum gözlerimizin önünde canlandı, karşımızdaki manzaraya katlanmasını bildik, şimdi gülebiliyoruz buna, çünkü bugün her şey o zamankinden düpedüz değişik. Ben de açıkça söyleyeyim ki, o zaman üzerimde bıraktığın izlenim karşısında doğrusu neye uğradığımı şaşırmıştım, bayağı tatsız ve olumsuz bir izlenimdi bu; sana ne diyeceğimi, nasıl davranacağımı bilemedim, umulmadık, şaşırtıcı ve meydan okuyan, henüz olgunlaşmamış bir insan olarak kaba ve dünyevî bir hava içinde gözüme göründün. Ben dünyayı tanımayan, as-

linda tanımaya da gönlü olmayan genç bir Kastalyalıydım, sen ise genç bir yabancıydın; neden bizi arayıp sorduğuna, neden bizim burada bir kursa katıldığına hiç akıl erdirememiştim, çünkü elit öğrenci denecek bir yanın kalmamıştı pek. O zaman sen beni, ben seni sinirlendirip durmuştuk. Beni, Kastalya'dan olmayan amatör bir oyuncuyla kendisi arasında belli bir mesafeyi titizlikle korumaya çalışan, burnu havada, adamdan sayılmayacak biri gibi görmen doğaldı. Sen ise bana ilgi ve dostluğum üzerinde sıkıcı, nedensiz ve duygusal hak iddiasında bulunan bir çeşit barbar ya da yarı cahil biri gibi görünüyordun. Kendimizi birbirimize karşı savunuyorduk, birbirimizden nefret etmemize çok bir şey kalmamıştı. Birbirimizden ayrılıp gitmekten başka bir şey yapamazdık, birbirimize verecek bir şeyimiz yoktu çünkü, birbirimize adil davranacak durumda değildik.

Bugünse, Plinio, söz konusu görüşmenin utançla içimize gömdüğümüz anısını tazelemenin üstesinden geldik, o sahneye ve o sahnedeki ikimize gülebiliyoruz bugün, çünkü bambaşka kişiler olarak, bambaşka niyet ve olanaklarla birbirimizi gelip bulduk, duygusallıklardan uzak, bastırılmış kıskançlık ve nefret duyguları olmaksızın, büyüklük taslamaksızın; ne de olsa ikimiz de hanidir koca adamlarız."

Rahatlamış gülümseyen Designori sormadan duramadı: "Ama kesinlikle emin miyiz bundan? Çünkü o zaman da iyi niyetten yoksun sayılmazdık."

"Ben de aynı kanıdayım," diyerek güldü Knecht. "İyi niyetlerimizle birbirimize dayanılmaz ölçüde işkence edip durduk, kendimizi zora koştuk. Birbirimize katlanmak elimizden gelmedi o zaman; birimiz ötekisi için aşına sayılmayacak, rahatsız edici, yabancı ve iğrenç biriydi; yalnızca bir yükümlülük, bir birliktelik kuruntusu bizi bütün akşam o zahmetli komediyi oynamaya zorladı. O zaman, daha ziyaretinden kısa bir süre sonra bunu fark etmiştim. Aramızdaki eski dostluğu olsun, eski düşmanlığı olsun ikimiz de henüz doğru dürüst içimizden söküp atamamıştık. Canlarına okumak varken bunları eşelememiz, şu ya da bu şekilde sürüp gitmelerini sağlamamız gerektiğine inanıyorduk. Onlara borçlu hissediyorduk kendimizi ve borcun neyle ödeneceğinden habersizdik. Doğru değil mi?"

“Sanırım,” dedi Plinio düşünceli düşünceli, “sen bugün de yine biraz fazla nazıksın, ‘biz ikimiz’ diyorsun, ama birbirini arayan ve bulamayan biz ikimiz değildik. Aramak, sevmek denen şey tümüyle benim tarafımdaydı, dolayısıyla düş kırıklığına da, üzüntüye de uğrayan bendim. Bizim o zamanki buluşmamızdan sonra, sorarım, ne değişti senin yaşamında? Hiçbir şey! Benim yaşamımda ise derin ve acılı bir dönüm noktası oluşturdu görüşmemiz, dolayısıyla bu olaya senin gibi gülüp geçemeyeceğim.”

“Bağışla,” dedi Knecht güler yüzle, dostunu yatıştırmaya çalışarak. “Sanırım acele ettim. Ama öyle umuyorum ki, zamanla sen de benimle birlikte söz konusu olaya gülüp geçeceksin, bunu gerçekleştireceğim. Haklısın, o zaman kalbin kırıldı, incindin, ama senin sandığın, hâlâ sanıyor görüldüğün gibi ben değildim bunun nedeni, seninle Kastalya arasında var olan uçurum ve yabancılaşmaydı, öğrencilik yıllarındaki dostluğumuz sayesinde kapatılmış görünen, ama şimdi bütün o korkunç genişlik ve derinliğiyle önümüzde birden açılmış duran uçurum. Suçu benim şahsımda buluyorsan, lütfen suçlamayı açıkça dile getir.”

“Ah, suçlama değil asla. Ama bir şikâyet kesinlikle. O zaman şikâyetime kulak vermedin; öyle görünüyor ki, bugün de kulak verip dinlemek niyetinde değilsin. O zaman gülümseyerek, nezaket göstererek karşılamıştın anlattıklarımı, bugün de aynı şeyi yapıyorsun.”

Designori dostu Knecht’in bakışındaki o büyük dostluk ve yakınlık ifadesine karşın sözünü ettiği şeyi vurgulamaktan bir türlü geri kalmıyordu; hanidir acıyla sırtında taşıdığı yükü şimdi üzerinden atmadan adeta içi rahat etmeyecekti.

Knecht, yüz hatlarındaki ifadeyi değiştirmede. Biraz düşündü, sonunda temkinli bir edayla şöyle dedi: “Galiba seni ancak şimdi anlamaya başladım, dostum. Belki haklısın, bu konuya da değinmeden geçmemeliyiz. Ancak, ilkin sana şunu hatırlatayım ki, şikâyetin üzerine eğilmemi benden bekleyebilmen, böyle bir hakka sahip olabilmen için, şikâyet konusunu bir kez gerçekten açığa vurman gerekir. Ama o akşam konukevindeki söyleşimizde dile getirdiğin bir şikâyet olmadı,

sen de tıpkı benim gibi alabildiğine yiğitlik ve kahramanlık tasladın, sen de benim gibi kusursuz bir insan, hiçbir şikâyeti olmayan biri gibi davrandın. Ama şimdi işitiyorum ki, benden gizli tuttuğun şikâyeti işitmemi, bir maske arkasında sakladığın gerçek yüzünü görmemi yine de içten içe beklemişsin benden. Eh, asla tümüyle değilse de durumu kuşkusuz biraz fark edebilmiştim. Ama senin için kaygılanıp sana acıdığımı gurunu incitmeden nasıl anlatabilirdim ki! Sonra, sana el uzatmam ne işe yarardı, kendi elim boştu bir kez, sana verecek hiçbir şeyim yoktu, ne bir öğüt, ne bir teselli, ne de dostluk, hiçbir şey; yollarımız birbirinden tümüyle ayrılmıştı. Evet, o zaman neşeli halinin ardında gizlediğin hoşnutsuzluk, benim için sıkıcı ve rahatsız ediciydi, iğrençti açıkçası; benden ilgi ve yakınlık bekleyen, buna da hakkı olan bir hava içeriyor, oysa davranışın buna uygun düşmüyordu. Sezebildiğim kadarıyla biraz sırnaşık, biraz çocuksu bir davranıştı bu, sana karşı duygularımda bir soğukluğa yol açmaktan öte bir işe yaramıyordu. Benden dostluk bekliyor, bir Kastalyalı, bir boncuk oyuncusu olmaya kalkıyor, beri yandan kendine hâkim olmaktan işte öylesine uzak bulunuyordun; öylesine acayip, bencil duygulara öylesine kendini kaptırmış bir halin vardı ki! Aşağı yukarı böyleydi işte o zaman senin hakkındaki düşüncem; çünkü Kastalya ruhundan sende adeta hiç eser kalmadığını görüyordum, belli ki temel kuralları bile unutmuştun. Diyelim bu beni ilgilendirecek bir şey değildi; peki, ama ne diye Waldzell'e gelmiş, bizleri dostların gözüyle görüp selamlamak istemiştin? Söylediğim gibi benim için can sıkıcı ve iğrenç bir şeydi bu. Benim canla başla nazik görünmeye çalışmamı bir geri çevirme olarak değerlendirdinse, bunda yerden göğe haklıydın derim. Evet, seni geri çevirdim, içimden öyle geldi, hani dünyaya bağlı biri olduğun için değil, kendine Kastalyalı gözüyle bakılmasını istediğin için. Onca yıldan sonra geçenlerde yeniden çıkıp bizim buraya geldiğinde Kastalyalılık tümüyle üzerinden silinip gitmişti, dünyevî bir halin vardı, Kastalya dışındaki dünyada yaşayan biri gibi konuşuyordun, yüzündeki hüznün, tasa ya da mutsuzluk ifadesini hepsinden çok yadırgadım; ama her şey, tavrın, sözlerin, hatta üzüntülü halin ho-

şuma gitti, güzeldi hepsi, sana yakışıyordu, sana göreydi, beni rahatsız eden hiçbir şey yoktu ortada. Sana kucak açabilir, sana evet diyebilirdim, buna karşı içimde en ufak bir itiraz sesi yükselmezdi, bu kez aşırı derecede nezaket ve centilmenliğe başvurmanın gereği yoktu. Dolayısıyla, hemen bir dost gibi karşıladım seni, sana sevgi ve ilgiyle davranmaya çaba harcadım. Bu kez bir zamankinin daha çok tersiydi durum; bu kez öyleydi ki, sen benim değil, ben senin çevrende dönüp dolanıyordum, talip olan bendim, oysa sen kendini geride tutuyordun. Ne var ki, bizim eyalete çıkıp gelmeni ve eyaletin durumuyla ilgilenmeni, hiç itirazsız Kastalya'ya bağlılık ve sadakatinin bir itirafı gibi görüyordum. Eh, sen de sonunda sana yaptığım kurları cevapsız bırakmadın; şimdi öyle bir noktaya varmış bulunuyoruz ki, birbirimize açılabilir ve umarım eski dostluğumuzu tazeleyebiliriz.

Az önce dedin ki, gençlik yıllarımızdaki karşılaşmamız senin için acı veren bir şey olmuş, benim içinse hiçbir anlam taşımamış. Bu konuda tartışmayalım daha iyi, sen haklı olabilirsin. Ancak, şimdiki karşılaşmamız, sevgili dostum, benim için anlamsız değil, bugün sana söyleyemeyeceğim, senin de hiç tahmin edemeyeceğin kadar büyük bir anlam taşıyor. Kısaca değinmek gerekirse, yitip gitmiş bir dostun dönüp gelişi, dolayısıyla geçmişte kalan bir dönemin yeni bir güç ve yeni bir yüzle dirilip canlanması gibi bir anlam değil yalnız. Benim için her şeyden önce bir çağrı bu; dışarıdan dostça bir el uzatış; sizin dünyanıza götürecektir yolu açıyor önümde, sizinle bizim aramızda bir sentezi gerçekleştirme sorununu, bu eski sorunu yeniden karşıma çıkarıyor; bunun da doğrusu tam zamanıydı. Çağrı bu kez sağır kulaklara toslamıyor, her zamankinden daha uyanık durumda yakalıyor beni, çünkü aslında benim için bir sürpriz oluşturmuyor, yabancı ve dışarıdan gelen, istendi mi buyur edilip içeri alınacak, istendi mi kapı önünde bırakılacak bir şey gibi görünmüyor gözüme, çağrı benim kendi içimden yükseliyor, çok güçlü ve bekletilemeyecek bir isteğe, kendi yüreğimdeki bir sıkıntı ve özleme cevap veriyor. Ama başka bir sefer konuşuruz bunu, geç oldu, ikimizin de dinlenmeye ihtiyacı var.

Az önce benim neşemden, seninse üzüntünden söz açtın, 'şikâyet' dediğin şey için hak ettiğin ilgiyi görmemiş olduğunu, bugün de görmediğini, çünkü şikâyetini gülümsemeyle karşıladığımı belirttin. Burada benim anlamadığım bir şey var. Neden bir şikâyet neşeyle dinlenmesin? Neden neşe dururken ille de üzüntüyle karşılansın? İçin tasa ve kaygıyla dolu olarak beni görmek için Kastalya'ya gelmeden, özellikle bizim neşemizin senin için önem taşıdığı sonucunu çıkarabileceğimi sanıyorum. Ne var ki senin dert ve üzüntünü paylaşmaya yanaşmıyor, bunların bana da geçmesine izin vermek istemiyorsam, bu demek değildir ki, dert ve üzüntüne aldırıyor, onları ciddiye almıyorum. Yüzünde taşıdığın, bu dünyadaki yaşamının ve yazgının damgası olan ifadeyi tümüyle onaylıyorum; sana yakışıyor bu ifade ve sana aittir, her ne kadar ileride değişeceği umudunu taşıyorsam da hoşuma gidiyor, saygı duyuyorum karşısında. Bu ifadenin nereden kaynaklandığını yalnızca sezebilmekteyim, ileride belki bana bundan söz açacak, belki de açmayacaksın, nasıl uygun bulursan artık. Ancak, görebildiğim kadarıyla güç bir yaşam sürüyor gibisin. Ama sana ve senin derdine gereken ilgiyi göstermek istemediğime, gösteremeyeceğime nasıl oluyor da inanabiliyorsun?"

Designori'nin yüzü yine bulutlanmıştı. "Bazen bana öyle geliyor ki," dedi boyun eğerek, "biri ötekine ancak ima yollu çevrilebilen değişik iki dil ve iki ifade tarzı kullanmaktan da öte, tümüyle ve temelden değişik, birbirini asla anlayamayan varlıklarız. Aslında hangilerimiz hiç eksik içermeyen gerçek insanlarız, sizler mi yoksa bizler mi, yoksa ne siz ne de biz mi, bir türlü karar veremiyorum. Öyle zamanlar oldu ki, siz tarikat insanlarına ve boncuk oyuncularına başımı kaldırıp saygıyla, içimde bir aşağılık duygusuyla ve kıskançlıkla baktım, dünya durdukça neşe içinde, dünya durdukça oyununu sürdürüp kendilerine özgü varoluşlarının tadını çıkaran, hiçbir üzüntünün yanlarına sokulamayacağı Tanrılara ya da üstün insanlara bakar gibi tıpkı. Bazen imrenilecek, bazen acınacak, bazen de küçümsenecek kimseler olarak gördüm sizleri, hadım edilmiş, yapay yoldan sürekli bir çocukluk durumunda alıkonulmuş kimseler olarak, tutkulardan uzak, etrafı güzel güzel çitlerle

çevrilmiş, derli toplu oyun ve çocuk yuvası dünyalarında yaşayan insanlar olarak; öyle bir dünya ki, herkesin burnu titizlikle temizlenir, sindirilmesi güç her duygu ya da düşünce bastırılıp susturulur; öyle bir dünya ki, içinde ömür boyu uslu, tehlikesiz, kansız oyunlar oynanır; rahatsız edici her yaşam kımıltısı, her büyük duygu, her gerçek tutku, yürekteki her coşku meditasyon tedavisiyle denetim altına alınır hemen, yolundan saptırılıp etkisiz kılınır. Yapay, kısırlaştırılmış, eğitsel açıdan kırılıp budanmış bir dünya değil mi bu? Yarım ve yalancı bir dünya! Ödleğe, ot gibi yaşar gidersiniz içinde, kötülöklere, tutkulara, açlığa kapalı bir dünya, tadı tuzu olmayan bir dünya, ailelere, annelere ve çocuklara, hatta neredeyse kadınlara yer olmayan bir dünya! İlgüdüsel yaşam meditasyon yoluyla dizgine vurulmuştur; ekonomi, hukuk, politika gibi tehlikeli, yüreklilik isteyen, sorumluluğu kolay üstlenilemeyecek uğraş alanları kuşaklardan beri başkalarına bırakılmıştır; korkak, güzelce korunan, beslenme organlarından yoksun, başkaları tarafından beslenerek pek sıkıcı ödevlerin uzağında bir erkek arı gibi yaşıyor bu dünyanın içinde, böyle bir yaşamın sıkıcı olmaması için de bütün bu bilgince spesiyalitelere oyalanılıyor, heceler ve harfler sayılıp müzik yapılıyor, Boncuk Oyunu oynanıyor; dışarıda ise dünyanın mezbeleliği içinde soluk soluğa koşturan insanlar gerçek hayatı yaşıyor, gerçek işi görüyorlar.”

Knecht, yorulmak bilmeyen güler yüzlü bir dikkatle Designori’yi dinlemişti.

“Sevgili dostum,” dedi temkinli bir edayla. “Konuştuğun sözler öğrencilik günlerimizi, senin o zamanki eleştirilerini ve saldırganlık hevesini bana ne çok anımsattı bilsen! Ancak, bugün o zamankinden değişik bir rol üstlenmiş durumdayım; bugünkü görevim, tarikatı ve eyaleti senin saldırılarına karşı savunmak değil; geçmişte bir ara beni fazlasıyla yormuş böyle bir görevle bugün artık hiç ilginin kalmamış olması benim için çok güzel bir şey. Çünkü az özce yine birini bana yönelttiğin bu olağanüstü saldırılara karşılık bulup verebilmem biraz zor. Örneğin, Kastalya dışında ‘gerçek hayatı yaşayan ve gerçek işi gören’ insanlardan söz ediyorsun. Ve sözlerinin öylesine mutlak, öylesine hoş ve içtenlikli bir yankılanışı var ki, adeta aksi-

yom niteliği taşıyor. Bu sözlere karşı çıkacak biri bayağı küstah-
ça davranmaktan kendini alamayacak, onları söyleyen kişiye,
'gerçek işinin', Kastalya'nın mutluluğunu ve ayakta kalmasını
sağlamak üzere kurulmuş bir komisyonun çalışmasına kısmen
katkıda bulunmak olduğunu anımsatmadan yapamayacaktır.
Ama bir an için şakayı bir kenara bırakalım! Senin sözlerinden
ve bu sözlerin tonundan öyle görüyorum ki, yüreğin bize karşı
hâlâ kin ve nefretle dolu, beri yandan umutsuz bir sevgi, gıpta
ve özlemle dolup taşıyor. Senin için bizler ödleğ kişileriz. Erkek
arılar ya da bir yuvada oyun oynayan çocuklar; ama zaman
zaman sürekli bir neşe halini yaşayan Tanrılar gözüyle baktı-
ğın da oldu bize. Öyle ya da böyle, söylediklerinden şu sonucu
çıkarabileceğimi sanıyorum: Senin üzüntünde, senin mutsuz-
luğunda ya da sen nasıl nitelersen artık, Kastalya'nın kuşkusuz
hiç suçu yok. Senin durumuna yol açan başka nedenler vardır
sanırım. Suç biz Kastalyalılarda olsaydı, senin bugün bize yö-
neltiğin suçlama ve itirazların, çocukluk döneminde seninle
sürdürdüğümüz tartışmalardakilerle aynı olmaması gerekirdi.
İleride seninle yapacağımız söyleşilerde bana anlatacağın daha
çok şey olacaktır ve bir yol bulup seni daha mutlu, daha neşeli
biri yapmanın ya da hiç değilse Kastalya'yla arandaki ilişkiyi
daha bir özgür ve rahat şekle sokmanın üstesinden geleceği-
mizden kuşku yok. Şimdiye dek görebildiğim kadarıyla bi-
zimle, Kastalya'yla, dolayısıyla kendi çocukluğun ve okul döne-
minle hatalı, özgür denemeyecek ve duygusal bir ilişkiyi sür-
dürüyorsun, ruhunu Kastalya ruhu ve dünya ruhu diye ikiye
böldün, asla sorumlu tutulamayacağın şeyler uğrunda kendini
kahredip duruyorsun. Ama sorumlu olduğun daha başka şey-
leri de hafife alıyorsun belki. Sanırım hayli zamandır meditas-
yon egzersizlerine de başvurmadın. Doğru değil mi?"

Designori zoraki bir kahkaha attı. "Ne kadar keskin bir ze-
kân var, dostum! Hayli zamandır mı dedin? Meditasyon büyü-
sünden el çekeli çok, pek çok yıl oldu. Benim için ansızın bu ne
tasa! Buraya, Waldzell'e tatil kursuna geldiğimde bana öylesine
nazik davranıp, dostluk için yönelttiğim istekleri büyük bir ki-
barlıkla geri çevirdiğiniz zaman, içimdeki Kastalyalılığı bun-
dan böyle kesinlikle söküp atmak kararıyla sizlerden ayrılıp

gittim. O gün bugün Boncuk Oyunu'nun yüzüne bakmadım, meditasyonu boşladım, hatta müzikten bile soğudum, uzunca bir süre hiç ilgilenmedim. Bütün bunlara karşılık yeni arkadaşlar edindim kendime, dünyevî haz ve eğlencelerde bana hocalık yaptılar. İçki içip fahişelerle düşüp kalktık, ele geçirebildiğimiz bütün uyuşturucuları bir bir denedik, tüm erdemliliklerin, tüm saygıdeğer nesnelerin, tüm ideallerin tükürdük yüzüne, alaya aldık. Bu aşırılık doğal olarak fazla uzun sürmedi, ama üzerimdeki Kastalya cilasını son zerresine kadar kazıyıp atmaya yetmişti uzunluğu. Ve derken, yıllar sonra kimi anlar bu işte pek ileri gittiğimi, biraz meditasyonla ilgilenmeye çok ihtiyacım olduğunu görüp anladım, ama yeniden böyle bir şeye başvuramayacak kadar da mağrur biri olup çıkmıştım."

"Fazla mağrur mu?" diye sordu Knecht yavaşça.

"Evet, fazla mağrur. Dünyanın içine dalıp gitmiş, bir dünya insanı olup çıkmıştım. Bütün istediğim, dünya insanların birisi olmak, onlar gibi bir hayat sürmekti, onlarınki gibi tutkulu, çocukça, zalim, başıboş, mutlulukla korku arasında titrek alevlerle yanıp duran bir hayat; sizin burada edindiğim becerilerle belli bir rahatlığa ve ayrıcalıklı bir konuma kavuşmayı küçümsüyordum."

Magister Knecht, keskin bakışlarla Designori'yi süzdü. "Ve sen buna katlandın, hem de pek çok yıl, ha? İşin içinden çıkabilmek için başka yollar denemedin mi?"

"Denemez olur muyum," diye itirafta bulundu Designori. "Bugün bile yapıyorum bunu. Öyle zamanlar oluyor ki, yeniden içmeye başlıyor, uyuyabilmek için çokluk türlü uyuşturuculara gereksinim duyuyorum."

Knecht, ansızın yorulmuş gibi bir an gözlerini yumdu, sonra yeniden dostuna dikti. Bir şey konuşmadan yüzüne baktı dostunun, araştırarak, süzerek ilkin ve ciddi ciddi, derken daha bir yumuşak, daha bir güler yüzlü ve şen. Designori notlarında belirttiğine göre, böylesine araştıran, aynı zamanda böylesine sevecen, masum, böylesine yargılayıcı, dostlukla böylesine ıslıl ıslıl, aynı zamanda böylesine bilge bakışlara o zamana kadar kimsede rastlamamıştı; Knecht'in bakışının ilkin aklını karıştırıp onu kızdırdığını, ama sonra yatıştırıp yumu-

şak bir güçle kendisini yavaş yavaş dize getirdiğini itiraf ediyordu. Ama yine de o zaman kendini savunmaktan geri kalmamıştı.

“Beni daha mutlu ve daha neşeli yapacak çareler bildiğini söyledin,” dedi. “Ama bakalım ben böyle bir şey istiyor muyum, hiç sormuyorsun.”

“Hayır,” diyerek güldü Knecht, “bir kimseyi olduğundan daha mutlu ve daha neşeli yapacak gücümüz varsa, bizden böyle bir şey istensin ya da istenmesin, bunu mutlaka yapmamız gerekir. Hem sen ne diye böyle bir şeyi aramayasın, istemeyesin ki? Bunun için buradasın çünkü, bunun için şimdi burada karşılıklı oturmuş konuşuyoruz, dönüp bize gelmenin nedeni bu çünkü. Kastalya’dan nefret ediyorsun, küçümsüyorsun onu; dünyevîliğine ve üzüntüne öyle gururlanıyorsun ki, biraz mantıklı davranıp meditasyona başvurayım da bunları yatıştırıp hafifleteyim demiyorsun. Ama yine de bizlere ve bizim neşemize karşı hissettiğin karşı durulamayacak bir özlem bunca yıl önüne düşüp sana yol gösterdi, sonunda dayanamadın, dönüp geldin bize, aramızda bir kez daha yaşamayı denemek istedin. Ve şunu söyleyeyim ki, tam zamanında geldin bu kez; öyle bir zamanda ki, ben de sizin dünyadan gelecek bir çağrının, önümde açılacak bir kapının özlemiyle yanıp tutuşuyordum. Ama bunu bir dahaki sefer konuşuruz! Bana bazı duygularını açtın dostum, bunun için teşekkür ederim; ve göreceksin, benim de sana itiraf edeceğim bazı şeyler olacak. Vakit geç şimdi, yarın erkenden yola çıkıyorsun; beni ise yeni bir iş günü bekliyor, fazla oyalanmadan gidip yatmalıyız. Yalnız birkaç dakika daha kalmanı rica edeceğim senden.”

Knecht kalkıp pencereye yürüdü, başını kaldırıp yukarılara baktı, rüzgârın önüne katılmış sürüklenen bulutlar arasında koyu ve berrak bir gece göğünden dilimler gördü, yıldızlarla döşenmiş dilimler. Knecht hemen dönüp gelmeyince, Desigiori de doğrulup pencereye yöneldi, dostunun yanına geldi. Magister Knecht, gözleri yukarıda, pencere önünde dikiliyor, sonbahar gecesinin ince ve serin havasını ritmik soluyuşlarla yudumluyordu. Eliyle gökyüzünü gösterdi.

“Gökyüzünden dilimler içeren şu bulutlar ülkesini görü-

yor musun?” dedi. “İlk bakışta insan sanır ki, en karanlık yeri, en derin yeridir gökyüzünün; ama çok geçmeden bu karanlık ve yumuşaklığın yalnızca bulutlardan oluştuğunu, tüm derinliğiyle evrenin ancak buluttan dağların saçaklarıyla fiyortlarında başlayıp sonsuzluğun içerisine dalıp gittiğini ve bu evrende yıldızların yer aldığını anlar, görkemli yıldızların, biz insanlar için aydınlık ve düzeni simgeleyen bu alabildiğine yüce varlıkların. Dünyanın ve gizlerinin derinliği bulutların ve siyahlığın olduğu yerde değildir, derinlik aydınlıkta ve beyazdadır. Lütfen yatmadan önce pek çok yıldızla donanmış bu körfezlere ve boğazlara bir süre daha bak, bu arada kapını çalabilecek düşleri ve düşünceleri de geri çevirme.”

Tuhaf bir şekilde çırpınan bir duygu, acı mı, mutluluk mu olduğu belirsiz bir duygu kımıldandı Plinio’nun yüreğinde. Anımsadığına göre, akıl almayacak kadar uzun bir zaman önce, Waldzell’deki öğrencilik yaşamının o güzelim bulutsuz sabahında ilk meditasyon egzersizlerine de buna benzer sözlerle davet edilmişti.

Boncuk Oyunu üstadı Knecht, “Ve izin verirsen bir şey daha söyleyeceğim,” diyerek yeniden başladı konuşmaya alçak sesle. “Neşe üstüne sana birkaç şey daha söylemek geliyor içimden, yıldızların neşesi, us neşesi, ayrıca bizim Kastalya usulü neşe üstüne. Neşeye karşı sende bir isteksizlik var, belki üzüntü yolunu adımlamak zorunda kalmadan kaynaklanıyor bu; tüm aydınlıklar, keyiflilikler, özellikle bizim Kastalya’daki neşe havası sana sığ ve çocuksu geliyor, ödleğe geliyor beri yandan, bunu gerçeğin korku ve uçurumlarından salt biçim ve kalıpların, salt soyutlanmışlık ve yontulmuşlukların derli toplu ve aydınlık dünyasına kaçıp sığınma gibi görüyorsun. Ama, benim üzüntülü dostum, tatalım ki sırf kurallar ve kalıplarla oynayan ödleğe ve çekingen Kastalyalılar vardır, hatta tatalım ki çoğunluktadır bunlar, böyle olması gerçek neşeyi, gökyüzünün ve usun neşesini değerinden düşürmez, onun parlaklığına zarar vermez hiç. Aramızda kolay memnun olanlar ve yalancı bir neşe içinde yaşayanlar varsa, başkaları da vardır, başka insanlar, neşeleri oyun ve cila olmayan, bir ciddilik ve derinlik içeren kuşaklar da vardır. Ben kendim tanıdım böyle insanlardan bi-

rini, senin de bir vakit Waldzell'de zaman zaman görmüş olacağı bizim eski müzik üstadıydı bu; yaşamının son yıllarında üstatta neşe erdemi öylesine geniş boyutlara ulaşmıştı ki, güneşten kopup gelen ışık gibi kendisinden akıp geliyor, sevecenlik, yaşam kıvancı, keyiflilik, güven ve iyimserlik olarak tüm çevresindekilere yansıyor, söz konusu erdemin parıltısına içtenlikle kucak açan, onu alıp kendi gönüllerine aktaran herkes-te parıldamasını sürdürüyordu. Ben de üstadın ışığıyla aydınlandım, bana da üstat kendi aydınlığından ve kalbindeki pırıltıdan buyur edip verdi biraz, bizim Ferromonte'ye de verdi ayrıca ve diğer bazı kişilere de. Bu neşeye kavuşmak benim için ve benimle daha pek çok kişi için amaçların en yücesi ve en soylusudur. Tarikatı yöneten pederlerden bazılarında da bu erdemi bulabilirsin. Ne bir oyun ne de kendini beğenmişliktir bu neşe, en yüce bilgi, en yüce sevgidir, gerçeği onaylayıştır tümüyle, derin vadi ve uçurumların kenarında uyanık dikilme-ktir; bir erdemdir ermişlerde ve şövalyelerde rastlanan, asla yok edilemeyen, kocayıp ölüme yaklaşıldıkça gücü artan. Güzelde saklı gizdir bu neşe, tüm sanatlardaki gerçek özdür. Yaşamın görkem ve korkunçluğuna dizelerinin raks adımlarıyla övgüler döşenen şair, onu dünya döndükçe duracak bir değer gibi eserlerinde ölümsüzleştiren müzisyen ışığı alıp getirir insanlara, isterse bizleri ilkin gözyaşları ve acılar içinden çekip götürsün, yeryüzündeki sevinci ve aydınlığı çoğaltır. Dizeleri bizi büyüleyen şair yalnızlıklarda yaşayan biridir belki, müzisyen de belki karasevda bir hayalperesttir; bu durumda bile yarattıkları eserler Tanrıların ve yıldızların neşesini paylaşır. Bu kişilerin bize sunduklarının kendilerindeki karanlıklar, acılar ve endişe-lerle ilgisi yoktur, bir lokma saf ışıktır bize sundukları, sonsuza kadar varlığını sürdürecektir neşedir. Yeryüzündeki bütün uluslar ve diller dünyanın derinliğini araştırırsalar, mitlere, kozmogonilere, dinlere dayanarak bu yolda çalışsalar bile, ele geçirebilecekleri en son ve en yüce şey bu neşe olacaktır. Eski Hintli-leri anımsarsın, Waldzell'deki hocamız onlara ilişkin ne güzel şeyler anlatmıştı bize: Çileler, kuruntular, kefareti ödemişler, dünyadan el etek çekmeler içinde yaşamış bir halk; ama zekâsı-nın en son büyük bulguları aydınlıktı ve neşe içeriyordu; dün-

yayı dize getirenlerin ve Buda'nın gülümsemesi neşe içeriyor, gizemli ve derin mitolojilerin kahramanları neşe içeriyordu. Bu mitlerde sözü edilen dünyanın başlangıcında bir tanrısallık vardır, mutluluk saçan, ıslıl ıslıl, bir bahar güzelliğindeki başlangıcında, bir altın çağ oluşturan başlangıcında; ama sonradan hastalanır bu dünya, giderek bozulur, yabanıl ve yürekler acısı duruma düşer, biri ötekisinden daha çok batağa gömülen dört çağın bitiminde, gülüp dans eden Şiva'nın ayakları altında ezilip yok edilecek olgunluğa ulaşır, ama bununla sonu gelmez dünyanın, düşler içinde gezinen Vişnu'nun gülümsemesiyle yeniden canlanıp dirilir, Vişnu'nun oyunbaz elleri çiçeği burnunda, ıslıl ıslıl, güzelim bir dünya yaratıp koyar ortaya. Olağanüstü bir şeydir doğrusu: Başka uluslara taş çıkartacak kadar zeki ve acılara yetenekli bu ulus dünya tarihinin zalim oyununu yaşadı, açgözlülüğün ve ıstırapın dünya kurulalı beri dönüp duran çarkını izledi dehşetle ve utançla, yaratılmış tüm varlıklardaki dayanıksızlığı gördü ve anladı, insandaki hırsı ve şeytansallığı ayrıca, beri yandan saflığa ve uyuma karşı ondaki derin özlemi; ve evrendeki tüm güzellik ve trajediyi anlatan bu mitleri buldu, dünyanın dört çağına ve evrenin yokoluşuna, yozlaşmış dünyanın güçlü Şiva'nın dans eden ayakları altında yıkılıp gidişine, gülümseyen Vişnu'ya, Vişnu'nun uykusuna ve altın Tanrı düşlerinden oyun oynar gibi yeni bir dünya yaratışına ilişkin bu şahane mitleri kafasından bulup çıkardı.

Bizim Kastalya'daki neşemize gelince, o büyük neşenin yalnızca geç bir dönemde ortaya çıkmış küçük bir çeşitlemesidir belki, ama düpedüz yasal bir neşedir. Bilginlik her zaman ve her yerde neşe içermemiştir, oysa içermesi gerekirdi. Bizde bilginlik, gerçeğin bu kültü, güzellik kültürüne sıkı sıkıya bağlıdır, meditasyondan kaynaklanan ruh sağlığına da bağlıdır ayrıca, dolayısıyla neşeyi hiçbir vakit tümüyle yitiremez. Bizim Boncuk Oyunu ise üç ayrı ilkeyi kendisinde birleştirir: Bilim, güzellik kültürü ve meditasyon. Bu yüzden gerçek bir boncuk oyuncusunun neşeyle ağzına kadar dolu olması gerekir, olgun bir meyvenin kendi özsuyuyla dolup taşması gibi tıpkı; her şeyden önce müzikteki neşeyi barındırması gerekir gönlünde, çünkü müzik yüreklilikten başka bir şey değil, dünyanın korkuları

ve ateş çemberleri içinde neşeyle, gülümseyerek yürüyüp gitmekten başka bir şey değildir, bir sungunun tören havası içinde karşı tarafa sunulmasıdır. Benim için önemli olan, öğrencilik yıllarımda sezip kavramaya başladığım bu tür bir neşeydi ve onu artık yitirmemeye, mutsuzluklarda ve acılarda bile elden çıkarmamaya bakacağım.

Gidip yatalım artık, yarın sabah erkenden yola çıkacaksın. Fazla açma arayı, yine gel; kendinden biraz daha bahset bana, ben de sana kendimden anlatacağım, Waldzell'deki bir magisterin yaşamında bile bazı pürüzlerin, düş kırıklıklarının, hatta umutsuz ve şeytanca özlerin bulunabileceğini göreceksin. Ama şimdi gidip yatmadan müzikle doldur kulağını. Yatmadan yıldızlı gökyüzüne bir bakman ve kulağını müzikle doldurman, senin bütün uyku ilaçlarından daha etkilidir." Bunun üzerine piyanonun başına geçti Knecht; serinkanlı ve yavaşçak, Peder Jacobus'un gözde parçası olan Purcell'in sonatından bir cümle çaldı. Altın ışıktan damlalar gibi sessizliğin içine düştü sesler, alabildiğine usulcacık, arada avludaki eski havuzun fıskiyesinden fışkıran suyun ezgisi işitilebiliyordu. Ruhu okşayan sesler yumuşak ve titiz, tutumlu ve tatlı birbirleriyle karşılaşıyor, birbirleriyle iç içe geçiyordu; zaman ve ölümlülüğün hiçliğinde yüreklilik ve neşeyle yol alarak içtenlikli çemberlerini çiziyor, kendilerine ayrılmış kısa süre boyunca odayı ve gecenin bu saatini açıp yayarak dünyayı kapsayacak bir büyüklüğe kavuşuyorlardı. Knecht kendisini uğurladığında konuğunun yüzü değişmiş ve aydınlanmış, gözlerini yaşlar bürümüştü.

Hazırlıklar

Aradaki buzları eritmeyi sonunda başarmıştı Knecht, kendisiyle Designori arasında her ikisine de tazelik ve güç veren canlı bir iletişim ve düşünce alışverişi başladı. Yıllar yılı bir tevekkül ve melankoli havası içinde yaşayan Designori dostu Knecht'e hak vermişti çaresiz: Gerçekten de iyileşmeye, aydınlığa, Kastalya neşesine duyduğu özlemdir ki, onu pedagoji eyaletine çekip getirmişti. Bundan böyle denetleme kurulundaki resmî gö-

revi dışında da sık sık Kastalya'ya uğruyor, Tegularius tarafından kıskanç bir güvensizlikle gözaltında tutuluyordu. Magister Knecht, Designori ve yaşamı üstüne çok geçmeden gereken her şeyi öğrenmişti. İlk açıklamalarından sonra Knecht'in sandığı gibi dostu ne öyle olağanüstü ne de karmaşık bir hayat sürmüştü. Coşkulu ve etkin yaradılışından kaynaklanıp bizim daha önce öğrendiğimiz düş kırıklığını yaşamış, küçük düşmüştü, dünya ile Kastalya arasında bir aracı ve uzlaştırmacı rolünü oynayamayarak çevresinden soyutlanmış, yalnızlık ve üzüntü içinde yaşayan bir kişi olup çıkmış, soyu ve karakterindeki dünyaya ve Kastalya'ya ait parçalardan bir sentezi gerçekleştirememişti. Öyleyken tümüyle başarısızlığa uğramış biri sayılmazdı, yenik düşmüş ve her şeyden el çekmiş yaşarken yine de kendine özgü bir kişiliğin ve yazgının sahibi olabilmisti. Anlaşılan, Kastalya'da eğitim görmesi hiç de beklenen sonucu vermemiş, en azından başlangıçta kendisine çatışmalardan, düş kırıklıklarından, mizacının güç kaldırabileceği bir soyutlanmışlık ve yalnızlıktan başka şey sağlamamıştı. Ve içinde öyle bir duygu uyanmıştı ki, bir kez yalnız kalıp uyumsuzların dikenli yolunda gözlerini açtıktan sonra, çevresinden kendisini iyice soyutlayarak sorunlarını büyültmek uğrunda kendisi de elinden geleni yapmıştı. Özellikle daha üniversitede öğrenciyken ailesi, en başta babasıyla uzlaşmaz bir çatışmanın içine sürüklenmişti. Babası siyasette başta gelen liderlerden biri olmasa da, ailenin Designori ismini taşıyan bütün üyeleri gibi yaşamı boyunca muhafazakâr bir politikayı savunup muhafazakâr partiyi desteklemiş, yenilikçi akımlara cephe almış, toplumdaki mağdur kesimin hak arayışlarına, ekonominin nimetlerinden pay sahibi olmaya yönelik isteklerine karşı çıkmış, isim ve payeden yoksun kimselere kuşkuyla bakmış biri, eski düzene, yasal ve kutsal gözüyle baktığı ne varsa hepsine sadakat ve özveriyle bağlı bir insandı. Bu yüzden, aslında din konusunda herhangi bir gereksinim duymamasına karşın kilisenin bir dostuydu; adalet ve hayırseverlik duygusuna sahip olmayan, çevresindekilere iyilikte bulunmak, yardım etmek istemeyen biri sayılmazdı asla, ama yine de tarlalarını kiralayan ortakçılarının durumlarını düzeltme girişimlerine inatla ve kesinlikle karşı

çıkıyor, bu sert tutumunu sözde mantıksal bir nedene oturta-
rak partisinin sloganları ve programıyla haklı göstermeye çalı-
şıyordu. Gerçekte onu böyle davranmaya iten ne inançtı ne de
mantık, kendi sınıfından kişilere ve aile geleneklerine körü kö-
rüne sadakatten kaynaklanıyordu bu tutumu; zaten belli bir şö-
valyelik ruhu ve şövalyelik onuru, ayrıca modernlik, ilericilik
ve çağdaşlıkla öne çıkan her şeye karşı belirgin bir küçümseme
karakterinin belirgin bir özelliği idi.

Üniversitede öğrenciyken hükümete muhalefetiyle tanınıp
modernizmi savunan bir partiye yanaşarak ona katılan oğlu
Plinio, bu davranışıyla babasını düş kırıklığına uğratmış, kızdı-
rıp sinirlendirmişti. O sıra burjuva-liberal eski bir partinin sola
mensup yeni bir kanadı kurulmuştu, başında da Veraguth
adında bir gazeteci ve milletvekili vardı; kalabalıkları etkile-
yen, parlak konuşmalarıyla tanınmış bir hatipti Veraguth; ateş-
li, kimi vakit kendi şahsına biraz hayranlık duymaktan geri
kalmayan bir halk dostu ve özgürlük kahramanıydı; yükseko-
kulların bulunduğu kentlerde halka açık konferanslar vererek
üniversite gençliğini elde etmeye yönelik girişimleri başarısız
kalmamıştı ve onun safına geçen hayranlar ve taraftarlar ara-
sında genç Designori de bulunmaktaydı. Üniversitenin kendisi-
ni düş kırıklığına uğrattığı, tutunacak yeni bir dal, Kastalya'nın
önemini yitirmiş ahlak görüşünün yerini alacak başka bir şey,
yeni bir idealizm ve program arayan Designori'yi Veraguth'un
konuşmaları büyülemiş, coşkusu, cesur saldırganlığı, zekâsı,
suçlayan davacı tavrı, yakışıklılığı, dili hayran bırakmıştı. De-
signori, Veraguth'un dinleyicilerinden oluşan, partinin ve
amaçlarının propagandasını yapan bir gruba katılmıştı. Babası
durumu öğrenir öğrenmez yola düşüp Plinio'nun yanına gel-
miş, öfkesinden kudurarak o zamana kadar ilk kez oğluna ba-
ğırıp çağırmış, onu komploculukla, babasına, ailesine ve aile
gelenegine ihanetle suçlamış, vakit geçirmeden hatalarını dü-
zelterek Veraguth'la ve partisiyle ilişkisini kesmesini istemişti.
Bu ise bir genci etkilemede uygun bir yöntem değildi; kaldı ki
o sıra kendini din fedailerinin durumuna benzer bir durumda
görmeye başlamıştı bu genç. Babasının bağırıp çağırımlarını
göğüsleyen Plinio, elit okullarda on yıl, üniversitede de birkaç

yıl okuduysa, bunu kendi görüşlerinden, kendine özgü yargılarından el çekip devlet, ekonomi ve adalet konularında ne düşüneceğini ülkenin yönetimini elinde tutan bencil baronlardan öğrenmek için yapmadığını açıklamıştı. Bu açıklamada, büyük halk tribünlerini kendine örnek alan, şahsî çıkar ya da belli sınıfların çıkarı diye bir şey bilmeyen, dünyada tek amaçladığı şey katıksız, mutlak bir adalet ve insanlık olan Veraguth'un okulu yardımını esirgememişti Designori'den. Bunun üzerine babası acı acı gülmüş, oğlunu hiç değilse öğrenimini tamamladıktan sonra erkek işlerine karışmaya ve insanların yaşamıyla adalet konularında soylu ailelerin saygın kuşaklarından daha çok şey bildiği kuruntusuna kapılmamaya davet etmişti; sözünü ettiği soylu ailelerin yozlaşmış bir ferdiydi oğlu ve bu ihanetiyle şimdi onları arkadan vuruyordu. Baba oğul arasındaki tartışma ağızlarından çıkan her sözcükle büyüyüp kızışmış, karşılıklı hakaretler giderek artmış, sonunda baba Designori öfkeden çarpılmış yüzünü sanki bir aynada görmüş gibi soğuk bir utanç duygusuyla ansızın susmuş, bir şey demeden odadan çıkıp gitmişti. Bu olaydan sonra Plinio'yla baba evi arasındaki o masum, teklifsiz ilişki kesinlikle sona ermişti, çünkü Plinio mensup olduğu gruba ve bu grubun yeni liberalizm görüşüne sadakatten ayrılmadığı gibi daha da ileri gitmiş, henüz üniversitedeki öğrenimi sürüyorken Veraguth'un doğrudan bir öğrencisi, yardımcısı ve çalışma arkadaşı, bir iki yıl sonra da damadı olmuştu. Zaten daha önce elit okullarda gördüğü eğitimin sonucu olarak ya da belki Kastalya dışındaki dünyaya ve memleketine yeniden alışmanın güçlükleriyle ruh dengesi bozulan ve yaşamı kahredici bir sorunsallığa bürünen Designori'yi, şimdi bu yeni ilişkiler yumağı hepten tehlikeli, çetin ve nazik bir konuma sürüklemişti. Bu arada Designori değerli bazı şeyler ele geçirmemiş değildi kuşkusuz, bir çeşit inanç örneğinin, politik bir görüş, genç bir kişinin adalet ve ilerici eğilimine cevap veren bir parti üyeliği, ayrıca Veraguth'un şahsında bir öğretmen, bir rehber ve başlangıçta her türlü eleştirinin üstünde hayranlık duyup sevdiği yaşlı bir dost; üstelik bu dost kendisine adeta gereksinim duyuyor, ona değer veriyordu. Yaşamı bir yön kazanmıştı beri yandan, bir hedefe, bir işe, bir misyona ka-

vuşmuştu. Az şey değildi bütün bunlar, ama ona pahalıya mal olmuştu. Bu genç insan baba eviyle dengi arkadaşlar arasındaki atalardan devralınmış doğal konumunun elden çıkıp gitmesine alışmış, ayrıcalıklı bir kasttan kapı dışarı edilmişliğe ve bu kastın düşmanlığına fanatik din fedailerine özgü bir kıvançla katlanmasını bilmiş, ama yine de büsbütün üstesinden gelemediği bazı şeyler kalmıştı geride; en azından çok sevdiği annesini üzdüğü, onu babasıyla arasında hayli tatsız ve nazik bir konuma sürükleyip belki de ömrünü kısalttığı duygusu içini kemirmeye başlamıştı. Annesi, evlenmesinden kısa süre sonra gözlerini hayata yummuştu; annesinin ölümünden sonra Plinio baba evine pek uğramamış, babasının ölümü üzerine de eski bir aile mülkü olan evi elden çıkarmıştı.

Bazı kimseler vardır, yaşamda karşılığı özverilerle ödenmiş bir konumu, bir memuriyeti, bir evliliği, bir mesleği yalnızca bu özveriler yüzünden öylesine sevip benimserler ki, mutluluklarını oluşturur bunlar, kendilerini doyuma kavuşturur. Designori'de ise durum değişikti. Designori partisine ve partinin başındaki kişiye, kendi politik yönüne ve çalışmasına, evliliğine, idealizmine sadık kalmasına karşın bütün bunlara giderek kuşkuyla bakmaya başlamış, zaten tüm varlığı sorunsal niteliğe bürünmüştü. Gençliğin politik ve ideolojik coşkusu zamanla yatıştı; haklı olduğunu kanıtlamak için uğraşıp didinmeler, tıpkı inat için üstlenilen acı ve özveriler gibi uzun vadede mutluluk bağışlayıcı özelliğini yitirdi. Üstelik buna meslek hayatındaki bazı olumsuz yaşantılar ve boşa çıkan beklentiler gelip katıldı; sonunda Veraguth'un safında yer almasının nedeni sahiden yalnız içindeki gerçek ve adalet duygusu muydu, yoksa Veraguth'un hitabet gücünün ve bir halk tribününe benzemesinin, kalabalık önünde sergilediği büyüleyici ve ustalıkla davranışın, çın çın öten sesinin, o erkeksi yaman gülüşünün, ayrıca kızının zekâ ve güzelliğinin en azından yarı yarıya bunda rolü var mıydı, bilemez oldu. Babası Designori'nin kendi mensup olduğu sınıfa gösterdiği sadakatin ve ortakçılara karşı sert tutumunun gerçekten soylu denemeyecek bir görüş açısından kaynaklanmış olduğu kanısı da giderek kesinliğini yitirdi. Ayrıca, iyi ve kötü, haklı ve haksız diye bir şeyden söz edilip edileme-

yeceği konusunda da zamanla kuşku duymaya başlamıştı Designori; belki de insanın kendi vicdanının konuştuğu dil bu konuda tek geçerli yargıydı; eğer böyleyse o zaman kendisi, o zaman Plinio haksız bir konumdaydı, çünkü bir huzur ve rıza duygusu içinde, inanarak ve güvenerek mutlu bir yaşam sürdürdüyü yoktu; güvensizlikler, kuşkular içinde yaşıyordu, vicdanı rahat değildi. Kaba anlamda mutsuz ve yanlış bir evlilik yaptığı söylenemezdi, ama evlilik yaşamı yine de gerilimlerden, sorunlardan ve güçlüklerden geçilmiyordu; belki elinde avcundaki en iyi şeydi bu evlilik, ama işte öylesine yoksunluğunu çektiği huzuru, bahtiyarlığı, masumiyeti ve vicdan rahatlığını kendisine sağlamaktan uzaktı, hayli temkinli davranmasını, serinkanlılığını yitirmemesini gerektiriyor, pek çok çabaya mal oluyordu; beri yandan o şirin ve pek yetenekli küçük oğlu Tito da henüz erken yaşta karısıyla arasında bir çekişmenin, diplomasinin, gönül avcılığının ve kıskançlığın konusu olmuştu; hem annesi, hem babası tarafından el üstünde tutulup baş tacı edilen oğlan giderek annesine yaklaşmış, sonunda annesinin yanında yer almıştı. Bu da Designori'nin yaşamında en son ve öyle görülüyor ki en amansız biçimde hissedilen bir ıstırap kaynağını, bir kaybı oluşturmuştu. Designori söz konusu ıstırapın altında ezilmemiş, sineye çekmiş onu, ıstırap karşısında kendine göre bir tavır belirlemişti, vakur, ama nazik ve güç bir tavidir, hüznle doluydu.

Bütün bunları pek çok ziyaret ve karşılaşmada yavaş yavaş dostundan öğrenen Knecht de, dostuna kendi yaşantı ve sorunlarına ilişkin pek çok şey anlattı; dostunu önce günah çıkartıp ruh durumunun değişmesiyle bundan yine pişmanlık duyarak açıklamalarını geri almak isteyen biri durumuna sokmaktan kaçıyor, samimi itirafları ve özverili davranışıyla dostunun kendisine karşı güvenini pekiştirmeye çalışıyordu. Açıklamalarıyla kendi yaşamını yavaş yavaş dostunun gözleri önüne seriyordu, açık seçik mimarisiyle hiyerarşik düzen içinde görünürde sade, düz bir çizgi izleyen, örnek nitelikte, düzenli bir yaşamdı bu, başarıyla ve takdirle dolu bir kariyer, ama yine de daha çok özveri ve yalnızlıkla dolu çetin bir yaşam. Kastalya dışında yaşayan dostu bu yaşamda yer alan pek çok şeyi doğru

dürüst kavrayamasa da, ana akımları ve temel duyguları anlayabiliyordu; ama hepsinden iyi anlayıp duyumsadığı bir şey varsa, Knecht'in gençliğe, henüz kötü eğitimden geçirilmemiş küçük öğrencilere duyduğu özlem, görkeme yer vermeyen ve sürekli bir temsil zorunluluğunun yer almadığı mütevazı bir etkinliğe, örneğin alt kademedeki okulların birinde bir Latince ya da müzik öğretmeni olarak çalışmaya karşı içinde yaşattığı özlem idi. Hani büyük ölçüdeki açıkkyürekliliğiyle hasta dostunun gönlünü kazanmakla kalmayıp ona kendisine yardım ve hizmet edebileceği düşüncesini telkin etmek, dolayısıyla bunu gerçekten yapma dürtüsünü ona aşılacak da tümüyle Knecht'in tedavi ve eğitim yöntemine uygun düşen bir davranıştı. Gerçekten de Designori kimi bakımdan Magister Knecht'e yardımcı olabilir, belki temel sorunda değilse de, Kastalya dışındaki dünya yaşamının binbir ayrıntısına karşı üstadın duyduğu merakın ve bilme açlığının giderilmesinde bunu yapabildi.

Knecht'in melankolik gençlik dostuna yeniden gülümsemeyi ve gülmeyi öğretmek gibi kolay sayılamayacak bir işi neden üstlendiğini, karşılığında dostunun da kendisine bazı hizmetlerde bulunabileceği düşüncesinin söz konusu davranışta bir rol oynayıp oynamadığını bilmiyoruz. Bunu herkesten çok bilmesi gereken Designori böyle bir düşüncenin rol oynadığı görüşünde değildi. Sonradan şu açıklamada bulundu: "Dostum Knecht'in benim gibi dünyadan el etek çekerek kendi içine kapanmış birini nasıl etkilemeye başladığını düşündükçe, yavaş yavaş daha bir açıklıkla görüyorum ki, büyük ölçüde büyücülüğe dayanıyordu bu ve muzipliğe ayrıca, bunu da söylemeden geçemeyeceğim. Kendi maiyetindekilerin sezemediği kadar muzip biriydi Knecht, oyunla, espriyle, şeytanlıkla dolup taşan biri, sihirbazlıktan, başkasının kılığına girmekten, birden kaybolup insanı şaşırtarak sonra yine ortaya çıkmaktan pek hoşlanan biri. Sanırım Kastalya'daki yöneticileri ilk ziyaretimde beni kendi usulünce etkisi altına almayı, yani beni uyandırıp daha iyi bir konuma getirmeyi kafasına koymuştu. En azından daha ilk saatten başlayarak benim gönlümü kazanmaya çaba harcadı. Neden bunu yaptı, neden benim yükümü yükledi, söyle-

yemeyeceğim. Öyle sanıyorum ki, onun gibi insanlar yaptıklarının çoğunu bilmeden yaparlar, bir refleks olarak adeta; kendilerini ansızın bir görev karşısında bulur, başı sıkışmış birinin yardım çağrısını işitir, hiç durmayıp çağrıya uyarlar. Beni kuşukulu ve ürkek bulmuştu; kendimi kollarına bırakmaya, hele kendisinden yardım dilenmeye asla hazır biri değildim onun için; bir zaman alabildiğine açıkyürekli ve konuşkan olan dostunu düş kırıklığına uğramış ve dış dünyaya kapılarını kapamış durumda bulmuştu; öyle görülüyor ki, özellikle bu engel, bu hatırı sayılır güçlük kendisini cezbetmişti. Ben ne kadar çekingen davrandımsa da o bırakmadı işin peşini ve isteğine de kavuştu. Bu arada aramızdaki ilişkiyi karşılıklı bir ilişki olarak göstermek gibi bir numaraya da başvurmuştu, sanki bir yanda onun, öbür yanda benim gücüm, bir yanda onun değeri, beri yanda benim değerim, bir yanda benim çaresizliğim, öbür yanda onunki vardı. Daha ilk söyleşimizde, Kastalya'ya gelmemi beklemiş, hatta özlemiş olduğunu ima etti. Derken yavaş yavaş bana planını açıkladı, görevini bırakacak ve Kastalya'dan ayrılacaktı; bu arada benim tavsiyelerime, benim yardımına ve ağzımın sıklığına ne kadar güvendiğini belli edip durdu hep, çünkü Kastalya dışındaki dünyada benden başka dostu yoktu açıkladığına göre, hiçbir deneyimi de yoktu. Ne yalan söyleyeyim, bütün bunları onun ağzından işitmek hoşuma gitmiş, kendisine karşı katıksız bir güven duymamda ve kendimi adeta eline teslim etmemde küçümsenmeyecek bir rol oynamıştı. Ona tam anlamıyla inanmıştım. Ama sonradan bütün söylediklerine yine düpedüz kuşkuyla bakmaya başladım, benden gerçekten bir şey bekliyor muydu, bekliyorsa ne ölçüdeydi bu beklenti, söyle deseler asla söyleyemezdim. Beni ele geçirmek için izlediği yöntem masum bir yöntem miydi yoksa diplomatça bir yöntem mi, naif mi yoksa sinsice mi, içtenlikli mi yoksa yapay ve oyunsu mu, bunu da söyleyemezdim. Benden hayli üstün bir kişiydi dostum Knecht, bana çok iyiliği dokundu, dolayısıyla kendimi bu gibi sorunları araştırmaya kalkışacak durumda görmüyordum. Öyle ya da böyle, onun durumunun benimkisine benzediği, ben nasıl onun sevgisine ve yardımına muhtaçsam, onun da benim sevgim ve yardımına muhtaç ol-

duğu kuruntusuna bugün bir iltifattan, insanın gönlünü kazanmaya yönelik hoş bir telkinden başka gözle baktığım yok, beni söz konusu telkinin ağı içerisinde çekip almıştı; ne var ki benimle oynadığı oyunun ne ölçüde bilinçli, önceden düşünülmüş ve kasıtlı nitelik taşıdığını, her şeye karşın ne ölçüde bir naiflik ve doğallık içerdiğini söyleyebilmem olanaksız. Çünkü Magister Josef kuşkusuz büyük bir sanatkârı; eğitim, etkileme, tedavi, yardımseverlik, başkalarının yeteneklerini geliştirme tutkusu öylesine güçlüydü ki, bunları gerçekleştirmede başvurulacak araçları adeta hiç umursadığı yoktu; öte yandan en küçük bir işi bile, kendini tümüyle o işe vermeden yapan biri değildi. Ancak kesin bir şey varsa, o zamanlar bir dost, büyük bir hekim ve yol gösterici kimliğiyle beni elimden tutup bir daha asla bırakmamış, sonunda da beni öylesine uyandırıp sağlığıma kavuşturmuştu ki, daha fazlası beklenemezdi. Sonra ilginç olup kendisine pek uygun düşen bir şey vardı: Görevini bırakabilmesi için benim yardımımı ister, benim Kastalya'ya yönelttiğim çokluk kaba ve naif eleştirilerimi, hatta kuşku ve aşağılamaları serinkanlılıkla, hatta çokluk alkış tutarak dinleyip Kastalya'dan bizzat kurtulmaya savaşıırken, gerçekte beni kandırıp oraya çekti, yeniden meditasyon egzersizlerine başlamamı sağladı. Kastalya müziği ve tefekkürüyle, Kastalya neşesi ve Kastalya mertliğiyle eğitti, yeniden biçimlendirdi beni, sizin özleminizi çekmeme karşın Kastalya'ya işte öylesine yabancılaşmış, öylesine düşman kesilmiş olan beni yine sizlerden biri yaptı, size karşı duyduğum mutsuz sevgiyi mutlu bir sevgiye dönüştürdü."

İşte böyleydi açıklamaları Designori'nin, dostu Knecht'e karşı beslediği hayranlık ve şükran duygusu da kuşkusuz nedensiz değildi. Çocukları ve gençleri bizim emektar ve değerli yöntemlerin yardımıyla eğitip tarikatın yaşam üslubunu kendilerine aşlamak pek güçlük doğurmayabilir; ama ortada ellisine yaklaşmış biri varsa, ne kadar iyi niyetli biri olursa olsun söz konusu kişi için bunun çetin bir iş sayılacağı kuşku götürmez. Doğrusu Designori'nin tastamam, hele örnek gösterilecek gibi bir Kastalyalı olup çıktığı söylenemezdi. Ama Knecht kafasına koyduğu şeyi eksiksiz başarmıştı: Dostunun inadını kırmış, o

acı ve koyu hüznünü dağıtmış, dostunun aşırı duyarlılık ve ürkeklik içine sürüklenmiş ruhunun yeniden ahenk ve neşeye kavuşmasını, bir dizi kötü alışkanlığın atılarak yerlerine iyilerinin geçirilmesini sağlamıştı. Bu arada görülmesi gereken bir sürü iş çıkmıştı kuşkusuz, elbette tümünü Boncuk Oyunu üstadının kendisi yapamazdı; Waldzell'in ve tarikatın elindeki olanakları onur konuğu Designori için devreye soktu, hatta tarikatın yönetim merkezinin bulunduğu Hirsland'dan bir meditasyon hocasını getirtip dostunun yanına kattı; meditasyon hocası, dostunun egzersizlerini sürekli denetim altında tutacaktı. Ancak, tedavi küründe izlenecek planın tümünü Knecht'in kendisi yapıp, uygulanmasıyla şahsen ilgilendi.

Magisterlik görevinin sekizinci yılındaydı ki, Knecht dostu Designori'nin sık sık yinelenen davetlerinden birini kabullenip onu başkentteki evinde ziyaret etti. Tarikatın başındaki Alexander ile arası iyiydi, yönetim kurulunun izniyle bir tatil gününü bu işe ayırdı, pek çok umut bağladığı ziyareti bir yıldır bugünden yarına erteleyip durmuştu, nedeni ilkin dostuna güven duymak istemesiydi biraz, biraz da doğal bir çekingenlik duygusuydu; ne de olsa dostu Plinio'nun Kastalya'ya gelirken o katı hüznü beraberinde getirdiği ve kendisi için pek çok önemli gizi sinesinde barındıran dünyanın kapısından içeri atacağı ilk adım olacaktı bu. Dostunun Designori ailesine ait eski konağı verip karşılığında aldığı modern evin hanımı boylu boslu, gayet zeki, suskun bir kadındı; ama sevimli, şımarık, daha çok küstah bir oğul kadını parmağına dolamıştı, evde her şeyin odak noktası oğlandı adeta, babasına karşı hep haklı çıkmak isteyen mağrur ve aşağılayıcı tavır annesinden kendisine geçmişe benziyordu. Beri yandan, evde Kastalya'ya ilişkin her şeye bir soğukluk ve kuşkuyla bakılmaktaydı; ama yine de görevi kendileri için biraz gizemsellik ve kutsallık içerip efsanevî hava taşıyan magisterin kişiliği karşısında fazla direnemediler. Yine de bu ilk ziyaret pek soğuk ve zoraki bir atmosfer içinde geçti. Knecht daha çok susan, gözlemleyen, olup bitecekleri bekleyen biri gibi davrandı; kadın soğuk, resmî bir nezaket ve içten bir yadsıyıyla karşıladı kendisini, sanki yüksek rütbeli bir düşman subayını evinde misafir eder gibiydi. Evdekiler içinde

en serbestçe davranan oğulları Tito'ydu, belki de şimdiye kadar sık sık benzeri durumlara tanık olmuş, bu gibi durumları gözlemleyip eğlenmiş, ayrıca bunlardan yararlanmıştı. Babası evde gerçekten sözü geçen biri olmaktan çok bu rolü oynayan biriydi. Karısıyla aralarında yumuşak, ihtiyatlı, biraz ürkek, sanki parmak uçlarında yürüyüp giden bir nezaketin varlığı sezilmekteydi, kadının kocasından daha kolaylık ve doğallıkla üstesinden geldiği bir nezaketti bu. Kocasını oğluyla arasında bir arkadaşlık ilişkisi kurmaya çalışıyor, oğlan ise babasının bu çabasını kimi zaman sömürmeye, kimi zaman da arsızca geri çevirmeye alışmış görünüyordu. Kısacası, ailenin her üç üyesi bastırılmış içgüdülerin bunaltıcı bir sıcaklığa boğduğu, masumiyet havasından uzak, sıkıntılı bir birliktelik içinde yaşıyordu, sürütüşme ve ani parlama korkusuyla sürdürülen, gerilimli anların hiç eksikliğinin duyulmadığı bir birliktelik. Davranış ve konuşmaların üslubu bütün evde egemen üslup gibi biraz fazla özen ve yapaylık içermekteydi. Açılmaya çalışılacak gediklere ve olası baskınlara karşı koruyucu duvar ne kadar sağlam, su sızdırmaz ve güvenli şekilde inşa edilirse edilsin adeta yeterli görülüyordu. Knecht'in not ettiği bir başka gözlem de şöyleydi: Yeniden büründüğü neşe ifadesinin büyük bir bölümü Plinio'nun yüzünden yine silinip gitmişti; Waldzell'de, ayrıca Hirsland'daki tarikat yönetiminin konukevinde tehlikeli durumundan ve melankoli havasından neredeyse tümüyle sıyrılıp çıkan bu insan kendi evinde karanlıklar içinde yaşamaya başlamıştı yeniden ve bu haliyle karşısındakini eleştiriye davet ediyor, beriyandan insanda acıma duygusu uyandırıyor. Ev güzeldi, zenginlik ve şımarıklık kokan bir havası vardı, odalardan her biri boyutlarına uygun biçimde döşenmişti, her birinde iki ya da üç rengin bir araya gelip oluşturduğu hoş bir uyum göze çarpıyordu, oraya buraya değerli sanat yapıtları yerleştirilmişti. Knecht bakışlarını sağda solda gezdirdi; ama bütün bu göz ziyafetinin sonunda gördüklerini bir derece fazla güzel, fazla mükemmel, üzerinde fazla titizlikle düşünülmüş buldu, bir oluşum sürecinden yoksundu tümü, olaylara ve yenilenmelere kapalıydı. Derken odalar ve eşyalardaki güzelliklerde de bir büyüün, korunma amacına yönelik bir tavrın sergilendiğini

sezdi. Bütün bu odalar, resimler, vazolar ve çiçekler ahenk ve güzelliğe susamış bir yaşamı kuşatıp ona eşlik ediyorlar, ama aradıkları ahenk ve güzelliği uyumlu bir çevre düzenlenmesinden başka yoldan ele geçiremiyorlardı.

Bir bölümüyle iç açıcı sayılmayacak izlenimler edindiği bu ziyaret sonrasında Knecht, dostunun evine bir meditasyon hocası yolladı. Bu evin tuhaf denecek kadar gerilimli ve yüklü havası içinde bir gün geçirmesi, bazısını hiç arzu etmediği, bazısının da eksikliğini çektiği ve dostu adına elde etmeyi amaçladığı bilgilere kavuşmasını sağlamıştı. Beri yandan, yaptığı ziyaret son ziyaret olmadı, daha pek çok ziyaret izledi bunu, eğitim konusunda söyleşiler yapıldı, küçük Tito hakkında konuşuldu ve konuşmalara Tito'nun annesi de yoğun bir ilgiyle katıldı. Magister Knecht, bu akıllı ve kuşkulu kadının güven ve sempatisini kazandı giderek. Kadın, küçük Tito'nun eğitilmek üzere Kastalya'ya yollanmasının zamanı olduğunu, bunun yapılmasını üzücü bulduğunu bir ara Knecht'in yarı şaka belirtmesine bir suçlama gözüyle bakıp ciddiye almış ve kendini savunmuştu: Tito'nun Kastalya'da gerçekten kabul göreceği son derece kuşkuluydu, gerçi gerekli yetenek vardı kendisinde, ama kolay ele avuca gelir bir çocuk değildi. Doğrusu kendisinin ne istediğine bakmadan Tito'nun yaşamına böyle bir müdahalede bulunmayı aklından geçiremezdi; nitekim Tito'nun babasının bir zaman bu yoldaki bir girişimi düpedüz sonuçsuz kalmıştı; beri yandan ne kendisi, ne kocası eski Designori ailesinin bir ayrıcalığına oğulları adına sahip çıkmayı düşünmekteydi, çünkü gerek kayınpederiyle, gerek eski ailenin tüm geleneğiyle bağlarını koparmışlardı. Ve en sonunda acılı bir gülümsemeyle eklediğine göre, koşullar şimdikinden tümüyle değişik de olsa çocuğundan yine ayrılmaya yanaşmayacaktı; çünkü hayatı yaşanmaya değer kılacak ondan başka kimsesi yoktu. Daha çok istemeyerek söylenmiş bu son söz Knecht'i hayli düşündürdü. Demek içindeki her şeyin öylesine kibar, görkemli ve uyumlu görüldüğü güzelim ev, kocası, politik etkinliği, mensup olduğu parti, bir zaman kendisine adeta taptığı babasından kalan miras, bütün bunlar kadının yaşamını anlamlı ve değerli kılmıyor, bunu yalnızca oğlu sağlayabiliyordu. Ve oğlunun iyiliği

için kendisinden ayrılmaya yanaşmıyor, onun evde ve aile yaşamlarında hüküm süren alabildiğine berbat ve elverişsiz koşullarda yetişmesine gönlü razı geliyordu. Onun gibi zeki, onun gibi görünürde serinkanlı ve entelektüel bir kadın için doğrusu şaşırtıcı bir itiraftı bu. Knecht, kadına da kocası gibi dolaysız bir şekilde yardım elini uzatamazdı, zaten böyle bir girişimde bulunmayı aklından geçirdiği yoktu. Ama Knecht'in seyrek ziyaretleri ve Plinio üzerindeki etkisi ailenin yaşamındaki çığrından çıkmış çarpık koşullara biraz ılımlı bir hava getirdi, iyiye doğru bir çağrı oluşturdu bu koşullar için. Her ziyaretinde Knecht'in evdeki nüfuz ve otoritesi biraz daha arttı; ne var ki bu dünya insanların yaşamını daha yakından tanıdığı ölçüde söz konusu yaşamın karşısına çıkardığı bilmeceler de çoğaldı. Ancak, Magister Knecht'in başkentteki ziyaretlerine ve orada görüp yaşadıklarına ilişkin bilğimiz pek az, dolayısıyla buraya kadar yaptığımız açıklamalarla yetinmemiz gerekiyor.

Knecht'in Hirsland'daki tarikat yönetiminin başındaki Alexander adındaki kişiye olan yakınlığı, resmî görevinin gerektirdiği sınırların dışına taşmamıştı pek. Knecht, Üstat Alexander'i yalnızca yüksek eğitim kurulunun Hirsland'da yapılan genel toplantılarında görüyordu; bu toplantılarda da Alexander çokluk sadece bir formalite, bir süs niteliği taşıyan işlerle ilgileniyor, meslektaşlarını karşılıyor ya da uğurluyor, asıl iş, kurulu yönetme işiyse sözcüye kalıyordu. Knecht göreve başladığında tarikatın çoktan saygıdeğer bir yaşa ulaşmış olan önceki yöneticisi, Magister Ludi'nin pek sevdiği biriydi, ama aralarındaki uzaklığın azalmasına fırsat verecek hiçbir davranışta bulunmamıştı. Knecht için neredeyse bir insan, belli bir kişi olmaktan çoktan çıkmıştı, bir Yüce Rahip, bir liyakat ve vakar simgesi, suskun bir doruk ve taç olarak tüm tarikat yapısının ve tüm hiyerarşinin üstünde süzülüp durmuştu. Bu pek saygın kişinin ölümünden boşalan yere tarikatın yönetim kurulunca Alexander seçilmişti. Yıllar önce tarikat yönetiminin göreve yeni başlayan bizim Knecht'in yanına verdiği meditasyon hocasıydı Alexander. O günden beri Magister Knecht bu örnek insanı hayranlık ve şükran duygusuyla sevmişti. Beri yandan, Alexander de her Tanrının günü kendisiyle ilgilenip adeta günahı-

nı çıkardığı süre içinde Boncuk Oyunu üstadını kişiliğiyle, davranışlarıyla yakından izleyip tanıma fırsatını ele geçirmiş, bu da Üstat Knecht'i sevmesine yetmişti. Alexander tarikatın başına geçip Knecht'in meslektaşısı olur olmaz ikisi de aralarındaki dostluğun bilincine varmışlar, o vakte kadar su yüzüne çıkmamış bu dostluk somut biçimde kendini açığa vurmuştu, çünkü artık sık sık birbirlerini görüyor, ortak bir çalışma içinde bulunuyorlardı. Kuşkusuz, bu dostluk ortak gençlik yaşantıları içermediği gibi, gündelik yaşam da bu dostluğun kapsamı dışında bulunuyordu; birbirlerine karşı duydukları bir sempati niteliği taşıyan dostluğun dışavurumları eskisinden biraz daha sıcak selamlaşmalar ve vedalaşmalarla, birbirlerini biraz daha eksiksiz, biraz daha çabuk anlamalarla, ayrıca toplantı aralarında birkaç dakikalık sohbetlerle sınırlı kalmaktaydı.

Her ne kadar tarikat üstadı da denen tarikat yöneticisi, tarikatın anayasasına göre kendi meslektaşlarının, yani magisterlerin üstünde bir konumu elinde bulundurmuyorsa da, geleneksel bakımdan durum farklıydı, tarikat geleneğince tarikat üstadı en üst yönetim kurulu toplantılarına başkanlık ediyordu ve son zamanlarda tarikatta meditasyonun ve dünyadan soyutlanmışlığın ağırlık kazanmasına paralel olarak tarikat üstadının otoritesi de artmıştı, ama bu artış Kastalya dışında değil, yalnızca hiyerarşi ve eyalet içindeydi. Eğitim dairesinde tarikat üstadıyla Boncuk Oyunu üstadı giderek Kastalya ruhunun gerçek iki seçkin kişisi ve temsilcisi konumuna yükselmişti; Kastalya öncesi dönemlerden kalma çok eski disiplinler olan gramerin, astronominin, matematiğin ya da müziğin yanı sıra meditasyona dayalı ruh disiplini ve Boncuk Oyunu da nihayet Kastalya için gerçek anlamda belirleyici değerlerdi. Dolayısıyla, her ikisinin temsilcisi ve yöneticisi arasındaki dostluk ilişkisi önemsiz sayılmazdı. Her ikisi için de paye ve liyakatlerinin bir onayı demekti, değerlerinde bir yücelme anlamını taşıyordu, yaşamlarındaki sıcaklık ve hoşnutluğa fazladan bir katkıydı, Kastalya dünyasının derinliklerinde yatan her iki zenginliğe, kutsal değerlere ve güçlere kendi şahıslarında somutluk kazandırarak başkalarına örnek olma görevlerinin yerine getirilmesine yönelik ekstra bir teşvikti. Yani Knecht için fazladan bir yü-

kümlülüktü bu, her şeyden vazgeçip duvarda açacağı bir gedikten yeni ve değişik bir yaşam çevresine adım atmak için gönlünde zamanla büyüyüp güçlenmiş eğilime karşı duran ek bir nedendi. Ama yine de bu eğilim durmadan gelişimini sürdürüyordu. Knecht'in ilk kez tam olarak bilincine varmasından bu yana –magisterliğinin altıncı ya da yedinci yılındaydı belki– eğilim giderek güçlenmiş ve “uyanış” fikrinin bir adamı olan Knecht bilinçli yaşam ve düşüncelerinin kapısını söz konusu eğilime aralamıştı. O gün bugün diyebiliriz ki, ileride görevinden ve Kastalya'dan ayrılacağı düşüncesi kendisine yabancı değildi, bazen bir mahkûmun günün birinde özgürlüğüne kavuşacağına inanması, bazen de ağır hasta birinin öleceğini bilmesi gibiydi tıpkı. Kastalya'ya dönüp gelmiş gençlik arkadaşı Plinio'yla ilk söyleşisinde bu düşünceyi ilk kez açığa vurmuştu, belki suskunluğa gömülüp kendi içine kapanmış dostunun güvenini kazanmak ve onu konuşturmak amacıyla yapmıştı bunu; ama belki de böyle bir düşünceyi ilk kez bir başkasına açıklamakla yeni uyanışı, yaşam karşısındaki yeni tutumu için bir sırdaş aramış, dünyaya doğru ilk hamleyi yapmak istemiş, söz konusu tutumun gerçekleşmesi yolunda ilk adımı atmıştı. Knecht'in şimdiye kadarki yaşam biçimini üzerinden sıyırıp atma ve gözünü karartıp yeni bir yaşam biçimini üstlenme isteği, Designori'yle ilerdeki söyleşilerinde kesin bir karara dönüşmüştü. Bu arada yalnız hayranlıkla değil, hastalığından iyileşip ayağa kalkan birinin şükran duygusuyla kendisine bağlı Plinio'yla dostluğu titizlikle geliştirip derinleştirdi ve bu dostluğa kendisini dış dünyaya, bu dünyanın bilmecelerle yüklü yaşamına iletecek bir köprü gözüyle baktı.

Magister Knecht'in dostu Tegularius'u ancak çok sonradan sırrına ortak edip Kastalya'dan ayrılma planını kendisine açıklaması bizim için sürpriz değil. Knecht, dostluk ilişkilerinden her birini ne kadar iyi kalpli ve babacan bir tutumla sürdürmüşse, o ölçüde bağımsız ve diplomatça davranmış, bunların tümünü göz önünde tutup izleyecekleri seyri belirleyebilmişti. Şimdi Plinio'nun yeniden yaşamına girişiyle Fritz Tegularius için ortaya bir rakip çıkmıştı, Knecht'ten ilgi ve sevgi bekleyen yeni-eski bir dost; Tegularius'un ilkin buna şiddetli bir kıskanç-

lıkla tepki göstermesi Knecht için pek şaşırtıcı bir şey değildi kuşkusuz. Hatta bir süre için, yani Designori'nin tamamen güvenini kazanıp onun kendine gelmesini sağlayıncaya kadar Tegularius'un surat asıp kendini geriye çekmesi magisterin daha çok işine gelmiş olabilir. Ama uzun vadede bir başka düşünce daha önemliydi: Waldzell'i ve magisterlik payesini usulcacık üzerinden sıyrıp atma isteğini Tegularius'a nasıl benimsetebilir, onun buna alışmasını nasıl sağlayabilirdi? Knecht bir kez Waldzell'den ayrıldı mı dostu kendisini artık göremeyecekti; onu da alıp izleyeceği dar ve tehlikeli yola koyulmak, dostu beklenenin tersine böyle bir şey için gereken heves ve cesareti gösterse bile düşünülecek gibi değildi. Knecht, niyetini dostu Fritz'e açıklamadan hayli uzun süre düşünüp taşındı ve duraksadı. Ama Kastalya'dan ayrılma kararının kesinlik kazanması üzerine daha fazla beklemeyerek sırrına ortak etti Fritz'i. Dostuna son ana kadar hiçbir şey söylememek, adeta ondan habersiz birtakım planlar yapıp adımlar atmak mizacına pek aykırı düşen bir davranış sayılacaktı; ne de olsa yapılan planların, atılan adımların sonuçlarına dostu da katlanmak zorundaydı. Belki Plinio'yu olduğu gibi Fritz'i de kendisine yalnızca sır ortağı değil, aynı zamanda gerçek ya da hayalî bir yardımcı ve suç ortağı yapmayı amaçlıyordu Knecht, çünkü insanın etkin rol oynaması baş gösterecek durumlara katlanmasını kolaylaştırırdı.

Knecht'in Kastalya varlığının yakında yıkılıp gideceğine ilişkin düşüncelerini dostu hanidir biliyordu, Knecht'in kendisine açıklamak istediği ve kendisinin de kavrayabildiği kadarını kuşkusuz. Dostuna açılmaya karar verirken bu düşüncelerden yola koyuldu Knecht. Kendisine bir mahremiyet havası içinde yapılan bildirimler karşısında dostu Fritz'in beklediği gibi pek üzülmeyeceğini görerek hayli rahatladı; bir magisterin magisterlik paye ve onurunu yöneticilere geri vermesi, Kastalya'nın tozunu toprağını ayaklarından silkip atarak kendi beğenisine göre bir yaşam seçmesi dostunun hoşuna gitmiş, onu eğlendirmişe benziyordu. Her türlü standardizasyonun düşmanı olan başına buyruk Tegularius, her vakit yönetime karşı bireyin safında yer almıştı; resmî otoriteyle savaşıp onu zekice yenilgiye uğratmak, onunla dalga geçmek, ona bir oyun oynamak

için bir fırsat çıktı mı asla kaçırmazdı. Fritz'in tavrı nasıl bir yol izleyeceğini göstermişti Knecht'e; rahat bir nefes alarak, içten içe gülerek hemen dostunun tepkisini benimsedi. Bütün yapı-lacak şeyin Kastalya yönetimine ve bürokrasiye bir oyun oyna-mak olduğunu düşünen Fritz'in görüşüne dokunmadı, dostunu bu oyunda bir sır ortağı, bir çalışma arkadaşı yaptı, komploya katılanlardan biri rolünü verdi kendisine. Dostu Fritz, Knecht'in yönetim kuruluna sunulacak bir başvuru dilekçesi üzerinde çalışacaktı; görevinden ayrılma düşüncesini magister-de uyandıran bütün nedenler dilekçede sayılıp dökülecek, bir bir açıklanacak ve dilekçenin hazırlanıp son şeklinin verilme-siyle de Tegularius ilgilenecekti. Her şeyden önce Kastalya'nın doğuşuna, gelişip büyümesine ve şimdiki durumuna ilişkin olarak Knecht'in tarih görüşünü Fritz'in ilkin kabullenmesi ge-rekiyordu; sonra da tarihsel dokümanlar toplanacak ve Knecht'in istek ve önerilerinin haklılığı bu dokümanlarla ka-nıtlanacaktı. Şimdiye kadar pek yüz vermediği bir alanda çalış-sacak, tarihle uğraşacak olması Fritz'i pek rahatsız etmez görü-nüyordu. Knecht, dilekçenin hazırlanması konusunda ne yap-ması gerektiğini hiç vakit geçirmeden Fritz'e anlattı. Fritz Teg-ularius da, böyle alışılmamış tek kişilik girişimlerde pek kolay üstesinden geldiği bir şevk ve inatla işe sarıldı. Yönetim başın-daki kodamanların ve hiyerarşik düzenin sağlamlığı su götü-ren kusurlu taraflarını gözler önüne serme ya da en azından söz konusu kodamanları ve düzeni provoke etme fırsatını ken-disine kazandıracak çalışmalar, inatçı bir individüalist olan Te-gularius'a büyük bir haz sağladı.

Dostunun çabalarından bir sonuç çıkacağına pek inanma-yan Knecht, çalışmalardan duyduğu hazzı da onunla pek pay-laşamıyordu. Şimdiki konumunun ayak bağlarından yakasını kurtarmayı ve ileride bekleyen işler için kendisini özgür kılma-yı kafasına koymuştu; ama kesinlikle biliyordu ki, ne yöneti-min başındakileri mantıksal nedenlerle yenilgiye uğratabilecek, ne de bu konuda yapılması gereken işlerden bir bölümünü Te-gularius'un üzerine yıkabilecekti. Henüz beraber oldukları sü-re boyunca dostu Tegularius'un belli bir işle oyalandığını ve dikkatinin değişik bir konu üzerinde toplandığını görmek yine

de kendisini sevindirmektedir. Bir sonraki buluşmalarında dostu Plinio'ya bundan bahsetti ve şu sözleri ekledi ardından: "Dostumuz Tegularius şu anda bir işin peşinde; senin yine ortaya çıkışınla kaybettiğine inandığı ayrıcalıkların acısını çıkarıyor. Kıskançlığından neredeyse kurtulmuş durumda, meslektaşlarıma karşı tasarladığım bir eylemde bana yardım etmesi kendisine iyi geldi, adeta onu mutlu kıldı. Ama doğrusunu istersen, Plinio, onun çabalarından bir şey çıkacağına inandığım yok; ele geçecek tek sonuç, bu çabaların kendisine sağlayacağı yarar olacak. Bizim en üst düzey yöneticilerin kendilerine sunulması düşünülen bu dilekçeye olumlu yanıt verecekleri düpedüz olasılık dışı, hatta olanaksız; en fazla bana sert kaçmayan bir uyarı ve paylamayla karşılık vereceklerdir, o kadar. Niyetlerimin gerçekleşmesini önleyecek engel, bizim hiyerarşik düzenin temel yasasıdır ve ne kadar inandırıcı nedenlere dayandırılrsa da, bir dilekçe üzerine yönetimin kendi Boncuk Oyunu üstadını görevinden alarak onu Kastalya dışındaki bir işe ataması benim de hiç hoşuma gitmeyecektir. Kaldı ki tarikat yönetiminin başında Üstat Alexander bulunuyor, hiçbir şeyle dize getirilemeyecek bir kişidir kendisi. Hayır, hayır, bu savaş benim tek başıma uğraşıp didinerek kazanmam gerekiyor. Ama bırakalım da Tegularius o keskin zekâsıyla şimdilik bir şeyler yapsın! Bu bize biraz zaman kaybettirecek, o kadar. Ama bu zamanı da kaybetmem gerekiyor; yapılacak bütün işleri yoluna koyup buradan öyle gitmeliyim ki, ayrılışım Waldzell için bir sakınca doğurmasın. Ancak, senin de bu arada benim için sizin orada kalacak bir yer bulman, bir iş sağlaman gerekiyor, isterse çok küçük bir iş olsun, fark etmez; gerektiğinde bir müzik öğretmenliğine de razıyım, yeter ki bir başlangıç olsun, ilerisi için bir basamak yapayım kendime."

Böyle bir işin pekâlâ bulunabileceğini belirten Designori, gerektiğinde kendi evinin dostu Knecht'e açık olduğunu, evinde dilediği kadar kalabileceğini belirtti. Ancak, Knecht böyle bir öneriyi benimsemeye yanaşmadı.

"Hayır," dedi, "misafirlikle işim yok benim, çalışmak istiyorum. Senin evinde kalmam ne kadar hoş bir şey de olsa, birkaç günden fazla sürdü mü evdeki sürtüşmeleri ve sorunları

daha da artırmaktan başka işe yaramayacaktır. Sana çok güvenim var, eşin de ziyaretlerime alışmış durumda, güler yüzle karşılıyor bunları; ama bir ziyaretçi ve Magister Ludi değil de bir kaçak ve sürekli bir konuk olarak evinize geldim mi, işin rengi hemen değişecektir.”

”Sanırım biraz ince eleyip sık dokuyorsun,” diye karşılık verdi Plinio. ”Bir kez buradan kurtulup başkentte yaşamaya başladıktan sonra çok geçmeden sana layık bir işe kavuşacağına, en azından yüksekokulların birinde bir öğretmen olarak çalışmaya başlayacağına kesin gözüyle bakabilirsin. Elbet bu gibi şeyler zaman ister, sen de biliyorsun. Beri yandan, senin için herhangi bir girişimde bulunabilmem, senin ilkin buradan ayrılmanı zorunlu kılıyor kuşkusuz.”

”Ona ne şüphe,” dedi Magister Knecht. ”Kararımın o vakte kadar gizli kalması gerekiyor. Buradaki yetkili makamdan habersiz, burası karar vermeden sizin oradaki makamların hizmetinde çalışmam elbette. Ne var ki, başlangıçta hiç de resmî bir iş aradığım yok. Gereksinimlerim fazla değil, senin tasarlayabileceğinden de az belki. Bir odacık ve günlük ekmeğim, ama hepsinden önce öğretmen ve mürebbi olarak bir iş, bir görev, kendileriyle beraber olabileceğim, kendilerini eğitebileceğim bir ya da birkaç öğrenci, o kadar. Bir yüksekokulda çalışmayı pek düşündüğüm yok. Bir evde bir oğlana öğretmenlik yapmak ya da bunun gibi bir şey, yüksekokulda çalışmak kadar, hatta daha da çok memnun edecektir beni. Aradığım, gereksindiğim şey basit ve doğal bir iş, bana ihtiyaç duyan bir insan. Bir yüksekokulda görevlendirilmem beni yine başından başlayarak geleneksel, kutsal ve mekanikleşmiş bir devlet çarkı içine yerleştirecektir, oysa benim istediğim tam tersi bunun.”

Bunun üzerine Designori, bir süredir kafasından geçirip durduğu bir düşünceyi çekine çekine açtı dostuna.

”Bir öneride bulunacağım,” dedi. ”Ve senden ricam, en azından önerime kulak verip dinlemen ve üzerinde düşünmen. Bakarsın kabul edebileceğin bir öneridir, o zaman sen de bana bir hizmette bulunmuş sayılırsın. Burada beni konuk ettiğin o ilk günden beri pek çok bakımdan bana hayli yardımın dokundu. Nasıl yaşadığımı öğrendin, evimi gördün, evdeki durumu

biliyorsun. İyi denemez, ama yıllardan beri de hiç şimdiki kadar iyi olmadı. Beni en çok uğraştıran sorun, oğlumla aramızdaki ilişkidir. Nazlı büyütölmüş, arsız bir çocuk; evde kendisine ayrıcalıklı, el bebek gül bebek bir konum sağladı, buna da biz ön ayak olduk, kolaylaştırdık işini, daha küçükken gerek annesi, gerek ben pervane gibi çevresinde dönüp durduk. Derken o annesinin safına geçti ve kendisini eğitmekte başvurabileceğim tüm olanaklar zamanla bir bir koparılıp elimden alındı. Biraz çarçur olmuş yaşamımdaki pek çok şey gibi bunu da sineye çektim. Her şeyi gözden çıkarmıştım. Ancak, senin sayende biraz belimi doğrultabildiğim şu sıra, içimde yeniden bir umut yeşerdi. Lafı nereye getirmek istediğimi anlıyorsundur; okulda güçlüklerle karşılaşan Tito'nun bir süre kendisine sahip çıkacak bir öğretmene, bir eğiticiye kavuşmasının hayli olumlu sonuçlar doğuracağını düşünüyorum. Benimkisi bencil bir öneri, farkındayım; böyle bir görevin sana cazip gelip gelmeyeceğini de bilmiyorum. Ama senden aldığım cesaretle böyle bir öneriyi dile getirdim işte."

Knecht gülümsedi, elini uzattı dostuna.

"Teşekkür ederim, Plinio. Bundan daha çok hoşuma gidecek bir öneri olamazdı. Ancak eksik olan bir şey var: Eşinin rızası. Ayrıca, oğlunuzu bir süre için tamamen benim elime teslim etme konusunda kesin karar vereceksiniz. Tito'ya söz geçirebilmem için, baba evinin onun üzerindeki günlük etkisinin safdışı bırakılması gerekiyor. Eşinle görüşüp bu koşulu kabul etmeye kendisini ikna etmelisin. İhtiyat ve temkinle çözümlemeye bak işi; karar vermekte de acele etmeyin."

"Peki, Tito'yu adam edebileceğine inanıyor musun?" diye sordu Designori.

"Neden olmasın? Soylu bir aileden geliyor, anne ve babasının üstün yetenekleri var kendisinde; yapılacak tek şey, bu yetenekler arasında bir uyumun sağlanmasıdır. Onda böyle bir istek uyandırmak, daha doğrusu ondaki isteği güçlendirip sonunda bilinçli duruma getirmek görevi de bana düşüyor, ben de bu görevi can ve gönülden üstleniyorum."

Böylece Josef Knecht her iki dostunun da, biri ötekinden tamamen değişik tarzda, kendi sorunuyla ilgilenmesini sağla-

mişti. Başkentte Designori yeni tasarılarla karısının önüne çıkıp bunları ona benimsetmeye çalışırken, Waldzell'de Tegularius kitaplığın küçük çalışma bölmelerinden birinde oturuyor, hazırlanması planlanan dilekçe için Knecht'in uyarılarını dikkate alarak malzeme topluyordu. Dostu Knecht'in okumasını salık verdiği yapıtlar, oltaya takılan iyi bir yem olmuştu kendisi için; tarihle başı hiç hoş olmayan Fritz Tegularius savaşlar döneminin tarihine gönlünü kaptırmış, okuyup incelemekten başını kaldıramıyordu. Eğlenceli işlere olan düşkünlüğüyle iştahı git-tikçe kabarıyor, söz konusu döneme, tarikatın karanlıklar içindeki tarihöncesi dönemine ilişkin belirleyici anekdotlar arayıp buluyordu. Zamanla o kadar çok anekdot derlenmişti ki, aylar sonra çalışmaların ürünü önüne getirilip konan Knecht, bunların arasından ancak onda birini seçip alıkoyarak ötekileri bir yana bırakmıştı.

Bu arada Magister Ludi, başkenti birkaç kez yeniden ziyaret etmişti. Sağlıklı ve kendi içlerinde uyumlu insanların sorunlu ve dertli insanlara kendilerini çokluk kolaycacık kabul ettirmesi gibi, Knecht'e de giderek daha çok güven duyan Bayan Designori çok geçmeden kocasının planlarına evet diyecek duruma gelmişti. Tito'yla ilgili olarak da şunu biliyoruz ki, söz konusu ziyaretlerin birinde kendisine "sen" denmesini istemediğini, herkesin, okuldaki öğretmenlerinin bile ona "siz" diye hitap ettiğini biraz küstahça bir edayla Magister Knecht'e açıklamıştı. Knecht büyük bir nezaket gösterip özür diledi, kendi yaşadığı eyalette öğretmenlerin küçük büyük bütün öğrencilere, hatta çoktan erişkinler arasına karışmış olanlarına bile "sen" diye hitap ettiklerini belirtti. Yemekten sonra da birlikte çıkıp biraz dolaşmalarını, kendisine kenti göstermesini rica etti Tito'dan. Bu gezinti sırasında Tito magisteri eski kentin görkemli bir sokağından da geçirdi; sokakta soylu ve varlıklı patrisyen ailelerin yüzyıllık konakları neredeyse aralıksız sıralanıyordu. Bu sağlam yapılı, dar cepheli, yüksek evlerden birinin önünde durdu Tito, kapının üstündeki bir armayı göstererek sordu: "Bunu biliyor musunuz?" Knecht bilmediğini söyleyince de, "Bu gördüğünüz, Designori ailesinin armasıdır," dedi. "Burası bizim ailenin eski evidir, üç yüz yıl kadar bizim aile barınmış

içinde. Ama biz şimdi hiçbir özelliği olmayan sıradan evlerin birinde oturuyoruz. Peki neden? Çünkü dedemin ölümünden sonra babam bu güzel, görkemli aile evini satmak hevesine kapılmış, moda evlerden birini yaptırmış kendisine, üstelik yaptırdığı ev de o kadar moda değil artık. Böyle bir şeyi sizin aklınız alıyor mu?”

“Eski ev için çok mu üzülüyorsunuz?” diye sordu Knecht güler yüzle. Tito, coşkuyla evet diyerek deminki sorusunu tekrarlardı: “Böyle bir şeyi sizin aklınız alıyor mu?” Bunun üzerine Knecht, “Yakından bakınca insanın aklının almayacağı bir şey gösterilemez,” diye cevapladı. “Eski bir eve diyecek yoktur, eski bir evin yanında bir yenisi olsa da içinden birini seç deseler eskisini seçerdim kuşkusuz. Evet, evet, eski evler güzel ve görkemlidir, hele bu ev gibi cana yakın olursa. Ama insanın kendisinin bir ev kurup çatması da güzel bir şeydir. Rahatçacık, güzel güzel hazır bir yuvaya girip yerleşmek ya da kendine yepyeni bir yuva kurup çatmak gibi bir durumla karşı karşıya bırakılmış çalışkan ve hırslı bir genç adamın, bu iki seçenekten sonuncusunda karar kılmasını anlamak hiç de zor değildir. Kaldı ki ben babanızı tanıdığım kadarıyla, ki ben de onu ilk tanıdığımda henüz sizin yaşıydı, ateşli, atılgan bir çocuktu, evin satılıp elden çıkması hiç kimsenin içini onunki kadar sızlatmamıştır. Babasıyla ve ailesiyle fena halde açtıktı arası; beri yandan öyle anlaşıyor ki, bizim yanımızda, Kastalya’da gördüğü eğitim pek ona göre değildi, en azından serinkanlı davranmasını sağlayamamış, bazı aceleci adımlar atmaktan kendisini alıkoynamamıştı. Bu adımlardan biri de evin elden çıkarılmasıydı kuşkusuz. Böyle yapmakla ailenin geleneğinden, babasından, tüm geçmişten ve bağımlılıklardan yüz çevirmek, bütün bunlara savaş açmak istedi, en azından böyle bir şey düşünmüş olması bana pek aykırı gelmiyor. Ama insanın işine akıl ermez; dolayısıyla bir başka düşünceyi, eski evi satan babanızın bu davranışıyla yalnız aileyi değil, herkesten önce kendi kendisini üzme istediği düşüncesini de pek olasılık dışı görmüyorum. Ailesi kendisini düş kırıklığına uğratmıştı; ilkin onu bizim elit okullara yollamış, bu okullarda bizim usulümüze göre eğitilmesini istemiş, daha sonra eve dönüp geldiğinde de altından

kalkamayacağı işler, istekler ve beklentilerle karşısına çıkmıştı. Ancak, yeter bu kadar psikolojik yorum. Evin satılması en azından babalarla oğullar arasındaki çatışmanın büyük gücünü koyuyor ortaya, nefretin, nefrete dönüşmüş sevginin gücünü. Dinamik ve yetenekli kişilerde bu çatışmayla hemen her zaman karşılaşılır, dünya tarihi bu çatışmanın örnekleriyle doludur. Şunu da söyleyeyim ki, sonradan Designori'nin bir oğlu çıkıp da ne pahasına olursa olsun evi yeniden ailenin mülkiyetine geçirmeyi yaşamının bir amacı yaparsa hiç şaşmam."

"Şey," dedi Tito birden, "sözünü ettiğiniz oğul böyle bir şey yapsa, kendisini haklı bulmaz mıydınız?"

"Onu yargılayacak biri olmak istemem, genç dostum. Tuta-
lım ki genç bir Designori çıkıp soyunun büyüklüğünü, gözleri-
ni dünyaya açarken bu büyüklüğün omuzlarına yüklediği so-
rumluluğu aklına getirdi; var gücüyle kente, devlete, halka,
hak ve hukuka, insanların esenliğine hizmet etmek için çalıştı
ve bu çalışma kendisine öyle güçlü bir konum sağladı ki, evi
yeniden ele geçirmenin üstesinden geldi, o zaman saygı duyul-
acak biri demektir, bize önünde şapka çıkarmak düşer. Ama
hayatta bu ev davasından başka bir amaç tanımadı mı, o zaman
çılgın biri, sevdalanmış biridir yalnızca, tutkuların bir insanı-
dır ve pek olasıdır ki, gençlikteki baba oğul çatışmasının anla-
mını asla kavrayamamış ve bu çatışmayı ömrü boyu, koca
adam olduğunda bile içinde taşıyıp durmuştur. Onu anlayabili-
riz, acıyabiliriz de kendisine, ama böyle birinin soyunun ününe
ün katamayacağı kuşkusuzdur. Eski bir ailenin kendi evine
sevgiyle bağlı olması güzeldir; ama aileyi gençleştirecek, ona
yeni büyüklükler armağan edecek şey, oğulların kendi ataları-
ninkinden daha büyük amaçlar peşinde koşmasıdır."

Bu gezinti sırasında babasının konuğuna dikkatle ve içten-
likle kulak verip dinleyen Tito, daha başka zamanlarda ise ona
karşı soğuk ve inatçı bir tavır takındı; normalde birbirleriyle
pek geçinemeyen anne ve babasının pek önem veriyor görün-
düğü bu adamda, el bebek gül bebek bağımsız yaşamı için teh-
likeli olabilecek bir gücün kokusunu almıştı ve bazen Knecht'e
karşı iyice arsız davrandığı oluyordu. Kuşkusuz her seferinde
yaptığından pişmanlık duyuyor ve hatasını onarmaya çalışıyor-

du, çünkü magisteri pırıl pırıl bir zırh gibi kuşatan güler yüzlü nezaket karşısında kendini zayıf gösterecek bir davranışa kalkışmış olması onuruna dokunuyor, henüz toy ve biraz yozlaşmış yüreğinde karşısındakinin belki de pek sevilip sayılabilecek biri olduğuna ilişkin bir sezgi el altından varlığını sürdürüyordu.

Bir gün Knecht'i evde tek başına oturmuş, işten dönmesi geciken babasını beklerken buldu ve bu yarım saatlik süre içinde aynı sezgi her zamankinden güçlü açığa vurdu kendini. Odaya giren Tito, gözlerini yarı yummuş konuğun hiç kımıldamadan bir heykel gibi oturduğunu gördü; meditasyon yapıyordu konuk, çevresine sessizlik ve huzur saçıyordu. Bunun üzerine Tito adımlarını farkına varmadan yavaşçacık atmaya başladı, parmaklarının ucuna basarak odadan çıkıp gitmek istedi. Ama Knecht gözlerini açtı birden, oğlanı güler yüzle selamladı, doğrulup kalktı ardından, odanın bir köşesinde duran piyanoyu göstererek Tito'ya müzikten hoşlanıp hoşlanmadığını sordu.

Evet, diye cevapladı Tito; ama uzun zaman var ki müzik dersi almamış, egzersizleri de tümüyle boşlamıştı, çünkü okulda pek parlak değildi durumu, öğretmenlerden çekmediği kalmıyordu, ama müzik dinlemekten her zaman zevk almıştı. Bunun üzerine Knecht kapağını açıp piyanonun başına geçti, akordu yerindeydi piyanonun; Scarlatti'nin bir andantesini çalmaya başladı, o günlerde bir Boncuk Oyunu egzersizine temel yapmıştı bunu. Derken durdu, oğlanın can kulağıyla kendisini dinlediğini fark edince, böyle bir Boncuk Oyunu egzersizinin yaklaşık nasıl kurulduğunu kısa cümlelerle açıklamaya koyuldu; çaldığı eseri parçalarına ayırdı, bu konuda başvurulacak analiz yöntemlerinden birkaçını gösterdi oğlana, müziği oyun hiyerogliflerine dönüştürürken izlenecek yollara değindi. İlk defadır ki Tito üstadı bir konuk olarak, özgüven duygusunu incittiğinden kendisine yüz vermediği bilgin bir şöhret olarak değil, kendi işiyle uğraşan, çok incelikli ve titizlik isteyen bir sanatı öğrenmiş, onu ustalıkla icra eden bir kişi olarak görüyordu; öyle bir sanat ki, anlamını ancak şöylece sezebiliyordu Tito, ama eksiksiz bir konsantrasyon ve tam bir özveri isteyen bir sanata benziyordu. Ayrıca, kendisine bu karmaşık şeylerle ilgi-

lenmesi istenecek kadar yetişkin ve zeki biri gözüyle bakılması özgüven duygusunu pekiştirmekteydi. Tito sessizleşti derken, bu bilgin adamdaki neşe ve huzurun hangi kaynaklardan çıkıp geldiğini yarım saatlik süre içinde sezmeye başlamıştı.

Knecht'in bu son zamanda görmesi gereken resmî işler, neredeyse göreve başladığı o zor dönemdeki kadar yoğunluğundaydı. Sorumluluk alanına giren tüm bölümlerdeki çalışmaları örnek durumda geride bırakarak ayrılmak istiyordu Kastalya'dan. Bu amaca gerçekten ulaştıysa da, onun yanı sıra güttüğü amaca erişemedi, kendisi yokken de işlerin yürüyeceğine ya da yerini dolduracak birinin kolaylıkla bulunabileceğine yetkilileri inandıramadı. Zaten bizim en üst düzeydeki makamlarda karşılaşılan bir durumdur her zaman: Magister adeta dorukta ışıldayan bir mücevherdir sadece, pırıl pırıl bir amblem, görev alanının bir sürü karmaşık işlerinin üzerinde süzülüp durur, güler yüzlü bir konuk gibi hafif adımlarla gelir, geldiği gibi de gider çarçabuk, ağzından topu topu iki kelime çıkar, başını eğip bir evet der, bir el kol hareketiyle yapılmasını istediği işe işarette bulunur ve bakarsınız hemen kaybolmuştur ortadan, çoktan emrinde çalışan bir başka memurun yanına varmıştır. Bir müzisyen için enstrümanı neyse, magister için de görev mekanizması odur, söz konusu mekanizma üzerinde gezinip durur elleri, bunun için herhangi bir güce gereksinim duymaz, pek düşünüp taşınması da gerekmez adeta, her şey aslında nasıl olması gerekiyorsa öylece olup biter. Ama bu çarkın içindeki her memur, magisterin bir iş gezisine çıkmasının ya da hasta olmasının ne anlam taşıdığını, hatta yalnızca birkaç saat ya da bir gün için onun yerini doldurmanın ne demek olduğunu bilir. Bir kez daha Vicus Lusorum'un o küçük ülkesini bir baştan bir başa dolaşıp denetlemeden geçiren ve olanca titizliği göstererek öncelikle "gölgesini" pek yakında kendisini hakkıyla temsil edebilecek duruma getirmeye çalışan Knecht, ruhunun şimdiden bu ülkedeki her şeyden çözülüp uzaklaştığını, bu çok iyi düşünüldüğü kotarılmış küçük dünyadaki tüm değerlerin artık kendisini mutlu kılmaya ve cezbetmeye yetmediğini anlamıştı. Waldzell'e ve magisterlik görevine neredeyse şimdiden gerilerde kalmış gözüyle bakıyordu, magisterlik görevi belli bir alandı

adeta, içinden geçip gitmişti, kendisine pek çok şey vermişti bu alan, pek çok şey öğretmişti, ama artık onda yeni güçler oluştu-
racak, kendisini yeni eylemlere yöneltecek gücü gösterebilmek-
ten uzaktı. Beri yandan, Kastalya'dan yavaş yavaş bir çözülüş,
bir veda havasının yaşandığı bu dönemde şunu anlamıştı ki,
buraya yabancılaşıp buradan ayrılmak istemesinin gerçek ne-
deni Kastalya'yı ilerde bekleyen tehlikeleri bilmesi, onun gele-
ceği konusunda kaygılanması değildi kuşkusuz, kendi benli-
ğinde, kendi yüreğinde, kendi ruhunda o zamana kadar boş ve
atıl durumda kalmış bir parçanın var olması ve şimdi bu par-
çanın hakkını arayıp bir doyuma kavuşmak istemesiydi.

Yine aynı dönemde tarikatın anayasasını ve statüsünü bir
kez daha adamakıllı okuyup incelemiş ve görmüştü ki, eyaletten
ayrılması başlangıçta düşündüğü gibi pek zor, hatta gerçekleşme-
si neredeyse olanaksız değildi. Görevini vicdanî nedenlerden do-
layı bırakmasını engelleyecek bir şey yoktu ortada, tarikat üyeli-
ğinden ayrılması için de durum aynıydı; şimdiye kadar bir üye-
nin böyle bir özgürlükten yararlanması seyrek görülmüş, hele en
üst yönetim kademesindekilerden bu yola başvuran kimse çık-
mamışsa da, üyelik yemini yaşam boyu geçerliğini sürdürecekt
diye bir kayıt yoktu. Hayır, atacağı adımı ona bu kadar güç göste-
ren, yasadaki sertlik değil, hiyerarşi ruhunun kendisiydi, yüre-
ğindeki ahde vefa duygusu, yapılan bir anlaşmaya sadakat duy-
gusuydu. Kuşkusuz, gizlice Kastalya'dan kaçıp gitmek gibi bir ni-
yeti yoktu; özgürlüğünü ele geçirebilmek için ayrıntılı bir dilekçe
hazırladı, dilekçeyi kaleme alan sevgili dostu Tegularius'un yaz-
maktan parmakları koptu adeta. Ama Knecht dilekçeden bir şey
çıkacağına inanmıyordu. Kendisini yatıştırmaya çalışıp uyaracak-
lar, belki bir dinlenme gezisine çıkmasını tavsiye edecekler, belki
Peder Jacobus'un kısa süre önce gözlerini hayata yumduğu Mari-
afels'e, belki de Roma'ya gitmesini önereceklerdi. Ama kendisini
koyvermeyeceklerdi Kastalya'dan, giderek daha bir kesinlikle
inanıyordu buna. Onu koyvermek, tarikatın tüm geleneğine ay-
kırı düşecekti. Yönetim böyle bir şeye izin vermekle, isteğinin
haklılığını kabul etmiş sayılacak, Kastalya'daki yaşamın, yüksek
bir mevkide de olsa bazen bir insana yetmeyip özveri ve tutsaklık
anlamını taşıyabileceğini itiraf etmiş olacaktı.

Anlatımızın sonuna yaklaşıyoruz artık. Daha önce değindiğimiz gibi, bu sona ilişkin bilğimiz kimi boşlukları içeriyor ve tarihsel bir anlatıdan çok neredeyse söylence niteliği taşıyor. Çaresiz yetineceğiz bu kadarıyla. Ama Knecht'in yaşamöyküsünün sondan bir önceki bu bölümünü otantik bir belgeyle, bizzat Boncuk Oyunu üstadının tarikat yönetiminin başındakilere kararının gerekçelerini açıklayıp görevinden alınmasını rica ettiği o ayrıntılı yazıyla doldurabilecek olmamız bu bakımdan bizi hayli sevindiriyor.

Ancak şunu ister istemez belirtelim ki, Josef Knecht, hani-
dir bildiğimiz gibi, uzun uzadıya hazırlanmış dilekçeden bir sonuç çıkmayacağına inanmasının yanı sıra, dilekçenin gereken yere sunulmasının ardından keşke böyle bir dilekçe hiç hazırlanmasaydı da ilgili makama yollanmasaydı diye içinden geçirmeye başlamıştı. Diğer insanları başlangıçta bilinçsiz doğal otoriteleri altına alan kimselerin başına gelen onun da başına gelmişti: Söz konusu otoriteye başvurulması, otorite sahipleri için sonuçsuz kalmaz. Dilekçenin hazırlanmasında Tegularius'u kendisine yardımcı ve çalışma arkadaşı yaparak kafasındaki niyetlerin gerçekleşmesine katkısını sağlayan Knecht bundan her ne kadar memnunluk duymuşsa da, şimdi olup biten şey kendi düşünce ve isteklerini aşmıştı. Fritz'i tatlı sözlerle kandırıp ya da aklını çelip bundan böyle bizzat değerine inanmadığı bir işi kendisi için üstlenmeye razı etmişti. Ama sonunda dostu bitirdiği çalışmayı getirip koymuştu önüne; artık ne geri dönebilir ne de çalışmayı bir kenara kaldırıp yetkili makamlara sunmazlık edebilirdi, çünkü birbirlerinden ayrılmalارını böyle bir çalışmayla kendisi için katlanılır kılmak istediği dostunu asıl o zaman darıltmış, düş kırıklığına uğratmış olurdu. Bildiğimiz kadarıyla o sıralar, gözünde neredeyse komediye dönüşmüş "dilekçe" yolunu seçmeyip doğrudan görevini bıraktığını ve tarikat üyeliğinden ayrıldığını açıklamak, Knecht'in niyetlerine daha uygun düşecek bir davranıştı. Ne var ki dostunu düşünmesi, kendisini bir süre daha sabretmeye yöneltti.

Çalışkan Tegularius'un nasıl bir manüskri hazırladığını bilmek sanırız ilginç olurdu. Başlıca kanıt ya da en azından açıklayıcı örnek olarak devşirilmiş tarihî malzemedен oluşuyordu manüskri. Ama içinde gerek Kastalya'daki hiyerarşiye, gerek dünya ve dünya tarihine yöneltilip iğneleyici ve esprili şekilde dile getirilmiş kimi eleştiri cümlelerinin yer aldığını tahmin etmekle pek yanılmış olmayız. Ne var ki, aylar süren olağanüstü sıkı bir çalışmanın sonunda hazırlanmış belge hâlâ var olsa da, ki böyle bir şey mümkün pekâlâ, elimizin altında bulunsa bile, onu okuyucuların bilgisine sunmaktan ister istemez kendimizi alıkoymamız gerekecekti, bizim bu kitap söz konusu belgenin yayımlanmasına uygun yer değil çünkü.

Bizim için önemli olan tek şey, dostunun çalışmasından Magister Ludi'nin ne yolda yararlandığıdır. Knecht, dostu Tegularius'un görkemli bir edayla uzattığı çalışmayı yürekten teşekkür ve övgü sözleriyle alıp kabul etmiş ve böyle bir şeye sevineceğini bildiği için dostundan çalışmayı kendisine okumasını istemişti. Bunun üzerine Tegularius günde yarım saat olmak üzere birkaç gün boyunca bahçede magisterin karşısına oturup pek çok sayfa içeren manüskriyi okumuş, sık sık yüksek sesle gülmüşlerdi. Tegularius için eşi bulunmaz günlerdi doğrusu. Ama okuma işi bittikten sonra Knecht inzivaya çekilmiş, dostunun manüskrisinden bazı bölümleri değerlendirerek tarikat yönetimine yollayacağı dilekçeyi kaleme almaya koyulmuştu. Biz de dilekçe metnini olduğu gibi okuyucuya aktarıyor, herhangi bir açıklamayı gereksiz buluyoruz.

Magister Ludi'nin Eğitim Kuruluna Yolladığı Dilekçe

Çeşitli düşünceler, ben Magister Ludi'yi, özel bir sorunu diğer konuların yanı sıra resmî rapor defterine almayarak bu ayrı ve bir bakıma özel yazıyla yüksek eğitim kuruluna iletmeye yöneltti. Her ne kadar bu yazıyı, kurula sunulma günü gelmiş resmî rapora ekliyor ve üzerinde gereken resmî işlemin yapılmasını sizlerden bekliyorsam da, ona daha çok magister meslektaşlarım için kaleme alınmış bir sirküler gözüyle bakıyorum.

Kurallara sadakatten şaşmayarak görevini yerine getirirken karşılaştığı engellere ya da kendisini bekleyen tehlikelere yönetimin dikkatini çekmek bir magisterin görevleri arasındadır. Diyeceğim, görevimi bütün gücümle yerine getirmeye çalışmama karşın beni bundan alıkoyan bir tehlikenin tehdidi altında bulunuyorum (ya da bulunduğumu sanıyorum); benim kendi içimde yuvalanmış bir tehlike bu, ama yalnızca benden kaynaklanmıyor. En azından, Boncuk Oyunu üstatlığına eskisi gibi elverişli sayılamayacağım duygusunun oluşturduğu manevî tehlikeye hem nesnel, hem benim dışımda varlığını sürdüren bir tehlike gözüyle bakıyorum. Kısaca söylemem gerekirse, görevimi eksiksiz yerine getirecek güce sahip olduğumdan kuşku duymaya başladım; nedeni de görevimin kendisini, ilgilenmem gereken Boncuk Oyunu'nu tehlikeye düşmüş görmekten kendimi alamayışım. Bu yazının amacı, böyle bir tehlikenin varlığını ve bir kez bilincine vardığım tehlikenin beni şimdiki yerimden ayrılıp bir başka yere gitmeye çağırdığını yönetimin dikkatine sunmaktır. İzninizle bunu bir benzetmeye başvurarak açıklayacağım: Adamın biri tavanarasındaki odasında oturmuş, kendini zorlu bir bilimsel çalışmaya vermiştir. Ansızın fark eder, evin alt katlarında bir yangın çıkmıştır. Bu durumda yardıma koşmak benim işim midir, değil midir, çizelgeler, listeler üzerinde çalışmamı sürdürsem daha iyi olur mu, olmaz mı diye düşünmez, hemen aşağıya seğırtip evi yangından kurtarmaya bakar. Ben de işte bizim Kastalya binasının en üst katlarından birinde oturmuş, Boncuk Oyunu'yla uğraşıyor, hepsi de narin, hassas olan enstrümanlarla çalışıyorum; derken içimde bir sezgi aşağıda bir yerde bir yangın çıktığını bana söylüyor, az sonra kokusunu alıyorum yangının, bütün binamızın tehlike içinde olduğunu görüyor, müzik üzerine analiz çalışmalarının ya da oyun kurallarını geliştirmenin sırası olmadığına, hemen kalkıp duman tüten yere seğırtmem gerektiğine inanıyorum.

Boncuk Oyunu ve her şeyle Kastalya kurumu, bizim tarikatımız, bizim bilim ve eğitime yönelik etkinliğimiz, tarikat kardeşlerimizin büyük çoğunluğuna, soluduğu havanın ve üzerinde dikildiği toprağın insana pek doğal gelmesi gibi öylesine doğal geliyor. Bu havanın ve bu toprağın var olmaktan çıkabile-

ceğini, bir gün gelip solunacak havadan yoksun kalınacağını, üzerinde dikildiğimiz toprağın günün birinde ayaklarımızın altından kayıp gidebileceğini içlerinde bir kez olsun aklına getiren yok pek. Neşe dolu küçük ve temiz bir dünyada her türlü tehlikeden uzak yaşamak gibi bir şansa sahibiz. Büyük çoğunluğumuz da bu dünya hep var olmuş, biz de böyle bir dünya içinde gözlerimizi hayata açmışız gibi alabildiğine tuhaf bir sanı içinde yaşıyor. Ben kendim gençlik yıllarımda bu son derece hoş sanı içinde yaşadım, oysa gerçek hiç de yabancım değildi, yani Kastalya'da doğmadığımı, yetkili kişilerce buraya yollanıp burada eğitildiğimi, Kastalya'nın, tarikatın, okulların, arşivin ve Boncuk Oyunu'nun varlığını asla hep böyle sürdürmediğini ve doğanın bir ürünü sayılamayacağını, tarihin geç bir döneminde yaratılmış soylu ve tüm yapay nesneler gibi insan iradesinin ölümlü bir eseri olduğunu biliyordum. Hepsini biliyordum bunların, ama benim için bir gerçeklik taşımıyorlar, kısacası bunları aklıma getirmiyordum, gözlerimi yumup geçiyordum önlerinden ve biliyordum ki, bizim dörtte üçümüzden fazlası bu garip ve tatlı aldanışın içinde yaşayıp ölecektir.

Ama tarikat olmadan, Kastalya olmadan yüzyıllar, binyıllarca yaşanmışsa, ileride de yine böyle bir dönem gelecektir. Ve ben bugün meslektaşlarıma ve yönetim başındaki saygıdeğer kişilere bu durumu, bu küçük gerçeği anımsatıyor ve bir ara gözlerini bizi tehdit eden tehlikelere çevirmeye çağırıyorsam, yani bir peygamberin, bir uyarıcının, tövbeye çağıran bir vaizin pek seilmeyip kolaycacık başkalarının alayına konu olan rolünü üstleniyorsam, tarafıma yöneltilebilecek alayları sineye çekmeye hazırım. Ama yine de öyle umuyorum ki, büyük çoğunluğunuz yazımı sonuna kadar okuyacak, hatta içinizden bazılarınız kimi noktalarda bana hak verecektir. Ve bu da az şey sayılmayacaktır benim için.

Bizim Kastalya gibi bir kuruluş, kendini manevî değerlere adanmış küçük bir devlet, iç ve dış tehlikelerle karşı karşıyadır. İç tehlikeler ya da en azından bunların bazıları bizce bilinmekte, izlenip yok edilmektedir. Elit okullardan ikide bir geldikleri yere geri yolladığımız öğrenciler çıkıyor, çünkü kendilerinde bizim topluluğumuz için onları işe yaramaz ve tehlikeli kılan, kökü

kazınamayacak özellikler keşfediyoruz. Bunlardan çoğunun, öyle umuyoruz ki, bizim buradan geri yollandıkları için fazla değer taşımayan kimseler oldukları söylenemez, Kastalya'daki yaşam için elverişli değillerdir, o kadar. Kastalya dışındaki dünyaya döndükten sonra kendilerine uygun yaşam koşullarına kavuşacak ve hepsi de seçkin kişiler olacaktır. Bizim Kastalya'da uygulanan eğitim bu bakımdan değerini kanıtlamıştır ve genelde bizim buradaki toplulukla ilgili olarak şunu söyleyebiliriz ki, vakar ve disipline önem verir, entelektüel bir üst tabaka, bir soylu sınıf oluşturur ve böyle bir sınıfı aralıksız yeniden yaratmaya çalışırız. Belki aramızda doğal sayılamayıp katlanılabirlik sınırını aşacak kadar liyakatsiz ve gereği gibi işe sarılmayan kimseler barındırdığımız söylenemez. Tarikat üyelerinin kendini beğenmişliğine, o sınıfsal büyüklenmelerine gelince, hiçbir soylunun, ayrıcalıklı hiçbir makamın ayartısına karşı duramadığı, bütün soyluların bazen haklı, bazen haksız bu yüzden suçlandığı söz konusu özellikler bakımından durum o kadar iç açıcı değildir. Toplulukların tarihinde her zaman soylu bir sınıf yaratma eğilimine rastlanır, soylu sınıf toplumun doruk noktası ve baş tacıdır, her zaman açıkça itiraf edilmese de bütün toplumsallaşmaların asıl amaç ve ideali, öyle görülüyor ki, en iyi kişilerden oluşacak bir çeşit aristokrat sınıf, en iyilerin iktidar ve yönetimidir. Monarşik ya da anonim nitelikte her güç, ister politik ya da başka nitelikte soylu sınıf olsun, ister doğumla gelen kişilerden ya da elit kişilerin seçilip eğitilmesinden oluşsun, soylu bir sınıfın yaratılmasını, kayırıcı önlemler ve ayrıcalıklarla desteklemeye her zaman hazırdır. Kayırılıp kollanan soylular bu güneşin altında her zaman güçlü konumdadır. Sürekli güneş altında durmak ve ayrıcalıklı bir konumu elde bulundurmak, gelişim sürecinin belli bir aşamasından sonra soylu sınıfı baştan çıkarmış ve yozlaşmasına yol açmıştır. Biz de tarikatımıza soylu gözüyle bakıp kendimizi şöyle bir yoklar, ulusumuzun ve dünyanın tümüne karşı davranışımızın ayrıcalıklı konumumuzu ne ölçüde haklı göstereceğini, örneğin aşırı gurur, kendini beğenmişlik, sınıfsal büyüklenme, bilgiçlik, nankörlük ve çıkarıcılık gibi soylulara musallat olan belirleyici hastalıkların bizi şimdiden ne ölçüde yakalayıp avcuna aldığını araştırırsak, içimizde

bazı kuşkların uyanmaması elde değildir. Günümüzdeki bir Kastalyalıya tarikatın yasalarına uyma, çalışkanlık, entelektüel kültür bakımından kusur bulunamaz; peki kendi halkıyla, dünyayla, dünya tarihiyle bütünleşme bakımından çok vakit hiç de yeterli bir anlayışa sahip olmadığı söylenemez mi? Varlığının temeli konusunda bir bilince sahip midir? Kendisinin bir yaprak, bir çiçek, bir dal ya da bir kök olarak canlı bir organizmanın bir parçası sayılacağını biliyor mudur? Onu yedirip içiren, giydirip kuşatan, okutup adam eden, çeşitli bilimsel inceleme ve araştırmalar yapmasını sağlayan ulusunun kendisinin uğrunda katlandığı özverileri birazcık seziyor mudur? Varoluşumuzun ve toplumdaki ayrıcalıklı yerimizin ne anlam taşıdığını hiç dert ediyor mudur kendine? Tarikatımızın ve yaşamımızın amacı konusunda gerçek denecek bir düşüncesi, bir görüşü var mıdır? İstisnaların, övölmeye değer pek çok istisnanın var olabileceğini kabul etmekle birlikte, bütün bu soruları hayır diyerek yanıtlamak geliyor içimden. Sıradan bir Kastalyalı, Kastalya dışındaki dünyada yaşayan, fazla bilgi sahibi olmayan birine küçümsemeyle, kıskançlıkla, kem gözle bakmaz belki, ama onu kendine kardeş saymaz, velinimetini diye görmez, ayrıca dış dünyada olup bitenlerden kendisinin sorumlu sayılacağını şuncacık hissetmez. Yaşamının amacını, bilimlere sırf bilimsel niteliklerinden dolayı hizmet olarak görür ya da kendisine evrensel kültür süsü vermekten hoşlanan, ama pek de öyle olmayan bir kültür bahçesinde zevkli bir gezinti bilir sadece. Sözün kısası, Kastalya kültürü, kuşkusuz kendisine derin bir şükran duygusu beslediğim bu yüce ve soylu kültür, ona sahip olan ve onu temsil edenlerden pek çoğu için bir araç değildir, etkin nitelik taşımaz, belli hedeflere yönelik olmaktan uzaktır, bilinçli bir şekilde daha büyük ya da daha derin bir şeyin hizmetine sunulamaz, narsisizme ve kendini beğenmişliğe, entelektüel spesiyalitelerin üretimi ve yetiştirilmesine eğilim gösterir daha çok. Biliyorum, dürüst ve gayet değerli çok sayıda Kastalyalı var ki, tek istedikleri şey hizmet etmektir ve bizim burada eğitilmiş öğretmenlerdir hepsi, özellikle de öğretmenlerin bizim eyaletin hoş ikliminden ve entelektüel şımartmalarından uzak, Kastalya dışındaki dünyanın okullarında pek çok yoksunluk içinde ölçülemeyecek kadar

önemli hizmetler görenleridir. Doğrusu istenirse, eyalet dışındaki bu seçkin insanlar, Kastalya'nın amacına uygun davranan ve halkımızın bize yaptığı pek çok iyiliğin karşılığını çalışmalarıyla hem halkımıza, hem ülkeye ödeyen aramızdaki yegâne insanlardır. Bizim en yüce ve en kutsal görevimizin, ülkemizin ve dünyanın etkin ahlaksal bir öge olarak da değerini kanıtlamış manevî temelini ayakta tutmak, yani adaletin de kendisine temel yaptığı "gerçeği algılama gücünün" varlığını sürdürmesini sağlamak olduğunu biz tarikat kardeşlerinden her biri pekâlâ bilir; ama biraz kendini yokladı mı içimizden pek çoğu şunu ister istemez itiraf edecektir ki, dünyanın selameti, entelektüel dürüstlüğü ve saflığın, temizliğine toz kondurulamayacak eyaletimizin dışında da ayakta tutulması kendileri için hiç de en önemli şey değildir, hatta hiç önemli değildir; bizler dünyaya olan borcumuzu özverili çalışmalarla ödemeyi ve biz boncuk oyuncularının, astronomların, müzisyenlerin ve matematikçilerin ayrıcalıklı durumlarımızın tadını çıkarmamızı bir bakıma haklı göstermeyi, Kastalya dışındaki bu yürekli öğretmenlere bırakmak isteriz daha çok. Ayrıcalıklarımızı alın teriyle kazanıp kazanmadığımızı pek merak etmeyişimiz, hatta içimizden bir hayli kişinin maddî yaşamımızda tarikat yasalarının öngördüğü perhizkârlıktan ötürü kendilerine bir paye vermeleri, sanki bu bir erdemmiş de sırf erdem olduğu için böyle bir şeye başvuruyorlarmış gibi davranmaları da daha önce sözü edilen büyülenme ve kast ruhuyla ilgilidir. Oysa perhizkâr yaşam, Kastalya'nın varlığını sürdürmesini sağlaması karşılığında bizim halkımıza ödediğimiz alabildiğine küçük bir bedeldir.

İçteki bu bozukluk ve tehlikelere işaret etmekle yetineceğiz; bunlar sessiz sakin dönemlerde daha uzun süre varlığımızı tehlikeye düşürecek gücü gösteremeyecek olsalar da, endişe verici şeylerdir. Ne var ki, biz Kastalyalılar yalnız kendi manevî değerlerimize ve mantığımıza değil, hayli önemli ölçüde ülkemizin durumuna ve ulusumuzun istemine de bağımlıyız. Kendi ekmeğimizi yiyor, kendi kitaplıklarımızdan yararlanıyor, kendi okullarımızı ve arşivlerimizi yapıyoruz; ama halkımız bütün bu olanakları bize vermeye artık yanaşmadı mı ya da ülke yoksulluk, savaş gibi felaketlerin sonucu olarak böyle

davranamayacak duruma düştü mü, bizim yaşamımız da hemen son bulur, inceleme ve araştırmalarımız nihayete erer. Ülkemizin günün birinde bizim Kastalya'yı ve kültürünü bundan böyle altından kalkılamayacak bir lüks gibi görmesi, eskisi gibi babacan bir tavırla bizimle iftihar etmeyerek bize asalak ve zararlılar, hatta yalancı peygamberler ve düşman kişiler gözüyle bakması – işte Kastalya'yı dışarıdan tehdit eden tehlikeler.

Bu tehlikeleri sıradan bir Kastalyalının gözleri önüne sermeye kalksam, bunu her şeyden önce tarihten vereceğim örneklerle yapmam gerekirdi kuşkusuz ve karşımdakinin belli bir pasif direnişi, neredeyse çocuksu denecek belli bir cahilliği ve ilgisizliğiyle yüz yüze gelirdim. Biz Kastalyalıların dünya tarihine karşı ilgisi, siz de biliyorsunuz ki, son derece sönüktür, hatta içimizden çoğunda ilgisizlik bir yana, tarihe karşı ne yeterince adalet duygusuna rastlanır, ne saygıya. Dünya tarihine karşı umursamazlık ve kendini beğenmişlik karışımından oluşan bu isteksizliğin nereden kaynaklandığını sık sık araştırmaktan kendimi alamadım; sonunda gördüm ki, iki nedeni vardı bunun. Bir kez tarihin içerikleri –demek istediğim düşün ve kültür tarihi değil elbet, çünkü özenle bakıp ilgileniyoruz bununla– gözümüzde fazla bir değer taşımaz; çünkü biraz bildiğimiz kadarıyla dünya tarihi güç ve kudret, mal mülk, toprak, hammadde, para uğruna, kısacası maddî ve niceliksel nesneler, bizim manevîlikle bağdaştırmayıp daha çok küçümsemeyle baktığımız nesneler uğruna yapılan acımasız savaşlardan oluşur. Bizim için on yedinci yüzyıl Cromwell'lerin ya da XIV. Louis'lerin değil, Descartes'ların, Pascal'ların, Froberger'lerin, Schütz'lerin çağıdır. Dünya tarihine karşı duyduğumuz çekingенliğin ikinci nedeni de, belli bir tür tarih görüşüne ve tarih yazarlığına karşı atalarımızdan miras kalan ve bence büyük kısmıyla haklı sayılabilecek güvensizliktir; tarikatımızın kuruluşundan önceki yozlaşma döneminde pek el üstünde tutulan, öteden beri bizim en ufak bir yakınlık duyamadığımız bir tarih görüşü ve yazarlığıdır bu, yani en seçkin meyvesini, beri yandan en tehlikeli etkisini Hegel'de bulduğumuz, ama Hegel'i izleyen yüzyılda tarihte alabildiğine çirkin çarpıtmalara ve doğruyu algılama yeteneğinde yozlaşmaya yol açan tarih

felsefesidir. Tarih felsefesine gösterilen rağbet manevî değerlerde alabildiğine bir düşüşle karşılaşılın, geniş çapta iktidar savaşlarının yaşandığı, bizim bazen “savaşçıl yüzyıl” ama çokluk “föytonizm çağı” diye nitelediğimiz dönemin belirleyici özelliklerinden biridir. O dönemin yıkıntıları üzerinde, o dönemin ruhunun ya da ruhsuzluğunun yenilgiye uğratılıp üstesinden gelinmesiyle bizim şimdiki kültürümüz dünyaya gözlerini açtı, bizim tarikat ve Kastalya doğdu. Bizim dünya tarihi, özellikle yakın dünya tarihi karşısında, örneğin erken Hıristiyanlık döneminde dünyadan el etek çekmiş bir münzevinin *theatrum mundi* karşısındaki tutumuna benzer bir tutum takınmamız, işte bu entelektüel büyüklenmemizden kaynaklanıyor. Tarihi içgüdüsel davranışların, çeşitli moda akımların, hırs ve açgözlülüklerin, iktidar tutkusunun, asıp kesme hevesinin, zorbalığın, yakıp yıkmaların, savaşların, gözü yukarıda nazırların, satılmış generallerin, ateş altında yerle bir edilmiş kentlerin at oynattığı bir arena gibi görüyoruz, bunun tarihin pek çok yüzünden yalnız biri olduğu kolaycacık çıkıyor aklımızdan. Her şeyden önce şunu unutuyoruz ki, kendimiz bir tarih parçası sayılırız; zaman içinde bir oluşum sürecini yaşamış bir varlık, ayrıca ileride aynı süreci yaşama ve değişme gücümüzü yitirdik mi ölüme mahkûm bir varlığız. Kendimiz tarihiz, tarihin oluşumundan ve onun içindeki yerimizden biz de sorumluyuz. Oysa bu sorumluluğun bilinci bizim burada hiç de yeterli düzeyde değildir.

Kendi tarihimize, gerek bizim, gerek diğer pek çok ülkedeki pedagoji eyaletlerinin doğduğu dönemlere, içlerinde bizim tarikatın da yer aldığı değişik tarikat ve hiyerarşilerin nasıl doğup ortaya çıktıklarına bir bakarsak hemen görürüz ki, bizim hiyerarşimiz ve bizim yurdumuz, bizim sevgili Kastalya’mız, şimdiki biz Kastalyalılar gibi dünya tarihi karşısında böylesine kayıtsız, böylesine kendini beğenmiş kişilerce asla kurulmamıştır. Bizden öncekiler ve bizim tarikatın kurucuları savaşçıl çağın sonunda harabeye dönmüş bir dünyada kolları sıvamışlardır. Tek yanlı davranan bizler, yaklaşık Birinci Dünya Savaşıyla başlayan o dönemdeki dünyanın durumunu manevî değerlere tümüyle sırt çevrilmesiyle ve iktidarı elinde tutan güçlü

kişilerin bu değerlere ancak arada bir başvurulmuş ikinci sınıf bir savaş aracı gözüyle bakmasıyla açıklamaya çalışır, bunu da “föytonizmden” kaynaklanan bir yozlaşmanın sonucu diye görürüz. O zamanki iktidar çekişmelerine, usa aykırı bir vahşet havasının egemen olduğunu saptamak zor değildir. Usa aykırı diyorsam, zekâ ve yöntem açısından bunlardaki o büyük başarıları görmediğimden değildir, bizler usa her şeyden önce gerçeği ele geçirme istemi olarak bakmaya alışmışız ve buna önem veririz, onun için. Söz konusu savaşlarda harcanan us gücünün ise gerçeği ele geçirme istemiyle ortak yanı yok gibi görünüyor. O dönemin şanssızlığı, nüfusun baş döndürücü hızla artışından kaynaklanan huzursuzluk ve dinamizm karşısında bir ölçüde sağlam manevî bir düzenin bulunmayışındaydı. Böyle bir düzenden artakalanlar ise güncel sloganlarla geri plana itilmişti; söz konusu savaşlar sırasında şaşırtıcı ve korkunç olayların yaşandığını görüyoruz. Dört yüzyıl önce Luther’in çabalarının sonucu olarak kilisenin parçalanmasına hayli benzer biçimde dünyayı ansızın alabildiğine bir huzursuzluk sarmıştı, dört bir yanda savaş cepheleri oluşmuştu; bir anda sahnede gençler ve yaşlılar, vatan ve insanlık, kızıl ve beyaz arasında birbirini bir kaşık suda boğacak kadar amansız düşmanlıklar boy göstermişti. Biz bugünküler, o “Kızıl” ve “Beyaz”da saklı yatan gücü ve dinamizmi kafamızda canlandırabilecek, bütün o parolalarındaki savaş çılgınlıklarının asıl içeriklerini ve anlamlarını hayalimizde yaşatacak durumda değiliz artık, nerede kaldı bunları anlayıp duyumsayabilmek. Tıpkı Luther zamanındaki gibi bütün Avrupa’da ve dünyanın bir yarısında inananlarla kâfirlerin, gençlerle yaşlıların, dünü savunanlarla yarını savunanların coşku ya da umutsuzlukla birbirlerine saldırdıklarını görmekteyiz; cepheler haritaların, ulusların ve ailelerin ortasından geçip gidiyor çokluk. Bizzat savaşanlardan ya da hiç değilse onların önüne düşenlerden çoğunluğunun bütün bu olup bitenleri son derece anlamlı bulduklarından kuşku duymamamız gerektiği gibi, o savaşlarda öncü ve sözcü rolünü oynayan pek çok kişide kaba bir iyi niyetin, o zamanların nitelemesiyle belli bir idealizmin var olduğunu da inkâr edemeyiz. Dört bir yanda insanlar savaşıyor, canlarından ediyor birbirlerini, birbirlerinin

kentlerini yakıp yıkıyorlardı ve iki taraf da Tanrı uğrunda şeytana karşı savaştığı inancını taşıyordu.

Bizde o çılgınca aşırı coşkunculukların, gözü dönmüş kinlerin ve dile gelmez acıların dönemi bir çeşit unutma konusu yapıldı; pek akıl alacak gibi bir unutma değil bu, çünkü söz konusu dönemin bizim Kastalya'daki bütün kurumların doğuşuyla pek yakından ilgisi vardır, bu kurumların ortaya çıkışının önkoşulu ve nedenidir. Duruma eleştirel bir gözle bakan kimse söz konusu unutmayı, kendilerine soyluluk bağışlanmış sonradan görme maceraperestlerin hangi soydan geldiklerini, anne ve babalarının kimler olduklarını unutmalarına benzetebilir. İzninizle o savaştıl dönem üzerinde biraz daha durmak istiyorum. Bu döneme ilişkin belgelerden bazısını okudum, boyunduruk altına alınan uluslardan, yakılıp yıkılan kentlerden daha çok o dönemdeki entelektüellerin tutum ve davranışı ilgimi çekti. İşleri kolay değildi entelektüellerin, çoğu dayanamayıp pes etti. Gerek bilgin, gerek dindar kişiler arasında hayatlarını feda edenler vardı, onların bu fedakârlığı ve örnek davranışı dehşet ve mezalime alışmış o dönemde bile etkisini gösterdi. Ama yine de entelektüel dünyanın temsilcilerinden büyük bölümü kaba kuvvete dayanan o dönemin baskısına dayanamadı. İçlerinden bazıları boyun eğdi; yeteneklerini, bilgilerini ve yöntemlerini iktidar sahiplerinin buyruğuna verdi; Massaget Cumhuriyeti'nde o zamanki üniversite profesörlerinden birinin şu sözünü bilmeyen yoktur: "İki kere ikinin kaç ettiğini fakülte değil, sayın generaller belirler." Entelektüellerden bazıları vardı ki, yarı buçuk güvenli bir ortamda ellerinden geldiği kadar karşı çıktılar, protestolar yayınladılar. Ziegenhalss'ta okuduğumuza göre, dünyaca ünlü bir yazar tek bir yıl içinde bu tür iki yüzü aşkın protesto, uyarı mektubu, akla davet yazısına imzasını attı, imzaladığı yazılar belki gerçekte okuduklarından fazlaydı. Ne var ki, entelektüellerden çoğu susmayı öğrendi, aç kalmayı ve soğukta üşümeyi, dilenmeyi, polisten gizlenmeyi de öğrendi ayrıca. Vaktinden önce bu dünyadan göçüp gittiler, bu yüzden sağ kalanlar tarafından kendilerine gıptayla bakıldı. Yine entelektüellerden birçoğu canına kıydı. Bir bilgin kişi ya da edebiyatçı olmak insana zevk veren, insanı onurlandıran bir

şey olmaktan çıkmıştı gerçekte; iktidar sahiplerinin ve sloganların hizmetinde çalışan kimse iş güc sahibi olabiliyor, karnını doyurabiliyorsa da, meslektaşları arasındaki seçkin kişilerin aşağılamasından, hatta çokluk fena halde vicdan rahatsızlığından yakasını kurtaramıyordu; iktidar sahiplerine hizmet etmeye yanaşmayanlar ise yiyecek ekmek bulamıyor, bir kanun kaçağı gibi yaşıyor ister istemez, sefalet içinde hayata gözlerini yumuyor ya da sürgünde ölüp gidiyordu. Amansız bir seleksiyona, işitilmedik derecede acımasız bir seçme işine başvurulmaktaydı. İktidarla, savaşla belirlenen amaçlara hizmet edemeyecek bilimsel araştırmalar kaşla göz arasında yozlaşıp gerilemiş, eğitim sistemi de aynı akıbete uğramıştı. Belli bir dönemde uluslardan hangisi başa geçmişse, onun kendisine yonttuğu dünya tarihi alabildiğince basitleştirilip yeniden kotarılmış, egemenlik alanlarını genişleten tarih felsefesi ve föytonizm okullara kadar girmişti.

Bu kadar ayrıntı yeter sanıyorum. Şiddet ve vahşetin söz sahibi olduğu karmaşa dönemleriydi bunlar; adeta Babylo-nia'dakine benzer zamanlar yaşanıyordu, uluslar ve partiler, yaşlılar ve gençler, Kızıklar ve Beyazlar birbirlerini anlamaktan çıkmıştı. Yeterince kan akıp sefalet çekildikten sonra bunların yerini ayımlara, ortak dilin yeniden keşfine, dirlik düzene, ahlaksal değerlere, geçerli ölçütlere, iktidar sahiplerinin çıkar-larınca dikte edilip her an üzerinde oynanmayan tek bir alfabe ve tek bir çarpım cetveline karşı herkesçe duyulan ve giderek güçlenen bir özlem alıyordu hep. Gerçeğe, adalete, mantığa, karmaşa durumunun giderilmesine karşı eşi görülmemiş bir gereksinim sesini duyuruyordu. Kaba kuvvete dayanıp tümüyle dışa yönelik böyle bir dönem sonunda ortaya çıkan bu boş-luk, yeni bir başlangıca, yeni bir düzene karşı herkeste anlatıl-maz ölçüde ivedilik kazanmış, yalvar yakar olmuş bu özlemdir ki, Kastalya'mızın doğmasını ve bizim var olmamızı sağladı. Yürekli, aklıktan neredeyse canı çıkmış, ama başını dik tutabil-miş bir avuç gerçek entelektüel elindeki olanakların bilincine varmaya başladı, cesur ve çileli bir disiplin içinde kendine yeni bir düzen yaratıp yeniden yapılanmaya koyuldu, küçük ve pek küçük gruplar halinde yeniden kolları sıvayıp sloganları orta-

dan temizlemeye ve temelden başlayarak entelektüel yaşamı, eğitim düzenini, bilimsel araştırmayı, kültürü yeniden kurmaya yöneldi. İnşa işi başarıya ulaştı, gözüpeklikle atılan cılız ilk adımlardan yavaş yavaş görkemli bir yapı doğup çıktı ortaya, pek çok kuşağın birbirini izlemesinden sonra tarikat, eğitim dairesi, elit okullar, arşivler ve koleksiyonlar, teknik okullar ve öğretmen yetiştiren kurumlar gözlerini hayata açtı, Boncuk Oyunu yaratıldı ve bizler bugün o entelektüel kişilerin mirasçıları kimliğiyle neredeyse fazla görkemli bu binanın içinde oturuyor, onun nimetlerinden yararlanıyoruz. Ve bir kez daha belirteyim ki, olup bitenlerden hayli habersiz ve rahatına düşkün kişilere dönüşmüş konuklar gibi oturuyoruz bu binanın içinde, binanın temellerinin üzerinde yükseldiği sayısız kurbanlar konusunda bir şey bilme isteğini artık duymuyoruz, mirasçıları olduğumuz o çileli yaşantılardan, binamızın kurulmasını sağlayan ya da kurulmasına göz yuman, bizi ayakta tutan ve bize katlanan, belki biz bugünkülerden sonra daha pek çok Kastalyalı ve magister için de aynı şeyi yapacak, ama büyütüp yetiştirdiği her şeyi nasıl sonradan yıkıp atmış, yiyip yutmuşsa, gün gelip bizim binamızı da yıkıp atacak ve yiyip yutacak dünya tarihi konusunda hiçbir şey bilmek istemiyoruz.

İzninizle tarihten yine günümüze döneceğim; bütün bunlardan çıkarılacak sonuç, bütün bunların bugünün perspektifinden ve bizim açımızdan taşıdığı anlam şudur: Bizim sistemimiz ve tarikatımız, dünya tarihinin bilmecemsi oyununun güzel olana, arzu edilmeye değer olana bazen bağışlamak lütfunda bulunduğu görkem ve mutluluğun doruk noktasını arkada bıraktı çoktan. Gerileme dönemine girdik, belki daha hayli uzun zaman sürecek bu dönem; ama ne olursa olsun bir vakit elimizde bulunandan daha yüce, daha güzel ve daha arzu edilmeye değer bir şey bize artık buyur edilmeyecek, yokuş aşağı inen bir yoldayız; öyle inanıyorum ki tarihsel bakımdan yeterince olgunlaştık, yıkılıp gitme vaktimiz geldi, bu da hiç kuşkusuz gerçekleşecek, bugün değil belki, yarın da değil, ama öbür gün. Böyle bir sonuca, bizim yaptığımız işleri ve bizim yeteneklerimizi fazla ahlakçı bir görüşle değerlendirerek varmış değilim, daha çok bunu dış dünyada hazırlandığını gördüğüm

olaylardan çıkarıyorum. Nazik dönemler yaklaşıyor giderek, dört bir yanda önbelirtileri sezilmekte, dünya ağırlık noktasını bir kez daha bir başka yere kaydırmak istiyor, güç dağılımında baş gösterecek değişikliklerin hazırlandığı görülüyor, savaş ve kaba kuvvete başvurulmadan bunların hiçbiri gerçekleşmeyecektir. Uzakdoğu'dan yalnız barışı değil, yaşamı ve özgürlüğü de tehdit eden tehlike yola çıkmış gelmekte. İsterse bizim ülke ve ülkenin politikası tarafsızlık ilkesine bağlı kalmaya çalışsın, isterse bütün ulusumuz ağız birliği ederek (ama yapmaz böyle bir şey) şimdiye kadarki durumda ayak direyip bize ve Kastalya ideallerine sadakatten ayrılmasın, hepsi boşuna zahmet olacaktır. Şimdiden parlamenterlerimizden bazısı, Kastalya'nın ülkemiz için biraz lüks sayılacağını fırsat buldukça apaçık bir dile söylemekten geri kalmıyor. Ülke ciddi olarak silahlanmak, yalnız savunma amacıyla silahlanmak zorunluğunu duyar duymaz –ki böyle bir durum göz açıp kapayıncaya kadar baş gösterebilir– bakarsınız geniş çapta tutumlu davranılmak istenecek ve hükümetin bizimle ilgili tüm iyi niyetine karşın önlemlerden biz de büyük ölçüde payımızı alacağız. Tarikatımızın ve onun kültürü sürekli kılma çabasının ülkeyi fazla görülecek maddî bir özveriye katlanmak zorunda bırakmayışı içimizi gururla dolduruyor. Başka çağlarla, özellikle uğrunda para akıtılan yüksekokulları, sayısız özel müşavirleri ve lüks enstitüleriyle föytonizmin erken dönemiyle karşılaştırıldığı zaman bu özveriler gerçekte büyük sayılmaz, hele savaşçıl yüzyılda savaş ve silahlanmanın mal olduğu özverilerle karşılaştırıldı mı hiç denecek kadar azdır. Ancak, bu silahlanma belki çok geçmeden yine en yüce yasa olup çıkacak, parlamentoda yine generallerin sözü geçecek; örneğin ulusumuz Kastalya ile savaş ve yok olma tehlikesi arasında bir seçim yapma durumunda bırakılmaya görsün, oyunu hangi tarafa kullanacağını biliyoruz. Böyle bir silahlanma durumunda kuşkusuz hemen bir savaş ideolojisi sahnede boy gösterecek, özellikle gençliği etkisi altına alacak, sloganlardan bir dünya görüşü yeşerip filizlenecek hem, bilginler ve bilginlik, Latince ve matematik, eğitim ve kültür savaşın amaçlarına hizmet edebildiği ölçüde yaşam hakkına sahip olacaktır.

Sel yola koyulmuş yaklaşıyor çoktan, günün birinde bizi silip süpürecek. Belki iyi bir şey olacak bu ve belki de zorunlu. Ama daha önce bizlere yaraşan, çok saygıdeğer meslektaşlarım, olaylara vukufumuz ölçüsünde, uyanıklığımız ve yürekliliğimiz ölçüsünde, insana bağışlanıp dünya tarihini insan tarihine dönüştürme gücünü içeren o sınırlı özgürlükten yararlanarak karar vermek ve eyleme geçmektir. Ama istersek gözlerimizi kapayabiliriz, çünkü tehlike henüz bir ölçüde bizden uzaktadır; bakarsınız bugün magister olan hepimiz sonuna kadar rahat rahat görevimizin başında kalır, tehlike bize yaklaşmadan ve herkesin görebileceği gibi somutluk kazanmadan huzur içinde hayata gözlerimizi yumabiliriz. Ne var ki benim için –yalnız benim için de olduğunu söyleyemem kuşkusuz– bu huzur, vicdanı rahat kişilerin huzuru değildir. Ben görevimi eskisi gibi rahat rahat sürdürmek, Boncuk Oyunları oynamak, tehlike kapıyı çaldığında beni hayatta bulamayacak olmasından dolayı halime şükretmek isteğini duymuyorum. Hayır, biz politikayla ilgilenmeyenlerin de dünya tarihi içinde yer aldığımızı ve onun yaratılmasına bizim de katkıda bulunduğumuzu hatırdan çıkarmamayı gerekli görüyorum ben. Bu yüzdendir ki yazının başında görevimi eskisi kadar liyakatle yürütemeyeceğimden, en azından bu liyakatin bir tehlikenin tehdidi altında olduğundan söz açtım; düşüncelerimin, tasa ve kaygılarımın büyük bir bölümünün gelecekteki tehlike etrafında dönüp durmasını bir türlü önleyemiyorum. Felaketin bizim karşımıza ve benim karşıma hangi kılıklarda çıkabileceğini tasarlayıp durmasına izin vermiyorum hayal gücümün. Ama şu soruyu sormaktan da kendimi alamıyorum: Böyle bir tehlikeye karşı durmak için bizim ne yapmamız, benim ne yapmam gerekiyor? İzin verirseniz bu konuda birkaç şey daha söyleyeceğim.

Bilgin, daha çok bilge kişinin devlet yönetiminde söz sahibi olması gerektiğini söyleyen Platon'un görüşünü savunmak istemem. Dünya o zamanlar daha gençti. Bir çeşit Kastalya ülkesinin kurucusu sayılmasına karşın Platon'un kendisi asla bir Kastalyalı değil, doğuştan bir aristokrattı, kral soyundan geliyordu. Biz de aristokratlarız, evet, bir soylular sınıfı oluşturuyoruz; ama bizim aristokratlığımız bir us aristokratlığıdır, kan

değil. İnsanların günün birinde kan soyluluğunu ve entelektüel soyluluğu bir araya getirmenin üstesinden gelebileceklerine inanmıyorum, ideal bir aristokrasi olurdu bu, ama böyle bir şey bir düştten öteye gitmeyecektir. Biz Kastalyalılar her ne kadar uygar ve üstün zekâ sahibi kişilersek de, yönetim başında bulunmaya elverişli değiliz; diyelim ki ülkeyi yönetmek durumunda kaldık, bunu gerçek bir yönetici gibi güç kullanarak ve naif bir tutumla yapmazdık asla; ayrıca bu işle uğraşırken bizim asıl çalışma alanımıza, bizim en aslî işimize, yani örnek bir kültürel yaşamı ayakta tutma görevimize eski ilgiyi göstere-
mezdik. Kendini beğenmiş entelektüellerin bazen dediği gibi, yönetmek için insanın hiç de aptal ve zalim olması gerekmez; ama bunun için kesinlikle gerekli bir şey varsa, dışadönük etkinliklerden duyulacak katıksız haz, hedef ve amaçlarla özdeşleşme tutkusu, ayrıca başarıya götürecek yolların seçiminde belli bir çabuklukla davranılması, duraksamalara yer verilmemesidir. Hepsi de bir bilginde –bize bilge demek istemem çünkü– bulunmaması gereken ve bulunmayan özelliklerdir kısaca, çünkü bizim için meditasyon eylemden daha önemlidir, amaçlarımıza ulaşmamızı sağlayacak çare ve yöntemlerin seçiminde ise elden geldiğince titiz ve şüpheli davranmasını öğrenmiş bulunuyoruz. Yani yönetmek ve politikayla uğraşmak bize göre değildir. Biz, inceleme ve araştırma, analiz ve ölçüm uzmanlarıyız, tüm alfabeleri, çarpım tablolarını ve yöntemleri yok olmaktan koruyan ve sürekli denetleyen kişileriz, tüm kültürel ölçü ve tartı aletlerinin ayar memurlarıyız. Kuşkusuz daha pek çok şeyiz bundan başka, kimi zaman yenilikçiyiz, mucit, mace-
racı, kâşifiz, yorumlarda devrimler yaparız bazen; ama en başta gelen, en önemli işimiz bilgi kaynaklarının temiz kalmasına çalışmaktır, ulusumuzun bize gereksinim duymasının, bize bakmasının, bizi beslemesinin nedeni de budur. Ticarete, politikada ve diğer alanlarda göz boyamak belki bazen bir başarı ve dâhice bir şey sayılabilir, bizde ise asla.

“Büyük olaylara gebe” denilen çalkantılı dönemlerde, savaşlarda, devrimlerde, bazen entelektüellerden politikaya angaje olmaları istenirdi. Özellikle föytonizmin geç döneminde söz konusuydu bu. Us’un politika ve militarizmin hizmetinde

çalışması bu dönemin istekleri arasındaydı. Kilise çanlarından top namlularının dökümünde yararlanılması, ölen askerlerden boşalan yerlerin henüz toy okul öğrencileriyle doldurulması gibi, usa da el konulup bir savaş aracı olarak kullanılması görüşü savunulmaktaydı.

Doğal olarak böyle bir isteği kabullenmemiz olanaksızdır. Darda kalındı mı bir bilginin çalışma masasından ya da ders verdiği kürsüden alınıp götürülerek asker yapılması, kimi zaman da kendisinin gönüllü olarak gidip askere yazılması, ayrıca savaşın soyup soğana çevirdiği bir ülkede bilgin kişinin maddî bakımdan en az şeyle yetinmeye, hatta aç kalmaya göz yumması hiç itiraza yer bırakmayacak kadar açıktır. Bir insanın kültür düzeyi ne denli yüksek, yararlandığı ayrıcalıklar ne denli çoksa, tehlike anında katlanacağı özverilerin o denli büyük olması gerekir; umarız o gün gelip çatığında her Kastalyalı bunu doğal bir davranış görür. Rahatımızı, gönencimizi ve yaşamımızı başı sıkışmış halkımızın uğrunda feda etmeye zırsak, usu, gelenek ve göreneklerimizi, kültürel yaşamımızın manevî değerlerini günün, ulusun ya da generallerin çıkarlarına feda etmeye de hazırız anlamına gelmez bu. Ulusunun başarması gereken işlerden, katlanacağı özverilerden ve savuşturacağı tehlikelerden kendini uzak tutan kimse bir korkaktır. Ama kendine maddî çıkar sağlamak için kültürel yaşamın ilkelere ihanet eden, örneğin iki kere ikinin kaç yapacağına karar vermeyi iktidar sahiplerine bırakmaya hazır olan kimse de ondan daha az korkak ve hain biri sayılmaz! Gerçeğe duyulan sevgiyi, entelektüel dürüstlüğü, usun yasa ve yöntemlerine sadakati başka bir çıkara feda etmek, bu çıkar vatanın çıkarı da olsa, ihanettir. Değişik çıkar ve sloganların birbiriyle boğuşturmasının sonunda gerçek tıpkı tek tek bireyler gibi, dil gibi, güzel sanatlar gibi, tüm organik nesneler ve ustalıklı bir şekilde yetiştirilmiş ürünler gibi değersiz kılınma, çarpıtılma ve ayaklar altına alınma tehlikesi içine düşmüşse, o zaman buna karşı koymak ve gerçeği, yani gerçeğe ulaşma çaba ve eğilimini inandığımız en yüce ilke olarak savunmaya çalışmak bizlere düşen biricik görevdir. Bir hatip, bir yazar, bir öğretmen olarak bile bile doğruyu konuşmayan ve bile bile yalan dolanlara ark

kanlar davranışlarıyla organik yasaları çiğnedikleri gibi, o andaki görünüş ne türlü olursa olsun halka hiçbir yarar sağlamaz, tersine ağır zararlar verirler, havasını, toprağını, yiyecek ve içeceğini berbat edip çıkar, düşüncenin ve adaletin aşına zehir katar, ulusu yok etmekle tehdit eden hain ve düşman güçlerin ekmeğine yağ sürerler.

Kıscası politikacı olmak bir Kastalyalıya göre değildir; bir Kastalyalı gerektiğinde şahsını feda edebilmeli, ama usa karşı sadakatini asla. Ancak gerçeğin sözünden çıkılmadığı zaman us yarar sağlar insana, bir soyluluğu içerir; gerçeğe ihanet eder etmez, gerçek saygısını bir yana bırakıp satın alınabilir ve istenilen biçime sokulabilir bir nesne durumuna gelir gelmez de şeytanın ta kendisi olup çıkar, içgüdülerinin egemenliğindeki bir hayvandan daha da beter olur durumu, çünkü bir hayvanda doğanın masumiyetinden az çok bir şeyler saklıdır.

Ülke ve bizzat tarikat tehlikeye düştüğü zaman tarikat mensuplarını bekleyen görevlerin neler olduğu üzerinde düşünmeyi, saygıdeğer meslektaşlarımız, tek tek her birinize bırakıyorum. Bu konuda değişik görüşler sesini duyuracaktır kuşkusuz. Benim de kendime göre bir görüşüm var. Bu yazıda ortaya atılmış sorunlar üzerinde pek çok düşünüp taşındıktan sonra neyin benim görevim olduğu, neyi yapmamın uygun sayılacağı konusunda açık seçik bir fikre vardım. Bu da işte beni yönetimin başındaki saygıdeğer kişilerden özel bir dilekte bulunmaya yöneltti, yazımı da bu dileği açığa vurarak bitireceğim.

Bizim yüksek eğitim kurulunu oluşturan magisterler içinde Magister Ludi olarak üstlendiğim görevden dolayı dış dünyaya kuşkusuz herkesten uzak bulunuyorum. Matematikçi olsun, filozof olsun, fizikçi olsun, pedagog olsun ve diğer magisterler olsun, hepsi de cismanî dünyayla ortak alanlarda çalışıyor; ülkemizin ve her ülkenin Kastalya dışındaki normal okullarında matematik ve dilbilim, eğitimin temel disiplinlerini oluşturmakta; laik yükseköğretimde de astronomi ve fizik okutuluyor, hiç de bilgin sayılmayan kişiler tarafından müzik dersleri veriliyor; bütün bu disiplinler çok eskilere dayanır, bizim tarikattan da eskidirler, bizim tarikattan hayli zaman önce var

oldukları gibi, bizim tarikattan sonra da varlıklarını sürdüreceklerdir. Yalnızca Boncuk Oyunu bizim tarafımızdan yaratılmıştır, bizim spesiyalitemiz, bizim gözbebeğimiz, bizim oyuncağımızdır, özellikle Kastalya damgasını taşıyan kültürümüzün en son, en incelikli dışavurumudur. Bizim hazinemizdeki hem en değerli, hem en yararsız, hem en gözde, hem en kolay kırılıp dökülebilecek mücevherdir. Kastalya'nın sürekliliği tehlikeye düştü mü yok olup gidecek ilk nesne odur; nedeni, elimizdeki nesnelerin en narini olması değildir yalnız, aynı zamanda bizim dışımızdakiler için kuşkusuz Kastalya'nın hepsinden kolay gözden çıkarılabilecek parçası olmasıdır. Mutlaka zorunlu sayılamayacak her masraftan ülkeyi kurtarmak söz konusu olunca, bizim elit okullara bir sınırlama getirilecek, kitaplık ve koleksiyonların ayakta tutulup sayılarının artırılmasına ayrılan para ilkin azaltılıp sonunda tümüyle kesilecek, öğünlerimiz kısılacak, eskiyen giysilerimiz yenilenmeyecek bundan böyle, *Universitas Litterarum*'umuzun bütün temel disiplinleri olduğu gibi korunacak, ne var ki Boncuk Oyunu bunların içinde olmayacaktır. Yeni ateşli silahlar icat etmek için matematığa de gereksinim duyulacak, oysa Vicus Lusorum'un kapatılmasının ve Boncuk Oyunu'nun varlığına son verilmesinin ülkeye ve ulusa en küçük bir zararı dokunacağına kimse inanmayacak, buna herkesten az inananlar ise askerler olacaktır. Boncuk Oyunu bizim tarikat yapısının en uç noktada yer alan, tehlikeye en açık bölümüdür. Bir başkası değil de Magister Ludi'nin, dünyaya en çok yabancı bu disiplinimizin başındaki kişinin ileride karşılaşılacak sarsıntıları herkesten önce sezmesi ya da bu sezgiyi herkesten önce Kastalya yönetiminin yetkilileri önünde dile getirmesi de belki bu yüzdendir.

Kısacası politikayla ve daha çok savaşla ilgili çalkantıların baş göstermesi durumunda Boncuk Oyunu'na elden gidecek bir nesne gözüyle bakıyorum. Pek çok kişi tek başına ona bağlılığını sürdürse bile oyun hızla gerileyip yozlaşacak ve bir daha da diriltilemeyecek. Yeni bir savaş döneminin peşinden sürükleyip getireceği atmosfer buna göz yummayacak. Örneğin 1600'lerdeki profesyonel şarkıcılardan oluşan korolar ya da 1700'lerde kiliselerde papazlarca icra edilen figürlü müzik gibi,

müzik tarihinde alabildiğine geliştirilmiş kimi geleneklerin akıbetine uğrayarak kaybolup gidecek. Söz konusu dönemlerde insanların kulağında öyle sesler yankılanmıştır ki, hiçbir bilim, hiçbir büyü o meleklere özgü nurlu safiyetleriyle bunları geri getiremez artık. Bunun gibi Boncuk Oyunu da unutulmayacak, ama geri de getirilemeyecek bir daha. Sonradan oyunun tarihini, doğuşunu, altın çağını ve sona erişini araştırıp inceleyenler göğüs geçirecek, böylesine huzur dolu, böylesine uygar, böylesine uyumlu manevî bir dünyada yaşayabilmiş olduğumuz için bize gıpta edecekler.

Şu anda Magister Ludi olmama karşın, bizim oyunun son bulmasını önlemeyi ya da bunu geciktirmeyi bana (ya da bize) düşen bir görev saymıyorum. Bir kez tarih ve yeryüzü sahnesinde göründüler mi, güzel şeyler, en güzel şeyler bile ölümün elinden yakasını kurtaramaz. Biz bunu bilir, bundan hüznü duyarız, ama ciddi olarak bunu değiştirmeye de kalkmayız, çünkü olanaksızdır değişmesi. Boncuk Oyunu'nun ölüp gitmesi Kastalya için, dünya için bir kayıp olur; ama dünya hemen o anda pek farkına varmayacaktır bu kaybın, yaşadığı büyük bunalım içinde kurtarılabilir gibi olanı kurtarma işine işte öylesine dalmış olacaktır. Boncuk Oyunu'ndan yoksun bir Kastalya düşünülebilir, gerçeğe saygıdan yoksun, usa sadakatten yoksun bir Kastalya ise hayır. Bir eğitim dairesi Magister Ludi olmadan yapabilir. Ama bu "Magister Ludi" aslında ve büyük ölçüde bizim sözcükle anlattığımız spesiyalite anlamını taşıyor artık, bizler bunu neredeyse unutmuş durumdayız. Magister Ludi'nin başlangıçtaki anlamı düpedüz okul öğretmenidir. Ülkemizde Kastalya varlığı ne kadar tehlikeye düşerse, içerdiği değerli nesnelerden ne kadar çoğu eskiyip yıpranır ve parçalanıp ufalanırsa, ülkemiz de seçkin ve yürekli okul öğretmenlerine o kadar gereksinim duyacaktır. Başka her şeyden önce öğretmenler gerekiyor bize, yeni yetişenlere ölçüp biçme ve usavurma becerisini kazandıracak, gerçeğe saygı, usa itaat ve söze hizmette kendilerine örnek olacak insanlar gerekiyor. Ve bu yalnızca ve en başta bizim elit okullar için değil –elit okulların varlığı nihayet günün birinde son bulacaktır– Kastalya dışındaki okullar, kentlilerin ve köylülerin, esnafın ve askerlerin, poli-

tikacıların, subayların ve yöneticilerin henüz yoğrulup istenilen şekle sokulabileceği çocukluk çağında eğitim gördüğü laik okullar için de söz konusudur. Ülkedeki kültürel yaşamın temelini rahip okullarında ya da Boncuk Oyunu'nda değil, bu okullarda aramak gerekiyor. Bizler öteden beri ülke için öğretmenler ve eğiticiler yetiştirdik, daha önce söylediğim gibi içimizde en iyilerimizi bu işe ayırdık. Ama artık bugüne kadar yapılandan daha fazlasını yapmamız gerekiyor. Kastalya dışındaki okullardan yetenekli elit öğrencilerin sürekli bizim buraya akın edeceğine ve Kastalya'nın ayakta kalmasına katkıda bulunacağına bel bağlayabileceğimiz zamanlar gerilerde kaldı. Kastalya dışındaki okullarda üstlendiğimiz, ağır sorumluluk isteyen o mütevazı hizmeti her zamankinden çok görevimizin en önemli ve en onur verici bölümü gibi görüp geliştirmek durumundayız.

Bunları belirttikten sonra yüce yönetim makamına sunmak istediğim dilekçemden söz açabilirim artık. Yönetim makamından isteğim, beni Magister Ludi olarak görevimden affetmesi, Kastalya dışında ülkenin normal okullarından küçük ya da büyük olabilecek birinin başına getirmesi, ilkelerimizi genç dünya insanlarının dimağına bir daha kaybolmayacak gibi kazımakta bana sadakatle yardım edeceğine inandığım bir grup genç tarikat kardeşimizin de okulda görevlendirilmesine izin vermesidir.

Yüce yönetim makamının dileğimi ve gerekçelerini incelemek lütfunda bulunarak emirlerini tarafıma iletmesini saygıyla rica ederim.

Boncuk Oyunu Üstadı

Not: Sayın Peder Jacobus'un unutulmaz derslerinin birinde kaydettiğim bir sözünü izninize sığınarak burada zikretmek istiyorum:

“Dehşetin ve alabildiğine koyu bir sefaletin egemen olduğu zamanlar ileride çıkıp gelebilir. Sefalet durumunda bile yaşanabilecek bir mutluluk varsa, manevî mutluluktur bu; geçmiş dönemin kültürünü kurtarmak için bir yüzüyle geriye dönük, tümüyle maddeye yenik düşebilecek bir dönemde kültürün neşey-

le ve yılmadan temsilciliğini yapmak için öbür yüzüyle ileriye dönük bir mutluluktur.”

Bu dilekçede kendi çalışmasından ne kadar az şeyin yer aldığını Tegularius’un bildiği yoktu; son şekliyle dilekçeyi görmemişti. Ama Knecht metnin daha önceki iki çeşitlemesini okuması için kendisine vermişti kuşkusuz; dilekçeyi yollamış, dostu Tegularius kadar sabırsızlık göstermeden yetkili makamdan gelecek cevabı bekliyordu. Karar vermişti, ileride atacağı adımları dostundan gizli tutacaktı; dolayısıyla dilekçe üzerinde yine bir ara konuşmak isteyen dostunu adeta tersledi, dilekçeye ancak uzun zaman sonra bir cevap alınabileceğini belirtmekle yetindi.

Knecht’in düşündüğünden de kısa sürede gelen cevaptan ise dostu Tegularius’un hiç haberi olmadı. Hirsland’dan gelen mektupta şöyle yazıyordu:

Waldzell’deki Çok Sayın Magister Ludi’ye

Pek değerli meslektaşımız!

Gerek tarikat yöneticileri, gerek magister topluluğu zekice kaleme alınmış içtenlikli sirkülerinizi özel bir ilgiyle okuyup inceledi. Yazıdaki tarihsel bakış açısı kadar geleceğe yönelik endişe dolu açıklamalarınız dikkatimizi çekmekten geri kalmadı. İçimizden bazıları, heyecan verici ve bir bölümü kesinlikle haksız sayılmayacak açıklamalar üzerinde kuşkusuz ileride de düşünmeyi sürdürecektir, bunlardan yararlanmaya çalışacaktır. Bir memnunluk ve takdir duygusuyla hepimiz size esin kaynağı olan düşünce tarzını gördük, gerçek ve bencillikten uzak bir Kastalyalılığı, eyaletimizle yaşam ve töresine karşı şahsınızda ikinci bir kimlik haline gelmiş yürekten sevgiyi, kaygılı ve şu sıra biraz telaşlı sevgiyi gördük. Yine aynı derecede büyük bir memnunluk ve takdir duygusuyla bu sevgideki kişisel nüansı ve güncel havayı, ondaki özveri ruhunu, ondaki aktiviteyi, ondaki ciddilik ve gayreti, ondaki yiğitliği anladık. Bütün bu özelliklerde Boncuk Oyunu üstadımızın karakterinin, azminin, coşkusunun, cesaretinin yansımalarını algıladık. Tarihi yalnız bilgi edinmek isteyen biri ve estetik bir oyunda duygularından

sıyrılmış bir gözlemci gibi incelemeyerek, tarih bilgilerini doğrudan içinde yaşadığı zamana uygulamak, eyleme ve yardımseverliğe dönüştürmek istemesi ne kadar da yaraşıyor ünlü Benedikten rahibinin bu öğrencisine! Beri yandan, saygıdeğer meslektaşımız, kişisel isteklerinizdeki amacın böylesine alçak-gönüllü nitelik taşıması, politik görevlere ve misyonlara, nüfuzlu ve şerefli mevkilere eğilim göstermeyip Ludi Magisterlikten, okul öğretmenliğinden başka bir şeyde gözünüzün olmayışı sizin bu karakterinize ne kadar da uygun düşüyor!

Bunlar, sirkülerinizi ilk okuyuşta insanda uyanan izlenim ve düşüncelerden bazılarıdır. Meslektaşların çoğunda birbirinin aynı nitelik gösteriyor bu izlenim ve düşünceler ya da birbirine benziyor. Ne var ki, açıklama, uyarı ve ricalarınızın kalan bölümünün değerlendirilmesinde yönetimin yetkili organlarının bu kadar ortak bir görüşe varabildiği söylenemez. Konuyla ilgili bir toplantıda en başta varlığımızın tehdit altında olduğu görüşünüzün kabul edilebilirlik derecesi, ayrıca sözü edilen tehlikelerin türü, kapsamı, ne zaman baş gösterebileceği soruları üzerinde harıl harıl konuşulup tartışılmış, toplantıya katılan üyelerden büyük çoğunluğu soruları, öyle görülüyor ki, hayli ciddiye almış, sıcak bir ilgiyle karşılamıştır. Ancak, size şunu bildirmemiz gerekiyor ki, bu soruların hiçbirinde görüşünüzü destekleyen bir oy çoğunluğu elde edilememiştir. Yalnızca hayal gücünüz ve tarihsel-politik düşüncelerinizdeki uzak görüşlülüğünüz takdire değer bulunmuş, ama tek tek ele alındığında tahminlerinizden ya da bir başka deyişle kehanetlerinizden hiçbiri tam olarak kabul görmemiş, inandırıcı sayılmamıştır. Ayrıca, tarikatan ve Kastalya'daki düzenin alabildiğine uzun barış dönemlerini ayakta tutmada ne derece rol oynadığı, hatta bunların genellikle ve ilke olarak politika tarihi ve politik durumlar açısından ne derece bir etken sayılacağı konusunda da toplantıya katılanlardan pek azı sizin düşüncenizi paylaşmış, bu arada kimi çekinceler de açığa vurulmuştur. Büyük çoğunluğun görüşü aşağı yukarı şöyledir: Savaş dönemlerinin ardından bizim kıtada baş gösteren huzurun nedenini, kısmen daha önceki korkunç savaşların yol açtığı bitkinlik ve can kaybında, çok daha büyük ölçüde ise Batı'nın, dünya tarihinde odak noktası ve hegemonya id-

dialarının savaş alanı olma niteliğini kaybetmesinde aramak gerekemekteydi. Tarikatın üstün hizmetler gördüğünden zerrece kuşku duyulmaksızın şurası söylenebilirdi ki, Kastalya düşüncesine, meditasyonu temel alan bir ruh disipliniyle yüksek bir kültür yaratma düşüncesine tarih oluşturunca bir güç, yani dünyanın siyasal durumu üzerinde hatırı sayılır bir etki mal edilemeyeceği gibi, bu tür bir eğilim ve hırs Kastalya kültürünün tüm karakterine uzak düşmekteydi. Konuya ilişkin hayli ciddi açıklamaların bazısında vurgulandığına göre, politik alanda rol oynamak, barış ve savaş üzerinde etkili olmak ne isteği ne de yazgısıydı Kastalya'nın. Bir kez böyle bir yazgının sözü edilemezdi, çünkü Kastalyalılık tümüyle akla ve mantığa dayanmakta, Kastalya'daki her şey akıl ve mantık çerçevesinde olup bitmekteydi; oysa geriye dönülüp romantik tarih felsefesinin teolojik-şairane coşkusuna kapılınmadıkça, tarih yapan güçlerin o cinayet ve yok etme mekanizması evrensel mantığın yöntemi diye görülmedikçe, dünya tarihi için böyle bir şey hiçbir vakit ileri sürülemezdi. Beri yandan, düşünce tarihine şöylece bir göz atıldığında, kültür alanında yaşanan altın çağların asla politik durumlarla açıklanamayacağı, daha çok kültürün ya da usun ya da ruhun kendine özgü bir tarihi olup bu tarihin dünya tarihine, yani maddî güç elde etmeye yönelik asla durulmayan savaşlara kansız ve kutsal bir ikinci tarih gibi eşlik ettiği ortadaydı. Bizim tarikatın işi de "gerçek" ve vahşi dünya tarihiyle değil, yalnızca bu kutsal ve gizli tarihleydi, görevi asla politika tarihinin bekçiliğini yapmak, hele böyle bir tarihin yaratılmasına katkıda bulunmak olamazdı.

Kısacası, dünya tarihine ilişkin durumlar gerçekten sirkülerinizde sözünü ettiğiniz gibi olsun ya da olmasın, her iki durumda da tarikata düşen, hiçbir şey yapmayarak sabırla beklemektir. Ortadaki politik koşulları etkin bir tutum takınmaya bir çağrı gibi görme düşünceniz, birkaç evet oyu dışında çoğunluk tarafından kesinlikle kabul görmedi. Dünyanın bugünkü durumuna ilişkin düşüncelerinize ve yakın geleceğe yönelik imalarınıza gelince, görüldüğü kadarıyla meslektaşların çoğunluğu üzerinde belli bir etki yapmadığı söylenemez, hatta aralarından birkaçını hayli heyecanlandırdı; ne var ki, konuşmacılardan ço-

ğu bilgileriniz ve keskin görüşlülüğünüz karşısında saygılarını saklamadırlarsa da, bu noktada da çoğunluğun sizinle aynı fikirde olmadığı anlaşıldı. Hatta tersine, bu konudaki görüşleriniz dikkate değer ve hayli ilginç bulunmasına karşın, aşırı derecede karamsar olarak değerlendirildi. Ayrıca, toplantıya katılanlardan biri, bir magisterin ülkeyi sözde ileride bekleyen tehlike ve sınavlara ilişkin bu kadar kasvetli tablolar çizerek men-sup olduğu tarikat yönetimini telaşlandırmasının netameli, hatta pek çirkin bir davranış, en azından bir düşüncesizlik sayılıp sayılmayacağını sordu. Bu kişiye göre, tüm nesnelerin ölümlülüğünü zaman zaman anımsatmanın kuşkusuz bir sakıncası yokmuş; herkesin, özellikle yüksek ve sorumlu mevki-lerde bulunan herkesin arada bir *Memento mori!** sözünü aklına getirmesi gerekirmiş; ama genelleştirmeye başvurarak ve nihi-list bir görüşle tüm magisterler sınıfının, tüm tarikatın, tüm hi-yerarşik düzenin pek yakında sonunun geleceğini ilan etmek, meslektaşların ruh huzuruna ve hayal gücüne karşı yöneltilen yakışıksız bir saldırı niteliği taşımakla kalmayıp, bizzat tarika-tın varlığı ve çalışma gücü için bir tehdit oluşturmuyormuş. Ma-kamının, işinin, öğrencilerinin, tarikata karşı sorumluluğunun, Kastalya için ve Kastalya içindeki yaşamının, bütün bunların yarın ya da öbür gün yok olup gideceği ve bir hiçe dönüşeceği düşüncesiyle her sabah kalkıp işine gitmesinin, bir magisterin çalışmasını olumlu yönde etkilemeyeceği gün gibi açılmış. Doğrusu söz konusu kişinin düşünceleri çoğunluk tarafından desteklenmemesine karşın, bir ölçüde kabul görmediği söyle-nemez.

Size iletilecek bu yazıyı fazla uzatmak istemiyoruz, ama bir sözlü söyleşi dileğinizi de her zaman yerine getirmeye hazırız. Bizim bu birkaç satırlık yazımızdan da görebileceğiniz gibi, çok saygıdeğer meslektaşımız, sirküleriniz kurulumuz üzerin-de kendisinden beklediğiniz etkiyi yapmadı. Başarısız kalması öncelikle nesnel nedenlerden kaynaklanıyor, sizin şu andaki görüş ve isteklerinizle çoğunluğunkiler arasında var olan ger-çek ayrımlardan ileri geliyor. Ama formaliteye ilişkin nedenle-rin de bunda rolü var kuşkusuz. En azından bize öyle geliyor

* Ölümü hatırla; ölüm var, unutma! (Ç. n.)

ki, doğrudan sizinle meslektaşlar arasındaki sözlü bir tartışma önemli ölçüde daha uyumlu bir seyir izleyecek, daha olumlu bir sonuca varacaktır. Ve yine bizim kanımızca, sirkülerinizden beklentinizin gerçekleşmesini yalnızca onun hazırlanış şekli engellemedi; bundan çok daha büyük engeli, meslektaşlara yöneltilen duyurunun kişisel bir sorunla, bir dilekçeyle bağlantılı kılınması gibi bizim burada şimdiye kadar alışılmamış bir davranış oluşturdu. Toplantıya katılanların çoğunluğu, bu iki konunun birleştirilmesine yenilikçilik alanında talihsiz bir girişim gözüyle baktı, bazıları da kısaca yapılmasına cevaz verilmeyen bir davranış diye niteledi bunu.

Böylece işin en nazik noktasına, buradaki görevinizden affedilmeniz ve Kastalya dışındaki laik okulların birinde çalıştırılmanız için yaptığınız başvuruya geldik. Yönetimin durup dururken ve böyle tuhaf nedenlerle yapılan bir başvuruyu dikkate almayacağını, asla onaylayıp kabul etmeyeceğini, başvuruda bulunan kişinin önceden bilmesi gerekirdi. Yönetimin dilekçeye cevabı pek doğal olarak hayırdır.

Tarikat olmasa ve herkesi yerli yerine yerleştiren tarikat yönetimi bulunmasa, bizim hiyerarşik düzenin hali nice olurdu! Herkes kendi kişiliğini, kendi beceri ve yeteneklerini kendisi değerlendirip çalışacağı yeri kendisi belirlemeye kalksa, nice olurdu Kastalya'nın hali! Bu konu üzerinde birazcık düşünmesini Boncuk Oyunu üstadına salık verir, kendisini başına getirdiğimiz şerefli görevde şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da çalışmasını uygun gördüğümüzü bildiririz.

Böylece yazınıza cevap vermemiz için yaptığınız ricayı yerine getirdik. Belki sizin beklediğiniz cevabı veremedikse de, uyarıcı yazınıza karşı duyduğumuz takdir duygularını belirtmeden de geçmek istemeyiz. Umarız pek yakın bir tarihte sizinle bir araya gelir, sirkülerinizin içeriği üzerinde bir kez de sözlü olarak konuşuruz; çünkü tarikatın yönetim kurulu her ne kadar size güvenilebileceğinden kuşku duymuyorsa da, sirkülerinizde görevinizi bundan böyle sürdürmeye eskisi kadar elverişli sayılamayacağınızdan söz açmanız yine de bizi tasalandırmış bulunuyor.

Knecht, yazıyı fazla bir beklentiye kapılmaksızın, alabildiğine büyük bir dikkatle okudu. Yönetim başındakilerin “tasalanmasına yol açacak yeterli neden” bulunduğunu düşünebilirdi kuşkusuz; ayrıca, belli bir olaydan böyle bir sonucun çıkarılması gerektiğine inanıyordu: Bu yakında elinde düzenli bir kimlik ve tarikat yönetiminin tavsiye mektubuyla Hirsland’dan oyuncu köyüne gelen biri, sözde arşiv ve kitaplıkta çalışacağını söyleyerek birkaç gün burada konuk edilmek istediğini açıklamış, konuk öğrenci olarak Boncuk Oyunu üzerine birkaç dersini dinlemek için Knecht’ten izin rica etmişti; sessiz, dikkatli ve yaşlıca bir adamdı, oyuncu köyündeki hemen bütün bölümlere ve salonlara girip çıkmış, soruşturmalarda bulunup Tegularius hakkında bilgi edinmiş, birkaç kez Waldzell’deki elit okulun müdürünün yakındaki evine gidip kendisini ziyaret etmişti. Pek şüphe götürecek tarafı yoktu, adam bir gözlemci olarak gelmişti köye; oyuncu köyünde işler doğru dürüst yürüyor mu, magisterin sağlığı yerinde olup görevinin başında mı, memurlar şevk ve gayretle çalışmalarını sürdürüyor mu, öğrenciler arasında bir huzursuzluk var mı yok mu, bütün bunları saptamak gibi bir misyonla gönderilmişti. Köyde tam bir hafta kalmış, Knecht’in derslerinden hiçbirini kaçırmamıştı. Adamın köydeki gözlemci etkinliği, sessiz sedasız her yerde insanın karşısına çıkıverışı memurlardan ikisinin dikkatini çekmişti. Anlaşılan tarikat yönetimi bu casusun raporunu beklemiş, ardından Knecht’in dilekçesine cevap yazısını yollamıştı.

Bu yazı konusunda ne düşünmek gerekiyordu? Onu kim, hangi makam kaleme almış olabilirdi? Yazının üslubundan çıkarılacak gibi değildi, konuya uygun olarak resmî dairelerin kişisellikten uzak, alışılmış üslubuydu bu. Ancak, daha bir dikkatle bakıldığında yazının üslubunda ilk okuyuşta tahmin edildiğinden daha çok bir kendine özgülüğün ve kişiselliğin varlığı sezilmekteydi. Bütün yazının temelini, tarikatın hiyerarşik ruhu, adalet ve düzen sevgisi oluşturmaktaydı. Knecht’in başvurusunun ne kadar tatsız, hatta rahatsız edici ve can sıkıcı bir etki uyandırdığı açıkça ortadaydı. Cevabı kaleme alan kişi tarafından, Knecht’in sirkülerinin daha ilk okunuşunda, başkalarının konuya ilişkin yargıları beklenmeden, başvurunun geri

çevrilmesinin kararlaştırıldığı kesindi bir kez. Beri yandan, başvurudan duyulan kızgınlığın, dolayısıyla ona cephe almanın yanı sıra cevapta bir başka tutum, bir başka hava daha sezi-liyordu; Knecht'e karşı bir sempati açıkça kendini belli etmekte, toplantıda Knecht'in başvurusuyla ilgili verilmiş bütün yumu-şak, dostça yargılar ve söylenmiş sözler vurgulanmaktaydı. Cevabı kaleme alanın, tarikatın başı Alexander olduğundan Knecht'in hiç kuşkusu yoktu.

Artık yolumuzun sonuna geldik ve umarız Josef Knecht'in ya-şamöyküsüne ilişkin bütün önemli bilgileri aktarabildik oku-yuculara. Bu yaşamın sonu üzerine ileride bir başka yaşamöy-kücü kuşkusuz daha başka kimi ayrıntıları saptayıp okuyucu-lara iletecektir.

Magister Knecht'in son günlerine ilişkin olarak ayrı bir bö-lüm kaleme almaktan vazgeçmek zorunda görüyoruz kendimi-zi. O günler konusunda Waldzell'deki rastgele bir öğrenciden daha çok bilgimiz yoktur ve bu işin "Boncuk Oyunu Üstadının Söylencesi"nden daha iyi üstesinden gelecek durumda değiliz; söylence bizim Kastalya'da pek çok kopya halinde elden ele do-laşıyor, onu kaleme alanlar da belki bu dünyadan göçüp gitmiş üstadın birkaç gözde öğrencisidir. Biz de bu efsaneyle kitabımı-zı sona erdireceğiz.

Söylence

Üstadımızın ortallardan kayboluşuna, bunun nedenlerine, üsta-dın aldığı kararların, attığı adımların haklılığı ve haksızlığına, yazgısının anlam ve anlamsızlığına ilişkin olarak arkadaşların söyleşilerine kulak verdik mi, sanki Diodorus Siculus'un Nil'in taşmasının olası nedenleri üzerine düşüncelerini dinliyormu-şuz gibi geliyor bize; söz konusu düşünceleri yeni birtakım dü-şüncelerle çoğaltmak yalnızca yararsız değil, aynı zamanda yersiz bir davranış gibi görünüyor. Biz böyle yapmak yerine, bu gizemli dünya yolculuğunun hemen ardından daha yabancı ve daha gizemli öbür dünya yolculuğuna çıkan üstadın anısını

gönlümüzde özenle koruyacağız. Üstadın değerli anısına hizmet için de söz konusu olaylara ilişkin olarak duyup işittiklerimizi kaydetmeye çalışacağız.

Başvurusunun geri çevrildiğine ilişkin yönetim kurulunun mektubunu okuyan üstat hafif bir ürperti hissetti, sabaha özgü bir üşüme ve ayıklık duygusu uyandı içinde; duygu kendisine vakti saatinin geldiğini, artık daha fazla duraksayıp Kastalya'da kalmanın yeri olmadığını gösterdi. "Uyanış" diye nitelediği bu özel duygu yaşamının çok önemli anlarından aşınaydı kendisine; diriltip canlandıran, beri yandan acı veren bir duyguydu, bir veda ve yola düşüş karışımıydı, bahar fırtınalarıydı bilinçaltının derinliklerini silkip sarsan. Saate baktı, bir saat sonra kursta ders verecekti. Aradaki bu bir saati meditasyonla geçirmeye niyetlendi, sessizlik içindeki magister bahçesinin yolunu tuttu. Yürürken bir şiir dizesi eşlik etti kendisine, ansızın aklına gelmişti:

Çünkü bir büyüü içerir her başlangıç...

Kendi kendine mırıldanıp durdu dizeyi, onu bir zaman hangi şairin kitabında okuduğunu anımsayamadı. Ama dize gönlünü okşadı, hoşuna gitti, yaşanılan saatin havasına adeta tastamam uygun düşmüştü. Bahçeye varınca bir banka oturdu, bankın üzerini ağaçlardan dökülen ilk sarı yapraklar örtmüştü. Nefes alıp verişlerini düzene sokup bir iç dinginliğine kavuşmaya çalıştı, sonunda yüreği aydınlanıp meditasyona koyuldu, yaşamının bu saatinin sergilediği manzara kişisellikten uzak genel tablolara dönüştü. Ne var ki, küçük dersliğe dönerken deminki dize yine duyurdu sesini, dize üzerinde yeniden düşündü ve aslında aklına geldiğinden biraz değişik olması gerektiği sonucuna vardı. Ansızın aydınlandı belleği, kendisine yardım elini uzattı. Dizeyi usulcacık yeniden mırıldanmaya başladı:

Bir büyü saklı yatar her başlangıçta
Tutar elimizden, kol kanat gerer yaşamımıza.

Ama ancak akşama doğru, kurstaki dersin çoktan verilip her gün yapılması gereken çeşitli işlerin aradan çıkarılmasından sonradır ki, dizelerin nereden kaynaklandığını anımsadı. Eski bir şairin kitabında görmemişti onları, dizeler öğrencilik yıllarında kendi kaleme aldığı şiirlerin bir tanesinde geçiyor ve şiir şöyle son buluyordu:

Durma ey gönül, veda et, kavuş esenliğine!

Aynı günün akşamı yardımcısını çağırttı, ertesi sabah belirsiz bir süre için seyahate çıkacağını bildirdi. Kısa talimatlar vererek kendisi yokken yapılacak işleri açıkladı, kısa iş gezilerine çıktığı zamanlardaki gibi nazik ve ağırbaşlı bir edayla veda etti.

Kendisine durumu anlatmadan ve onu bir veda üzüntüsüyle karşı karşıya bırakmadan dostu Tegularius'u terk edip gitmesinin uygun olacağına önceden karar vermişti. Pek alıngan dostunu kollayıp gözetmek için değil, kendi planını da tehlikeye sokmamak için böyle yapmak zorundaydı. Oldu bittiye getirilecek bu ayrılığı herhalde sineye çekerti dostu, sürpriz bir konuşma ve veda ise onu kendini tutamayarak tatsız davranışlarda bulunmaya sürükleyebilirdi. Hatta Knecht dostu Tegularius'u son kez görmeden yola koyulmayı bile düşünmüştü. Ama bunun sorunlardan adeta kaçıyor izlenimi uyandıracığı sonucuna vardı. Dostunu telaş ve heyecana sürüklemekten, kimi budalalıklara kalkışmaktan esirgemek istemesi akıllıca ve yerinde bir davranıştı; ama kendi kendisini kollayıp gözetemez, işi bu kadar kolay atlatamazdı. Yatma zamanına henüz yarım saat vardı, dostunu ya da bir başkasını rahatsız etmeden gidip Tegularius'u görebilirdi. Şimdiden gecenin karanlığına bürünmüş iç avludan geçti. Yüreğinde tuhaf bir duyguyla dostunun kaldığı hücrenin kapısını son kez çaldı. Dostu yalnızdı, kitap okuyordu o sıra; kitabı elinden bırakıp sevinçle kendisini karşıladı, buyur edip oturttu.

"Eski bir şiir geldi aklıma bugün," diyerek gevezeliğe başladı Knecht. "Daha doğrusu şiirden birkaç dize. Belki sen bilirsin şiiri hangi kitapta bulabileceğimi."

Ardından dizeleri okumaya koyuldu: “Çünkü bir büyü saklı yatar her başlangıçta ...”

Tegularius’un uzun zaman kafa yormasına gerek kalmadı, biraz düşündükten sonra tanıdı şiiri, ayağa kalkıp bir kürsünün gözünden Knecht’in şiirlerinin manüskrillerini çıkardı; Knecht kendi eliyle yazdığı şiirleri dostu Tegularius’a bir vakit armağan etmişti. Tegularius arayıp bulduğu iki yaprağı ötekilerin arasından çekip aldı; şiirin ilk şeklini içeren yaprakları magistere uzattı.

“İşte,” dedi gülümseyerek, “Sayın Magister buyurup okuyabilir. Pek çok yıldan beri ilk kez bu şiirleri anımsamak tenez-zülünde bulunuyorsunuz.”

Josef Knecht yaprakları dikkatle gözden geçirmeye koyuldu, duygulanmıştı. Uzakdoğu enstitüsündeki öğrencilik günlerinde bu iki yaprağa dizeler çiziktirmişti; uzak bir geçmiş bu dizelerden kendisine bakıyor, hepsi de neredeyse unutulmuş, ama şimdi uyarmalar ve acılarla yeniden dirilip gözlerini açmış eski günlerden söz ediyordu, hafifçe sararmış kâğıt, gençlik koku-kan elyazısı, metindeki çizilip çıkarılmış ve düzeltilmiş yerler, hepsi. Yalnızca dizelerin doğup çıktığı yılı ve mevsimi değil, günü ve saati de anımsar gibi oldu, o havayı da ayrıca, bir vakit içini doldurup kendisini mutluluğa boğan ve dizelerde dile getirilen o güçlü ve göğüs kabartıcı duyguyu da. Uyanış diye nitelendiği ruhsal yaşantının kendisini gelip yakaladığı o özel günlerin birinde dizeleri çiziktirmişti.

Başlığının, şiirin kendisinden önce şiirin ilk dizesi olarak doğduğu açıkça belliydi. İri iri harflerle, coşkulu bir elyazısıyla oracığa kondurulmuş başlık şöyleydi:

“Kendini aşmak!”

Ancak sonradan, bir başka zamanda, bir başka hava ve durumda bu başlık ünlem işaretiyle birlikte çizilmiş, yerini daha ufak, daha ince, daha alçakgönüllü harflerle başka bir başlık almıştı: “Aşamalar.”

Derken Knecht anımsadı yeniden: Bir zaman şiirin içerdiği düşünceyle heyecanlanıp coşarak “Kendini aşmak!” başlığını kendi şahsına yöneltilmiş bir sesleniş, bir buyruk, bir uyarı, yeniden dile getirilip pekiştirilen bir amaç olarak konduruver-

mişti; öyle bir amaç ki, tüm yaşamını bu ilkeye göre düzenleyecek, kendini aşma sürecine dönüştürecek onu, her mekândan, her duraktan geçecek, mekânları, durakları geride bırakıp boyuna ilerleyecekti. Zar zor işitilir bir sesle şiirden birkaç dizeyi okumaya koyuldu:

Bir mekândan bir mekâna konup göçeriz şen,
Vatan nedir bilmeden, fazla eğleşmeden hiçbirinde,
Evrensel ruh açar ufukumuzu, özgür kılar bizi,
Aşama aşama alıp çıkarır bizi yücelere, enginlere.

“Pek çok zaman var ki unutmuştum bu dizeleri,” dedi Knecht. “Bugün içlerinden biri nasılsa aklıma geliverdi, dizeyi nerede okuduğumu bir türlü çıkaramadım. Kendi dizelerimden biriymiş meğer. Bugün sen nasıl görüyorsun bunları? Sana hâlâ bir şey söylüyorlar mı?”

Tegularius düşündü.

“Özellikle bu şiir her zaman bir tuhaf gelmiştir bana,” dedi ardından. “Aslında bir türlü ısınamadığım, içlerinde bir şeyin beni itip uzaklaştırdığı ya da rahatsız ettiği birkaç şiirinizden biri. Bu itip uzaklaştıran, rahatsız eden şeyin ne olduğunu o zamanlar bilmiyordum. Ama sanırım bugün görebiliyorum bunu. Sizin, sevgili dostum, marş marş buyruğuyla ‘Kendini aşmak!’ başlığını koyduğunuz ve bu başlığı Tanrıya şükürler olsun sonradan çok daha iyi bir başkasıyla değiştirdiğiniz şiirden pek hoşlanmamışımdır, nedeni de biraz buyurganlığa, biraz ahlak vaizliğine ya da öğretmenliğe kaçan bir hava içermesi. Bu havadan kurtarılсын, daha doğrusu üzerindeki cila kazınıp uzaklaştırılсын, en güzel şiirlerinizden biri sayılacağı kuşkusuz, bunu az önce yine fark ettim. Gerçek içeriği ‘Aşamalar’ başlığıyla fena verilmemiş; ama ‘Müzik’ ya da ‘Müziğin özü’ başlığı da güzellikte bundan aşağı kalmazdı, belki daha da güzel bir başlık olurdu. Çünkü ahlak vaizliğine kaçan havası ortadan kalktı mı, şiire müziğin özü üstüne bir inceleme gözüyle bakılabilir pekâlâ ya da ne bileyim, müziğe, onun süreli var oluşuna, ondaki neşe ve kararlılığa, ondaki devingenliğe ve durmadan ilerleme arzusuna, adım atılmış bir mekândan ya da me-

kân diliminden yine çıkıp gitme eğilimine övgü niteliği taşıyabilir. İş müziğin ruhu üstüne böyle bir inceleme ya da övgüyle sınırlı kalsaydı, besbelli daha o zamanlar sizi sultanı altına alan eğitimcilik tutkusuyla davranıp bir uyarı ve vaaza dönüştürmeseydiniz, eşi bulunmaz bir mücevherden kalır yeri olmazdı şiirinizin. Ancak, şimdiki haliyle bana fazla didaktik, fazla öğretmence geldiği gibi, bir düşünce hatasını da içeriyor adeta. Yalnızca ahlaksal etkiyi göz önünde tutarak müzik ve yaşamı birbirine eşdeğer kılıyor, ki bu en azından pek sağlam denemeyecek, tartışma götürür bir görüştür; ayrıca müziğin çarkını oluşturan doğal ve ahlakdışı itici güçten seslenişler, buyruklar ve kusursuz derslerle bizi eğitip geliştirme amacına yönelik bir 'yaşam biçimi' kotarıp ortaya koyuyor. Sözün kısası, bu şiirde bir vizyon, eşi bulunmaz, güzel ve olağanüstü bir şey didaktik amaçlarla çarpıtılıyor ve sömürülüyor; beni de şiirden hep uzak tutan bu olmuştur işte."

Magister Knecht zevkle kulak verip Tegularius'u dinlemiş, dostunun konuşa konuşa öfkeyle karışık bir coşku havasına sürüklendiğini izlemişti, bu da onda görmekten hoşlandığı bir şeydi.

"Dileyelim haklı olasın!" dedi yarı şaka. "Ama şiirin müzikle ilişkisi üstüne söylediklerinde haklı olduğun kesin bir kez. 'Bir mekândan bir mekâna konup göçme' motifi ve dizelelimin temel düşüncesi gerçekte müzikten geliyor, ama ben bunun bilincinde değildim ya da üzerinde durmadım. Söz konusu düşünceyi berbat edip vizyonu çarpıttım mı, bilemeyeceğim. Belki de haklısın. Dizeleri yazdığım da konusunu müzik değil, bir yaşantı oluşturunuyordu artık; öyle bir yaşantı ki, güzelim müzik simgesi bana ahlaksal yönünü göstermiş, içimde beni uyandıran ve uyaran, beni yaşama çağıran bir sese dönüşmüştü. Şiirde senin en çok hoşlanmadığın emir kipi bir emretme ve öğretme isteğinin dışavurumu değildir; çünkü emir ve uyarı yalnızca benim kendime yöneltilmiştir. Zaten çok iyi biliyorsun böyle olduğunu ya, bilmesen de en son dizeden çıkarabilirdin, sevgili dostum. Diyeceğim bir esin, bir sezgi, bir iç vizyon yaşadım; bu sezginin içeriğini ve ahlaksal özünü kendi kendime seslenmek, kendi kafama sokmak istedim. Bu yüzdendir ki şiir,

ben bilincine varmadan belleğimde yer etti. Yani bu dizeler ister iyi, ister kötü olsun, amaçlarına ulaşmıştır; uyarı ruhumda yaşamını sürdürmüş ve bir daha unutulup gitmemiştir. Bugün sanki yeniymiş gibi yine kulaklarımda yankılanıyor; güzel, küçük bir yaşantı bu, senin alaylı sözlerin benim bu yaşantıma gölge düşüremez. Ama artık gitmeliyim. Ne güzeldi o zamanlar, dostum; ikimiz de öğrenciydik hani, sık sık kuralları çiğnemeyi göze alarak gece geç vakitlere kadar bir arada oturup konuşabiliyorduk. Magister olunca ne yazık ki insan bunu yapamıyor artık!”

“Ah,” dedi Tegularius, “yapılır yapılmaya, yeter ki cesaret edilebilsin.”

Knecht, elini gülerek dostunun omzuna koydu.

“Cesaret işine gelince, sevgili dostum, senin bu söylediğini kat kat aşacak şeytanlıklar bekleyebilirsin benden. İyi geceler, seni mızımız koca herif!”

Neşeli neşeli odadan çıktı Knecht, ama yolda sitenin gece tenhaliğine bürünmüş koridor ve avlularında üzerine yeniden bir ağırbaşlılık çöktü, veda eyleminin ağırbaşlılığı. Veda etmek insanda anılar uyandırır hep; henüz bir çocukken, Kastalya’ya yeni gelmiş bir öğrenciyken Waldzell içinden, Vicus Lusorum içinden sezgiler ve umutlarla dolup taşarak ilk kez yürüyüp gidişinin anısı birden çullandı Knecht’in belleğine ve ancak şimdi, gece serinliğine gömülmüş suskun ağaçların ve binaların orta yerinde, ta içine işleyerek acıyla duyumsadı: Bütün bunları o anda son kez gözlerinin önünde görüyor, gün boyu alabildiğine şenlikli olan sitenin giderek sessizleşmesine ve uykuya dalmasına son kez kulak veriyordu; kapıcı kulübesinin üstündeki küçük ışığın havuzun suyunda yansımasına son kez, gecemsi bulutların magister bahçesinin ağaçları üstünden geçip gidişine son kez tanık oluyordu. Oyuncu köyünün yollarını ağır ağır adımlayarak tüm köşe bucağını gezip dolaştı, kapıyı bir kez daha aralayıp magister bahçesine girecek oldu, ama anahtar yanında değildi, bu da çarçabuk ayılıp kendine gelmesini sağladı. Odasına döndü derken, birkaç mektup daha kaleme aldı; içlerinden birinde başkente geleceğini Designori’ye haber veriyordu. Ardından yoğun bir meditasyona başvurarak

günün ruhuna üşüşmüş telaş ve duyumsamalarından yunup arındı; ertesi gün Kastalya'da görülecek son iş için, tarikatın yönetiminin başındaki kişiyle yapacağı son konuşma için güçlü olması gerekiyordu.

Ertesi sabah her zamanki saatte yataktan kalktı, arabayı hazırlatıp yola koyuldu; ancak pek az kişi Waldzell'den ayrılışının farkına vardı ve kimse bunda bir olağanüstülük görmedi. Sonbaharın ilk günlerinin sislerine boğulmuş sabah vakti Hirsland'ın yolunu tuttu, öğle üzeri ulaştı kente, Magister Alexander'e geldiğini haber verdirdi. Yanında bir beze sarılmış, küçük ve güzel bir metal kutu taşıyor, bürosunun gizli bir gözünden aldığı kutu mevki ve makamının simgeleri olan mühürler ve anahtarları içeriyordu.

Tarikatın başı Alexander'in o "geniş" bürosunda biraz şaşkınlıkla karşılandı Knecht, bir magisterin önceden haber vermeden ya da çağrılmadan Hirsland'a çıkıp geldiği, o zamana kadar pek görülmemişti. Magister Alexander'in talimatı üzerine izzet ikramda bulunuldu kendisine, sonra da dinlenmesi için eski manastırın bir hücreğine götürüldü; kendisine söylenildiğine göre, ekselansları ancak iki üç saat sonra ona vakit ayırabilecekti. Tarikat kurallarını içeren kitapçıklardan birini getirip baştan sona okudu Knecht, niyetinin basitlik ve yasallığına son bir kez kanaat getirdi, ne var ki bu niyetin anlamını ve psikolojik haklılığını sözlerle nasıl dile getireceğini şu son anlarda hâlâ bilemez durumdaydı. Kurallar içindeki bir cümleyi anımsadı derken; bir zaman gençlik özgürlüğünün ve üniversite döneminin son günlerinde, tarikata kabulünün hemen öncesinde kendisinden bu cümle üzerinde meditasyon yapması istenmişti. Bir kez daha okudu cümleyi, üzerinde meditasyona koyuldu, şu anda o biraz ürkek genç öğrenciden ne kadar değişik biri sayılacağını hissetti. Kuralın söz konusu yerinde şöyle deniyordu: "Yüksek makam seni bir göreve getirdi mi şunu bilmelisin ki, üst kademelere tırmanış özgürlükten değil, bağımlılıktan içeri atılmış bir adımdır. Mevki ve makamın otoritesi arttıkça, hizmet zorlaşır. Kişilik güçlendikçe, keyfî davranışlar geri plana itilir." Bu cümleler bir vakit öylesine bir kesinlik ve açıklıkla nasıl da kulaklarında yankılanmıştı, o zamandan bu

yana bazı sözcüklerin, hele “bağ”, “kişilik”, “keyfîlik” gibi pek netameli sözcüklerin anlamı kendisi için nasıl da değişmiş, hatta tersine dönmüştü! Ve ne kadar güzel cümlelerdi bunlar, ne kadar aydınlık, sağlam ve hayranlık duyulacak bir telkin gücüyle donatılmıştı! Genç biri için ne kadar da mutlak, zamandan bağımsız ve tümüyle gerçek görünen cümlelerdi! Ah, sahidenden de böyle olabilirlerdi hani, Kastalya dünya olsaydı eğer, bütün dünya, bir çeşitliliği içeren, öyleyken bölünmez bir dünya olsaydı. Ne var ki, dünya içinde bir dünyacıktı Kastalya ya da dünyadan yüreklilikle ve zorla koparıp alınmış bir dilimdi! Dünya bir elit okul olsaydı, tarikat tüm insanlardan oluşan bir topluluk ve tarikatın başı da Tanrı, söz konusu cümlelerle kurallın bütünü ne mükemmel olurdu o zaman! Ah ah, öyle olsaydı, ne tatlı, ne kadar pırıl pırıl olurdu yaşam! Nasıl da masumiyet taşan bir güzelliğe bürünürdü! Ve bir zamanlar böyle olmuştu gerçekten, bir zamanlar tarikatı ve Kastalya ruhunu tanrısal ve mutlak güç olarak, eyaleti dünya olarak, Kastalya sakinlerini tüm insanlık olarak görebilmiş ve yaşayabilmişti, bütünü Kastalya dışında kalan parçasını ise çocuklara özgü bir dünya saymış, eyaletin bir ön aşaması, en son kültür düzeyine ve esenliğe kavuşmayı henüz bekleyen ilkel bir toprak parçası saymıştı; zaman zaman başını kaldırıp huşuyla Kastalya’ya bakıyordu bu toprak parçası ve arada bir sevimli ziyaretçilerini yolluyordu, genç Plinio’yu yollamıştı örneğin.

Kendi durumu, Josef Knecht ile ruhunun durumu ne acayip bir şekle bürünmüştü şimdi! O kendine özgü sezîş ve kavrayış biçimini, gerçeğin uyanış diye nitelediği o yaşantısını, eskiden, hatta daha dün dünyanın kalbinden içeriye, gerçeğin merkezine doğru adım adım bir sokuluş olarak, adeta mutlak bir nesne, bir yol, ancak adım adım gerçekleştirilebilen, ama düşüncede bir süreklilik içerip düz bir çizgi üzerinde seyreden bir ilerleyiş olarak görmemiş miydi? Kastalya dışındaki dünyayı Plinio’nun şahsında takdirle karşılamak, ama bir Kastalyalı olarak kendini bilinçli şekilde ve titizlikle bu dünyadan uzak tutmak bir zaman çocukluk ve ilkgençlik yıllarında kendisine uyanış olarak, ilerleme olarak, kesinlikle değerli ve doğru bir şey olarak görünmemiş miydi? Ve yıllar yılı süren bir kuşku

döneminden sonra kendini Boncuk Oyunu'na ve Waldzell'deki yaşama adama kararını verdiğinde de yine öyle bir ilerleme olmuştu bu kendisi için, bir gerçek olmuştu. Ve Üstat Thomas'ın aracılığıyla tarikat hizmetindeki yerini aldığında, müzik üstadının aracılığıyla tarikata kabul edildiğinde ve daha sonra magisterlik görevine getirildiğinde de yine aynı durum söz konusuydu. Düz bir çizgi şeklinde seyrediyor görünen yolda irili ufaklı adımlar olmuştu bunların hepsi. Ve işte şimdi yolun sonuna varmıştı, ama dünyanın kalbine, gerçeğin en iç noktasına ulaşmış değildi; şimdiki durumu da bir göz açıış, kendini yeni bir konumda buluş, yeni durumlara uyum sağlayış olmuştu, o kadar. Bir düz çizgi halinde seyredip kendisini Waldzell'e, Mariafels'e, tarikat üyeliğine ve magisterlik görevine götüren aynı çetin, aydınlık ve keskin yol şimdi onu alıp bütün bunlardan dışarı çıkarıyordu. Bir dizi uyanış, bir dizi vedayı getirmişti beraberinde. Kastalya, Boncuk Oyunu, üstatlık unvanı, bunlardan her biri çeşitlemeleri yapıp rafa kaldırılacak bir konu olmuştu; bir mekân olmuş, içinden geçilip bir üst mekâna çıkılmıştı. Bütün bunları artık geride bırakmıştı Knecht. Ve kuşkusuz bugün düşünüp yaptıklarının tersini düşünüp yaptığı geçmiş günlerde de, işin sağlamlık ve kesinlikten uzaklığı içine doğmuştu biraz. Öğrenciyken çiziktirdiği, aşamalardan ve vedalardan söz eden şiirine "Kendini aşmak!" seslenişini başlık olarak koymuş değil miydi?

Böylece yürüdüğü yol bir çember, bir elips ya da bir helezon çizmişti ya da buna benzer bir şey, ama düz bir çizgi izlememişti; belli ki düz çizgi doğaya ve yaşama değil, geometriye özgüydü. Ama şiirinin kendisini uyarması, kendisini cesaretlendirmesi, şiirini ve o zamanki uyanış unutmasının üzerinden hayli zaman geçtikten sonra da sadakatle ona eşlik etmişti; mükemmel denemezdi bu eşlik için, duraksamalar, kuşkular, kaprisler ve boğuşmalar eksik olmamıştı, ama aşama aşama, mekân mekân cesaretle ilerleyip durmuştu, serinkanlı ve hayli neşe içinde; yaşlı müzik üstadı gibi nurlu ışınlar saçarak değil kuşkusuz, ama yorulmak nedir bilmeden, hüzne kaptırmadan kendini, yolundan dönmeden ve sadakatten şaşmadan. Ve şimdi Kastalya açısından döneklikte bulunacak, sadakatsizlik gös-

terecekse, tarikatın tüm ahlak kurallarını çiğneyerek görünürde kendi kişiliğinin hizmetinde, yani keyfî bir tutumla davranacaksa, bu da yürekliliğin ve müziğin ruhuna uygunluk içinde gerçekleşecekti, yani iş nereye varırsa varsın neşe içinde ve usulden şaşmayarak. Kendisine bu kadar açık seçik görünen bir şeyin, yani şimdiki davranışındaki “keyfîliğin” gerçekte hizmet ve itaatten başka bir şey sayılmayacağını, bir özgürlüğe değil, yeni, bilinmedik ve netameli bağılıklara doğru yol aldığını, bir kaçak değil, bir çağrılı, inatçı değil, yumuşak başlı biri, söz sahibi bir efendi değil, bir kurban olduğunu keşke başkalarına da açıklayıp kanıtlayabilseydi! Bir zamanki erdem, neşe, ölçüye sıkı sıkıya bağılılık ve cesaret bakımından nasıldı durum? Bir küçülme söz konusuydu bunlarda, ama hepsi de yerinde duruyordu. Bundan böyle bir gitmenin değil, götürülmenin, özgürce kendini aşmanın değil, ortada dikilen birinin çevresinde mekânın dönüp durmasının sözü edilebilse de, erdemler varlığını sürdürüyor, değerini ve büyüsunü koruyordu; hayır değil de evet demelerde, kaçmalarda değil de itaat etmelerde yaşıyordu erdemler, belki biraz da kendi başına buyruk ve etkin davranıp düşünmelerde, yaşamı ve kendini aldatışları bağımsızlık ve sorumluluğa benzeyen bir serap gibi yoklayıp sınamadan kabullenişlerde, belirsiz nedenlerden dolayı bilmeden çok eyleme, düşünsellikten çok içgüdüsellığe yatkın biri olmadaki sürdürüyordu yaşamını. Ah, bu konuda Peder Jacobus’la bir şöyleşide bulunabilmeyi ne çok isterdi!

İşte meditasyonun ardından bu tür düşünce ve düşler Knecht’in kafasına üşüşmüştü. Ona öyle görünüyordu ki, “uyanış”ta gerçek ve biliş değil, gerçekler dünyasını yaşama ve onunla başa çıkma söz konusuydu. Uyanışta nesnelerin özüne, gerçeğe biraz daha yaklaşılmıyor, kendi ben’inin o andaki durum karşısında takındığı tavır kavranılıyor, gerçekleştiriliyor ve yaşıyordu. Yasalar ele geçirilmiyor, kararlara varılıyor, dünyanın değil, kendi kişiliğinin orta noktasına ulaşıyordu. Dolayısıyla bu sırada yaşananlar başkalarına pek aktarılamıyor, söze ve dile gelmekten kendilerini tuhaf bir şekilde kaçırıyordu. Yaşamın bu alanından yapılacak bildirimler dilin amaçları arasında yer almıyordu adeta. Bu konuda istisna olarak sizi

birazcık anlayacak kişi sizinkine benzer durumda biri oluyordu, sizinle ortak duyguları paylaşan ya da sizinkine benzer bir uyanışı yaşıyan biri. Dostu Tegularius'un bazen birazcık anladığı görölmüştü kendisini, ama Plinio bu bakımdan Tegularius'tan biraz daha ilerideydi. Peki, başka kimi gösterebilirdi kendisini anlayan? Hiç kimseyi.

Ortalık kararmaya başlamıştı. Knecht düşüncelerin oyununa dalıp gitmiş, her şeyi unutmuştu ki, birden kapı vuruldu. Knecht hemen kendini toparlayıp cevap veremeyince, kapıya vuran biraz bekledi, sonra bir kez daha kapıyı tıklattı yavaşça. Bu kez içeriden cevap verdi Knecht, doğrulup kalkarak habercinin peşine takıldı; haberci kendisini alıp sekreterlik binasına götürdü ve geldiğini önceden haber vermeden Üstat Alexander'in çalışma odasından içeri soktu. Üstat Alexander hemen Knecht'i karşıladı.

"Yazık," dedi, "keşke haber verseydiniz geleceğinizi, böyle beklememiş olurdunuz. Sizi ansızın buraya çekip getiren nedeni bir an önce öğrenmek için doğrusu sabırsızlanıyorum. Umarım kötü bir şey değildir."

Knecht güldü. "Hayır, kötü bir şey değil. Gerçekten beklemiyor muydunuz geleceğimi? Beni buraya çekip getiren nedeni tahmin edemiyor musunuz?"

Ciddi ve endişeli bakışlarla Knecht'in gözlerinin içine bakan Alexander, "Ne bileyim," dedi, "bazı tahminler var kafamda. Örneğin, son günlerde şu sirküler sorununun sizin için henüz kapanmış sayılamayacağını düşündüm. Yönetim kurulunun cevabı biraz kısa oldu ister istemez, anlam ve üslubu, aziz dostum, belki de sizi düş kırıklığına uğrattı."

"Hayır," diye cevapladı Josef Knecht. "Aslında içerik bakımından farklı bir cevap beklememiştim. Yazının üslubuna gelince, özellikle bu üslup içimi ferahlattı. Yazıdan gördüm ki, onu kaleme alanı az uğraştırmamış, hatta neredeyse az üzmemiş, benim için tatsız ve biraz yüz kızartıcı cevabın içine birkaç damla bal akıtmak gereksinimini duymuş, bunun da kusursuz bir şekilde üstesinden gelmiş, kendisine minnettarım doğrusu."

"Yazının içeriğine, aziz dostum, bir diyeceğiniz yok anlaşılan?"

“Okudum yazıyı, bilgi edindim, evet, doğrusu anladım demek istenileni ve onayladım. Cevap, dilekçemin geri çevrilmesinden başka bir içerik taşıyamazdı kuşkusuz, yumuşak bir uyarıyla bağlantılı bir geri çeviriş. Benim sirküler alışılmış bir şey olmaktan uzaktı ve yönetim için hayli rahatsız ediciydi, bundan asla kuşku duymadım. Beri yandan kişisel bir başvuru içerdiği düşünülürse, belki pek uygun bir dille kaleme alınmamıştı. Olumsuz cevaptan daha değişik bir cevap bekleyemezdim.”

“Durumu böyle görmeniz, yazımızın sizi şaşırtıp üzmemiş olması bizi sevindiriyor,” diye cevapladı Üstat Alexander, sesinde çok hafif bir buruklukla. “Pek memnurluk verici bizim için. Ama henüz bir şeye akıl erdirebilmiş değilim. Kaleme alıp yollarken –umarım doğru anladım sizi– başarılı bir sonuç ve olumlu bir cevap alacağınıza madem inanmıyordunuz, başarıya ulaşamayacağınızdan madem emindiniz, ne diye o zaman sirkülerinizi yarıda bırakmadınız, tamamlayıp temize çektiniz ve bize yolladınız? Az buz bir çalışma değil çünkü.”

Knecht, dost bakışlarla Üstat Alexander’ın yüzüne bakarak cevap verdi: “Yazımın iki ayrı içeriği, iki ayrı amacı vardı, eksensikleri; sanmıyorum ki, ikisi de tümüyle sonuçsuz ve başarısız kalmış olsun. Bir kez, şimdiki görevimden affedilmem ve bir başka yerde çalıştırılmamla ilgili kişisel bir rica yer alıyordu yazımda. Bu ricama ikinci derece önem taşıyan bir şey gözüyle bakabiliyordum kuşkusuz, ne de olsa bir magisterin kişisel sorunlarını elden geldiğince geri planda tutması gerekir. Kişisel ricam geri çevrildi, bana da bunu sineye çekmek düştü. Ancak, benim sirküler bu kişisel ricadan çok daha başka şeyler de içeriyor, kendisinde bir sürü gerçeği, bir sürü düşüncüyü barındırıyordu, bunları yönetimin bilgi ve dikkatine sunmayı bir görev saymıştım. Bütün magisterler ya da pek çoğu, uyarılarımı demek istemeyeceğim ama, açıklamalarımı okudu, kuşkusuz büyük bölümü önlerine çıkarılan yemeği gönülsüz yedi, içlerleyerek tepki gösterdi daha çok, ama yine de sirküleri okudu ve kendilerine söylemem gerektiğine inandığım şeyleri alıp içlerine aktardı. Sirküleri alkış tutarak karşılamamaları benim gözümde bir başarısızlık sayılmaz, çünkü benim beklediğim ne

alkıştı, ne onaylama; amacım tedirgin etmektir daha çok, sarsıp silkerek uykudan uyandırmaktı. Sizin belirttiğiniz nedenlerden dolayı sirküleri yollamaktan vazgeçseydim, bundan doğrusu hayli pişmanlık duyardım. Etkisi az ya da çok, sirkülerin uyanışa bir çağrı, bir sesleniş işlevini yerine getirdiği kuşkusuz.”

“Ona ne şüphe,” dedi Üstat Alexander. “Ancak, bu kadarla bilmece benim için çözülmüş değil. Mademki niyetiniz yönetim kuruluna ilerideki felaketi haber vermek, onu uyarmak, ona seslenmektir, neden altın değerindeki sözlerinizin etkisini, bu sözleri kişisel bir ricayla, üstelik yerine getirileceğine ve getirilebileceğine kendiniz de inanmadığınız bir ricayla birleştirerek zayıflattınız ya da en azından tehlikeye düşürdünüz? Şimdilik buna akıl erdirebilmiş değilim. Ama bütün sorunu ele alıp üzerinde ayrıntılarıyla konuşursak, iş açıklığa kavuşacaktır kuşkusuz. Kesin olan bir şey varsa, sirkülerinizin zayıf noktası, felaket haberini başvuruyla, uyarınızı ricayla birleştirmenizde yatıyor. Öyle sanıyorum ki, başvurunuzdan uyarılarınız için bir araç olarak yararlanmanız gerekmezdi. Sarsıp silkerek uyandırılmalarını zorunlu gördüğünüz meslektaşlarınıza sözle ve yazıyla pek kolay ulaşabilirdiniz. Başvurunuz da resmî kanaldan ilerleyerek gideceği yere varırdı.”

Dost bir bakışla Üstat Alexander’e baktı Knecht. “Evet,” dedi önemsemez bir edayla, “haklı olabilirsiniz. Her ne kadar – bu karmaşık işi bir kez daha gözden geçiriniz lütfen! Yazının içerdiği uyarılarda da, başvuruda da her gün karşılaşılan alışılmış ve normal bir şey söz konusu değil; tersine, alışılmamış nitelik taşımaları, bir zorunluluktan kaynaklanıp geleneğin dışına taşmaları her ikisinin ortak özelliğidir. Ne bir kimsenin çok önemli bir dış neden olmaksızın ansızın kalkıp meslektaşlarından ölümlülükleri üzerinde düşünmelerini ve tüm varoluşlarının güvenilirlikten yoksunluğunu anımsamalarını ısrarla istemesi alışılmış ve normal bir şeydir, ne de Kastalya’daki bir magisterin eyalet dışında bir öğretmenliğe talip olması. Bu bakımdan yazımın her iki içeriği de pek güzel uyuyor birbirine. Sirküleri gerçekten tümüyle ciddiye alan bir okuyucunun bana göre şöyle bir sonuca varması gerekirdi: Bu yazıda biraz antika bir adam sezgilerini dile getirip meslektaşlarına vaazda bulun-

muyor; açığa vurduğu düşünceler ve kapıldığı tasalar konusunda alabildiğine içtenlikli biridir bu kişi; makamını, payesini, geçmişini kaldırıp atmaya ve en mütevazı görevle yeniden işe başlamaya hazırdır; payeden, rahat ve huzurdan, onurdan ve otoriteden bıkip usanmıştır, bunlardan yakasını kurtarmayı, bunları kaldırıp bir kenara atmayı yürekten özlemektedir. Böyle bir sonuçtan da –kendimi hâlâ sirkülerin okuyucusunun yerine koyarak düşünmeye çalışıyorum– bana öyle geliyor ki iki yargıya varılabilirdi: Bu ahlak vaazının yazarı ne yazık ki biraz kaçık biridir, dolayısıyla bundan böyle magisterlik mevkiinde kalması söz konusu olamaz – ya da bu sıkıcı vaazın yazarı kaçık değil, normal ve sağlıklı biri sayılacağından, vaazlarının ve karamsar düşüncelerinin gerisinde kapris ve acayıplikten daha fazla bir şeylerin, kısaca bir realitenin, bir gerçeğin bulunması gerekmektedir. Sirküleri okuyacakların kafasından geçecek olayı ben böyle düşünmüştüm ve bunda yanıldığımı itiraf etmeliyim. Başvurumla uyanışa çağrım birbirini destekleyecek ve güçlendirecekken, her ikisi de ciddiye alınmayıp rafa kaldırıldı. Böyle bir yadsımayla karşılaşmam ne üzdü beni ne de şaşırttı; çünkü, bunu tekrarlamaktan kendimi alamayacağım, böyle bir yadsımayı doğrusu her şeye karşın beklemiş ve aslında, ne yalan söyleyeyim, hak etmiştim. Öyle ya, başarılı olacağına inanmadığım başvurum bir çeşit manevraydı, bir jest, bir formaliteydi!”

Üstat Alexander’ın yüzü daha da ciddileşmiş, neredeyse kaşları çatılmıştı. Ama Magister Knecht’in sözünü kesmeye kalkmadı.

“Gerçek şu ki,” diye sürdürdü konuşmasını Knecht, “başvuru dilekçemi yolladığımda bundan olumlu bir cevap alacağımı ummuş, dolayısıyla sevinmiş değildim. Ama olumsuz bir cevaba yüce bir karar gözüyle bakıp onu sineye çekmeye hazırlanmış olduğumu da söyleyemem.”

“– yönetiminizin cevabına yüce bir karar gözüyle bakıp onu sineye çekmeye hazırlanmış olduğumu da söyleyemem – doğru mu işittim, Magister?” diyerek Knecht’in sözünü kesti Üstat Alexander, her kelimeyi açıkça vurgulayarak. Öyle görülüyor ki işin ciddiliğini ancak şimdi tüm boyutlarıyla kavrayabilmişti.

Knecht hafifçe eğildi Üstat Alexander'ın önünde. "Kuşkusuz, doğru işittiniz. Dilekçemin başarı şansına inanmak pek elimden gelmiyordu, ama usul ve adaba uymak için onu dile getirmem gerektiğini düşünüyordum. Böylece saygıdeğer yönetim kurulunun eline sorunu kolay yoldan çözümleme olanağını vermek istedim bir bakıma. Kurul böyle bir çözüme yönelmeseydi, her türlü oyalanma ve yatıştırılma girişimlerine karşı çıkıp eyleme geçmeyi kafama koymuştum."

"Peki, nasıl bir eylem olacaktı bu?" diye sordu Üstat Alexander alçak sesle.

"Aklımın ve yüreğimin öngördüğü bir eylem. Görevimden ayrıлып yönetimin direktifi ve iznini gereksinmeksizin Kastalya dışında kendime bir iş bulacaktım."

Üstat Alexander gözlerini yumdu, bundan böyle Knecht'i dinlemez görünüyordu. Knecht, Üstat Alexander'ın o ivedi durumlardaki egzersize başvurduğunu anladı: Ani bir tehlike ve tehditle karşılaşan tarikat üyeleri, ciğerler boşken iki kez hayli uzun süre nefesin tutulmasından oluşan bu egzersiz sayesinde kendilerine hâkim olma ve serinkanlılıklarını yitirmeme gücünü elde ediyorlardı. Üstat Alexander'ın sevimsiz bir ifadeye bürünmesine yol açtığı yüzü ilkin sarardı biraz, bunu karın kaslarıyla nefesin ağır ağır içe çekilişi izledi, çok geçmeden yüz yine eski rengine kavuştu; Knecht çok takdir ettiği, hatta sevdiği bu adamın yeniden açılan gözlerinin bir an kaskatı ve yitik bakışlarla baktığını gördü, ama hemen uyanıp canlandı bu bakışlar ve güçlendi; gerek itaatte, gerek emretmede büyük bir insanın bu aydınlık, kendine hâkim, her zaman disiplin içinde tutulan gözlerinin ansızın kendi üzerine çevrilip onu serinkanlılıkla incelediğini, onu süzdüğünü, onu yargıladığını fark eden Knecht'in içine hafif bir korku düştü. Hayli bir süre sesini çıkarmadan bu bakışa katlandı ister istemez.

Sonunda Alexander, "Sizi şimdi anladım sanıyorum," diyerek konuşmaya başladı sakın bir sesle. "Epey bir zamandan beri görevinizden ya da Kastalya'dan bıkmış durumdaydınız ya da dünya yaşamına duyduğunuz özlem içinizi yakıp kavuruyordu. Siz de ruhunuzda esen havaya yasalardan ve görevlerinizden daha çok teslimiyet göstermeye karar verdiniz. Bize

açılmayı, tarikattan derdinize çare arayıp yardım istemeyi gereksinmediniz. Bir formaliteye uyup vicdanınızı rahatlatmak için dilekçeyi kaleme alıp bize yolladınız, bizim için kabul edilemez olduğunu biliyordunuz dilekçenin, ama sorun üzerinde konuşulunca bunu bir kanıt diye ileri sürecektiniz. Diyelim ki böyle alışılmadık şekilde davranmanız için elinizde birtakım nedenler vardı, benim de başka türlüünü düşünmeyeceğim gibi niyetlerinizin dürüstlüğü ve saygıdeğerliği kuşkusuzdu. Pek ki ama, nasıl oluyor da yüreğinizde böyle düşünceler, böyle istek ve kararlarla, içten içe hayli zamandır bir asker kaçağı gibi yaşayıp bu kadar zaman sesinizi çıkarmadan görevinizde kalabildiniz ve onu anlaşılan kusursuz bir şekilde yerine getirmeyi başardınız?”

“Ben de işte,” dedi Boncuk Oyunu üstadı, önceki gibi güler yüzlü, “sizinle bütün bunları inceden inceye konuşmak, bana yönelteceğiniz her soruyu cevaplandırmak için karşınızdayım; bir kez inat yolunda karar kıldığıma göre, beni, durumumu ve davranışımı bir ölçüde anlamamanızı sağlamadan Hirsland’dan ve evinizden ayrılıp gitmemeyi kafama koydum.”

Üstat Alexander düşünüp taşındı. “Yani benden, davranışınızı ve planlarınızı onaylamamı beklediğinizi mi söylemek istiyorsunuz?” diye sordu ardından duraksayarak.

“Onaylamak mı? Onaylamak diye bir şeyi hiç aklımdan geçirdiğim yok. Yalnızca sizin beni anlamamanızı, gözünüzde saygınlığımı biraz olsun koruyarak buradan ayrılıp gitmeyi umuyor ve bekliyorum. Eyaletimizde veda edeceğim bir tek siz kaldınız. Waldzell’i ve oyuncu köyünü bir daha dönmek üzere bugün terk ettim.”

Üstat Alexander, yeniden birkaç saniye gözlerini yumdu. Karşısındaki bu anlaşılmaz insanın açıklamaları kendisini hayretler içinde bırakmıştı.

“Bir daha dönmek üzere mi?” diye sordu. “Demek ileride bir daha görevinize dönmeyi düşünmüyorsunuz. İnsanı şaşırtmayı ne de iyi beceriyorsunuz doğrusu. İzninizle bir şey daha soracağım: Şu anda hâlâ kendinizi gerçekten Boncuk Oyunu üstadı olarak görüyor musunuz?”

Josef Knecht gelirken yanında getirdiği küçük kutuyu uzattı.

“Düne kadar evet,” dedi, “ama bugün artık böyle bir görevden affedilmiş hissediyorum kendimi, sizin şahsınızda tarikat yönetimine mühür ve anahtarları işte teslim ediyorum. Hepsi yerli yerinde. Ayrıca, gidip bakarsanız oyuncular köyünde de her şeyi gereken düzen içinde bulacaksınız.”

Bunun üzerine Üstat Alexander oturduğu sandalyeden doğrulup kalktı, yorgun bir hali vardı, birden kocayıp yaşlanmıştı adeta.

“Sizin kutuyu bugünlük bırakalım kalsın burada,” dedi kuru bir sesle. “Mühürleri sizden teslim almam sizi görevinizden affetmek anlamını taşıyacaksa, ben buna yetkili değilim. Böyle bir şey için yönetim kurulunun en azından üçte birinin hazır bulunması gerekir. Siz eskiden gelenek ve görenekleri bakımından pek duyarlı biriydiniz, şimdiki tutumunuza alışmam biraz vakit alacak. Bana yarına kadar zaman tanımak lütfunda bulunursunuz sanırım, yarın konuşmamızı yine sürdürürüz.”

“Tamamen emrinizdeyim, ekselansları. Beni yıllardır tanıyor, size olan saygımı biliyorsunuz, inanın ki bu bakımdan değişen hiçbir şey yok. Siz, Kastalya’dan ayrılmadan önce kendisine veda etmek istediğim tek kişisiniz, bu da tarikatın başında bulunmanızdan kaynaklanmıyor. Mühür ve anahtarları sizin elinize teslim ettiğim gibi, her şeyi inceden inceye konuştuğuktan sonra tarikat üyeliğine kabulde ettiğim yeminden de yine sizin beni kurtarmanızı istiyorum.”

Üstat Alexander hüznü ve sorgulayan bakışlarla Knecht’in gözlerinin içine baktı, göğüs geçirecekken tuttu kendini. “Şimdi beni yalnız bırakın, pek değerli dostum; koca bir gün yetecek kadar üzüntü ve düşünce çıkardınız önüme. Bugünlük bu kadarla kalsın. Yarın söyleşimize devam ederiz. Öğleye yaklaşık bir saat kala yine burada olun lütfen.”

Üstat Alexander nazik bir jestle Knecht’i uğurladı; teslimiyet dolu, bir meslektaşına değil de artık düpedüz yabancılaşmış birine karşı gösterilmiş zoraki bir nezaket taşan bu jest, Üstat Alexander’ın bütün sözlerinden daha çok dokundu Knecht’e.

Bir süre sonra akşam yemeği için gelen yardımcı, Knecht’i alıp konuklara ayrılmış bir masaya götürdü. Üstat Alexander’ın uzunca bir meditasyon için odasına çekildiğini ve Sayın Magis-

ter'in de bugün için artık sohbet edecek birini gereksinmeyeceği kanısında olduğunu belirtti; Knecht için bir konuk odası hazırlanmıştı.

Boncuk Oyunu üstadının ziyareti ve açıklamaları Üstat Alexander'i tam anlamıyla şaşırtmıştı. Yönetim kurulunun başvuru yazısına verdiği cevabı kaleme almasından sonra, Knecht'in bir fırsatla çıkıp geleceğini düşünmüş ve onunla yapacakları konuşmayı hafif bir tedirginlik duygusuyla beklemişti. Ne var ki, Magister Knecht'in o kusursuz itaatkârlığına, görgü kurallarına büyük bir özenle uymasına, alçakgönüllülüğüne ve o büyük inceliğine karşın bir gün habersiz kalkıp yanına geleceğine, görevini keyfî bir davranışla, önceden yönetime danışmadan bırakacağına ve bu şaşırtıcı davranışıyla tüm gelenek ve görenekleri çiğneyeceğine hiç ihtimal vermezdi. İtiraf etmek gerekiyordu ki, Knecht'in davranışları, konuşmasındaki ses tonu ve kullandığı sözcükler, insanı sıkmayan nezaketi eskisinden farksızdı, ama açıklamalarının içerik ve ruhu ne kadar korkunç ve incitici, ne kadar yeni ve şaşırtıcı, aman Tanrım, ne kadar da Kastalyalılıkla bağdaşmaz nitelik taşıyordu! Magister Ludi'yi görüp konuşmasına kulak veren hiç kimse onun hasta, aşırı çalışmaktan bitkin düşmüş, sinirli ve kendine pek hâkim sayılamayacak biri olduğu kuşkusuna kapılmazdı. Nitekim tarikat yönetiminin daha bu yakında Waldzell'de yaptırdığı incelemeler, oyuncu köyünün yaşam ve çalışmalarında en ufak bir aksaklık, düzensizlik ya da savsaklık belirtisine rastlanmadığını ortaya koymuştu. Durum böyleyken düne kadar meslektaşları arasında en sevdiklerinden biri sayılan bu korkunç adam karşısında dikilip görevinin simgelerini içeren kutuyu bir yol çantası gibi elinden bırakmış, magisterlikten vazgeçtiğini, yönetim ve tarikatın bir üyesi olmak, Kastalyalı olmak istemediğini açıklayarak veda etmek üzere bir koşu kendisine uğradığını belirtmişti. Tarikatın başı olarak şimdiye kadar yürüttüğü görev sırasında içine sürüklendiği en korkunç, en çetin ve çirkin durumdu bu; Üstat Alexander kendini zor tutabilmişti.

Şimdi ne yapacaktı peki? Örneğin, zora başvurup Magister Ludi'yi tutuklatmalı ve hemen, daha bu akşam tüm yöneticilere acele haber iletip onları toplantıya mı çağırmalıydı? Sakıncalı

yanı var mıydı bunun? Akla en yakın ve en doğru davranış sayılmaz mıydı? Ama hayır, içinde bir ses buna karşı çıkıyordu. Ve doğrusu bu tür önlemlere başvurulması ne sağlayacaktı? Magister Knecht küçük düşürülecek, Kastalya hesabına ise hiçbir şey ele geçirilemeyecek, bilemedin tarikatın başı olarak kendisi bundan biraz kazançlı çıkacaktı; üzerindeki yük belli bir ölçüde hafifleyip vicdanı biraz rahatlayacak, çünkü bu rezil ve uyumsuz insana karşı tek başına sorumluluk taşımaktan kurtulmuş olacaktı. Ortadaki nazik sorunu hâlâ bir çözüme kavuşturma şansı varsa, örneğin Knecht'in şeref ve haysiyet duygularına seslenilerek düşüncesini değiştirmesi sağlanabilirse, bu ancak baş başa bir söyleşiyle gerçekleşebilirdi. Kimsenin değil, yalnızca her ikisinin, Knecht ile Alexander'ın bu çetin savaşı sona erdirmesi gerekiyordu. Bir yandan bunları düşünürken, bir yandan da Knecht'e hak vermekten kendini alamıyordu Üstat Alexander; Magister Knecht artık otorite olarak tanımak istemediği yönetimle yüz yüze gelmekten kaçmak, ama savaşın son bölümü ve veda için tarikatın başı olan kendisinin karşısına çıkmakla aslında soylu ve yerinde bir davranış sergiliyordu. Yasak olup nefretle karşılanan bir şeyi yapmasına karşın serinkanlılığını yine de yitirmiyor, ölçünün dışına çıkmıyordu.

Üstat Alexander kafasından geçen bu düşüncenin doğruluğuna güvenerek yönetim mekanizmasını işe karıştırmamaya karar verdi. Böyle bir karara varmasının ardından sorunun ayrıntıları üzerinde düşünmeye koyuldu; her şeyden önce Magister Knecht'in davranışında ne ölçüde haklı ya da haksız sayılacağı sorusunu yöneltti kendi kendisine, çünkü Knecht kendi kusursuzluğuna ve akıl almaz girişiminin haklılığına bayağı inanmış biri izlenimini uyandırıyor. Boncuk Oyunu üstadının atak planını gözden geçirip kimsenin kendisi kadar iyi bilemeyeceği tarikat yasalarına uygunluk derecesini araştırırken, şaşırtıcı bir sonuca vardı Üstat Alexander: Gerçekte Josef Knecht tarikat kurallarını çiğnemiyordu, çiğnemek niyetinde de değildi, çünkü sağlamlığı yıllardır inceleme konusu yapılmamış kuralların lafzına göre, tarikat üyelerinden her biri istediği zaman tarikattan ayrılmakta özgürdü, ancak bunun için Kastalya'da kendisine tanınmış haklardan ve Kastalya camiası

içinde yaşamını sürdürmekten vazgeçmesi gerekiyordu. Elindeki mühürleri geri veren, tarikattan ayrıldığını açıklayan ve Kastalya dışındaki yaşamın yolunu tutan Knecht'in, bu davranışıyla dünya kuruldu kurulalı duyulup işitilmemiş bir şey, alışılmamış, dehşet verici ve belki de tümüyle yakışıksız bir iş yapmasına karşın tarikat kurallarını metin olarak çiğnediği söylenemezdi. Bu akıl almaz, ama biçim yönünden yasalara aykırı sayılmayan adımı tarikat yönetiminden saklı gizli değil de, onunla yüz yüze gelerek atmaya kalkması, kuralların metninin kendisini yükümlü kıldığı bir davranış değildi asla. – Peki ama, bu saygıdeğer adam, hiyerarşinin bu temel sütunlarından biri böyle bir noktaya nasıl gelmişti? Nasıl olur da her şeye karşın bir firar sayılacak planı için yazılı kurallara sığınabilir, oysa yazıya geçmemiş, ama yazıya geçenlerden daha az kutsal ve daha az doğal gözüyle bakılamayacak yükümlülüğün buna izin vermediğine aldırılmazdı?

Üstat Alexander çalan bir saatin sesini işitti derken, daldığı boş düşüncelerden kendini sıyrıp aldı, banyo yapıp on dakika kadar titizlikle solunum egzersizinde bulunduktan sonra meditasyon için bir hücrenin yolunu tuttu, yatmadan önce bir saatlik bir meditasyonla içinde yeterince güç ve huzur biriktirecek, yarına kadar bu işe artık kafa yormayacaktı.

Ertesi gün genç bir yardımcı tarikatın konukevinden Knecht'i alıp Üstat Alexander'e getirdi, her ikisinin birbirini nasıl karşılayıp selamlaştıklarına tanık oldu. Meditasyon ve serinkanlılık üstatlarının birbirleriyle nasıl görüşüp konuştuklarına aşina biriydi yardımcı, öyleyken her iki saygıdeğer üstadın halinde, tavrında, birbirine selam verişinde bir olağanüstülük fark etti, kendisinin şimdiye kadar yabancı olduğu bir yenilik, alışılmadık derecede serinkanlı ve temkinli bir hava dikkatini çekti. Bize anlattığına göre, en yüce makam sahibi bu iki kişi arasındaki selamlaşma pek de alışılmış selamlaşmalara benzermiyordu; alışılmış bir selamlaşma duruma göre neşeli bir tavırla, fazla önemsemeden geçirtilen bir seremoni ya da görkem ve sevinç taşan bir şenlik niteliği taşır, bazen de bir nezaket, bir teslimiyet, bir alçakgönüllülük yarışına benzerdi. Ama iki üstat arasındaki selamlaşma öyleydi ki, sanki tarikatın başındaki Üs-

tat Alexander'e saygılarını sunmak ve kendisiyle boy ölçüşmek için uzaklardan gelmiş büyük bir yoga üstadı karşılanıp huzura kabul ediliyordu. Her iki üstadın konuşmaları ve tavırlarından bir alçakgönüllülük taşmaktaydı; fazla söze yer vermiyorlardı; ne var ki her iki makam sahibinin bakışlarında ve yüzlerinde öylesine bir sessizlik, serinkanlılık ve konsantrasyon ifadesi, beri yandan öylesine gizli bir merak ve sabırsızlık okunuyordu ki, adeta her ikisinin de içinde bir ışık yanıyordu ya da her ikisi de bir elektrik akımıyla yüklüydü. Yardımcının iki üstadın buluşmasıyla ilgili olarak görüp işittikleri bu kadardı. İki üstat arka odaların içinde, belki de Üstat Alexander'ın özel bürosunda gözden kaybolmuş, birlikte pek çok saat geçirmiş, bu arada kimsenin kendilerini rahatsız etmesine izin verilmemişti. İkisi arasında geçen konuşmaya ilişkin bilimiz, Knecht'in bu konuşmayla ilgili olarak kendisine bazı ayrıntıları açıkladığı Sayın Delege Designori'nin zaman zaman anlattıklarına dayanmaktadır.

"Dün beni şaşırtıp neredeyse çileden çıkardınız," diye başladı konuşmaya Üstat Alexander. "Bu arada biraz düşünüp taşındım sorun üzerinde. Görüşümü kuşkusuz değiştirmiş değilim, tarikatın ve tarikat yönetiminin bir üyesiyim. Tarikattan ayrılma ve görevinizi bırakma hakkına kurallara göre sahipsiniz elbet. Görevinizi sıkıcı bulacak ve tarikat dışında bir yaşamı denemeyi gerekli hissedecek bir noktaya geldiniz. Peki, size şimdi bir öneride bulunsam, bu denemeyi göze alın ama, sizin o ateşli ve coşkulu kararlarınız doğrultusunda değil de örneğin uzunca, hatta zamanla sınırlı olmayacak bir izin şeklinde yapın bunu desem? Zaten sizin başvurunuz da benzeri bir amaca yönelikti."

"Pek değil," diye cevapladı Knecht. "Başvurum kabul edilseydi, tarikattan ayrılmasam da görevde kalmazdım. Sizin bu pek nazik öneriniz kaçamak bir çözüm olur yalnızca. Hem uzun zaman, belirsiz bir zaman izinli sayılıp buradan ayrı kalacak olan ve geri dönüp dönmeyeceği bilinmeyen bir magisterin ne Waldzell'e, ne Boncuk Oyunu'na yararı dokunabilir. Diyelim ki bir yıl ya da iki yıl sonra dönüp geldi, görevi ve çalışma alanı Boncuk Oyunu'nda yeni bir şey öğrenmediği gibi eski bildiklerinden de unuttuğu pek çok şey olurdu."

Alexander: “Kim bilir, belki de pek çok yeni şey öğrenerek gelirdi. Belki de Kastalya dışındaki dünyanın sandığı gibi olmadığını, bu dünyanın kendisini gereksinmediği gibi, kendisine de pek gerekmediğini görüp rahatlamış durumda dönüp gelir, yine eski, sınanmış bir dünyada yaşamaktan memnurluk duyardı.”

“Fazla lütufkârsınız. Size minnettarım bunun için, ama önerinizi kabul edemeyeceğim. Benim istediğim şey bir merakın, dünya yaşamına yönelik bir özlemin giderilmesi değil, daha çok mutlak bir özgürlüktür. Bir düş kırıklığı durumunda cebimde geri dönmeme sağlayacak bir garanti belgesiyle biraz sağı solu görüp dönecek ihtiyatlı bir seyyah gibi Kastalya dışındaki dünyanın yolunu tutmak istemem. Tersine, benim özlediğim şey risktir, güçlükler ve tehlikelerdir; realiteye, ödev ve eylemlere, ayrıca yoksunluk ve çilelere susamış durumdayım. Bu lütufkâr önerinizde ısrar etmemenizi, beni kararsızlığa sürükleyip geri döndürmeye kalkmamanızı rica edebilir miyim? Hiçbir sonuç vermeyecek çünkü. Başvurumla ilgili olarak benim istemekten vazgeçtiğim bir onayın sonradan bana verilmesini sağlaması durumunda sizi bu ziyaretim değer ve kutsallığını yitirecektir. Ben o başvurudan bu yana olduğum yerde kalmış değilim; bir kez tuttuğum yol benim her şeyim oldu artık, benim yaşamım, yurdum ve vatanım, benim görevim oldu.”

Göğüs geçiren Üstat Alexander, Knecht’in sözlerini onaylayan bir edayla başını eğdi. “Pekâlâ, kabul edelim ki,” dedi sabırla, “gerçekten etki altında kalmayıp görüşünden caydırılmayacak birisiniz; dış görünüşüne karşın sağır, hiçbir otoriteye, hiçbir mantıklı, hayırlı söze kulak vermeyen, babaları tutmuş, gözü dönmüş, yolda karşısına kolay çıkılamayacak birisiniz. Sizi düşüncenizden caydırmaya, sizi etkilemeye kalkmaktan şimdilik vazgeçeceğim. Peki, o zaman söyleyin bana, ne demeye geldiniz buraya? Kastalya’ya sırt çevirişinizin öyküsünü anlatın, bizim içimize korku salan eylem ve kararlarınızı anlatın; ister günahlarınızı itiraf olsun, ister kendinizi haklı çıkarma, isterse bir suçlama, sizi dinlemeye hazırım.”

Knecht peki der gibi başını eğdi. “Babaları tutmuş dediğiniz ben, buna teşekkür ediyor ve seviniyorum. Şikâyetle bulu-

nacağım bir şey yok. Söyleyeceklerim –keşke bu kadar güç, bu kadar inanılmaz derecede güç dile getirilmeseydi– benim için kendimi haklı göstermek gibi bir anlam taşıyor, ama siz buna bir günah çıkarma olarak bakabilirsiniz.”

Üstat Knecht sandalyesinde arkasına yaslanıp gözlerini kaldırdı, tavanın kubbesinde Hirsland’ın manastır olduğu dönemlerden kalma rengini atmış boya kalıntıları birer hayalet gibi seçilebilmekteydi; çizgi ve renk tonlarından, çiçek figürleri ve bezeklerden oluşan düşsü ince karaltılar.

“Bir magisterlik görevinden de bıkılıp görevden ayrılmak istenebileceği düşüncesi ilk kez Boncuk Oyunu üstatlığına atanmamdan kısa süre sonra geldi aklıma. Günlerden bir gün oturmuş, benden önceki ünlü Boncuk Oyunu üstadı Ludwig Wassermaler’in bir kitapçığını okuyordum; üstat kitapçıkta bir görev yılını ay ay ele alarak kendisinden sonrakilere tavsiyelerde bulunuyor, öğütler veriyordu. Kitapçıkta bir uyarı ilişti gözüme, bir sonraki yıl düzenlenecek halka açık Boncuk Oyunu şenliğinin vakitlice düşünülmesi, buna karşı isteksizlik duyulup bu konuda akla bir fikir gelmiyorsa, bütün dikkat ve gücünü toplayarak insanın kendisini gereken havaya sokması salık veriliyordu. Çiçeği burnunda bir magister olan ben, kendime beslediğim büyük özgüvenle bu uyarıyı okur okumaz, onu kalem alan yaşlı adamın kaygılarına gençlerin çokbilmişliğiyle gülümsemekten kendimi alamadım; yine de bu uyarıda şakaya gelmeyen, tehlikeli, korku ve bungunluk veren bir havanın kokusunu sezer gibi olmuşum. Bu konuda düşünüp taşındıktan sonra şöyle bir karara vardım: Bir gün gelir de bir sonraki yıl düzenlenecek şenlik düşüncesi içimi sevinçten çok tasayla, gurrudan çok korkuyla doldurursa, güçbela yeni bir şenlik hazırlayacağım diye kendimi helak etmektense görevimden çekilecek ve makamımın simgelerini yüksek eğitim kuruluna geri verecektim. İlk kezdir ki böyle bir düşünce kafamda uyanmıştı; ne var ki, görevime alışmanın büyük zahmetlerini geride bıraktığım, pupa yelken ilerlemeye koyulduğum o zamanlar, benim de bir gün yaşlanıp kocayacağıma, çalışmaktan ve yaşamaktan bıkacağıma, yeni Boncuk Oyunu şenlikleri için bir çırpıda fikirler üretmek görevi karşısında bezgin ve şaşkın dikilip

durabileceğime pek de yürekten inandığım yoktu. Öyle de olsa, söz konusu karar o zamanlar uyanmıştı içimde. Siz de beni o zamanlar çok iyi tanıdınız, ekselansları, hatta belki benim kendimi tanıdığımdan daha iyi tanıdınız beni. Görevimin ilk çetin döneminde bana akıl hocalığı yaptınız, vaftiz babam oldunuz, Waldzell'den de ancak kısa süre önce ayrılmıştınız."

Üstat Alexander, süzen bakışlarla Knecht'e baktı. "O sıralarda bana verilen görevlerin en güzeliydi bu," dedi. "O günler gerek sizden, gerek kendimden öyle memnundum ki, anlata-mam. Hayatta hoşla gidecek, insanı sevindirecek hiçbir şeyin bedava ele geçirilemeyeceği doğruysa, o zamanlar içimde uyanan yüce duyguların karşılığını şimdi ödemem gerekiyor. O zamanlar sizinle gerçekten gurur duyuyordum. Bugün ise böyle bir şeyi yapamam. Davranışınız tarikatı düş kırıklığına uğrattıp Kastalya'da bir sarsıntıya yol açarsa, bundan kendimi de sorumlu tutarım. Belki de size arkadaşlık edip akıl hocalığı yaptığım o günler sizin oyuncu köyünde birkaç hafta daha kalmalı ya da biraz daha sert davranıp sizi daha bir titizlikle denetim altında tutmalıydım."

Knecht, Üstat Alexander'ın bakışına neşeli bakışlarla karşılık verdi. "Kendinizi bu gibi kuruntulara kaptırmanız doğru değil, ekselansları, yoksa benim çiçeği burnunda bir magister olarak görevimi tüm yükümlülük ve sorumluluklarıyla fazlasıyla ciddiye almam karşısında o zamanlar bana yönelttiğiniz bazı uyarıları size anımsatmadan duramayacağım. Bir ara—şimdi aklıma geldi— yine bana demiştiniz ki, Magister Ludi olarak ben kötü ya da yetersiz bir kişi olsam da bir magisterin yapmaması gereken ne varsa hepsini yapsam, hatta işgal ettiğim yüce mevkiye kasten elimden geldiğince zarar vermeye çalışsam, bütün bunlar bizim aziz Kastalya'mızı bir havuza atılan küçük bir taş parçasından daha çok rahatsız etmeyecek, daha çok çalkantıya sürükleyemeyecektir. Birkaç dalgacık, birkaç halka, hepsi o kadar. Bizim Kastalya'daki düzen işte öylesine sağlam, öylesine güvenilir, Kastalya ruhu öylesine el sürülemez niteliktedir. Hatırladınız mı? Yo yo, elden geldiğince kötü bir Kastalyalı olmamda ve tarikata elden gelen zararı verme girişimimde kesinlikle suçunuz yok sizin. Sonra kendiniz de biliyor-

sunuz ki, sizin huzurunuzu bozmanın üstesinden hiçbir zaman gelemem. Ama anlatmamı sürdüreyim izin verirsiniz. – Magisterlik görevimin başında söz konusu karara varmam, bu kararı unutmayıp şimdi onu gerçekleştirmek üzere harekete geçmem, zaman zaman karşıma çıkıp benim uyanış diye nitelediğim ruhsal bir yaşantıdan kaynaklanıyor. Ama bu sizin bilmediğiniz bir şey değil, bana akıl hocalığı ve guruluk yaptığınız o günlerde bir ara size bundan bahsetmiştim; göreve başladıktan sonra söz konusu yaşantının yanıma uğramaz olduğundan, giderek benden uzaklaştığından yakınmıştım size.”

“Hatırlıyorum,” dedi Üstat Alexander onaylayarak. “Bu tür bir yaşantıyla karşılaşabilmeniz o zamanlar beni şaşırtmıştı, genelde bizde az rastlanan bir yaşantıdır, Kastalya dışındaki dünyada ise pek değişik şekillerde kendini açığa vurur, örneğin dâhi kişilerde, özellikle devlet adamları ve ordu kumandanlarında görülür; zayıf, biraz marazî kişilerde de karşılaşılır, ama genel olarak daha çok kâhinlerde, telepatiye yatkın insanlarda ve medyumlarda rastlanır. Bu iki çeşit insanla, savaş kahramanları ve kâhinlerle, ellerinde değnek toprakaltında su ve maden arayanlarla bir ilginiz var gibi görünmediniz bana; o zamanlar, hatta düne kadar daha çok seçkin bir tarikat üyesi gözüyle, vakur, akli başında ve itaatkâr bir kişi gözüyle baktım size. Gizemsel seslerin, tanrısal, şeytanî ya da kendi içinden yükselecek seslerin sultanı ve egemenliği altına girmeyi size göre bir şey bulmadım. Bana anlattığınız şekliyle yaşadığınız ‘uyanış’ hallerini kişisel gelişim sürecinin zaman zaman bilincine varılması olarak değerlendirdim. Söz konusu ruhsal yaşantıların uzunca süreler kaybolması da bu bakımdan doğal bir şeydi: Henüz bir işin başına getirilmiş, bir görev üstlenmişsiniz, bu görev fazla geniş bir cüppe gibi sizi sarıp kuşatıyor, üzerinize oturması için büyümeniz gerekiyordu. Ama söyler misiniz, bu uyanışların yüce güçlerin bildirimleri sayılacağına, nesnel, ezeli ve ebedî ya da tanrısal doğru’nun egemenlik bölgelerinden yapılan açıklamalar ya da seslenişler olduğuna hiç inandınız mı?”

“Bunu sormakla,” dedi Knecht, “sözlerden hep kendini kâçıran bir şeyi sözcüklerle dile getirmek, usla kavranılamayacağı açık bir şeyi usla kavranılır duruma sokmak gibi şu an güç bir

ödev gözüyle baktığım bir konuya değiniyorsunuz. Hayır, söz konusu uyanışların bir Tanrının, bir şeytanın ya da mutlak bir doğru'nun dışavurumları sayılacağını asla aklımdan geçirmedim. Bu yaşantılara ağırlığını ve inandırıcı gücünü veren, içerdikleri doğru değil, çıkıp geldikleri yüce yer, tanrısal nitelikleri ya da buna benzer bir şey değil, gerçeklikleridir. Nasıl vücuttaki şiddetli bir ağrı, şaşırtıcı bir doğa olayı, bir fırtına ya da deprem bize alışılmış zaman ve koşullardan büsbütün farklı bir gerçeklik, bir güncellik ve kaçınılmazlıkla yüklü görünürse, bu yaşantılar da alabildiğine bir gerçeklik içeriyor. Kopacak bir fırtınayı haber veren ve bizi bir an önce evimize koşturan, elimizin altından kapıyı koparıp almaya çalışan güçlü bir rüzgâr ya da dünyadaki tüm gerilimleri, acıları ve çatışmaları bulup ağzımızdan içeri tıkar görünen bir diş ağrısı öyle şeylerdir ki, ileride ne bileyim canımız istedi mi gerçekliklerini ya da önemlerini yadsımaya kalkabiliriz, ama yaşadıkları anda kuşkulanılmaya hiç gelmezler, gerçeklikle tıka basa doludurlar çünkü. Benim 'uyanış' da benim için işte öylesine yoğun bir gerçeklik taşıyor, 'uyanış' nitelemesi de buradan kaynaklanmakta; söz konusu saatlerde öyle bir duyguya kapılıyorum ki, sanki uzun bir zaman uykuda ya da yarı uykudaymışım da o anda uyanmışım, başka zaman hiç görülmediği kadar zihnim aydınlık ve dış etkilere karşı duyarlıymışım adeta. Büyük acı ve sarsıntıları içeren anlar dünya tarihinde de inandırıcı bir zorunluluk taşır, insanda bunaltıcı bir güncellik ve gerilim duygusunu yakıp tutuştururlar. Böylesi anlarda sarsıntının sonucu olarak sahnede ya güzellik ve aydınlık boy gösterir, ya da saçmalık ve karanlık; öyle ya da böyle, her iki durumda da olup biten şey bir büyüklük, bir zorunluluk ve önemlilik izlenimini uyandırır, her Tanrının günü gerçekleşip duran şeylerden ayrılıp öne çıkar."

Kısa bir aradan sonra, "Ama izin verirsiniz," diye sürdürdü konuşmasını Knecht, "soruna şimdi başka bir açıdan yaklaşmak istiyorum. Ermiş Christophorus söylencesini hatırlıyor musunuz? Hatırlıyorsunuz demek. Bu Christophorus güçlü mü güçlü, yiğit mi yiğit bir kişiydi, ama efendilikte ve başkasına söz geçirmekte değil, hizmet etmekteydi gözü, hizmet en güçlü yanını oluşturmaktaydı, maharet sahibiydi bu konuda, hizmet

etmesini doğrusu iyi beceriyordu. Ama her karşısına çıkana hizmet eden biri değildi. Hizmet ettiği efendinin, efendiler içinde en büyüğü ve en kudretlisi olmasını istiyordu mutlaka. Bir efendi hakkında kendi efendisinden daha güçlü olduğunu işitse, eski efendisini bırakır, kendisini bu yeni efendinin hizmetine adardı. Bu büyük hizmetkâr Christophorus'tan hep hoşlanmışımdır, doğrusu kendim de biraz ona benziyor olmalıyım. En azından yaşamımın üzerinde söz sahibi olabildiğim biricik döneminde, yani üniversite yıllarında hangi efendiye hizmet edeceğimi uzun uzun araştırdım, bocaladım bu konuda. Çoktandır eyaletimizin en paha biçilmez ve en özgün meyvesi diye bilip değer verdiğim Boncuk Oyunu'na yıllarca kuşkuyla bakıp uzak durmaya çalıştım kendisinden. Yemi yutmuş, oltaya takılmıştım ve biliyordum ki, kendini oyuna adamaktan daha cazip, daha incelikli bir şey yoktur yeryüzünde; yine hayli erken bir dönemde anlamıştım ki, bu büyüleyici oyun boş zamanlarında onu oynayacak naif kişiler değil, bu alanda biraz yol katetmiş oyuncular istemekte ve onları hizmetine almaktaydı. Varlığında bir içgüdü, kendimi bütün ilgim, bütün gücümle bu oyunun büyüüne teslim etmekten alıkoyuyordu beni; içimde sadeliğe, bütünlüğe ve sağlıklı olmaya yönelik naif bir duygu buna karşı çıkıyor, Waldzell'deki Vicus Lusorum ruhuna, bu uzmanlar ve virtüozlar ruhuna karşı beni uyarıyordu. Hayli gelişmiş, son derece zengin bir şekilde işlenip yoğrulmuş bir ruhtu Waldzell'deki, ama yine de yaşamın bütünlüğünden ve insanlardan kendini soyutlamış, burnu havada bir yalnızlığa gömülecek kadar ileri gitmişti. Yıllarca kuşkular kaybolmadı yüreğimde, yıllarca araştırdım, inceledim, sonunda kararımı verip oyun safında yer aldım; çünkü içimde bir dürtü vardı, en yüce mazhariyetler peşinde koşuyor, yalnızca en büyük efendiye hizmet etmek istiyordum."

"Anlıyorum," dedi Üstat Alexander. "Ama nereden bakarsam bakayım, durumu bana nasıl aktarırsanız aktarın, sizin o kendinize özgü davranışlarınızın nedeni olarak hep aynı şey karşıma çıkıyor. Kendi şahsınıza karşı aşırı duygusal bir bağımlılık altındasınız, bunun da büyük bir kişilik sahibi olmakla ilgisi yoktur. Bir kimse yetenek, irade gücü, metanet bakımından

birinci derecede bir yıldız olabilir; ama öylesine dengeli bir konumda bulunabilir ki, mensup olduğu sistem içinde her türlü sürtüşmenin ve enerji israfının uzağında kalarak öbür yıldızlarla birlikte devinebilir. Bir başkası vardır, aynı seçkin yeteneklere, hatta belki daha üstünlerine sahiptir, gelgelelim eksenini tam olarak merkezden geçmez, dolayısıyla gücünün yarısını eksantrik devinimlerle boşa harcar, bu devinimler kendisini güçsüz düşürdüğü gibi çevresinde birtakım aksaklıklara yol açar. Siz de sanırım bu ikinci gruptansınız. Ancak itiraf edeyim ki, bunu gizlemeyi ustaca başardınız. Dolayısıyla, baş belası durum şimdi daha geniş boyutlarda kendini açığa vuruyor adeta. Siz bana Ermiş Christophorus'tan bahsediyorsunuz; şunu söyleyeyim ki, bu kişinin her ne kadar bir büyüklüğü ve insanı duygulandıran bir özelliği varsa da, bizim hiyerarşi için örnek oluşturmaktan uzaktır. Kendisinde hizmet aşkı olan biri, hizmet edeceğine bir kez ant içtiği efendisine kanının son damlasına kadar hizmet etmelidir, daha üstün bir efendi bulunca eski efendisini bırakıp yenisine koşmak gibi gizli bir niyet beslememelidir içinde. Böyle bir niyet beslemekle kendisini efendisini yargılayan biri konumuna getirir, siz de işte tıpkı böyle davranıyorsunuz. Yalnızca en yüce efendiye hizmet etmek istiyor, ama o kadar safça davranıyorsunuz ki, seçeceğiniz efendinin üstünlüğü konusunda kendiniz karar vermeye kalkıyorsunuz.”

Knecht dikkatle kulak verip Üstat Alexander'ı dinlemiş, bu arada yüzüne bir hüznün gölgesi düşmüştü. Konuşmasını sürdürerek şöyle dedi: “Görüşünüzü saygıyla karşılıyorum, başka türlü sözler de zaten bekleyemezdik sizden. Ama lütfen izin verin, devam edeyim, biraz daha anlatayım. Sözün kısası, boncuk oyuncusu olmuştum ve gerçekten hayli bir süre efendilerin en yücesine hizmet ettiğim inancı içimde yaşayıp durdu. En azından dostum Designori, federal meclisteki bu koruyucumuz bana bir zaman ne kibirli, ne burnu büyük, ne kendini beğenmiş bir oyun virtüozu ve elit kişi olduğumu alabildiğine somut sözcüklerle yüzüme karşı söyledi. Ama üniversitedeki öğrencilik yıllarımdan ve o ‘uyanış’ yaşantısından bu yana kendini aşmak sözcüğünün benim için nasıl bir önem taşıdığını size açıklamadan geçemeyeceğim. Sözcük, Aydınlanma çağının filozof-

larından birini okurken, Trave'li Üstat Thomas'ın etkisi altında aklıma geldi ansızın, o gün bugün benim için gerçek bir büyü- lü söz niteliğini korudu, istekler yöneltti bana, beni ileriye itti, avutup sözverilerde bulundu. Kafamdaki tasarıya göre yaşa- mım kendimi aşmak olacak, aşama aşama ilerleyecektim, bir mekândan çıkıp bir mekâna girecek, mekânları birer birer geri- de bırakacaktım, nasıl bir müzik bir temadan ötekisine, bir tem- podan diğerine geçilerek icra edilir, çalınır sonuna kadar, ta- mamlanıp geride bırakılırsa, onun gibi tıpkı, hiç yorulmadan, hiç uyumadan, hep gözler açık, akıl tastamam başta hep. Uya- nış yaşantılarıyla ilgili olarak şunu fark etmiştim ki, söz konu- su aşama ve mekânlar vardı ve bir yaşam diliminin son evresi bir hazan, bir ölme isteği havası taşımakta ve bu hava derken yeni bir mekâna, bir uyanışa, yeni bir başlangıca insanı alıp gö- türmektaydı. Bu imajı, kendini aşma imajını da belki yaşamımı yorumlamaya yardımı dokunur diye size açıklıyorum. Boncuk Oyunu için verdiğim karar önemli bir aşamaydı, hiyerarşik dü- zenle baştaki hissedilir derecedeki bütünleşmemden daha az değildi önemi. Beri yandan magisterlik görevim sırasında da bu tür aşamalardan geçtim. Görevimin bana sağladığı en iyi şey, yalnızca müzik yapmanın ve Boncuk Oyunu'nun değil, öğ- retme ve eğitmenin de insanı mutlu kıldığını keşfetmemdi. Hatta bu yolda zamanla daha ileriye gittim, öğrenciler ne ka- dar küçükse, doğallıklarını ne kadar yitirmemişse, kendilerini eğitmenin bana o kadar haz verdiğini anladım. Bu da diğer ba- zı şeyler gibi yıllar geçtikçe beni öyle bir duruma getirdi ki, hep küçük, hep daha küçük öğrencilerim olsun istedim, keşke bir ilkokulda öğretmen olsaydım demeye başladım; kısacası hayal gücüm bazen öyle şeylerle oyalanmaya başladı ki, bunlar göre- vimin dışında kalıyordu."

Derken Knecht ara verdi konuşmasına. Bunun üzerine Üs- tat Alexander şöyle söyledi: "Beni gittikçe daha çok şaşırtıyor- sunuz, Magister. Yaşamınızdan bahsediyorsunuz ama, kişisel yaşantılarınızdan, kişisel isteklerinizden, kişisel gelişmeleriniz- den ve kararlarınızdan başka şeyin pek sözünü ettiğiniz yok! Sizin düzeydeki bir Kastalyalının kendine ve yaşamına böyle bir açıdan bakabileceğini bilmezdim doğrusu."

Üstat Alexander'ın sesinde ayıplama ve hüznün karışımı bir hava vardı, Knecht'i incitip üzen bir hava; ama Knecht kendini toparladı ve şen bir edayla konuştu: "Ama ekselans, şu anda ne Kastalya'dan, ne yönetimden ne de hiyerarşiden konuşuyoruz; konuşmamız benimle ilgili sadece, ne yazık ki başınıza büyük dertler açmaktan kendini alıkoyamamış bir adamın ruh durumuyla ilgili. Görevimden, ödevlerimi yerine getirmemden, bir Kastalyalı ve bir magister olarak taşıdığım değer ve değersizlikten söz açmak bana düşmez. Görevimi nasıl yerine getirdiğim, yaşamımın bütün dışyüzü gibi açık seçik, her zaman denetlenecek gibi önünüzde duruyor, fazla kusur bulacağınızı sanmıyorum. Şimdi bu söyleşimizde söz konusu olan bambaşka bir şeydir; benim bir birey olarak izlediğim, beni şimdi Waldzell'den alıp dışarı çıkaran, yarın da Kastalya'dan dışarı çıkaracak olan yolu size göstermektir. Lütfedip kısa bir süre daha dinleyiniz beni.

Bizim küçük eyaletin dışında bir dünyanın varlığından habirim olmasını, bu dünyayı yalnız uzak bir geçmiş kılığında karşıma çıkaran okuyup incelemelerime değil, en başta Kastalya dışındaki dünyadan gelmiş bir konuk olarak bizim burada bulunan öğrenci arkadaşım Designori'ye, sonra da Benedikten rahipleri ve Peder Jacobus'un yanında geçirdiğim zamana borçluyum. Kendi gözlerimle dış dünyada gördüklerim çok az bir şeydir, ama Peder Jacobus sayesinde tarih diye neye dendiği konusunda bir fikir edindim; kim bilir belki de Kastalya'ya döndükten sonra içine yuvarlandığım soyutlanmanın temeli böylece atılmış oldu. Benedikten manastırından neredeyse tarihsiz bir ülkeye, bilginlerin ve boncuk oyuncularının bir eyaletine, alabildiğine soylu ve alabildiğine hoş bir topluluğa dönmüştüm, ama bu topluluk içinde dünyaya ilişkin düşüncem, dünyaya ilişkin merak ve ilğimle adeta tek başıma kalmıştım. Bunun da acısını çıkarmamı sağlayacak yeterince şey vardı; birkaç insan vardı, adeta tapıyordum kendilerine, meslektaşları olmaktan utanç duyuyor, aynı zamanda bunu kendim için mutluluk verici bir onur sayıyordum. İyi bir eğitim görmüş, gayet kültürlü pek çok insan vardı ayrıca, pek çok iş, yetenekli ve sevimli pek çok öğrenci. Gelgelelim, Peder Jacobus'un yanındaki

öğrencilik yıllarımda yalnızca bir Kastalyalı değil, bir insan olduğumun da bilincine varmıştım; dünya, bütün dünya beni ilgilendirmekte, içindeki yaşama katılmamı benden istemekteydi. Bunu anlamam bir sürü gereksinimi, isteği, beklentiye ve yükümlülüğü sürükleyip getirdi beraberinde, bütün bunları da yaşamam düşünülemezdi. Kastalyalı birinin gözüyle dünya yaşamı doğru dürüst gelişmemiş, fazla değer taşımayan bir şeydi; karmaşanın, barbarlığın, tutkuların ve düşüncesizliklerin kol gezdiği bir yaşamdı; bir güzelliği, özlenmeye değer bir tarafı yoktu. Oysa gerçekte dünya bir Kastalyalının tasarlayabileceğinden sınırsız ölçüde daha büyük ve daha zengindi, yeni oluşumlarla, tarihle doluydu; yeni denemeler, bitip tükenmeyen yeni başlangıçlardan geçilmiyordu adeta; belki içerisinde bir keşmekeş havası esiyordu, ama tüm yazgıların, tüm yüceliklerin, tüm sanatların anayurdu, tüm insanlığın anavatanıydı; çeşitli diller vardı bu dünyada, uluslar, devletler, kültürler vardı; bizi de, bizim Kastalya'yı da bu dünya kendi bağrından çıkarmıştı ve bütün saydıklarımın yine yok olup gideceğini görecekti, ama kendisi ayakta kalacaktı. Hocam Jacobus işte bu dünyaya karşı gönlümde bir sevginin filizlenmesini sağlamıştı ve sürekli büyümüş sevgi, kendisine gereken besini aramaya koyulmuştu, ama Kastalya'da bu besini ona buyur edecek hiçbir şey yoktu, dünyanın dışındaydı Kastalya, kendisi hiçbir eksiği içermeyen küçük bir dünyaydı, oluşum sürecini gerilerde bırakmış, büyümelere artık sırt çevirmiş bir dünya."

Knecht, derin bir nefes alıp bir süre sustu. Beklentiyle kendisine bakan Üstat Alexander'ın bir karşılıkta bulunmadığını görünce, düşünceli bir edayla başını salladı, ardından sürdürdü konuşmasını: "İki yük vardı artık sırtımda taşınacak, yıllar boyu taşıdığım. Büyük bir görevin başına getirilmiştim, onun sorumluluğu omuzlarımdaydı; beri yandan gönlümdeki dünya sevgisiyle başa çıkmak zorundaydım. Bu sevginin görevime zarar vermemesi gerekiyordu, bu kadarını işin başından beri açıkça görüyordum. Hatta öyle düşünüyordum ki, görevim yararlanmalıydı bu sevgiden. İşimi bir magisterden beklenenden biraz daha az mükemmel ve kusursuz şekilde görsem de, ki böyle bir şey olduğunu sanmıyordum, biliyordum ki kalbim toz

kondurulamayacak bazı meslektaşlarınkinden daha uyanık ve daha diriydi, öğrencilerime ve çalışma arkadaşlarıma bazı şeyler verebilirdim. Kastalya yaşamına ve düşüncesine, gelenekten kopmadan yavaş yavaş ve sertliğe kaçmadan bir genişlik ve sıcaklık getirmeyi, ona dünyadan ve tarihten taze kan aktarmayı görevim sayıyordum. Derken mutlu bir tecelli sonucu o sıralar Kastalya dışındaki dünyada benim gibi hissedip benim gibi düşünen, Kastalya ile dünya arasında bir dostluğun ve etkileşimin düşünüy kuran bir insan çıktı karşıma, bu da Plinio Designori'ydi."

Üstat Alexander biraz ağzını büzerek, "Evet," dedi, "sizin koruyucu kanadınız altındaki o hayırsız Tegularius gibi, bu kişinin de üzerinizde olumlu bir etki yapacağına hiç ihtimal vermemiştim zaten. Demek sizin Kastalya'daki düzene düpedüz sırt çevirmeniz bu Designori'nin işi."

"Hayır, ekselans; ama Designori bu konuda işin pek farkına varmadan bana yardım etti, benim suskunluğuma biraz canlılık getirdi. Onun sayesinde dış dünyayla ilişki kurdum, Kastalya'daki kariyerimin sonuna vardığımı, işimden eskisi gibi haz duymaktan çıktığımı, bu eza ve cefaya bir son verme zamanının geldiğini ancak böylelikle görüp anlayabildim ve itiraf edebildim kendi kendime. Bir aşamayı daha geride bırakmıştım, bir mekânın daha içinden yürüyüp geçmiştim ve mekân bu kez Kastalya'ydı."

Üstat Alexander başını sallayarak, "Nasıl da böyle konuşuyorsunuz!" diye karşılık verdi. "Sanki Kastalya yeterince büyük değilmiş, pek çok kişiyi yaşam boyu şanına yaraşır şekilde oyalayamazmış gibi! Bu mekânı baştan sona adımladığınıza ve onun üstesinden geldiğinize içtenlikle inanıyor musunuz?"

"Hayır," diye sesini yükseltti Knecht ateşli bir tonla, "böyle bir şeye asla inanmış değilim. Bu mekânın sınırına vardım diyorsam, bununla yalnız şunu söylemek istiyorum: Bir birey olarak başına getirildiğim görevde yapabileceğim kadarını yaptım. Bir süredir sınıra varmış bulunuyorum, Boncuk Oyunu üstadı olarak görevim bu sınırdaki sürekli bir tekrara, boş bir çalışmaya ve formaliteye dönüştü. İşimi zevk almaksızın, herhangi bir coşku ve hayranlığa kapılmadan, hatta bazen inanmaksızın

zın görmeye başladım. Bu duruma bir son vermemin vakti gelmişti.”

Üstat Alexander göğüs geçirdi. “Bu sizin görüşünüz, tari-katın ve tarikat kurallarının değil. Bir tarikat üyesinin kaprisli anları olabileceği, bazen işinden bıkip usanacağı yeni bir şey, şaşılacak bir şey değil. Kurallar izleyeceği yolu sonradan yine gösterir kendisine; söz konusu kişi de yitirdiği uyumu yeniden ele geçirir ve yeniden merkez çevresinde gereken konumu alır. Bunu unuttunuz mu?”

“Sanmıyorum, ekselans. Görevimi nasıl yaptığıma bir göz atabilirsiniz nihayet; zaten bu yakınlarda, benim sirküleri al-manızdan hemen sonra oyuncu köyünü ve beni bir süre göz-al-tında tuttunuz. İşlerin gereği gibi yürüdüğünü, kalemde ve ar-şivde herhangi bir düzensizlikle karşılaşmadığını, Magister Ludi’nin hastalıklardan, kaprislerden uzak bulunduğunu sap-tadınız ister istemez. Ancak sizin bir zaman büyük bir ustalıkla kafama yerleştirdiğiniz kurallar sayesinde dayanıklılığımı ko-rudum, gücümü ve serinkanlılığımı yitirmedim, ama az zah-met çekmedim bunun için. Ve şimdi de davranışlarımı yöneten şeyin ne acayip ruh halleri, ne kaprisler ne de birtakım hevesler olduğuna sizi inandırmak ne yazık ki bana daha az zahmete mal olmuyor. Bunda başarıya ulaşayım ya da ulaşmayayım, en azından üzerinde ısrarla duracağım bir şey var ki, o da sizin son kez denetiminizden bu yana şahsımın ve işimin hiçbir ku-surlu yan içermediğini kabul etmenizdir. Acaba bu, sizden pek mi fazla şey beklemek olur?”

Üstat Alexander, sanki biraz alayla gözlerini kırptırdı.

“Sayın meslektaşım,” dedi, “benimle her türlü yükümlü-lükten uzak bir şekilde birbiriyle sohbet eden iki özel kişiyimi-şiz gibi konuşuyorsunuz. Böyle bir şey yalnızca sizin için doğru olabilir, çünkü şu anda gerçekten özel bir kişisiniz. Ama ben öyle değilim, düşündüğüm ve söylediğim şeyi, ben değil, tari-kat yönetiminin başındaki kişi düşünüyor ve söylüyor, o da ağ-zından çıkacak her sözden yönetim kuruluna karşı sorumlu-dur. Sizin bugün burada konuştuklarınız herhangi bir sonuç doğurmayacak, sizin için ne kadar ciddi sayılırsa sayılsın, bü-tün bunlar kendi çıkarı için konuşan özel bir kişinin sözleri

olarak kalacaktır. Ama benim için görev ve sorumluluk sürdürüyor varlığını, dolayısıyla söyleyeceklerim ya da yapacaklarım birtakım sonuçlar doğurabilir. Size ve sizin davanıza karşı taretat yönetimini temsil ediyorum. Olaylara sizin bu bakış tarzınızı yönetim kurulunun kabullenip kabullenmemesi, hatta takdirle karşılayıp karşılamaması, üzerinde durulmaya değmeyecek bir şey değildir. Siz bana durumu öyle anlatıyorsunuz ki, kafanızda birtakım acayip düşünceler olmasına karşın sanki daha düne kadar üzerine toz kondurulamayacak kusursuz bir Kastalyalı ve magistermişsiniz, her ne kadar görevinizden bıkkınlık halleri yaşamışsanız da sanki her zaman savaşır bunlardan yakanızı kurtarmışsınız. Diyelim ki doğru, peki daha dün bütün kuralların gereğini yerine getiren o toz kondurulamayacak kusursuz magisterin bugün durup dururken firara yeltenmesini, bu dehşet verici olayı nasıl açıklayacağım? Böyle olunca, ruh durumu hayli süredir değişmiş, hastalığa yakalanmış, kendisine hâlâ kusursuz bir Kastalyalı gözüyle bakarken gerçekte Kastalyalılıktan çalkalı hayli zaman olmuş bir magister karşısında bulunduğumu düşünmek bana daha akla yakın görünüyor. Son zamanlara kadar görevine sadık bir magister olduğunuzu belirtmeye neden bu kadar önem verdiğinizi de ayrıca sormadan duramıyorum kendi kendime. Madem bir kez böyle bir adım attınız, itaat denilen şeyle kestiniz ilginizi, firara yeltendiniz, söz konusu açıklamaların sizin için önem taşıması gerekirdi.”

Knecht savundu kendini. “Bağışlayın ama, aziz üstadım, neden önem taşımasın? İsmim ve şöhretim söz konusu çünkü, burada bırakacağım hatıram söz konusu. Dolayısıyla, dışarıda Kastalya için çalışabilme olanağım da yine buna bağlı. Burada bulunuşumun nedeni kendim için bir şey koparmak, hele attığım adımı yönetim kurulunun onaylamasını sağlamak değil. İleride meslektaşlarımla bana kuşkuyla ve sorunlu bir kişi gözüyle bakacaklarını hesaba kattım önceden, bunu sineye çekeceğim. Ama bir hain olarak, aklını kaçırmış biri olarak da görülmek itemem, bu kabul edebileceğim bir yargı değil. Sizin doğru saymayacağınız bir davranışta bulundum, bu doğru, ama başka türlü davranmak elimden gelmedi, böyle davran-

maya yükümlü gördüm kendimi, inandığım ve mırın kırın etmeden sırtlanmak istediğim bir misyon gözüyle baktım. Buna da hayır dersiniz, o zaman bana susmak düşer, bütün bunları size boşuna anlatmış sayılırım.”

“Dönüp dolaşıp aynı yere geliyoruz,” diye cevapladı Üstat Alexander, “İstiyorsunuz ki, inandığım ve sizin karşınızda temsil görevini üstlendiğim yasaları bireyin bazı durumlarda çiğneme hakkına sahip olduğunu kabul edeyim. Ama ben hem bizim buradaki düzene inanıp hem sizin bu düzenin dışına çıkmak gibi kişisel bir hak sahibi olduğunuza inanamam. – Sözümü kesmeyin, lütfen. Görünüşe bakılırsa haklılığınızdan, attığınız sakıncalı adımın bir anlam taşıdığından hiç kuşkunuz yok, yapmayı tasarladığınız şeyin bir misyonunuz sayıldığına inanıyorsunuz. Bu adımınızı benim onaylamamı ise asla beklediğiniz yok. Ama yine de elde ettiğiniz bir şey var; başlangıçta sizi geri kazanmayı, kararınızı değiştirebilmeyi düşünüyordum, beni bu düşünceden vazgeçirdiniz. Tarikattan ayrılmanızı kabul ediyorum, ayrıca görevinizi kendi gönlünüzle bırakmak istediğinizi yüksek eğitim kuruluna bildireceğim. Sizin için bundan fazla bir şey yapamam, Josef Knecht.”

Boncuk oyuncusu Knecht’in yüzünde bir tevekkül ifadesi belirdi. Alçak bir sesle, “Teşekkür ederim,” dedi. “Kutuyu daha önce size teslim etmiştim. Şimdi de Waldzell’deki durum, özellikle öğrenciler ve görevimi devralmaya en layık kişiler üzerine kaydettiğim birkaç notu eğitim kuruluna iletilmek üzere size teslim etmek istiyorum.”

Bunun üzerine Knecht cebinden çıkardığı katlanmış birkaç kâğıdı masanın üzerine bırakarak doğruldu. Alexander de kalkmıştı ayağa. Knecht, Üstat Alexander’e yaklaştı, hüznün taştan bir dostlukla uzun uzun gözlerinin içine baktı ve üstadın önünde eğilerek şöyle dedi: “Veda ederken sizden bana elinizi vermenizi rica etmek istemiştim, sanırım bundan vazgeçmem gerekecek. Siz her zaman benim için değerli bir kişiydiniz, bugün de değişen bir şey olmadı bu görüşümde. Hoşça kalın, aziz ve saygıdeğer üstadım.”

Alexander sessiz dikiliyordu oracıkta, rengi biraz sararmıştı; bir an elini kaldırıp kendilerinden ayrılan Knecht’e uzatacak

gibi yaptı. Gözlerinin dolu dolu olduğunu hissetti birden; Knecht'in eğilmesine kendisi de başını eğerek karşılık verdi, Knecht'i uğurladı.

Knecht kapıyı arkasından kapadıktan sonra da Üstat Alexander hiç kımıldamadı yerinden, yavaş yavaş uzaklaşan ayak seslerine kulak kabarttı, son ayak sesi de yankılanıp sustuktan sonra odanın içinde bir süre aşağı yukarı gezindi. Derken yine ayak sesleri geldi dışarıdan ve sonunda kapıya vuruldu. İçeri giren genç uşak üstada bir ziyaretçinin kendisiyle konuşmak istediğini haber verdi.

"Söyle ona, ancak bir saat sonra kendisini kabul edebilirim; ziyareti de fazla uzun sürmesin lütfen, yapılacak acele işlerim var. – Ama dur biraz! Sekreterliğe de uğra bu arada, birinci sekretere söyle, bütün yöneticileri yarın değil öbür gün için bir toplantıya çağırсын; herkesin mutlaka gelmesi gerektiğini, ancak ağır hastalık durumunun toplantıya katılmamak için bir özür sayılacağını herkese duyursun. Sonra da kâhyayı bul, yarın sabah Waldzell'e gideceğimi, arabanın saat yedide hazır olmasını istediğimi bildir..."

"Bağışlayın ama," dedi genç uşak, "Sayın Magister Ludi'nin arabası emrinize hazır duruyor."

"Anlamadım?"

"Sayın Magister dün arabayla gelmişti. Az önce ayrıldı buradan; yürüyerek gidecekmiş, arabayı idareye bıraktığını söyledi."

"Pekâlâ. Yarın sabah Magister Ludi'nin arabasıyla yola çıkarım. Şimdi sen söylediklerimi tekrarla bakayım."

Uşak tekrarladı: "Ziyaretçi bir saat sonra kabul edilecek, fazla da uzun sürmeyecek ziyareti. Birinci sekreter yönetim kurulunu yarın değil öbür gün toplantıya çağıracak, herkesin mutlaka gelmesi gerekiyor, yalnızca ağır hastalık durumu toplantıya katılmamak için özür sayılacak. Yarın sabah yedide Sayın Magister Ludi'nin arabasıyla Waldzell'e gidilecek."

Uşak odadan çıkar çıkmaz Üstat Alexander rahat bir nefes aldı. Knecht'le daha önce oturdukları masaya yöneldi. Herkes-ten çok sevdiği, kendisini hayli üzen bu anlaşılmaz insanın ayak sesleri hâlâ içinde yankılanmasını sürdürüyordu. Kendi-

sine başlangıçta yardım elini uzattığı günlerden başlayarak hep sevmiştir bu adamı, en başta Knecht'in yürüyüşünden hoşlanmıştı, kararlı ve ritmik adımlarla bir yürüyüşü bu, ama hafif ve neredeyse havada süzülen adımlarla, ağırbaşlı ve çocuksu adımlar, bir rahibin ve bir dansçının adımlarıyla. Knecht'in yüzüne ve sesine işte öylesine uygun düşen kendine özgü, sevimli ve soylu adımlar, onun pek başkalarınınkine benzemeyen Kastalyalılığına ve magisterliğine, bazen kendinden önceki Magister Thomas'ın aristokratça ölçülü, bazen de emekli müzik üstadının sade ve gönül okşayıcı tavrını anımsatan kendine özgü efendiliğine ve neşesine de pek güzel yakışıyordu. Demek çoktan ayrılıp gitmişti buradan, bu aceleci adam, yürüyerek gitmişti ve kim bilir nereye; belki bir daha hiç göremeyecekti kendisini, gülüşünü iştEMEYECEK, uzun parmaklarıyla güzelim elinin bir Boncuk Oyunu cümlesinin hiyerogliflerini çiziktirdiğini göremeyecekti. Masanın üzerinde öylece duran kâğıtları uzanıp aldı, okumaya koyuldu. Kısa bir vasiyetti bu, az ve öz, nesnel; cümleler yerine çokluk anahtar sözcükler kullanılmıştı, oyuncu köyünün ilerideki denetiminde ve yeni bir magisterin seçiminde yönetimin işini kolaylaştırmayı amaçlıyordu. Küçük, sevimli harfler Knecht'in zekice açıklamalarını içermekteydi; yüzü, sesi ve yürüyüşü gibi sözcükleri ve elyazısı da Josef Knecht'in başkalarıyla karıştırılamayacak o eşsiz karakterinin damgasını taşıyordu. Yönetim kurulunun Ludi Magisterlik için Knecht gibi birini bulması zordu doğrusu; gerçek efendiler ve gerçekten kişilik sahibi insanlarla ne yazık ki seyrek karşılaşmaktaydı. Böyle birini ele geçirmek şans işiydi, Tanrının bir bağışığıydı; Kastalya'da, bu elit eyalette de böyleydi durum.

Yürümek içini şenlendirdi Josef Knecht'in, yıllardan beri yaya olarak bir yerden bir yere gitmemiştir. Hatta belleğini biraz daha dikkatle yoklayınca kendisine öyle geldi ki, gerçek anlamda yürüyerek en son yolculuğu bir zaman Mariafels manastırından Kastalya'ya dönerken yapmıştı, ayrıca Trave'li Magister Thomas'ın ölümünün kara bir bulut gibi üzerine çöktüğü ve kendisinin magisterlik görevine getirilmesini sağlayan yıllık Boncuk Oyunu şenliği için Waldzell'e de yürüyerek gitmişti. O

zamanları, hele üniversitedeki öğrencilik dönemini ve bambu koruluğunu ne vakit düşünse, kendini sanki kuru ve soğuk bir odadan geniş, şen ve güneşli yerlere, bir daha geri gelmeyecek olup anımsamaların cennetine dönüşmüş bir ülkeye bakar gibi hissetmişti; bir nostalji duygusunu taşımasa da düşüncelerin böyle eskilere kayması, çok uzaklarda kalan, yabancı, bugünden ve günlük yaşamdan gizemsel-görkemli bir biçimde değişik bir şeyin geçit resmi olmuştu hep. Ama şimdi, yakındaki güçlü renkleriyle ve uzaktaki maviyle mor arasında oynaşan hafiften buğulu, düşsü-narin tonlarıyla bu güler yüzlü, aydınlık güz ikindisinde rahat rahat yürüyüp avare bakışlarla çevresini seyrederken, hayli zaman önce yaşanmış o yaya yolculuk, feragat dolu bugünden içeri gözlerini dikmiş bakan uzak bir geçmiş ve bir cennet olmaktan çıkmıştı, bugünkü yolculuk bir zamankine, bugünkü Josef Knecht de bir zamanki Josef Knecht'e kardeşçe bir benzerlik gösteriyordu, her şey yeni, her şey gizemseldi, her şey sözveriyle doluydu; geçmişe karışmış şeyler dönüp gelebilir, ayrıca bunlara pek çok yeni şey katılabilirdi. Günün ve dünyanın gözleri hanidir böyle bakmamıştı yüzüne, böyle tasa ve kaygılardan uzak, böylesine güzel ve masum. Özgür ve bağımsız olmanın mutluluğunun sert bir içki gibi içine aktığını hissetti, ne vakittir bu duyguyu, bu tatlı, bu büyüleyici yanılsamayı yaşamamıştı! Düşündü ve bir zaman bu olağanüstü duygunun ilkin örselenip hırpalandığı, sonra da zincire vurulduğu saati anımsadı: Magister Thomas'la bir söyleşi sırasında, onun dost-alaylı bakışları altında olup bitmiş bir şeydi bu; özgürlüğünün elden çıkıp gittiği o saatte hissettiği korkunç duyguyu da anımsadı derken; aslında bir acı değil, yakıcı bir ıstırap değildi, daha çok bir ürküntü, ensede hissedilen bir ürperti, karnın hemen üstünde duyulan uyarıcı bir duygu, bedenın ısı durumunda, özellikle yaşam duygusunun temposunda baş gösteren bir değişiklikti. O kader saatindeki öylesine korkutucu, vücutta kasılmalara yol açan, uzaktan insanı havasız bırakıp boğmakla tehdit eden duygu bugün dengelenmiş ya da şifa bulmuştu.

Knecht bir gün önce Hirsland'a giderken, orada neyle karşılaşırsa karşılaşsın attığı adımdan asla pişmanlık duymamaya

kararlıydı. Bugün de Üstat Alexander'le söyleşilerinin ayrıntılarını, onunla tartışmasını, onu kendi tarafına çekmek için uğraşıp didinmesini düşünmeyi yasakladı kendi kendine. Bir gevşeyip rahatlama ve özgürlük duygusuna kapıyı tümüyle aralamıştı, günlük çalışmasını tamamlamış bir köylünün yüreğini işi paydos etmenin duygusu nasıl doldurursa, bu duygu da öylece doldurmuştu Knecht'in yüreğini; kendini güven içinde hissediyor, hiçbir yükümlülük altında görmüyordu; bir an için tümüyle gereksiz ve devreden çıkarılmış hissetti kendini, her türlü çalışma, her türlü düşünme yükümlülüğünden uzak. Pırıl pırıl renkli gün yumuşak ışınlar saçarak çevresini kuşattı, tümüyle o an'dan oluşuyor, tümüyle göze hitap ediyor, kendisinden hiçbir istekte bulunmayıp dün ve yarın diye bir şey tanımıyordu. Bir hoşnutluk duygusuyla yürüyüp dururken, bir vakit Escholz'ta küçük bir elit öğrenciyken topluca yaptıkları gezilerde üç dört sesle söyledikleri marşlardan birini arada bir mırıldanıyor, pırıl pırıl küçük anılar ve sesler yaşamının güler yüzlü sabahından kuş cıvıltıları gibi kendisine doğru uçup uçup geliyordu.

Yaprakları neredeyse şimdiden erguvan rengine boyanmış bir kiraz ağacının altında durup otların içine oturdu. Elini ceketinin iç cebine daldırıp Üstat Alexander'ın yanında taşıdığını tahmin edemeyeceği bir şey çıkardı; tahtadan küçük bir flüttü bu, bir sevecenlikle baktı flüte. Bu naif ve çocuksu çalgıya kavuşalı çok olmamıştı, yaklaşık altı ay önceydi; ona sahip olduğu günü bir haz duygusuyla anımsadı: Bir ara kalkıp Montepoort'a gitmişti, Carlo Ferromonte'yle müzik kuramına ilişkin bazı sorunları ayrıntılı biçimde gözden geçirecekti; söyleşi sırasında kimi çağlardaki tahta üflemeli çalgılar da gündeme gelmiş, bunun üzerine dostunun Montepoort'taki enstrüman koleksiyonunu görmek istemişti. Eski orglar, harplar, lavtalar, piyanolarla dolup taşan birkaç salonu zevkle gezip dolaştıktan sonra okul çalgılarının saklandığı bir depoya gelmişlerdi. Burada elindeki flüt gibi küçük flütlerle dolu bir sandık ilişmişti gözüne; bir tanesini alıp bakmış, ağzına götürüp üflemiş, sonra da dostuna flütlerden birini kendisine verip veremeyeceğini sormuştu. Carlo gülerek içlerinden birini seçip alabileceğini

söylemiş, karşılığında bir makbuz imzalatmış, ardından yapılışını, kullanılışını ve çalış tekniğini büyük bir titizlikle flütün üzerinde açıklamıştı kendisine. Knecht, dostundan ayrılırken sevimli çalgıyı da yanına almıştı. Escholz'taki öğrencilik yıllarında blok flütten başka üflemeli bir çalgı çalmamış, böyle bir çalgı çalmasını öğrenmeye çok kez niyet etmişti, bu yüzden arada bir küçük flütle egzersizlere koyulmuş, egzersizlerde gamlara ek olarak Ferromonte'nin yeni başlayanlar için yayınladığı, eski ezgileri içeren bir albümden de yararlanmıştı. Zaman zaman magister bahçesinden ya da yatak odasından flütün yumuşak ve tatlı sesi yankılanmıştı. Ustaca olmaktan henüz çok uzaktı çalış, ama koral ve şarkılardan bir haylisini çalmayı öğrenmişti, ezbere çalabiliyordu bunları, hatta bazılarının sözlerini de öğrenmişti. Söz konusu ezgilerden içinde bulunduğu ana uygun düşen biri aklına geldi derken. Birkaç dizesini mırıldanmaya koyuldu:

Başım, kollarım bacaklarım,
Bitkin yatıyorum yerde,
Ama şimdi ayaktayım,
Neşeli ve de zinde,
Gökyüzüne çevrilmiş yüzüm.

Derken flütü dudaklarına götürüp ezgiyi üflemeye başladı, gözlerini ilerilerdeki yüksek dağlara doğru uzanan ve yumuşacık pırıldayan boşluğa dikti, masumiyet taşan neşeli ezginin tatlı flüt sesleriyle yankılandığını duydu; gökyüzüyle, dağlarla, ezgiyle ve yaşanan günle bütünleşmiş hissetti kendini, yüzü güldü. Parmakları arasındaki cilalı yuvarlak tahtanın bir haz duygusuyla bilincine vardı, sırtındaki giysi dışında Waldzell'den yanına almakta sakınca görmediği tek nesnenin bu flüt olduğunu geçirdi aklından. Yıllar içinde çevresinde az çok kişisel mülkiyet denecek kimi şeyler birikmişti, en başta notlar, özet defterleri ve buna benzer nesneler; bütün bunları geride bırakmıştı, oyuncu köyündekiler diledikleri gibi kullanabilirdi hepsini. Ama flütü almayı unutmamıştı ve onun şimdi yanında olmasına seviniyordu; alçakgönüllü ve sevimli bir yol arkadaşıydı.

Ertesi gün yürüye yürüye başkente ulaştı Knecht, Designori'nin evine varıp kapıyı çaldı. Plinio merdivenleri inerek geldi, coşkuyla dostunu karşılayıp kucakladı.

"Seni özlemle, tasayla bekledik," diyerek yükseltti sesini. "Büyük bir adım attın, dostum, hepimiz için umarım hayırlı uğurlu olur. Peki ama seni nasıl salıverdiler?! Dünyada inanmazdım doğrusu!"

Knecht güldü. "Görüyorsun işte, buradayım. Ama zamanı gelince sana anlatırım hepsini. Şimdi ilk iş olarak öğrencimi görüp selamlamak isterim, senin eşini de kuşkusuz; sonra da yeni görevimin ayrıntılarını sizinle konuşuruz. Bir an önce işime başlamak için can atıyorum."

Plinio, çağırdığı bir hizmetçiye oğlunu alıp gelmesini söyledi.

"Küçükbeyi mi?" diye sordu hizmetçi; şaşırmış görünüyordu, ama sonra hemen uzaklaştı. Designori de dostunu alıp konuklara ayrılmış odaya götürdü, Knecht'in gelip küçük Tito'yla bir arada yaşayacağı düşünülererek yapılan bütün hazırlıkları harıl harıl anlatmaya koyuldu. Her şey dostu Knecht'in isteklerine göre düzenlenmişti; Tito'nun annesi biraz karşı çıkmış, ama sonra bu istekleri anlayışla karşılayıp yerine getirilmesine rıza göstermişti. Belpunt adında bir dağ evleri vardı, göl kenarında şirin konumda bir tatil eviydi; Knecht başlangıçta öğrencisi Tito'yla orada kalacak, yaşlı bir hizmetçi işlerini görecekti, bu son günlerden birinde gereken hazırlıkları yapmak üzere kalkıp eve gitmişti kendisi. Kuşkusuz kısa bir süre, en çok kışa kadar dağ evinde kalacaklardı, ama özellikle ilk zamanlar için böyle uzak ve تنها bir yerde kalmalarının yararlı olacağı kesindi. Ayrıca Designori'yi memnun eden bir şey de, Tito'nun dağların candan bir dostu olması ve Belpunt adındaki evden pek hoşlanmasıydı, bu yüzden orada kalacak olmalarına seviyor ve gitmekte hiç isteksiz davranmıyordu. Derken aklına geldi Designori'nin, ev ve evin çevresiyle ilgili fotoğraflardan oluşan bir albüm vardı; Knecht'i çalışma odasına götürdü, albümü arayıp buldu, evi gösterdi konuğuna, bazı açıklamalar yaptı, köy evlerine göre döşenmiş salondan, çini sobadan, kamariyelerden, göl kıyısındaki plajdan, çağlayandan söz açtı.

“Beğendin mi?” diye sordu önemle. “Kendini orada rahat hissedebilecek misin?”

“Neden hissetmeyeyim?” diye cevapladı Knecht sakın bir tavırla. “Peki ama, bu Tito da nerede kaldı? Kendisini alıp gelmesi için hizmetçiye yollayalı hayli zaman oldu.”

Bir süre daha oradan buradan konuştular, derken ayak sesleri duyuldu, kapı açılıp içeri biri girdi, ama gelen ne Tito’ydu ne de onu çağırmaya giden hizmetçi; Tito’nun annesi Bayan Designori gelmişti. Knecht, kendisini selamlamak için ayağa kalktı. Bayan Designori elini uzattı Knecht’e, biraz yorgun bir nezaketle gülümsedi. Nazik gülümsemenin altında bir tasa ya da kızgınlık ifadesinin saklı yattığı Knecht’in gözünden kaçmadı. Kadın, hoş geldiniz anlamında birkaç sözcük söyleyip kocasına döndü hemen, kendisini tasalandıran haberi aceleyle ona ilettili.

“Gerçekten tatsız bir şey,” diye yükseltti sesini, “şu işe bak sen, oğlan yok ortalıkta, aramadığımız yer kalmadı.”

“Eh, dışarı çıkmıştır herhalde,” diyerek Plinio karısını yatıştırmaya çalıştı. “Dönüp gelir şimdi.”

“Ne yazık ki pek olası değil bu,” dedi Bayan Designori. “Çünkü sabahtan beri kayıp. Sabahleyin fark ettim durumu.”

“Peki, benim neden şimdi haberim oluyor?”

“Her saat döneceğini bekledim çünkü, seni boş yere telaşlandırmak istemedim. Başlangıçta aklımdan kötü bir şey geçmedi, gezmek için çıkıp gitmiştir diye düşündüm. Ama öğleyn de dönmeyince, merak etmeye başladım. Yemekte sen yoktun, olsaydın sana açıklardım durumu. Ama ben yine onun düşüncesizliğine verdim beni bu kadar bekletip eve dönmeyişini. Oysa şimdi böyle olmadığı anlaşılıyor.”

“İzin verirseniz bir şey soracağım,” dedi Knecht. “Delikanlı benim pek yakında burada olacağımı, sizin benimle ve kendisiyle ilgili planlarınızı biliyor muydu?”

“Pek tabii, Sayın Magister. Hatta bu planlardan hoşlanmıştı, en azından bir kez daha rastgele bir okula yollanmaktansa sizin öğrenciniz olacağına sevinmiş görünüyordu.”

“Eh,” dedi Knecht, “bu durumda merak edilecek bir şey yok. Oğlunuz, sinyora, fazla bağımsız davranmaya alışmış;

özellikle ileride kendisine öğretmenlik yapacak, kendisini disiplin altında tutacak bir kişinin yanında bulunacağı düşüncesinin onun için hiç de hoş bir şey sayılamayacağını anlamak güç değil. Yeni öğretmenin eline teslim edilmeden önce kayboldu ortadan; belki yazgısının elinden gerçekten kaçıp kurtulacağı umuduyla değil, işi biraz geciktirmekle bir şey yitirmeyeceği düşüncesiyle yaptı bunu. Ayrıca, anne babasına ve onların getirttiği öğretmene bir oyun oynamak, bütün büyükler ve öğretmenler dünyasına meydan okumak istedi bu davranışıyla.”

Knecht’in olaya pek trajik açıdan bakmayışı Designori’yi memnun etmişti. Gelgelelim, kendisi meraktan ve sıkıntıdan adeta çatlayacaktı, sevgi dolu yüreği oğlunun başına kötü bir şey gelmiş olabileceğini söylüyordu. Belki de gerçekten evden kaçmıştı Tito, belki de canına kıymayı düşünmüştü. Ah, bu oğlanın eğitiminde yapılan bütün ihmal ve yanlışlar sanki şimdi acısını çıkarmak ister gibiydi, hem de bunların düzeltilmek istendiği bir sıra.

Designori, dostu Knecht’in tavsiyesine kulak asmadı ve boş durulmayarak bir şeyler yapılması üzerinde directti; bu darbeyi eli böğründe oturup sineye çekecek güçte hissetmiyordu kendisini, yavaş yavaş dostu Knecht’in hiç hoşuna gitmeyen bir sabırsızlık ve asabî bir telaşa kapıldı. Bunun üzerine, Tito’nun kendi yaşıtı oğlanlarla arkadaşlık yaptığı bazı evlere haberciler yollanması kararlaştırıldı. Bayan Designori’nin bu işi çözümlemek üzere odadan çıkması ve kendisinin dostuyla yine yalnız kalması Knecht’i sevindirdi.

“Dostum Plinio,” dedi, “sanki oğlunu ölü olarak eve getirip bırakmışlar gibi bir yüz takınıyorsun. Artık küçük bir çocuk değil o, ne bir arabanın altına yuvarlanmış ne de kırlarda o zehirli güzelavratotundan yemiştir. Kendini toparlamalısın, dostum! Oğlun şimdi burada bulunmadığına göre, izin ver, bir an için onun yerine sana öğretmenlik yapayım. Seni biraz izledim, pek formunda sayılmazsın doğrusu. Bir sporcu vücudunun bir yerine beklenmedik bir darbe yedi ya da baskı altında kaldı mı, kasları kendiliğinden gerekli devinimlerde bulunarak ya uzayıp gerilir ya da büzülüp toparlanır, sporcunun durumu kontrol altına almasına yardımcı olur. Sen de işte, öğrenci Pli-

nio, bir darbeye ya da senin abartarak darbe gözüyle baktığın şeyle karşılaşır karşılaşmaz ilk savunma önlemine başvurmalı, yavaş yavaş solumaya, solunumunu titizlikle denetim altında tutmaya bakmalıydın. Oysa sen ruhsal bir sarsıntıyı sahnede sergilemesi istenen bir tiyatro oyuncusu gibi nefes alıp verdin. Böyle durumlar için yeterince hazırlıklı değilsin. Siz dünya insanları, acı ve tasalara kapılarınızı pek tuhaf bir şekilde açık tutuyorsunuz. Bir çaresizlik, bir dokunaklılık, bazen de –gerçek acılar söz konusuysa ve çekilen ıstırap bir anlam taşıyorsa– bir büyüklük seziliyor bu davranışınızda. Ama günlük yaşamda kendini savunmaktan el çekiş bir silah değildir; gereken durumlarda senin oğlunun senden daha iyi hazırlıklı olmasını sağlamaya çalışacağım. Ve şimdi, Plinio, lütfen beni izle, seninle birkaç egzersiz yapalım, görelim bakalım, bir vakit öğrendiklerini gerçekten unuttun mu?”

Knecht, ritim konusunda sıkı talimatlar vererek yönettiği solunum egzersizleriyle, kendini kahredip durmaktan kurtardı Plinio’yu; ayrıca dostunu aklın ve mantığın sesini dinlemeye istekli buldu; bir sürü korku ve tasayı üzerinden silkip attı dostu. Kalkıp birlikte Tito’nun odasına çıktılar; oğlanın eşyalarındaki dağınıklığı zevkle seyretti Knecht, eli yatağın yanı başındaki komodinin üzerinde duran bir kitaba uzandı, sayfalar arasına sokulmuş bir kâğıt ilişti gözüne, ortadan kaybolmuş oğlanın evdekiler için bıraktığı bir haberi içeriyordu. Knecht kâğıdı gülerek Designori’ye uzattı, Designori’nin yüzü aydınlandı yeniden. Kâğıtta anne ve babasına açıkladığına göre, sabahleyin erkenden tek başına yola koyulmuştu Tito, dağ evi Belpunt’ta öğretmenini bekleyecekti. Özgürlüğünü yine tatsız bir şekilde kısıtlamalarından önce bu küçük zevki kendisine çok görmelerini rica ediyordu. Bu güzel, küçük yolculuğu öğretmenin eşliğinde, şimdiden gözaltında bulundurulan bir tutuklu gibi yapmak istememişti.

“Pek doğal bir şey bu,” dedi Knecht. “O zaman ben de yarın gider, yazlık dağ evinde hazır bulurum kendisini. Şimdi sen durma, gidip eşine haberi ver.”

Günün geri kalan bölümünde gerginliğinden sıyrılmış bir hava esti evde. Akşamleyin Knecht dostunun ısrarı üzerine son

iki günde Kastalya'da olup bitenleri anlattı, özellikle Üstat Alexander'le yaptığı iki söyleşiden söz açtı. Yine aynı akşam küçük bir kâğıt parçasına o acayip şiiri çiziktirdi; bugün Tito Designori'nin mülkiyetindeki şiirin öyküsü şöyle:

Designori akşam yemeğinden önce bir saat kadar dostunu yalnız bırakmıştı. Knecht eski kitaplarla dolu bir dolap görüp merak etti. Pek çok yıl süren bir perhizkârlık döneminde elinden çıkıp giden, neredeyse unutilan, oysa şimdi var gücüyle yine öğrencilik yıllarını anımsatan bir başka zevkti bilmediği kitaplar önünde dikilmek, rastgele el atmak içlerine, yaldızlı harfleri ya da yazarının ismi, büyüklüğü ya da cildinin rengi hoşuna giden falan ya da filan kitabı içlerinden çekip almak. İlk cilt sırtlarındaki kitap isimlerini bir haz duygusuyla okuyup geçti, kitapların tümünün de on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıldan kalma edebî yapıtlar olduğunu gördü. Sonunda bez cildi sararmış birini çekip aldı aralarından. *Brahmanların Bilgeliği* ismini taşıyordu kitap ve isim onu cezbetmişti. İlk ayakta dikilerek, ardından oturarak kitabın sayfalarını karıştırdı; yüzlerce didaktik şiir vardı kitapta, öğretici boşboğazlıkla gerçek bilgelik, darkafalılıkla gerçek ozan dehası acayip bir şekilde yan yana yer almaktaydı. Knecht'e öyle geldi ki, bu tuhaf ve duygulandırıcı kitabın gizemsellikten yoksun olduğu asla söylenemezdi; ne var ki, kaba ve ruhsuz kabuklara sarılmıştı bu gizemsellik. Bilgece bir hava içeren şiirler kitaptakilerin en güzelleri değildi, en güzel şiirler şairin ruhunu, sevgi gücünü, dürüstlüğünü ve insan sevgisini yansıtan, sağlam karakterini açığa vuran şiirlerdi. Kendine özgü bir saygı ve haz karışımı bir duyguyla kitabı inceleyen Knecht'in gözüne bir şiir ilişti. Hoşnutlukla ve onaylayarak gönlünün kapısını açtı o şiire, gülümseyerek başını salladı, içinde sanki şiir özellikle bugün için kendisine yollanmış gibi bir duygu uyandı. Şöyleydi dizeler:

Görüyoruz günlerin, değerli, geçip gittiğini,
Karşımızda bir şey, olgunlaşmış, daha değerli:
Bahçede yetiştirdiğimiz seyrek bir bitki,
Bir çocuk büyüttüğümüz, yazdığımız bir kitapçık.

Masanın gözünü çekti, bir kâğıt arayıp buldu, dizeleri yazdı üzerine. Sonra onları Plinio'ya göstererek şöyle dedi: "Bu dizeleri sevdim, olağanüstü bir tarafları var: Öylesine kuru, beri yandan öylesine içten! Ayrıca bana, benim şu andaki durumuma ve ruh halime çok iyi uyuyor. Bir bahçıvan değilim, günlerimi değerli, seyrek bir bitkiyi yetiştirmeye adayamam, ama bir öğretmen, bir eğiticiyim, görevime giden yoldayım şu an, öğrencim olacak çocuğa götüren yoldayım. Ve buna öyle seviniyorum ki! Bu dizelerin yazarına, şair Rückert'e gelince, belki bu üç tutkuyu da barındırdı sinesinde, bahçıvanlık, eğiticilik ve yazarlık tutkusunu, bunlardan sonuncusuna da hepsinden çok değer veriyor olmalı, dizelerin en sonunda ve en önemli yerinde bundan söz ediyor; bu tutku gönlüne o kadar kök salmış ki, sıra ona gelince sevecen bir dil kullanıyor, kitap demiyor da 'kitapçık' diyor. Doğrusu ne kadar duygulandırıcı bir şey."

Plinio güldü. "Kim bilir," dedi, "belki de o sevimli küçültme eki iki yerine üç heceli bir sözcük gereksinen şairciğin bir oyunudur."

"Şairi küçümsememiz doğru değil sanırım," dedi Knecht yazara arka çıkarak. "Yaşamında on binlerce dize kaleme almış bir kişinin, küçük bir vezin sorununun içinden çıkamaması düşünülemez. Yo yo, kulak ver bak, ne kadar narin ve biraz utanış bir yankılanışı var: Yazdığımız bir kitapçık! 'Kitabın' 'kitapçık' olmasına yol açan neden sadece yazarlığa gönül vermişlik değil; belki aynı zamanda bağışlatıcı ve uzlaştırmacı bir anlam taşıyor bu. Belki, hatta büyük bir olasılıkla bu şair kendisini şairliğe öylesine adanmış biridir ki, kitap yazma eğilimini bazen bir tutku, bir ayıp olarak hissetti. O zaman 'kitapçık' sözcüğü yalnızca bir tutkuyu değil, beri yandan bir ayıbı örtmeyi, dikkati başka tarafa çekmeyi, bağışlatmayı amaçlayan bir anlam, bir ses içerir, bir oyuncunun çevresindekileri bir oyuna değil de bir 'oyuncuğa' davet edişinde, içki içen birinin bir 'kadehçik' daha içki isteyişinde olduğu gibi tıpkı. Evet, varsayım bunların hepsi. Kesin olan bir şey varsa, eğitmek istediği çocuk ve yazmak istediği kitapçık için tümüyle destekliyorum şairi, gönlüm kendisiyle beraberdir. Çünkü yalnız eğiticilik tutkusuna aşına değilim, hayır, kitapçık yazma tutkusu da hiç yabancımlı sayıl-

maz. Ve görevimden kendimi özgür kıldığım şu sıra bir şeyler çiziktirmek düşüncesi yine cezbediyor, büyülüyor beni: Vaktim bol, keyfim yerinde, bir kitap, hayır bir kitapçık, dostlar için, benimle aynı düşüncedeki kimseler için küçük bir eser kaleme almak.”

“Hangi konuda?” diye sordu Designori meraklanmış.

“Ah, hiç fark etmez, konu önemli değil. Konu, inzivaya çekilip bol bol zamana sahip olmanın mutluluğunu tadabilmem için sadece bir bahane olacak. Benim için önemli olan üsluptur, huşu duygusuyla teklifsizlik, ciddilikle oynusuluk arasında uygun kaçacak bir orta yolu izlemektir; didaktik bir üslup değil, yaşadığımı ve öğrendiğimi sandığım şu ya da bu konuda dostane açıklamaların ve söyleşilerin üslubudur önemli olan. Friedrich Rückert gibi öğretmeyi ve düşünmeyi, bilgilendirmeyi ve sohbeti dizelerde birbirine karıştırıp okuyucuya sunmak bana göre değil, ama yine de bu tutumda bana sevimli görünen bir taraf var; kişisel, ama yine de keyfîlikten uzak bir tutum bu, bir oyun oynanır gibidir adeta, ama yine de biçim konusunda sağlam kurallara bağlılık söz konusudur, bu da işte hoşuma gidiyor. Bilmem ama, şimdilik bir kitapçık kaleme almanın zevk ve sorunlarını yaşamayacağım, şu anda bir başka görev için toparlanmam gerekiyor. Ama sanırım ileride bir gün gelir, kafamda yaşattığım gibi bir yazarlık mutluluğunu tatmak kısmet olur, nesnelere rahat ama titiz bir yaklaşımı gerçekleştiririm, yalnızca kendi zevkim için değil, üç beş seçkin dostu ve okuyucuyu aklımdan çıkarmaksızın.”

Ertesi sabah Belpunt’a doğru yola çıktı Knecht. Dostu Designori kendisine eşlik etmek istediğini bir gün önce söylemişse de, bu öneriyi kesinlikle geri çevirmiş, dostu kendisini ikna için birkaç söz daha söylemeye kalkınca, neredeyse onu paylamıştı. “Delikanlı Tito,” demişti kestirip atarak, “baş belası yeni bir öğretmenın karşısına çıkmak, onu kabullenmek için zaten yeterince sıkıntıya girecek, bir de babasıyla yüz yüze gelmek zorunda bırakmayalım kendisini, özellikle şu anda babasını karşısında görmekten hiç de mutluluk duymayacaktır.”

Plinio’nun kiraladığı bir arabayla taze eylül sabahı içinde yol alan Knecht, bir gün önce Montepört’a gelirkenki neşesine

yeniden kavuştu. Sık sık arabacıyla sohbet etti, çevrede hoşlandığı bir manzarayla karşılaştıkça durdurdu arabayı ya da yavaş sürdürdü, pek çok kez küçük flütünü çıkarıp çaldı. Güzel ve ilginç bir yolculuktu doğrusu, başkentten ve düzlükten çıkıp tepelere, ardından dağlara doğru bir yolculuk. Aynı zamanda yolculuk, bitmek üzere olan yaz mevsiminden giderek sonbaharın içine taşıdı onları. Yaklaşık öğleye doğruydu ki, son büyük tırmanış başladı geniş dönemeciler halinde; iğne yapraklı ağaçların seyrekleştiği ormanlardan, köpük köpük çaylar önünden, köprüler üzerinden, kalın duvarları ve küçük pencereleleriyle tek başına duran çiftlik evlerinin yanından geçip yavaş yavaş sert ve hoyrat bir görünüme bürünen dağların taştan dünyasına girdiler; bu dünyanın sertliği ve ağırbaşlılığı içinde çok sayıda küçük çiçek cenneti bir kat daha sevimli ışıdayıp duruyordu.

Sonunda küçük köy evine vardılar; bir dağ gölünün kıyısındaki ev gri kayalar arasında adeta saklı duruyordu, kayalardan pek ayırt edilecek gibi değildi. Evi gören Knecht bu hoyrat dağlık çevreye uyum sağlamış mimarisindeki sertliği, hatta kasveti duyumsadı birden; ama hemen ardından yüzü neşeli bir gülümsemeyle aydınlandı, evin açık duran kapısında biri dikiliyordu çünkü, sırtında renkli bir ceket ve ayağında kısa pantolonla bir delikanlı dikiliyordu; öğrencisi Tito'dan başkası olamazdı bu, bu kaçak oğlan yüzünden aslında kendini ciddi olarak tasaya kaptırmamışsa da, onu görünce ferahladı, şükürler olsun diyerek rahat bir nefes aldı. Madem buradaydı Tito ve öğretmenini kapının eşiğinde karşılıyordu, sorun yok demekti, yolda gelirken karşılaşılabileceğini düşündüğü bazı olumsuzluklar kafasından silinip gitti.

Tito, öğretmenini gülümseyerek karşıladı, dostlukla ve biraz mahcup; arabadan inmesine yardım ederken, "Sizi bu yolculuğu tek başınıza yapmak zorunda bırakışım kötü niyetten değildi," dedi. Ve Knecht'in cevap vermesine meydan bırakmayarak sokulgan bir tavırla ekledi: "Neden öyle davrandığımı sanırım anlamışsınızdır. Yoksa babamı da alıp yanınızda getirirdiniz kuşkusuz. Buraya sağ salim geldiğimi kendisine bildirdim."

Knecht gülerek elini sıktı Tito'nun, öğrencisinin peşi sıra evden içeri girdi; içeride de hizmetçi karşıladı, selamladı kendisini, akşam için hemen sofrayı hazırlayacağını açıkladı. Yemekten önce o zamana kadar kendisine yabancı bir gereksinime karşı duramayarak biraz divana uzandı Knecht, nefis araba yolculuğunda tuhaf bir şekilde yorulduğunu, hatta bitkin düştüğünü ancak o anda fark etti. Akşam öğrencisiyle sohbet edip onun dağ çiçeği ve kelebek koleksiyonlarını gözden geçirirken üzerindeki yorgunluk daha da arttı, hatta başı biraz döner gibi oldu, kafasının içinde o zamana kadar hiç bilmediği bir boşluk, kalp atışlarında rahatsız edici bir zayıflama ve düzensizlik hissetti. Ama aralarında kararlaştırdıkları yatma saatine kadar Tito'yla oturdu, rahatsızlığından oğlana bir şey sezdirmemek için çaba harcadı. Öğretmeninin okulun ne zaman başlayacağı, ders saatleri, okulda son alınan karneler ve buna benzer konulardan hiç söz etmeyeşine Tito biraz şaşırmişti; hatta öğretmene yeni çevreyi göstermek isteyen Tito'nun bu olumlu havadan yararlanarak sabahleyin erkenden çıkıp uzunca bir yürüyüş yapmaları önerisini Knecht güler yüzle kabullendi.

"Bu yürüyüşe şimdiden seviniyorum," diye ekledi Knecht ardından. "Ve sizden hemen bir ricada bulunacağım. Koleksiyonunuza bakarken anladım ki, dağda yetişen bitkiler konusunda benden çok daha fazla şey biliyorsunuz. Nihayet sizinle burada kalışımızın bir amacı da bilgilerimizi değiş tokuş edip denkleştirmek; işe buradan başlayabiliriz örneğin, siz benim topu topu birazcık botanik bilgimi yoklayıp testten geçirir, bu alanda az buçuk ilerlememe yardım edersiniz."

Birbirlerine iyi geceler dilediklerinde Tito'nun keyfine diyecek yoktu, ilerisi için olumlu birtakım kararlar almıştı. Bu Magister Knecht'ten yine pek hoşlanmıştı. Magister büyük büyük laflar etmemişti, bilimden, erdemden, ruh soyluluğundan ve benzeri şeylerden öbür öğretmenlerin bayıla bayıla yaptığı gibi hiç söz açmamıştı; ama yine de bu neşeli ve güler yüzlü adamın davranışında ve konuşmasında öyle bir şey vardı ki, insanı yükümlü kılıyor, insandaki soylu, iyi, mert ve yüce eğilim ve güçlere bir çağrı oluşturunuyordu. Rastgele bir öğretmeni aldatmak, oyuna getirmek bir zevk, hatta bir hüner sayılabilir-

di, ama böyle bir adamın önünde bu gibi düşünceleri asla aklına getiremezdi insan. Bu adam – evet, neydi, nasıl biriydi bu? Tito yabancı adamda bu kadar hoşuna gidip kendisini bu kadar etkileyen şeyin ne olduğu üzerinde düşünüp taşındı ve bunun adamdaki soyluluk, kibarlık ve efendilik olduğu sonucuna vardı. Bunlar kendisini hepsinden çok cezbeden şeylerdi. Tanınmış bir aileden gelmiyordu belki, babası belki de bir ayakkabıcıydı, ama Bay Knecht'in kendisi kibardı, bir beyefendi ve soylu bir kişiydi. Tito'nun tanıdığı erkeklerin pek çoğundan daha soylu ve centilmendi, babasından da centilmendi hatta. Soyunun patrisyen eğilim ve geleneklerini el üstünde tutan, babasının söz konusu gelenekleri boşlamasını bir türlü bağışlamayan delikanlı Tito, bu yabancı adamda ilk kez ussal, yani eğitilmiş bir soylulukla yüz yüze geliyor, olumlu koşullarda bazen uzun bir atalar ve kuşaklar dizisini bir yana itip bir kuşaklık süre içinde ayaktakımından bir çocuğu bir soyluya dönüştürme mucizesini gösteren o güç karşısında buluyordu kendini. Ateşli ve mağrur delikanlının ruhunda, bu tür bir soyluluğa ulaşmanın ve onun hizmetinde çalışmanın kendisi için belki bir görev sayılacağı ve onurlanma nedeni olabileceği sezgisi uyanmıştı; belki tüm yumuşaklığına ve güler yüzlülüğüne karşın tepeden tırnağa bir beyefendi sayılan bu öğretmenin şahsında yaşamının amacı bir somutluk kazanıp kendini açığa vurarak ona yaklaşıyordu ve onun için birtakım hedefler belirleyecekti.

Tito tarafından kendisine ayrılmış odaya götürülen Knecht, içindeki büyük isteğe karşı durup hemen yatmadı. Akşamki konuşma onu yormuştu; kendisini hiç de fena gözlemlemeyen Tito'nun önünde sözlerini, davranışını ve sesini elden geldiğince denetim altında tutup bu arada daha da artan o tuhaf yorgunluğunu, keyifsizlik ya da hastalığını delikanlının fark etmemesini sağlamada güçlük çekmiş ve bunun için çalışmaktan sıkılmıştı. Yine de bu işin altından kalkmışa benziyordu. Ama şimdi kafasındaki bu boşluğun, bu keyifsizliğin, bu ürkütücü baş dönmesinin, aynı zamanda bir tedirginlik kaynağı olan bu ölümcül yorgunluğun üzerine yürümesi, nasıl bir şey olduğunu kestirip üstesinden gelmesi gerekiyordu. Epey bir zaman sonra da olsa, bunu başarmakta fazla zorlanmadı. Anladığı ka-

darıyla, rahatsızlığının nedeni bugünkü yolculuktan başka bir şey değildi, yolculuk kısa süre içinde kendisini bir düzlükten alıp yaklaşık iki bin metre yüksekliğe çıkarmıştı. İlkgençlik dönemindeki bir iki gezi dışında bu gibi yüksek yerlerde hiç bulunmadığından, söz konusu hızlı tırmanışı pek kaldıramamıştı. Belki de rahatsızlığının geçmesi daha bir iki gün alacaktı; diyelim ki geçmedi, Tito'yla ve kâhya kadınla çaresiz eve dönmeleri gerekecekti; böyle bir durumda da Plinio'nun bu şirin Belpunt'la ilgili planı suya düşecekti. Yazık olacaktı doğrusu, ama nihayet dünyanın sonu da gelmeyecekti.

Kafasından geçen bu gibi düşüncelerden sonra kalkıp yattı Knecht; gözüne fazla uyku girmeden, bazen Waldzell'den ayrılp Berolfingen'e gelişini topluca gözden geçirerek, bazen kalp atışlarını ve ayağa kalkmış sinirlerini yatıştırmaya çalışarak geceyi geçirdi; bol bol öğrencisini de düşündü bu arada bir hoşnutluk duygusuyla, ama ileriye dönük planlar yapmadan; bu soylu, ama ele avuca sığmayan tayı yalnızca sevecen davranışlarla evcilleştirmeyi daha uygun görüyordu; hiçbir şey aceleye getirilmemeli, zora başvurularak ele geçirilmek istenmemeliydi. Tasarısına göre, Tito'nun, yetenek ve güçlerinin yavaş yavaş bilincine varmasını sağlayacak, beri yandan delikanlıdaki o soylu merakı, o soylu yetersizlik duygusunu besleyip büyüterek içindeki bilim, kültür ve güzellik sevgisini güçlendirecekti. Kendisini bekleyen ödev güzeldi, öğrencisi de doğrusu uykusundan uyandırılıp bir biçime sokulacak rastgele biri değil, nüfuzlu ve varlıklı bir patrisyen babanın tek oğluydu, yarının söz sahibi kişilerinden biri olacaktı, ülke ve halkın toplumsal ve politik yaşamını belirleyenler, başkalarına örnek olma ve başkalarını yönetme misyonunu üstlenmiş kişiler arasında yer alacaktı. Kastalya'nın, köklü Designori ailesine ödenecek bir borcu vardı; Tito'nun bir zaman kendisine emanet edilmiş babasını gereği gibi eğitememiş, onu dünya ve uygarlık arasındaki çetin konumu için yeterince güçlü kılamamıştı; dolayısıyla, yetenekli ve sevimli genç Plinio yaşamın doğru dürüst üstesinden gelemeyen dengesiz ve mutsuz bir insan olmakla kalmayarak biricik evladını da tehlikeye atmış, kendi sorunlarını ona da bulaştırmıştı. Ortada yeniden sağlıklı duruma kavuşturulması ve

düzeltilmesi gereken bir şey vardı, suç gibi bir şey vardı kefaretinin ödenmesini bekleyen; bu işin de özellikle kendisine, kendisi gibi dikbaşı ve görünürde dönecek birine düşmesi Knecht'i sevindiriyor, ona anlamlı geliyordu.

Sabahleyin evde hayatın yeniden uyandığını hisseder hissetmez yataktan kalktı Knecht, karyolanın yanı başına önceden hazırlanıp konmuş bornozu alarak ince pijamasının üzerine geçirdi. Tito'nun akşam kendisine gösterdiği yolu izleyip arka kapıdan çıktı, evi göl kıyısındaki kabine ve göle bağlayan üstü yarısı açık bir koridorda yürümeye koyuldu.

Derken küçük gölü buldu önünde, gri-yeşil ve durgun; karşıda ise bir kayalığın dik ve yüksek yamacı görölüyordu, bıçak gibi çentikli sırtıyla sabahın ince, yeşilimsi ve serin gökyüzünü oya oya uzanıyordu; gölgesi hoyrat ve soğuktu. Ne var ki, bu sırtın arkasında doğan güneşin yükselmekte olduğu anlaşılırmaktaydı, bir kayanın keskin köşesinde minik yollar halinde ışığı göz kırptıyordu; birkaç dakikaya kalmadan sivri tepenin üzerinde güneş belirecek, göl ve yayla ışık seline boğulacaktı. Dikkatle ve vakur bir ruh hali içinde karşıdaki manzarayı seyretti Knecht; manzaranın sessizliği, ciddi görünümü ve güzelliğinde kendisine yabancı, beri yandan kendisini ilgilendiren ve uyaran bir hava sezdi. İnsanı karşılayıp buyur etmeyen, insanın varlığına pek katlanamayan yüce dağların dünyasındaki ağırlığı, soğukluğu ve vakur yabancılığı dünkü yolculuktakinden daha güçlü şekilde duyumsadı bu kez. Dünya yaşamının yeni kazanılmış özgürlüğünden içeri attığı ilk adımın, başka yerler dururken onu alıp buraya, bu sessiz ve soğuk büyüklükten içeri taşıması kendisine tuhaf ve anlamlı geldi.

Tito mayoyla göründü derken, magisterin elini sıktı ve karşıdaki kayalıkları işaret ederek, "Tam zamanında geldiniz," dedi. "Biraz sonra güneş çıkacak. Hey, şahane bu yukarısı!" Knecht evet der gibi güler yüzle başını salladı. Tito'nun erken kalkan, koşan, boks yapan ve yürüyüşlere çıkan biri olduğunu çoktan öğrenmişti, bir kez babasının askerce denemeyecek uyusuk, rahat davranışına ve yaşam biçimine karşı bir protesto niteliği taşıyordu bu özellikleri ve yine aynı nedenden içkiyle de arası pek iyi değildi. Bu alışkanlık ve eğilimler bazen onu ente-

lektüel karşıtı bir doğa çocuğu tavrını takınmaya yöneltiyordu –aşırılık, Designori ailesinin bütün bireylerinde doğuştan vardı adeta– ama Knecht söz konusu alışkanlık ve eğilimleri sempatiyle karşılamaktaydı. Spor arkadaşlığından da, ateşli delikanlının gönlünü kazanmak ve onu eğitip yola getirmekte bir araç olarak yararlanmayı kafasına koymuştu. Araçlardan yalnızca biriydi bu ve araçların en önemlilerinden değildi, örneğin müzik kendilerini hedefe daha çok yaklaştıracaktı. Beri yandan, bedensel egzersizlerde bu genç insanla kendini bir tutmayı, hele onu aşmaya kalkmayı doğal olarak aklından geçirdiği yoktu. Sportif etkinliklere masum bir katılış yetecek, öğretmenin ne bir korkak, ne odasında pinekleyip duran biri sayılamayacağı delikanlıya gösterilecekti, o kadar.

Tito, merakla karşıdaki kayalığın çatık kaşlı sırtına bakıyordu; bu sırtın arkasında gökyüzü sabah ışığında dalgalanmaktaydı. Derken sırtın küçük bir parçası erimek üzere olan kor halinde bir metal gibi tüm şiddetiyle çaktı, sırt keskinliğini yitirdi ve ansızın alçalmış bir görünüm kazandı, eriyeye eriyeye aşağılara iner gibiydi ve yavaş yavaş oluşan kor halindeki boşluktan gündüzün yıldızı göz kamaştırarak başını çıkardı. Yer, ev, kabin ve gölün bu kıyısı aydınlandı hep birden, güçlü ışınlar içinde diki- len öğretmen ve öğrenci o saat ışığın tatlı sıcaklığını duyumsadı. Yaşanılan anın görkemli güzelliğiyle, gençliğinin ve gücünün mutlu duygusuyla dolup taşan Tito, kollarının ritmik devinimleriyle uzanıp gerindi, kolların devinimini çok geçmeden bütün vücudu izledi, böylece şafağı kutlayan ve çevresinde dalgalanıp ışınlar saçan elementlerle gönülden bir uzlaşmayı açığa vuran coşkulu bir dans doğup ortaya çıktı. Tito adımlarını sevinçle ve taparcasına güneşe doğru atıyor, ardından saygıyla geriye çekiliyordu; açılmış kollarıyla dağı, gölü ve gökyüzünü bağrına basıyor, yere diz çökerek toprak anayı, ellerini açarak gölün sularını adeta ululuyor, kendini, gençliğini, özgürlüğünü, yüreğindeki alev alev yaşam duygusunu bir ayinde sunulan sungular gibi doğanın güçlerine buyur ediyordu. Esmer omuzlarında güneşin ışığı yansımaktaydı, ışıktan kamaşan gözlerini yarı yummuştu, körpe yüzü coşku ve hayranlıkla, neredeyse fanatik bir ağırbaşlılık içinde bir mask gibi bakıyordu.

Bu kayalar ortasındaki suskun yalnızlıkta doğan günün görkemli oyunu Knecht'i de duygulandırıp heyecanlandırmıştı. Ama manzaradan çok onu gözlerinin önündeki insan olayı, öğrencisinin sabahı ve güneşi selamlamak için yaptığı görkemli dans büyülemişti; dans, gelişim yolunun henüz yarısında bulunan, kaprislerin egemenliğinden henüz yakasını kurtaramamış delikanlı Tito'yu tutup kaldırarak bir ayin ciddiliğine çıkarıyordu; güneşin yüz göstermesi bu soğuk ve karanlık dağ gölünün kapısını aralamış, onu aydınlığa boğmuştu, dans da seyirci Knecht'in önünde Tito'nun alabildiğine derin ve soylu eğitimlerini, yetenek ve misyonlarını aynı şekilde çok hızlı bir tempoyla, ışınlar saçarak açığa vuruyordu. Bu delikanlı, Knecht'in gözüne o zamana kadar düşündüğünden daha güçlü ve daha önemli göründü, beri yandan daha sert, yanına yaklaşılmaz, kültür denen şeyin daha bir uzağında, daha bir putperest. Pan coşkusu içindeki delikanlının bu ayin ve kurban dansı, genç Plinio'nun bir zamanki konuşma ve şiirlerinden daha fazla bir şeydi; Tito'yu birçok basamak daha yukarıya çıkarıyor, beri yandan onu daha yabancı, daha ele avuca sığmaz, çağrılara daha kapalı bir görünümle donatıyordu.

Oğlanın kendisi neye uğradığını bilmeden böyle bir coşkuyla kapılmıştı. Önceden bildiği, önceden yaptığı ya da yapmayı denediği bir dans değildi o anda yaptığı; önceden aşına olduğu, kendisi tarafından icat edilmiş bir güneş ve sabah ayininin bir parçası değildi; ancak biraz sonra fark edeceği üzere, dansında ve gizemsel cezbe halinde dağ havası, güneş, sabah ve özgürlük duygusu gibi, onu ileride bekleyen değişim ve genç yaşamındaki yeni aşama da rol oynuyor, söz konusu değişim ve aşama Knecht'in güler yüzlü ve saygıdeğer şahsında kendini somut olarak açığa vuruyordu. Bu sabah vaktinde genç Tito'nun yazgısında ve ruhunda pek çok şey bir araya gelerek, yaşanan bu saate yüce, görkemli, kutsanmış nitelik kazandırıyor, onu diğer binlerce saatten ayırıp öne çıkarıyordu. Ne yaptığını bilmeksizin, eleştiri ve kuşkuya kapılmaksızın bu mutlu anın kendisinden istediği şeyi yapan Tito, dans ederek bir ibadeti gerçekleştiriyor, güneşe tapınıyor, kendinden geçerek gerçekleştirdiği devinim ve jestlerle sevincini, yaşam inancını, dindarlığını

ve derin saygısını açıkça dile getiriyor, gurur ve teslimiyetle güneşe ve tanrılara, aynı şekilde hayranlık duyup beri yandan korktuğu kişiye, bilge ve müzisyen Knecht'e, büyülü Boncuk Oyunu'nun gizemsel bölgelerinden çıkıp gelmiş üstada, gelecekteki öğretmeni ve dostuna safiyet taşan ruhunu kurban olarak sunuyordu.

Bütün bunlar doğan güneşin ışık sarhoşluğu gibi yalnız birkaç dakika sürmüştü. Knecht, gözleri önünde öğrencisinin soyunup bir değişimden geçtiği, yeni, yabancı ve tümüyle kendisine eşdeğer biri kimliğiyle karşısına dikildiği oyunu heyecan ve coşkuyla izliyordu. Her ikisi de evle kabin arasındaki yolda dikiliyordu, doğudan gelen gür ışık seline batmış, az önce yaşanan olayın girdabında derinden derine coşkuya sürüklenmişlerdi. Derken dansının son adımını atmasıyla mutluluk esrikliğinden uyanan Tito, tek başına bir oyun oynarken yakalanmış bir hayvan gibi durakalmış, yalnız olmadığını, alışılmadık bir şeyi yaşayıp yapması bir yana, kendisini seyreden birinin de oracıkta dikildiğini fark etmişti. Hiç vakit geçirmeyip aklına ilk gelen şeyi yaparak ansızın tehlikeli ve utanç verici bulduğu bu durumdan yakayı sıyrmasını, kendisini tümüyle sarıp kuşatarak dize getiren bu tuhaf anların büyülü örgüsünü bütün gücüyle delip geçmesini sağlayacak bir davranışta bulundu.

Az önce yaş denen şeye yabancı bir mask katılığındaki yüzü beklenmedik anda uykusundan uyandırılmış bir kişinin yüzü gibi çocuksu ve biraz sersemce bir ifadeye büründü, dizleri üzerinde biraz yaylanıp öğretmenin yüzüne aptallık ve şaşkınlıkla bakarak, az önce önemli gördüğü, neredeyse unutup gideceği bir şey aklına gelmişçesine birden sağ kolunu uzattı, gölün bütün bir yarısı gibi sabah aydınlığının yenilgisine uğramış kayalıkların yavaş yavaş daraltıp sıkıştırdığı büyük gölgenin içinde serilmiş yatan karşı kıyıyı gösterdi.

"Çok hızlı yüzersek, güneşten önce karşı kıyıya ulaşabiliriz," dedi çabuk çabuk ve çocuksu bir şevkle.

Bu sözlerin ağzından çıkması ve güneşle yapılacak yarış parolasının verilmesiyle başı önde suya atlayan Tito, gölün sularında bir anda kayboldu; taşkınlığından ya da mahcubiyetinden ne kadar çabuk uzaklaşsa azdı sanki, daha önceki görkem-

li sahneyi aşırılığa kaçan bir eyleme başvurarak adeta unutturmak istiyordu. Etrafa sular sıçradı, daha sonra Tito'nun başının üzerinde kavuştu sular, birkaç saniye sonra başı, omuzları ve kolları yeniden göründü ve Tito hızla kıyıdan uzaklaşmaya koyuldu, suyun mavi-yeşil yüzünde gözden kaybolmadı bir daha.

Knecht kabine gelirken aklından yüzmeyi geçirdiği yoktu, kendisi için fazla soğuktu su ve yarı hasta geçirilmiş bir geceden sonra kendisine hiç de iyi gelmeyecekti. Ama öğrencisi tarafından arkadaşça yüzmeye davet edilen Knecht, güzelim güneşte, az önce izlediği sahnenin uyarıcı etkisi altında gölde yüzmeyi önceki gibi ürkütücü bulmadı. Ama özellikle korktuğu bir şey vardı ki, şimdi büyüklerin o soğuk mantıksallığıyla davranıp delikanlıyı yalnız bırakır ve düş kırıklığına uğratırsa, bu sabah saatinde saklı sözverinin yeniden geçerliliğini yitireceği ve elden çıkarılacağıydı. Hızlı bir tempoyla geride bırakılmış dağ yolculuğu sırasında üzerine çullanan güvensizlik ve güçsüzlük duygusunun uyarısına karşın, üzerindeki bu keyifsizlikten belki kendini zorlayarak ve hoyratça işe sarılarak hepsinden kısa zamanda kurtulabilirdi. Çağrı uyarıdan daha güçlü, istem içgüdünden daha güçlüydü. Hiç durmayıp sırtındaki ince bornozu çıkararak derin bir nefes aldı ve öğrencisinin atlayıp suya daldığı yerden kendini göle bıraktı.

Buzul sularıyla beslenip yaz mevsiminin en sıcak günlerinde bile ancak soğuğa pek dayanıklı kimselerin yüzmesine elverişli göl, buzsu bir soğuk ve bıçak gibi kesip doğrayan bir düşmanlıkla kucak açtı Knecht'e. Magister Knecht adamakıllı bir ürpertiye kendini hazırlamamış değilse de, böyle amansız bir soğukla karşılaşacağını aklından geçirmemişti hiç; soğuk, ateşten alevlerle dört bir yandan kendisini sarıp kuşattı; bir an fokurdayarak yanan alev alev ateş vücudundan içeri hızla girmeye başladı. Suyu atlamasının hemen ardından yine su yüzüne çıkmıştı, arayı hayli açmış ilerisinde yüzen Tito'yu gördü tekrar. Buzsu, vahşi ve düşman bir güç bütün acımasızlığıyla üzerine çullanmıştı, ama yine de öğrencisiyle arasındaki uzaklığı azaltmaya, yarış uğrunda savaşıp delikanlı Tito'nun saygısını, arkadaşlığını ve gönlünü kazanmaya çalışıyordu, oysa kendisi-

ni kısıtayıp kucaklayan ölümlle boğuşmaya başlamıştı. Kalp atışları susuncaya kadar var gücüyle direndi, ölüme karşı koydu.

Genç yüzücü Tito sık sık arkasına dönüp bakmış, ardı sıra öğretmenin suya atlaması hoşuna gitmişti. Derken bir kez daha başını çevirip baktı, öğretmenin göremedi bu kez; telaşlandı, seslendi, hemen dönüp öğretmenin yardımına koşmak istedi. Ama öğretmenin bulamadı bir türlü, su üstünde yüzererek, pek çok kez suya dalarak sağı solu hayli zaman araştırdı, acı soğukta kendi gücünün de giderek tükendiğini hissetti. Yalpalayarak, nefes nefese çıktı sudan, yerde öğretmenin bornozununu görerek eğilip aldı, vücudunu, kollarını ve bacaklarını ne yaptığını bilmeden ovmaya koyuldu, kaskatı kesilmiş cildine yavaş yavaş bir sıcaklık yayıldı. Güneşte yere çöküp oturdu, adeta sersem gibiydi, soğuk mavi-yeşili şimdi kendisine acayip derecede boş, yabancı ve sinsî bakıp duran suya dikti gözlerini, vücudundaki güçsüzlük kaybolarak yeniden kendine geldi, olup bitenlerden duyduğu korku yeniden çullandı üzerine, bir çaresizlik ve derin bir üzüntü ruhunu kapladı.

Eyvahlar olsun, diye geçirdi aklından dehşete kapılmış, onun ölmesinden ben sorumluyum! Bundan böyle onurunu korumak ve diretüp karşı koymak diye bir şeyin sözü edilemeyeceğinden, korku sarmış yüreğini dolduran acıyla bu adamı ne çok sevmiş olduğunu anladı. İçinden yükselen tüm itirazlara karşın üstadın ölümünden kendisini de sorumlu hissedip dururken kutsal bir ürpertiyle bir sezgi belirdi içinde: Bu suç kendisini ve yaşamını bir başka şekle sokacak, onun şimdiye kadar kendi kendisine yönelttiklerinden çok daha büyük isteklerle karşısına çıkacaktı.

Magister Josef Knecht'ten Kalan Yazılar

*Öğrenci Knecht'in Şiirleri**

YAKINMA

Varlık çok görüldü, ırmak olmak yazıldı alnımıza,
Gireriz her türlü kalıba uysal ve de istekli,
Gündüz oluruz, gece, bir kovuk, katedral ya da,
Akıp geçeriz içlerinden, varlık özlemi iter bizi.

Gireriz şekilden şekle bir an durup dinlenmeksizin,
Yurt edinmeden hiçbirini, mutsuzluk ya da mutluluk,
Ne çağıran bir tarla vardır bizi, ne sapan, ne ekin,
Konar göçeriz sürekli, yollardayız hep ya da konuk.

Tanrı ne niyetler besler bilmeyiz hakkımızda,
Oynar durur bizimle elinde suskun bir balçık,
Yoğruluruz da bir güzel, pişirilmeyiz fırında,
Ne ağlar, ne güleriz, şekilleniriz kolaycacık.

Ah taş olsaydık bir kez, meydan okusaydık ölüme!
Bu özlem öteden beri gönlümüzde yaşar durur,
Gerçekleşmez, ürperti olarak kalır içimizde,
Bize düşen dur durak bilmez bir yolculuktur.

* Kitabın orijinalinde yer alan on üç şiirden en belirleyici altı tanesi seçilerek buraya alınmıştır. (Ed. n.)

SON BONCUK OYUNCUSU

Önünde oyuncağı, renk renk boncuklar,
Oturur iki büklüm, ülke tarumar,
Savaş ve veba binmiş ensesine,
Yıkıntılarda sarmaşıklar, arılar vızır vızır.
Yorgun bir huzur kısık sesli ilahilerle
Yankılanır dünyada, suskun yaşlılık çağı
Renk renk boncuklarını sayar ihtiyar,
Uzanır eli mavi bir boncuğa, bir beyaza,
Bir büyük secer, bir küçüğü sonra,
Güzelce dizilir boncuklar, oluşur halka.
Simgeler oyununda üzerine yoktu bir zaman,
Pek çok sanatta, pek çok dilde usta,
Çok yer gezip görmüş, bilip tanımış dünyayı,
Ünlü bir kişi, kutuplara kadar duyulmuş adı,
Öğrencilerle, meslektaşlarla çevresi sarılı.
Kalmış geride, harcanmış, yalnız, yaşlı,
Ne kendisinden feyz alacak bir öğrenci vardır şimdi
Ne bir üstat söyleşilere davet eder kendisini;
Geçmişe karışmış hepsi, tapınaklar, kitaplıklar,
Yok artık Kastalya'nın okulları... Dinlenir ihtiyar
Yıkıntılar içinde, elde boncuklar,
Anlam yüklü hiyeroglifleri bir dönemin
Bundan böyle renk renk cam parçaları.
Yuvarlanır ellerinden sessiz,
Yitip gider kumlar içinde...

AŞAMALAR

Nasıl ki bir çiçek sararıp solar ve gençlik
Bırakırsa yerini ihtiyarlığa, tomurcuklanır
Aşamaları yaşamın, erdemleri, bilgelikleri,
Geline vakti saati veda etmek için hayata.
Her çağrısında yaşamın hazır olmalı yürek

Yeniden başlamaya eskiyi bırakıp gerilerde,
Kucak açmalı yeni ilişkilere, yeni bağlara
Yaslara bürünmeden, cesaretle ve gözüpek.
Her yeni başlangıçta bir büyü saklı yatar,
Tutar elimizden, kol kanat gerer yaşamımıza.
Bir mekândan bir mekâna konup göçeriz şen,
Vatan bilmeden, fazla eğleşmeden hiçbirinde,
Evrensel ruh açar ufkumuzu, özgür kılar bizi,
Aşama aşama alıp çıkarır yücelere, enginlere.
Bulur bulmaz yeni bir çevrede kendimizi,
Alışınca biraz, bir gevşeme sarar bedenimizi,
Yollara, yolculuklara hazır olanlardır ancak,
Yakalanmaz alışkanlıkların ağına amansız.

Belki de bir gün ölüm çıkıp geldiğinde
Yeni mekânlara yollar bizi henüz gencecik,
Yaşamın çağrısı duyurur sesini sürekli...
Durma ey gönül, veda et, kavuş esenliğe!

YİNE DE SUSUZLU/UNU ÇEKERİZ GİZLİCE...

Hoş, tinsel, arabeskler kadar zarif ve ince
Döner yaşamımız, adeta perilere benzeriz,
Sevimli danslarla bir hiçliğin çevresinde
Varlığımızı ve şimdi'mizi kurban ettiğimiz.

Düşlerdeki güzellik, tatlı, şirin oyun,
Bir nefes kadar ince, içerir bir ahengi saf,
Şen yüz altındaki derinlikte yanar için için
Geceye duyulan özlem ve kana ve barbarlığa.

Döner boşlukta zorlamadan yaşamımız özgürce,
Yoksunluktan uzak, oyunlara gönüllü her vakit,
Yine de çekeriz susuzluğunu gerçeğin gizlice,
Doğurtmaların ve doğumların, acıların ve ölümün.

ÖDÜN

Naifler, yollarından hiç şaşmayanlar
Sineye çekemez elbet şüphelerimizi.
Kısaca dünya düzdür deyip çıkarlar
Ve safsatadır derinlikler söylencesi.

Çünkü o aşına, kusursuz iki boyuttan ayrı
Başka boyutlar var olsa derler gerçekten,
Nasıl güvenle oturabilir evinde insan gayrı,
Nasıl yaşayabilir kaygıdan, tasadan uzak?

Bir barışa varmak, uzlaşmak isteniyorsa eğer,
Çekelim bir çizgi öbür boyutların üzerine!

Tehlikeliyse derinliklere bakmak o kadar,
Vazgeçilebilir pekâlâ üçüncü bir boyuttan,
Gerçekten samimiye şaşmayanlar yollarından.

ESKİ BİR FİLOZOFU OKURKEN

Daha dün çekici gelmişti ve soylu,
Seçkin düşüncelerin yüzyıllık meyvesi,
Sarıp buruşur yitirir anlamını,
Bir nota soyulmuş anahtarından, diyezinden.

Sallanır bir bina, çekilip alınmış
Ağırlık noktası içinden, dağılır birden;
Bir ahenk, dünya durdukça duracak sanılmıştı,
Dönüşür kakofoniye, yeller eser yerinde.

Ve bunun gibi o yaşlı ve bilge yüz
Sevilmişti bir zaman, baş tacı edilmişti,
Olgunlaşır ölüme parlak mavi aydınlığı,
Söner kırışıkların acıklı girdabında.

Ve bir coşku duyularımızda
Henüz algılanmıştır, dönüşür karikatüre,
Sanki yaşar bir bilgi hanidir içimizde,
Her şey çürüyecek, solacak, ölecektir.

Bu ölüler vadisinde yine de
Başkaldırır acıyla, ama yok edilmez,
Yükselir usun yanan ateşi özlemle,
Yener ölümlü, kavuşur ölümsüzlüğe.

Üç Yaşamöyküsü

Yağmurcu

Binler, binlerce yıl önceydi, her şey kadınlardan soruluyordu henüz, kabilede ve aile içinde saygı gösterilen ve sözü dinlenen annelerle büyükannelerdi, doğacak çocukların erkek değil, kız olması isteniyordu daha çok.

Köyde bir nine yaşıyordu, yüz yaşında vardı, belki de daha fazla. Herkes bir kraliçe gibi kendisine tapıyor, kendisinden korkuyordu, oysa bilindi bilinen bir parmağını oynattığı ya da ağızından bir söz çıktığı seyrek görölmüştü. Pek çok gün, çevresinde hizmetine bakan bir sürü hısım akraba, kulübesinin kapısının önünde otururdu. Köyün kadınları gelip ona saygılarını sunar, kendisine dertlerini ve sorunlarını anlatırlar, yeni doğan çocuklarını getirip gösterir, onun hayır duasını alırlardı. Hamile kadınlar gelir, ondan elini karınlarına dokundurmasını ister, doğacak yavruları için kendisinden bir isim rica ederlerdi. Hatun nine bazen elini hamile kadınların karınlarına kor, bazen başını eğer ya da başını sallamakla yetinir, bazen de hiç orali olmazdı. Bir şey söylediğı seyrek görülür, oracıkta oturur öylece, sessiz sedasız oturur ve saltanat sürerdi; oracıkta oturur, beyazımsı sarı saçları incecik teller halinde gözleri uzağı gören meşinimsi kartal yüzünü çevrelerdi; oturur öylece, kendisine sunulan saygıları, hediyeleri, ricaları, haberleri, raporları, şikâyetleri kabul ederdi; öylece otururdu oracıkta ve herkes tarafından yedi kızın annesi diye, pek çok torunla torunun torununun

atası diye bilinirdi; oracıkta oturur, yüzünün belirgin buruşukluklarında ve esmer alnının gerisinde bilgeliği, geleneği, hak ve hukuku, köyün töre ve onurunu barındırırdı.

Bir bahar akşamıydı, gökyüzünü bulutların kapladığı erken kararan bir akşam. Balçıktan kulübesinin önünde bu kez hatun ninenin kendisi değil, kızı oturuyordu; annesinden daha az beyaz tenli, daha az vakur değildi, yaşça da ondan çok daha küçük sayılmazdı. Hatun ninenin kızı oturmuş dinleniyordu, oturduğu yer de kapının eşiği idi, yassı bir taşı, soğuk havalarda bir post seriyordu taşın üzerine. Eşiğin biraz uzağında da yarım daire halinde yere, kumların üzerine ya da otların içine çömelip oturmuş birkaç çocuk, birkaç kadın ve oğlan görülüyordu. Yağmurun yağmadığı ya da fazla soğuk olmadığı her akşam kulübenin önünde çömelmiş oturuyorlar, hatun ninenin kızının anlatacağı masalları dinlemek, şarkı olarak mırıldanacağı hikmetli sözleri işitmek istiyorlardı. Eskiden hatun ninenin kendisi yapmıştı bu işi, ama hatun nine iyice kocamış, artık sesi pek çıkmaz olmuştu; onun yerine şimdi kızı eşikte çömelmiş oturuyor ve masallar anlatıyordu; anlattığı bütün masal ve hikmetli sözleri nasıl büyükninesinden kapmışsa, sesi, boyu bosu da, davranışı, hareketleri ve konuşmasındaki ağırbaşlılık da yine büyükninesinden kendisine geçmişti. Dinleyicilerden genç olanları onu annesinden daha iyi tanıyordu; onun bir başkasının yerine oracıkta çömelip kabilenin öykülerini ve bilgeliklerini kendilerine aktardığından neredeyse tümüyle habersizdiler. Akşamları onun ağzından bilgilerin pınarı akıp duruyordu; kabilenin hazinesini ak saçlarının altında saklıyor, hafif kırıksıklarla kaplı alnının gerisinde köyün anılarını ve ruhunu kendisinde barındırıyordu. Köyde bir bilici var da tüm hikmetli sözleri ya da masalları biliyorsa, bunu hatun ninenin kızından öğrenmişti mutlaka. Hatun nineyle kızından başka kabilenin içinde bir bilici daha vardı, ama kendini saklayıp ortaya çıkmıyordu; esrarengiz ve çok suskun bir adamdı bu, havanın nasıl olacağını bilen biriydi, bir yağmurcuydu.

Dinleyiciler arasında Knecht adında bir oğlan da yere çömelmiş oturuyordu, yanında da Ada isminde küçük bir kız vardı. Kızdan pek hoşlanıyordu Knecht; ona sık sık arkadaşlık

ediyor, onu kollayıp gözetiyordu, sevgiden değil hani, sevgiden henüz bir şey anladığı yoktu, kendisi de daha bir çocuktuk çünkü. Ada yağmurcunun kızıydı, ona göz kulak olmasının nedeni de buydu işte. Knecht, yağmurcuya büyük bir saygı ve hayranlık duymaktaydı, hatun nineyle kızı dışında kimseye yağmurcu kadar saygı ve hayranlık duyduğu yoktu. Ne var ki hatun nineyle kızı kadındı, onlara saygı duyulabilir, onlardan korkulabilirdi; ama onlar gibi olmayı insan aklından geçirmez, onlar gibi olmak isteğini kimse gönlünde beslemezdi. Yağmurcuya gelince, yanına pek kolay yaklaşılamayacak biriydi, bir oğlan için onun yakınında eğleşebilmek kolay değildi; yağmurcunun yanına sokulabilmek için çaresiz dolambaçlı yollar izlemek gerekiyordu, bu yollardan biri de Knecht'in yağmurcunun kızına gösterdiği ilgiydi. Knecht elden geldiği kadar sık olarak yağmurcunun biraz sapa kulübesine gidip Ada'yı alıyor, akşamleyin hatun ninenin kulübesinin önünde oturup anlatılan masalları Ada'yla dinliyor, ardından onu götürüp yine evine bırakıyordu. Bugün de yine gidip Ada'yı almıştı yağmurcunun kulübesinden, şimdi onun yanı başında karanlık dinleyici kalabalığının içinde oturmuş, anlatılanları dinliyordu.

Hatun ninenin kızı cadılı köyden bahsediyordu bugün.

"Bazen köyün birinde bir kadın yaşar, cadının biridir, kimsenin iyiliğini istemez," diye başlamıştı konuşmaya. "Çokluk böyle kadınların bebekleri olmaz. Bazen bu kadınlar arasında öylesine hınzır biri çıkar ki, bir an gelip köylüler artık onu köylerinde barındırmak istemezler. Geceleyin gider, evinden alırlar kadını; kocasını zincire vurur, bir güzel sopa çektikleri kadını uzaklara götürüp ormanların, bataklıkların içine bırakır, kendisine lanet okur, sonra dönüp gelir, kocasının zincirlerini yine çözerler; adam yaşlı değilse bir başka kadınla evlenebilir. Köyden kovulan kadına gelince, ölmez de hayatta kalırsa, ormanlarda ve bataklıklarda dolanıp durur, hayvanların dilini öğrenir, yeterince sağda solda sürüp yol teptikten sonra, bir gün küçük bir köye düşer yolu, cadılar köyü denen bir köydür burası. Köylerinden kovulup uzaklaştırılan bütün kara yürekli kadınlar burada bir araya toplanmış, kendileri bir köy kurmuşlardır. Bu köyde topluca yaşarlar hepsi, kötü işler çevirir, büyü

yapar, kendi çocukları olmadığı için çevredeki köylerden çocukları kandırıp kaçıırırlar en başta. Ormanda bir çocuk kayboldu da evine dönmedi mi, bilin ki ne bataklıkta boğulmuştur ne de bir kurt tarafından parçalanmıştır; bir cadı kendisine yolunu şaşırtmış, sonra da onu yanına alıp cadılar köyüne götürmüştür. Bir zaman ben küçüktüm henüz, büyükannem de köyün en yaşlı kadınıydı; günün birinde arkadaşlarıyla yabanimersini toplamaya giden kızlardan biri, yabanimersini toplarken yorulup oracıkta uyuyakaldı; küçük bir kızdı henüz, üzerini örten eğreltiotlarının altında göze görünmeden yatıyordu. Kız yatadursun, arkadaşları yollarına devam ettiler, hiçbir şeyin farkına varmadılar, derken akşamüzeri köye döndüler, ancak o zaman küçük kızın aralarında bulunmadığını gördüler. Bunun üzerine delikanlı oğlanlar yollandı ormana; oğlanlar her tarafı arayıp taradı, kızın ismini sağa sola seslenip durdular, gece bastırdı derken, kızı bulamadan köye dönüp geldiler. Küçük kızcağıza gelince, uyuyacağı kadar uyudu, sonra kalkarak ormanda yürümeye başladı. Yürü babam yürüdü. Korkusu büyüdükçe adımları da hızlandı, nerede olduğunu bildiği yoktu. Ha bire koşup durdu ormanda, köyden uzaklaştıkça uzaklaştı, sonunda da henüz kimsenin adım atmadığı bir yere geldi. Kızın boynunda keten ipliğe takılmış bir domuz dişi vardı, babası armağan etmişti. Babası dişi avdan getirmiş, bir taş parçasıyla içine bir delik açıp ipliği delikten geçirmişti. Dişi önce üç kez domuz kanında kaynatmış, bir yandan da uğurlu sözler mırıldanmıştı. Kim böyle bir dişi yanında taşırsa, büyüden falan korunurdu. Kız ormanda koşadursun, ansızın ağaçların arasından bir kadın çıktı karşısına, kadın bir cadıydı. Ama güller yüz ve tatlı dille şöyle dedi kıza: 'Nereye böyle, şirin yavrucağ, yolunu mu kaybettin yoksa? Gel benimle, ben seni evine götüreyim.' Kız da bunun üzerine cadının peşine takıldı. Ama anne ve babasının söyledikleri aklına geldi birden, anne ve babası domuz dişini asla bir yabancıya göstermemesini tembih etmişti. O da dişi yolda cadı görmeden ipliğinden çıkarıp kemerine soktu. Cadı yanında küçük kızla saatlerce yürüyüp durdu, gece olmuştu artık, derken bir köye geldiler, ama bizim köy değildi geldikleri yer, cadılar köyüydü. Burada cadı kızcağızı ka-

ranlık bir ahıra kapattı, kendisi de yatmaya gitti. Sabah olunca da kıza şöyle söyledi: 'Yanında bir domuz dişi var mı, ha?' Kız da hayır diye cevap verdi, bir tane vardı ama, ormanda düşüp kayboldu. Sonra iplikten kolyesini gösterdi cadıya, kolyede domuz dişi falan yoktu. Bunun üzerine cadı taştan bir tencere aldı, tencerede toprak, toprağın içinde de üç tane ot vardı büyüyen. Kız otlara bakıp cadıya bunlarla ne yapacağını sordu. Cadı da otlardan birincisini gösterip, 'Bu annenin hayatıdır,' dedi. Sonra ikincisini gösterip, 'Bu da babanın,' dedi. Sonunda üçüncüsünü gösterip, 'Bu da senin hayatın,' diye ekledi. 'Bu otlar yeşil kalır da büyümelerini sürdürürse, bil ki hepiniz hayattasınız, sağ salim yaşıyorsunuz. Ama baktım ki içlerinden biri soldu, o kimin hayatıysa, kendisi hasta demektir. İçlerinden biri benim şimdi yapacağım gibi kökünden çekilip çıkarıldı mı, o kimin hayatıysa, kendisi ölecek demektir.' Bunun üzerine cadı, kızın babasının hayatı olan otu parmaklarıyla yakaladığı gibi çekiştirmeye başladı. Otu biraz çıkardı yerinden; beyaz kökün bir parçası görünmüştü ki, ot derin derin göğüs geçirdi..."

Hatun ninenin kızının ağzından bu söz çıkar çıkmaz, Knecht'in yanında oturan yağmurcunun küçük kızı sıçrayıp kalktı ayağa, sanki bir yılan gelip sokmuş gibi bir çığlık atarak apar topar koşmaya başladı. Ormanda kaybolan kızın masalının içinde uyandırdığı korkuyla hayli zaman savaşıp durmuş, sonunda daha fazla dayanamamıştı. Dinleyiciler arasındaki yaşlı bir kadın kızın haline güldü. Başka dinleyiciler de vardı, küçük kızdan daha az korkmamış, ama kendilerini tutup oturdukları yerden kalkmamışlardı. Knecht'e gelince, masalın ve kapıldığı korkunun düşünden uyanır uyanmaz, o da sıçrayıp kalktı ayağa, Ada'nın peşinden seğirtti. Ama hatun ninenin kızı masalı anlatmaya devam etti.

Yağmurcunun kulübesi köydeki havuzun yanı başındaydı, Knecht de o tarafa doğru yönelip Ada'yı aramaya koyuldu. Bir mırıltıyı, bir şarkıyı, bir vızıltıyı anımsatan adeta büyüleyici, yatıştırıcı bir sesle kızı ele geçirmeye çalışıyordu, kadınların tavukları çağırırken çıkardığı sese benziyordu bu, uzayıp giden, tatlı, karşdakini büyülemeyi gözüne kestirmiş bir sestti. "Ada," diye bağıırıyordu Knecht ve sözcükler bir şarkı gibi ağzından dökülü-

yordu. "Ada, Ada'cık, kaçma gel, korkma, benim, ben, ben Knecht!" Bu sözleri bir şarkı söyler gibi dönüp dolaşıp tekrarladı, birden kızın küçük ve yumuşak elinin sımsıkı eline yapıştığını hissetti, oysa daha önce ne bir şey işitmiş, ne bir şey görmüştü. Küçük kız, Knecht'in sesini duyar duymaz, yol kenarındaki bir kulübenin duvarına sırtını dayayıp onu beklemiş, Knecht'i görünce hemen çıkıp yanına gelmişti, gözüne büyük ve güçlü görünmüştü Knecht, sanki şimdiden koca bir adam olmuştu.

"Korktun, değil mi?" diye sordu Knecht. "Korkman gereksiz, kimse sana bir şey yapmaz, herkes seni seviyor, Ada. Gel, seni eve götüreyim." Küçük kız hâlâ titriyor, biraz da hıçkırıyordu, ama öncekine göre daha sakinleşmişti; halinde bir şükran ve güven ifadesi, Knecht'in yanı sıra yürümeye koyuldu.

Kulübenin kapısından kırmızı bir ışığın sönük parıltısı dışarı vuruyordu. İçeride yağmurcu ocağın başına iki büküm çömelip oturmuştu, başından aşağı dökülen saçlarında kırmızı kırmızı parıldıyordu ışık; yağmurcu ateş yakmış, iki küçük tencerede bir şeyler kaynatıyordu. Ada'yla kulübeye girmeden, kısa bir süre merakla kapıdan içeri baktı Knecht; tencerelerde yemek pişirilmediğini hemen anlamıştı, çünkü yemek pişirmek için başka tencereler vardı, hem bunun için vakit hayli geçti. Ama yağmurcu Knecht'in geldiğini çoktan anlamıştı. "Kim o kapıda dikilen?" diye yükseltti sesini. "Durma orada, gel içeri. Sen misin, Ada?" Sonra kapaklarını kapadı tencerelerin, çevrelerine kor ve kül yığıp arkasına döndü.

Knecht yan gözle hâlâ o esrarengiz tencerelere bakıyordu, ne zaman bu kulübeden içeri adımını atsa, bir merak ve derin bir saygı duygusu uyanıyor gönlünde, havasızlıktan bunalacak gibi oluyordu. Girebildiği kadar sık girmeye çalışıyordu kulübeye, bunun için kimi nedenler uyduruyor, bahaneler buluyordu, ama her defasında yarı heyecan verip yarı uyaran bu hafif bunalıcı duyguya kapılmaktan kendini alamıyordu, arzulu bir merak ve sevinç korkuyla çatışıyordu bu duyguda. Yaşlı adam Knecht'in hanidir peşinden ayrılmadığını, nereye baksa orada hemen bitiverdiğini, bir avcı gibi izini sürdüğünü, sesini çıkarmadan kendisine hizmet etmeye, hep yanında bulunmaya can attığını kuşkusuz anlamamış değildi.

Turu'ydu yağmurcunun adı; yırtıcı kuşların o parlak gözleriyle Knecht'i süzdü. "Ne arıyorsun burada bakayım?" diye sordu soğuk bir tavırla. "Yabancı kulübeleri ziyaret için günün başka zamanı kalmadı mı, evlat?"

"Ada'yı eve getirdim, Üstat Turu. Hatun ninenin kızının oradaydık, anlattığı masalları dinledik, cadı masallarını; birden korktu Ada, korkudan çılgık çılgığa koşup gitti, ben de ona arkadaşlık ettim."

Bunun üzerine yağmurcu küçük kızına döndü: "Ödleşin birisin sen, Ada!" dedi. "Akıllı kızlar cadılardan korkmaz. Sen de akıllı bir kızsın sanırım, öyle değil mi?"

"Akıllıyım ama, cadıların da öyle haince marifetleri var ki! İnsanın yanında domuz dişi olmadı mı..."

"Ya, demek bir domuz dişin olsun istiyorsun? Eh, bakarız gereğine. Ama ben bir şey biliyorum, domuz dişi onun yanında hiç kalır. Bir kök, anlayacağın, bulup sana getirmeye çalışacağım. Güz mevsiminde yetişir, bir tanesini çekip çıkarırız kökünden, akıllı kızları bütün büyülere karşı korur, üstelik daha şirin yapar onları, güzelleştirir."

Ada gülümsedi, pek sevindi. Burnunda kulübenin kokusunu duyup ocaktaki ateşin o az buçuk parlaklığını çevresinde hissederek hissetmez yine yatışmıştı. Çekingen, sordu Knecht: "O kökü aramaya ben gidebilir miyim? Bana önce tarif edersin nasıl bir kök olduğunu..."

Turu, gözlerini kısıp Knecht'e baktı. "Küçük oğlanlar bunu bilmeyi çok isterler," dedi ardından. Sesinde bir kötülük yoktu, biraz alay içeriyordu, o kadar. "Ama acelesi yok daha. Hele sonbahar gelsin, düşünürüz."

Kulübeden çıkan Knecht oğlanların topluca kaldığı evin yolunu tuttu. Anne ve babası yoktu, yetimdi kendisi. Ada'nın yanında ve onun kaldığı kulübede büyülü bir havanın varlığını hissetmesinin nedeni de buydu biraz.

Yağmurcu Turu konuşmayı sevmiyor, ne başkalarının, ne kendisinin konuştuğunu işitmekten hoşlanıyordu. Pek çok kimse ona acayip biri diye bakıyordu, pek çok kimse de suratsızın biri diyordu onun için. Ama böyle biri değildi yağmurcu Turu. En azından çevresinde olup bitenleri bilgin ve münzevi dalgın-

lığından beklenmedik ölçüde dikkatle izlemekteydi. Diğer şeyler bir yana çok iyi bildiği bir şey de, Knecht'in, bu biraz taciz edici, ama sevimli ve besbelli akıllı oğlanın peşinden koşup kendisini gözetliyor olmasıydı, ta başından beri bunu fark etmişti, bir yıl var ki durum sürüp gidiyordu, belki bir yıldan da fazlaydı. Ayrıca bunun ne anlama geldiğini de biliyordu yağmurcu. Oğlan için bu çok şey ifade ediyordu, kendisi için de öyleydi. Bunun anlamı, oğlanın yağmurculuğa gönül vermesi, yağmurculuk sanatını öğrenmeye can atıyor olmasıydı. Köyde her vakit çıkardı böyle bir oğlan. Daha önce de bu oğlan gibi kendisine çıkıp gelenlerle karşılaşmıştı. Kolayca gözü korkutulup cesareti kırılarak uzaklaştırılabilmişti bazıları, bazılarında ise başarılammıştı bu. Daha önce böyle iki oğlan yıllar boyu öğrenci ve çırak olarak yanında çalışmıştı; sonradan ikisi de çok uzak köylerden kendilerine birer eş bularak evlenip gitmişler, gittikleri yerlerde yağmurculuk yapmış ya da şifalı ot toplamışlardı. O vakitten beri de tek başına kalmıştı Turu; artık yanına bir çırak almaya kalktı mı, bunu ileride yerine geçecek birini yetiştirmek üzere yapacaktı. Hep böyle olmuştu çünkü, doğrusu da buydu, başka türlü düşünülemezdi; hep bir oğlan çıkacak, işini maharetle yapıyor gördüğü bir ustanın etrafında dönüp dolanacak, peşinden ayrılmayacaktı. Knecht yetenekliydi, gerekli her şey vardı kendisinde, örneğin her şeyden önce araştıran, aynı zamanda keskin ve hulyalı bakışlar, çekingen ve sessiz davranışlar, yüzde ve başta bir şeyler sezinleyen, bir şeylerin kokusunu alan, tetikte, gürültü ve kokulara duyarlı, kuşlara, avcılara özgü bir ifade gibi övülecek bazı özelliklere de sahipti. Şüphesiz, bu küçük oğlan ileride havadan anlayan biri olabilirdi, bir büyücü de olabilirdi belki, işe yarar biriydi. Ama aceleye yer yoktu, henüz pek ufaktı, ayrıca niyetinin keşfedildiğini kendisine belli etmek gereksizdi, işi asla kolaylaştırılmamalı, önce her türlü güçlüğü katlanmasını öğrenmeliydi. Gözü korkutulacak, sindirilecek, baştan atılacak, cesareti kırılacak biriyse, fazla bir şey kaybedilmiş sayılmazdı. Biraz beklesindi hele, hizmet etsin, etrafında gizli saklı dolanıp dursun, gönlünü kazanmaya baksındı.

Knecht çöken gece karanlığında yalnızca iki üç yıldızın

parladığı bulutlu gökyüzünün altında aheste adımlarla köye doğru ilerliyordu, halinden memnun ve tatlı heyecanlar içindeydi. Biz bugünkülerin pek doğal gördüğümüz, onlarsız yapamadığımız, içimizdeki en yoksul kişilerin bile sahip olduğu hazlar, güzellikler ve incelikler köyün yabancısydı henüz, köydekiler ne kültür, ne sanat diye bir şey biliyordu. Ne kerpiçten yamuk yumuk kulübeler dışında başka evlerden ne de demir ya da çelikten yapılmış araç ve gereçlerden haberleri vardı. Ayrıca buğday ve şarap gibi şeyleri de tanıyıp eden yoktu köyde. Mum ya da lamba gibi icatların köyün insanlarına göz kamaştırıcı mucizeler gibi görüneceği kuşkusuzdu. Ama Knecht'in yaşamını ve düşünce dünyasını yoksullaştırmıyordu bu durum; dünya ucsuz bucaksız bir giz ve resimli bir kitap gibi kendisini sarıp sarmalıyor, hayvanların yaşamından, bitkilerin büyümesinden yıldızlı gökyüzüne kadar her geçen gün bu dünyanın bir parçasını keşfediyordu; suskun ve gizemsel doğayla onun ürkek göğsünde tek başına soluyup duran çocuk ruhu arasında bir insan ruhunun üstesinden gelebileceği tüm akrobaliklar, sürtüşmeler, korkular, meraklar ve sahip olma istekleri barınmaktaydı. Knecht'in dünyası yazılı bir bilgidен, bir anlatıdan, bir kitaptan, bir alfabeden yoksundu; köyünün üç dört saat dışındaki nesneler düpedüz yabancıydı kendisine ve düpedüz erişilmez; buna karşılık köyünde, kendi köyünde ötekilerle birlikte tam anlamıyla eksiksiz bir yaşam sürüyordu. Köyü, yurdu, annelerin egemenliğindeki kabilesi bir ulusun ve devletin vatandaşlarına verebileceği her şeyi veriyordu ona. Binlerce kök içeren bir toprak veriyordu, bu köklerin yaprak ve dallarındaki liflerden biriydi kendisi de, her şeyde pay sahibiydi.

Bir gönül hoşluğuyla geze geze köye doğru yürüyordu Knecht. Ağaçlarda gece rüzgârının hışırtısı duyuluyor, hafiften çıtırtılar işitiliyordu; nemli toprak kokusu vardı havada, saz ve balçık kokusu vardı, yeşilliğini yarı kaybetmiş ağaç kokusu ve bütün diğer kokulardan daha çok yurt yuva anlamına gelen bir koku ayrıca: Yağlı ve biraz tatlımsı bir koku. Oğlanların kaldığı kulübeye yaklaştıkça da bu kulübenin kokusu gelmeye başlamıştı burnuna, oğlanların kokusu, körpe insan vücutlarının kokusu. Ses etmeden saz hasırın altından geçti, nefes alıp veren

sıcacık bir karanlıktan içeri adımını atıp oracıktaki bir ot yatağa uzandı; cadı masalı geldi aklına, domuz dişini, Ada'yı, yağmur-cuyu ve onun ateş üzerindeki tencerelerini düşündü, derken uyuyakaldı.

Yağmurcu Turu oğlana fazla yüz vermiyor, işini kolaylaştırmaya yanaşmıyordu. Ama bu genç insan peşinden ayrılmı-yordu yağmurcunun. Yaşlı adamda Knecht'i kendisine çeken bir şey vardı, çocukluk bilmiyordu ne olduğunu. Yaşlı adam kimi vakit ormanın en gizli saklı köşelerinin birinde, bataklıkta ya da kırdaki hayvanlar için bir tuzak kurarken, koklaya koklaya bir hayvan izini sürerken, bir ot kökünü kazıp yerden çıkarırken ya da bitki tohumları toplarken, saatlerdir göze görünmeksizin, sessizce peşine takılmış gelen ve onu gözetleyip duran oğlanın bakışlarını ansızın üzerinde hissediyordu. Bazen hiçbir şeyin farkına varmamış gibi yapıyor, bazen de homurdanıp peşini bırakmayan oğlanı acımasızca uzaklaştırıyordu yanından, bazen de el edip yanına çağırıyor, bütün gün yanından ayırmıyor onu, çeşitli işler buyuruyor, falan ya da filan şeyi gösteriyor, ne olduğunu soruyor, sınavlardan geçiriyor kendisini, çeşitli otların isimlerini açıklıyor, su getiriyor, ateş yaktırıyordu; her işin püf noktasını, kolay tarafını, sırrını, formülünü bilip açıklıyor, bunları kimseye söylememesini sıkı sıkıya tembih ediyordu. Ve zamanla Knecht'in biraz gelişip büyüdüğünü gören yağmurcu onu sürekli alıkoydu yanında, kendine çirak yaptı, oğlan çocuklarının yatıp kalktığı evden alıp kendi kulübesine getirdi. Bütün köy halkı görüp anlamış oldu böylece: Knecht, artık küçük bir oğlan değildi, yağmurcunun çırağıydı, yani sebat eder, kafasını çalıştırırsa, ileride yağmurcunun yerini alabilecek biriydi.

Kendisini kulübesine almasından sonra Knecht'le yağmurcu arasındaki duvar yıkılmıştı, ama saygı ve itaat duvarı değil, güvensizlik ve soğukluk duvarıydı yıkılan. Yağmurcu Turu sonunda teslim olmuş, pervane gibi etrafında dönüp duran Knecht tarafından gönlünün fethedilmesine karşı duramamıştı; tek amaçladığı şey Knecht'i iyi bir yağmurcu gibi yetiştirmek, ileride kendi yerine geçebilecek biri yapmaktı. Bunun için ne bir ders planı vardı ortada, ne kavramlar, ne bir öğretisi, ne

yöntem, ne yazı, ne de sayılar, yalnızca üç beş sözcük, o kadar. Ve Knecht'in duyuları aklından daha ilerideydi, ustası Turu da ondaki bu duyuları terbiye etmeye koyuldu. Yapılması gereken, büyük bir gelenek ve deneyim hazinesini, o zamanki insanların doğa üstüne tüm bildiklerini yönetip pratikte uygulamakla kalmayarak bunları bir başkasına aktarmaktı. Deneyimlerden, gözlemlerden, sezgilerden, inceleme ve araştırma yöntemlerinden koca ve yoğun bir sistem yavaş yavaş, şafak söker gibi delikanlı Knecht'in önünde açtı kapılarını, bunlardan hemen hiçbir kavramlara dönüştürülmemiştir, neredeyse tümünün duyularla algılanması, öğrenilmesi ve sınanması gerekmektedir. Bu bilimin temelini ve belkemiğini ise aya, ayın değişik evrelerine ve bunların yeryüzündeki etkilerine ilişkin bilgiler, boyuna şişip kabaran, sonra yine küçülüp kaybolan, ölümlerin ruhlarının doldurduğu, bu ruhları yeni doğumlar için yeryüzüne yollayıp yeni ölümlere yer açan aya ilişkin bilgiler oluşturmaktaydı.

Cadı masalını dinlediği yerden ayrılıp yağmurcunun kulübesine gelerek ocaktaki tencereleri gördüğü o akşam gibi Knecht'in belleğine nakşolmuş bir zaman dilimi daha vardı, geceyle sabah arasındaki bir saatti bu, ustasının gece yarısından hayli bir süre sonra kendisini uyandırıp onunla dışarıdaki zifiri karanlığa çıktığı ve ona hilâl şeklindeki küçülen ayın son kez doğuşunu gösterdiği saatti. Üstat Turu suskun bir devinimsizlik içinde, Knecht ise biraz korkarak ve uykusunu alamadığından biraz üşüyüp titreyerek ormanlık tepelerin ortasındaki bir kaya çıkıntısı üzerinde uzun zaman dikildiler; derken üstadın daha önceden gösterdiği yerde ve daha önceden tarif ettiği gibi yay şeklindeki incecik ay yüz gösterdi, nazlı ve kıvrık bir çizgi halinde bir ay. Ürkmüş ve büyülenmiş, gözlerini yavaş yavaş yükselen aya dikti Knecht, bulutların karanlığında bir adacıktı sanki, gökte usulcacık yüzerek yukarılara tırmanıyordu.

"Çok geçmeden şeklini değiştirecek ve yeniden şişip kabarmaya başlayacak, işte o zaman vakit gelmiş demektir, kara buğday tohumlarını ekebiliriz," diye başladı yağmurcu konuşmaya, o zamana kadar geçecek günleri parmaklarıyla sayarak. Ardından yine önceki suskunluğuna gömüldü; adeta tek başına bırakılmış Knecht çiyden ıslıl ıslıl parıldayan taşın üzerinde çö-

melmiş oturuyor, soğuktan titriyordu; ormanın derinliklerinden bir baykuşun gecenin içinde uzayıp giden ötüşü duyuldu. Hayli zaman düşünüp durduktan sonra doğrulup kalktı yağmurcu, elini Knecht'in saçlarının üzerine koyarak usulcacık, bir düş içinden çıkıp gelir gibi bir sesle şöyle dedi: "Günün birinde öldüğüm zaman ruhum kanatlanıp aya gidecek. O zaman sen koca bir adam olacak ve evleneceksin. Kızım Ada'yı eş yapacaksın kendine. Ada'nın senden bir oğlu olunca ruhum dönüp yine gelecek ve oğlunuzun içinde yaşamını sürdürecektir. Benim adım nasıl Turu'ysa, oğluna da Turu adını koyacaksın."

Çırak Knecht hayretle ustasını dinledi, bir şey söylemeyi göze alamadı; gümüşten ince hilâl yükseldikçe yükseliyordu gökyüzünde, o anda neredeyse yarısı bulutlar tarafından yutulmuştu. Tuhaf bir sezgi belirdi içinde, nesnelerle olaylar arasındaki pek çok ilişkinin, bağlantının, tekrarın ve kesişmenin sezgisi. İçinde tuhaf bir duyguyla kendini bir seyirci, aynı zamanda oyunculardan biri olarak bu yabancı, bu gecemsi gökyüzü karşısında dikiliyor gördü, uçsuz bucaksız ormanlarla tepelerin üstünde tıpkı ustasının daha önce söylediği gibi keskin ve ince bir dilim halinde ay doğmuştu bu gökyüzünde. Ustası olağanüstü biriydi, binlerce giz tarafından sarılıp sarmalanmış, kendi ölümünü düşünen ustası; ruhu ayda bir süre eğleşecek, sonra dönüp bir insanın içine girecekti ve bu insan da Knecht'in oğlu olacak, ölmüş ustasının adını taşıyacaktı. Tuhaf bir şekilde açılıp yayılmış, bulutlu gökyüzü gibi yer yer saydam, adeta önünde serilmiş duruyordu gelecek, serilmiş duruyordu yazgı. Onlara ilişkin bilgi edinebilmek, isimlerini ağza alıp onlardan söz açabilmek, Knecht'e mucizelerle dolu, ama yine de belli bir düzen içindeki sonsuz mekânlara açılan bir pencere gibi göründü. Bir an kendisine öyle geldi ki, sanki her şey us tarafından kavranıp bilinebilirdi, kulak verilip dinlenebilirdi her şey, yıldızların gökyüzünde emin adımlarla ağır aksak yürüyüşü, insanların ve hayvanların yaşamı, onların oluşturduğu topluluklar, onların düşmanlıkları, birbirleriyle karşılaşmaları, birbirleriyle sürdürdükleri savaşlar, her canlının içine yuvalanmış ölümle birlikte büyük ve küçük her şey. Bunların tümünü ilk sezgi ürpertisi içinde bir bütün olarak gördü

Knecht ya da hissetti; kendisi de tastamam düzenli, yasaların egemenliğinde, usa kapıları açık bir varlık olarak bu bütünün içine alınmış ve gereken yere yerleştirilmişti. Büyük gizlerin, bu gizlerdeki yücelik ve derinliğin, ayrıca onlardaki bilinebilirliğin ilk sezgisiydi bu, ormanın bu gecemsi-sabahsı soğuşunda, fısıldaşp duran binlerce ağaç doruğunun üstündeki kayalıkta bir hayaletin eli gibi delikanlı Knecht'e dokunup geçmişti. Knecht bu sezgiden söz açamadı hiç, ne o zaman ne de daha sonra. Ama pek çok kez onu düşünmekten kendini alamadı. Hatta ilerideki yaşamında ve yaşadıklarında söz konusu saat ve ondaki yaşantı varlığını sürdürdü hep. "Aklından çıkarma," diye uyardı onu, "aklından çıkarma, hepsi var bunların, ayla senin, Turu'nun, Ada'nın arasında gidip gelen ışınlar ve akımlar vardır, ölüm vardır ayrıca ve bir ruhlar ülkesi ve oradan gerisingeri dönüş vardır, dünyanın tüm görüntü ve görüngülerine bir yanıt vardır yüreğinde, bütün bunlar seni ilgilendiren şeylerdir, bütün bunlarla ilgili olarak bir insanın bilebileceği kadar çok şey bilmelisin." Aşağı yukarı böyle konuşuyordu ses. İlk defadır ki Knecht böyle işitmekteydi usun sesini, sesteki ayartıyı, sesteki buyruğu, sesteki o büyülü baştan çıkarıcılığı. Şimdiye kadar pek çok kez ayın gökte gezindiğini görmüş, pek çok kez geceleyin kulağına baykuş sesi gelmişti, ne kadar az konuşan biri olsa da ustasının ağzından eski bilgeliklerle yalnızlık içinde düşünmelerden süzülüp gelen bazı sözler işitmişti, ama bugün görüp işittiklerinde bir yenilik ve başkalık vardı, bütünle ilgili bir sezgi uyanmıştı içinde, nesneler arasındaki ilişkilerin, bağlantıların duygusu, bir düzenin, kendisini de içine alan ve sorumlu kılan bir düzenin duygusu uyanmıştı. Bunun için gerekli anahtara sahip biri ayak izlerinden hayvanları, köklerinden ve tohumlarından bitkileri tanımakla kalmaz, dünyanın tümünü, yıldızları, cinleri, insanları, hayvanları, şifalı otları ve zehirleri tanıyıp kavrayabilirdi; bütün bunları bütünlüğü içinde kavrayabilir, her parça ve işaretten diğer parçaları okuyabilirdi. Yaman avcılar vardı, bir izden, bir hayvan pisliğinden, bir kıldan ve daha başka bir kalıntıdan öbür avcılarının çıkaramayacağı şeyleri çıkarabilir, birkaç küçük kıl parçasından hayvanın ne tür bir şey olduğunu anlamakla kalmaz,

yaşlı mı, genç mi, erkek mi, dişi mi olduğunu da kestirebilirdi. Kimi insanlar da vardı, bir bulutun şeklinden, havadaki bir koddan, hayvanların ya da bitkilerin alışılmadık bir halinden ileride havanın nasıl olacağını günler öncesinden bilebilirdi; ustası da işte bu konuda kimsenin kendisiyle boy ölçüşemeyeceği, tahminlerinde şaşmaz biriydi. Yine bazı kimseler doğuştan bir yetenekle donatılmıştı: Öyle oğlanlar vardı ki, otuz metre uzaktan attıkları taş hiç sekmeden bir kuşu gidip bulurdu ve söz konusu beceriyi kimseden öğrenmemişlerdi, beceri kendilerinde öteden beri yaşıyordu, o kadar; çabayla değil, büyüyle olan bir şeydi yaptıkları ya da Tanrı vergisiydi, ellerindeki taş kendiliğinden uçup gidiyor, taş vurmak, kuş da vurulmak istiyordu. Dediklerine göre, birtakım kişiler de vardı, geleceği önceden keşfediyor, bir hasta ölecek mi, ölmeyecek mi, gebe bir kadın oğlan mı doğuracak, yoksa kız mı, önceden kestirebiliyordu. Hatun ninenin kızı bu konuda ün salmıştı ve söylenenlere bakılırsa Knecht'in ustası yağmurcu da bu tür şeylerden biraz anlıyordu. Birden Knecht'e öyle gelmişti ki, karşılıklı ilişkilerin devcileyin ağının tam orta yerinde bir nokta, her şeyin bilinebileceği, tüm geçmişin ve tüm geleceğin görülüp okunabileceği bir merkez olmalıydı. Bu merkez üzerinde bir kişi dikilmeye görsün, suyun vadiye, tavşanın lahanaya koşup geldiği gibi tüm bilgiler kendisine doğru koşup gelecekti; böyle birinin ağzından çıkan söz keskin bir nişancının elinden çıkan taş gibi hedefi tam ortasından vuracaktı. Böyle biri us gücü sayesinde bütün bu olağanüstü marifet ve yetenekleri kendisinde toplayıp pratikte onlardan yararlanacaktı. Böyle biri mükemmel, bilge ve aşılmaz bir kimse demekti! Onun gibi olmak, ona yaklaşmaya çalışmak, ona ulaşmak üzere yola koyulmak en yüce hedefti, varılacak amaçtı, bir yaşamı kutsallıkla donatan, ona anlam kazandıran şeydi. Aşağı yukarı böyle duygular içindeydi Knecht; bizim ona yabancı kavramlar diliyle söylemeye çalıştıklarımız, bu duygulardaki ürperti ve Knecht'i gelip bulan yaşantıdaki yakıp kavurucu ateşi asla anlatamaz. Gece vakti yatağından kaldırılıp tehlike ve gizlerle dolu karanlık ve suskun orman içinden alınıp götürülmesini, tepede, bir kayanın üzerinde sabah ayazında beklemesini, bir hayalet gibi incecik

ayın görünmesini, bilge ustasının birkaç kelimeyi geçmeyen konuşmasını, ustasıyla alışılmamış bir saatte tek başına kalışını, bütün bunları Knecht bir tören, bir ayin olarak, gizlere bir ortak ediliş, bir topluluk ve bir kült içine alınış olarak yaşayıp korumuştur belleğinde, o isimlendirilemeyen güçle, o dünya gi-ziyle bir ilişki içine çekilip alınmıştı, bir hizmet ilişkisiydi bu, ama onurlandırıcı bir ilişkiydi. Gerek bu yaşantının, gerek benzerlerinin düşüncelere ya da sözlere dönüştürülmesi olanaksızdır. Ayrıca bir başka düşünce vardı ki, olanaksızlığı bütün ötekilerden daha da büyüktü: “Yalnız ben miyim bu yaşantıyı yaşıyan? Yoksa nesnel ve gerçek bir yaşantı mı bu? Usta da aynı şeyi hissediyor mu benim gibi, yoksa benim halime gülümseyip geçiyor mu? Bu yaşantı sırasında kafamdan geçen düşünceler yeni, kendime özgü, birkezliliğine düşünceler midir, yoksa usta olsun, ondan önce başkaları olsun tıpkı aynı şeyleri yaşadı, aynı şeyleri düşündüler mi?” Hayır, bütün bu kırılma ve ayırışmalardan söz açılmazdı, her şey gerçektir, bir hamurun mayaya doyması gibi gerçeğe doymuştu. Bulutlar, ay, gökyüzündeki değişip duran sahne, çıplak ayaklar altındaki ıslak ve soğuk kalker zemin, gecenin solgun havasında ince ince çiseleyen soğuk çiy taneleri, ocaktan tütüp ustasının sarındığı posta sinmiş dumanın ve ağaçlardan dökülmüş yaprakların insanı avutan yurtsu kokusu, ustanın kısık sesindeki yücelik, ayrıca yaşlılık ve ölüme hazırlanmışlığı hafiften çağrıştıran ses tonu – bütün bunlar gerçeküstüydü ve delikanlı Knecht’in duyularından içeri adeta zorla sızıyordu. Ve duyusal izlenimler, en iyi istemlerden ve düşünsel yöntemlerden daha elverişli bir besiyeridir anımsamalar için.

Yağmurcu her ne kadar bir meslek sahibi olup kendi başına özel bir mahareti ve yeteneği geliştirmiş az kişilerden biriysede, günlük yaşamı dıştan bakıldığında köydeki öbür kişilerin yaşamından pek de farklı değildi. Yüce bir memurdu yağmurcu, köyde saygın bir kişiydi, vergi alıyordu kabileden ve köy halkı için bir iş gördü mü karşılığında bir ücret veriliyordu kendisine, ama bu gibi işler de ancak belli zamanlarda çıkıyordu. Yağmurcunun hepsinden önemli, hepsinden görkemli, hatta kutsal görevi, bahar geldiğinde her türlü meyve ve bitki to-

humlarının ekileceği günü belirlemektir; bunu da ayın durumunu titizlikle dikkate alarak kısmen atalardan kalmış kurallara, kısmen de kendi deneyimlerine göre yapıyordu. Ne var ki tohum atma mevsimini açma töreni, ilk bir avuç buğday ve tohumu köyün ortak arazisine saçma işi onun görev alanı içinde yer almıyordu, köydeki erkeklerden hiçbiri bu işi görececek yüceliğe sahip değildi, bu iş her yıl köydeki hatun ninenin ya kendisi ya da en yaşlı akrabası tarafından yapılmaktaydı. Yağmurcu, gerçekten yağmurculuk görevini üstlendiği zamanlarda köyün en önemli kişisi sayılıyordu. Bu görevi de uzun süren bir kuraklığın, yağışın ya da soğuğun tarlalara musallat olup kabileyi aklıktan kırılma tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığı zamanlar yerine getirmekteydi. Böyle zamanlarda yağmurcu Turu, kuraklık ve kıtlık durumlarında uygulanan çarelere başvurmaktaydı: Tanrılara sungular, ruh çağırmalar, yalvarıp yakarmalar. Söylenceye göre, inatçı kuraklıklar ya da arkası kesilmeyen yağmurlarda bütün öbür önlemler para etmeyip tatlı sözler, yalvarıp yakarmalar ya da korkutmalarla ruhlar yola getirilemedi mi, annelerin ve büyükannelelerin zamanlarında sözde sık sık uygulanmış son ve şaşmaz bir yola başvurulmaktaydı: Yağmurcunun kendisinin köy cemaati tarafından kurban edilmesi. Anlatıldığına göre, hatun nine o günlere yetişmiş ve bu gibi olayları yaşamıştı.

Havayla ilgilenmesi dışında Yağmurcu Turu'nun bir çeşit özel çalışma alanı vardı, ruhları çağırır, muskalar yapar, büyü ilaçlar hazırlar, hatun ninenin ilgi alanı dışında kalan bazı tıbbî vakalarda hekimlik işi görür, ama başka bakımlardan köydeki herkes gibi bir yaşam sürerdi. Sıra kendine geldi mi, köyün ortak arazisinin işlenmesine katkıda bulunurdu, kulübesinin yanı başında küçük bir sebze bahçesi vardı ayrıca. Meyveler, mantarlar devşirir, yakacak çalı çırpı toplar ve bunları saklardı. Balık tutar, ava çıkar, bir iki keçi beslerdi. Tarımla uğraşan biri olarak öbür köylülerden farkı yoktu, ama avcı, balıkçı ve ot toplayıcısı olarak başkalarına benzemeyen biriydi, tekti bu alanda ve bir dâhiydi, gerek doğal yoldan, gerek büyüyle kazanılmış bir sürü hile, hüner, marifet ve becerinin sahibi olmakla ün yapmıştı. Söylendiğine göre, yakalanmış hiçbir hay-

van onun söğüt dallarından öreceği ilmikten kaçıp kurtulamazdı; balık yemlerini özel yöntemlerle nasıl güzel kokulu ve lezzetli şekle sokacağını, ıstakozları nasıl tuzağa düşürüp avlayacağını bilirdi. Onun hayvanların dilinden de anladığına inananlar vardı köyde. Ama asıl uzmanlık alanı büyü kapsamına giren bilgilerdi, ayın ve yıldızların devinimlerini gözlemek, havadaki değişimlerin dilinden anlamak, havanın ve ekinin ileride nasıl olacağını önceden sezip kestirmek, gizemsel etkilere kaynaklık edecek nesnelerle uğraşmaktı. Şifa ve zehir olacak, büyü etkisi gösterecek, bereket getirecek ve korkunç güçlere karşı koruyucu ilaç rolü oynayacak bitkileri tanımada ve toplamada üstüne yoktu. Hangi ot olsa, isterse en seyrek rastlanan ot olsun, arayıp bulurdu mutlaka. Otun nerede ve ne zaman çiçek açtığını ve tohum verdiğini, ne zaman kökünün topraktan kazılıp çıkarılacağını bilirdi. Tanımadığı, arayınca bulamayacağı bir yılan ya da kurbağa gösterilemezdi. Hayvanların boynuzlarından, toynaklarından, pençelerinden, kıllarından her birini kullanacağı belli bir yer vardı. Ağaçta, yaprakta, buğdayda, cevizde, boynuzda ve toynaktaki tüm şekil bozukluklarının, yapışıklıkların, yumruların, benlerin, siğillerin ve ürkünç oluşumların hiçbiri kendisine yabancı değildi.

Knecht aklından çok duyularıyla, ayağı ve eliyle, gözüyle, cildiyle, kulağıyla, burnuyla öğreniyordu yağmurculuğu ve Üstat Turu da konuşarak ve ders vererek değil, çırağının önüne örnekler çıkararak, göstererek öğretiyordu daha çok. Ustasının tutarlı konuştuğu seyrekti; böyle zamanlarda bile ağzından çıkan sözcükler alabildiğine etkileyici tavırlarına bir açıklık kazandırmaya yönelik girişimlerdi yalnız. Knecht'in çıraklığı, öğretmenin genç bir avcının ya da balıkçının iyi bir ustanın yanındaki çıraklığından pek farklı değildi ve bu çıraklık kendisine büyük zevk veriyordu, çünkü bütün öğrendikleri daha önce kendi içinde var olan şeylerdi. Pusu kurma, sağa sola kulak kabartıp dinleme, bir şeye sessizce, görünmeden yaklaşma, tetikte bekleme, uyanık bulunma, koku alıp sezinleme sanatını öğreniyordu. Ama gerek kendisinin, gerek ustasının pusuda beklediği av yalnızca tilki, porsuk, yılan, kurbağa, kuş ve balık değildi, ruhtu bu, bütündü, anlamdı, nesneler arasındaki ilişkiy-

di. Gelgeç, kaprisli havayı belirlemek, tanımak, sezmek, ileride nasıl olacağını önceden keşfedip çıkarmak, bazı meyvelerde ve yılan sokmalarında tetikte bekleyen ölümü tanımak, bulutların ve fırtınaların ayın çeşitli evreleriyle ilişkisindeki gizi ele geçirmek, yine aynı güçlerin ekinler ve tüm büyümeler üzerindeki, insan ve hayvanların yaşamı üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisinin gizine kulak vermek, işte bunun peşindeydiler. Aslında çabaları sonraki yüzyılların bilim ve tekniğiyle aynı amacı paylaşıyordu, doğayı egemenlik altına alma ve doğanın yasalarıyla oynayabilme amacına yönelikti; ama ustayla çırak bu amaca büsbütün değişik bir yoldan varmaya çalışıyordu. Doğadan ayrılmıyor, doğanın gizlerinden de içeri zorla girmeye kalkmıyorlardı; doğaya karşıt ve düşmanca bir konumda bulunmuyorlardı asla, her zaman kendilerini doğanın bir parçası hissediyor, doğaya bir huşu duygusuyla kendilerini teslim ediyorlardı. Doğayı belki daha iyi tanıyor, onunla daha akıllıca düşüp kalkıyorlardı. Ama bir şey vardı ki, başvurdukları en pervasız düşüncelerle bile üstesinden gelemiyorlardı bunun: Doğaya ve ruhlar dünyasına korkusuz bir bağlılık, korkusuz bir boyun eğiş, özellikle kendini ondan üstün görme. Böyle bir büyülenme onlar için düşünülecek gibi değildi; doğa güçleriyle, ölümle, cinlerle korkuya yer vermeyen bir ilişkiyi sürdürmeleri akıl alacak gibi değildi. Korku insanların yaşamı üzerinde saltanat kurmuştu, korkunun üstesinden gelmek olanaksızdı adeta. Ama çeşitli sungu seremonilerinden yararlanılarak korku yatıştırılabilir, gizemsel yollardan çeşitli şekillere sokulabilir, oyuna getirilip maskelenebilir, yaşamın bütünü içine yerleştirilebilirdi. İnsanların yaşamı korkunun baskısı altındaydı, bu güçlü baskı olmasa korkudan kurtulur, ama yoğunluğunu da yitirirdi. Korkunun bir bölümünü derin bir saygı duygusuna dönüştürüp yüceltmeyi başaranlar çok şey kazanmış sayılırdı. Korkularını dindarlık duygusuna dönüştürmüş böyle insanlar, çağın iyi ve ilerici kişilerini oluşturmaktaydı. Pek çok şekilde pek çok sungu sunuluyordu, sungu törenlerinin belli bir bölümünün yönetimi de yağmurcunun görev alanı içindeydi.

Yağmurcunun kulübesinde Knecht'le birlikte küçük Ada da günden güne büyüüp serpiliyordu; cana yakın bir çocuktu

Ada, yaşlı yağmurcunun gözbebeği idi. Günün birinde zamanın geldiğini gören yağmurcu, kızı Ada'yı öğrencisine eş olarak verdi. O günden sonra da Knecht yağmurcunun kalfalığına yükseldi. Yağmurcu Turu köy anasına damadı diye, öldükten sonra yerine geçecek kişi diye tanıttı Knecht'i ve göreviyle ilgili bazı işlerde onu kendine yardımcı yaptı. Mevsimler mevsimleri, yıllar yılları izledi ve yaşlı yağmurcu kendini kocamış kişilerin inziva içindeki meditasyonlarına adayıp görevini tümüyle Knecht'e bıraktı. Öldüğünde –ocağın önünde, ateşin başında çömelip oturmuş, içinde büyümlü ot ve köklerin kaynadığı birkaç tencere üzerine eğilmiş durumda buldular kendisini, ak saçları ateşte biraz kavrulmuştu– öğrencisi Knecht'e köyde çoktan yağmurcu gözüyle bakılmaktaydı. Knecht, köy meclisinden ustası için şanlı şerefli bir cenaze töreni düzenlenmesini istedi, ustasının mezarının üzerinde sungu olarak soylu ve değerli şifalı otlardan ve köklerden koca bir demeti ateşe verdi. Zamanla bu olay da hayli gerilerde kaldı. Pek çok çocuğu oldu Knecht'in, Ada'nın kulübesi çocuklara dar geldi; çocukların içinde Turu adında bir oğlan da vardı: Yaşlı yağmurcu aya yaptığı ölüm yolculuğundan dönüp bu oğlanın bedenine girmişti.

Bir zaman ustasının yaşadıklarını Knecht de yaşadı. Korkusunun bir bölümü piyretizme ve tinselliğe dönüştü. Gençlikteki eğilim ve derin özlemlerinin bir bölümü varlığında yaşamını sürdürdü, bir bölümü ölüp gitti, çalışmaları içinde, Ada'ya ve çocuklara karşı sevgi ve ilgisi içinde kayboldu yaşlandıkça. Her zaman en çok hoşlanıp canla başla araştırdığı şey, mevsimlerle hava durumları üzerinde ayın etkisiydi; bu konuda ustasına yetişip sonunda aştı onu. Ayın büyümesinin ve sonra küçülüp kaybolmasının insanların ölmesi ve doğmasıyla sıkı sıkıya ilişkisi bulunduğundan ve ölüm korkusu insanların içindeki bütün korkuların en güçlüsü sayıldığından, ayın hayranı olup ayı tanıyan Knecht onunla yakın ve canlı ilişkisi sayesinde ölümle de arasında kutsal ve saf bir ilişki kurdu; olgunluk yaşlarında ölüm korkusu başkalarındakinden daha az söz sahibiydi üzerinde. Ayla derin bir hayranlık, yakarış ve sevecenlik havası içinde konuşabiliyor, narin ve ruhsal bağlarla aya kendisini bağlı hissediyordu; ayın başına gelenleri içten içe onunla

paylaşıyor, ayın kaybolup yeniden ortaya çıkışını bir giz gibi yüreğinde taşıyordu; o canavar görünüş de ay hastalıkları, tehlikeler, değişimler ve olumsuzluklarla yüz yüze geldiği, parlaklığını yitirip rengini değiştirdiği, kararır neredeyse sönecek duruma düştüğü zamanlar kendisi de onunla acı çekti, korkulara kapıldı onunla. Böyle zamanlar köydeki herkes ayı kuşkusuz yalnız bırakmıyordu; onun için endişeleniyor, onun kararmasını bir tehlikenin işareti, yaklaşan bir felaketin habercisi sayıyor, ayın kocamış ve hastalanmış yüzüne dehşetle gözlerini dikip bakıyordu. Ama özellikle böyle zamanlarda Yağmurcu Knecht aya daha bir gönülden bağlı hissediyor kendini, aya ilişkin başkalarından daha çok şey bildiği ortaya çıkıyordu. Doğru, ayın başına gelenleri onunla paylaşıyor, yüreği daralıyor, içi sıkılıyordu; ama benzer yaşantıların anısı daha bir belirgin öne çıkıyor, güven duygusu pekişiyor, sonsuzluğa, yeniden hayata dönüp geliş, ölümden düzeltmelere gidilebileceğine ve ölümün alt edilebileceğine inancı daha da büyüyordu; teslimiyetinin derecesi de büyüyordu beri yandan. Bu gibi saatlerde, ayın yok olup yeniden doğuşunu kendi varlığında da yaşamaya hazır; hatta bazen ölüme usla karşı koymak, insanüstü yazgılara teslimiyetle ben'ini güçlendirmek gibi bir küstahlığa, atak bir pervasızlığa, bir karara yer veriyordu içinde. Bunlardan birazı davranışlarında da kendini açığa vuruyor, başkalarının da gözünden kaçmıyordu; köyde kendisine bir bilici ve dindar bir kişi, fazla ölüm korkusu tanımayan alabildiğine serinkanlı bir kimse, doğa güçleriyle arası iyi olan biri gözüyle bakılmaktaydı.

Bu yetenek ve erdemlerini Knecht'in bazı çetin sınavlarda kanıtlaması gerekiyordu. Bir defasında iki yıl süren bir kıtlıkla ve olumsuz hava koşullarıyla başa çıkmak zorunda kalmıştı, hayatının en büyük sınavıydı bu. Aksilikler ve hayra yorumlanmayacak belirtiler, tohumların ekilmesinin tekrar tekrar ileri bir tarihe ertelenmesiyle başlamıştı. Daha sonra da akla gelebilecek her türlü felaket ve olumsuzluk ekinlerin başına çullanmış, onları neredeyse kökünden mahvedip çıkmış, köylüler ve köylülerle birlikte Knecht açlığın pençesinde kıvrılmaya başlamıştı. Knecht'in bu berbat yılı atlatabilmesi, onun, yani yağmurcunun, tüm inancını ve etki gücünü yitir-

meyip felaketi kabilenin alçakgönüllülük ve biraz serinkanlılıkla göğüslemesine yardım etmesi bile az şey değildi. Pek çok kişinin ölüp gittiği çetin bir kışın ardından ertesi yıl bir öncekinin tüm felaket ve sefaleti yeniden tekrarlanınca, köyün ortak arazisi yazın inatçı bir kuraklık sonucu kuruyup toprakta çatlaklar oluşunca, fareler alabildiğine üreyip çoğalınca, yağmurcunun tek başına gerçekleştirdiği büyüler ve sungu ayinleri, bütün kabile üyelerinin katıldığı toplantılar, koro halinde çalınan davullar, yapılan dua ve niyazlar para etmeyince, yağmurcunun bu kez yağmur yağdıramayacağı acı bir şekilde anlaşılınca iş sarpa sarmış, normal bir kişinin sorumluluğu taşıyamayacağı, korku ve telaşa kapılmış halkın karşısında ayakta duramayacağı ortaya çıkmıştı. İki üç hafta gibi bir süre tek başına kalmıştı Knecht, karşısında ise bütün kabile vardı, açlık ve umutsuzluk vardı, ancak yağmurcunun kurban edilmesi-nin düşman güçleri yatıştırıp uzlaştıracabileceğine ilişkin eski halk inancı vardı. Knecht, boyun eğerek zaferle çıkmıştı işin içinden. Kurban edilme fikrine karşı durmamış, bizzat kendisi köy halkına kendisini kurban olarak sunmuştu. Ayrıca, işitilmedik bir çaba ve özveriyle sıkıntının hafifletilmesine katkıda bulunmuş, şurada burada sular keşfetmiş, bir kaynak, küçük bir akarsu ele geçirmiş, sıkıntının doruk noktasında bile bütün hayvanların elden çıkarılmasını önlemiş, özellikle o zamanki köy anasını, uğursuz bir karamsarlığa ve ruhsal bir güçsüzlüğe yakalanmış bu hatun kişiyi o çaresizlik döneminde, yardım ederek, öğütte bulunarak, tehdit ederek, büyü ve dualara başvurarak, kendisine örnek olarak, gözünü korkutarak, yığılıp kalmaktan ve herkesin aklına estiği gibi davranmasına göz yummaktan alıkoymuştu. O zamanlar görmüşlüğü ki, herkesin huzursuzluk ve endişeye kapıldığı zaman yaşamını ve düşüncesini manevî ve kişisel dışındaki güçlere yöneltmeyi, ululamayı, gözlemlemeyi, tapınmayı, hizmet etmeyi ve kendini gözden çıkarmayı insan ne kadar öğrenmişse, o kadar işe yarıyordu. Neredeyse kurban edilmesine ve yok olmasına yol açacak iki korkunç yıl Knecht'e enikonu saygınlık kazandırarak geçip gitmişti; sorumsuz kişilerin gözünde değil kuşkusuz, sorumluluk taşıyan ve kendisi gibi birini

değerlendirmeyi bilen az sayıda kişinin gözünde bir saygınlıktı bu.

Bu ve daha başka bazı sınavlardan geçip olgun erkeklik çağına adım atan Knecht, yaşamının doruk noktasında bulunuyordu. Kabilenin iki hatun kişinin gömülmesine yardım etmiş, altı yaşında şirin bir oğulcuğunu kurdun biri alıp gitmişti. Sonra, ağır bir hastalığa yakalanmış, kimseden yardım görmeksizin hastalığı atlatmış, kendi kendisinin hekimi olmuştu. Açlık çekmiş, soğukta üşümüştü. Bütün bunlar yüzüne ve bir o kadar da ruhuna damgasını vurmuştu kuşkusuz. Ayrıca, şunu yaşayarak öğrenmişti ki, kafası çalışanlara başkaları ne gariptir ki belli bir hoşnutsuzluk ve nefretle bakıyordu; her ne kadar uzaktan takdir ediyor, darda kaldıklarında yardımına başvuruyorlarsa da, böyle kişileri asla sevmiyor, kendilerinden biri gibi görmeyerek onlarla karşılaşmamaya bakıyorlardı. Bir şey daha vardı Knecht'in yaşayarak öğrendiği: Atalardan kalma ya da kafadan uydurulmuş büyümlü sözlerle afsunlara hastalar ve felaketzedeler akıl ve mantığa uygun tavsiyelerden daha açıktı. İnsanlar kendi içlerinde bir değişikliğe başvurmaktansa ya da kendi iç dünyalarını bir denetimden geçirmektense, dışarıdan gelecek birtakım dertleri ve bunların kefaretni üstlenmeye eğilim gösteriyor, büyüye mantıktan, kalıplaşmış sözlere deneyimden daha kolay inanıyorlardı; bazı tarih kitaplarında ileri sürüldüğünün tersine bütün bunlar o zamandan beri geçen birkaç bin yıl içinde belki pek fazla değişmemiş doğrulardı. Beri yandan Knecht bir şeyi daha öğrenmişti: Araştırıp inceleyen bir düşünce adamının sevgiyi yitirmemesi, insanların istek ve aptallıklarını kibir ve gurura kapılmadan karşılaması, ama onların kendisini avuçlarına almalarına izin vermemesi gerekiyordu; bilgelikle şarlatanlık, rahiplikle göz boyayıcılık, başkalarının yardımına koşmakla çıkarıcılık arasında topu topu bir adımlık yol vardı ve insanlar özveriyle yapılmış bedava bir yardımı kabullenmektense bir dolandırıcıya paralarını kaptırmayı, bir şarlatanın kendilerini sömürmesini öpüp başlarına koyuyordu. Bir yardımın, bir iyiliğin karşılığını güven ve sevgiyle değil, para ve malla ödemekten hoşlanıyorlardı daha çok. Herkes başkalarını aldatıyor, başkalarından da kendisini aldatma-

sını bekliyordu. İnsanın güçsüz, bencil ve ödlele bir yaratık sayıldığını bilmek, ayrıca bütün bu kötü özellikleri ve içgüdüleri pek büyük ölçüde başkalarıyla paylaştığını görmek, ama yine de insanın us ve sevgi olduğuna, insanda içgüdülere karşı koyup onların ıslah edilmesini özleyen bir gücün varlığına inanmak ve ruhu bu inançla beslemek gerekiyordu. Ama bu gibi düşünceler Knecht'in henüz kafasından geçiremeyeceği kadar soyutluk ve incelik taşımaktaydı. Şöyle diyelim: Knecht yola koyulmuştu; izlediği yol günün birinde onu söz konusu düşüncelere ulaştıracak, bu düşüncelerin içinden geçirecekti.

Knecht bu yolda yürüyüp durur, düşüncelerin özlemini çeker, ama düşüncelerden daha çok duygularda yaşamını sürdürür, ayla, bir otun kokusuyla, bir kökün tuzlu tadıyla, bir kabuğun lezzetiyle, şifalı bitkilerin yetiştirilmesiyle, köklerin kaynatılıp şifalı merhemlerin hazırlanmasıyla, hava koşullarına kendini adamaların büyülenmişliğiyle yaşar giderken bazı yetenekler geliştirmişti içinde, sonraki çağlarda yaşayan bizlerin artık sahip olmadığımız ve ancak yarı buçuk kavrayabildiğimiz yeteneklerdi bunlar. Aralarında en önemlisi de kuşkusuz yağmur yağdırmaktı. Bazen gökyüzü bir türlü yumuşamayarak harcanan çabaları insafsızca alaya alıyor görünse bile, yine de Knecht belki yüzlerce kez yağmur yağdırdı ve bunu neredeyse her seferinde ötekilerden biraz farklı bir yoldan gerçekleştirdi. Sungularda, yakarışlarda, afsunlarda, davul müziğinde en ufak bir değişikliğe kalkışması söz konusu olamazdı. Ama bunlar Knecht'in işinin yalnızca resmî, yalnızca halka açık kısmıydı, resmî rahiplik görevinin dışıyüzüydü; sungular ve ayin yürüyüşleriyle kutlanan bir günün akşamında gökyüzünün boyun eğip ufukta bulutların belirmesi, nemli nemli kokmaya başlayan rüzgârın ilk yağmur damlalarını yukarıdan aşağıya indirmesi elbette çok güzel bir olaydı, insanın yüreğini görkemli ve yüce bir duyguyla dolduruyordu. Ancak günün iyi seçilebilmesi, başarı şansından yoksun bir iş uğrunda körü körüne çaba harcanmaması için burada da yine yağmurcunun becerisine gereksinim vardı; çeşitli güçlere elbette yalvarılıp yakarılacak, hatta bu güçler sıkboğaz edilecekti; ama duyarlılıkla, ölçüyü elden kaçırmayarak, onların istemlerine teslimiyetle yapılacaktı

bu. Doğrusu söz konusu başarılarından, dua ve niyazlara cevap alınmasından, zafer havası taşıyan bütün bu güzelim yaşantılardan daha çok insanı memnun eden başka birtakım yaşantılar, Knecht'ten başka kimsenin bilmediği yaşantılar vardı. Kendisi de aklından çok duygularıyla biliyordu bunları, ürkeklik içinde bir bilişti bu. Havanın ve sıcaklığın değişik durumları vardı, değişik bulutlanmalar ve rüzgârlar vardı, türlü su kokusu, toprak kokusu ve toz kokusu vardı ayrıca, çeşitli tehlikeler ve vaatler, hava cinlerinin değişik ruh durumları ve kaprisleri sonra; bunları Knecht cildinde, saçlarında, duyularıyla önceden algılıyor, onlarla birlikte yaşıyor, bu yüzden hiçbir şey sürpriz oluşturmuyarak kendisini düş kırıklığına uğratamıyordu; yine bu yüzden havayı ruhunda yoğunlaştırıp o şekilde içinde taşıyordu ki, bulutlara ve rüzgârlara söz geçirebiliyordu; kuşkusuz bir keyfilik içinde, canı nasıl isterse öyle yaptığı bir şey değildi bu, kendisiyle dünya, içle dış arasındaki ayrımı tümüyle silip atan bir bağıllık ve bağımlılıktan yola koyularak bunu gerçekleştirmekteydi. Böyle zamanlarda büyülenmiş gibi dikiliyor, kulak kabartıyor, büyülenmiş gibi yere çömelip oturuyor, cildinin tüm gözeneklerinin kapısını açık tutuyor, havanın ve bulutların yaşamını kendi içinde hissetmekle kalmayıp onu yönetiyor ve üretebiliyordu aynı zamanda; çok iyi bildiğimiz bir müzik cümlesini nasıl kendi içimizde uyandırıp yeniden üretebiliyorsak, onun gibi tıpkı. Knecht'in nefesini tutması yetiyordu bunun için, rüzgâr dinliyor, gök gürlemeleri susuyordu. Başını eğmesi ya da sallaması yetiyor, hemen dolu yağmaya başlıyor ya da yağın dolu kesiliyordu. Kendi içinde savaşılan güçlerin uzlaşmasını bir gülümsemeyle açığa vurması yetiyor, havadaki bulutlar hemen birbirlerinden ayrılıyor, ıslıl ıslıl ince bir mavilik yüz gösteriyordu. Ruhunda özellikle katıksız bir uyumun ve düzenin söz sahibi olduğu bazı zamanlarda ilerideki günler havanın nasıl olacağını önceden eksiksiz ve şaşmaz şekilde biliyordu; öyle ki, bir konsere temel alınacak partiyonun tümü kanında yazılıydı adeta. Bunlar onun iyi günleri, en iyi günleriydi, ödüllendirilmeleriydi onun, bitimsiz hazlarıydı.

Ne var ki dışla aradaki bu içsel bağ koptu mu, dışarıdaki hava ve dünya aşına olmaktan çıktı da anlaşılamaz ve önceden

kestirilemez niteliğe büründü mü, Knecht'in içindeki düzen de bozuluyor, akan ırmaklar akmaz oluyordu ve böyle zamanlarda gerçek bir yağmurcu sayılamayacağı gibi bir duygu uyanıyordu içinde, hava ve ekin konusundaki görev sorumluluğuna sıkıcı ve haksızca üstlenilmiş gözüyle bakıyordu. Böyle zamanlarda evcil birine dönüşüp Ada'nın sözünden çıkmıyor, Ada'ya yardım ediyor, onunla el ele verip büyük bir şevkle evdeki işleri çekip çeviriyor, çocuklara türlü türlü oyuncaklar, araç ve gereçler yapıyor, otları ve kökleri kaynatıp ilaçlar hazırlıyor, sevilmek istiyor, içinden bir dürtü başka erkeklere elden geldiğince benzemeye, kabilenin gelenek ve göreneklerine tümüyle uymaya çalışıyor, hatta başka insanların yaşamına, ne durumda olduklarına, ne yapıp ettiklerine ilişkin karısının ve komşu kadınların başka vakit sıkıcı bulduğu dedikodularını dinlemeye zorluyordu kendisini. Ama iyi zamanlarında onu evde fazla gören olmuyordu; böyle zamanlarda sağda solda dolaşüyor, dışarıda eğleşiyordu hep; balık tutuyor, ava çıkıyor, bitki kökleri topluyor, otların içine uzanıp yatıyor, ağaçların kovuklarında çömelip oturuyor, sağı solu kokluyor, sağa sola kulak kabartıyor, hayvanların seslerine öykünüyor, ateş yakıp çıkan duman bulutlarını gökteki bulutlarla karşılaştırıyor, cildini, saçlarını sisle, yağmurla, havayla, güneşle ya da ayın ışığıyla suvarıyor iyice, bu arada yerini aldığı ustası Turu'nun ömür boyu yaptığı şeye başvurarak öyle nesneler devşiriyordu ki, sanki bunların iç yapıları ve dış görünüşleri birbirinden değişik çağları gösteriyor, doğanın, bilgeliği ya da kaprisi oynadığı oyunun kurallarından ve yaratma gizlerinden bir bölümü söz konusu nesnelerde kendini ele veriyordu. Bunlar öyle nesnelerdi ki, birbirinden çok ayrı şeyleri simge aracılığıyla birleştiriyordu; örneğin, ağaç dallarının insan ve hayvan yüzleri içeren budakları, boğumları, sanki tahta parçalarıymış gibi üzerinde damarlar ve yollar görülen çakıllar, ilk çağların taşlaşmış hayvan suretleri, şekilsiz ya da ikiz meyve çekirdekleri, böbrek ya da yürek biçiminde taşlar bunlar arasındaydı. Knecht bir ağaç yaprağındaki desenleri, bir kuzumantarının tepesindeki ağ biçiminde çevreye uzanan çizgileri okuyor, içinde gizemsel, manevî, geleceğe ait, olası şeylerin sezgisi uyanıyordu: İşaretlerin büyüğü, sayının ve ya-

zının önsezisi, sonsuzun ve binbir yüzlünün basite indirgenmesi, belli sistem ve kavramlar içine alınması. Çünkü us yoluyla dünyayı kavramanın tüm olanakları kuşkusuz Knecht'in içinde saklıydı, bir isimden yoksundu, isimlendirilmemişti henüz, ama imkânsız ve sezgilerle ele geçirilemeyecek gibi değildi, çekirdek ve tomurcuktı henüz, ama onun varlığı için vazgeçilmez nitelik taşıyordu, ona özgüydü ve onun içinde büyüyüp geliyordu. Ve bu yağmurcunun, onun bize çok eski ve ilkel görünen çağının dışına çıkıp binlerce yıl daha gerilere uzanabilseydik, öyle inanıyoruz ki, insanlarla birlikte dört bir yanda usu da görecektik, bir başlangıcı olmayan usu, ileride yaratıp ortaya koyacağı ne varsa her birini ve tümünü her zaman kendisinde barındırmış usu.

Sezgilerinden birini ölümsüzleştirmek ve kanıtlanabilirlik sınırına yaklaştırmak Yağmurcu Knecht'e nasip olmadı, zaten sezginin böyle bir şeye gereksinimi yoktu onun için. Knecht ne yazının bir sürü mucidi arasında yer aldı, ne geometrinin, ne tıbbın ne de astronominin. Zincirde adı sanı duyulmamış bir halka olarak kaldı hep, ama halkalardan her biri gibi vazgeçilmezliğini korudu; aldığı şeyi başka ellere aktardı, yeni edinilmiş ve savaşıarak yeni ele geçirilmiş şeyleri de ekledi buna. Çünkü kendisinin de öğrencileri vardı. İki çırağı yıllar içinde yetiştirip yağmurcu yaptı, bunlardan birine de yerini bıraktı sonradan.

Uzun yıllar mesleğini ve yaşamını kimse tarafından gözetilmeden tutulmaksızın ve tek başına sürdürdü. İlk kez –o büyük kıtlık ve açlığın üzerinden henüz fazla zaman geçmemişti– bir delikanlı ziyaretine gelip kendisini gözetlemeye, çevresinde gizlice dönüp dolanmaya, ona saygı ve hayranlık beslemeye, onu izlemeye başlayınca, yağmurculuğa ve ustalığa özenen delikanlının böyle davrandığını görünce, yüreğini tuhaf bir hüznün kapladı, gençliğindeki o büyük yaşantının dönüp geldiğini hissetti ve yine ilk kez o öğle vakti amansız, hem boğucu, hem diriltici duygu uyandı içinde: Gençlik dönemi geçip gitmiş, öğle vakti gerilerde kalmış, çiçek meyveye durmuştu. Ve hiç aklından geçmeyen bir şey yaparak delikanlıya tıpkı bir zaman Turu'nun kendisine davrandığı gibi davrandı; bu soğuk, yanına

yaklaştırmayan, bekleten, erteleyen davranış düpedüz kendiliğinden, tümüyle içgüdüsel olarak kendini açığa vurmuştu. Ne ölmüş ustasını taklit edmişti bu, ne işi yeterince ciddiye alıp almadığının anlaşılması için bir gencin önce uzun zaman sinanmasının gerektiği, mesleğin gizlerinin kapısının öyle kolaycacak kendisine aralanmayıp tersine iyice zorlaştırılmasının uygun kaçacağı gibi ahlakî ve eğitici düşüncelerden kaynaklanmaktaydı. Hayır, Knecht'in çıraklarına karşı davranışı, artık biraz ihtiyarlamış münzevi ve bilgili acayip bir kişi hayranları ve öğrencilerine nasıl davranırsa öyleydi tıpkı: Mahcup, ürkek, soğuk, kaçmaya hazır, cânım yalnızlığından ve özgürlüğünden olacağı, kırlarda bayırlarda gezip tozmalarını, tek başına özgürce avlanıp kökler ve bitkiler devşirmelerini, düşlere dalmalarını, sağa sola kulak kabartmalarını yitireceği korkusuyla dolup taşarak, tüm alışkanlıkları, hobileri, gizleri ve meditasyonları üzerine kıskançlıkla titreyerek. Knecht, kendisine hayranlık dolu bir merakla sokulmaya çalışan çekingen delikanlıya asla kucak açmadı, çekingenliğini üzerinden sıyrıp atması için yardım etmedi, yüreklendirmediydi onu; sonunda dışındaki dünya sakınlarının kendisine bir haberci yollayıp aşk ilanında bulunmasını, gönlünü kazanmak isteyen birinin çevresinde dolanıp durmasını, bir kimsenin kendini ona sevgiyle bağlı, ona akraba hissedip gizlere hizmetle görevlendirilmiş saymasını asla bir haz kaynağı, yaptıklarına karşılık bir ücret, bir takdir ve hoş bir ödüllendirilme gibi görmedi. Hayır, başlangıçta rahatını kaçıran tatsız bir durum, hakları ve alışkanlıklarına bir el uzatış, bağımsızlığına, ancak şimdi ne çok sevdiğini anladığı bağımsızlığına karşı girişilmiş bir haydutluk olarak duyumsadı bunu. Dayattı, karşı koydu, aldatmak, kendini gizlemek, izini kaybettirmek, söz konusu kişiyle karşılaşmamaya bakmak ve işin içinden sıyrılmak için çeşitli önlemlere başvurdu. Ama bu konuda da bir zaman ustası Turu'nun yaşadıklarını kendisi de yaşadı, delikanlının gönlünü kazanmak için uzun zaman sessiz sedasız çevresinde dönüp durması karşısında yavaş yavaş yumuşadı kalbi, direnci yavaş yavaş azaldı, yorgun düştü giderek, çözüldü; delikanlının kazandığı toprak parçası büyüdükçe gerçekleşen bir gelişimin sonucu olarak yüzünü delikanlıdan yana

çevirmesini, gönlünü ona açmasını, isteğini onaylayıp sevgi talebini kabullenmesini, bir öğrenciye sahip olmak ve öğrenci yetiştirmek gibi bu yeni ve çokluk pek sıkıcı işe kaçınılamayacak, yazgının omzuna yüklediği ve usun kendisinden beklediği bir görev gözüyle bakmasını öğrendi. Giderek düşlere veda etti çaresiz, sınırsız olanakların, alabildiğine zengin bir geleceğin duygusundan ve hazzından el çekti. Sonu gelmeyecek bir ilerleyişin, tüm bilgeliğe topluca kavuşma çabasının yerini bir öğrenci aldı derken, küçük, kendisine istekler yönelten, yakın bir gerçek aldı, bir zıpçıktı ve bir oyunbozan, ama uzaklaştırılıp geriye çevrilemez biri, gerçek geleceğe götüren tek yol, hepsinden önemli biricik görev, yağmurcunun yaşamının, eylemlerinin, görüşlerinin, düşüncelerinin ve sezgilerinin ölümden esirgenip küçük, yeni bir tomurcukta varlığını sürdüreceği biricik dar yol. Knecht göğüs geçirerek, dişlerini gıcırdatarak, gülümseyerek üstlendi görevi.

Ve görevinin bu önemli, belki en fazla sorumluluk isteyen alanında, geçmişten devralınan bilgilerin başka ellere aktarılması ve ileride yerine geçecek kişilerin yetiştirilmesi işinde de çok çetin ve acı bir yaşantıyla düş kırıklığı yine gelip kendisini bulmuştu. Gözüne girmek için uğraşıp didinen, uzun boylu bekleyişler ve geri çevrilişlerden sonra kendisini çıraklığa kabul ettiren ilk öğrencisi Maro adında bir delikanlıydı ve Knecht'i bundan böyle içinde ukde olarak kalacak bir düş kırıklığına uğrattı. Aşırı derecede saygılı ve komplimancı bir öğrenci Maro, uzun zaman Knecht'in hiç sözünden çıkmayan biri gibi davrandı, ama bazı şeyler eksikti onda, her şeyden önce yeterince cesaret sahibi değildi, özellikle gece ve karanlıktan korkuyor, korkusunu da gizlemeye çalışıyordu. Bunun farkına varan Knecht, öğrencisindeki korkuyu çocukluğun zamanla kaybolacak bir kalıntısı olarak gördü hayli bir süre. Ama korku kaybolmadı. Ayrıca öğrencisinde mesleği ilgilendiren işlere ve olaylara, düşünce ve sezgilere özveriyle, belli bir amaç gütmek-sizin kendini adama yeteneğinden eser yoktu. Akıllıydı öğrencisi, her şeyi çarçabuk kavrayan parlak bir zekâsı vardı, özverisiz öğrenilebilecek şeyleri kolaycacık ve güvenilir bir şekilde öğreniyordu. Ama bencil niyet ve amaçlar besleyip yağmurcu-

luğu bu yüzden öğrenmek istediği giderek anlaşılmıştı. Her şeyden önce takdir edilmek, kendini kanıtlamak ve başkaları üzerinde önemli biriymiş izlenimini uyandırmak istiyordu. Yetenekli, ama misyon sahibi olmayan kişiler gibi büyüklük taslayan biriydi. Alkış peşinde koşuyor, yaşıtları arasında Knecht'ten edindiği ilk bilgiler ve hünelerle böbürlenip duruyordu. Bu da ondaki çocuksulukla ilgiliydi belki ve zamanla düzelecekti. Ama Maro alkış peşinde koşmakla kalmıyor, başkaları üzerinde otorite kurmaya ve üstünlük sağlamaya da çalışıyordu. Bunu fark edince ürküttü Knecht ve yavaş yavaş öğrencisinden soğumaya başladı. Birçok yıldan beri öğrencisi olan delikanlının iki üç kez küçümsenemeyecek kabahatini yakaladı. şeytana uyan Maro kendi başına, ustasının bilgisi ve izni olmaksızın bazen verdiği ilaçlarla hasta bir çocuğu tedaviye girişip karşılığında hediyeler almış, bazen bir kulübedeki fare belasını afsunla defetmeye çalışmıştı. Bütün korkutmalara ve bir daha yapmayacağı konusunda verdiği bütün sözlere karşın yeniden benzer işlere kalkıştığını görünce, delikanlıyı çıraklıktan çıkardı Knecht, durumu kabilenin anasına bildirdi, nankör ve işe yaramaz oğlanı belleğinden silip atmaya çalıştı.

Daha sonra yanına aldığı yeni iki öğrenci, özellikle bunlardan ikincisi olan oğlu Turu, ilk öğrenci Maro'dan duyduğu hoşnutsuzluğu Knecht'e unutturdu. Çıraklarından en küçüğu ve sonuncusu Turu'yu pek seviyor, ileride onun kendisinden çok daha üstün biri olacağına inanıyordu; belli ki büyükbabasının ruhu aydan dönüp oğlunun bedenine girmişti. Knecht bütün bilgisini ve geleceğe inancını oğluna aktarmaktan ve fazla zahmet vermeye başladığında görevini her an kendisine bırakabileceği iki kat oğlu sayılacak birinin yanı başında bulunmasından memnurluk duyuyor, bu da onun ruhunu güçlendiriyordu. Ne var ki, o hayırsız ilk öğrencisi Maro'yu yaşamından ve düşüncelerinden bir türlü çıkarıp atamamıştı: ilk öğrencisi, köyde fazla saygın denemese de pek çok kimsenin el üstünde tuttuğu, sözü dinlenir biri olup çıkmıştı. Evlenmişti, şakacı biri ve bir tür soytarı olarak kendini sevdirmişti, hatta davulcular korosunun başdavulcusuydu şimdi; yağmurcuya gizlice kin ve kıskançlık besliyor, başına bazen küçük, bazen büyük dertler

açıyordu. Dostlukların ve bir arada oturmaların adamı olmayan Knecht yalnızlığı ve özgürlüğü aramıştı hep; asla başkalarının saygı ve sevgisini kazanmaya çalışmamış, bunu yalnızca küçükken ustası Turu karşısında yapmıştı. Ama şimdi birinin kendisine düşmanlık ve hınç beslemesinin ne demek olduğunu hissediyor, yaşamının kimi günleri zehir oluyordu.

Maro öğretmenlerin hiçbir zaman kendilerinden hoşlanmadığı, onların hep canını sıkan çok yetenekli öğrencilerden biriydi, çünkü bu öğrencilerin yetenekleri alttan ve içten doğru gelişen bir büyümenin sonucunda oluşmaz, böyle bir büyüme-ye dayanan organik bir güç değildir; sağlam bir mizacın, sağlıklı bir kanın ve üstün bir karakterin o narin ve soylu damgasını taşımaz, adeta kolaylıkla ele geçirilmiş, tesadüfî, hatta bir yerden yağmalanmış ya da yürütülmüş bir nesne niteliği taşır. Üstün bir karakterden yoksun, ama güçlü bir zekâya ve parlak bir hayal gücüne sahip bir öğrenci de ister istemez öğretmeni güç durumunda bırakır; öğretmen bir yandan geçmişin mirasını, bilgi ve yöntemlerini böyle bir öğrencinin kafasına sokacak ve onun kültürel yaşamda rol sahibi olabilmesini sağlayacaktır, ama öbür yandan asıl ve yüce ödevinin bilim ve sanatları, yetenekten başka şeyden yoksun öğrencilerin saldırısından korumak olduğunu düşünmekten kendini alamayacaktır, çünkü öğretmen öğrenciye hizmet etmeyecek, tersine hem öğretmen, hem öğrenci, her ikisi de kültürün hizmetinde çalışacaktır. Bu yüzden ki öğretmenler göz kamaştırıcı bazı yetenekler karşısında ürküntü duyar, dehşete kapılır; salt yetenek sahibi bir öğrenci eğitim hizmetinin özünde bir bozulmaya yol açar. Parlak yeteneğiyle öne çıkabilen, ama hizmet etme gücünden yoksun bulunan bir öğrencinin ilerlemesine yardım etmek, gerçekte hizmetin sekteye uğratılması anlamını taşır, kültüre bir çeşit ihanetten başka nitelik taşımaz. Bazı ulusların tarihinde öyle dönemler biliyoruz ki, kültürel kurumlardaki geniş çaplı bozulmalar sonucu yetenekten başka şeye sahip olmayan kişiler cemaatlerin, okulların ve akademilerin yönetim kadrolarına adeta akın etmiş, tüm görevlerin başına üstün yetenekli kişiler geçmiş, bu kişilerin hepsi de yalnızca yönetmek isteyip hizmet etmeye yanaşmamıştır. Kültürel bir mesleğin temellerini elleri-

ne geçirmeden bu tür yetenekli kişileri zamanında saptayarak gereken sert tutumla kültürel olmayan mesleklere yöneltmek kuşkusuz çokluk pek güçtür. Knecht de hatalar yapmış, örneğin çırak Maro karşısında fazlasıyla uzun süre sabır göstermişti, şan ve şeref düşkünü sıradan birinin eline bilgeliğin bazı derunî gizlerini vermişti. Ve bu gizlere yazık edilmiş, böyle bir davranışın sonuçları bizzat Knecht için tahmin edemeyeceği kadar ağır olmuştu.

Derken yılların birinde –Knecht’in saçı sakalı artık iyice ağarmıştı– gökyüzüyle yeryüzü arasındaki düzen sinsî cinler tarafından bozulup yerinden oynatıldı. Söz konusu bozulma insanın tüylerini ürperterek olanca büyüklüğüyle kendini açığa vurduğunda güzdü mevsim, herkesin ruhuna baştan aşağı dehşet salarak ve herkesi korkuyla bunaltarak gökyüzünde sergilenip o zamana kadar asla görülmemiş bir oyunla başlamıştı, yağmurcunun her zaman belli bir tören ve bir huşu havası içinde dikkat kesilerek gözlemediği gündönümünden pek az sonraydı. Akşamlardan biriydi, hafif esintili ve serince. Gökyüzü kristal kadar berraktı, çok yükseklerde yalnız bir iki bulutçuk süzülüp duruyor, batmakta olan akşam güneşinin pembe ışığını alışılmışın ötesinde hayli uzun süredir tutmuş koyvermiyordu. Soğuk ve soluk bir boşlukta sürüklenen, gevşecik ve köpük köpük ışık yumaklarından oluşan bulutçuklar. Knecht daha birkaç gün öncesinden beri bir şeyler sezinlemiyor değildi, her yıl gündüzlerin kısalmaya başladığı bu dönemde sezildiğinden daha güçlü ve ilginç bir şeyler, kimi güçlerin gökyüzünde sergilediği etkinlik, yeryüzünde, bitkilerde ve hayvanlarda bir ürüntü, havada bir telaş, tüm doğada bir helecan, bir bekleyiş, bir ürperti, ileride olabilecek kötü bir şeyin sezgisi, bu akşam saatinde uzun süreli çırpınışlarla yanıp tutuşan bulutçuklar ayrıca, onların yeryüzünde esen rüzgârlara uygun düşmeyen kanat çırpışları, yalvarıp yakararak, uzun uzun yas tutarak sönüp gitmeye karşı direten pembe ışığı. Ve bu ışığın soğuması ve sönmesiyle görünür olmaktan çıkmıştı hepsi. Köy sessizdi, kabilenin anasının kulübesinin önünde toplanmış ziyaretçiler ve masal dinleyen çocuklar çoktan dağılıp gitmişti, geride birbirini kovalayan, birbiriyle boğuşan birkaç oğlan kalmıştı yalnız.

Herkes kulübesinin yolunu tutmuş, akşam yemekleri çoktan yenmişti. Köydeki çok kişi yatıp uyumuştur şimdiden, akşam kızılığına bürünmüş bulutları izleyen yağmurcudan başka pek uyanık kimse kalmamıştı. Knecht kulübesinin arkasındaki küçük bahçede bir aşağı bir yukarı gidip geliyor, hava üzerinde düşünüp duruyordu merak ve tedirginlikle. Arada bir, eğrelti-otlarının arasındaki odun kırmakta kullanılan kütüğün üzerine oturup kısa süre dinleniyordu. En son buluttan mum söndükten sonra yeşilimsi parıldamasını sürdüren henüz aydınlık gökyüzünde yıldızlar ansızın daha bir belirgin öne çıktı ve çarçabuk arttı sayıları, parıltıları güçlendi; daha demin iki üç tanesinin olduğu yerde şimdi on yirmisi birden seçiliyordu. İçlerinden ve mensup oldukları kümelerden pek çoğunu tanıyor, biliyordu Yağmurcu Knecht, onları yüzlerce kez görmüştü; önce kaybolup sonra olduğu gibi dönerek gelmelerinde rahatlatıcı bir şey vardı, insanı avutuyordu yıldızlar, yukarılarda uzakta soğuk soğuk duruyor, çevrelerine bir sıcaklık yaymıyorlarsa da güven veriyorlardı; yerlerinden oynatılmaz şekilde sıralanmış, bir düzenin haberciliğini yapıyor, bir kalıcılığın sözverisini içeriyorlardı. Yeryüzündeki yaşama, insanların yaşamına görünürde öylesine yabancı, uzak ve karşı konumda olmalarına, bu yaşamın sıcaklığından, çırpınışlarından, acılarından ve coşku-larından öylesine duygulanmazlıklarına, soylu ve soğuk görkemleri, sonsuz varoluşlarıyla insan yaşamını adeta alaya alan bir üstünlüğü ellerinde bulundurmalarına karşın yine de bizimle ilişki içindeydiler, bize yol gösteriyor, bizi yönetiyorlardı belki. İnsanların ele geçirip bir daha koyvermeyecekleri bir bilginin, bir kültür varlığının, bir güvenin ve usun ölümlü nesneler üzerindeki üstünlüğü de yıldızlara benziyordu, onlar gibi soğuk bir dinginlik içinde parıldıyor, soğuk bir ürpertiyle tesselli ediyordu insanları, ölümsüzlükle ve biraz alayla onlara bakıyordu. Sık sık işte böyle bir duyguya kapılmıştı yağmurcu; ayla, bu büyük, yakın, nemli, gökyüzü denizindeki bu semiz büyümlü balıkla arasındaki gibi sürekli değişimler ve dönüp gelişlerde sınanmış yakın ve heyecan verici bir ilişki yıldızlarla arasında asla yoksa da, yine de onlara karşı derin bir saygı duyuyor, bazı inançlarla kendini onlara bağlı hissediyordu. Uzun

uzun onları seyretmek, onların etkilerine kendini teslim etmek, akıllılığını, sıcaklığını, ürkekliğini onların soğuk ve sessiz bakışlarına sunmak Knecht'e çokluk rahatlatıcı bir banyo gibi, derde derman bir ilaç gibi gelmişti.

Bugün de yıldızlar her zamanki gibi yukarıdan bakıyordu, ancak bugün hayli parlaktılar, gergin ve ince havada bir güzel perdahlanıp cilalanmışlardı adeta. Ama Knecht onları izleyecek huzuru gönlünde bulamıyordu, bilinmeyen mekânlardan kopup gelen bir güç kendisini sarsıp silkiyor, cildinin gözeneklerinde sızılara yol açıyor, gözlerini soğuruyor, etkinliğini sessiz ve sürekli hissettiriyordu; bir akım, uyaran bir sarsıntıydı. Bitişikteki kulübede ocaktaki ateş sıcak ve zayıf bir ışık saçarak, bulanık kırmızı, için için yanıyor, küçük ve sıcacık bir yaşam kulübede bir su gibi akıp duruyordu. Yankılanan bir sesleniş, bir gülüş, bir esneyiş, nefes alıp veren insan kokusu, ciltteki sıcaklık, annelik, çocuk uykusu, bütün bunlar masum yakınlığıyla başlayan geceyi daha da derinleştiriyor, yıldızları adeta akıl ermez uzaklıkların ve yüksekliklerin daha da içerlerine itip uzaklaştırıyordu.

Ve Knecht kulübenin içinde çocuklardan birini yatıştırma-ya çalışan Ada'nın pes bir sesle derinden mırıldandığını tam işitmişti ki, gökyüzünde köydekilerin yıllarca akıllarından çıkmayacak bir kıyamettir koptu. Yıldızlardan örölmüş o sessiz, pırıl pırıl ağın orasında burasında titreşmeler, yanmalar baş gösterdi; sanki ağın başka zaman göze görünmeyen iplikleri alev alev tutuşarak kendilerini açığa vuruyor, birden parlayıp sonra yine çarçabuk sönen kimi yıldızlar atılan taşlar gibi boşlukta çapraz çizgiler çiziyordu, bir tane oradaydı, iki tane şurada, birkaç tane ileride. Daha Knecht'in gözleri gökten düşerek kaybolan bir yıldızdan ayrılmaya, gördüğü manzarayla taş kesilen kalbi yeniden çarpmaya kalmamış, yukarıdan düşen ya da fırlatılıp atılan onlarca, yüzlerce yıldız bir arada hafiften kavisli çizgiler çizerek geçip gitmeye başlamıştı gökyüzünde. Sanki devcileyin, suskun bir fırtınanın önüne katılmış gibi sayısız kümeler halinde suskun gecenin içinden taşınmaktaydılar; sanki evrensel bir sonbahar tüm yıldızları solmuş yapraklar gibi gökyüzü ağacından koparmış, bir hiçlikten içeri sessiz-

ce sürüp götürüyordu. Solmuş yapraklar gibi, havada uçuşan kar yumakları gibi binlerce ve binlercesi tüyler ürpertici bir sessizlik içinde uçup gelerek aşağılara iniyor, güneydoğudaki ormanlık dağların ardında, şimdiye kadar hiç kimsenin bir yıldızın battığını görmediği yerde kayboluyor, dipsiz bir kuyudan içeri dalıp gidiyordu.

Kalbi taş kesmiş, başı ensesine yıkılmış Knecht pır pır eden gözlerle oracıkta dikiliyordu, dehşete kapılmış, ama doyumsuz bakışlarla değişip çığrından çıkmış gökyüzüne bakarak, gözlerine inanamayarak, ama yine de korkunç bir şeylerin gerçekleştiğinden kesinlikle emin. Geceki bu manzaraya tanık olan herkes gibi o da çok iyi bilinen yıldızların yerlerinden oynadığı, sağa sola saçılarak aşağılara yuvarlandığı inancındaydı, çok geçmeden gökkubbenin yıldızlardan boşalıp kararmasını bekliyordu, daha önce yer yarılarak kendisini yiyip yutmazsa kuşkusuz. Ne var ki bir süre sonra başkalarının görüp anlayamadığı bir şeyi görüp anladı Knecht, aşına yıldızlar gökyüzünün orasında burasında, kısaca dört bir yanında varlıklarını sürdürmekteydi, etrafa saçılan yıldızlar korkunç oyunlarını o eski ve aşına yıldızlar içinde değil, yeryüzüyle gökyüzü arasındaki boşlukta gerçekleştiriyordu; bu düşen ya da bir yerlerden atılan, bir görünüp sonra yine kaybolan ışıklar o eski, gerçek yıldızlardan biraz değişik bir ateşle yanıyordu. Bu, Knecht'i avuttu biraz, kendisini toparlamasına yardım etti. Ama etrafa saçılarak havayı dolduran yeni yıldızlar kendi bildiklerinden başka, geçici yıldızlar da olsa, dehşet verici, kötü, felaket ve düzensizlik taşan bir manzaraydı bu, Knecht'in kurumuş boğazından derin derin iç çekişler kopup geldi. Yere indirdi gözlerini, sağa sola kulak kabartıp bu hayalet oyununu kendisinden başkalarının da görüp görmediğini anlamak istedi. Çok geçmeden başka kulübelere gelen inilti, çılgınlıklar ve korkuyla bağrışmalar işitti; demek başkaları da görmüştü oyunu ve görenler durumu bağırarak daha başkalarına bildiriyor, henüz hiçbir şeyden haberi olmayanlara ve uyuyanlara tehlikeyi haber veriyorlardı, korku ve panik bir solukta bütün köyü sarmış olmalıydı. Derin derin göğüs geçirerek durumu sineye çekti Knecht. Her şeyden önce onu ilgilendiriyordu; bu felaket onu,

yağmurcuyu ilgilendiriyor, bir bakıma gökyüzündeki ve havadaki düzenden sorumlu kendisini ilgilendiriyordu. Şimdiye kadar büyük felaketleri her zaman önceden görmüş ya da sezmişti; taşkınları, doluları, büyük fırtınaları sezmiş, her defasında anneleri ve köyün yaşlılarını uyarıp felakete karşı hazırlıklı olmalarını sağlamış, felaketin çok büyük boyutlara ulaşmasını önlemiş, kendisini, bilgisini, cesaretini ve yukarıdaki güçlere karşı güvenini köyle köyü saran umutsuzluk havasının arasına getirip koymuştu. Ama neden bu kez felaketi önceden sezememiş ve gerekli önlemleri alamamıştı? Neden felaket öncesinde içindeki belirsiz uyarıcı sezgiden kimseye söz etmemişti?

Kulübenin kapısındaki hasırı aralayıp usulcacık seslendi karısına. Karısı, çocuklardan en küçüğü kucığında, eşikte göründü. Knecht çocuğu karısının kucğından alıp otların üzerine yatırdı, bir parmağını dudaklarına bastırıp susmasını istedi karısından, onu kulübeden çıkardı, çok geçmeden karısının sabırlı ve sessiz yüzünün korku ve dehşetle nasıl tanınmayacak bir hal aldığını gördü.

“Çocuklar uyusun, bu manzarayı görmesinler, anladın mı?” diye fısıldadı heyecanlı bir tonla. “Hiçbirini kulübeden koyverme dışarı, Turu’yu da. Sonra, sen de kal içeride.”

Knecht duraksadı, nereye kadar konuşacağını, düşüncelerinden ne kadarını karısına açmasının uygun olacağını bilemedi. Metanetle ekledi ardından: “Ne sana, ne çocuklara hiçbir şey olmayacak.”

Ada hemen inandı Knecht’in söylediklerine, ama yine de yüzü ve ruhu uğradığı dehşetin etkisinden kendisini kurtaramamıştı.

Knecht’in yanı başında gözlerini kaldırıp gökyüzüne dike rek, “Nedir bu olanlar?” diye sordu. “Çok kötü bir şey mi?”

“Kötü,” diye cevapladı Knecht usulcacık, “sanırım çok kötü. Ama seni ve çocukları ilgilendirecek bir şey yok. Kulübeden çıkmayın dışarı, kapıdaki hasırı iyice kapa. Ben köylülerin yanına gidip onlarla konuşacağım. Haydi sen gir içeri, Ada.”

Knecht karısını kulübeden içeri sokarak hasır kapıyı titizlikle kapadı, kısa bir süre daha yüzünü o sürekli yıldız yağmuru na döndürüp oracıkta dikildi; ardından başını sarkıtıp bir

kez daha, yüreği kasvetle dolu, göğüs geçirdi ve hemen gecenin içinden yürüyüp kabilenin anasının kulübesine yöneldi.

Kulübenin önünde köyün neredeyse yarısı toplanmış, kısık sesli bir velvele içinde, dehşet ve umutsuzluktan oluşup korkunun felce uğrattığı yarı bastırılmış bir sarhoşluk içinde bekleyiyordu. Öyle kadınlar ve erkekler vardı ki, paniğe kapılmış, yakın bir kıyamet duygusuna bir öfke ve haz karışımıyla kendilerini bırakmışlardı; cezbeye kapılmış kimseler gibi hiç kımıldamadan dikiliyor ya da söz geçiremedikleri elleri ve kollarını çabuk çabuk oynatıp duruyorlardı. Ağzından köpükler saçılan bir kadın çaresizlik taştan müstehcen bir dans tutturmuştu, bu arada uzun saçlarını tutam tutam yolup atıyordu başından. Knecht felaketin şimdiden ortalığı kasıp kavurmaya başladığını gördü, köydekilerin neredeyse hepsi kendini bir esrikliğe kaptırmıştı; düşen yıldızlar kendilerini büyülemiş, akıllarını başlarından almıştı. Belki cinnetten, gazaptan ve kendi kendini yok etme isteğinden oluşacak bir cümbüş, bir âlem patlak verecekti pek yakında, vakit geçirmeye gelmezdi, hemen yürekli ve akli başında birkaç kişinin toplanıp morallerinin güçlendirilmesi gerekiyordu. O çok yaşlı köy anası sakindi; her şeyin sonunun geldiğine inanıyor, ama buna karşı koyayım demiyor, o sağlam, katı ve acı buruşukluğu içinde neredeyse alaylı yüz ifadesiyle yazgının karşısına çıkıyordu. Bir yolunu bulup köy anasının kendisini dinlemesini sağladı Knecht, her zaman var olagelmiş eski yıldızların yerlerinde durduğunu kendisine göstermeye çalıştı. Ama anlatılmak isteneni köy anasının kafası almadı bir türlü, belki gözlerinde yıldızları görecektir güç kalmamıştı, belki de yıldızlara ilişkin tasarımı ve onlarla ilişkisi yağmurcununkinden büsbütün değişti, bu yüzden birbirlerini anlayamadılar. Köy anası başını salladı ve o cesur sırtışını sürdürdü. Bunun üzerine Knecht yalvarıp yakarmaya başladı; korku esrikliği içindeki köylüleri kendi hallerine bırakmamasını, onların kendilerini cinlerin eline teslim etmesine göz yummamasını isteyince, köy anası hemen razı geldi. Köy anasıyla yağmurcunun çevresine, korkuya kapılmalarına karşın yine de akılları başlarında kalmış bir grup insan toplandı; köy anasıyla yağmurcunun dediklerini yapmaya hazırıldılar.

Knecht, köy anasının örnek olarak, akıl ve mantık yolunu göstererek, konuşarak, açıklamalarda bulunarak ve morallerini güçlendirerek köydekilerin paniğe kapılmasının önüne geçeceğini sanmıştı. Ama köy anasıyla arasında geçen kısa konuşma sonunda bunun için vaktin geçmiş olduğunu anladı. Öyle ummuştu ki, yaşantısına köydekileri ortak edebilecek, yaşantısını armağan edip kendilerine aktarabilecekti. Ve yine ummuştu ki, cesaret verici sözleri karşısında köydekiler her şeyden önce yıldızların ya da yıldızlardan hepsinin yukardan düşmeyerek o kozmik fırtına tarafından sürüklenip götürülmediğini anlayacak, çaresizlik içindeki dehşet ve şaşkınlıklarından kurtulup etkin olarak gözlemlerde bulunacak ve sarsıntıya karşı durabileceklerdi. Ama hemen görmüştü ki, köyde bu yolda yönlendirilebilecek pek az kimse vardı; beri yandan bunlar kurtarılmak istenirken bu kez ötekiler büsbütün cinnette alacaktı soluğu. Hayır, çokluk olduğu gibi şimdi de akıl ve mantık yolu izlenerek, zekice sözler konuşarak bir şey elde edilecek gibi değildi. Neyse ki bunun için başka çareler vardı. Mantıkla içlerdeki ölüm korkusu silinip atılamıyor muydu, o zaman önüne düşölüp bu korku organize edilir, bir biçim ve yüzle donatılır, çıldırmış kişilerin umutsuz karmaşası sağlam bir birlik ve bütünlüğe, denetimden çıkmış azgın sesler bir araya getirilip bir koroğa dönüştürülebilirdi. Hiç durmayıp işe koyuldu Knecht, başvurduğu çare hemen de sonuç verdi. Orada birikmiş halkın karşısına geçen Knecht herkesin çok iyi bildiği duaları okumaya koyuldu; normalde bir köy anasının ölümünde tutulan yas, salgın hastalık ve taşkın gibi olaylarda düzenlenen sungu ve kefaret ayinleri bu dualarla başlıyordu. Knecht sözcükleri belli bir ritimle bağırıyor, bir yandan da ellerini çırparak bu ritmi destekliyor, yine aynı ritimle bağırarak ve ellerini çırparak neredeyse yere kadar eğilip doğruluyor, ardından yeniden eğiliyor, yeniden doğruluyordu. Şimdiden köylülerden on kişi, yirmi kişi Knecht'le aynı hareketleri yapmaya başlamıştı. Yaşlı köy anası oracıkta dikilmiş, belli bir ritim içinde mırıldanıp duruyor, hafif eğilmelerle oradakilere yapacakları ritüel devinimleri kısaca önceden haber veriyordu. Bu arada başka kulübelere kalkıp gelenler hiç duraksamadan kendilerini seremoninin ri-

tim ve havasına uyduruyor, tamamen cezbeyle kapılmış birkaç kişi sonunda bitkin düşerek yere yığılıp kalıyor ya da koronun mırıltısına ve tapınma eylemini oluşturan eğilip kalkmaların ritmine yenik düşerek seremoniye katılıyordu. Sonunda başarılmıştı. Umutsuzluğa kapılmış kaçık insanlar sürüsü gitmiş, yerini özverili ve kefarete istekli, huşu içinde bir topluluk almıştı. Ölüm korkusunu ve dehşeti kendi yüreğinde hapsedmeyecek ya da tek başına haykırışlarla açığa vurmayarak, pek çok kişiden oluşan düzenli bir koro içinde belli bir ritim gözetip yakarış seremonisiyle bütünleşmek herkesi rahatlatmıştı. Böyle bir tapınmada pek çok gizli güç etkin durumdadır, böyle bir seremoninin sağlayacağı en büyük avuntu topluluk duygusunu bir kat daha pekiştiren tekdüzelik, en şaşmaz ilacı da ölçü ve düzen, ritim ve müziktir.

Gece göğü bir ordu gibi düşen yıldızlarla ve bir sessizlik içinde yukarıdan dökülüp iki saat kadar daha kocaman, kırmızımsı, ateşten damlalarını akıtan çağlayanla kaplanmış dururken, köydeki dehşet bir teslimiyet ve tevekkül havasına, bir yakarış ve kefaret duygusuna dönüştü; insanların korku ve güçsüzlüğü, çığrından çıkmış göklerin karşısında dirlik düzen olarak ve kültürel bir ahenk olarak yer aldı. Yıldız yağmuru yorgun düşmeye ve öncekinden daha ince damlalar halinde aşağılara dökülmeye kalmadan mucize gerçekleşmiş, esenliğe kavuşturucu bir gücü çevreye yaymaya başlamıştı. Gökyüzü yavaş yavaş yatışır ve şifaya kavuşur gibi olduğunda, ölesiye yorgun düşmüş tövbekârların içini tapınma seremonileriyle yukarıdaki güçleri yatıştırdıkları ve gökyüzünü yeniden düzene soktukları duygusu kaplamış, bu duygu onları ferahlatmıştı.

Yaşanan korkulu gece silinmedi belleklerden, bütün güz ve kış boyu söyleşilere konu edildi, ama bu çok geçmeden eskisi gibi fısıltılı yakarışlarla değil, günlük konuşma havası içinde ve geçmişte yiğitçe üstesinden gelinmiş bir felakete, başarıyla savılmış bir tehlikeye dönüp bakıldığı zaman hissedilen bir haz duygusuyla yapılmaya başlandı. Ayrıntılar anımsanıp tadı çıkarılıyordu; herkes işitilmedik olay karşısında kendine göre apışıp kalmıştı, herkes olayı ilk kez kendisinin fark ettiğini ileri sürmekteydi; olay sırasında çok korkmuş bazı kişilerle eğlen-

meye kalkanlar vardı. Köyde belli bir heyecan daha uzun bir zaman sürdürdü varlığını, bir şeyler yaşanmıştı, büyük bir olay gerçekleşmiş, bir şeyler olmuştu!

Bu havanın ve yaşanan büyük olayın yavaş yavaş tavsayarak unutulup gitmesi diye bir şey Knecht için söz konusu değildi. Knecht için korkunç yaşantı unutamayacağı bir uyarı olarak, bundan böyle hep varlığını hissettirecek bir diken olarak kaldı. Geçip gitmesiyle, dinî alaylar, dualar ve kefaret seremonileri sonucu yatıştırılmasıyla olay kendisi için asla kapanmış ve uzaklaştırılmış değildi. Hatta aradan ne çok zaman geçerse önemi o kadar artıyordu; çünkü Knecht anlamla dolduruyordu olayı, üzerinde boyuna düşünüyor, onu yorumlamaya çalışıyordu. Bir kez olayın kendisi, bu mucizevî doğa oyunu pek çok perspektifi içeren sonsuz büyüklükte çetin bir sorundu, böyle bir olayı görüp yaşayan biri ömür boyu üzerinde kafa yorabilirdi kuşkusuz. Köyde bir tek kişi daha vardı ki, yıldız yağmurunu kendisinininkine benzer önkoşullardan yola koyularak ve benzer bir perspektiften izleyebilirdi, o da kendi oğlu ve öğrencisi Turu'ydu, yalnız bu tek tanığın doğrulamaları ya da düzeltimleri değer taşıyabilirdi kendisi için. Ne var ki, Knecht kulübede uyuyan oğlunu uyandırmak istememişti. Niçin böyle yaptığı, niçin bu iştirilmedik olayda ciddiye alınabilecek biricik tanık ve gözlemciden kendini yoksun bıraktığı üzerinde düşündükçe, böyle yapmakla yerinde davrandığına ve içindeki bilgece bir sezginin sesine kulak verdiğiğe daha çok inanıyordu. Söz konusu manzarayla karşılaşmaktan aile bireylerini esirgemeyi düşünmüştü, çırağı ve meslektaşı oğlunu da ayrıca, hatta herkesten çok onu, çünkü kimseyi oğlu kadar sevdiği yoktu. Bu yüzden yıldız yağmurunu kendisinden gizleyip ona göstermek istememişti; çünkü uykunun, özellikle gençlerin uykusunun koruyucu ruhlarına inanıyordu. Ayrıca, belleği kendisini yanıltmıyorsa, gökyüzündeki işaretler kendini açığa vurur vurmaz, bunların herkes için o an söz konusu olacak hayatî bir tehlikeden çok, gelecekte baş gösterecek bir felaketin habercisi olduğunu düşünmüştü; öyle bir felaket ki, herkesten çok kendisiyle ilgiliydi, kendisini, yağmurucuyu hedef alıyordu. Görevi dolayısıyla bağlantı içinde bulunduğu gökküresinden bir şey

yola çıkmış geliyordu, bir tehlike, bir tehdit; ve hangi kılıkta kendini açığa vurursa vursun, öncelikle ve kesinlikle kendisini gözüne kestirmişti. Uyanıklıkla ve kararlılıkla tehlikenin karşısına çıkmak, ona ruhsal bakımdan hazırlanmak, onu alıp benimsemek, ama kendisini küçük düşürmesine ve rezil etmesine izin vermemek, o büyük işareten çıkardığı uyarı ve sonuç buydu işte. Bu yola çıkmış gelen yazgı olgun ve cesur bir insanı gerektirecekti; dolayısıyla oğlunu da işin içine karıştırmayı, onu da felakete ortak ya da tanık etmeyi doğru görmemişti, çünkü Turu'yla ilgili düşünceleri ne kadar olumlu olursa olsun, genç ve deneyimsiz bir insanın bu felaketle baş edebileceği kesin değildi.

Knecht'in oğlu Turu uyuyup da o büyük gösteriyi kaçırdığına kuşkusuz hiç sevinmemişti. İster öyle, ister böyle yorumlansın, büyük bir olayın gerçekleştiği kesindi, belki ilerideki bütün hayatında böyle bir olayla karşılaşmayacaktı; önemli bir olayı yaşayamamış, evrensel bir mucizeye tanık olamamıştı. Bu yüzden uzun süre surat astı babasına. Ama sonradan iş tatlıya bağlandı; çünkü yaşlı babası, Turu'ya eskisinden daha çok sevecenlik ve ilgiyle davranıyor, görev kapsamına giren tüm çalışmalara katılmasını sağlıyor, ileride baş gösterecek olayların önsezisiyle Turu'yu zamanı geldiğinde kendi yerini alabilecek gibi tüm gizlere aşina kusursuz biri olarak yetiştirmeye açıkça daha çok çaba harcıyordu. Her ne kadar yıldız yağmuru üzerinde oğluyla seyrek konuşuyorsa da, onu gizlerine, pratikteki uygulamalarına, bilgilerine ve araştırmalarına giderek daha çok ortak etmekte sakınca görmüyor, çıktığı yürüyüşlerde, yaptığı denemelerde, doğaya yönelik araştırmalarında Turu'nun kendisine eşlik etmesine de izin veriyordu, ki bu o zamana kadar kimseye tanımadığı bir ayrıcalıktı.

Kış geldi derken, günler geçip gidiyordu; nemli, daha çok yumuşak bir kıştı. Yıldızlar eskisi gibi gökyüzünden aşağı yuvarlanmıyor, büyük ve alışılmamış olaylarla karşılaşılmıyordu; köy sakinleri yatışmıştı, avcılar harıl harıl av peşinde koşuyor, dört bir yanda kulübelerin üstündeki direklerle asılmış av hayvanlarının soğukta kaskatı kesilmiş demet demet postları rüzgârlı havada takırdayıp duruyor, düzlenmiş kalaslara yüklenen

odunlar kar üzerinden kaydırılarak köye taşınıyordu. Kısa süren donlu havalar sırasında ölen yaşlı bir kadın hemen gömülemedi, toprak biraz çözülene kadar kadının donmuş cesedi çaresiz birkaç gün kulübenin yanı başında bekletildi.

Ancak bahar geldiğinde yağmurcunun içindeki kötü önsezilerin nedensiz olmadığı anlaşıldı. Açıkça berbat, ayın ihanetine uğranmış, neşesiz bir bahar yaşanıyordu, sönük ve ölü bir bahar. Ayın doğması gecikiyor hep, ekin ekme gününü belirlemek için gereken işaretler bir türlü bir araya gelmiyor, kırdan bayırdan fazla çiçeğe rastlanmıyor, henüz patlamadan canları çekilmiş tomurcuklar dallardan sarkıyordu. Her ne kadar belli etmiyorsa da Knecht'in içi kan ağlıyor, onun nasıl kahrından kendini yiyip bitirdiği yalnızca Ada'nın, özellikle Turu'nun gözünden kaçmıyordu. Belayı savmak için alışılmış seremonilere başvurmakla yetinmeyen Knecht kişisel özverilerde de bulunuyor, cinler için güzel kokulu, şehvet duygularını kamçılayan lalapalar ve içitler hazırlıyor, sakalından teller keserek ayın gökte ilk görüldüğü gece reçineyle ve nemli ağaç kabuğuyla karıştırıp yakıyor, dumanlar kalın bir sütun halinde havaya yükseliyordu. Bütün köyün katılacağı seremonilere, sungu ayinlerine, yakarış törenlerine, davul korolarına başvurmaktan kaçınıyor, bu hain baharın lanetli havasıyla uğraşmaya elden geldiğince başkalarını karıştırmamaya bakıyordu. Ne var ki, ekin ekmenin normal tarihinin hayli aşılması üzerine ister istemez köy anasına gidip durum konusunda bilgi vermek zorunda kaldı; ne hikmetse burada da aksilik ve terslik yakasını bırakmadı. Kendisine karşı dostluk duyguları besleyip bir anne gibi yakınlık gösteren yaşlı kadın, Knecht'le konuşup görüşecek durumda değildi; kendini iyi hissetmiyor, yatakta yatıyordu, bütün görevlerini ve yapılacak bütün işleri kız kardeşine havale etmişti, kız kardeşinin de yağmurcuyla arası pek iyi değildi, ablasındaki o sağlam ve dürüst karakterden yoksundu, eğlenip oyalanmalara eğilimli biriydi daha çok, bu özelliği de davulcu ve soytarı Maro'nun kendisine yanaşmasına yol açmıştı. Maro köy anasının kız kardeşine zevkli saatler yaşatıp ona yaltaklanmasını güzel beceren biriydi ve Knecht'in de düşmanıydı. Köy anasının kız kardeşi tek bir sözle olsun dediklerine karşı çık-

madıysa da, Knecht onun kendisine karşı beslediği soğukluğu ve antipatiyi daha ilk görüşmede sezmişti. Yaptığı açıklamaları, ekin ekmede, ayrıca sungu törenlerine ve dinî alaylara başvurmada henüz acele edilmemesi konusundaki önerileri onaylanıp kabul edildi, ama kız kardeş kendisinden aşağı biri gibi ona soğuk davranmıştı. Knecht'in kabilenin hasta anasını görme ya da onun için ilaç hazırlamasına izin verilmesi isteği geri çevrilmişti. Üzülerek, daha bir yoksullaşmış, görüşmeden damağında hoş olmayan bir tatla dönüp geldi Knecht, ekinlerin ekilmesine elverişli bir hava yaratmak için on beş gün gibi bir süre kendi usulünce çalışıp didindi. Ama şimdiye kadar kendi ruhundaki hava akımlarıyla çokluk aynı doğrultuda seyretmiş dışarıdaki hava, bu kez alay ve düşmanlık karışımı bir inatla diretiyordu. Ne büyü kâr ediyordu buna karşı, ne de sungular. Yağmurcu için köy anasının kız kardeşine bir kez daha gitmekten başka çare kalmamıştı. Bu defaki gidişinin amacı, sabırlı davranılıp kendisine bir kez daha zaman tanınmasını rica etmektir. Kız kardeşin daha önce soytarı Maro'yla kendisi ve görevi üzerinde konuşmuş olması gerektiğini fark etti hemen, çünkü ekim gününün belirlenmesinin ya da köy sakinlerinin katılımıyla yağmur duasına çıkılmasının zorunluluğu üzerinde konuşulurken adeta her şeyi bilen biri gibi davranıyordu; bu arada öyle deyimler kullanıyordu ki, bunları yalnızca Maro'dan, yağmurcunun bir zamanki çırağından öğrenmiş olabilirdi. Knecht üç günlük bir mühlet daha rica etti köy anasının kız kardeşinden, burçların durumunu yeniden açıkladı, bu kez daha elverişliydi burçlar, ayın üçüncü çeyreğinin birinci gününü ekin ekme zamanı olarak saptadı. Köy anasının kız kardeşi itiraz etmedi, buna ilişkin seremoni sözlerini mırıldandı sadece. Alınan karar köylülere duyuruldu, herkes ekin şenliği için hazırlandı. Ama bir süre için işler yoluna girmiş görünürken, cinler yeniden kötülüğü ele aldı. Özlemle beklenip gerekli hazırlıkların yapıldığı ekin şenliğinin tam da arifesinde yaşlı köy anası birden öldü, şenlik de ister istemez ileri bir tarihe ertelendi, köy halkına şenlik yerine cenaze töreninin yapılacağı duyurulup bu işin hazırlıkları görülmeye başlandı. Birinci sınıf bir tören düzenlendi; cenaze alayında yeni köy anası, onun kız

kardeşleri ve kızlarının ardından yağmurcu yürüyordu, büyük hareket dualarında giydiği cüppe vardı sırtında, başında da tilki derisinden yüksek ve sivri bir şapka; kendisine oğlu Turu eşlik ediyor, sert tahtadan iki sesli bir kaynana zırlıtısını çalıp duruyordu. Gerek köyün ölmüş anasına, gerek yeni anasına büyük bir saygı gösterisinde bulunuldu. Kendi yönettiği davulcu korosuyla Maro hayli öne çıktı, takdir ve alkış topladı. Köy halkı gözyaşı döktü, bir şenlik havası içinde yaşadı töreni, ağlayıp sızlamaların, davul müziğinin ve sunguların zevkini çıkardı; herkes için güzel bir gündü doğrusu, ama ekinlerin ekilmesi yine ertelenmişti. Knecht vakur ve serinkanlı oracıkta dikiliyor, ama içi kan ağlıyordu; köyün eski anasıyla yaşamının tüm iyi günlerini de gömer gibiydi adeta.

Aradan çok geçmedi, köyün yeni anasının isteği üzerine yine alabildiğine göz kamaştırıcı bir ekin ekme töreni düzenlendi. Alay görkemle tarlaları dolaştı; köy anası ilk bir avuç tohumu görkemle köyün ortak tarlasına serpti; sağında ve solunda bir kız kardeşi yürüyordu; her biri elinde tohum dolu bir torba taşıyor, köy anası da elini sokup sokup torbaların içinden tohum alıyordu. Sonunda bu işin tamamlanması üzerine Knecht biraz rahat bir nefes aldı.

Ama böyle merasimle ekilen tohumlar ne güldürdü köylülerin yüzünü ne de yeşerip ürün verdi; acımasız bir yıldız doğrusu. Kışa ve donlu havalara gerisingeri bir dönüşle başlayan bahar ve yaz havası akla gelen tüm kötülük ve düşmanlıkları ortaya serip dökmüştü. Nihayet yaz günlerinde boy atamamış cılız ekinler tarlalarda yer yer görülmeye başlamıştı ki, o zamana kadar hiç bilinmeyen bir kuraklık gelip hepsinin üzerine tüy dikti. Haftalarca güneş, ateşten beyazımsı bir duman içinde ortalığı yakıp kavurdu, küçük akarsuların suyu çekildi, köyün göletinden yalnızca pis bir bataklık kaldı geriye, yusufçuklar ve sayısız sivrisinek larvaları için bir cennet oluşturdu, kurumuş toprakta derin çatlaklar meydana geldi, ekinlerin nasıl hastalanıp kavrulduğu gözden kaçacak gibi değildi. Zaman zaman hava bulutlanıyor, ama ne rüzgâr, ne fırtına yağmur getiriyordu; bir damla bir şey serpiştirmeye görsün, günlerce gündoğusundan bir rüzgâr esip her şeyi kurutuyordu. Ulu ağaçlara

sık sık şimşek düşüyor, neredeyse kurumuş dorukları bir anda tutuşup alev alarak yanmaya başlıyordu.

“Turu,” dedi Knecht günün birinde oğluna, “işin sonunu ben iyi görmüyorum, bütün cinler bize karşı. Bir kez yıldız yağmuruyla başladı felaket. Bana kalırsa bu gidiş hayatıma mal olacak. Unutma: Baktın ki ben kurban edildim, hemen yerime geçer, görevimi üstlenirsin; kabileden yapmasını isteyeceğin ilk şey, bedenimin yakılarak küllerinin tarlalara serpilmesi olsun. Büyük bir kıtlık yaşanacak bu kış, ama sonra felaketin önü alınmış olacak. Dikkat et, köyün ortak ekimlik tohumuna kimse el sürmesin, buna kalkışanlar ölümle cezalandırılsın. Gelecek yıl durum daha çok düzelecek ve herkes senin için ‘İyi ki başımızda bu yeni, genç yağmurcu var’ diyecek.”

Köyde umutsuzluk kol geziyordu. Maro köylüleri kışkırtıyor, dört bir yandan Yağmurcu Knecht’e tehditler ve lanetler yağdırılıyordu. Ada hastalanmıştı; kusuyor, ateşler içinde titriyordu. Dinî alaylar düzenlenerek, sungular sunularak, uzun süreli davul korolarına başvurularak iş bir türlü yoluna sokulamıyordu artık. Bütün ayinleri Knecht yönetiyordu, göreviydi bu onun; ama herkes dağılıp gidince yine tek başına kalıyordu, herkes kaçıyordu kendisinden. Yapılması gerekenin ne olduğunu biliyordu Knecht. Ayrıca, Maro’nun köy anasından kendisinin kurban edilmesini çoktan istediğinden de haberi vardı. Onurunu gözetip oğlunu düşünerek en son adımı attı derken: Turu’ya o görkemli cüppeyi giydirip köy anasına götürdü, yerini alacak kişi olarak salık verdi oğlunu, kendisini de kurban diye sundu. Köy anası kısa bir süre ilgiyle Knecht’i süzdü, sonra başını sallayarak peki dedi.

Hemen aynı gün düzenlendi kurban töreni. Köy halkının tamamı törene katılacaktı; ne var ki, pek çok kişi dizanteriden hasta yatmaktaydı. Ada da ağır hastaydı, başında tilki derisinden yüksek şapkası, sırtında cüppesiyle Turu da az kalsın sıcak çarpmasından ölüp gidiyordu. Köyün bütün ileri gelenleri, köydeki bütün saygın kişiler ve yüksek mevki sahipleri, hasta olanları dışında, törene katılmıştı; ayrıca iki kız kardeşiyle köy anası, köydeki en yaşlı kişiler, davulcu korosunun yöneticisi Maro da törene katılanlar arasındaydı. En arkada da kalabalık

halinde sıradan köylüler gelmekteydi. Yaşlı yağmurcuya hakaret eden kimse çıkmıyor, her şey pek suskun ve bunaltıcı bir hava içinde gerçekleşiyordu. Ormandan içeri yöneldi alay, büyücek ve yuvarlak bir açık alana gelindi; Knecht'in kendisi burasını kurban edileceği yer olarak belirlemişti. Erkeklerin pek çoğu yakılacak ateş için odun kesmek üzere taş baltalarını yanlarına almıştı. Yağmurcu açık alanın ortasına dikilip çevresinde küçük bir daire oluşturuldu, onun gerisinde de daha büyük bir daire; bu ikinci dairede halk topluluğu yer alıyordu. Herkesin kararsızlık ve sessizlik içinde şaşkın şaşkın dikildiğini gören yağmurcu bizzat söze başlayarak, "Size yağmurculuk yaptım," dedi. "Pek çok yıl görevimi elden geldiğince iyi yürütmeye çalıştım. Artık kötü ruhlar istemiyor beni, neye el atsam elimde kalıyor. Bu yüzden kurban edilmemi uygun gördüm. Bu, kötü ruhların öfkesini yatıştıracaktır. Oğlum Turu sizin yeni yağmurcunuz olacak. Haydi, kurban edin şimdi beni, ben öldükten sonra da oğlum ne derse hiç şaşmadan yapın hemen. Kim kurban edecek beni bakayım? Ben davulcu Maro'yu salık veriyorum, bu iş için ondan uygunu yoktur."

Knecht sustu, kimse kımıldamıyordu yerinden. Tilki derisinden, ağır şapkasının altında koyu kırmızı cüppesiyle Turu, acıyla dolu bakışlarını halka yapmış orada dikilenler üzerinde gezdirdi, bu sırada alayla büzüldü babasının ağzı. Sonunda köy anası hırsla ayağını yere vurdu, el edip Maro'yu yanına çağırdı ve haykırdı yüzüne karşı: "Durma, git haydi! Al baltanı, bitir şu işi!" Maro, elinde baltası, bir zamanki ustasının önüne gelip dikildi, ona karşı her zamankinden çok hınç duyuyordu, bu suskun yaşlı ağızdaki alay ifadesi fena halde onuruna dokunmuştu. Baltayı kaldırıp başının üzerinde şöyle bir dolaştırdı, sonra hedefe nişan almış durumda boşlukta tutarak kurbanının yüzüne baktı, gözlerini kapamasını bekledi. Ama bunu yapmadı Knecht, hep açık tuttuğu gözlerini Maro'ya dikti, neredeyse boş bakışlarla baktı; bakışlarında bir ifade varsa, acı-makla alay arası bir şeydi bu.

Birden öfkeyle baltayı elinden attı Maro. "Yapamayacağım," diye mırıldandı ve kendi bulunduğu dairedaki saygıdeğer kişilerin arasından geçip gerilerdeki kalabalığa karışarak

gözden kayboldu. Birkaç kişi hafifçe güldü. Köy anasının yüzü hiddetinden sapsarı kesilmişti, bu korkak ve işe yaramaz Marro'ya kendini beğenmiş yağmurcudan daha az içerlememişti. Köyün en yaşlılarından birine, baltasına yaslanmış oracıkta dikilen ve bütün bu tatsız sahneyi adeta utançla izleyen saygıdeğer, sessiz bir adama işaret etti. Adam öne çıktı, kurbanına kısaca ve nazıkçe başını salladı; ikisi çocukluktan beri tanışıyor-du. Bunun üzerine Knecht uslu uslu gözlerini yumdu, sımsıkı kapadı gözlerini, başını da biraz öne eğdi. Yaşlı adam da baltayı indirdi, Knecht yığılıp kaldı yere. Turu, yeni yağmurcu, ağzını açıp bir şey söyleyemedi, yalnızca el kol işaretleriyle yapılacak işleri oradakilere açıkladı; çok geçmeden odunlar üst üste yığılıp Knecht'in cesedi üzerine yatırıldı. Kutsanmış iki değnekle yığını ateşlemek de Turu'nun ilk resmî görevi oldu.

Günah Çıkarıcı

Yaşı hayli ilerlemiş olmasına karşın Ermiş Hilarion'un henüz hayatta olduğu bir sıra Gaza kentinde Josephus Famulus adında biri yaşıyordu; otuz yaşına kadar, hatta belki daha uzun bir süre dünyevî bir hayat sürdü Josephus, putatapanların kitaplarını okudu, derken peşinden koştuğu bir kadın sayesinde tanrısal öğretinin ve Hıristiyan dininin erdemleriyle tanışıp kendisini kutsanmış suyla vaftiz ettirdi, tövbe istîğfardan sonra yıllardır yaşadığı kentteki Presbiteryenlerin dizi dibinde oturdu, özellikle çöldeki keşişlerin yaşamına ilişkin pek sevilen söylen-celeri içi merakla dolup taşarak kulak verip dinledi, günün birinde de, yaklaşık otuz altı yaşındayken, Ermiş Paulus'la Antonius'un kendisinden önce izlediği ve o günden beri pek çok dindar kişinin izlemekte olduğu bir yola saptı. Servetini cemaat içindeki muhtaçlara dağıtılmak üzere kentin en yaşlı kişilerine bırakıp kale kapısında dostlarına veda etti, kentten ayrılıp çölün yolunu tuttu, dünyanın bayağılığından çıkıp çilecilerin yoksul yaşamından içeri adımını attı.

Pek çok yıl yandı kavruldu güneşte Josephus, dua ve ibadetle dizlerini taşlara ve kumlara sürtüp durdu, gün boyu aç kaldı, birkaç hurma tanesini yemek için güneşin batmasını bekledi. Çeşitli iğvalar, alaylar ve ayartılarla başına çullanan

iblisleri dualara, tövbelere, kendini aşağılamalara, kısaca ermişlerin yaşamöykülerinde anlatılan bütün çarelere başvurarak uzaklaştırdı yanından. Pek çok gece uyku uyumayarak yıldızlara bakıp durdu, yıldızlar da kendisini ayartmaya çalışır gibiydi; burçları okumasını biliyordu Josephus, bir zaman Tanrıların yaşamöyküsünü ve insan doğasının simgelerini de burçlardan okumasını öğrenmişti; Presbiteryenlerin düpedüz lanetlediği bir bilimdi bu, putataparlık döneminden kalma hayal ve düşüncelerle birlikte uzun bir süre Josephus'un yakasını bırakmadı.

O sıralar çıplak ve vahşi çölün zaman zaman yerini bir su kaynağına, bir avuç yeşile, küçük ya da büyük bir vahaya bıraktığı her yerde dünyadan elini eteğini çekmiş keşişler yaşamaktaydı, bazıları tek başlarına, bazıları Pisa Camposanto'sundaki* bir freskte tasvir edildiği görülen topluluklar halinde, yokluk yoksulluk içinde yaşayıp insan kardeşlerine sevgiyle kucak açarak; özlemle sürdürülen *Ars moriendi* simyacılığıydı hepsi, ölme sanatının, ölerек dünyanın ve kendi ben'lerinin elinden kurtulma, ölerек ona, o kurtarıcı İsa'ya, aydınlığa, sara-rıp solmaların yer almadığı o ülkeye kavuşma sanatının ustala-rıydı. Melekler ve iblisler tarafından ziyaret ediliyor, ilahiler düzüyor, insanların içinden şeytanları kovup uzaklaştırıyor, hastalıkları iyi ediyor, kutsamalarda bulunuyor, pek çok geçmiş ve pek çok gelecek çağın dünyevî heves ve arzusunun, hoy-ratlık ve şehvetinin kefarecini zorlu bir coşku ve özveri tufanı-yla, dünyaya esriklik dolu bir sırt çevirişle ödemeyi üstlenmiş görünüyorlardı. İçlerinden kimileri kötülüklerden arınma ko-nusunda putataparlık döneminden kalmış bazı becerilerle do-natılmıştı kuşkusuz, yüzyıllar boyu Asya'da geliştirilmiş tin-selleşme yöntem ve egzersizlerine aşinaydı. Ama bunlardan hiç bahsedilmiyor, söz konusu yöntemler ve yoga egzersizleri artık pek öğretilmiyordu. Hıristiyanlığın putataparlığa ilişkin tüm kalıntıları kapsamına alan bir yasağıyla yasaklanmışlardı.

Sürdürdükleri yaşamın ateşi bu çilecilerin bazılarında ki-mi özel yeteneklerin gelişmesini sağlamıştı, dua ve ibadete

* On beşinci yüzyıldan kalma, galerilerle çevrili bir avlu biçimindeki Pisa şehir mezarlığı. (Ed. n.)

ilişkin yetenekler, elini hastaya dokundurmakla hastalığı iyileştirme, kehanet, şeytanları kovma, yargıçlık ve cezalandırma, teselli ve kutsamaya ilişkin yetenekler. Josephus'un içinde de uyuyan bir yetenek vardı ve saçlarının ağarmaya başlamasıyla yavaş yavaş filizlenip yeşermişti. Başkalarına kulak verip dinleme yeteneği idi bu da. Çevredeki münzevi topluluklarının birine mensup bir kişi ya da dünya hayatı içinde yaşayan bir insan tedirgin vicdanının sesine karşı duramayarak kalkıp Josef'e geldi de ona yaptığı işleri, çektiği acı ve ıstırapları, şeytana uymalarını ve işlediği günahları anlattı mı, iyi uğrunda sürdürdüğü savaştan ve bu savaşta yenilgisinden ya da uğradığı bir kayıptan, bir derdinden, bir üzüntüsünden söz açtı mı, Josef onu dinlemesini, kalbini ve kulağını ona buyur edip açmasını, dert ve tasalarını kendi içine aktarıp orada gizlemesini ve söz konusu kişiyi içini boşaltıp rahatlamış durumda uğurlamasını biliyordu. Uzun yıllar içinde bu iş yavaş yavaş onu avcuna almış, onu bir araç yapmış, kendisine güven beslenen bir kulağa dönüştürmüştü. Belli bir sabır, anlatılanları soğurup içine alan bir edilginlik ve ileri derecede sır saklarlık Josef'in erdemleriydi. İçlerini dökmek, yüreklerinde birikmiş sıkıntılardan kurtulmak için kalkıp kendisine gelenler gün geçtikçe artıyordu. Aralarından bazısı Josef'in kamıştan kulübesine ulaşana kadar uzun bir yolu tepmek zorunda kalıyordu, öyleyken kulübeye vardıktan ve selam sabahtan sonra içlerini dökecek özgürlüğü ve yürekliliği gösteremeyerek kıvrnıp duruyor, utanıyor, günahlarını bir türlü elden çıkarmaya yanaşmıyor, ahlayıp ofluyor, uzun zaman, saatlerce susup ağızlarını açmıyorlardı. Gelenler ister gönüllü, ister gönülsüz, ister bülbül gibi, ister duraksayarak konuşsun, ister sırlarını hırsla çıkarıp atsın içlerinden, ister sırlarının üzerine titresin, herkese karşı aynı şekilde davranıyordu Josef. İster Tanrıyı suçlasın, ister kendini, günah ve dertlerini büyülsün ya da küçülsün, ister bir cinayeti itiraf etsin, ister yalnızca bir kadınla yattığını açığa vursun, ister bir sevgilinin vefasızlığından yakınsın, ister ruhunun elden çıkarılmış selametinden, hiçbirisi arasında ayırım gözetmiyordu. Ne cinler perilerle içli dışlı ve şeytanla senli benli düşüp kalktığından söz açan bir

kimse onu korkutuyor, ne uzun boylu konuşarak pek çok şey anlatıp da asıl konuya bir türlü giremeyen biri canını sıkıyor, ne de kendini hayalî ve uydurma günahlar işlemekle suçlayanlar karşısında sabırsızlığa kapılıyordu. Şikâyet, itiraf, suçlama ve vicdan azabı konusunda kendisine anlatılanları, Josef çölde kumun suyu emişi gibi emip alıyordu kulaklarından içeri. Kendisine açıklanan günahlar üzerinde bir yargıya varmaya yanaşmıyor, günah çıkartan kişiye karşı ne acıma ne de küçümseme duyuyordu. Öyleyken, belki de özellikle bu yüzden, kendisine yapılan itiraflar boşa gitmeyerek söylenme ve dinlenme sırasında bir değişimden geçiyor, bir hafiflik kazanıp çözüme kavuşuyordu. Bir hatırlatma sözü ya da bir uyarı Josef'in ağzından seyrek çıkıyor, bir tavsiyede bulunduğu, hele belli bir eylemin yapılmasını emrettiği daha da seyrek görülüyordu; böyle bir şey görevi kapsamında yer almıyordu sanki ve günah çıkartanlar da böyle bir şeyin onun görevi içinde yer almadığını hisseder gibiydi. Josef'in görevi, karşısındakinde güven uyandırmak ve onun kendisine beslediği güveni alıp kabullenmek, sabır ve sevgiyle karşısındakine kulak verip dinlemek, böylece henüz gereken biçimi kazanamamış itirafların tastamam şekillenmesine yardım etmek, ruhlarda birikmiş ve kabuk bağlamış nesneleri akmaya ve boşalmaya çağırmak, sonra da onları alıp suskunlukla sarıp sarmalamaktı. Ama ister korkunç, ister masum nitelik taşıсын, ister pişmanlık, ister kendini beğenmişlikle yapılsın, her itirafın sonunda itirafta bulunan kişiyi yanı başında diz çöktürüp kendisine Paternoster duasını okutuyor, sonra alnından öperek onu uğurluyordu. Günahlarını itiraf edenler için kefarete ve cezalar belirlemeyi görevi saymıyor, gerçek bir rahip gibi günahkârın günahlarının bağışlandığını açıklayan sözleri söylemeye de kendini yetkili görmüyordu; ne yargılamak ne de bir suçu bağışlamak Josef'in işiydi. Birinin günahlarını dinleyip onu anlamakla, işlenmiş günaha adeta kendisi de katılıyor, günahın taşınmasına yardımcı oluyordu. Susup konuşmamasıyla, işittiklerini adeta içine gömerek geçmişe havale ediyordu. Günah çıkarma işinden sonra günah çıkartanla beraber dua ederek onu bir kardeşi ve kendi gibi biri olarak kabullenip bağrına

bastığını gösteriyordu. Günah çıkartanı alnından öpmesiyle de onu bir rahip gibi değil, daha çok kardeşçe, görkemli değil, daha çok sevecen bir şekilde takdis ediyordu adeta.

Josef'in ünü bütün Gaza bölgesini tutmuştu. Dört bir yanda herkes kendisini tanıyor, hatta bazen adı pek saygıdeğer günah çıkarıcı keşiş Dion Pugil'le birlikte geçiyordu. Ne var ki, Dion Pugil'in ünü on yıl daha eskiydi ve Josef'inkinden bambaşka yetenekler sayesinde kazanılmıştı: Çünkü Peder Dion kendisine içini döken kişilerin ruhunu onlar daha konuşmaya başlamadan, onların ağzından çıkacak sözlere dayanarak yapacağından daha açık seçik okumasını biliyor, henüz itiraf edilmemiş günahlarını yüzüne karşı sayıp dökerek itiraflarda duraksayan bir günahkârı çokluk şaşırtıyordu. Hakkında Josef'in yüzlerce şaşılacak olay işittiği ve kendisini onunla bir tutmayı asla aklından geçirmediği bu ruh sarrafı Dion da yolunu şaşırmışlara doğru yolu gösteren yetenekli bir kuluydu Tanrının, yargılayan, cezalandıran ve işleri yoluna koyan büyük bir kişiydi: Günahını çıkarttığı insanları tövbe etmekle, riyazette bulunmakla, hac yolculuklarına çıkmakla yükümlü kılıyor, evleneceklerin nikâhlarını kıyıyor, birbirine düşman kişileri barıştırıyordu; otorite bakımından bir piskopostan geri kalır yanı yoktu. Askalon yakınında yaşamasına karşın Kudüs'ten, hatta daha uzak yerlerden gelerek kendisine başvurup yardım isteyenler vardı.

Josephus Famulus, keşişler ve tövbekebârların büyük çoğunluğu gibi yıllar yılı canını dişine takarak insanı yıpratıcı bir savaş sürdürmüştü. Her ne kadar dünya yaşamına sırt çevirip malını mülkünü, evini barkını başkalarına bırakmış, dünyevî ve şehevî hazlara davetiye üstüne davetiye çıkaran kent yaşamından ayrılmışsa da, gittiği yere ister istemez kendi kendisini de götürmüştü, dolayısıyla bir insanı sıkıntıya sokup baştan çıkarabilecek bedensel ve ruhsal tüm içgüdüleri ruhunda varlığını sürdürüyordu. Bu yüzden gittiği yerde ilk yaptığı şey nefsiyle savaşmak olmuş, nefesine sert ve amansız davranmış, onu sığağa ve soğuğa, açlığa ve susuzluğa, yara bere ve nâsır gibi şeylere alıştırmış, sonunda yavaş yavaş sararıp solan bedeni kuruyup kavrulmuştu. Ama yine o ince inziva örtüsü al-

tındaki eski âdemoğlu alabildiğine saçma istekler, hevesler, düşler ve yalancı hayallerle ansızın tepesine binebiliyor, utançla yüzünü kızartıp canını sıkabiliyordu; çünkü dünyadan elini eteğini çekenler ve tövbekârlar şeytanın herkesten çok aradığı kişilerdir. Bu yüzden, günahlarını itiraf edeceği birini gereksinip teselli arayan bir kişinin zaman zaman gelip kendisini bulmasını Tanrının lütfunun bir tecellisi olarak şükranla karşılıyor, buna tövbekâr yaşamını kolaylaştıran bir olay gözüyle bakıyordu. Yaşamı kendi varlığının ötesinde bir anlam ve içerik kazanmıştı, bir görev verilmişti kendisine, başkalarına hizmet edebilir, ruhları kendisine yöneltmekte Tanrının elinde bir araç işlevi görebilirdi. Bu da insanı gerçekten yücelten olağanüstü bir duyguyla doldurmuştu içini. Ancak ileride görmüştü ki, ruhunda barındırdığı servetler de dünyevî nitelik taşımakta, onu baştan çıkarıp tuzağa düşürebilmekteydi. Çünkü çokluk, atlaya da yürüyerek birinin gelip kayalar içindeki kulübesinin önünde durarak ilkin bir yudum su, ardından günahlarının çıkarılmasını istemesi Josef'te bir memnunluk ve haz duygusu uyandırıyor, onun kendi kendinden hoşnutluk duymasına, gururlanıp büyüklenmesine yol açıyordu. Bunu fark eder etmez de enikonu korkuya kapılıyordu Josef. Sık sık diz çöküp kendisini bağışlaması için Tanrıya dua ediyor, bundan böyle kendisine, kendisi gibi layık olmayan birine günah çıkarması için ne komşu yerlerdeki tövbekâr kardeşlerden ne de dünya yaşamı içindeki kent ve köylerden kimseyi yollamaması için yakarıyordu. Ne var ki, bir süre hiçbir günahkârın çıkıp semtine uğramadığı zamanlarda da durumunda fazla bir düzelme görülüyordu. Bir ara yine pek çok kişi sükün etti, Josef de yeni bir günah işlerken suçüstü yakaladı kendini: Karşısındakinin şu ya da bu itirafına kulak verip dinlerken içinde o kişiye karşı bir soğukluk ve sevgisizlik, hatta bir küçümseme hissediyordu. Ama Josef buna karşı da ahlayıp oflayarak savaştı. Öyle zamanlar oluyordu ki, her günah çıkarıştan sonra tövbe ve istiğfar ediyor, kendi kendine alçaltıcı cezalar veriyordu. Ayrıca, günah çıkartmak için gelenlere yalnızca bir kardeş gibi değil, beriyandan büyük bir saygıyla davranmayı ilke edinmişti ve günah çıkartan kişiden ne kadar az hoşlanırsa, o kadar büyük

oluyordu bu saygı. Günah çıkartmaya gelenleri kendisini sınavdan geçirmek için Tanrı tarafından yollanmış elçiler gibi karşılıyordu. Böylece yıllar geçmiş, artık yaşlanmakta olan Josef'in hayatı neden sonra bir sükûna kavuşmuş, yakın çevrede yaşayanlar kendisine Tanrıda huzuru bulan kusursuz bir kişi gözüyle bakmaya başlamıştı.

Ne var ki huzurun kendisi de canlı bir şeydir, o da tüm canlı nesneler gibi büyümek ve küçülmek zorundadır, uyum sağlaması, sınavlardan, değişimlerden geçmesi gerekir. Josephus Famulus'un içindeki huzurda da durum başka türlü değildi, kararsızdı bu huzur, bazen gözle görülebilecek gibi öne çıkıyor, bazen izini kaybettiriyor, bazen elde taşınan bir mum gibi yakına geliyor, bazen kış mevsiminde gökyüzündeki bir yıldız gibi uzaklara kayıyordu. Ve zamanla öyle olmuştu ki, ötekilerden değişik, yeni bir ayartı giderek daha sık Josef'e hayatı zehir etmeye başlamıştı, içgüdülerde güçlü ve coşkulu bir kıpırdanış, bir başkaldırı ya da yücelme değildi bu; ortada daha çok tersi bir durum vardı. İnzivaya çekilişinin ilk dönemlerinde kolay katlanılabilecek bir duyguydu bu, hatta pek algılanamayacak bir duygu, gerçek acı ve yoksunluklara yol açmayan bir durum, güçsüz, gevşek, sıkıcı bir ruh durumu, haz ve kıvancın küçülüşü, azalışı ve sonunda tümüyle kaybolup gidişi gibi aslında olumsuz diye nitelenecek bir durumdu. Nasıl ki kimi günler yaşanır, ne güneş parıldar, ne yağmur dökülür yukarıdan, gökyüzü kendi içine suskunlukla gömülüp kalır, adeta bir kozanın içine hapseder kendini, gri, ama kara değildir, bunaltıcıdır, ama bir fırtına öncesinin gerilimini duyuracak kadar ileriye varmaz bunaltıcılığı, ihtiyarlamakta olan Josef'in günleri de giderek işte böyle olmuştu. Sabahlarla akşamlar, bayramlarla sıradan günler, şevk dolu anlarla bezginlik saatleri arasındaki ayrım giderek küçülmüştü, her şey kolu kanadı kırık bir yorgunluk ve keyifsizlik içinde tembel tembel akıp gidiyordu. Yaşlanıyorum da ondan, diye düşünüyordu Knecht mahzun mahzun. Mahzundu, çünkü ihtiyarlaması ve ruhundaki içgüdülerle tutkuların yavaş yavaş sönüp gitmesiyle yaşamının aydınlanıp kolaylaşacağını ummuş, özlediği uyuma ve olgun ruh huzuruna bir adım daha yaklaşacağını beklemiş, oysa yaşlılığın kendi-

sini düş kırıklığına uğrattığı gibi bir izlenime kapılmaktan kendini alamamıştı; çünkü bu yorgun, gri ve kasvetli boşluktan, bu savuşturulmaz bıkkınlık hissinden başka bir şey geçmemişti eline. Her şeye karşı bir bezginlik hissi yaşıyordu içinde: Var olmanın kendisinden, nefes alıp vermekten, geceleri yatıp uyumaktan, küçük vahanın bir kenarındaki kulübesinde yaşamını sürdürmekten, boyuna sabah, boyuna akşam olmasından, kulübesinin önünden geçen yolcular ve hacılardan, develer ve eşekler üzerinde gelip gidenlerden, ama en çok kendisi için, kendisini ziyaret için kulübesine uğrayanlardan, kendisine yaşamlarını, günahlarını, korkularını, şeytana uymalarını anlatma ve kendi kendilerini suçlama gereksinimi duyan bu aptal, bu içleri korkuyla dolu, beri yandan öylesine çocuksu-saf bir inancın sahibi bu insanlardan bıkmıştı. Bazen kendisine öyle geliyordu ki, nasıl taştan bir havuz içinde biriken küçük bir su vahada otlar içinden akıp gider, küçük bir çay oluşturur derken, sonra kumların ıssızlığı içine dökülür ve burada kısa bir yolu geride bıraktıktan sonra kuruyup soluksuz kalırsa, bütün bu günahlar, bu yaşamöyküleri, bu vicdan azapları, küçükleri de büyükleri de, ciddi olanları da, değersizleri de içinde olmak üzere kulaklarından içeri akıp duruyordu; onlarcası, yüzlercesi akıp duruyor, boyuna yenileri geliyordu arkadan. Ama Josef'in kulağı kumun çölü gibi ölü değil, canlıydı, gelen suyu durmadan içecek, yutacak, emip alacak güçten yoksundu. Kendini yorulmuş hissediyordu Josef, kötüye kullanılmış, bezginliğe sürüklenmiş. Sözcüklerin, itirafların, dertlerin, yakınmaların, kendini suçlamaların akan suyunun ve şırıltısının son bulmasını, bu sürekli akıp giden suyun yerini nihayet huzurun, ölümün ve sessizliğin almasını özleyip duruyordu. Evet, bir sonu özlüyordu artık, yorgun düşmüştü, kanıksamıştı, fazlasıyla kanıksamıştı artık, yaşamı yavanlaşıp değersizleşmişti. O duruma gelmişti ki, İsa'ya ihanet eden Yahuda'nın yaptığı gibi bazen hayatına kendi eliyle son vermeye, kendi kendini cezalandırmaya, varlığını ortadan kaldırmaya girişecek oluyordu. Tövbe-kâr yaşamının ilk dönemlerinde dünya şehvetini ve dünyevî hazları, istekleri, düşünceleri ve düşleri gizlice ruhuna yerleştiren şeytan, şimdi kendi kendini yok etme hayalleriyle ona mu-

sallat oluyordu; hiçbir ağaç dalı yoktu ki, kendini asmaya elverişli olup olmadığını incelemesin; hiçbir kayalık yoktu ki, kendini üstünden aşağı atıp canına kıyabileceği kadar sarp ve yüksek olup olmadığını araştırmasın. Ama şeytana uymayarak savaşıyor, pes etmiyor, beri yandan gece gündüz kendinden nefretin ve ölüme susamışlığın yangınında sürekli yanıp kavruluyordu; hayat çekilmez ve iğrenç bir hal almıştı.

İşte bu durumlara düşmüştü Josef. Günlerden bir gün yine o yüksek kayalardan birinin tepesine gelip dikilmişti ki, uzakta yerle gök arasında minik noktalar halinde iki üç kişinin belirdiğini gördü. Yolcular olmalıydı, belki de hacılar, ama belki de kendisini görmeye gelen ve günahlarını çıkartmak isteyen kişilerdi. Ansızın hiç durmayıp buralardan kaçıp gitmek için dayanılmaz bir istek duydu, bu yerden, bu yaşamdan kaçıp gitmek için. İstek öylesine bir güç ve doğallıkla üzerine çullandı ki, tüm karşıt düşünceleri, itirazları ve duraksamaları silip süpürdü, atlayıp geçti üzerlerinden, çünkü bu karşıt güçler de kuşkusuz eksik değildi; dindar bir tövbekâr, vicdanı hiç rahatsız olmadan gönlünde uyanan bir isteğin peşine nasıl takılıp gidebilirdi? Josef çoktan yolu tutmuş, çoktan kulübesine dönmüştü, savaşımın içinde pek çok yılın geçirildiği kulübesine dönmüş, pek çok zaferin ve yenilginin yaşandığı hücrelerine dönmüştü. Akli başından gitmiş, acele bir iki avuç hurmayla içi su dolu sukabağını alıp eski yol torbasına tıktı, torbayı omzuna atıp gezi sopasına uzattı elini, küçük yurdunun yeşil dinginliğini terk edip düştü yola; bir kaçaktı, huzuru elden gitmiş biri, Tanrıdan ve insanlardan kaçan, ama hepsinden çok bir vakit en hayırlı saydığı, görevi ve misyonu olarak gördüğü şeyden kaçan biriydi. İlk arkasından bir kovalayan varmış gibi, kayanın üzerinde dikilirken uzakta gördüğü kişiler peşine takılan düşmanlarıymış gibi seğirtiyordu. Ama yola koyuluşunun ilk saatinde korkudan kaynaklanan acele ve telaş kayboldu, yürümek tatlı bir yorgunluk vermişti, durup dinlenmek istedi biraz, ama ağzına bir şey koymadı, güneş batmadan hiçbir yiyeceğe el sürmemeyi kutsal bir alışkanlık edinmişti. Yalnızlıklar içinde düşünmelerle bilenmiş akli yeniden derleyip toparladı kendini, kalkıştığı içgüdüsel davranışın yerinde olup olmadığını

gözden geçirmeye koyuldu. Ve sonunda pek de mantıklı sayılmayacak davranışını onaylamazlık etmeyerek daha çok sempatiyle karşıladı, çünkü akli hayli süredir ilk defa onun bir eylemini zararsız ve masum bulmuştu. Bir kaçıştı Josef'in yaptığı, ansızın ve düşünülmeden girişilmiş bir kaçıştı, ama yüz kızartıcı bir yanı yoktu bu kaçışın. Artık üstesinden gelemediği bir görevden ayrılmış, kaçıp gidişyle gerek kendisine, gerek dışarıdan bakacak birine yetersizliğini açıkça itiraf etmişti; her gün yinelenip boşa sürdürülen bir savaştan el çekmiş, yenilgiye uğratılıp alt edildiğini kesinlikle kabullenmişti. Aklının vardığı sonuca göre göğsünü kabartacak, yiğitlik taşan, kutsallıkla bağdaşır bir davranış değildi bu, ama bir dürüstlüğü içeriyordu ve öyle görülüyordu ki elinden kurtulmak olanaksızdı. Josef söz konusu kaçışa başvurmakta neden geç kaldığına, o kadar uzun bir zaman, o kadar çok uzun zaman nasıl bundan kendini alıkoyabildiğine şaşıyordu. Elden çıkarılmış görevde onca zaman savaşıarak, direterek tutunmasına bir yanılğı, daha doğrusu bencilliğinin, içindeki o eski Âdem'in bir savaşı, bir çırpınması gözüyle bakıyordu şimdi. Söz konusu inadın neden böyle tatsız, hatta şeytanî sonuçlar doğurduğunu, içindeki bu parçalanmaya ve ruhundaki bu gevşemeye, hatta ölme ve kendini yok etme isteğine aklını kaçırmış gibi şeytanî bir güçle sarılmasına yol açtığını artık anladığını sanıyordu. Doğru, Hıristiyan birinin ölümüne düşman gözüyle bakmaması gerekiyordu; bir tövbe-kâr, bir ermiş gerektiğinde kendi yaşamını hiç gözünü kırpmadan feda edebilmeliydi; ama kendi eliyle kendi canına kıymak istemesi şeytanî bir düşünceydi ve efendileriyle koruyucuları bundan böyle Tanrının melekleri değil, melun iblisler olan bir ruhta dünyaya gözlerini açabilirdi ancak. Bir süre tam bir yitiklik ve şaşkınlık içinde oturdu, derin bir pişmanlık içinde ve sarsılmış, bulunduğu yere gelinceye kadar geride bıraktığı birkaç millik uzaklıktan son zamanda yaşadığı hayata dönüp baktı, tüm yaşadıkları aklına geldi, başına musallat olan şeytanın İsa'yı gammazlayan hain gibi kendisini bir ağaç dalına asması için sıkıştırıp durduğu, yolunu şaşırmış yaşlı bir adamın umutsuzluk ve telaş dolu tüm yaşadıkları. Kendi eliyle canına kıymaktan duyduğu korkuda tarih ve Hıristiyanlık öncesine, eski

putataparlık dönemine ilişkin bir bilgi kalıntısının da payı vardı: İnsanların kurban edilmelerine ilişkin o çok eski geleneğe göre, kurban için krallar, kutsal kişiler ve kabilenin en önde gelenleri seçilmekte ve seçilenler çokluk kendi elleriyle kendilerini kurban etmekteydi. Canına kıyma düşüncesinden bu kadar dehşet duyması, putataparlık döneminin Hıristiyanlıkça yasaklanmış geleneğinden kaynaklanmıyordu yalnız, İsa'nın çarmıhta can vermesi de nihayet kendi eliyle kendini kurban edikten başka şey değildi. Ve gerçekten iyice düşününce, biraz bu bilincin de payı vardı canına kıymak için duyduğu şiddetli arzuda, bu inatçı, rezil, bu vahşi istekte, kendi kendini kurban ederek dinin yasakladığı bir yoldan İsa'yı taklit etme ya da ölümüyle insanları günahlarından kurtarma işini İsa'nın gereği gibi başaramadığını yasak yoldan üstü kapalı dile getirme arzusunda. Bunu düşünür düşünmez korkudan yüreği ağzına gelir gibi oldu, ama beri yandan söz konusu tehlikeyi atlatmış olduğu duygusu uyandı içinde.

Şu tövbe-kâr Josef'in üzerinde uzun zaman düşünüp durdu; Yahuda'yı ya da İsa'yı taklit etmekten vazgeçip soluğu kaçmakta almış, böylece kendisini yine Tanrının eline teslim etmişti. Kaçıp kurtulduğu cehennem ne kadar açık seçik gözlerinin önünde canlanırsa, içindeki utanç ve üzüntü de o kadar büyüdü; sonunda kendisini öyle berbat durumda hissetti ki, adeta bir lokma gırtlığına takılmış, onu boğmak ister gibiydi. Durumu giderek kötüleşip dayanılmaz bir hal aldı, ansızın yaşlar boşandı gözlerinden, açıldı biraz, ağlamak iyi gelmişti. Ah, ne çok zaman vardı ki ağlayamamıştı! Yaşlar gözlerinden sel gibi akıyordu; gözleri bir şey seçemez olmuş, ama gırtlığına takılıp kalan öldürücü lokma çözülmüştü. Kendine geldi derken, dudaklarında gözyaşlarının tuzlu lezzetini duyumsayıp ağladığının bilincine varınca bir an öyle sandı ki, sanki yeniden bir çocuğa dönüşmüştü, tüm kötülüklerden habersiz bir çocuğa. Gülümsedi, ağladığı için utandı biraz, doğrulup kalkarak yeniden yola koyuldu. Kendini güvensizlik içinde hissediyordu; bu kaçışın onu nerelere sürükleyeceğini, halinin ne olacağını bildiği yoktu, bir çocuk gibiydi adeta, içinde savaşmak diye, istek diye bir şeyden eser kalmamıştı, hafiflemişti, sanki biri elinden

tutmuş götürüyor, sanki uzaktan kendisini çağıran hayırlı bir sesin çekici gücüne kapılmış ilerliyordu; bu yollara düşüşü bir kaçış değil de yuvaya dönüştü adeta. Yorgun düşmüştü, akli da yorulmuş, sesi soluğu çıkmaz olmuştu, dinleniyordu ya da; belki de şu an kendini gereksiz görüyordu.

Josef'in gecelediği su başında dinlenen birkaç deve seçilmekteydi; fazla kalabalık sayılmayacak yolcular arasında iki kadın da vardı; bu yüzden Josef eliyle selam verdi sadece, oradakilerle konuşmaktan kaçındı. Hava kararınca torbadan birkaç hurma çıkarıp yemiş, sonra dua edip yatmıştı ki, biri yaşlı, biri genç iki adam arasında alçak sesle sürdürülen bir söyleşiye kulak misafiri oldu, adamlar az ilerisinde uzanmış yatıyorlardı. Ama söyleşinin yalnızca küçük bir parçasını işitebilmiş, daha sonra adamlar fısıltıyla konuşmaya başlamışlardı. Ne var ki, bu küçük parça bile Josef'in dikkatini çekip ilgisini uyandırmaya yetmiş, gecenin bir yarısına kadar kendisini düşündürmüştü.

Josef yaşlı adamın, "Güzel," dediğini işitti bir ara, "güzel, dindar bir adama gidip günah çıkartmak istiyorsun. Sana ne diyorum, bu insanların anlamadığı şey yoktur, özel yetenek sahibidir hepsi hatta içlerinden bazısının büyücülüğü de vardır. Karşısına bir aslan çıktı da üzerine atlayacak diyelim, bir tek sözcük söylesin yeter, aslan, bu canavar hayvan hemen siner, kuyruğunu kıstırır kışının arasına, usulcacık oradan sıvışır. Ne diyorum sana, aslanları kuzu gibi yaparlar; hatta ermişlikte çok ileri giden biri varmış, evcilleştirdiği aslanlar mezarını bile kazmışlar öldüğünde, açılan çukuru sonradan pençeleriyle yine güzel güzel toprakla örtmüşler, aslanlardan ikisi uzun bir zaman gece gündüz efendilerinin mezarını beklemiş. Ama yalnız aslanları evcilleştirmekle kalmıyor bu insanlar. İçlerinden biri, zalim bir asker olan Romalı bir Centurio'yu, Askalon'daki bu en aşağılık herifi sigaya çekti, onun kötülüklerle dolu kalbini öyle cendereye alıp öyle bir sıkıştırdı ki, adam bir fare gibi süklüm püklüm oradan uzaklaştı, kaçıp gizlenecek delik aradı kendine. Herifi sonradan tanıyana aşkolsun, işte o kadar sesi sedası çıkmayan uysal birine dönüşmüştü. Ne var ki -bu da doğrusu düşündürüyor insanı- çok geçmeden öldü."

"Ermiş mi?"

"Yok canım, Centurio. Varro'ydu adı. Tövbekâr ermiş kendisini sigaya çekip bir güzel haşladıktan sonra göz açıp kapamadan eriyip muma döndü seninki, iki kez ateşlenip yatağa düştü, olaydan üç ay kadar sonra da geberip gitti. Bana sorarsan, iyi oldu derim. Ama yine de sık sık düşünmüşümdür, acaba ermiş bu adamın içindeki şeytanı kovup uzaklaştırmakla kalmadı da, ona mezarı boylatacak bir bedduada mı bulundu diye."

"Bu kadar dindar biri mi? İnanamam doğrusu."

"İster inan, ister inanma, dostum. Gerçek şu ki, olaydan sonra haydi büyülendi demeyelim ama, düpedüz değişti senin Romalı, üç ay sonra da..."

Derken kısa bir sessizlik oldu, sonra adamlardan genç olanı yeniden konuşmaya başladı: "Bir ermiş varmış, bu yakınlar da bir yerde oturuyor, dediklerine göre bir kuyunun yanı başındaki kulübesinde tek başına yaşayıp gidiyormuş. Gaza yolunun üzerinde, adı da Josephus'muş, Josephus Famulus. Kendisi hakkında çok şey anlatıyorlar."

"Ya, ne peki?"

"Müthiş dindar biriymiş, kadınların yüzüne dönüp bakmazmış hiç. Yaşadığı sapa yerden bir ara birkaç deve geçse de birinin üzerinde bir kadın otursa, kadın yüzüne ne kadar kalın bir peçe takmış olursa olsun, hemen sırtını dönüp uzaklaşır, soluğu kulübesinde alırmış. Bugüne kadar pek çok kişi gidip günah çıkarttı kendisine, hem de pek çok."

"Sanmam o kadar da ünlü biri sayılsın, yoksa şimdiye kadar hakkında ben de bazı şeyler duyardım. Peki, ne hünerleri varmış bakalım senin bu Famulus'un?"

"Ne bileyim, herkes koşup günah çıkartıyor kendisine. Bir hüneri olmasa, bir şeyden anlamasa, ne diye bu insanlar koşup adama gitsin. Hem anlattıklarına göre, ağzından bir söz de çıkmıyormuş, ne paylayıp azarlıyormuş insanı, ne bağırıp çağırıyormuş, ne işlediği günahlara karşılık ceza veriyormuş kendisine, ne de başka bir şey yapıyormuş. Kuzu gibi biriymiş, hatta mahcup biriymiş dediklerine göre."

"Paylayıp azarlamıyor, cezalandırmıyor, ağzını açıp bir şey söylemiyor, peki ne yapıyor o zaman?"

“Senin anlattıklarına kulak verip dinliyormuş. Bir göğüs geçirişi ve istavroz çıkarışı varmış ki sorma.”

“Aman canım sen de! Bu söylediğinden daha güzel bir sahte ermiş olamaz. Sakın aptallık edip de ağzından laf çıkmayan bu adamı aramaya kalkma.”

“Hayır, arayacağım. Kendisini bulurum nasıl olsa, buradan çok uzaklarda olamaz. Akşamleyin kuyunun başında biçare bir rahip dolanıyordu, sabah olsun ona sorarım, o da dünyadan elini eteğini çekmiş birine benziyor.”

Adamlardan yaşlısı parladı. “Bırak senin şu ermişi, kulübesinde kalsın! Anlatılanlara yalnızca kulak verip dinleyen, göğüs geçiren, kadınlardan korkan, elinden bir şey gelmeyen, hiçbir şeyden anlamayan biri! Bak, kime gideceğini ben söyleyeyim sana. Gerçi buradan çok uzakta oturuyor kendisi, Askalon’u geçtikten sonra bir yerde; ama ermişlikte ve günah çıkarmada üzerine yoktur. Adı da Dion, ama Dion Pugil diyorlar kendisine, yani Boksör Dion, şeytanlar, iblislerle boğuşup duruyor da ondan. Biri gelsin de rezilce günahlarını itiraf etsin kendisine, Pugil göğüs geçirecek ha, dostum, ağzını açıp bir şey söylemeyecek, nerde! Bir döşenmeye başlıyor, adamı bir kepaze ediyor ki, sorma! Dediklerine göre, dayaktan geçirdiği kimseler bile varmış, hatta birine bütün gece taşların üzerinde diz çöktürmüş, hem de dizleri çıplak olarak; bununla kalmamış, yoksullara şu kadar para vereceksin diye de adama tembih etmiş. Ermiş dediğin böyle olur, güzel kardeşim, görecek ve şaşacaksınız. Sana şöyle bir dikkatle baksın, elin ayağın titremeye başlayacaktır, baktı mı insanın içini görüyor çünkü. Göğüs geçirmek ona göre değil, adam yaman biri, diyelim bir kimse doğru dürüst uyku uyuyamıyor, kâbuslar içinde kıvranıyor, hayaller görünüyor gözüne ya da buna benzer haller yaşıyor. Pugil adamı hemen sağlığına kavuşturuyor yeniden, anlıyor musun? Kadın dedikodusu değil bu dediklerim, kendim yaşadım da onun için söylüyorum. Evet, zavallının biriyim, ama yine de bir zaman bu ermişi arayıp buldum, Boksör Dion’u, Tanrının bu adamını. Yanına vardığımda sefil durumdaydım, gırtlığıma kadar yüzkarası rezilliklere, pisliklere gömülmüştüm, ondan ayrıldığımda ise inan ki içim sabah yıldızı gibi ıslıl ıslıl olmuştu,

yunmuş arınmışım. Unutma, Dion'dur adı, lakabı da Pugil. İlk fırsatta gider kendisini görürsün. Parmağın ağzında kalacak. Din büyükleri, cemaat reisleri ve piskoposlar hep ona gelip akıl danışmıştır."

"Olur," diye cevap verdi ötekisi, "ileride yolum yine o tarafa düşerse, düşünürüm bakalım. Ama bugün bugündür, ben de madem şimdi buradayım, yakında da hakkında o kadar iyi şeyler işittiğim Josephus denilen ermiş var..."

"İyi şeyler işitmiş! Bu Famulus olacak adama ne diye bu kadar tapıyorsun bilmem."

"Paylayıp azarlamamasını, sertliğe, kabalığa kaçmayışını beğendim. Hoşuma gidiyor böyle davranması senin anlayacağın. Ben ne bir Centurio'yum ne de bir piskopos; küçük bir adamım nihayet ve daha çok çekingen biriyim, öyle fazla sertlik ve kabalığa gelemem, yumuşak davranılmasına karşı değilim; ne yapayım, yapım böyle."

"Kim istemez kendisine yumuşak davranılmasını! Günahlarını itiraf ettin de kefaretinı ödedin, karşılığında bir ceza üstlenip pisliklerden arındın mı, o zaman bir diyeceğim yok, o zaman sana yumuşak davranılması belki yerinde sayılır; ama günahını çıkaracak kişinin, yargıcının önünde bir çakal gibi pisliklere bulanmış, leş gibi kokarak dikildiğin sürece, hayır!"

"Öyle olsun, öyle olsun. Ama bu kadar yüksek sesle konuşmasak iyi ederiz, herkes uyuyacak çünkü."

Ansızın keyiflenmiş, kikirdedi. "Şey, onunla ilgili olarak da komik bir şey çalındı kulağıma."

"Kiminle?"

"Onunla, Ermiş Josephus'la. Âdet edinmiş, biri yaptığı kötülükleri anlatıp günahlarını itiraf ettikten sonra onu takdis ederek uğurluyor, giderken de yanağına ya da alnına bir öpücük konduruyormuş."

"Ya, demek öyle yapıyor. Komik alışkanlıkları varmış doğrusu."

"Kadınlardan çok ürken biriymiş aynı zamanda, anlıyor musun? Söylendiğine göre, bir gün o çevreden sırtına erkek giysileri geçirmiş bir fahişe gelmiş kendisine, senin Josephus hiç sezmemiş durumu ve kulak verip sözde kadının uydurma gü-

nahlarını dinlemiş, günah çıkarma işi bittikten sonra fahişenin önünde eğilmiş ve görkemli bir öpücük kondurmuş alnına.”

Adamlardan yaşlı olanı katıla katıla gülmeye başlamıştı ki, ötekisi, “Yavaş ol, yavaş!” diye uyardı. Bunun üzerine sesini biraz kısıtı adam, bir süre güldü, derken sesler kesilip hiçbir şey duyulmaz oldu.

Başını kaldırıp gökyüzüne baktı Josef, hilal şeklindeki ay hurma ağaçlarının doruklarının arkasında ince ve keskin duruyordu. Gecenin soğukunda ürperdi birden. Devecilerin konuşması kendi kişiliğini ve o zamana kadar oynayıp şimdi sırt çevirdiği rolü sanki bir dev aynasında acayip, hayli somut şekilde gözlerinin önüne sermişti. Demek fahişenin biri böyle bir oyun oynamıştı kendisine. Evet, yeterince kötü bir şeydi kuşkusuz, ama daha da kötüsü olabilirdi. Yabancı iki adamın konuşmaları üzerinde uzun bir süre düşünmekten kendini alamadı. Gecenin hayli ilerlemiş bir vaktiydi ki uyuyabildi nihayet, uyuyabilmesini de düşünüp durmalarının boşa gitmeyip bir sonuca, bir karara varmasına borçluydu. Yüreğinde bu körpe kararlar gün ağarınca kadar derin ve kesintisiz bir uyku uyudu.

Verdiği karar da iki deveciden genç olanının yanaşmadığı bir karardı, yaşlı devecinin tavsiyesine uyup Pugil lakabıyla anılan Ermiş Dion’u arayıp bulacaktı, çoktan ismini duyduğu biriydi Dion, bu akşam da işte öylesine ısrarla övgü konusu yapıldığını işitmişti. Bu ünlü günah çıkarıcı, ruhları yargılayan, öğütler ve tavsiyelerde bulunan bu kişi ona da bir akıl verecekti; onun da hakkında bir yargıya varacak, onun için de bir ceza belirleyecek, ona da yol gösterecekti. Josef kendini Tanrının bir temsilcisine teslim eder gibi Dion’a teslim edecek, o neye karar verirse can ve gönülünden kabullenecekti.

Ertesi gün iki deveci henüz uyurken mola yerinden ayrıldı Josef, aynı gün zahmetli bir yolculuktan sonra bir köye geldi, bildiği kadarıyla dünyadan elini eteğini çekmiş dindar kardeşlerin yaşadığı yerd burası, buradan Askalon’a giden normal yola çıkacağını umuyordu.

Akşama doğru vardığı bu yerde küçük, yeşil bir vaha güler yüzle onu karşıladı; gökyüzüne doğru yükselen ağaçlar gördü, bir keçinin melediğini işitti, yeşil gölgelerin içinde kulübelerin

damlarının siluetlerini seçebiliyordu, biraz ileride insanlar bulunduğunun kokusunu aldı. Duraksayarak köye yaklaşırken bir gözün üzerine çevrildiğini sezer gibi oldu. Durup çevresine bakındı, karşılaştığı ilk ağaçlardan birinin gövdesine yaslanmış oturan birini gördü; dimdik oturan, sakalı ağarmış yaşlı adamın yüzünde vakur, ama sert ve katı bir ifade vardı. Adam Josef'e bakıyordu ve belki daha önce de bir süre gözleriyle onu izlemişti. Güçlü ve keskin bakışları vardı adamın, ama bir şey ifade etmeyen boş bakışlardı, gözlemlemeye alışmış, ama merak ve ilgiden uzak, insan ve nesnelerin yanına yaklaşmasına ses çıkarmayıp onları tanımaya çalışan, ama onları bizzat yanına çekip buyur etmeyen bir adamın bakışları gibiydi tıpkı.

"Tanrının selamı üzerinize olsun," dedi Josef. Yaşlı adam mırıldanarak karşılık verdi.

"Bağışlayın sorumu," dedi Josef, "siz de benim gibi bir yabancı mısınız, yoksa bu güzel köyün sakinlerinden biri misiniz?"

"Bir yabancıyım," dedi ak sakallı adam.

"Ey saygıdeğer yabancı, o zaman belki bana söyleyebilirsiniz, buradan Askalon yoluna çıkabilir miyim?"

"Çıkabilirsiniz," diye cevapladı yaşlı adam. Ardından esnekliğini biraz yitirmiş kol ve bacaklarıyla doğrulup kalktı, sıska vücutlu bir devdi adeta. Ayakta dikiliyor ve boşluk içindeki uzaklara bakıyordu. Josef dev gibi yaşlı adamın pek konuşmak istemediğini sezmişti, ama yine de ne olursa olsun deyip bir soru yöneltti kendisine.

"İzninizle bir tek şey soracağım, saygıdeğer efendim," dedi nazikçe. Gözlerini uzaklardan çekip alan adam soğuk ve dikkatli bakışlarla Josef'e baktı.

"Acaba halk arasında Dion Pugil diye tanınan Peder Dion'un kaldığı yeri biliyor musunuz?"

Yabancı adam biraz kaşlarını çattı, bakışları daha soğuk bir ifadeye büründü.

"Tanıyorum kendisini," dedi kısaca.

"Tanıyor musunuz?" diye yükseltti sesini Josef. "Şükürler olsun! O zaman bana yerini söyleyin lütfen, kendisine gitmek için bu yolu tepiyorum çünkü."

Uzun boylu yaşı adam süzen bakışlarla yukarıdan Josef'e baktı. Hayli bir süre bekletti onu, cevap vermedi. Dönüp oradaki ağaçlardan birine yaklaştı, usulcacık yere bıraktı kendini, ağaca sırtını dayayıp önceki gibi oturmaya koyuldu. Ufak bir el hareketiyle Josef'ten de oturmasını istedi. Josef de oturdu, bir an büyük bir yorgunluk hissetti vücudunda, ama çok geçmeden yorgunluğunu aklından çıkarıp bütün dikkatini adama verdi. Adam düşüncelere dalmış görünüyordu, vakur yüzünde adeta tersleyip geri çeviren sert bir ifade vardı, ama bu ifadenin üstünde bir başka ifade, hatta bir başka yüz saydam bir maske gibi duruyordu, sesini duyurmasına gurur ve vakarının izin vermediği eski çilelerin dışavurumuydu bu.

Aradan hayli bir zaman geçtikten sonra yabancı adamın gözleri yine Josef'e çevrildi. Adam bakışlarıyla bir kez daha büyük bir dikkatle Josef'i süzdü ve emreder gibi bir tonla ansızın sordu: "Siz kimsiniz bakayım?"

"Bir tövbekâr," diye cevapladı Josef. "Yıllardır dünyadan elini eteğini çekmiş bir münzevi hayatı yaşıyorum."

"Belli oluyor. Ama ben size adınızı, soyadınızı sormuştum."

"Adım Josef, soyadım Famulus."

Josef adını işitir işitmez yaşı adam başka bir harekette bulunmadan kaşlarını öyle bir çattı ki, gözleri bir süre neredeyse görünmez oldu; Josef'in açıklaması adeta kendisini şaşırtmış, korkutmuş ya da düş kırıklığına uğratmıştı; ama belki de sadece gözlerdeki yorgunluktan kaynaklanan bir durumdu bu, yaşı insanlarda bazen görüldüğü gibi, dikkatinde bir zayıflama olmuş, hafif bir halsizlik nöbeti çullanmıştı üzerine. Yaşı adam hiç kıpırdamadan bir süre öylece durdu, kısılmış durumda tuttuğu gözlerini yeniden açtığında bakışları değişmişti sanki, daha bir yaşı, daha yalnız, daha kemikleşmiş ve daha temkinli bir ifadeye bürünmüştü (böyle bir şey mümkünse eğer). Dudaklarını yavaş yavaş aralayıp sordu: "İsminizi duymuştum. Herkesin günah çıkartmak için kendisine başvurduğu o kişi siz misiniz?"

Josef, kızarıp bozarak soruyu evet diye cevapladı; yaşı adam tarafından tanınması adeta bir sırrın başkalarının eline

geçmesindeki tatsız duyguyu uyandırmıştı içinde, ünüyle şimdi ikinci kez yüz yüze gelmekten utanç duymuştu.

Yaşlı adam önceki gibi fazla söze kaçmadan yeniden sordu: "Demek şimdi Dion Pugil'i görmeye gidiyorsunuz? Ne yapacaksınız onunla?"

"Günah çıkartacağım."

"Bununla ne elde etmeyi umuyorsunuz peki?"

"Bilmem. Kendisine güvenim var; hatta bana öyle geliyor ki, yukarıdan bir ses, bir yol gösterici beni kendisine yolluyor."

"Diyelim ki günah çıkarttınız, sonra?"

"Sonra onun benden istediklerini yapacağım."

"Ya size yanlış bir tavsiyede bulunur, sizden yanlış bir şey yapmanızı isterse?"

"Yanlış mı, doğru mu, hiç araştırmayacak, sözünü tutacağım."

Yaşlı adam sustu, daha başka bir şey demedi. Güneş iyice alçalmıştı, ağaçların yaprakları arasında öten bir kuşun sesi duyuldu. Yaşlı adamın bir daha ağzını açmadığını gören Josef doğruldu. Deminki isteğini bir kez daha çekinerek tekrarladı.

"Peder Dion'u bulabileceğim yeri bildiğinizi söylemiştiniz az önce. Rica etsem bu yeri bana söyler, oraya nasıl gideceğimi tarif edebilir misiniz?"

Yaşlı adam, dudaklarını birbirine bastırıp hafifçe gülümser gibi yaptı. Yumuşak bir sesle, "Peki, onun sizi görmek isteyeceğinden emin misiniz?" diye sordu.

Soru acayip bir şekilde korkuttu Josef'i, cevap vermedi. Ne diyeceğini bilemeyerek oracıkta dikilip durdu.

Az sonra şöyle söyledi: "Bari sizi ileride yine görebilir miyim?"

Yaşlı adam eliyle güle güle der gibi bir hareket yaptı ve soruyu cevaplandırarak, "Burada geceleyeceğim," dedi. "Tanyeri ağardıktan biraz sonrasına kadar buradayım. Size uğurlar olsun şimdi, yorulmuş ve acıkmışsınızdır."

Derin bir saygıyla selam veren Josef yeniden yola koyuldu. Ortalığa alacakaranlık çökerken köye vardı. Dünyadan elini eteğini çekmiş kimseler, çeşitli kent ve köylerden gelen Hıristiyanlar tıpkı bir manastırdaki gibi bir araya gelmiş, burayı ken-

dilerine inziva içinde yaşayacakları bir yurt edinmişlerdi; kimse tarafından rahatsız edilmeden, her türlü pislikten uzak, sade ve sessiz bir yaşam sürüyor, meditasyonla uğraşıyorlardı. Josef'e su verdiler, yemek çıkardılar önüne, yatacak yer gösterdiler, ne kadar yorgun olduğunu anladıklarından sorularla, söyleşilerle onu rahatsız etmeye kıyamadılar. Yatmadan içlerinden biri bir dua okudu, ötekiler de diz çökerek katıldı duaya, sonunda hep birden âmin dediler. Bu dini bütün insanlar topluluğuyla karşılaşmak bir başka zaman Josef için ilginç bir yaşantı oluşturur, kendisini sevindirirdi, ama şimdi bir tek şey vardı aklında; sabahleyin erkenden yola koyuldu, yaşlı adamdan ayrıldığı yere döndü aceleyle. Adamı yerde yatarken buldu, uyuyordu henüz, ince bir hasıra sarınmıştı. Josef bir kenara çekilip ağaçların altına oturdu, adamın uyanmasını bekledi. Çok geçmeden adam kımıldadı yattığı yerde, derken uyandı, sıyrılıp çıktı hasırın içinden, hantal hantal doğrulup kalktı, gerindi, uyuşmuş kollarını ve bacaklarını oynattı, ardından yere diz çöküp sabah duasını okudu. Yeniden ayağa kalkar kalkmaz adamın yanına yaklaştı Josef, bir şey söylemeden önünde eğildi.

"Kahvaltı yaptın mı?" diye sordu yaşlı adam.

"Hayır. Günde yalnız bir öğün yemek yerim, o da güneş battıktan sonra, alışkanlık işte. Sizin karnınız aç mı, muhterem peder?"

"Biz yolculuk üzreyiz," diye cevapladı yaşlı adam, "ve bizim de genç sayılmayız artık. Yine kalkıp yola koyulmadan bir lokma bir şey yersek fena olmaz."

Josef azık torbasını açtı, içinden çıkardığı hurmalardan adama ikram etti. Ayrıca, yanlarında geceyi geçirdiği hayırsever insanlar bir darı ekmeği vermişlerdi, onu da yaşlı adamla paylaştı.

Biraz bir şeyler yedikten sonra, "Eh, gidebiliriz artık," dedi yaşlı adam.

Josef sevinerek, "Demek birlikte çıkıyoruz yola," diye yükseltti sesini.

"Elbette. Seni Peder Dion'a götürmemi benden rica etmedin mi? Gel öyleyse."

Josef, şaşırmış ve mutlu bir bakışla adama baktı. “Ne kadar iyi kalpli, kerem sahibi birisiniz,” dedi ve çeşitli şükran sözcüklerini tam sıralamak üzereyken, yaşlı adam elini kaba bir hareketle oynatarak kendisini susturdu.

“Kerem sahibi Tanrıdır yalnız,” diye cevapladı. “Gidelim artık. Sonra, ben sana nasıl sen diyorsam, sen de bana sen de. Yaşlı iki tövbekâr arasında bu merasimin, bu nezaket kurallarının hiç gereği yok.”

Uzun boylu yaşlı adam önden yürüdü, Josef de peşinden gitti. Gün ağarmıştı. Rehberliği üstlenen yaşlı adam izledikleri yönün, tuttukları yolun doğruluğundan emin görünüyordu; öğle üzeri gölgeli bir yere varacaklarını, güneşin en kızgın olduğu saatleri burada dinlenerek geçirebileceklerini söyledi. Yol boyunca bundan başka da bir şey konuşulmadı.

Ancak sıcakta saatlerce yürüyüp mola verecekleri yere varmışlar, çatlayıp yarılmış kayaların gölgesinde dinlenmeye koyulmuşlardı ki, Josef kendisine rehberlik eden yaşlı adamla konuşmaya başladı. Dion Pugil’in bulunduğu yere varmak için daha kaç gün yol gideceklerini sordu.

“Bu yalnızca sana kalmış,” dedi yaşlı adam.

“Bana mı?” diye sesini yükseltti Josef. “Ah ah, bana kalmış olaydı, bugünden tezi yok gider dikilirdim karşısına.”

Yaşlı adam şimdi de konuşmaya pek hevesli görünmüyordu yine.

“Göreceğiz bakalım,” dedi kısa keserek; yan tarafına dönüp gözlerini yumdu. Onu uyurken görmek Josef’in içinde tatsız bir duygu uyandırmıştı, usulcacık bir kenara çekilip yere uzandı ve kendisi de daldı birden, gece hayli zaman gözlerini kırpmamıştı. Yeniden yola koyulma zamanı gelince, yaşlı adam Josef’i uyandırdı.

İkinci vakti geç bir saatte bir konaklama yerine geldiler; su vardı burada, ağaçlar ve otlar vardı. Susuzluklarını giderip ellerini yüzlerini yıkadılar. Yaşlı adam karar verdi, geceyi burada geçireceklerdi. Ama Josef razı gelmedi, çekine çekine itirazda bulundu.

“Bugün dedin ki, Dion’un bulunduğu yere ne kadar erken ya da geç varacağımız bana kalmış. İşte ben hazırım, daha pek

çok saat yürüyebilirim, yeter ki gerçekten bugün, olmazsa yarın kendisine ulaşabileyim."

"Hayır, hayır!" diye cevapladı yaşlı adam. "Bugünlük yeteri kadar yol aldık."

"Bağışla ama," dedi Josef, "benim sabırsızlığımı nasıl anlamıyorsun?"

"Anlıyorum. Ancak sana bir yararı olmayacak bu sabırsızlığın."

"O zaman ne diye işin bana kaldığını söyledin?"

"Doğru da ondan. Günah çıkartmak istediğinden kesinlikle emin olup bunun için kendini hazır ve olgun durumda hissederek hissetmez günah çıkartabileceksin."

"Hemen bugün de mi?"

"Hemen bugün de."

Josef, adamın sessiz, yaşlı yüzüne hayretle baktı.

"Olaçak şey mi?" diye yükseltti sesini. "Peder Dion sen mi sin yoksa?"

Yaşlı adam başıyla soruyu doğruladı.

"Burada ağaçların altında dinlen biraz," dedi güler yüzle.

"Ama sakın uyuma, kendini toparlamaya bak, ben de bu arada dinlenip toparlanmaya çalışacağım. Daha sonra gelip söylemek istediklerini bana söyleyebilirsin."

Josef kendini birden hedefine ulaşmış gördü; koca bir gün yanı başında yürüyüp durduğu bu saygıdeğer adamı daha önce nasıl da tanıyamamış, onun Dion olduğunu anlayamamıştı, akli almadı bir türlü. Adamın yanından ayrılıp bir kenara çekildi, diz çöküp dua etti, ardından günahını çıkaracak yaşlı adama söyleyecekleri üzerinde topladı dikkatini. Bir saat sonra dönüp geldi, Dion'un hazır olup olmadığını sordu.

Evet, günahlarını itiraf edebilirdi artık. Yıllardır yaşadıkları, uzun zamandır değerini ve anlamını giderek yitirmiş görünen ne varsa dudaklarından dökülmeye başladı yakınma olarak, sorular ve kendi kendine yöneltmiş suçlamalar olarak; günahlardan yunup arınma ve kutsanma olarak düşünölüp girişilen, ama sonunda alabildiğine büyük bir paniğe, karanlığa ve umutsuzluğa dönüşen Hristiyanca ve tövbekâr yaşamının tüm tarihçesi dile getirildi. En son yaşantılarını da saklamayıp

anlattı Josef; kaçış serüvenini, kaçışın içinde uyandırdığı rahatlamayı, umudu, kalkıp Dion'a gitme kararının içinde oluşumunu, adamla karşılaşmasını, kendisinden yaşlı bu kişiye karşı içinde nasıl hemen bir güven ve yakınlık duyduğunu, ama bugün yolda birçok kez kendisine soğuk ve acayip, hatta kaprisli biri olarak baktığını anlattı.

Konuşmasını bitirdiğinde güneş batmak üzereydi. Yaşlı Dion bıkip usanmadan dikkatle anlatılanları dinlemiş, Josef'in hiç sözünü kesmemiş, kendisine hiç soru yöneltmemişti. Josef tüm günahlarını sayıp döktükten sonra da ağzından bir söz çıkmadı. Ağır ağır doğrulup kalkarak dost bakışlarla Josef'e baktı, eğilip alnından öptü onu, başının üzerinde istavroz çıkardı. Ancak sonradan aklına geldi Josef'in; yaşlı Dion'un yaptığı, günah çıkartmaya gelen pek çok kişi karşısında kendi yaptığının aynıydı, aynı suskun, kardeşçe ve yargılamalardan kendini uzak tutan davranıştı.

Çok geçmeden birlikte oturup yemek yediler, birlikte dua edip yattılar. Uyumadan bir şey Josef'in zihnini kurcaladı, bir süre düşünüp durdu, aslında günahlarını itiraf ettikten sonra Peder Dion'un kendisini lanetleyeceğini ve paylayıp azarlayacağını düşünmüştü; ama böyle bir şeyle karşılaşmaması yine de onu düş kırıklığına uğratmamış, tedirgin etmemişti, Dion'un bakışı ve kardeşçe alnından öpüşü elvermiş, içindeki fırtına dinmişti. Derken fazla uzun sürmedi, rahat bir uykuya daldı.

Sabah olunca yaşlı Dion hiç konuşmadan Josef'i alıp yola koyuldu, hayli uzun bir yolu geride bıraktılar o gün; ardından dört beş gün daha yürüyüp Peder Dion'un hücrelerine vardılar. Birlikte yaşamaya başladılar burada. Josef ufak tefek işlerde Dion'a yardım ediyor, onun günlük yaşamını öğreniyor, bu yaşamı onunla paylaşıyordu. Öyle bir yaşam ki, kendisinin pek çok yıl sürdüğü yaşamdan fazla değişik sayılmazdı, ama yalnız değildi artık, bir başkasının gölgesinde ve koruması altında yaşıyordu, yine de eskisinden düpedüz değişik bir yaşamdı. Çevredeki yerleşim birimlerinden, Askalon'dan, hatta daha uzaklardan günah çıkartmak isteyenler, kendilerine akıl verip yol gösterecek birini arayanlar koşup geliyordu sürekli. Başlangıçta Jo-

sef gelenlerle karşılaşmamak için her defasında ortadan kayboluyor, ancak ziyaretçiler gittikten sonra meydana çıkıyordu. Ama Dion bir uşağı çağırır gibi giderek daha sık çağırmaya başladı Josef'i, örneğin ona su getirtiyor ya da daha başka bir yardımında bulunmasını istiyordu. Bir zaman böyle davrandı Josef'e, daha sonra günah çıkartırken bazen onu yanında bulundurmaya başladı, günah çıkartmaya gelenler izin verirse itiraf edilen günahları ona da dinletti, buna alıştırdı kendisini. Günah çıkartanlar arasında pek çok kişi, hatta büyük çoğunluk korkup çekindikleri Pugil karşısında yalnız başlarına dikilmekten, oturmaktan ya da diz çökmektense bu sessiz, dost bakışlı ve hizmete hazır yardımcıyı yanlarında görmeyi yeğliyordu. Böylece Josef, Peder Dion'un günahları nasıl dinleyip karşındakine teselli edici sözler söylediğini, nasıl işe el attığını, devreye girdiğini, cezalandırdığını, akıl verip tavsiyelerde bulunduğunu yavaş yavaş öğrendi. Seyrek olarak bir soru yöneltiyordu Peder Dion'a; yolculuğa çıkmış bir bilginin ya da edebiyatçının yaşlı Dion'u ziyareti sırasında da kendini tutamayarak böyle bir soru yöneltti.

Anlattıklarından görüldüğü kadarıyla, ziyaretçinin büyü-cüler ve müneccimlerden dostları vardı; yoldan geçerken mola vermiş, bir iki saat iki yaşlı tövbekârla oturup sohbet etmişti; nazik ve konuşkandı, yıldızlar üzerinde ve bir kozmik çağın başından sonuna kadar insanın Tanrılarıyla birlikte burçlar kuşağının tek tek bütün hanelerinden geçişi üzerinde uzun uzun, güzel güzel konuştu. İlk insan Âdem'den söz açtı, Âdem'in çarmıha gerilmiş İsa'yla aynı kişi olduğunu söyledi, İsa'nın insanları esenliğe kavuşturmasını Âdem'in bilgi ağacından hayat ağacına geçişi, cennetteki yılanı ise kutsal ilk kaynağın bekçisi, gecemsi sularından tüm varlıkların, tüm insan ve Tanrıların çıkıp geldiği karanlık kuyunun bekçisi diye niteledi. Dion, Yunancayla hayli karışık bir Süryanice konuşan adamın anlattıklarını dikkatle dinledi. Josef ise adamın putataparlık döneminden kalma bu yanlış görüşlerine Dion'un kararlılık ve hiddetle karşı çıkmayışına, onları çürütüp lanetlemeyişine, hele bu pek çok şey bilen hacının zekice monologlarının kendisini eğlendirip ilgilendiriyor görünmesine şaşırdı, hatta hoşnutsuzluk duy-

du bundan; çünkü Dion kendini vererek adamın söylediklerini dinlemekle kalmıyor, konuşulan sözcükleri doğru bularak beğeniyormuş gibi sık sık başını sallıyordu.

Adam kalkıp gittikten sonra, Josef heyecanla, neredeyse si-temle sordu: "Nasıl oluyor da bu imansız putperestin batıl görüşlerini dinleme sabrını gösterebildin? Hatta bana öyle geliyor ki, yalnız sabırla değil, bayağı bir ilgi ve belli bir zevkle dinledin anlattıklarını. Görüşlerine neden karşı çıkıp söylediklerinin asılsızlığını kanıtlayayım demedin, gereken cezayı vermedin kendisine, Efendimiz İsa'ya iman etmesine çalışmadın?"

Dion buruş buruş olmuş ince boynu üzerinde başını sağa sola sallayıp cevap verdi: "Adamın söylediklerini çürütmeye kalkmayışımın nedeni, böyle bir çabanın bir işe yaramayacak olması değil, daha çok kendimde bunu başaracak gücü görme-yişimdir. Konuşma ve kombinasyon sanatı, mitoloji ve astronomi konusunda adam benden kuşkusuz çok üstündü, ona karşı bir şey yapamazdım. Kaldı ki, dostum, inandığı şey düzmece ve asılsızdır diyerek bir kimsenin inancına karşı çıkmak ne sana, ne bana düşer. Yalan değil, bu akıllı adamın söylediklerini belli bir zevkle dinledim, senin de gözünden kaçmamış bakıyorum. Zevk verdi bana dinlemek, çünkü pek güzel konuşuyor, çok da şey biliyordu. Ama onu zevkle dinlememin başlıca nedeni, bana gençlik yıllarımı anımsatmasıydı, ben de gençliğimde böylesi konular ve bu gibi bilimlerle bir hayli uğraştım. Yabancı konuğun tatlı tatlı konuşarak sözünü ettiği mitolojik olaylar için hiç de yalan yanlış şeylerdir denemez. Bir inancın tasarım ve simgeleridir hepsi; bu inanç bize gerekli değil artık, çünkü bizler biricik kurtarıcı İsa inancına kavuştuk. Ne var ki, bizim inancımıza henüz kavuşamamış ve belki hiçbir zaman kavuşamayacakların atalarının bilgeliğinden kaynaklanan inançlarına haklı olarak saygı duymak gerekir. Elbet, dostum, bizim inancımız onlarınkinden değişik, düpedüz değişik bir inanç. Ancak, bizim inancımız yıldızları, kozmik çağları, ilk suları ve evrensel anneler öğretisini ve bütün bu simgeleri gereksinmiyor diye, söz konusu öğretilere doğrusu hiç de asılsız, hiç de uydurma gözüyle bakılamaz."

"Ama bizim inancımız," diye sesini yükseltti Josef, "daha

üstündür ve Efendimiz İsa bütün insanlar için canını verdi; bu yüzden İsa'yı tanıyanların, zamanı geçmiş öğretilerin işini bitirip yerlerine yeni ve doğru öğretiyi geçirmeye çalışmaları gerekmez mi?!"

"Bunu çoktan yaptık biz, sen ve ben ve daha pek çokları," diye cevapladı Dion serinkanlılıkla. "Bizler inanan kişileriz, çünkü inancın, yani kurtarıcı İsa'nın ve onun kurtarıcı ölümünün gücünü yüreğimizde hissettik. Ama onlar, yani mitolojiye, burçlar kuşağına ve eski öğretilere bağlı kalanlar yüreklerinde hissetmedi bu gücü, henüz hissetmedi, bunu hissetmeleri için onları zorlamaksa bizim işimiz değil. Mitolojiye inanan bu yabancı nasıl da tatlı bir dille ve alabildiğine ustalıkla konuşuyor, o imge oyununu kurup çatıyordu; bunu yaparken ne büyük bir rahatlık duyuyor, imge ve simgelerden oluşan bilgeliğiyle ne büyük bir huzur ve uyum içinde hissediyordu kendini. Evet, bu da işte adamın fazla bir derdi olmadığını, halinden memnun yaşadığını, bir şikâyeti bulunmadığını gösteriyor. Durumlarından şikâyetçi olmayanlara bizim söyleyebileceğimiz bir şey yoktur. Bir insanın esenliğe, esenliğe kavuşturucu inanca gereksinim duyması, düşüncelerinin bilgelik ve uyumundan artık haz duymayarak büyük cesaret isteyen o esenlik mucizesi inancını benimseyebilmesi için önce durumunun kötüye, çok kötüye gitmesi, sıkıntılar, düş kırıklıkları, acılar ve umutsuzluklar içinde yaşaması, gırtlığına kadar batağa gömülmüş olması gerekir. Hayır, Josef, bu bilgili putperestin dokunmayalım rahatına, bırakalım onu bilgeliğinin, düşüncelerinin ve konuşma sanatının mutluluğu içinde yaşasın. Bakarsın yarın, bakarsın bir yıl, bakarsın on yıl sonra öyle bir dert başına çullanır ki, ne sanatı, ne bilgeliği kalır, bakarsın sevdiği eşini ya da biricik oğlunu tutup öldürür birisi, bakarsın kendisi bir hastalığa yakanır, yoksulluk çalar kapısını. Bu yeni koşullarda bir kez daha onunla karşılaştık mı kendisine sahip çıkar, bizim dert ve belaları hangi yoldan yenmeye çalıştığımızı açıklarız o zaman. 'Peki, neden bunu bana dün, neden on yıl önce söylemediniz?' diye soracak oldu mu, şöyle cevap veririz kendisine: 'O zaman henüz yeterince kötü değildi durumun.' "

Peder Dion'un yüzünde vakur bir ifade belirmişti; bir süre

sustu, adeta daldığı anıların düşlerinden kopup gelen bir sesle ekledi ardından: “Atalarımızın bilgelikleriyle oyalanmaktan ben de bir vakit haz duymuştum, Efendimiz İsa’nın yolunda yürümeye başlayalı hayli zaman olmuştu, yine de dinbilimi ilgilendiren konularda fikir yürütmek çokluk hoşuma gidiyor, ama bazen de beni kaygılara sürüklüyordu. Hepsinden önce dünyanın yaradılışı üzerinde kafa yoruyor, yaradılış sürecinin sonunda doğrusu her şeyin istenildiği gibi olması gerektiğini düşünüyordum, çünkü şöyle denmekteydi kutsal kitapta: ‘Tanrı yaptığı işlere baktı ve her şey çok iyiydi.’ Oysa gerçekte bir an sürmüştü her şeyin iyi ve mükemmel oluşu, cennetin var olduğu bir an; bir an sonra ise suç ve lanet bir yol bulup bu mükemmellik içine sızmış, çünkü Âdem yemesi yasaklanan ağacın meyvesinden yemişti. Kimi bilginler vardı, dediklerine göre, evreni ve onun yanı sıra Âdem’le bilgi ağacını yaratan Tanrı tek ve alabildiğine yüce Tanrı değildi, yalnızca bir parçasıydı onun ya da onun altında bir ikinci Tanrıydı, Demiurg’du, yaratılmış evren de mükemmellikten uzaktı, Demiurg yaratma eylemini yüzüne gözüne bulaştırmış, bunun üzerine yaratılmış evren kozmik bir çağ boyunca lanetlenip şer güçlerinin eline bırakılmıştı; sonunda onun kendisi, yani o Us-Tanrı, oğlunu yollayıp lanetlenmiş kozmik çağı sona erdirmeye karar verdi. İşte bu andan sonra bilginlerin söylediklerine göre, ki ben de böyle düşünüyordum, Demiurg’un ve yarattığı evrenin yokoluş süreci başladı, dünya yavaş yavaş ölmekte, sararıp solmaktaydı ve bu sürüp gidecekti böyle, ta ki yeni bir kozmik çağ başlasın ve bu çağda ne eski yaratılmış evren, ne dünya, ne etten kemikten bir varlık, ne hırs, ne tamah, ne günah, ne bedensel bir doğurtma, ne bedensel bir doğurma, ne ölüm yer alsın, esenliğe kavuşmuş manevî ve mükemmel bir dünya doğup çıksın ortaya, Âdem’in uğradığı lanetten özgür, isteklerin, doğurtmaların, doğurmaların ve ölmelerin sonu gelmeyen lanetinden ve dürtüsünden özgür bir dünya. Dünyadaki kötülüklerden ilk insanı değil, Demiurg’u sorumlu tutuyorduk; öyle düşünüyorduk ki, Demiurg gerçekten Tanrı idiyse, Âdem’i daha değişik yapıda bir insan olarak yaratması ya da onu şeytana uymaktan esirgemesi işten değildi. Böylece düşünüp taşınmalarımızdan çıkardığımız so-

nuca göre iki Tanrı olacaktı, biri evreni yaratan, biri de Baba Tanrı olmak üzere iki Tanrı; ve ilk Tanrıyı yargılayıp mahkûm etmekten çekinmiyorduk. Hatta öyle kimseler vardı ki, bir adım daha ileri giderek evrenin yaratılmasının Tanrının değil, şeytanın işi olduğunu ileri sürüyordu. O zekice düşünceleri-mizle kurtarıcı İsa'ya ve gelecekteki tinsellik çağına yardımcı olduğumuza inanıyor, kendimize Tanrılar yaratıyor, dünyalar ve kozmik planlar kotarıp dinbilim alanında tartışmalara giri-şiyor, söyleşiler yapıyorduk. Derken günün birinde vücudumu bir ateş bastı ansızın, hastalanıp ölecek gibi oldum, ateşin yol açtığı hezeyanlarda hep Demiurg'la uğraştım, savaştım onunla ve kanlar akıttım; gördüğüm hayaller ve kâbuslar giderek daha korkutucu bir niteliğe büründü, sonunda hepsinden çok ateş-lendiğim bir gece kendi annemi öldürmem gerektiği gibi bir duygu uyandı içimde, böylece bedensel doğumumun sözde he-sabını görecektim. Ateşten kaynaklanan hezeyanlarda şeytan peşimi bırakmadı, elindeki tüm köpekleri saldı üzerime. Der-ken iyileştim, bedensel güçlerime çok geçmeden yeniden ka-vuştum, ama felsefe yapmaktan artık zevk almıyordum; aptal, suskun ve ruhsuz bir insan olarak hayata dönmüş, bütün eski arkadaşlarımı düş kırıklığına uğratmıştım. Felsefe yapmaktan zevk duymuyordum, çünkü o berbat hezeyanlar kaybolup uy-kudan neredeyse başımı kaldıramadığım nekahet döneminde gece olsun, gündüz olsun ne zaman gözlerimi açsam kurtarıcı İsa'yı yanı başımda buluyor, bir gücün kendisinden çıkıp bana geçtiğini duyumsuyordum. Sağlığıma tekrar kavuştuğum za-man onun yakınlığını eskisi gibi hissedemediğimi görünce üzerime bir mahzunluk çöktü. İsa'nın yakınlığı şimdi bir özle-me bırakmıştı yerini, bu yakınlığı aramaya başlamıştım. Ne za-man yine bir tartışmaya kulak versem, bu özlemin –o zamanlar sahip olduğum en değerli şeydi bu– kaybolup gitme, kumda su gibi düşünce ve sözcüklerin arasına karışıp yok olma tehlikesi baş gösteriyordu. Sözün kısası, benim zekice düşüncelerimin ve dinbilimle uğraşmalarımın sonu gelmişti. O gün bugün saf-dil insanlardan biri olarak yaşıyorum. Ama felsefe ve mitoloji-den anlayıp benim de bir zaman oynadığım oyunları oynama-ya kalkan birinin yoluna durmak ve kendisini küçük görmek

istemem. Bir zaman iç içe geçmişliği ve eşzamanlılığı içinde Demiurg ve Us-Tanrıyla uğraşmam sırasında birtakım sorunları çözemeyerek bunları nasıl sineye çekmişsem, şimdi de felsefeyle uğraşanları dindar kişilere dönüştüremeyecek olmamı kabullenmem gerekiyor. Bu benim işim değil."

Bir defasında günah çıkartmaya gelen birinin işlediği cinayet ve zina suçunu itirafından sonra, yardımcısı Josef'e şöyle dedi Peder Dion: "Cinayet ve zina çok alçakça ve olağanüstü sözcükler gibi geliyor kulağa, yeterince kötü eylemler gibi görünüyor, evet. Ancak, sana şunu söyleyeyim ki, Josef, dünyaya gönül vermiş bu insanlar aslında günahkâr değildir. Ne zaman kendimi şöyle tastamam onlardan birinin yerine koysam, bayağı çocukmuşlar gibi görünürler gözüme. Yaramaz, huysuz, soyululukla ilgisi olmayan çocuklar. Bencil ve şehvet düşkünüdür hepsi, burunları havadadır, birden kızıp öfkelenirler, doğru; ama aslını ararsan masum insanlardır, nasıl çocuklar masumsa, onun gibi tıpkı."

"İyi ama," diye karşılık verdi Josef, "onları çokluk öylesine sigaya çekiyor, öylesine paylayıp azarlıyorsun ki!"

"İyi ya işte. Çocuktan kalır yerleri yoktur, bir vicdan huzursuzluğuyla günah çıkartmaya geldiler mi ciddiye alınmak ve ciddi olarak sigaya çekilmek isterler. En azından ben böyle görüyorum. Sen bir başka türlü davrandın bir zaman, kimseyi paylayıp cezalandırma yoluna gitmedin, kefarette bulunmasını istemedin kimseden. Hepsine tatlı dil, güler yüz gösterdin, yalnızca bir kardeş öpücüğüyle salıverdin hepsini. Böyle davranmış olmanı eleştirmek istemem, hayır; ama ben yapamam bunu."

"Orası öyle," dedi Josef çekinerek. "Peki ama, söyler misin o zaman, benim günahlarımı çıkardığında neden bana da başkalarına davrandığın gibi davranmadın, susup öptün beni, ceza olarak hiçbir sert söz söylemedin?"

Keskin bakışlı gözlerini Josef'e diken Dion Pugil, "Doğru değil miydi yaptığım?" diye sordu.

"Böyle bir şey dediğim yok. Elbette doğrudu, yoksa günahımı çıkardıktan sonra bu kadar rahatlamazdım."

"Açmasan bu konuyu daha iyi. Çünkü kelimelerle dile ge-

tirmesem bile seni de uzun süreli bir kefaretle cezalandırdım. Yanıma aldım seni, bir hizmetkâr gibi davrandım sana, seni kaçıp kurtulmak istediğin göreve geri dönmeye zorladım.”

Dion Pugil, Josef’ten başka tarafa çevirdi yüzünü, uzun boylu konuşmayı sevmeyen biriydi. Ama Josef üsteledi, dayattı bu kez:

“O zaman sen ne dersin yapacağımı biliyordun önceden. Sana günah çıkartmadan ve seni henüz tanımadan önce böyle yapacağıma söz vermiştim. Hayır, söyle, bana başka türlü davranmayışının nedeni gerçekten bu muydu?”

Peder Dion bir iki gidip geldi, Josef’in önüne varıp dikildi sonra, elini omzuna koyarak şöyle dedi: “Dünyaya gönül vermiş insanların çocuklardan geri kalır yanı yoktur, dostum. Ermişler dersin – eh, onlar günah çıkartmak için bize gelmezler. Ama biz, seninle ben ve bizim gibiler, tövbekâr kişileriz, doğru yolu arayan, dünyayı terk edip soluğu kaçmakta almış insanlarız, ne çocuğuz ne de masum, öyle paylayıp azarlamalarla yola gelmeyiz. Asıl günahkârlar biziz, bizleriz, biz bilen ve düşünenler, biz bilme ağacının meyvesinden yiyenler; birbirimize sopadan geçirilip sonra da saliverilecek çocuklar gibi davranamayız. Günah çıkarttıktan ve cezalandırıldıktan sonra o çocuk dünyasına, bayramların, şenliklerin kutlandığı, iş peşinde koşulduğu ve zaman zaman insanların birbirini öldürdüğü dünyaya dönemeyiz, günahı günah çıkartarak ve kefarette bulunarak üzerimizden sıyrıp atacağımız kısa süreli bir kâbus gibi yaşayamayız, sürekli günah içinde yaşarız, masum olduğumuz bir zaman asla yoktur, hep günahkâr kalırız, günah içinde ve vicdanımızın yangınında yaşamımızı sürdürür ve büyük günahımızın kefareti hiçbir zaman ödeyemeyeceğimizi biliriz, meğerki bu dünyadan göçüp gitmemizden sonra Tanrı rahmetini bizden esirgemeye ve bize merhamet eyleye. İşte, Josef, sana ve bana uzun uzun öğütler verip, işlenen günahların kefareti olarak cezalar belirleme yetkisini kendimde göremeyişimin nedeni bu. Bizim için, atılan şu ya da bu yanlış adım, işlenen şu ya da bu cürüm değil, ilk günah söz konusudur; bu yüzdendir ki bizlerden biri ötekine günahlarının bilincine ortak olduğu ve kendisini bir kardeş gibi sevdiği güvencesini verebilir an-

cak, cezalandırma yoluna giderek onu günahından arındırmaz. Peki ama, sen de bilmiyor muydun bunu?"

Josef usulcacık cevap verdi: "Söylediklerin doğru. Ben de biliyordum."

"Öyleyse boş yere konuşup durmayalım," dedi yaşlı Dion kısa keserek ve kulübesinin önündeki kayaya yöneldi, bu kayanın üzerinde dua ve ibadete koyuldu.

Aradan birkaç yıl geçti; zaman zaman Peder Dion'un üzerine bir halsizlik çöküyor, tek başına yataktan kalkamadığından sabahları Josef kendisine yardımcı oluyordu. Yataktan kalktıktan sonra dua etmeye gidiyor, duadan sonra tek başına doğrulup ayağa kalkamadığından yine Josef yardımına koşuyor, ardından Peder Dion bütün gün oturup uzaklara bakıyordu. Bazı günler böyleydi durum, ama Peder Dion'un tek başına yataktan kalktığı günler de yok değildi. Peder Dion, her gün günah çıkarmanın da üstesinden gelemiyordu artık. Biri gelip Josef'e günahını çıkarttı mı, daha sonra Dion onu yanına çağırıp şöyle söylüyordu: "Günlerim sayılı artık, sevgili oğlum, günlerim sayılı artık. Herkese söyle, benim yerime Josef geçecek." Josef itirazda bulunacak, söze karışıp bir şey diyecek oldu mu, iyice yaşlanmış Dion öyle korkunç bir bakışla kendisine bakıyordu ki, bakışı buzdan bir ok gibi Josef'in yüreğine saplanıyordu.

Peder Dion yalnız başına yataktan kalkabildiği, biraz daha güçlü görüldüğü günlerin birinde Josef'i yanına çağırdı, onu alıp küçük bahçesinin kıyısındaki bir yere götürdü.

"Beni gömeceğin yer işte burası," dedi. "Mezarı seninle birlikte kazacağız, biraz daha vaktimiz var nasıl olsa. Git de kazmayı, küreği getir."

Her gün seher vakti mezarın küçük bir parçasını kazıyorlardı. Kendini güçlü hissettiği günler bizzat Dion'un birkaç el kazma salladığı oluyordu; hayli zorlanarak, ama belli bir neşe içinde yapıyordu bu işi, yaptığı işten adeta zevk alıyordu. Beriyandan gün boyu bu neşe hali kaybolmayarak varlığını sürdürüyordu; mezar kazılmaya başlandı başlanalı Peder Dion'un keyfi hep yerindeydi.

Peder Dion bu çalışmalar sırasında bir ara, "Mezarıma bir hurma ağacı dikeceksin," dedi Josef'e. "Belki ileride meyvele-

rinden yiyebilirsin. Sen yiyemezsen başkası yer. Ben de zaman zaman ağaç diktim, ama az, çok az sayısı bunların. Bazıları der ki, insan bir ağaç dikmeden ya da geride bir oğul bırakmadan ölmemeli. Eh, ben de bir ağaç bırakıyorum geride ve seni bırakıyorum, sen benim oğlumsun.”

Josef’in kendisini ilk tanıdığı zamankinden daha sakin, daha neşeliydi Peder Dion. Bir akşam hava kararmış, yemeklerini yiyip dualarını yapmışlardı ki, yattığı yerden seslendi Josef’e, birazcık gelip yanında oturmasını istedi.

“Sana bir şey anlatmak geldi içimden,” dedi güler yüzle; yorgun ve uykulu bir hali yoktu. “Aklında mı, bir zaman Gaza’daki hücrende ne kötü zamanlar geçirmiştin, hayattan nasıl bıkip usanmıştın? Ve derken nasıl soluğu kaçmakta almış, yaşlı Dion’u arayıp bularak ona başından geçenleri anlatmayı kafana koymuştun? Sonra o münzeviler köyünde yaşlı adama rastlamış, ona Dion Pugil’in kaldığı yeri sormuştun hani? Evet işte. Yaşlı adamın Dion’un kendisi olması bir mucizeye benzemiyor muydu? Bunun nasıl olduğunu şimdi anlatayım sana; çünkü benim için de ilginçti, mucize gibi bir şeydi adeta.

Bir çilecinin ve günah çıkartan birinin yaşlanıp kocaması, pek çok günahkârın günahlarını dinlemesi, bunların kendisine hiç günahsız, ermiş bir kişi gözüyle bakması ve onun kendilerinden daha büyük bir günahkâr sayılacağını fark etmemesi nasıl şeydir bilirsin. Çilecinin bütün yaptıkları işe yaramaz ve boş görünür gözüne; bir zaman kutsal ve önemli saydığı şeyi, Tanrının böyle bir yere kendisini getirip koymasını ve insanların ruhlarındaki pislige, rezillige kulak verip dinlemeye ve bu ruhları biraz rahatlatmaya layık bulmasını ağır, fazlasıyla ağır bir yük, hatta bir lanet gibi duyumsar. Sonunda öyle olur ki, kendisine çocuksu günahlarla çıkıp gelen her zavallı insanın önünde bir dehşet duygusuna kapılır, yakasını kurtarmak ister bu kişiden, kendi elinden de yakasını kurtarmak ister, bir ağacın dalına geçirilecek bir iple de olsa ister bunu. Sen de işte böyle bir hali yaşadın. Şimdi benim için de günah çıkartma saati gelip çattı ve günahlarımı sana itiraf ediyorum: Senin yaşadıklarının aynısını ben de yaşadım, ben de artık işe yaramaz duruma geldiğime ve ruhumdaki ateşin sönüp gittiğine inanıyor-

dum, üstesinden gelemedikleri ve benim de bundan böyle üstesinden gelemediğim bütün o pislikleri, bütün o pis kokuları beraberlerinde taşıyarak insanların bir güven duygusuyla koşup bana gelmesine katlanamıyordum artık.

Beri yandan sık sık Josephus Famulus adında bir tövbekâr-dan söz edildiğini işitmiştim. Kulağıma geldiğine göre, insanların bir kısmı da ona koşup günah çıkartmaktaydı. Pek çok kişi vardı ki, bana gelmektense ona gitmeyi yeğliyordu; çünkü söylediklerine göre yumuşak, güler yüzlü biriydi, günah çıkartanlardan hiçbir istekte bulunmuyor, paylayıp azarlamıyor onları, kendilerine kardeş gibi davranıyor, yalnızca anlattıklarına kulak verip dinliyor, sonra da onları öpüp salıyordu. Oysa benim yöntemim değişti, biliyorsun; bu Josephus'tan söz edildiğini işittiğim ilk zamanlar onun izlediği yöntem bana aptalca geldi, fazlasıyla çocuksu göründü; ama sonraları benim kendi yöntemimin bir işe yarayıp yaramadığı konusunda bir kuşku-dur düştü içime, dolayısıyla bu Josef denilen kişinin yöntemini yargılamaktan kendimi uzak tutmaya başladım, bilgiçlik taslamaktan vazgeçtim. Acaba bu adamda ne gibi güçler vardı? Onun yaşça benden küçük sayılacağını biliyordum, ama ihtiyarlık onun da kapısını çalmak üzereydi, bundan memnunluk duyuyordum, genç birine o kadar çabuk güven besleyemedim. Oysa bu Josephus beni kendine çekiyordu. Sonunda kararımı verdim, ona gitmek üzere kalkıp yola düştüm; kendisine derdimi açacak, bana bir akıl vermesini isteyecektim, bunu yapamasa bile belki biraz teselli bulmuş ve güçlenmiş olarak dönüp gelebilirdim yanından. Ona gitmeye karar vermem bile tek başına bana rahat bir nefes aldırması, içimi ferahlatmıştı.

Kalkıp yola düştüm, onun hücresinin bulunduğu söylenen yere doğru yürümeye koyuldum. Ne var ki bu arada Josef kardeş de benim gibi aynı hali yaşamış, o da benim yaptığımı yapmış, ikimiz de birbirimize akıl danışmak için soluğu kaçmakta almıştık. Derken kulübesine henüz varmadan onunla yolda karşılaşmış, daha ilk konuşmada kendisini tanımıştım, tam kafamda yaşattığım gibi biriydi. Ama kulübesini bırakıp kaçmıştı, kötü durumdaydı, benim gibi, hatta benden de berbat durumu, başkasının günahını çıkartmayı aklının ucundan geçir-

diği yoktu, kendisi günah çıkartmak, derdini, sıkıntısını yabancı ellere teslim etmek isteğiyle yanıp tutuşmaktaydı. Bunu görünce tuhaf bir düş kırıklığına uğradım, içime büyük bir hüznün çöktü. Çünkü beni tanımayan bu Josef'in de görevinden bıkkınlık getirmesi ve yaşamının anlamı konusunda umutsuzluğa kapılması ikimizden de hayır gelmeyeceğini, ikimizin de boşa ömür geçirdiğimizi ve işin içinden çıkamayıp yenik düştüğümüzü göstermiyor muydu?

Bu anlattıklarım senin de bilmediğin şeyler değil, onun için sözü fazla uzatmayacağım. Sen o geceyi yakındaki kardeşlerimizin köyünde geçirdin, ben de köye yakın o yerde tek başıma geceledim, meditasyon yaptım, kendimi bu Josef'in yerine koydum; sabah olup da boşuna soluğu kaçmakta aldığını, Pugil denen kişiye boşuna bel bağladığını öğrenirse, Pugil'in de kendisi gibi kaçak biri, kendinden kuşkuya düşmüş biri olduğunu anlarsa ne yapar o zaman diye düşünüp durdum. Kendisiyle ne kadar özdeşleşirsem, o kadar çok üzüldüm durumuna, onu bana Tanrının yolladığı, Tanrının onu ve onun sayesinde kendimi tanıyıp ikimizi de esenliğe kavuşturmamı benden beklediği duygusu o kadar güçlendi içimde. Ancak bunun üzerine uyuyabildim, gecenin bir yarısı çoktan geride kalmıştı. Ertesi gün de sen köyden dönüp geldin ve benim oğlum oldun.

Sana anlatacağımı söylediğim şey işte buydu. Bakıyorum ağlıyorsun. Ağla peki, açılırsın. Madem bir kez çenem açıldı, şu söyleyeceklerimi de dinle lütfen ve gönlünde tut: İnsanoğlu acayip bir yaratıktır, kendisine pek güvenmeye gelmez, bakarsın günün birinde o bunalımlar ve kendinden kuşkuya düşmeler yine çullanabilir üzerine, seni dize getirmeye çalışabilir. Dilerim o zaman Tanrı bana yolladığı kadar dost, sabırlı ve avutucu bir oğlu ve öğrenciyi sana da yollar. Ama şeytanın bir zaman sana düşletip durduğu ağaç dalına ve o zavallı Yahuda İskariotes'in ölümüne gelince, bir tek şey söyleyebilirim bu konuda: Kurtarıcı İsa için böyle bir günahı bağışlamak işten değilse de, canına kıyarak dünyadan göçüp gitmek bir günah ve çılgınlıktır, bir insanın umutsuzluk içinde ölmesi yürekler acısıdır ayrıca. Tanrı bizi öldürsün diye bize yollamaz umutsuzluğu, yüreğimizde yeni hayat kıvılcımları tutuşturması için bunu

yapar. Ama bize yolladığı ölüme gelince, Josef, bizi yeryüzünden ve bedenimizden koparıp almasına gelince, bu bizim için büyük bir haz kaynağıdır. İnsanın yorgun düşüp de uyuyabilmesi, uzun süre taşıdığı bir yükü sırtından atabilmesi eşi bulunmaz, harikulade bir şeydir. Mezarı kazdığımızdan beri –üzerine dikeceğin hurma ağacını unutma sakın–, mezarı kazmaya başladığımızdan beri içimde öyle bir neşe ve hoşnutluk var ki, pek çok yıldır böyle bir şey yaşamadım.

Boşboğazlığım uzun sürdü, oğlum, yorulmuş olmalısın. Yat artık, kulübene git. Tanrı ikimizi de esirgesin.”

Ertesi gün Dion ne sabah duasına geldi ne de Josef’e seslendi. Josef’in içine bir korku düştü, yavaşçacık kulübesinden içeri girerek Dion’un yatağına sokuldu, yaşlı Dion’un bu dünyadan göçmüş olduğunu gördü; yüzü sessizce ışıldayan çocuksu bir gülümsemeyle aydınlanmıştı.

Dion’u gömdü Josef, hurma ağacını mezarın üzerine dikti ve daha bir süre yaşayıp ağacın ilk meyvelerini verdiğini gördü.

Hint Yaşamöyküsü

Vişnu’nun, daha doğrusu Rama olarak insan suretine bürünmüş parçasının cinlerle sürdürdüğü o zorlu savaşların birinde yeni doğan ayın okuyla öldürülen cin hükümdarlarından biri insan kılığında yeniden yaratıklar döngüsüne katılmıştı. Ravana’ydı ismi ve savaşçı bir hükümdar olarak büyük Ganj ırmağının kıyısında yaşıyordu. Dasa’nın babasıydı Ravana. Dasa küçükken annesi ölmüş, annesinin yerini alan güzel ve açgözlü kadın Ravana’ya bir oğul doğurur doğurmaz, üvey oğlu Dasa’ya diş bilemeye başlamıştı. Ravana’nın ilk oğlu Dasa’ya değil de, kendi oğlu Nala’ya günün birinde hükümdar tacını giydirmeyi tasarlıyordu; bu yüzden de babasıyla arasını açıp Dasa’yı ilk fırsatta ortadan kaldırmayı kafasına koymuştu. Ne var ki, Ravana’nın sarayındaki Brahmanlardan Tanrılara kurban işini yöneten Vasudeva adında akıllı biri, kadının gizli niyetini keşfedip planını suya düşürmeyi başardı. Dasa’nın durumuna üzülüyordu Vasudeva, ayrıca küçük prenste annesinden geçmiş bir dindarlığın ve adalet duygusunun varlığını sezinlemek-

teydi. Bir gözü Dasa'nın üzerindeydi hep; ona bir şey olmasın diye bakıyor, onu üvey annesinin elinden kurtarıp almak için fırsat kolluyordu.

Raca Ravana'nın Brahma'ya adanmış bir inek sürüsü vardı; ineklere kutsal gözüyle bakılıyor, sütlerinden ve yağlarından Tanrı Brahma'ya sık sık sungular sunuluyordu. Ülkedeki en güzel yaylım yerleri bu ineklere ayrılmıştı. Günlerden bir gün Brahma'ya adanmış inek sürüsünün çobanlarından biri saraya giderek bir miktar yağ teslim etti, ayrıca o zamana kadar sürünün otlatıldığı yaylım yerinde bir kuraklığın başlamakta olduğunu haber verdi, çobanlar aralarında anlaşılmıştı, sürüyü alıp daha ileriye, dağlardan yana götüreceklerdi, oralarda en kurak zamanda bile su ve taze ot sıkıntısı çekilmesi söz konusu değildi. Brahman Vasudeva uzun zamandan beri tanıdığı çobana planını açıkladı; çoban iyi kalpli ve sadık biriydi. Ertesi gün Ravana'nın oğlu küçük Dasa'nın ortadan kaybolup da bir türlü bulunamayışının sırrını bilen yalnızca iki kişi vardı: Vasudeva ile çoban. Küçük Dasa'yı çoban yanına alıp sürünün otlatıldığı tepelere götürdü; onlar tepelere geldiklerinde sürü dağlara doğru yola koyulmuş, yavaş yavaş ilerliyordu. Dasa da sevinip yüzü gülerek çobanlar arasına katıldı, onlarla birlikte sürünün peşinden gitti. Zamanla büyüüp bir sıgırtmaç oldu, ineklere göz kulak olup onları gütmesini ve süt sağmasını öğrendi, kimi zaman buzağılarla oynadı, ağaçların altına uzanıp yattı kimi zaman, susadıkça süt içti, çıplak ayacıkları inek pisliklerine batıp çıktı. Bütün bunlardan pek hoşlandı Dasa, çobanları ve inekleri yakından izledi, onların nasıl yaşadıklarını gördü, ormanı, ormandaki ağaçları ve ağaçlardaki meyveleri tanıdı bir bir, mangoyu, yabanincirini ve Varinga ağacını pek sevdi, ormandaki yeşil gölcüklerden sevimli nilüfer köklerini avladı, alev gibi yanıp tutuşan kırmızı orman çiçeklerinden çelenk yapıp bayram günleri boynunda taşıdı, vahşi hayvanlara karşı uyanık bulunup kaplanlardan kendini kollamasını, akıllı misk kedisiyle ve soytarı kirpiyle dostluk kurmasını, boş çoban kulübelerinde yağmur mevsimini geçirmesini öğrendi; başka oğlanlarla bir araya gelip oyunlar oynadı, şiirler okudu, sazdan sepetler ve hasırlar ördü. Eski vatanını ve eski yaşamını tümü-

le unutmadıysa da, bunlar çok geçmeden kendisine bir düş gibi gelmeye başladı.

Sürünün yayılım için bir başka yere gittiği bir gün yakındaki ormandan içeri girdi Dasa, bal arayacaktı. Nasıl şeyler olduğunu görüp tanıyalı beri ormanlara bayılıyordu, hem şimdi adım attığı ormanın ayrı bir güzelliği vardı, güneş ışığı yapraklar ve dallar arasından altın yılanlar gibi dolana kıvrıla süzülüp geliyordu. Sesler, kuşların ötüşü, ağaçların doruklarındaki fısıldaşmalar, maymunların bağrıışları birbirine sarılıp dolanarak yapraklar ve dallardaki ışık gibi yumuşacık parıldayan hoş bir örgü oluşturuyor, beri yanda çiçeklerden, ağaçlardan, yapraklardan, sulardan, yosunlardan, hayvanlardan, meyvelerden, topraktan ve çamurdan kalkan türlü türlü kokular birbiriyle kucaklaşıp sonra yine ayrılıyordu. Kekremesi ve tatlı, vahşi ve seven, uyaran ve uyku getirici, zinde tutan ve bunaltıcı binbir koku. Bazen ormanın gözden sakladığı bir uçurumdan bir su çağltısı yükselip geliyor, kanatlarında siyah ve sarı beneklerle yeşil kadifeden bir kelebeğin beyaz çiçekler üzerinde dans ettiği görülüyor, bazen bir dalın mavi gölgeli ormanda derinden derine çatırdadığı duyuluyor, yapraklar bütün ağırlığıyla yaprakların içine düşüyor yukarılardan, bazen karanlıkta kızmış bir ge-yik haykırıyor ya da kavgacı bir dişi maymunun kendi aile üyeleriyle patırtısı geliyordu kulağa. Dasa bal aramayı unutmuştu; rengârenk ışıklar saçan minik birkaç kuşu izleyip dururken, büyük ormanın içinde sık ağaçlı küçük bir orman izlenimi uyandıran yüksek eğreltiotları arasında bir iz keşfetti, yol gibi bir şey, daracık bir patika gördü. Otlar içinden sessizce ve sakınarak yürüyüp patikayı izledi, derken çok gövdeli bir ağacın altında küçük bir kulübe ilişti gözüne, bir çeşit sivri çadıra benziyordu, eğreltiotlarından örölüp kotarılmış bir çadırdı. Kulübenin yanı başında yerde dimdik bir adam oturuyor, hiç kımıldamıyordu; bağdaş kurmuş, ellerini ayaklarının arasına almıştı, beyaz saçları ve geniş alnı altında durgun gözleri bir şey görmeden yere bakıyordu, açıktı adamın gözleri, ama dışa değil, içe dönüktü. Dasa bunun kutsal bir kişi ve bir yogi olduğunu anlamıştı, gördüğü ilk yogi de değildi bu; yogilerin hepsi de nuranî kişilerdi, Tanrıların sevgili kullarıydı, onlara bağışta bulunmak

ve saygı göstermek güzel bir şeydi. Ama burada gördüğü, böylesine güzel, gözlerden böylesine uzak ot kulübeciğinin önünde kollarını sesizce sarkıtmış, dimdik oturan ve meditasyon yapan bu kişiyi ötekilerden daha çok sevdi Dasa, ötekilerden daha tuhaf ve saygıya değer buldu. Boşlukta süzülür gibi oturan, dalgın bakışları yine de her şeyi algılar ve bilir görünen bu adamın etrafı bir kutsallık halesiyle, vakar ve soyluluktan büyümlü bir çemberle, içte birikmiş bir ateşin ve yoga gücünün alev ve dalgasıyla sarılmıştı. Dasa bu çemberden içeri adımını atmayı, bir selam ya da seslenişle bu çemberi delip geçmeyi göze alamadı. Adamdaki vakar ve büyüklük, içten dışarı vurarak yüzünü nurlandıran ışık, yüz çizgilerindeki konsantrasyon, kesinlik ve şaşmazlık çevreye dalgalar ve ışınlar yolluyor, adam da bunların ortasında bir ay parçası gibi kurulmuş oturuyordu. Ruhunda birikmiş güç, dış görünüşünde kendini açığa vuran sessiz bir konsantrasyon içindeki istem gücü adamın çevresinde öylesine afsunlu bir çember oluşturmuştu ki, insan onun gözlerini bile kaldırıp bakmadan yalnızca gönlünden geçireceği bir dilek, kafasından geçireceği bir düşünceyle bir kimseyi öldürüp sonra yine diriltebileceğini açıkça seziyordu.

Bir ağaçtan daha kımıltısız –yaprak ve dallarıyla soluyan bir ağaç hareket ederdi ne de olsa–, mermerden bir Tanrı heykeli gibi tüm devinimlerden uzak yogi oturuyordu öylece. Dasa da onu gördüğü andan beri sanki yere çivilenmiş, ayaklarına zincir vurulmuş ve karşısındaki manzaranın güçlü cazibesine kapılmış gibi hiç kımıldamadan oracıkta dikiliyordu. Oracıkta dikiliyor ve gözlerini dikmiş adama bakıyordu. Derken adamın omzunda güneş ışığından bir benek ilişti gözüne, ayaklarının arasındaki kımıldamadan duran ellerinde de başka bir benek vardı ve ışıktan benekler yavaş yavaş yürüyüp kayboldu, yerlerini yenileri aldı. Dasa oracıkta dikilmiş şaşkın şaşkın bakarken şunu anladı ki, güneş ışıklarının bu adamla bir alıp vereceği yoktu; çepçevre ormandan kopup gelen kuş ötüşlerinin ve maymun seslerinin de, meditasyon halindeki adamın yüzüne konan, cildini koklayan, yanağında bir boy ilerledikten sonra yine havalanarak uçup giden kahverengi orman arısının da, ormandaki bütün o çok renkli yaşamın da bir alıp vereceği yoktu

adamla. Dasa bütün bunların, gözlerin gördüğü, kulakların işittiği, güzel ya da çirkin, sevimli ya da korkutucu ne varsa hepsinin kutsal adamla bir ilişkisi olmadığını seziyordu. Yağmur ne ıslatabilirdi adamı, ne keyfini kaçırabilirdi, ateş yakamazdı adamı; çevresindeki bütün dünya onun için yüzeysel bir nesne durumuna gelmiş, önemini yitirmişti. Gerçekten de bütün dünyanın bilinmez derinlikler üstünde oynayan yalnızca yüzeysel bir oyun, bir esinti ve hafif bir dalgalanma olabileceği, adama bakıp duran çoban prens Dasa'nın vücudunda düşünce değil de daha çok bir ürperti ve hafif bir baş dönmesi olarak açığa vurdu kendini, bir dehşet ve tehlike duygusu olarak, büyük bir özlemle kucak açılan bir cezbedilmişlik duygusu olarak ayrıca. Çünkü, Dasa öyle hissediyordu ki, yogi dünyanın yüzeyi içinden, yüzeysellikler dünyasının içinden geçerek varoluşun temeline inmiş, tüm nesnelerin gizinden içeri dalmıştı; duyuların büyüğü ağını, ışık, ses, renk ve his oyunlarını delip geçmiş, üzerinden sıyrıp atmış bunları, asıl olanda, değişmeyende kök salmıştı. Bir vakit Brahmanlar tarafından eğitilmiş ve manevî aydınlığın ışınlarıyla az buçuk donatılmış olmasına karşın, Dasa aklıyla kavrayamıyordu bunu, sözlerle de bu konuda bir şey söyleyecek durumda değildi; ama kutlu bir saatte tanrısal gücü insan nasıl yanı başında hissederse, Dasa da bunu yaşlı adama karşı derin bir saygı ve hayranlık ürpertisi olarak hissediyor, adama karşı duyulan bir sevgi olarak, meditasyon konumunda oturan adam gibi bir hayat yaşamaya karşı özlem olarak hissediyordu. Ne tuhafsa yaşlı adam ona soyunu sopunu anımsatmıştı; prens ve hükümdar soyundan geldiğini Dasa'ya anımsatmış, onu duygulandırıp heyecanlandırmıştı. Böylece oracıkta, eğreliotlarından vahşi ormanın kenarında dikiliyordu. Kuşlar havada uçuşuyor, ağaçlar yumuşacık fısıltılarla söyleşilerini sürdürüyor, ama Dasa oralı olmuyordu hiç; ormanmış, sürüymüş, aklından çıkıp gitmiş, kendini karşıındaki manzaranın büyüüne kaptırmıştı; akıl ermez sessizlik ve dokunulmazlığının, yüzündeki aydınlık huzurun, konumundaki güç ve konsantrasyonun, Tanrılara hizmetteki eksiksiz özverisinin ağına yakalanmış, meditasyon durumundaki keşişe bakıyordu.

Kulübenin yanında iki saat mi, üç saat mi kalmıştı, yoksa günlerce mi, sonradan söyle deseler söyleyemezdi. Büyünün gücü kendisini yine koyverince, otlar arasındaki patikayı sessiz sedasız izleyerek geri döndü, kendisini ormandan çıkaracak yolu bulup yürümeye başladı, sonunda dört bir yanı açık yaylım yerine, sürünün yanına vardı ve bütün bu yaptıklarının hiç farkında değildi. Büyünün ruhundaki etkisi henüz büsbütün kaybolmamıştı, ancak çobanlardan biri seslenince uyanıp kendine geldi. Uzun zaman ortadan kaybolup görünmediği için çoban bağırıp çağırdı, payladı Dasa'yı. Ama Dasa'nın söylenen sözleri anlamıyormuş gibi gözlerini iri iri açıp hayretle kendisine baktığını görünce hemen sustu; oğlanın alışılmamış, yadırgatıcı bakışları ve halindeki görkem karşısında şaşırmıştı. Ancak bir süre sonra sordu: "Neredeydin bakalım, dostum? Bir Tanrı mı gördün yoksa? Cinlerden biriyle mi karşılaştın?"

"Ormandaydım," diye cevapladı Dasa. "İçimden ormana gitmek geldi, bal toplayacaktım. Ama sonra bal toplamak çıkıp gitti aklımdan; çünkü bir adamla karşılaştım, bir keşişle; oracıkta oturmuş, meditasyon yapıyordu, dua ediyordu ya da; yüzü ıslıl ıslıl parıldayan adamı görünce dikilip kaldım olduğum yerde, uzun süre onu izledim. Akşam yine oraya gitmeyi düşünüyorum, adama hediyeler götüreceğim, kutsal biri çünkü."

"Peki, götür," dedi çoban. "Süt al yanına, tereyağı da; saygı gösterip yiyecek içecek vermeli böyle insanlara, böyle kutsal kişilere."

"Peki ama, ona nasıl sesleneyim?"

"Bunu yapmasan da olur, Dasa. Eğil karşısında, yanında götürdüklerini önüne bırak, tamam."

Dasa çobanın sözünü dinledi. Ancak ormanda bir süre aradıktan sonra kulübenin yerini buldu tekrar. Kulübenin önü boştu, kulübeden içeri adım atmayı da göze alamayarak yanında getirdiği yiyecekleri kapının önüne bıraktı ve uzaklaştı hemen.

Dasa, çobanların ineklerle o yakında eğleştikleri süre içinde her akşam ormandaki keşişe yiyecek içecek götürdü, bir defa da gündüzün gerçekleştirdi aynı işi, kutsal kişiye meditasyon yaparken rastladı ve bu defa da şanslı bir seyirci olarak oracıkta dikilip kutsal adamın güç ve mutluluğunun ışınlarını

biraz üzerinde hissetmekten kendini alamadı. Çobanlar eski yeri bırakıp bir başka yaylım yerine göçtüler derken. Dasa da sürünün yeni yaylım yerine götürülmesine yardım etti; ama ormanda yaşadıkları, uzun bir süre gitmedi aklından. Erkek çocuklarında doğal olarak görüldüğü gibi, Dasa da tek başına kaldığı zamanlar düşlere daldı, kendini bir keşiş ve yoga sanatından anlayan biri gibi canlandırdı hayalinde. Ne var ki, zamanla ormandaki yaşantının anısı ve hayaller sararıp soldu; Dasa'nın hızla büyüyüp gelişerek güçlü kuvvetli bir delikanlı olması, kıvanç dolu bir şevkle başka delikanlılarla oynayıp boğuşarak vakit geçirmesi de bu işi çabuklaştırmıştı. Ama yine de ruhunda bir parıltı ve belli belirsiz bir sezgi varlığını sürdürdü, sanki elinden çıkıp gitmiş prensliğin ve hükümdarlığın kaybı gün gelip yogiliğin soyluluk ve gücüyle giderilecekti.

Bir ara başkent yakınındaki yaylım yerinde eğleşiyorlardı; günün birinde kentten dönen bir çoban orada olağanüstü bir şenlik için hazırlıklar yapıldığı haberini getirdi; bir zamanki gücü kuvvetini yitirip elden ayaktan düşen yaşlı Raca Ravana bir gün belirlemişti, o gün gelince kendisi tahttan çekilip oğlu Nala'yı yerine geçirecekti. Dasa şenlikte hazır bulunmak istedi; çocukluk günlerinden zar zor anımsayabildiği kenti yeniden görecekti, şenlik müziğini dinleyecek, tören alayını ve soyluların yarışmalarını izleyecek, ayrıca kentteki insanların ve kentlerde yaşayan o büyük kişilerin bilinmeyen dünyasına bir göz atacaktı; öyle bir dünya ki, söylence ve masallarda sık sık sözü geçmekte ve bildiği kadarıyla –bu da bir söylence ya da bir masaldı, hatta o kadar bile değildi belki– bir zaman, çok, çok eskiden kendisi de bu dünyada yaşamıştı. Şenlik dolayısıyla çobanlara haber iletilmiş, şenlik gününde Tanrılara sunulmak üzere bir küp tereyağı getirip saraya teslim etmeleri buyrulmuştu. Başçobanın bu iş için seçtiği üç kişi arasında kendisinin de yer aldığını öğrenince sevindi Dasa.

Yağı teslim etmek için şenlik arifesinde akşamüzeri üç kişi saraya geldi. Brahman Vasudeva yağı teslim aldı, çünkü Tanrılara sungu işini o yönetecekti, ama delikanlı Dasa'yı tanıyamadı. Ertesi gün üç çoban büyük bir merak ve istekle şenliğe katıldı; sabah erkenden Brahman Vasudeva'nın yönetiminde Tanrı-

lara sungu ayini başladı, altın sarısı yığın yığın yağ alevler tarafından alınıp gökyüzüne yükselen yeni alevlere dönüştürüldü, titreşen alevler ve yağa doymuş duman Üç Kere On Tanrının hoşuna gidecek gibi yukarılara, sonsuzluğa doğru uçup gitti. Üç çoban tören geçidinde filler gördü, sırtlarında altın yaldızlı mahyalarda binicileri oturuyordu; ayrıca çiçeklerle süslenmiş hükümdarlık arabasını ve genç Raca Nala'yı gördü üç çoban, gümbür gümbür öten davul müziğini dinledi. Her şey olağanüstüydü ve göz kamaştırıyordu, beri yandan gülünçtü biraz, en azından delikanlı Dasa'ya öyle geldi; gürültü patırtı, arabalar ve süslenmiş atlar, bütün görkem ve övüngeç kokan israf Dasa'yı serseme çevirdi, büyüledi, hatta sarhoş etti; hükümdar arabasının önünde dans ederek yürüyen, nilüfer sapları gibi ince, uzun boylu ve sağlam yapılı dansözler hayranlığını uyandırdı. Kentin büyüklük ve güzelliğine şaşıp kaldı Dasa, ama yine de bütün bu esriklikler ve coşkular ortasında her şeyi, aslında kentlileri küçümseyen çobanların serinkanlılığıyla izledi biraz. Gerçekte kendisinin kardeşlerden büyüğü olduğu, kendisiyle ilgili hiçbir anının ruhunda yaşamadığı üvey kardeşi Nala'nın kutsanıp ricalığa getirilerek onuruna bu şenliğin düzenlendiği, aslında çiçeklerle süslenmiş arabalarda kendisinin, Dasa'nın oturması gerektiği hiç aklına gelmedi. Beri yandan bu genç Nala'dan da hiç hoşlanmadı; şımarıklığı içinde aptal ve kötü kalpli, aşırı kendini beğenmişliği içinde katlanılmayacak kadar mağrur biri gözüyle baktı ona; raca pozlarındaki bu delikanlıya bir oyun oynamayı, bir ders vermeyi çok isterdi doğrusu, ama bunun için bir fırsat ele geçecek gibi değildi; görülecek, işitilecek, gülünecek, tadı çıkarılacak bir sürü şey karşısında aklından geçen düşünceyi yine çarçabuk unuttu. Kentteki kadınlar pek sevimliydi, hisleri gıcıklayan şuh bakışları, nazlı devinimleri ve tatlı konuşmaları vardı; işittikleri bazı sözler üç çobanın kulaklarında uzun süre yankılanıp durdu. Gerçi sözlerle alay da karışmıştı, çünkü çobanlar kentlilere nasıl bakarsa kentliler de köylülere öyle bakar, yani biri ötekisine burun kıvrır; ama yine de yakışıklı, güçlü kuvvetli, süt ve peynirle beslenmiş, hemen bütün yıl açık havada yaşayan delikanlı çobanlar kentli kadınların pek hoşuna gitmişti.

Şenlikten döndüğünde tam bir erkek olmuştu Dasa; kızların peşinde dolaşıyor, başka delikanlılarla dövüşlere tutuşuyor, yumruklaşıyor, güreşiyordu. Günün birinde sürü yeni bir yaylım yerine taşındı, düz arazide otlaklar ve durgun sular içeren bir yerdi burası, sular da sazlar ve bambu ağaçları yetişiyordu. Bu yeni yerde Pravati adında bir kıza rastladı Dasa, gönlüne bir ateş düştü, çılgınca bir sevgiyle yanıp tutuşmaya başladı. Bir tarla ortakçısının kızıydı Pravati ve Dasa kıza öylesine tutulmuştu ki başka her şeyi unuttu, her şeyi bir kenara atarak kıızı ele geçirmeye çalıştı. Bir süre sonra bu yeni yaylım yerinden de ayrılan çobanların uyarı ve öğütlerine kulak asmadı, çok sevdiği çoban yaşamına veda etti, çobanlarla gitmeyerek kaldı ve sonunda Pravati'yle evlendi. Kayınbabasının mısır ve pirinç tarhalarını ekip biçti, değirmende ve ormanda yardım etti kayınbabasına, bambu ağaçlarından ve kerpiçten bir kulübe çatıp karısını bu kulübenin içine kapadı. O ne yaman bir güç olmalıydı ki, genç bir insanı şimdiye kadar hoşlandığı şeylerden, arkadaşlarından ve alışkanlıklarından el çekmeye, yaşamını değiştirip yabancı insanlar arasında pek de imrenilemeyecek bir damat rolünü üstlenmeye zorlayabilmişti. Pravati'nin güzelliği öylesine eşsiz, yüzünden ve boyu bosundan ışınlar halinde çevresine yayılan o sıcak sevi hazlarının sözverisi öylesine güçlü ve büyüleyiciydi ki, gözleri başka hiçbir şey görmez olan Dasa kendini tüm varlığıyla bu kadına adamıştı. Ve gerçekten de Pravati'nin kollarının arasında Dasa'nın hissettiği mutluluğa diyecek yoktu. İştitiğine göre bazı Tanrılar ve ermişler bulunuyordu, güzelliğiyle göz kamaştıran bir kadının büyüüne yakalanmış, kadını günler, aylar ve yıllarca kollarının arasında tutup bırakmamış, bir haz denizinde yüzerek kadınla kaynaşıp yekvücut olmuş, başka her iş akıllarından çıkıp gitmişti. Dasa da kendi yazgısı ve kendi sevgisinin onlarınki gibi olmasını dilerdi kuşkusuz. Ne var ki dileği gerçekleşmedi, kısa bir süre sonra mutluluğu uçup gitti. Bir yıl kadar sürmüştü yaklaşık, üstelik bir yılın her anı da mutlulukla dolu geçmiş sayılmazdı, zaman zaman başka şeyler girmişti araya, kayınbabanın can sıkıcı istekleri, kayınların iğnelemeleri, genç kadının kaprisleri girmişti. Ne var ki karısıyla her yatışta bütün bunlar unutulmuş, var ol-

maktan çıkmıştı; karısı Pravati'nin gülümsemesi Dasa'yı işte öylesine büyüleyerek kendisine bağlamıştı, karısının narin kollarını bacaklarını okşamak işte öylesine haz vericiydi, karısının bedenindeki şehvet bahçesi binlerce çiçek, ıtırılı koku ve gölgeyle Dasa'nın işte öylesine başını döndürmüştü.

Mutluluk henüz bir yılını bile doldurmamıştı ki, günlerden bir gün bir telaş, bir gürültüdür aldı ortalığı. Atlı haberciler genç racanın o yöreye yaklaştığını haber verdi, derken yanında adamları, atları ve erzakçılarıyla genç Raca Nala'nın kendisi göründü, avlanmaya gelmişti. Sağda solda çadırlar kuruldu, atların hızlı hızlı soluyuşları işitildi, çalan av borularının sesleri duyuldu. Dasa ilgilenmedi bütün bunlarla, tarlada çalıştı, değirmendeki işleri gördü, avcılarla ve saraydan gelmiş insanlarla karşılaşmamaya baktı. Ne var ki, bir gün eve dönüp o sıralar kulübeden dışarı çıkmasını kesinlikle yasakladığı karısını bulamayınca yüreği cız etti, başının üstünde felaket bulutlarının dolaştığını sezer gibi oldu. Kayınbabasına koştu hemen, karısı orada da yoktu, kime sorduysa cevap alamadı. İçine çöken korku ve sıkıntı büyüdükçe büyüdü. Lahana bahçesine seğirtip baktı, tarlaları dolaşıp aradı, üç gün boyunca kendi kulübesiyle kayınbabasının kulübesi arasında mekik dokudu, tarlada pusuya yatıp bekledi, kuyuya inip baktı, dualar etti, karısının ismini seslendi sağa sola, onun hoşuna gidecek sözler etti, lanetler savurdu, ayak izleri aradı. En sonunda kayınlarından henüz bir çocuk olan en küçüğü, Pravati'nin racanın yanında olduğunu haber verdi kendisine, Pravati racanın çadırında kalıyordu, racanın atının üzerinde görmüşlerdi karısını. Bunun üzerine Raca Nala'nın çadırının çevresinde pusuya yattı Dasa, bir zaman çobanlık yaparken kullandığı sapanı da yanına almıştı. Gündüz ya da gece nöbetçiler bir an ortadan kaybolur gibi olsa hemen çadırın yanına sokuluyordu; ama her defasında nöbetçiler yeniden ortaya çıkıyor, o da soluğu kaçmakta alıyordu. Bir ağaca tırmandı derken, dalların arasına gizlenip racanın çadırını izlemeye koyuldu ve sonunda gördü racayı, yüzünü kentteki o şenlikten tanıdığı ve iğrenç bulduğu racayı gördü, atına binip uzaklaştı raca. Saatler sonra tekrar dönüp geldi, atından inip çadırın kapısındaki örtüyü araladı; loş çadırda genç bir kadının

kımıldadığını gördü Dasa ve kadın racayı karşıladı. Genç kadının karısı Pravati olduğunu anlar anlamaz, Dasa neredeyse ağaçtan düşüyordu. Artık kesinlikle emindi, yüreğindeki sıkıntı arttı. Pravati'ye duyduğu sevginin mutluluğu ne kadar büyük olmuşsa, şimdi onu kaybetmenin ve uğradığı aşağılanmanın acısı ve kızgınlığı da o kadar, hatta ondan da büyük olmuştu. İnsan bütün sevgisini bir tek şey üzerinde toplarsa böyle olur zaten; o şey elinden çıkıp gider gitmez bütün dünya yıkılır başına, yıkıntılar arasında eli böğründe kalakalır.

Bir gündüz bir gece yöredeki ormanların içinde sağa sola seğırtip durdu Dasa; kısa bir süre dinlenecek olsa yüreğindeki sıkıntı çok geçmeden yine ayağa kaldırdı kendisini, koşmadan, hareket etmeden yapamadı, sanki boyuna koşması, dünyanın sonuna, değerini ve parıltısını yitirmiş yaşamının sonuna kadar durmadan yol alması gerekiyormuş gibi bir duygu vardı içinde. Öyleyken uzaklara, tanımadığı bilmediği yörelere gitmeye kalkmadı, başına bu felaketin geldiği yerin yakınlarında eğleşti hep; kulübesinin, değirmenin, tarlaların, racanın çadırının çevresinde dolanıp durdu. Derken yine çadırın yanındaki bir ağacın üzerine tırmanıp gizlendi; karnı aç yırtıcı bir hayvan gibi gözünü kan bürümüş, ateşler içinde yanıp kavrularak yapraklar dallar arasında gizlenip öylece oturdu. Sonunda beklediği an, en son güçlerini toparlayıp beklediği an geldi, raca çadırın önüne çıktı; Dasa da bulunduğu daldan usulca kaydı aşağı, sapanıyla nişan alıp o melun racayı alnından vurdu. Taşı yiyen raca yere yıkıldı, hiç kımıldamadan sırtüstü uzanıp kaldı yerde. Görünürde kimseler yoktu; Dasa'nın ruhunda esen haz ve intikam zevkinin kasırgası arasında bir an korkutucu ve acayip bir sessizlik baş gösterdi. Yerde ölmüş yatan racanın çevresinde sesler duyulmaya ve ortalık uşaklarla kaynamaya başlamadan, Dasa yakındaki ağaçlıktan içeri attı kendini; ağaçlığın bitişiğinde vadiden yukarıya doğru bir bambu ormanı uzanıyordu, Dasa ormana dalarak gözden kayboldu.

Ağaçtan sıçrayıp aşağı atlarken, kalkıştığı eylemin sarhoşluğu içinde sapanıyla nişan alıp racayı ölüme yollarken içinde öyle bir duygu uyanmıştı ki, sanki onu öldürmekle kendi yaşamına da son veriyor, sanki en son gücünü elden çıkarıyor ve öl-

dürücü taşla birlikte uçup giderek kendi kendisini de yok olmanın uçurumundan içeri atıyordu; yeter ki kin ve nefret duyduğu düşmanın bir an önünde yere serildiğini görsün, yok olmaya razıydı adeta. Ne var ki, gerçekleştirdiği eyleme o beklenmedik sessizlik anı cevap verince, az önce varlığını hiç fark etmediği yaşam tutkusu ağzını açmış bekleyen uçurumun kenarından kendisini çekip geriye almıştı; yaşam içgüdüğü duyularına ve bütün organlarına egemen olmuş, kendisini kaçıp ağaçlığa ve bambu ormanına sığınarak izini kaybettirmeye zorlamıştı. Ancak saklanacağı bir yer bulup ilk tehlikeyi atlattıktan sonra yaptığı işin bilincine vardı, hayli bitkin halde yığılıp kaldı yere, güçlkle nefes alıyordu; gerçekleştirdiği eylemin sarhoşluğu o güçsüzlük durumunda kaybolup akli başına gelince, düş kırıklığına uğradı hemen, yaşadığını ve kaçıp kurtulduğunu görmekten bir tiksinti hissetti. Ama daha bir rahat nefes alıp vermeye başlayıp bitkinliğin yol açtığı baş dönmesi kaybolur kaybolmaz, bu tatsız ve hoş olmayan duygu yerini bir diretişe ve yaşam istencine bıraktı, yaptığı işten dolayı çılgınca bir haz duygusu yeniden içini sardı.

Çok geçmeden yakınlarda sesler duyuldu; racanın katilini arayıp bulmaya çıkmışlardı. Bütün gün sürdü aramalar. Dasa gizlendiği köşede hiç sesini çıkarmadan bekledi, ele geçmekten kurtuldu, bambu ormanında kaplanlar yaşadığından, pek kimsenin sokulmak istemeyeceği kadar içerlerde bir yerdeydi. Birazcık uyuyor, sonra yere uzanmış yatıyordu tetikte; sürüne sürüne birazcık ilerliyor, sonra yine mola verip dinleniyordu. Olayın üzerinden üç gün geçtikten sonra, art arda sıralanan tepeleri geride bırakmış, yüksek dağlara doğru hiç durmadan yol almaya başlamıştı.

Yurtsuz yuvasız yaşamı sağa sola savurup durdu Dasa'yı, onu eskisinden daha dayanıklı ve vurdumduymaz, daha zeki ve tevekkül sahibi biri yaptı. Ama geceleri düşünde sık sık Pravati'yi görüyordu, bir zamanki mutluluğunu ya da mutluluk dediği şeyi görüyordu. Pek çok defa da kaçışını ve kovalandığını görmüştü. İnsanın yüreğini daraltan korkunç kâbuslardı. İçlerinden biri şöyleydi örneğin: Dasa ormanların içinde kaçıyor, arkasından da davullar ve av borularıyla kendisini kovalayan-

lar geliyordu; Dasa yanında taşıdığı bir şeyle ormanlar, bataklıklar, çalılıklar içinden, çürük çarık ahşap köprüler üzerinden geçiyordu; bir yükü taşıdığı, bir paket, sarılıp sarmalanmış, kapalı, ne olduğu anlaşılmayan bir şeydi, Dasa yalnız şu kadarını biliyordu ki değerli bir şeydi bu, asla elden çıkarılmaması gereken bir şeydi, paha biçilmez, tehlike içinde bulunan bir şey, bir hazine, çalınmış bir hazine belki, bir beze, Pravati'nin bayramlık giysisindeki gibi boz kırmızısı ve mavi desenli renkli bir beze sarılmış. Ve Dasa elinde bu paketle, bu hazine ya da bir yerden yağmaladığı bu eşyayla çeşitli tehlikeleri göğüsleyerek binbir zahmetle kaçmaya çalışıyordu; bir gölge gibi sessiz sedasız ilerliyor, iyice aşağılara sarkmış dalların, başının üzerine çıkıntı yapan kayaların altından iki büklüm geçiyor, yılanların yanından, timsah kaynayan ırmaklar üzerindeki baş döndürücü dar köprüler üzerinden geçiyor, ilerliyor durmadan, sonunda nefes nefese kalıp bitkin düşerek duruyor, elini pakete dolanmış iplerin düğüm yerlerinde gezdiriyor, teker teker çözüyor düğümleri, bezi açıyor, paket içinden çıkarıp korkuyla ürperen ellerinde tuttuğu hazinenin kendi başı olduğunu görüyordu.

Dasa gizlenip saklanarak, kona göçe sürdürdü yaşamını; insanlardan eskisi gibi kaçmıyor, daha çok onlarla karşılaşmaya bakıyordu. Günlerden bir gün yolu gür otlarla kaplı tepelik bir yere düştü, hoşuna gitti tepe, içi açıldı, kendisini tanıması gerekiyormuş gibi tepe onu adeta selamlıyordu. Bazen salınıp duran kadifemsi otlarıyla bir çayırılığı gözü ısırdı Dasa'nın, bazen bir söğütlüğü tanır gibi oldu, söğütlük sevgi ve kıskançlıktan, kin ve intikam duygularından habersiz güle oynaya yaşadığı o masum günleri kendisine anımsattı. Bir zaman arkadaşlarıyla inek sürüsünü otlattığı yaylım yerinde bulunuyordu; çocukluk ve ilkgençliğinin en neşeli dönemini burada geçirmişti, söz konusu dönem geri getirilmezliğin erişilmez uzaklıklarından gözlerini dikmiş ona bakıyordu. Yüreğine çöken tatlı bir hüznün cevap verdi kendisine kucak açan seslere, söğüt ağacını bir yelpaze gibi gümüşsü sallayan rüzgâra, küçük çayların hızlı bir tempoyla söylenen şen şakrak marşına, kuşların şakımasına ve yabanarılarının pes perdeden altınsı vızıldama-

sına cevap verdi. Tüm sesler ve kokular bir barınak havasını, bir yurt havasını içeriyordu. Gezginci çoban yaşamına alışık olan Dasa hiçbir yeri burası kadar kendisinin bilmemiş, bir vatan gözüyle görmemişti.

Ruhundaki bu seslerin eşliğinde ve öncülüğünde, yurduna yuvasına yeniden kavuşan birinin duygularına benzer duyguları gönlünde taşıyarak sevimli yaylım yerini gezip dolaştı; geride kalan korkulu aylardan sonra ilk defadır ki kendini bir yabancı, peşine düşülmüş bir kaçak ve ölüme mahkûm biri gibi hissetmiyordu; yüreği dışa açılmıştı, hiçbir şey düşünmüyor, hiçbir şey arzulamıyordu, suskun bir neşe içindeki yaşanan ana ve yakın çevresine tümüyle vermişti kendini, alıp kabbullenerek, minnet duygusuyla dolup taşarak ve biraz kendine, ayrıca ilk kez büyük bir hazla yaşadığı bu yeni, bu alışılmamış ruh durumuna hayretle bakarak, isteklere yer vermeden bu gönül açıklığına, gerilimden uzak bu neşeye, tadını çıkara çıkara dikkat ve şükranla çevreyi seyredişine biraz şaşarak. İçindeki bir dürtüye uyup yeşil otlaklar üzerinden seğirterek ormana geldi, güneş ışığının yer yer küçük beneklerle bezediği ağaçlar altındaki boşluğa daldı; dönüp geldiğine, yurduna vatanına kavuştuğuna ilişkin ruhunda uyanmış duygu güçlendi birden, ayaklarının adeta kendiliğinden bulduğu yollardan onu çekip ilerilere götürdü. Sonunda Dasa büyük ormanın içinde sık ve yabanî eğreltiotlarının oluşturduğu küçük ormana geldi, o ufacık kulübeye ulaştı ve kulübenin önünde yoginin bağdaş kurmuş hiç kımıldamadan oturduğunu gördü; bir zaman az ilerisinde durup dikkatle onu gözlemiş, sonra da kendisine süt getirmişti.

Bir uykudan uyanır gibi olduğu yerde durdu. Bir vakit nasılsa yine öyleydi her şey, burada zaman geçmeyerek yerinde saymıştı, burada cinayetler işlenmemiş, acılar çekilmemişti; öyle görülüyor ki zaman denilen şey durmuştu burada, bir kristal sertliğindeki zaman ve yaşam doyuma kavuşturulup ölümsüzleştirilmişti. Dasa yaşlı adama bakarken, bir vakit ilk görüşte ona duyduğu hayranlığın, sevgi ve özlemin yeniden gönlüne dolduğunu hissetti. Kulübeye çevirdi gözlerini, ilk yağmurlar başlamadan biraz elden geçirilmesinin iyi olacağını düşündü.

Ardından cesaretini toplayıp ihtiyatla birkaç adım atarak kulübeye girdi, içeride ne var ne yok anlamak istedi, ama fazla bir şey yoktu, hiç denecek kadar az bir eşyayla karşılaştı: Yaprak ve dallardan kotarılmış bir yatak, içinde biraz suyla bir sukabağı ve sazdan örülmüş boş bir çanta. Dasa çantayı alıp çıktı dışarı, ormanda yiyecek aramaya gitti, az sonra meyveyle ve tatlı ağaç özüyle döndü, ardından sukabağını alıp taze suyla doldurdu. Yapabileceği başka şey kalmamıştı. İşte bu kadar az şey yetebiliyordu insanın yaşamasına. Dasa çömelip yere oturdu, düşlere daldı. Sessizlik içinde dinlenmek ve ormanda düşlere dalmak gönlünü okşadı, bir hoşnutluk hissiyle kendi kendisine baktı, içindeki sestten, kendisini buraya, bir zaman çocukken adeta huzur, mutluluk ve yurt havasını soluduğu bu yere çekip getiren sestten memnunluk duydu.

Böylece suskun yaşlı adamın yanından ayrılmadı artık. Adamın yatağındaki yaprak ve dalları yenileriyle değiştirdi, her ikisi için yiyecek bulup getirdi ormandan; bir ara eski kulübeyi onardı ve ardından yogininkinin az ilerisinde kendisi için ikinci bir kulübe çattı. Adam Dasa'nın yanında bulunuşuna göz yumar gibiydi, ama onu fark edip etmediği belli de olmuyordu. Zamanı hep meditasyonla geçiriyor, doğrulup ayağa kalktı mı ya kulübeden içeri girip yatıyor, ya bir lokma bir şey yiyor ya da ormanda kısa bir yürüyüşe çıkıyordu. Dasa, bu saygıdeğer adamın yanında soylu kişilerden birine uşaklık yapar gibi sürdürüyordu yaşamını, hatta daha çok evlerde beslenen küçük bir hayvan gibi, evcil bir kuş ya da insanlarla bir arada yaşayan bir misk kedisi gibi örneğin, her vakit hizmete hazır, varlığının pek ayırımına varılmaksızın. Uzun zaman oradan oraya kaçarak, saklanıp gizlenerek, kendini güvende hissetmeksizin, vicdan azabı çekerek ve izini ele geçireceklerinden korkarak yaşadıkdan sonra, yeni yerindeki sakin yaşam, fazla zahmet gerektirmeyen iş ve onunla hiç ilgileniyor görünmeyen bir insanın komşuluğu bir süre hayli rahatlatmıştı içini; artık kâbus görmeden uyuyabiliyor, günün yarısını, hatta bazen bütün günü olup bitenleri düşünmeden geçirebiliyordu. Yarını aklına getirmiyordu pek; gönlünde bir tek özlem, bir tek istek vardı, o da burada kalmak ve yogiden münzevi bir yaşamın gizini öğrenmek,

bu gize aşına kılınmak, bizzat bir yogi olmak, yogiliği ve onun gurur verici kayıtsızlığını yogilerle paylaşmaktı. Sık sık pek saygıdeğer yaşının davranışlarına öykünmeye başlamıştı, onun gibi bağdaş kurarak kımıldamadan yerde oturmaya, onun gibi bilinmeyen ve gerçeküstü bir dünyadan içeri gözlerini çevirip bakmaya ve çevresindeki her şeye karşı kendini duyarsızlaştırmaya çalışıyordu. Bu arada pek kısa süre sonra yorgun düşüyordu çokluk, her bir yeri uyuşup kaskatı kesiliyor, sırtına ağrılar giriyor, sineklerden rahat edemiyor ya da cildinde acayip hisler belirliyor, orası burası yanıp kaşınıyordu, dayanamayarak kımıldanmaya başlıyor derken, kaşınan yerleri kaşıyor, sonunda yine doğrulup ayağa kalkıyordu. Ama birkaç kez daha değişik duygular uyanmıştı ruhunda, örneğin içi boşalır, hafifler ve havada süzülür gibi olmuştu, nasıl bazı düşlerde insanın ayağı ancak zaman zaman ve hafifçecik yere basar, ardından usulca-cık uzaklaşır yerden ve bir bulut yumağı gibi havada süzülme-ye başlar, onun gibiydi tıpkı. Böyle anlarda, boşlukta sürekli süzülüp durmanın, kendi bedeniyle ruhunun ağırlıklarından soyunup daha büyük, daha saf ve güneşli bir yaşam soluğunun titreşimlerini paylaşmanın, bir başka dünya, zamansızlık ve değişmezlik dünyası tarafından soğrulmanın ve çekilip yücelere çıkarılmanın nasıl bir şey sayılacağını sezer gibi olmuştu. Ama bir an boyu sürmüştü her seferinde ve bir sezgi niteliğini korumuştur. Böyle anlardan ne vakit bir düş kırıklığı içinde alışlagelmişin kucağında gözlerini açsa, yaşlı üstadı kendisine öğretmenlik yapmaya, egzersiz ve gizli hünerlerinin kapısını aralayıp onu da kendisi gibi bir yogiye dönüştürmeye razı etmesi gerektiğini aklından geçirmişti. İyi ama nasıl başaracaktı bunu? Adam gözlerini çevirip ona hiç bakmayacak, aralarında hiçbir vakit bir söz konuşulmayacaktı sanki. Adamın öyle bir hali vardı ki, yalnız günü ve saati, ormanı ve kulübeyi değil, tüm sözcükleri de bu yakada bırakıp kendisi karşıya geçmişti.

Ama yine de günlerden bir gün bir söz çıktı ağzından. Bir ara Dasa geceleri yeniden düş görmeye başlamıştı, çokluk insanın aklını başından alacak kadar tatlı ve yine çokluk insanın aklını başından alacak kadar tüyler ürpertici düşler: Ya karısı Pravati ya da oradan oraya kaçarak yaşamış dehşet verici gün-

ler düşlerde karşısına çıkıyordu. Beri yandan gündüzleri hiçbir ilerleme kaydedemiyor, bağdaş kurup oturmaları ve kendi kendine yapılan alıştırmalara uzun zaman katlanamıyor, kadınları ve sevgiyi düşünmekten kendini alamayarak bol bol ormanda gezip dolaşıyordu. Belki de havadandı, ansızın esiveren sıcak rüzgârlarla bunaltıcı günler yaşanmaktaydı. Ve işte yine böyle berbat bir gündü, sinekler vızıldayıp duruyordu havada; gecelerin Dasa korku ve sıkıntısı hâlâ üzerinden gitmeyen bir kâbus görmüştü; içeriği aklından çıkıp gitmişse de, gündüz uyanık durumda kendisine öyle geldi ki, korkulu düşte acınacak, aslında yapılmaması gereken, hayli yüz kızartıcı bir gerileyişle eski durumları yaşamış, yaşamının geçmişte kalan basamaklarına geri dönmüştü. Bütün gün, suratı asık ve tedirgin, sağda solda dolanıp durdu ya da büzülüp oturdu yerde; oyun oynar gibi bir işi bırakıp bir işi eline aldı, pek çok kez meditasyon yapmak istediye de, her seferinde üzerine hummalı bir telaş çullanıp kollarında ve bacaklarında bir seğirme, ayaklarında bir karıncalanma baş gösterdi, ensesi ateş gibi yanmaya başladı; sonunda bu duruma daha fazla katlanamayarak, ürkek ve mahcup, gözlerini yaşlı adama çevirdi; adam kusursuz bir pozisyonda bağdaş kurmuş oturuyor, gözleri kendi içine çevrilmiş, yüzü yanına yaklaşılamayacak suskun bir neşe içinde adeta bir çiçeğin başı gibi boşlukta süzülüp duruyordu.

O gün oturduğu yerden sonunda yine doğrulup kalkan yaşlı adam kulübesine yönelmişti ki, hanidir bu anı gözleyen Dasa yolunu kesti; korku ve endişeye kapılmış insanların cesaretiyle söze başlayarak, “Çok saygıdeğer üstadım,” dedi, “senin huzurundan içeri sızmamı bağışla. Barış arıyorum, huzur arıyorum, senin gibi yaşamak istiyorum ben de, senin gibi olmak istiyorum. Görüyorsun, gencim henüz, ama pek çok acılar tatmak zorunda kaldım, kader benimle insafsızca oynadı. Prens olarak dünyaya gözlerimi açtım, saraydan uzaklaştırılıp çobanların yanına verildim, bir çoban oldum, büyüdüm zamanla, bir sığır yavrusu gibi şen şakrak ve güçlü kuvvetli bir delikanlıya dönüştüm, yüreği saf ve masum. Derken kadınlara kızlara ilgi duymaya başladım; günün birinde de en güzelleri karşıma çıkınca, onun hizmetine adadım kendimi. Onu kendime eş yap-

masam, yaşamaz öldürdüm. Arkadaşlarımdan, çobanlardan ayrıldım, Pravati'yle evlenmek istedim ve evlendim. Damat oldum, kayınbabamın hizmetinde çalıştım, işim hiç de kolay sayılmazdı, ama Pravati benimdi artık ve beni seviyordu ya da ben öyle sanıyordum, her akşam işten dönüp kollarına atıyordum kendimi, başımı göğsüne dayayıp yatıyordum. Ama günlerden bir gün raca çıkıp geldi bizim yöreye, çocukken onun yüzünden saraydan kovulmuştum. Bizim oraya geldi raca ve Pravati'yi elimden aldı, karımı onun kollarında gördüm sonra. Acım öyle büyüktü ki, o zamana kadar böylesini yaşamamıştım. Beni ve hayatımı tümüyle değiştirdi bu acı. Racayı vurup öldürdüm, kanlısı oldum onun, bir katil ve izlenip kovalanan biri olarak yaşamaya başladım, herkes peşime düştü, buraya gelene kadar kendimi güven içinde hissettiğim hiçbir an yaşamadım. Budalanın biriyim ben, saygıdeğer üstadım, kanlı katilin biriyim; belki ileride beni yakalayacak, dört atın kuyruğuna bağlayıp yerlerde süründürecek, dört parça edecekler. Bu korkulu hayatı yaşamak istemiyorum artık, ondan kurtulmak istiyorum."

Yogi, Dasa'nın konuşmasını gözleri yerde, sakın sakın dinlemişti. Konuşma bitince gözlerini kaldırıp billursu, insanın içine işleyen, neredeyse dayanılamayacak kadar sert, yoğun ve aydınlık bir bakışla Dasa'nın yüzüne baktı; beri yandan da onun çabuk çabuk anlattıkları üzerinde düşündü, yavaşça büzülen ağzında bir gülümseme belirdi, gülümseme bir gülüşe dönüştü derken, yogi bu gülüşle başını salladı; gülerek, "Maya! Maya!" dedi.

Şaşkına dönmüş ve mahcup, olduğu yerde dikilip kaldı Dasa, yogi dar patikada gezinmeye başladı, ağırbaşlı ve ölçülü adımlarla bir aşağı bir yukarı gidip geldi; bir süre sonra dönüp kulübesinden içeri girdi, yine her zamanki gibiydi yüzü, görüngüler dünyasından bir başka tarafa çevrilmişti. O nasıl bir gülüştü, hep aynı devinimsizlik içinde yüzen bu yüzden zavalı Dasa'ya cevap vermişti! Uzun uzun düşündü Dasa. İyilikseverlik mi, yoksa alay mı saklıydı bu gülüşte, Dasa'nın umutsuzluk taşan itirafı ve yakarışını yanıtlayan bu korkunç gülüşte? Avutucu muydu bu gülüş, yoksa yargılayıp mahkûm edici mi?

Tanrısal mı, yoksa şeytanî bir gülüş mü? Bundan böyle hiçbir şeyi ciddiye alamayan yaşlılığın o müstehzi hoşnutsuzluk belirtisi mi, yoksa bilgeliğin yabancı kişilerin budalalıklarıyla eğlenmesi mi? Bir yadsıma, bir uğurlar olsun deyiş, bir geri çevirme miydi? Yoksa bir öğüt mü, kendisi gibi davranmaya ve kendisiyle birlikte gülmeye buyur ediş mi? Dasa bir türlü kestiremiyordu ne olduğunu. Gece geç vakitlere kadar bu gülüş üzerinde düşündü, kafa yordu; hayatı, mutluluğu ve mutsuzluğu yaşlı adam için böyle bir gülüşe dönüşmüştü adeta. Tadı ve kokusundan nasıl şey olduğunu çıkaramadığı sert bir bitki kökü gibi bu gülüşü çiğneyip durdu ağzında. Beri yandan yaşlı adamın işte öylesine tiz bir sesle, öylesine keyifli ve öylesine akıl almaz bir neşeyle söylediği "Maya! Maya!" sözcüğünü de ağzında dolaştırıp durdu, üzerinde düşündü; sözcük uğraştırdı kendisini. Yaklaşık ne anlama geldiğini biraz biliyor, biraz sezinliyordu; ayrıca gülen yaşlı adamın sözcüğü söyleyişindeki edada da bir anlam sezer gibiydi. Maya... Dasa'nın yaşamıydı bu, Dasa'nın gençliği, Dasa'nın tatlı mutluluğu ve acı mutsuzluğu; Maya güzel Pravati'ydi, Maya sevgiydi ve sevginin sunduğu hazdı; Maya yaşamdı, Dasa'nın yaşamı, tüm insanların yaşamıydı, her şey bu yaşlı yoginin gözünde Maya'ydı, çocukluk gibi bir şey, bir oyun, bir tiyatro, bir kuruntu, rengârenk bir kılıf içinde bir hiçlikti, bir sabun köpüğüydü, belli bir hayranlıkla gülmelere, beri yandan aşağılamalara konu yapılabilen, ama hiçbir vakit ciddiye alınamayacak bir şeydi.

Ancak yaşlı yogi için söz konusu gülüşle ve Maya sözcüğüyle Dasa'nın yaşamı hesabı görülerek bir kenara kaldırılıp atılmış olsa da, Dasa'nın kendisi için hiç de öyle değildi durum; bir yogi olmayı ve yaşamına Maya'dan başka bir şey gözüyle bakmamayı ne çok istemiş olursa olsun, şimdi sığındığı bu yerde kaçıp gizlenmelerle geçen günlerin yorgunluğunu üzerinden atmasının ardından, bir süre unutulmuş görünen ne varsa, bu tedirgin gündüz ve gecelerden sonra yeniden gözlerini açtı, dirildi içinde. Yoga sanatını gerçekten öğrenebileceği, hele bu konuda yaşlı adamın düzeyine çıkabileceği umudu hiç yok gibiydi. Peki o zaman – o zaman bu ormanda kalmasının ne anlamı vardı? Burası sığınıp barınacağı bir yer oluşturmuştu, bu-

rada biraz rahat nefes almış, biraz toparlanıp kendine gelmişti, bu da önemliydi kendisi için, bu kadarı da çok şeydi. Bu arada ormanın dışındakiler racanın katilini arama çalışmalarına son vermişti belki, dolayısıyla fazla bir tehlikeyle karşılaşmaksızın yoluna devam edebilirdi. Böyle yapmaya da karar verdi, ertesi gün yola çıkacaktı, dünya büyüktü, kaçıp gizlendiği bu yerde sürekli kalamazdı. Verdiği karar biraz olsun rahatlatmıştı içini.

Niyeti sabahleyin gün ağarır ağarmaz yola koyulmaktı, ama uzun bir uykunun ardından uyandığında gördü ki, güneş çoktan gökyüzünde parılıyordu ve yogi meditasyon egzersizine başlamıştı. Yaşlı adama veda etmeden çekip gitmek istemedi, hem ondan bir şey rica edecekti. Dasa birkaç saat bekledikten sonra doğrulup kalktı üstat, uzanıp gerindi, ardından bir aşağı bir yukarı gezinmeye koyuldu. Dasa üstadın yolunu kesti, tekrar tekrar önünde eğildi ve yoga üstadı gözlerini soran bakışlarla kendisine çevirmeden işin arkasını bırakmadı. "Saygıdeğer üstadım," dedi alçakgönüllü, "kendi yoluma devam edeceğim, seni rahatsız etmeyeceğim artık. Ama bu defalık, çok saygıdeğer üstadım, senden bir şey rica etmeme izin ver. Sana yaşamöykümü anlattığımda güldün ve 'Maya' sözü çıktı ağzından. Ne olur, Maya konusunda biraz daha bilgilendir beni."

Kulübeye yönelen üstat, bakışıyla Dasa'nın da peşinden gelmesini istedi. Su kabını alarak Dasa'ya uzattı, ellerini yıka-masını söyledi. Dasa da yıkadı ellerini. Bunun üzerine üstat kapta kalan suyu oradaki eğreltiotlarının üzerine boşalttı, boş su kabını Dasa'nın eline tutuşturarak taze suyla doldurup getirmesini istedi. Dasa da söylenileni yapmak için koştu hemen. Yüreğinde veda duyguları titreşerek, pınara giden daracık yolda son bir kez yürüdü, düz ve aşınmış kenarıyla hafif su kabını son kez geyikdillerinin, kubbemsi ağaç doruklarının ve gökyüzünün aydınlık noktalar halinde sağa sola serpilmiş tatlı mavisinin yansıyıp durduğu küçük su yüzeyine taşıdı, eğildiğinde kendi yüzü de son kez esmerimsi yansıdı suda. Kabı suya daldırdı düşünceli düşünceli, acele etmeden. Bir kararsızlık içindeydi; ne diye böyle acayip duyguların yüreğinde belirmediğini, buradan ayrılıp gitmeye karar vermesine karşın yaşlı adamın onu bir zaman daha, belki de sürekli olarak yanında kalmaya

davet etmeyişine neden üzüldüğünü bir türlü açıklayamıyordu.

Pınarın kenarına çömelip bir iki yudum su içti, sonra içindeki suyu dökmek için elindeki kapla sakınarak doğruldu; geldiği kısa yoldan tam geriye dönmek üzereydi ki, bir ses geldi kulağına, ses büyüledi onu, aynı zamanda korku saldı yüreğine, gördüğü bazı düşlerde işittiği, uyanık olduğu bazı saatlerde alabildiğine buruk bir özlemle anımsadığı bir sestir bu. Tatlı tatlı yankılanıyor, ormanın loşluğunda tatlı tatlı, çocuksu ve sevdalı onu kendisine çağırıyordu; korku ve hazdan Dasa'nın yüreği ürperdi. Pravati'ydi bu, karısı Pravati'nin sesiydi. "Dasa," diyor ses, onu kendine çağırıyordu. Kulağına inanamayarak çevresine bakındı, su kabı hâlâ elindeydi; ve birden ağaçların gövdeleri arasında karısı belirdi, suna boyu, uzun bacaklar üzerinde esnek vücuduyla Pravati, sevgili, unutulmaz, vefasız karısı Pravati. Dasa, su kabını elinden düşürüp karısına doğru koştu. Gülümseyerek ve biraz mahcup, karşısında dikiliyordu Pravati; başını kaldırmış, iri ceylan gözleriyle kendisine bakıyordu. Biraz daha yaklaştığında, karısının ayaklarında kırmızı deriden sandallar olduğunu gördü, ayrıca zengin giysiler vardı karısının üzerinde ve kolunda altın bir bilezik, siyah saçlarında ıslıl ıslıl parıldayan, renkli, paha biçilmez taşlar. Dasa irkildi birden. Hâlâ racanın metresi miydi karısı? Peki, kendisi bu racayı vurup gebertmemiş miydi? Karısı hâlâ racanın armağanlarıyla mı dolaşıyordu ortalıkta? Bu bilezikler ve değerli taşları takıp takıştırarak nasıl şimdi karşısına çıkabiliyor, ismiyle kendisine seslenebiliyordu?

Ne var ki, Pravati her zamankinden güzeldi şimdi; Dasa hesap sorma işini daha sonraya bırakıp karısını kucaklamaktan kendini alamadı, alnını karısının saçlarına doğru eğerken onun başını yukarı kaldırıp dudaklarına bir öpücük kondurdu. Bir zaman yitirdiklerinin, mutluluğun, sevginin, hazzın, yaşam sevincinin, tutkunun tümüyle yeniden dönüp geldiğini, yine kendisinin olduğunu hissetti. Şimdiden düşünceleri ormandan ve yaşlı münzeviden çok uzaklarda gezinmeye başlamıştı; orman, inzivagâh, meditasyon ve yoga hiçliğe karışıp unutulmuştu çoktan; yaşlı adama götüreceği su kabı da aklından çıkıp git-

mişti. Kabı pınarın yanı başında elinden düşürdüğü yerde bırakıp Pravati'yle bir an önce ormandan dışarı çıkmak için yola koyuldu. Yolda karısı buralara kadar nasıl geldiğini ve daha öncesinde neler olup bittiğini çabuk çabuk anlatmaya başladı.

Doğrusu şaşılacak şeylerdi anlattıkları, şaşılacak, büyüleyici ve masalsı. Yeni yaşamına bir masal dünyasından içeri adım atar gibi adım atmıştı Dasa. Pravati yine kendisinin olmuş, o melun Nala geberip gitmiş ve katilin izlenmesine çoktan son verilmişti; bu kadarla kalmamış, prens olarak doğup sonradan çoban yapılan Dasa başkentte tahtın gerçek vârisi ve ülkenin hükümdarı ilan edilmişti. Yaşlı bir çobanla yaşlı bir Brahman onun bir vakit saraydan uzaklaştırılışını, neredeyse unutulmuş bu olayı yine anımsayıp herkese duyurmuştu. Bunun üzerine Nala'nın katili olarak işkenceden geçirilip işi bitirilmek üzere aranan kişi bu kez görkemle alınıp başkente, babasının sarayına getirilmek ve raca yapılmak için ülkenin dört bir yanında öncekinden çok daha büyük bir gayretle aranmaya başlanmıştı. Bir düş gibiydi tıpkı; şaşırp kalan Dasa'nın en hoşuna giden şey de, ülkenin bütün köşe bucağını dolaşan habercilerden hiçbirinin değil de karısı Pravati'nin kendisini bulması ve herkesten önce selamlamasıydı. Karısıyla ormandan dışarı çıktıklarında hemen oracıkta kurulmuş çadırlar gördüler. Dumanlar yükseliyor, av etinin kokusu duyuluyordu. Pravati'nin Dasa'yı kocası olarak tanıtması üzerine hemen büyük bir şenliktir başladı. Bir erkek de vardı nedimelerin arasında, çobanların yanındayken Dasa'nın arkadaşlık yaptığı biriydi bu, Pravati'yle nedimelerini Dasa'nın bir zaman girip çıktığı ormana arkadaşı getirmişti. Dasa'yı görür görmez arkadaşının sevinçten yüzü güldü, hemen ona doğru koştu, eliyle omzuna dostça bir yumruk indirmek ya da onu kucaklamak geçti içinden, ama arkadaşı bir racaydı şimdi, koşarken eli ayağı tutmaz olmuş gibi birden durdu, ardından ağır ağır, saygılı bir edayla yürümeye başladı, Dasa'nın önüne gelince yerlere kadar eğilip selamladı kendisini. Dasa arkadaşını tutup kaldırarak kucakladı, sevgi gösterip kendisine ismiyle hitap etti, seni nasıl ödüllendireyim söyle bana, diye sordu. Çoban arkadaşı bir buzağı diledi, ama kendisine racanın en iyi buzağlarından bir yerine üç buzağı verildi. Ülke-

nin yeni hükümdarının karşısına boyuna yeni kişiler çıkarıldı, tanıtıldı kendisine: Memurlar, başavcılar, saray Brahmanları. Dasa verilen selamları aldı, sofra kuruldu ardından, davullar, sitarlar ve flütler çalınmaya başladı; bütün bu şenlik ve görkem Dasa'ya düş gibi geldi, gerçekliğine yürekten inanamadı bir türlü; şimdilik gerçek olan tek şey Pravati'ydi, kollarıyla sarıp kucakladığı genç karısıydı.

Her gün yolun kısa bir bölümünü geride bırakan kabile kente yaklaştı. Önden çıkarılan haberciler sevinçli haberi, genç racanın bulunup kente getirilmekte olduğunu bütün halka duyurmuştu. Derken kent göründü ileride, ortalık gonk ve davul seslerinden geçilmiyordu. Beyaz giysileriyle Brahmanlar alay halinde gelerek törenle karşıladılar Dasa'yı, alayın başında sarayda Vasudeva'nın yerine geçen başrahip vardı; yirmi yıl kadar önce Dasa'yı çobanların yanına yollayan Vasudeva kısa süre önce bu dünyadan göçmüştü. Brahmanlar Dasa'yı karşıladılar, onu alıp ilahiler söyleyerek saraya getirdiler ve sarayın önünde Tanrılara sungu olarak büyücek birkaç ateş yaktilar. Daha sonra yeni evinden içeri soktular Dasa'yı; burada da Dasa yeni selamlamalar, saygı ve sadakat gösterileri, tebrikler, hoş geldin sözleriyle karşılandı. Dışarıda gece geç saatlere kadar eğlendi halk, bayram etti.

Her gün iki Brahmandan ders gördü Dasa, kısa sürede çeşitli bilim dallarında mutlaka bilinmesi gerekenleri öğrendi, sungu ayinlerine katıldı, hak hukuk dağıttı, soyluluk ve savaş sanatında kendini yetiştirdi. Gopala adındaki bir Brahman siyaset konusunda hocalık yaptı Dasa'ya; kendisi, sarayı ve sarayının sahip olduğu ve gelecekte oğullarının sahip olacağı haklar konusunda ona açıklamalarda bulundu, düşmanlarına ilişkin bilgiler verdi. Düşmanlarından başlıcası, bir zaman Prens Dasa'nın hak ettiği şeyi elinden alıp canına kasteden, üstelik şimdi Dasa'ya oğlunun katili olarak kin besleyen Nala'nın annesiydi. Nala'nın annesi saraydan kaçarak komşu ülke hükümdarı Govinda'nın himayesine sığınmış, onun sarayında yaşamaktaydı; Govinda ile sülalesi ise öteden beri Dasa'nın atalarıyla savaş durumundaydı ve ülkenin belli bölümlerinde hak iddia ediyordu. Güneydeki komşu Gaipali topraklarının prensi

ise Dasa'nın babasının bir dostuydu, ölen Raca Nala'dan da hiç hoşlanmamıştı; gidip bu prensi görmek, ona armağanlar götürmek ve bundan sonraki ilk av partisine onu davet etmek, Dasa için yerine getirilmesi gereken önemli bir görevdi.

Bayan Pravati saraydaki soylu yaşama çok geçmeden tam bir uyum sağlamıştı; bir hükümdar eşi olarak nasıl davranacağını biliyor, üzerindeki o zarif giysiler ve takip takıştırdığı mücevherlerle göz kamaştırıyordu, sanki soylulukta efendisi ve kocasından hiç aşağı kalır yanı yoktu. Karı koca mutlu bir sevdâyla birbirlerini severek yıllar yılı bir arada yaşadılar. Halkın sevip sayması için Tanrılar tarafından seçilmiş kişilerde olduğu gibi, ihtişam ve pırlıtyla donattı onları mutluluk. Çok uzun bir zaman boşuna beklemiş Dasa'ya, karısı Pravati sonunda nur topu gibi bir oğlan doğurdu ve Dasa oğluna babasının ismini verdi, Ravana koydu adını, mutluluğu tamam oldu, sahip olduğu topraklar, güç kudret, evler, ahırlar, mandıralar, sığırlar ve atlar gözünde bir kat daha anlam ve önem kazandı, görkem ve değeri yükseldi: Sahip olduğu bütün bu nesneler Pravati'nin çevresini saracak, Pravati'ye yaraşıp onu süsleyecek, onu ululayıp yüceltecek kadar güzel ve sevindiriciydi; şimdi ise oğulları Ravana'nın mirası ve gelecekteki mutluluğu olarak bunların hepsi çok daha güzelleşmiş, çok daha sevindirici ve önemli bir nitelik kazanmıştı.

Pravati en çok şenliklerden, geçit törenlerinden, sayısız görkemli giysiden, mücevherden ve kalabalık bir nedime topluluğundan zevk almasına karşın, Dasa'nın başlıca zevki bahçeyle uğraşmaktı; bahçeye eşine seyrek rastlanır, paha biçilmez ağaçlar ve çiçekler diktirmişti, ayrıca bahçede papağanlar ve daha başka renkli kuşlar besliyordu, bunların yemini suyunu vermek, bunlarla oylanmak. Dasa'nın günlük alışkanlıkları arasındaydı. Beri yandan bilgi edinmeye de büyük bir heves duyuyordu, hocaları Brahmanların emeğini boşa çıkarmayarak pek çok şiir ve güzel söz ezberlemiş, okuma ve yazma sanatını öğrenmişti. Özel olarak yanında çalıştırdığı bir kâtip, palmiye yapraklarını yazı kâğıdına dönüştürmesini biliyordu, bu kişinin narin ellerinin altında mütevazı bir kitaplık oluşmaya başlamıştı. Soylu ahşap malzemedен duvarları Tanrıların yaşamı-

na ilişkin olayların anlatıldığı çokfigürlü, bir bölümü altın yaldızlı oyma sahnelerle donatılmış kitaplığa bazen Brahmanlarla rahipler arasındaki bilgin ve düşünürlerin en seçkinlerini davet ediyor, kutsal konular üzerinde onları konuşturup tartıştırıyor-
du, dünyanın yaratılışı ve büyük Vişnu'nun Maya'sı üzerinde örneğin, kutsal Veda'lar üzerinde, sunguların gücü ve ölümlü insanı korkudan Tanrıları titretecek aşamaya çıkarabilen çileciliğin ondan da büyük gücü üzerinde. En iyi konuşup tartışan, en iyi kanıtlar bulup öne süren Brahmanlar devlet kesesinden armağanlarla ödüllendiriliyor, tartışmadan ötekileri mat ederek çıkan bazılarına ödül olarak güzelinden bir inek veriliyordu. Daha demin Veda'lardaki hikmetli sözleri ezberlerinden söyleyerek bunları açıklayıp yorumlayan, deryalar kadar derin bilgilerini ortaya saçıp döken koca koca âlim kişilerin, kendilerini onurlandıran bağışlarla gururlanıp kasılarak saraydan çıkıp gidişlerini ya da söz konusu bağışlar yüzünden birbirlerini kısıkanarak kavgaya tutuştuklarını görmek bazen hem gülünç, hem hazin bir manzara oluyordu.

Kimi vakit sahip olduğu zenginliklerin, mutluluğun, bahçenin, kitapların ortasında yaşayan Dasa, kimi vakit hayatın ve insan olmanın gerekleri içinde yer alan her şeye bütünüyle ve tek tek acayip ve kuşkulu, kendini beğenmiş bilge Brahmanlar gibi hem hazin hem gülünç, hem aydınlık hem iç karartıcı, hem arzu edilmeye hem aşağılanmaya layık nesneler gözüyle bakıyordu. Bir haz duygusuyla gözlerini bahçesindeki havuzlarda açan nilüferler üzerinde gezdiriyor, tavusların, sülünlerin ve gergedan kuşlarının ıslıl ıslıl renkli tüylerinde, saraydaki altın yaldızlı oyma eserler üzerinde dolaştırıyor, bazen bu nesneler kendisine sonsuz yaşam ateşiyle tutuşmuş yanan tanrısal varlıklarmış gibi görünüyordu; ama bazen de, hatta aynı anda, gerçek denemeyecek, bel bağlanamayacak, sağlamlığı su götüren, bir ölümlülük ve dağılıp çözülme eğilimini içlerinde barındıran, şekilsizlikler dünyasına ve bir karmaşa içine gerisingeri yuvarlanmaya hazır şeylermiş gibi bakıyordu bunlara. Bir race olan kendisi nasıl bir zaman prens yaşamı sürmüş, sonra çobanlık yapmış, ardından aşağılara yuvarlanıp bir katil, ele geçirildiği yerde öldürülmesi caiz birine dönüşmüş, derken kim bi-

lir hangi güçlerin yol göstericiliği ve yardımı sayesinde yeniden yükselip racalık tahtına oturmuşsa ve yarın ya da öbür gün başına ne geleceği belli değilse, yaşamın Maya oyunu da gerek yüksek, gerek alçak ne varsa hepsini aynı zamanda sinesinde barındırıyordu, sonsuzluğu ve ölümü, büyüklüğü ve gülünçlüğü, hepsini. Hatta sevgilisi, hatta Pravati bile bazı anlar kendisine büyüleyici güzelliğinden sıyrılmış gülünç biri gibi görünmüştü, kollarında bir sürü bilezik, gözlerinde aşırı bir gurur ve zafer ifadesi, yürüyüşünde aşırı bir özentisi ve görkem.

Dasa için bahçesinden de, kitaplarından da daha değerli bir şey varsa, o da Ravana'ydı. Ravana, bu oğulcuğu, aşkının ve varlığının bu meyvesi, sevgi ve sevecenliğinin bu amacı, nur topu gibi bu nazlı oğlan, bu gerçek prens, annesi gibi ceylan gözlü, babası gibi düşünceler ve düşlerde gezinmeyi seven bu çocuk. Bazen bahçedeki süs ağaçlarından birinin önünde Ravana'nın uzun uzun dikildiğini ya da bir halının üzerinde çömelip bir taşı, tahtadan oyulmuş bir oyuncağı ya da bir kuş tüyünü kaşlarını hafifçe yukarı kaldırarak biraz dalgın ve sessiz gözleriyle uzun uzun süzdüğünü görünce, onun kendisine çok benzediği gibi bir duyguya kapılıyordu. Ravana'yı ne kadar sevdiğini, ilk kez ondan belirsiz bir süre ayrı kalması gerektiği zaman anladı Dasa.

Günlerden bir gün ülkesinin Govinda'nın ülkesine sınır bölgesinden acele bir haberci gelerek Govinda'nın adamlarının söz konusu bölgeye girdiklerini bildirdi; sığırları yağmalayıp pek çok kişiyi de tutsak ederek alıp götürmüşlerdi. Hiç durmayıp hazırlandı Dasa, yanına muhafız alayının komutanını aldı, birkaç düzine atıyla ve belli sayıda adamla yola çıktı, haydutların peşine düştü; ata binip saraydan ayrılmadan küçük oğlunu kucağına alarak öptü, yüreğinde ona karşı duyduğu sevgi ateşten bir ıstırap gibi parlayıp alevlendi birden. Büyük gücü karşısında şaşırıp kaldığı ve üzerinde gaipten bir uyarı izlenimi uyandıran bu ateşten ıstırap uzun yolda bir sezgiye dönüştü ve Dasa bir şeyi anlar gibi oldu. Çünkü at üzerinde giderlerken neden böyle acele acele ülkenin sınırına doğru yol aldığını, hangi nedenin kendisini böyle bir eyleme sürüklediğini ve böyle bir zahmeti üstlenmeye zorladığını düşünüp durmuştu hep.

Düşünüp durmuş ve ülkesinin sınırında bir yerde sığırların yağmalanıp insanların tutsak edilmesinin gerçekte kendisi için önemli olmadığı ve kendisini üzmediği, yapılan haydutluğun ve hükümdarlık haklarına saldırının onu kızdırıp böyle bir eyleme sürüklemeyeceği, sığırların yağmalanması haberini acı-maklı bir gülümsemeyle karşılayıp fazla üzerinde durmaması-nın kendisine daha çok yaraşan bir davranış sayılacağı sonucuna varmıştı. Ama böyle davranmakla, haberi bir an önce getire-ceğim diye koşturmaktan canı çıkmış haberciye, sığırları elle-rinden alınanlara, ayrıca tutsak edilmiş, yerinden yurdundan ve huzur içindeki yaşamlarından koparılıp alınarak yabancı bir ülkeye götürülmüş vatandaşlarına haksızlık etmiş olacaktı. Hatta, yapılanların intikamını savaşıarak almaya yanaşmamak-la, olaydan hiç zarar görmemiş öbür kişilere de haksızlıkta bu-lunacaktı; bu davranışını zor sineye çekecek ve racalarının ül-kelerini ne diye daha iyi korumadığına akıl erdiremeyecekler, günün birinde kendi içlerinden birinin başına bir hal geldi mi racalarından yardım umamayacak, kendilerine kötülük yapan-lardan intikam almasını ondan bekleyemeyeceklerdi. Dolayı-sıyla Dasa, sınırda saldırıya uğrayanların intikamını almak için şu anda at üzerinde sınıra yollanmasını bir görev sayıyordu. İyi ama nedir görev denen şey? Yüreğimiz cız etmeden savsakladığımız ne çok görev vardır! Bu intikam görevinin de umursa-mazlıktan gelinebilecek görevlerden biri olmayışı, bu görevi savsaklayamayışı, onu üstünkörü, yarım gönülle değil de canla başla ve şevkle yapmak isteyışı nereden ileri geliyordu? Rava-na'dan, prens oğulcuğundan ayrılırken duyduğu acıyla bir kez daha sızlayan yüreği hemen yanıtladı soruyu. O anda şunu an-ladı ki, bir hükümdar sığırların ve insanların ülkesinden alınıp götürülmesine seyirci kalıp karşı koymadı mı, düşman soygun ve zorbalıklar ülkesinin sınırından yavaş yavaş içerilere soku-larak sonunda hemen karşısına gelip dikilecek, onu en duyarlı, en can alıcı yerinden vuracaktı ve bu yer de oğluydu. İleride kendi yerine geçecek oğlunu elinden alacaklar, onu elinden alıp öldüreceklerdi, belki işkence ederek yapacaklardı bunu, bu da kendisi için yaşayabileceği acıların en büyüğü olacaktı, hatta Pravati'nin ölümünden duyabileceği acıdan da büyük, çok da-

ha büyük bir acı. İşte şimdi at üzerinde durup dinlenmeden yol almasının, bu görevi böylesine sadakatle yerine getirmek istemesinin nedeni buydu. Sığır ve toprak kaybının yol açtığı kızgınlıktan, halkına karşı iyilikseverliğinden, babasının soylu ismine layık olmak istemesinden değil, oğluna karşı beslediği o güçlü, acılı, çılgınca sevgiden ve oğlunu yitirmekten duyacağı ıstıraptan çılgınca korktuğundan böyle davranıyordu.

Dasa at üzerinde giderken kafasındaki düşünceler işte bu noktaya kadar gelip dayanmıştı. Beri yandan, Govinda'nın adamlarını ele geçirip cezalarını vermeyi başaramamış, adamlar yağmaladıkları sığırlarla kaçıp gitmişlerdi. Dasa da bu işteki azmini sergilemek ve cesaretini kanıtlamak üzere sınırı geçerek Govinda'nın ülkesindeki bir köyü yakıp yıkmadan, yanına birkaç sığır alıp birkaç adamı tutsak ederek dönmeden duramamıştı. Saraydan ayrılalı pek çok gün geçmişti; zaferle eve dönerken yolda yeniden derin düşüncelere dalmış, üzerine büyük bir sessizlik çökmüş, adeta üzüntülü bir halde saraya gelmişti; çünkü yolda düşünce düşünce gelirken şunu anlamıştı ki, bütün varlığıyla, bütün yaptığı işlerle sinsi bir ağa yakalanmış, ağ onu sımsıkı sarmış, hiç kurtuluş umudu bırakmamıştı. Bir yandan tefekkürle vakit geçirme isteği, suskun meditasyon ve her türlü eylemden uzak masum bir yaşam gereksinimi ruhunda sürekli büyüyüp dururken, beri yandan Ravana'ya sevgisinden, onunla, onun yaşamı ve geleceğiyle ilgili korku ve tasadan kimi eylemlerde bulunma ve tatsız olaylara karışma zorunluluğu doğup çıkıyordu; sevecenliğin içinde çekişme, sevginin içinde savaş boy atıyordu. Adaleti yerine getirmek ve suçluları cezalandırmak için bile olsa şimdiden komşu ülkedeki bir sürüyü yağmalamış, bir köyün sakinlerini can derdine düşürmüş, zavallı ve suçsuz insanları zorla önüne katıp getirmişti. Bu da kuşkusuz yeni intikam eylemlerine ve yeni zorbalıklara zemin hazırlayacak, böylece sürüp gidecek hep, sonunda bütün yaşamı ve bütün ülkesi savaştan, zorbalıklardan ve silah seslerinden geçilmeyecekti. İşte bu sezgi ya da öngörüdür ki, Dasa'nın büyük bir suskunluk ve üzüntü içinde saraya dönmesine yol açmıştı.

Gerçekten de düşman komşu bir türlü rahatlık vermedi, saldırılarını ve yağmalamalarını ileride de sürdürdü. Dasa da

ülkesini savunmak ve düşmanı cezalandırmak için sık sık saraydan ayrılmak zorunda kaldı. Düşmanı ele geçiremedi mi, askerlerinin ve avcılarının komşu ülkenin insanlarına yeni zararlar vermelerine göz yumdu. Başkentte görülen atlıların ve silahlı askerlerin sayısı arttı giderek; bazı sınır köylerinde artık sürekli konuşlandırılan askerler buralardaki halkı koruyordu. Savaşla ilgili toplantı ve hazırlıklar telaş ve tedirginliğe boğuyordu yaşanan günleri. Dasa, arkası gelmeyen küçük çaptaki bu savaşın anlam ve yararına bir türlü akıl erdiremiyordu; savaşta zarar görenlerin perişan durumuna üzüldüğü, insanların hayatlarını yitirmesine üzüldüğü, bahçe ve kitaplarıyla giderek daha az ilgilenmek zorunda kalmasına, içindeki huzurun elden çıkıp gidişine, günlerini eskisi gibi bir gönül rahatlığıyla geçiremeyeşine üzüldüyordu. Sık sık bu konuyu görüşüyordu Brahman Gopala'yla; bazen de karısı Pravati'yle konuştuğu olurdu. Düşüncesine göre bu durumda yapılacak şey, hatırı sayılır komşu racalardan birinin hakemliğine başvurup onun barışı sağlamasına çalışmaktı, kendi payına barışın sağlanmasına katkıda bulunmak üzere ödün vermeye, birkaç otlak ve köyü elden çıkarmaya razıydı. Ama gerek Brahman Gopala'nın, gerek Pravati'nin böyle bir şeye kesinlikle karşı çıktıklarını görünce düş kırıklığına uğradı, biraz da içerledi.

Pravati'yle bu konudaki görüş ayrılığı giderek şiddetli bir tartışmaya, hatta kavgaya dönüştü. Dasa ısrarlı ve inandırıcı sözlerle, barış istemesinin nedenlerini ve buna ilişkin düşüncelerini açtı karısına, ama karısı Pravati söylenen her sözü sanki savaşı ve boş yere akıtılan kanları değil, kendi şahsını hedef alıyormuş gibi algıladı. Uzun ve ateşli bir konuşma yaparak, zaten düşmanın Dasa'nın iyi yürekliliğinden ve -savaş korkusu demeyelim de- barışseverliğinden yararlanarak kendisine çıkar sağlamak istediğini belirtti; düşman Dasa'yı o duruma getirecekti ki, Dasa barış üstüne barış yapacak ve her barışın karşılığını da ülkesinden birazını düşmana vererek ödeyecek, ama elde ettiğiyle bir türlü yetinmeyen düşman onun yeterince güçsüz düştüğünü görünce açıktan açığa savaş ilan edecek, elde kalan son toprak parçasına da sahip çıkmaya çalışacaktı. Söz konusu olan ne sürüler, ne köyler, ne yararlar, ne zararlar, bü-

tündü söz konusu olan, var olmak ya da yok olmağı; kendi onur ve haysiyetine, kendi oğluna ve kendi karısına karşı yükümlülüğünü bilmiyorsa, bunu Dasa'ya kendisi öğretebilirdi. Karısının gözleri alev alev yanıyor, sesi titriyordu; Dasa hanidir onu hiç bu kadar güzel ve ateşli görmemişti, ama yine de karısının konuşması üzmüştü kendisini.

Bu arada ülkenin sınır bölgelerinde düşmanın saldırıları ve yağmalamaları sürüp gidiyor, ancak büyük yağmur mevsiminde geçici bir süre son buluyordu. Dasa'nın sarayında ise şimdi iki parti vardı. Barıştan yana olanların partisi çok küçüktü, Dasa dışında yaşlı Brahmanlardan yalnızca birkaç kişi yer alıyordu içinde, gözü meditasyonlardan başka şey görmeyen bilgin birkaç kişi. Rahiplerin büyük çoğunluğu ve bütün subaylar ise Pravati'yle Gopala'nın savaş yanlısı partisine mensuptu. Harıl harıl silahlanılıyor ve biliniyordu ki, sınırın ötesindeki düşman komşu da aynı şeyi yapmaktaydı. Sarayın başavcısı, Ravana'ya ok atmasını öğretiyor, annesi Pravati ise askerlerin her geçit resmine oğlunu da alıp götürmeden duramıyordu.

Bazen Dasa'nın aklına vaktiyle zavallı bir kaçak olarak bir süre yaşadığı orman ve buradaki meditasyonla günlerini geçiren ak saçlı münzevi ihtiyar geliyordu. İhtiyarı anımsadıkça, onu aramak, onu yeniden görmek ve ona akıl danışmak isteği uyanıyordu içinde. Ama yaşlı münzevinin hâlâ yaşayıp yaşamadığını, yaşasa bile kendisini dinleyip bir akıl vermeye yanaşıp yanaşmayacağını bilmiyordu. Yaşlı yogi hayatta olup kendisine bir akıl verse de, yine her şey kendi yolunda ilerlemesini sürdürecekti, hiçbir şey değişmeyecekti. Meditasyon ve bilgelik iyi şeyler, soylu şeylerdi; ama öyle görülüyordu ki, gelişip serpileceği toprağı ancak bir kenarda, yaşamın kıyısında köşesinde bulabiliyordu. Oysa yaşam ırmağında yüzüp dalgalarla boğuşan birinin eylem ve acılarının bilgelikle hiçbir ilgisi yoktu, bunlar kendiliğinden ortaya çıkıyordu, yazgı denilen şey böyle istiyordu çünkü, çaresiz kalkışılması gerekiyordu söz konusu eylemlere, çilelerin çaresiz çekilmesi gerekiyordu. Nitekim Tanrılar da sürekli huzur, sürekli bilgelik içinde bir hayat sürmemiş, onlar da tehlikelerle yüz yüze gelmiş, korkular tatmış, kavgalar ve savaşlar yaşamışlardı. Dasa'nın pek çok söylene-

den bildiği bir şeydi bu. Dolayısıyla, Dasa boyun eğmişti; bundan böyle Pravati'yle tartışmaktan vazgeçmiş, geçit törenlerinde hazır bulunmuş, savaşın giderek yaklaştığını görüp, geceleri kendisini yorgun bırakan düşlerde onun gelmekte olduğunu önceden sezmişti. Günden güne zayıflayıp yüzünü kasvet bürümüş, yaşamaktan duyduğu mutluluk ve haz günden güne sararıp solmuştu. Geride kala kala oğluna karşı duyduğu sevgi kalmış, tasa ve kaygılarla büyüdükçe büyümüş bu sevgi, silahlanmalar ve askerlerin talimleriyle büyümüştü; harabeye dönmüş bahçesinde açan alev alev kırmızı bir çiçektir bu sevgi. İnsanın ne çok boşluk ve neşesizliğe katlanabileceğini, ne çok tasa ve sıkıntıya alışabileceğini gördükçe şaşmadan duramıyor, beri yandan görünürde tüm heyecanını yitirmiş bir gönülde korku ve tasayla dolu böyle bir sevginin böylesine büyük bir ateş ve güçle nasıl çiçeklenebileceğine de hayret etmekten kendini alamıyordu. Yaşamı anlamını yitirmişti belki, ama yine de bir özden, bir orta noktadan yoksun değildi, oğluna karşı duyduğu sevginin çevresinde dönüp duruyordu. Oğlu için sabahleyin yataktan kalkıyor, oğlu için günü öyle çalışmalarla, öyle zahmetli işlerle geçiriyordu ki, bunların her birinden, bunların amaçladığı savaştan aslında nefret etmekteydi. Oglunu düşünerek komutanların toplantılarına sabırla başkanlık ediyor ve çoğunluğun kararlarına hiç değilse biraz beklenmesini sağlayacak, düpedüz akılsızca bir maceraya atılınmasını önleyebilecek kadar karşı koyabiliyordu.

Yaşam sevinci, bahçesi, kitapları giderek kendisine ya da kendisi onlara nasıl yabancılaşmış ve vefasızlık göstermişse, pek çok yıl yaşamının mutluluğunu ve hazzını oluşturan karısı da kendisine öylece yabancılaşmış, vefasızlıkta bulunmuştu. Politikayla başlamıştı bütün sorun; karısı Pravati o ateşli nutku çekip de Dasa'nın günaha girmekten sakınmasıyla ve barış sevgisiyle neredeyse açıkça alay ederek bunu korkaklık diye niteliğinde, yanakları al al olup coşkulu sözlerle hükümdar onurundan, yiğitlikten ve hakarete uğramışlıktan söz açtığında, Dasa karısının kendisinden ya da kendisinin karısından ne çok uzaklaştığını ansızın sezip görerek hayrete kapılmış, başı döner gibi olmuştu. Ve o gün bugün karısıyla aralarındaki uçurum

giderek büyümüşü, büyümesini hâlâ da sürdürüyor, ikisi de bunu önlemek için bir şey yapayım demiyordu. Daha doğrusu, bu konuda bir şey yapması gereken biri varsa, o da Dasa'ydı; çünkü uçurumu görebilen yalnızca kendisiydi ve uçurum hayalinde yavaş yavaş uçurumların uçurumuna dönüşüyor, kadınla erkek, evet'le hayır, ruhla beden arasında kozmik bir uçurum niteliğini kazanıyordu. Dasa, eskiyi düşününce her şeyi açık seçik görür gibiydi: Bir zaman Pravati büyüleyici güzelliğiyle onu kendine âşık etmiş, onunla oynamış, o da sonunda tüm arkadaşlarına, dostlarına, çobanlara ve o vakte kadar neşe içinde süregeldiği çoban yaşamına veda ederek karısının hatırı için tanımadığı bir yerde yaşayıp uşaklık etmeye başlamış, sevgisini sömürüp kendisine bütün işlerini gördüren kötü kalpli insanların evinde damat olarak günlerini geçirmişti. Derken Nala denen adam ortaya çıkmış, mutsuzluğu da böylece başlamıştı. Nala karısını sahiplenmiş, şık giysileri, güzelim çadırları, atları ve uşaklarıyla zengin ve görkemli raca süse falan alışık sayılmayan zavallı Pravati'yi baştan çıkarmış, bunun için kendini fazla zahmete koşması gerekmemişti. İyi ama, karısı kendisine yürekten sadakatle bağlı ve iffetli biri olsaydı, Nala onu gerçekten bu kadar çabuk ve kolay ayartabilir miydi? Her neyse, raca baştan çıkarmıştı karısını ya da elinden çekip almış, o zamana kadar görmediği en iğrenç kötülüğü yaparak Dasa'nın canını yakmıştı. Dasa ise intikam almış, mutluluğunu çalan hırsız sağ bırakmayıp gebertmişti, bu da kendisi için düğün bayram ettiği bir an olmuştu. Ne var ki, bu işi becerir becermez kaçıp yollara düşmek zorunda kalmış, günler, haftalar, aylarca çalılıklar ve sazlıklar içinde yaşamıştı, kurda kuşa yem olarak, herkeslerden kuşku duyarak. Bu zaman içinde Pravati ne yapmıştı peki? Aralarında bu konudan pek söz açılmamıştı şimdiye kadar. Ama kesin bir şey varsa, o da şuydu: Kaçıp kendisinin peşinden gelmemişti. Ancak hükümdar soyundan olduğu için Nala'nın yerine racalığa getirileceği duyulur duyulmaz onu aramaya çıkmış, onu gelip bulmuştu; kendisine ihtiyacı vardı çünkü, racanın eşi olarak tahta çıkmak ve bundan böyle sarayda yaşamak istiyordu. Karısı birden çıkıvermişti meydana, kendisini ormandan ve komşusu yaşlı münzevi yo-

ginin yanından alıp götürmüştü; sonra da güzel güzel giysiler giydirilmişti Dasa'ya ve raca yapılmıştı; görünürde bir görkem, bir mutluluk ki o kadar olurdu! Ama ya gerçekte? Kendinden neler vermemişti gerçekte ve verdiklerine karşılık eline ne geçmişti? Racialığın ihtişam ve görevleri, başlangıçta kolay üstesinden gelinen, ama zamanla zorlaştıkça zorlaşan görevler. Ayrıca güzel karısı Pravati'ye kavuşmuştu karşılığında, onunla geçirdiği tatlı aşk saatlerine ve bir oğula kavuşmuştu; oğluna karşı yüreğini bir sevgi doldurmuş, onun tehlike içindeki yaşamı ve mutluluğundan dolayı giderek daha çok tasalanmaya başlamış, sonunda da savaş kapının önüne gelip dayanmıştı. Bir zaman ormanda pınarın yanı başında kendisini bulan Pravati'nin ona getirdikleri işte bunlardı. Peki, o bunlara karşılık nelere sırt çevirmiş, neleri elden çıkarmıştı? Ormanın, ormanda Tanrılara adanmış bir yalnızlığın huzur ve barış dolu havasını terk etmişti bir kez; kendisi için örnek bir kişi gözüyle baktığı komşusu kutsal yogiden ayrılmış, yaşlı adamın öğrencisi olup onun gibi yaşamak umudundan el çekmişti; bilge kişinin o derin, ısıltılı parıldayan o sarsılmaz ruh huzuruna sırt çevirmiş, yaşamın kavga gürültüsünden ve tutkularından kurtulmayı gözden çıkarmıştı. Pravati'nin güzelliği, Pravati'nin cazibesi onu ayartıp aklını başından almış, karısının açgözlülüğüne karşı koyamayarak kendini özgürlüğe ve huzura kavuşturacak biricik yolda ilerlemekten vazgeçmişti. Bugün geçmişteki yaşamını böyle görüyordu Dasa, gerçekten de onu böyle görüp değerlendirmenin hiç güçlüğü yoktu, pek fazla bir şey gizlemek, pek fazla bir şey çıkarıp atmak gereksizdi bunun için. Yaşamöyküsünde yer vermediği birkaç şeyden biri de şuydu: Pravati kendisini bulduğunda o münzevi kişinin öğrencisi değildi henüz, hatta onu kendi gönlüyle terk edip gitmek üzereydi. Geriye dönülüp bakılınca olup bitenler işte böyle kolaycacık yer değiştiriyor, değişimlere uğruyordu.

Bu konulara hiç de kocası kadar kafa yormayan Pravati ise geçmişte olanlara bambaşka bir açıdan bakmaktaydı. Nala'yı düşündüğü yoktu pek. Ama belleği kendisini yanıltmıyorsa, Dasa için mutluluğa giden yolu açan, onun mutluluğunu, onun racialık tahtına oturmasını sağlayan yalnızca kendisi olmuştu.

Ayrıca Dasa'ya bir oğul vermiş, onu sevgi ve saadete boğmuştu; gelgelelim sonunda görmüştü ki, Dasa kendi büyüklük ve yüceliklerinin gerektirdiği gibi biri değildi, kendi mağrur planlarını gerçekleştirecek liyakatten yoksundu. Çünkü Pravati yaklaşan savaşın, düşmanları Govinda'nın mahvına yol açıp kendi güçlerinin ve topraklarının bir kat daha artmasını sağlayacağına kesin gözüyle bakmaktaydı. Kocası Dasa buna sevinecek, bunun gerçekleşmesine canla başla katkıda bulunacakken, Pravati'nin görüşüne göre bir racaya asla yakışmayacak gibi davranıp savaşa ve düşman topraklarının ele geçirilmesine karşı çıkıyor, diretiyordu; bütün istediği, çiçekleriyle, ağaçlarıyla, papağanlarıyla ve kitaplarıyla ilgilenip eli boş oturmaktı. Oysa süvari birliğinin komutanı Vişvamitra kocasına hiç benzemiyordu; bizzat kendisinden, Pravati'den sonra bir an önce savaşılması ve bir an önce zafere ulaşılmasının en ateşli savunucusu olan ve başkalarının da bu yolda davranmasına çalışan biriydi. Kocasıyla Vişvamitra arasında yapılan bir karşılaştırmada kazanan taraf ister istemez Vişvamitra oluyordu.

Dasa karısının bu Vişvamitra'yla ne sıkı fıkı bir ilişkiyi sürdürdüğünü, bu adama ne büyük bir hayranlık duyduğunu ve onu da, bu şen ve cesur, belki biraz yüzeysel, belki pek akıllı biri denemeyecek, çın çın öten kahkahaları, güzel ve sağlam dişleri, bakımlı sakal ve bıyığıyla bu adamı da kendisine hayran bıraktığını görüyordu kuşkusuz. İçinde bir burukluk ve bir küçümsemeyle, beri yandan kendi kendini aldatarak takındığı alaylı bir umursamazlıkla görüyordu bunu. İkisi arasındaki dostluğun edep ve terbiye sınırlarını aşıp aşmadığını gizlice araştırmaya kalkmıyor, bilmek de istemiyordu. Karısı Pravati'nin yakışıklı süvari subayıyla bu âşıktaşlığını, süvari subayını yiğitlikten pek de nasibini almamış kocasına üstün görmesini, bütün diğer olaylara bakışında sergilemeye alıştığı dıştan vurdumduymaz, ama içten buruk serinkanlılıkla karşılamaktaydı. Karısının davranışı ister bir sadakatsizlik ve kendisine karşı gerçekleştirmeyi tasarladığı bir ihanet olsun, ister düşüncelerini küçümsemediğinin bir dışavurumu, Dasa için fark etmiyordu; bir kez ortada vardı böyle bir davranış ve giderek geliyor, giderek büyüyor, büyüyeye büyüyeye savaş gibi ve kade-

rin bir cilvesi gibi kendisine yaklaşıyordu, buna karşı koymak olanaksızdı; tek yapılacak şey boyun eğip sineye çekmek, serinkanlılıkla katlanmaktı; düşmana saldırmak ve düşman topraklarını ele geçirmek yerine böyle bir yol izlemek bir kez Dasa'nın erkeklik ve yiğitlik anlayışıydı.

Pravati'nin süvari birliğinin yüzbaşısı için ya da yüzbaşının Pravati için duyduğu hayranlık ister edep ve terbiye sınırları içinde kalsın, ister kalmasin, şurası kesindi ki, Dasa'nın gördüğü kadarıyla suç Pravati'den çok kendisindeydi. Gerçi kendisi, bir düşünce ve şüphe adamı olan Dasa, mutluluğunun yokoluşunun suçunu karısında arıyordu daha çok, en azından bütün bu işlere bulaşmasından, sevginin, açgözlülüğün, intikam eylemlerinin ve haydutlukların pençesine düşmesinden Pravati'yi sorumlu tutmaya eğilim gösteriyor, hatta kadını, sevgiyi ve şehveti yeryüzündeki her şeyden, bütün o tutku, istek, zina, öldürme, cana kıyma ve savaş oyunundan ve kovalamacasından sorumlu tutuyordu. Ama beri yandan şunu çok iyi biliyordu ki, Pravati'nin suçu yoktu, olup bitende neden değil, bir kurbandı yalnız; ne karısının güzelliği, ne karısına duyduğu sevgi Pravati'nin kendi eseri idi, bunlardan sorumlu tutulamazdı Pravati; o, güneş ışınındaki bir toz zerreciği idi, ırmakta bir dalgaydı sadece; kadından, sevgiden, mutluluk açlığından ve hırstan kendini uzak tutmak, ya çobanlar arasında hayatından memnun bir çoban olarak kalmak ya da yoganın gizli yolunu izleyip içindeki yetersizliğin üstesinden gelmek yalnızca onun kendisine düşen bir işti. Dasa bunun altından kalkamamıştı, büyük işler başarmak için gerekli yetenekten yoksundu ya da ihanet etmişti bu yeteneğe; ona ödlele biri gözüyle bakmakta karısı ne de olsa haklıydı. Beri yandan ona bu oğlu doğurmuştu karısı, bu güzel ve narin oğlanı, uğruna bu kadar korkup tasalandığı, varlığı yaşamını hâlâ bir anlam ve değerle donatan, kendisi için büyük bir mutluluk gözüyle baktığı Ravana'yı doğurmuştu. Onu acı ve endişelere sürükleyen bir mutluluktan Ravana, ama mutluluktan, kendi mutluluğuydu. Şimdi de yüreğinde bir ıstırap ve buruklukla ödüyordu bu mutluluğun karşılığını, savaşa ve ölüme rıza göstermekle, bir felakete doğru koştuğunun bilinciyle ödüyordu. Sınırın ötesinde ise Raca Govinda oturuyor, Dasa ta-

rafından öldürölmüş Nala'nın, her zaman lanetle anılacak o ırz düşmanın annesinin öğüt ve tavsiyeleriyle kışkırtıcı sözlerine kulak verip dinliyordu. Govinda'nın ülke içine akınları ve Dasa'ya meydan okumaları günden güne sıklaşıp daha küstahça niteliğe bürünmüştü. Böyle bir durumda düşman komşusunu barış ve anlaşmalara zorlayacak tek şey, Gaipali'nin güçlü racasıyla birleşmekti. Ne var ki, Dasa'ya yakınlık göstermesine karşın Gaipali racası Govinda'nın akrabasıydı ve ittifak konusundaki bütün girişimleri alabildiğine nazik geri çevirmişti. Bütün kaçış yolları tıkanmıştı. Kısaca, sağduyu ve insanlığın galip geleceğı umudu yoktu, felaket yaklaşıyordu giderek, çaresiz katlanılacaktı. Neredeyse Dasa'nın kendisi savaşı özlemeye başlamıştı; o birikmiş şimşekler artık çaksa, nasılsa önüne geçilemeyecek olaylar bir an önce gerçekleşse diye bekleyip duruyordu. Bir kez daha gidip Gaipali racasını gördü, ama bütün iltifatlardan eli boş dönüp geldi. Saraydaki savaş konseyinde ılımlılık ve sabırla davranılmasını ısrarla istediye de, isteğine uyulacağı inancını çoktan yitirmişti. Savaş hazırlıklarını sürdürdü. Konseydekiler arasında tek bir görüş ayrılığı vardı: Üyelerden bir bölümü düşmanın bir sonraki sınır tecavüzünün beklenip buna bir savaş ilanıyla cevap verilmesinin, bir bölümü ise bunun için düşmanın asıl saldırısının beklenmesinin, böylelikle halkın ve bütün dünyanın gerçek suçlunun ve barışı bozanın karşı taraf olduğunu anlamasının uygun düşeceğini savunuyordu.

Bu gibi sorunları kendine dert etmeyen düşman, Dasa tarafındaki bütün düşünüp taşınmalara, danışıp görüşmelere ve duraksamalara bir son verdi, günün birinde başlattı saldırıyı. Öncekilerden daha büyük çapta bir baskın düzenledi; böyle bir oyuna başvurarak süvari birliğinin komutanı ve en iyi adamlarıyla Dasa'nın hemen koşup sınıra gelmesini sağladı; onlar daha yoldayken kendisi asıl gücüyle Dasa'nın ülkesinden içeri sarktı, doğru başkentin üzerine yürüdü, kentin kapılarını ele geçirip sarayı kuşattı. Bunu öğrenen Dasa vakit geçirmeden geriye döndü, karısıyla oğlunun tehlike içinde sarayda kapalı kaldıklarını biliyordu. Kentin sokaklarında ise kanlı çatışmalar sürmekteydi; karısıyla çocuğunu ve onların nasıl bir tehlike içinde bulunduğunu düşündükçe şiddetli bir acıyla sızladı yü-

reği. Gönülsüz savaşı çeken bir başkomutan olmaktan çıkıp acı ve öfkeyle yanıp tutuşmaya başladı, adamlarıyla doludizgin dönüp başkente geldi, bütün caddelerle sokaklar bir savaş denizinde çalkalanıyordu. Dövüşe dövüşe kendine bir yol açıp saraya ulaştı, düşmanın üzerine yürüyüp çılgınca vuruşmaya koyuldu, kanlı bir gün geride kalıp akşamın karanlığı çöktü derken; Dasa, vücudunun çeşitli yerlerinden pek çok yara almıştı, bitkin yığılıp kaldı yere.

Kendine geldiğinde düşman tarafından tutsak edilmiş olduğunu gördü; savaş kaybedilmiş, başkent ve saray düşmanın eline geçmişti. Eli kolu bağlanan Dasa düşmanı Govinda'nın karşısına çıkarıldı; alaylı alaylı kendisini karşıladı Govinda, Dasa'yı alıp saraydaki bir odaya götürdü; altın yaldızlı duvarları oyma sanat eserleriyle süslü, rulolar halinde yazı tomamlarının saklandığı kitaplıktı burası. Halılardan birinin üzerinde taş kesilmiş yüzüyle karısı Pravati dimdik oturuyor, kucağında da oğlu yatıyordu: Koparılmış bir çiçek gibi narin vücuduyla yatıyordu, ölmüş, yüzü gri bir renk almış, giysisi al kanlar içinde. Kocasını odaya getirildiğinde Pravati başını çevirip bakmadı, Dasa'yı görmedi, boş bakışlarla kucağındaki küçük ölüye bakıp duruyordu. Karısının halinde tuhaf bir değişiklik sezer gibi oldu Dasa, ancak bir süre sonra fark etti, daha birkaç gün önce simsiyah olan saçları baştan aşağı ağarmış, ıslıl ıslıl parlıyordu. Karısı hayli zamandır orada öylece oturuyor olmalıydı, kucağında oğlanla, taş kesilmiş yüzü bir maskeden farksız.

"Ravana!" diye bağırdı Dasa. "Ravana, yavrum, çiçeğim benim!" Yere diz çöktü ardından, yüzü Ravana'nın başının üzerine düştü; sesi çıkmayan kadınla çocuğun önünde dua eden biri gibi diz çökmüş oturdu, her ikisinin de yasını tutarak, her ikisini de bağrına basarak. Burnuna kan ve ölüm kokusu geliyordu, oğlu Ravana'nın saçlarına sürülmüş çiçek yağının ıtırılı kokusuyla karışık kan ve ölüm kokusu. Donmuş bakışlarla Pravati yukarıdan kocasıyla oğluna bakıyordu.

Derken bir el Dasa'nın omzuna dokundu, Govinda'nın subaylarından biri ayağa kalkmasını istedi, onu alıp odadan çıkardı. Ne Dasa Pravati'ye bir söz söylemişti, ne Pravati Dasa'ya.

Dasa'yı eli kolu bağlı olarak bir arabanın üzerine yatırdılar,

Govinda'nın ülkesinin başkentine götürüp bir zindana attılar; zincirlerinden bir bölümünü çözdüler, askerlerden biri bir testi su getirip taş zeminin üzerine bıraktı. Ardından Dasa'yı tek başına bırakıp kapadılar kapıyı, sürgüsünü sürdüler. Dasa'nın omzundaki bir yara ateş gibi yanıyordu. Karanlıkta su testisini arandı, elini yüzünü ıslattı suyla. Ayrıca sudan içecek oldu, sonra vazgeçti, böylelikle ölümünü çabuklaştırabileceğini düşündü. Daha ne kadar sürecekti ölmesi, daha ne kadar! Ölümü özlüyordu, kurumuş boğazının suyu özlemesi gibi tıpkı. Yüreğindeki işkence ancak ölümle son bulacak, kucağında ölmüş oğluyla anenin manzarası ancak ölümle içinde silinip gidecekti. Ne var ki, bütün bu eza ve cefa ortasında yorgunluk ve dermansızlık acıyıp imdadına yetişti, Dasa oracığa yıkılıp uykuya daldı.

Kısa bir uykunun ardından yavaş yavaş kendine geldi Dasa, sersem sersem gözlerini ovmak istediye de yapamadı, ellerinin ikisi de meşguldü, sımsıkı bir şey tutuyordu. Kendini toparlayıp gözlerini açınca etrafında zindan duvarları falan göremedi, yukarıdan yapraklar ve yosunlar üzerine yeşil bir ışık aydınlık ve gür dökülüyordu; gözlerini uzun uzun kırıştırdı, ışık sessiz, ama güçlü bir darbe gibi indi tepesine; bir ürperti, çırpınışlarla bir korku ensesinde ve sırtında gezindi, gözlerini yeniden kırıştırdı, ağlar gibi yüzünü buruşturdu ve gözlerini açabildiği kadar açtı; bir ormanda dikiliyor buldu kendini, iki eliyle su dolu bir kap tutuyor, ayaklarının dibinde bir pınarın dibi kah-verengi ve yeşil yansıyor; küçük bir orman oluşturan eğreltiotlarının ardında kulübe duruyor, yogi kendisini bekliyordu, onu suya yollamıştı yogi, alabildiğine acayip bir gülüşle gülen ve Maya hakkında kendisini biraz bilgilendirmesini istediği yogi. Ne bir savaş ne bir oğul kaybetmişti Dasa, ne bir race ne bir baba olmuştu; ama yogi isteğini yerine getirmiş, kendisine Maya hakkında bilgi vermişti: Saray, bahçe, kitaplık, kuş merakı, racalığın dert ve tasaları, baba sevgisi, savaş ve kıskançlık, Pravati'ye duyulan sevgi, ona karşı beslenen şiddetli güvensizlik, bütün bunlar hiçlikten başka bir şey değildi – hayır, hayır, hiçlik değil, Maya'ydı hepsi! Dasa sarsılmış oracıkta dikiliyor, yaşlar yanaklarından aşağı süzülüyor, az önce münzevi keşiş için doldurduğu su kabı ellerinde sağa sola sallanıp kabın

kenarlarından sular ayaklarına dökölüyordu. Sanki vücudundan bir organı kesip atmış, kafasının içinden bir şeyi çıkarıp almışlardı, boşalmıştı içi, sanki geçirilmiş uzun yıllar, üzerine titrenmiş hazineler, tadılmış sevinçler, çekilmiş acılar, katlanılmış korkular, insanı ölümle neredeyse burun buruna getiren umutsuzluklar kendisinden koparılıp alınmış, bir sünger çekilmiş üzerine, bir hiçe dönüştürülmüştü – ama yine de hiçe dönüştürülmüş sayılmazdı pek, çünkü anıları yaşıyordu, görüntüleri kaybolmadan kalmıştı içinde, Pravati’yi hâlâ otururken hayalinde görüyordu; bir büyüklük içinde ve kımıldamadan, ansızın ağarmış saçlarıyla Pravati oturuyor ve sanki kendi elleriyle boğup canına kıydığı oğlu kucağında uzanmış yatıyordu; bir ganimet gibi yatıyordu oğlu Ravana, kolları ve bacakları Pravati’nin dizleri üzerinden bir pelte gibi gevşecik aşağı sarkıyordu. Maya konusunda ne de çabuk, ne de çabuk ve tüyler ürpertici, ne kadar acımasızca ve titiz bilgilendirilmişti! Her şey bir yoğunluk kazanmış, yaşantılarla dolu pek çok yıl büzülüp küçülerek anlara sığabilecek boyutlara indirgenmiş, az önce bunaltıcı bir gerçeklik taşıyan şeylerin hepsi düşte görülmüştü; hatta daha önce olup bitenlerin hepsi, Prens Dasa’nın başından geçenler, onun çoban yaşamı, evliliği, Nala’dan intikam alışı, kaçıp münzevi yaşlının yanına sığınması, bütün bunlar da belki bir düştü; bir hükümdarlık sarayının oyma duvarlarında hayranlıkla seyredilen dallar ve yapraklar arasındaki çiçekler, yıldızlar, kuşlar, maymunlar ve Tanrılar gibi görüntüydü hepsi. Ve şimdi yaşadıkları ve gözlerinin önünde gördükleri, racalıktan, savaş ve zindan yaşamından uyanıp kendine gelişi, pınarın yanı başında dikilişi, içindeki suyun birazı kazara dökülmüş su kabı, ayrıca o an kafasından geçen düşünceler, bütün bunlar da nihayet aynı kumaştan dokunmuş değil miydi, düş değil miydi hepsi, bir serap değil mi, Maya değil miydi? Beri yandan, günün birinde ölüm karşısına dikilinceye kadar gözleriyle göreceği ve elleriyle dokunacağı her şey de başka kumaştan mı dokunacak, başka türden şeyler mi olacaktı? Oyun ve yaldızdı hepsi, köpük ve düştü, Maya’ydı, yaşamın bütün o güzel ve korkunç, büyüleyici ve umutsuzluğa sürükleyen görüntüler oyunu, yakıp kavurucu haz ve acılarıyla Maya’ydı yalnız.

Dasa hâlâ sersemlemiş ve eli ayağı tutmaz durumda dikiliyordu oracıkta. Derken ellerindeki su kabı yeniden sallandı, biraz su döküldü yere, şapır şapır sesler çıkararak ayak parmaklarının üzerine serin serin döküldü ve akıp gitti. Ne yapmalıydı? Kabı yeniden doldurarak yogiye götürmeli, düşte görüp yaşadığı şeylerden dolayı onun kendisiyle eğlenmesini sineye mi çekmeliydi? Bu hoş bir şey görünmedi gözüne. Elindeki kabı eğip bütün suyu boşalttı içinden, kabı kaldırıp yosunların içine attı. Sonra yeşil otların içine oturup düşünmeye koyuldu. Bu düşler yetmişti, yetmişti de artmıştı, insanın yüreğini bunalıp soluksuz bırakan, insanın kanını kurutan, derken birden Maya olarak kendilerini açığa vuran ve insanı soytarı gibi geride bırakıp kaybolan bütün bu yaşantılardan, sevinçlerden ve acılardan örülmüş şeytanî örgüden iyice gına gelmiş, her şeyden gına gelmişti; ne kadın istiyordu artık ne çocuk; ne tahtta ne zaferde ne de intikamda, ne mutlulukta ne de bilgelikte, ne saltanatla ne de erdemlerde gözü vardı. Tek istediği şey huzurdu, sondu tek istediği şey, bu oldum olası dönüp duran çarkı durdurmak, bu arkası gelmeyen görüntüler oyununun işini bitirmektir; kendi kendini huzura kavuşturmak istiyordu, bir zaman istediği gibi tıpkı, son savaşta düşman üzerine atılıp sağa sola kılıcını indirdiği, sağdan soldan kılıçların üzerine indiği, sağındaki solundakilerin vücutlarında yaralar açtığı, vücudunda yaraların açıldığı ve sonunda yere yığılıp kaldığı zaman istediği gibi. Peki sonra? Sonra bir baygınlık, bir uyuklama ya da bir ölümle geçirilecek bir ara. Ve hemen ardından yeniden uyanış, yaşam ırmaklarını yüreğinden içeri, o korkunç, güzel ve tüyler ürpertici görüntüler selini yeniden gözlerinden içeri koy-veriş, ardı arkası kesilmeden, kurtuluşsuz, bir dahaki baygınlığa, bir dahaki ölüme kadar. Ölüm denen şey belki de bir ara, kısa süreli bir mola, bir oh deyişti, ama ardından yola devam edilecekti tekrar, yaşamın esriklik ve umutsuzluk dolu çılgınca oyununda yeniden binlerce figürden biri olunacaktı. Ah, hiçbir şeyin işi bitmiyordu, son diye bir şey yoktu.

Dasa, bir tedirginlikle yeniden kalkıp ayaklarının üzerine dikildi. Mademki halka şeklinde oynanan bu kahrolası oyunda dur durak yoktu, mademki yüreğinde bir kor gibi yanan o biri-

cik isteğin gerçekleşme umudu bulunmuyordu, o zaman su kabını yeniden doldurup yaşlı adama götürebilir, onun emrini yerine getirebilirdi; aslında adamın emir vermeye hakkı yoktu. Bir hizmette bulunması istenmişti kendisinden, bir iş havale edilmişti, boyun eğerek bu işi yerine getirebilirdi, eli boş oturmaktan ve canına kıymak için yöntemler icat etmekten daha iyiydi böylesi; zaten genelde söz dinlemek ve hizmet etmek, başkalarına söz geçirip sorumluluk taşımaktan çok daha kolay, çok daha olumlu, çok daha masum ve sağlığa daha yararlıydı, bu kadarını biliyordu. Haydi öyleyse, Dasa, al kabı, güzel güzel suyla doldur, götür ver efendine!

Kulübeye döndüğünde, üstat bir tuhaf bakışla karşıladı kendisini, hafifçe sorgulayan, yarı acıyan, yarı eğlenen bir kabul ve rıza bakışıyla; büyücek bir oğlan yorucu ve biraz utan-dırıcı bir serüvenden, kendisi için öngörölmüş bir cesaret sınavından dönen küçük oğlana nasıl bakarsa, onun gibi tıpkı. Bu çoban prens, bu koşup kendisine gelmiş zavallı adam yalnızca bir pınardan dönüyordu gerçi, su alıp gelmiş ve gideli topu topu bir çeyrek saat olmuştu; ama yine de bir zindandı geldiği yer, bir eş, bir oğul, bir racalık yitirmişti, bir insan yaşamını yaşamış sonuna kadar, dönüp duran çarka bir göz atmıştı. Hatta bu genç insan belki daha önce de bir ya da birkaç kez uyandırılmış, bir ağız dolusu gerçeği solumuştu, yoksa çıkıp buraya gelmez ve bu kadar uzun süre yanında kalmazdı. Ama şimdi öyle görölüyordu ki, gerçek anlamda uyandırılmış, o uzun yola koyulacak olgunluğa erişmişti. Bu genç insana doğru dürüst nasıl oturacağını ve nasıl nefes alıp vereceğini öğretmek bile pek çok yıl alacaktı.

Yogi, yalnız bir nebze yakınlık içeren ve aralarında, üstatla öğrenci arasında oluşmuş bir ilişkiyi ima eden bu bakışla Dasa'yı öğrenciliğe kabul etti. Söz konusu bakış işe yaramaz düşünceleri öğrencinin kafasından uzaklaştırdı, disiplin altına aldı onu, hizmete koştu. Dasa'nın yaşamı üstüne anlatacak daha fazla bir şey yok, geri kalan şeylerin tümü görüntü ve olayların ötesinde gerçekleşti. Dasa, bundan böyle ormanda kaldı hep.

Hesse, 1943 yılında, tüm dünyanın savaş cehennemini yaşadığı sırada yazdığı *Boncuk Oyunu*'nda, Doğu ve Batı felsefelerinin kusursuz bir bileşiminden oluşan yeni ve ütöpik bir dünya düzeni sunar okura. Sanat ve bilimde disiplinlerarası bir uyum üzerine kurulu, Hesse'nin düş ve düşün gücünün ürünü fütüristik bir oyun olan *Boncuk Oyunu*, bu yeni düzenin simgesidir.

Bu kitabı "Doğu seyyahlarına", Batı'nın toplumsal dayatmalarına karşı Doğu'nun bireysel özgürlüğünü yüceltenlere, toplumsal ahlakın bireyin iç ahlakını yok ettiğine inananlara adar Hesse; yeni dünya düzenini bireysellik üzerine temellendirir: "Tanrı senin içindedir, kavramlarda ve kitaplarda değil. Gerçek yaşanır, öğretilmez."

Hesse'nin Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanmasında büyük payı olan bir başyapıt *Boncuk Oyunu*. Thomas Mann'a göre: "Örselenmiş zamanımızın bizlere sunduğu az sayıda gözüpek ve özgün tasarıdan biri..."

ISBN 978-975-08-0361-2

9 789750 803611